ప్రకాశకవిజ్ఞప్తి

1910-వ సంవత్సరమున నీకళాపూర్ణోదయము మొదటి కూర్పును బ్రకటించుచు, ఆంధ్రాంగ్లభాషావిశారదులగు మ-రా-రా-శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, ఎమ్. ఏ, గారి విమర్శనమును పాఠకులకు శీఘ్రకాలములో నందఁజేయుదు మని ప్రకటించియుంటిమి. శ్రీ రెడ్డిగారు విమర్శనము వ్రాయుటకుఁ బ్రారంభింపఁగనే వారు శ్రీమైసూరు శ్రీయువరాజులుం గారితో ఇంగ్లాండునకు వెళ్లుట తటస్థించినది. అట్లు వెళ్లినను వారు సంచారమునందుఁ గూడ నీపనిపై శ్రద్ధవహించియే యుండిరి. కొంతకాలమున కిది గొప్పగ్రంథ మయ్యెను. దీనిని గ్రంథముతో ముద్రించుటకన్నఁ బ్రత్యేకగ్రంథముగఁ బ్రకటించుటయే మంచి దని నేను హెచ్చరింపఁగా వారు కవిత్వతత్త్వవిచార మను పేరుతో దానిని బ్రకటించిరి. దీనిపీఠికలో నీయుదంతము నంతయు వారే వ్రాసియున్నారు. ఈకళాపూర్ణోదయమును గుఱించియే కాక, శ్రీపింగళిసూరనార్యకృతములగు నితరగ్రంథములను గుఱించియు విపులముగ విమర్శించియున్నారు. ఈ రెండవకూర్పున కుద్యమించుచు వారికి వ్రాయఁగా నప్పుడు వారు కొన్నిమార్పులతో నిందుతోఁ బ్రకటించిన పీఠికను దయచేసిరి. బాల్యమునుండి శ్రీ రెడ్డిగారు

పింగళిసూరనార్యకృతగ్రంథముల నెంతో యాసక్తితోఁ జదువు చుండువారు గావున వారిచేతనే పీఠిక వ్రాయించి ప్రకటింప వలయు నను కోరిక గలిగి సఫల మైనందున కెంతయు సంతసించు చున్నారము. ఈ గ్రంథమును బ్రచారమునకుఁ దెచ్చుటయందు సహాయపడిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురము మహారాజులుంగారికిని, పీఠికను వ్రాసిపంపిన శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి గారికిని కృతజ్ఞులము.

తండయార్పేట,
చెన్నపురి
25-5-1917

ఇట్లు
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

మొదటికూర్పు భూమిక

ఈ కళాపూర్ణోదయ మను కల్పితప్రబంధమును సహృదయహృదయానురంజకముగా సపూర్వ కథాకథనవైచిత్రీధుర్యంబుగా శృంగారాదిరసములను దత్తదుచితభంగిని బొందుపఱచి మంచిశైలిని రచించి తనపాండిత్యమును బుద్ధిచాతురిని లోకుల కత్యాశ్చర్యం బగునట్లుగా వెల్లడిచేసిన మహానుభావుఁడు పింగళి సూరన యను మహాకవి. ఈతఁడు రచించిన గ్రంథములలో నెల్ల నిదియే ముఖ్యమైనది.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయలయాస్థానములోని కవీశ్వరులలో నొకఁడని కొంద అందురు గాని యది సరి గాదు. ఈయన నంద్యాల సంస్థానాధిపతియైన కృష్ణరాజునాస్థానములో నున్నవాఁడని గ్రంథమే చాటుచున్నది. కృష్ణదేవరాయలు 1530-వ సంవత్సరమున మృతినొందె ననియు, నంద్యాలకృష్ణరాజునకు 1560 ప్రాంతముల నీగ్రంథము కృతి యీయఁబడి యుండె ననియు మ-రా-శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులవారి యాంధ్రకవులచరిత్ర నుడువుచున్నది.

తెలుఁగుప్రబంధములలోఁ బ్రాముఖ్యతను గన్న యీప్రబంధమును ముద్రింపింపవలయు నని మేము చాలదినములనుండి కృతప్రయత్నుల మయ్యును నితరగ్రంథములఁ గొన్నిటిని ముద్రింపించి పిమ్మట దీని ముద్రింపింత మనుకొనుచుండఁగా, నింతట శ్రీమత్పిఠాపురసంస్థానప్రభువు లగు శ్రీరాజా శ్రీరావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహదరువా

రీగ్రంథముద్రణకుఁ దగిన ధనసహాయ మొనర్చి మా కెంతయుఁ బ్రోత్సాహము గలిగించినందున నిప్పటికి దీనిని వీలగునంతవఱకు సవరించి ముద్రింపించితిమి. ముద్రణావస్థలోఁ దటస్థించిన లోపము లెవ్వియైననున్నచో మన్నింపవలయునని చదువరులఁ బ్రార్థించుచు మమ్మింకను సద్గ్రంథముల ముద్రించుచుండుటకై ప్రోత్సాహము కలిగించుచుందురు గాక యని శ్రీవారికిఁ గృతజ్ఞతాసూచకముగా ననేకధన్యవాదములఁ జేయుచున్నారము.

ఈగ్రంథముపై శ్రీమైసూరుమహారాజావారి కాలేజీలో హిస్టరీప్రొఫెసరగు మ-రా-రా-శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి, ఎమ్. ఏ, గారు వ్రాసిన విపులమగు విమర్శనము కొలఁది దినములలోనే ముద్రించి కళాపూర్ణోదయ పాఠకమహాశయుల కందింతుము.

1910 సం॥ జూన్.
చెన్నపురి.

ఇట్లు,
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

పీఠిక

కళాపూర్ణోదయము రచించిన మహాకవి పింగళి సూరన్న. ఇతఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమునకుఁ దరువాతివాఁడు; ప్రాయశః రామరాజభూషణకవికిఁ బూర్వుఁడు; మఱియు నింగ్లాండుదేశములలోనికవులలో సర్వగణ్యుం డైన షేక్స్పియరునకు నితఁడు సమకాలికుఁడై యునికియు సుసాధ్యమే.

ఆకాలమున నాంధ్రదేశమునఁ బ్రబలముగా నుండిన కవితారీతి ప్రబంధరచన, ప్రబంధకవులకు మధ్యకవు లనియుఁ బేరు గలదు.

పింగళిసూరనార్యుఁడు మధ్యకవులకుం జేరినవాఁడు గావునఁ బ్రాచీనగ్రంథములను, ముఖ్యముగా భారతమును బహుశ్రద్ధతోను భక్తితోను బఠించియుండును. ఇందుల కస్మత్పాతిహాసములోనిగుంభనల జ్ఞప్తికిఁ దేఁజాలినంత సాదృశ్యము గల రచనలఁ దాఁ జేసియుంట యొకసాక్ష్యము. చూడుఁడు.—*

కణ్వాశ్రమవర్ణనావసరమున నాదిపర్వములోని.—

సీ. "శ్రవణసుఖంబు గా సామగానంబులు
చదివెడుశుకములచదువు దగిలి
కదలక విను చుండుకరులును గరికస
శీతలచ్ఛాయఁ దచ్ఛీకరాంబు

* నాకవిత్వతత్వవిచారమునందలి ముఖ్యాంశములు మాత్ర మిం దెత్తఁబడినవి. విస్తరముగా నందుఁ జూడఁదగును.

కణములచల్లనిగా డప్పసపడి వానిఁ
జెంది సుఖంబున్న సింహములును
భూసురప్రవరులు భూతబలుల్ దెచ్చి
పెట్టునీవారాన్న పిండతతులు
తే. గడఁగి భక్షింప నొక్కటఁ గలసియాడు
చున్న యెలుకలుఁ బిల్లులు నొండుసహజ
వైరివర్గంబులయు సహవాస మపుడు
చూచి మునిశక్తి కెంతయుఁ జోద్యమంది."

అనుపద్యమును జూచి మణికంధరుని తపోవనమును వర్ణించుచుఁ బింగళిసూరన్న పైరీతి ననుకరింపంజూచియుం యమకమునకై స్వారస్యముఁ జెడఁగొట్టుకొన్నాఁడు.—

సీ. "ఆవులు నాకఁ గన్నరమోడ్చుపులులును
బులులచన్గుడువంగఁ బోవు లేళ్లు
లేళ్ల చెల్లాట రంజిల్లెడుహరులును
హరులుగోళ్లను గోఁకనలరుకరులు
కరులకటాళిపై ఖరి నాడుపాములు
పాములఁ బాలించుబభ్రితతులు
బభ్రితతులప్రక్కఁ బాయనియెలుకలు
నెలుకలఁ బెంచుపిల్లులును గలిగి..."

భీష్మాటోపమును వర్ణించుచున్న భారతములోని కొన్ని వచనముల ననుసరించి కళాపూర్ణోదయములో నష్టమాశ్వాసము నందలి 'ఇత్తెఱంగున నప్పార్థివోత్తముఁడు' ఇత్యాది దీర్ఘవచనములు వ్రాయఁబడియున్నట్లు దోఁచెడిని. మఱియు "సూరనాచార్యుఁడు కొన్నియెడల నన్నెచోడుని ననుక్రమించియున్నాఁడ"

డని శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు; కాని సందర్భము లభిన్నములుగ నుండుచోట్ల భాషయుఁ గొంత సాదృశ్యముం బాల్చుట యప్రకృతముగాదు. కావునఁ బోలికలం బట్టి చౌర్యము నొడికట్టుట తగదు.

ఇట్లు మనసూరన యుత్కృష్టు లైనగ్రంథకర్తలజాడల నెఱిఁగినవాఁడయ్యుఁ గొంతవఱకు నంత మంచివి కాని మార్గముల నవలంబించియున్నాఁడు. దీనికిఁ గారణము సమకాలికుల మెప్పింపఁ జూచుట. మఱియు మనకవి మిగుల బీదవాఁడు గాఁబోలు. కుటుంబరక్షణార్థము ద్రవ్యార్జనకై యత్నించుట దోషము కాదుగదా! ఆకాలమున నిప్పటియట్లు ప్రజలు పుస్తకములు గొనుటచే నాదాయము గడించి జీవింపఁ జూచుటకు వీలు శుద్ధముగ లేమిం జేసి యతఁడు రాజుల నాశ్రయింపవలసిన విధికి లోఁగినవాఁ డాయెను. ఇఁక నా రాజుల యిష్టానుసారము వ్రాయక యేమిచేయును? పరిపాలన కార్యమునఁ దగిలి కాలము గడుపు రాజులు స్వబుద్ధితో విమర్శింపఁ జాలినంత పండితు లగుట యరిది గావున, నట్టివా రాచారముంబట్టి గుణదోషనిర్ణయముఁ జేయుట నైజము. సూరన కాలమునఁ బ్రాచుర్యమునకు వచ్చిన కవితారీతి ప్రబంధరచన కావునఁ దానును బ్రబంధధోరణినే వ్రాయవలసినవాఁడయ్యె. ఐనను భావగంభీరుఁడును వివేకవంతుఁడు నగుటంబట్టి పూర్తిగఁ బ్రబంధకూపంబునఁ బడలేదు. రాజులయిష్టమునకుఁ దనయిష్టమునకును నడుమ నిలిచి కవితాస్వర్గమునఁ ద్రిశంకుస్థితిం దాల్చియున్నాఁడు. తనకు శరణ్యు లైన ప్రభువుల చిత్తవృత్తి ననుసరించువాఁ డనుటకుఁ గళాపూర్ణోదయమునుండియే యు[illegible]

యుదాహరణముఁ జూపవచ్చును. చూడుఁడు. కృతికర్త శైవుఁడు. ఇందు కితఁడు దారపుత్త్రాదిబాధ లేనియౌవనకాలములో వ్రాసిన దని యూహింపఁదగిన రాఘవపాండవీయమున నితనిని చినవెంకటాద్రి "లలాటేక్షణ భక్తిశీల" యని సంబోధించుటయే సాక్షి. ఇఁక కళాపూర్ణోదయ భర్తలైన నంద్యాల వారన్ననో వైష్ణవము కొంత ముదిరినమహానీయులు. అందును కృతిపతి యగుకృష్ణమహీపాలుఁడు వైష్ణవమతశీలుఁడు. తిరుమల తాతాచార్యవంశీయుఁ డగు శ్రీనివాసగురువు శిష్యుఁడు. కావుటంబట్టియే రాఘవపాండవీయ ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములలో శివస్తుతితోఁ గావ్యారంభముఁ జేసినభక్తుఁడు కళాపూర్ణోదయమున విష్ణువునకు నగ్ర్యార్చనం జేసెను.తుదకు వైష్ణవమత ప్రధానతత్త్వమును బోధించు 'లక్ష్మీనారాయణసంవాదము' చేఁ బ్రబంధమును ముగించెను. పాపము! దారిద్ర్యముచేఁ గుందింపఁబడనివాఁ డెవఁడు? ఇట్లు యౌవనమున స్వాతంత్ర్యమవలంబించియున్నను మధ్యకాలమున దారపుత్త్రాదిపోషణమునకు వీలులేక చాలాకాలము పారతంత్ర్యప్రవృత్తుఁడై యుండి విసికినవాఁ డౌటఁ గాఁబోలు వార్ధకమునందు ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు స్వాతంత్ర్యమవలంబించుటయ కాదు? గంభీరముగ నిట్లు వాక్రుచ్చుటయు—

మ. "జనము ల్మెచ్చఁగ ము న్రచించితి నుదంచద్వైఖరింగారుడంబును శ్రీరాఘవపాండవీయముఁగళాపూర్ణోదయంబున్ మఱిన్
దెనుఁగుంగబ్బము లెన్ని యేనియును మత్పిత్రాదివంశాభివ
ర్ణన లేమిం బరితుష్టి నా కవియొనర్పం జాల నత్యంతమున్."

ఈపద్యముం జదువునపుడు కవి యాదిని బడినపాట్లకు దుఃఖమును, తుదకు నిరంకుశక్రీడకుం జొచ్చెఁ గదా యని సంతసమును బొందక మానము. ఈస్థైర్యమహిమచే నితఁడు సర్వజనశ్లాఘనీయుఁడు.

కళాపూర్ణోదయ మాంధ్రంబున నద్వితీయమైన గ్రంథము. భారత మనుచరిత్రాది గ్రంథములవలెఁ బఠనగ్రసనముగాని, ప్రాచీనకథామూలకము గాని కాదు; మఱి కవియొక్క స్వసృష్టి. ప్రబంధకవు లెవ్వరియందును గనఁబడని ప్రతిభయు, భావనాశక్తియు, సంస్కృతశుద్ధియు, సారోచితపద్యరచనయు నిందు సుప్రసిద్ధములు. ఐనను కాలదోషము తప్పించుకొనరాని సగుటచే ప్రబంధకవులయందలి స్ఖాలిత్యము లిందును జెక్కులు గలవు; కాని దోషములకన్న గుణము లెన్నియో మడుంగు లెక్కువ. సూరన రచించినగ్రంథములలో నెల్ల నిది యుత్తమోత్తమము. ఐనను రాఘవపాండవీయమును బ్రశంసించినంత, సూరన దీనిని బ్రశంసింపకపోవుటచేఁ గళాపూర్ణోదయముకన్న రాఘవపాండవీయమే ప్రశస్తమని తలఁచెనేమోయని సందేహింపవలసియున్నది; కాని రాఘవపాండవీయరచనానంతరము శ్లేష నంతగా వాడక చాలించుటం జూడ దానియం దితనికి శక్తియున్నంత రక్తి లేదని మన మూహించుట యుక్తము.

ఈకావ్యముయొక్క గుణదోషములు రెంటికి నాస్పదమైనది సూరనార్యుఁడు ప్రారంభమునఁ జేసికొన్నప్రతిజ్ఞయ చూడుఁడు. "సకలలక్షణలక్షితంబైన మహాప్రబంధంబు కీర్తి కారణం బని" తలఁచి "అపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రి మహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును బుణ్యవస్తువర్ణనాకర్ణనం

బును నగు కళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు" రచింపఁ గడంగెను. కవియొక్కయుద్దేశమే యీగ్రంథ మిన్నిలక్షణ ములు గల్గియుండవలెనని. కవి తనయభిమతము నెఱవేర్చి కొన్నాఁడు గాని, యిట్లు పంతముఁ బట్టి వ్రాసినందున నిష్క ళంక మైనకృతి యేర్పడినదా యనుట సందేహము. కథయుఁ బ్రకృతియందలివస్తువులవలెఁ దనంతఁ దనయందలిసత్వముంబట్టి పుట్టి పెరుఁగుగుణము గలది. దానిని సాజముగఁ బెరుఁగనిచ్చి యప్పుడప్పుడు సవరించుచు సంస్కరించుచు దోహదము చేయుచు వచ్చిన మేలా? మొదటినుండియే యీ యీరసములు తప్పక యీఁగలదానిని గల్పించెద నని సంకల్పించుకొని, పిమ్మట దానియుత్పత్తిఁ జేయఁ జూచుట మేలా? యోచింపుఁడు.

సూరనార్యున కీయుద్యమముచేఁ గలిగినమేలు గీడు లెవ్వియన: అపూర్వకథాసంవిధానముం బూనుటచే సుపజ్ఞకుసు భావనాశక్తికిని మంచిప్రవేశము దొరకినది. కళాపూర్ణోద యము సామాన్యప్రబంధములకన్న నెక్కువ రసవంతముగా నుండుట కిది యొకకారణము. మఱి భాగవత మంత సరసము గాని దగుటకు మూల మేదనఁగా, సర్వలక్షణములును బలాత్కార మున నైనఁ దెచ్చి రాసివేయవలయునని సందేశముఁ జేసికొన్న వాఁ డగుటచేఁ గథను సహజముగఁ బక్వతకు రానియ్యక యచ్చు టచ్చుట నూదర వేసియుండుట. అయిన నొక్కటి, ప్రబంధ ములలోఁ గథ కంటికిఁ గానరానంతకృశత్వముఁ జెందియుండును. ఈలోపమును చాలమట్టుకుఁ బూరించి ఈకావ్యములోని కథను పుష్టికిఁ దెచ్చినతంత్రములలో సకలలక్షణసంపన్నతా పమయము ప్రముఖము. ప్రబంధములలో శృంగార మనఁబడు

నొకరసముతప్ప తక్కినరసములు సామాన్యముగ మృగ్యములు. మనసూనకవి కళాపూర్ణోదయమున నన్నిరసములకును స్థాన మేర్పఱుపఁ గోరికగలవాఁ డగుటచే వాని కన్నింటికినిచోటు దొరకునంతవిశాల మగు కథను గల్పింపవలసినవాఁ డయ్యె. కావున నిందు కథ తుచ్ఛము గాదు; మఱి మిక్కిలి ప్రబలము. అయినను నొకదురదృష్టము. ఒకేకథలో నన్నిరసములు నిముడ్పు వలయు నన్న నాకథను తాఱుమాఱుగా నీడ్వనిది కాదు. అనఁగా, అసంగతము లైనయంగములఁ దెచ్చిపెట్టి సారస్యము నక్కడక్కడఁ జెడఁగొట్టి కథకు వికారము గల్పించినాఁ డసి నామనవి. అయినను ఈసంకల్పము లేకున్నఁ గళాపూర్ణోద యము ప్రబంధములలోఁ జేరినగ్రంథముగా నుండి యుండు నేమో! కావున నాదుర్గతికిఁ దప్పించినమంత్రము నింద్య మన రాదు.

కల్పనాసామర్థ్య మీకవికిబలె నాంధ్రులలో మఱెవ్వ రికిం గానము; తిక్కనాదుల కుండ వచ్చునేమో? సూరనయందు ప్రబంధకవులకుం గలవర్ణనాశక్తితోడ వారికి లేనికథాకల్పనా శక్తియు, వివిధము లైనసందర్భములను సంధానమునకుం దెచ్చుప్రతిభయు, సహవాసములు, మఱియు భావనాశక్తికి దోడు భాషాశక్తియు నీతనికిఁ గలదు. కవితాస్వరూప ప్రభావమును వర్ణించుచు వ్రాసిన యీపద్య మి నిదర్శనము.

లయవిభాతి.—

"చలువ గలవెన్నెలలచెలువునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభము చలువయుఁ దలిర్పం

బాలు పెసఁగుకప్పూరపుఁబలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగులఁ బెం పెసఁగు
మలయపవనంపుఁగొదమలకు మధురత్వం
బలవడిననీడు మఱి కల దనఁగ వచ్చుఁ గడు
వెలయఁ గల యీసుకవిపలుకులకు నెంచన్."

(ఆ. ౧. ప. ౧౮౬)

భావము శైలిని మించినదా? శైలి భావమును మించినదా? యని వెఱఁగొనరించు నగ్రగణ్యపద్యములలో నిది యొకటి. మఱియు సూరన తనసమకాలికుఁ డైనషేక్స్పియరు వలె నందందు శైలిం గూర్చినవిచారములను తనకును కథకును భంగము రానిమాడ్కిఁ బాత్రములచాటునఁ జేసియున్నాఁడు. బయటఁ బడకయ తనకృతిని దానే విమర్శించి యున్నాఁడనుట. దృష్టాంతము: మణికంధరుఁడు చేసిన దండకరూప మగు కృష్ణస్తవముం గూర్చి కలభాషిణి ప్రశంసించిన తెఱంగు.—

సీ. పొసఁగ ముత్తెపుసరుల్ పోహళించినలీలఁ
బదములోన దొరయుశబ్దములఁ గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు నర్హంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబు లై తనరారెడు
ప్రాణంబు లిమ్ముగాఁ బాదుకొల్పి

తే. యమరసుపమాదులును యమకాదులు నగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చుసత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె?

(ఆ. ౧. ప. ౧౮౫.)

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు ఇట్టి దొకటి గలదు; కాని కథలో నీపద్యమున కున్నంత కలయిక దానికి లేదు. ఇంద్రుఁడు శుచిముఖిని గొనియాడుచు నాడినపద్యము:—

సీ. "శబ్దసంస్కార మెచ్చుటను జాఱఁగ నీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బొదలఁ
వలఁ బెల్ల నక్లిష్టతను బ్రకాశితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబుపొంతఁ బోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచునుశా
ఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁ జనక
ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకొ నడుకుచు
సుపపత్తి యొండు సత్పూర్వర్జితముగ
తే. నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొందకుండఁ
దత్తదవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహావాక్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుక నేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె!"

(ప్రభా. ఆ. 2. ప. 3.)

ఈరెండుపద్యములం బోల్చి చూచితిమేని, రెండవ పద్యము రచించులోపల కవి కొంతమట్టుకు శైలిం గూర్చిన యభిప్రాయము మార్చినాఁడనియు చెప్పుట కవకాశమయ్యెడి. కళాపూర్ణోదయపద్యముంబట్టి చూచినఁ గవి యర్థాలంకార

ములు మాత్రమే కాక శబ్దాలంకారములును అవశ్యానుష్ఠేయములని భావించినట్లు గానఁబడియెడి. రెండవపద్యములో నేయలంకారములను ధ్యానింపలేదు. భావములు, అర్థములు, అవయవసంయోగము మొదలగుతలఁపులతోఁ జేరినలక్షణముల మీఁద నేకాగ్రమగు దృష్టిని నిలుపుట యుత్తమమని యెంచె నేమో! కావుననే ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునఁ జిత్రకవిత్వ మించుమించు శూన్యము. కళాపూర్ణోదయమునఁ గొంత యధికమే. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము రచనావిషయమునఁ గళాపూర్ణోదయమున కన్నమిన్న కాని, బహుశః కవి వయసు ముదిరినవాఁడైనందున రాగములు కృశించెఁ గాఁబోలు! భావనాశక్తి కొఱవడినది. కళాపూర్ణోదయమునందుఁ గల నూతనకల్పనలిందు లేవు. విషయముఁ బట్టి చూచినఁ గళాపూర్ణోదయము సాటిలేనిది; కాని శైలి ప్రబంధసంబంధి. శ్లేషము, అంత్యప్రాసము, యమకము, భాషాద్వయానులోమవిలోమశ్లేషచిత్రములు మొదలగునవి కళాపూర్ణోదయమునఁ దఱుచు ప్రయోగింపఁబడినవి. రగడలు దండకములును లేకపోలేదు.

కథను వివరించుపద్ధతులు రెండు: విషయముల జరిగినట్టి కాలక్రమానుసారముగాఁ జెప్పుట. కాలక్రమమును వదలి సరసమగు నేసందర్భముననైనఁ బ్రారంభించి పిదప వెనుక ముందుగా కథను బెంచి పూర్తిచేయుటయు; మొదటిది కాలక్రమమనియు, రెండవది కార్యకారణక్రమ మనియుఁ బేర్కొనఁబడవచ్చును. వస్తుతత్వపరిశీలకశాస్త్రములలోఁ గాలక్రమమునకుఁ బ్రసిద్ధి యెక్కువ. కావ్యములందు రసము ప్రధానము గాన, మొత్తముమీఁదఁ గాలక్రమమును విసర్జించిన

బాగు. కార్యకారణక్రమముగఁ గథను వర్థిలఁజేసినవా రాంధ్ర కవులలో నాకుఁ దెలిసి సూరన్న తప్ప నిం కెవరును లేరు. ఈ మార్గసంచారమునకు మొదలిడినవాఁ డితఁడే యేమో! స్వతంత్రముగ నవీనభంగుల రచించుట మహాకవియొక్క ప్రతిభకు ఫలమునుసాక్షియును.

కాలక్రమమునుంబట్టి చూచిన నీ కథకు నాదిమభాగము పంచమాశ్వాసములోని సరస్వతీచతుర్ముఖుల లీలాకేళి. అనఁగా సామాన్యకవులు వ్రాసియుండినఁ బంచమాశ్వాసము ప్రథమాశ్వాసమై యుండును. చూచితిరా! ఈ కవియొక్క కూర్పులోఁ గథాప్రారంభమునకుఁ గావ్యప్రారంభమునకు నెంతదవ్వో! ఇట్లు దూరస్థములయ్యు నల్లిక చెదరక బిగిబిగిగా నున్నందున నియ్యవి గాఢాశ్లేషముం గాంచియున్నవి. కథ పూర్తిగాఁ దెలియుటకు నైదాశ్వాసములు చదివి తీరవలయు. ఇఁకఁ గథ నెఱుంగవలె నన్న కుతూహలమన్నచో ప్రథమాశ్వాసములోనే యంకురితము! రంభానలకూబరులవలనఁ గడపట వినంబడినవాక్యం బొక్కటిఁ దలంచికొని కృతాంజలియై కలభాషిణి నారదునితోఁ దావిన్నప్రకారంబు నీరీతి విన్నవించు చున్నది.

సీ. " ... ...

ఏను వృథాభ్రాంతి నింత నంతను దాని
వెంబడిఁ జని పల్కు వింటి నొకటి
వినుఁ డది యర్థేశతనయుఁ డోయబల! యి
న్నారదుమాటలు నడుమవేఱ

తే. పోడమె నేమయ్యె "సలకళాపూర్ణుసుద్ది"
కడఁకఁ జెప్పుమన్న రంభ యప్పుడ తెలుపనె

నీకు మఱి చెప్పరా కుంట నీ కథయును
నీకు నాతోడసు మ్ముబ్బ నీకు మనియె."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౦౭.)

ఇదియే కళాపూర్ణునిం గూర్చిన తొలుతటి ప్రస్తావన. ఔత్సుక్యముం బ్రేరేచువిధములు చూడుఁడు. రంభ తనప్రియునికి నైనఁ జెప్పరానికథ యెట్టిది? ఏకారణముచేత నామె మౌనధారిణియాయెను? నను మొదలగుప్రశ్నలు తమంతట నావిర్భవించి సమాధానము దెలియువఱకుఁ గథనుండి మనలఁ గన్నెత్తనీక చేయును. కావ్యములలోనియేకీభావ మనఁబడుగుణం బదియ. అనఁగా నొకపట్టున, నొకగ్రుక్కఁగా సర్వముం గ్రోలమేనిఁ దనివి నీయమి భాగభాగముగాఁ జదువఁబోయినఁ దృప్తి లేదు. ఏలన: సమాప్తివఱకు నేభాగము అఖండముగాఁ దెలియఁ బడమిచే.

తే. "ఏనెఱుఁగ వేడ్కపడుచున్నదాననొత
పోధనోత్తమ యాకళాపూర్ణుఁ డనఁగ
నెవ్వఁడాతనిపుద్ది మున్నెమి చెప్పె
నెద్దిచెప్ప రాదనియె నాయిగురుఁబోఁడి."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౦౯.)

యని పలికినకలభాషిణీపలుకు లాయమవే కాదు. మనవియును. మందుకొఱవి నెగఁద్రోసినట్లు నారదుఁడు "ఇదియంతయు నపూర్వంబు నాకునుం జెప్పరాదు." అని యానతిచ్చుటతోడికి మనయుద్రేక మాపరాని దయ్యెడు! నారదుఁడు ఈకథయత్యపూర్వ మనుటయును కవి పాత్రముల మూలమునఁ దనకృతిని దానే యటు నట విమర్శించుట కింకొకప్రమాణముఁ రంభానల

కూబరులకు నీ యపూర్వవృత్తాంతముం గూర్చిన ప్రసంగసమయ మును వివరించుచు నారదుఁడు కలభాషిణితోఁ దన ప్రియుఁ వకైనఁ దాఁ దెల్పుమికి నాయప్సరస చెప్పినవిధంబు విను మని యిట్లనియె.—

సీ. "...యోపౌరుషాభరణ తత్కథలు వచ్చిన
    నేమి యంటేని వినుము తెలియ
  నాకథ లిఁకఁ జెప్పినట్టివారును విని
    నట్టివారును ధాత్రియందుఁ బుత్ర
  పౌత్రప్రపౌత్రాది బహుసంతతియుఁ ద
    ర్పుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంప
  దభివృద్ధిశోభితశుభసౌఖ్యములు గాంతు
    రనుమాట యున్నది యాదియంద

తే. యేను నీ కది చెప్పిన దీనికొఱకు
  నవనిఁ బుట్టంగవలయునో యని వెఱచెదఁ
  బ్రాణవల్లభ యవి తావకాంగసంగ
  సౌఖ్యమునఁ జేర్చునాకు నిష్టంబు లగునె.

తే. అదియు వింటివి గద యని యనిరయె దేని
  యేను వినినట్టిపిమ్మట నిట్టిమాటఁ
  బలికె నొక్కయమోఘవాగ్విలసనుండు
  కావున వచింప విన నిఁకఁ గాదు నాకు."

(కళా. అ. ౧. ప. ౯౦-౯౯.)

ఈ మాటలతో మనయొక్క యుత్కంఠ గొంతునకు మీఁదుగాఁ బోవును. ఉత్కంఠకుఁ దోడు అద్భుతమును వచ్చి చేరును. ఎట్లనః కేవల నిరర్థకవ్యాఖ్యానమైన ఫలశ్రుతిఁ గూడ

గథలో ముఖ్యాంగముగఁ జేర్చినాఁడే యనువిస్మయ మొక్కటి ఘటిల్లె,యీ ఫలములు దేవతల కశుభములగుటచే దేవత లీకథను వక్కాణింపరు. మనకు శుభములు గావున వినవలయు నను సంభ్రమ మింకను నుద్గాఢ మగును. ఒకపక్షమువారికి మేలుగను, మఱియొకపక్షమువారికిఁ గీడుగను అవతరించిన యీచరిత్ర మేరీతి భూలోకములో వ్యాపింపఁగల దని యాశ్చర్యపడమా? కథ దేవలోకములోఁ బుట్టి యుండుట ఈవఱకే స్పష్టము. ఇఁక దేవతలు దెల్పనిది మనకుఁ దెలియు టేభంగిని? కథయేమో తెలిసియే యున్నది. లేకున్న నీకావ్య మెక్కడిది? నారదుఁడును___

తే. "అతివ విను రంభకును గలయట్టిభయము
నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ
గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలి కువలయమున
వెలయఁ గల దది వెలయుత్రోవలును గలుగు."

(కళా. ఆ. ౧. ప. ౧౦౧.)

అని చెప్పుచున్నాఁడు. ఆతనివాక్య మమోఘము. అట్లగుట నెవ్వరికి నపాయంబు నాపాదింపని యే మంత్రముచేఁ గవి యీక్రియ సమర్థించునో యని యబ్బురపాటును దొట్రుపాటును జదువరులకుఁ దలమున్కలౌఁగదా! మనల నేకాగ్రావధానులం బరాకృష్టచిత్తులం జేయుటకన్న శిల్పసౌభాగ్యమెయ్యది? కల్పన యనఁగా నిట్లుండునదే కల్పన. ఊపిరియాడకుండునంత యుద్వేగముం గల్గించునది.

షష్ఠాశ్వాసములోని 189-వ పద్యమువఱకు నుండునంత ప్రౌఢముగఁ దరువాతిభాగములు లేవు. ఈగ్రంథ

మంతటితో సమాప్తిఁ జేసియున్న సమ్మానార్హతరమై యుండును. ఏడవ, ఎనిమిదవ యాశ్వాసములలో భావనాశక్తి, ప్రతిభ మొదలగు కవిత్వమూలశక్తులు బలహీనములు. తుదకు మధురలాలసాపరిణయాదులు వర్ణింపఁబడకున్నను తత్పూర్వకథచే నూహ్యములు కావున వానిని బొందిగచి యుంట పునరుక్తిఁ బోనిది. ప్రధానాఖ్యానముతో నైక్యము వీని కత్యల్పము. అట్లుండియు నీ నిరర్థక ప్రస్తావనకుఁగవి యేల ప్రవర్తించినాఁ డనుట చింతనీయము.

కథాంగము లేక భావముండాల్చి యొకశరీరముగా నేర్పడి యున్నఁ గళకు ప్రాశస్త్యము. అట్టిగాఢసంయోగమునకు షష్ఠాశ్వాసములోని పూర్వోదితపద్యమునకుఁ దరువాతి భాగము లన్నియు విచ్ఛేదహేతువులు. ఇది యెఱింగి ప్రతిక్రియ చేయ నెంచినవాఁడై కాఁబోలు! కథయొక్కయాదినుండి యంత్యమువఱకు పూసలలో దారము నిమిడి యుండునట్లు మణిహారవృత్తాంతముం గూర్చియున్నాఁడు. ఈ హారవృత్తాంతముం దిలకింపుఁడు.

మణిహారవృత్తాంతము

దీనికి నాదిమప్రభువు విష్ణువు. అతనిని దపస్సుచే మెప్పించి దానిని బడసినవాఁడు సుగ్రహుఁడు. పిమ్మట బ్రాహ్మణశాపమున నతండు దనతో లుటిఱియొఱుకయంతయు హాతంబుగాఁగా, నూతనావతార మెత్తినవానియట్లు సత్యవ్రాత్ముఁ డను పేరఁ బరఁగి, రాజుగాఁ గొంతకాల ముండి పిమ్మటఁ గళాపూర్ణునికి మంత్రిగాఁ గుదిరె. సుగ్రహుఁడు మున్ను దేవతాలయములోఁ బెట్టి మఱచిన యామణిహారమును మధురాక్షి

పురపుబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు తీసికొనిపోయి తనయింట బహు వర్షములు పూజసేయుచు నుంచుకొని ద్వారక కరిగి శ్రీకృష్ణునికి సమర్పించెను. శ్రీకృష్ణుఁడును "దండకాకృతి సముజ్జ్వల సంస్తవలీల కెంతయుఁ, ఘనముగ మెచ్చియిచ్చె మణికంధర నామునకున్." మణికంధరుఁ డలఘువ్రతునకు, నతఁడు కళాపూర్ణునకును, నాతఁడు శిశుప్రాయయగుమధురలాలసకుం గ్రమముగ నొసంగెను. అట్లగుట నీహారమును సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసక్రీడయుం బోలె గథ నేకీభూతముం జేయుకల్పనలలో నొక్కటి. పూర్వోత్తరభాగంబు లన్నిటికిని ఈ హారము సామాన్యము. కథ నెల్లఁ బ్రాఁకి యుండుతీఁగవంటిది.

ఈరీతి నీకల్పన మహోత్తర మైన దయ్యు నిష్కళంకంబు గాదు. ఎట్లన: ఆ హారముయొక్క నాయకమణి యెవ్వరి హృదయస్థలంబున నెంతవఱకు సోఁకియుండునో, యంతతడవును వారికి సర్వజ్ఞత్వము, వాక్యపటుత్వమును సిద్ధించునని విష్ణువరము. దానిసత్యము ననుభవమునకుఁ దెచ్చికొనులోపల సుగ్రహుండు శాపహతుఁ డాయె. మధురాపురిబ్రాహ్మణుఁ డన్నవో దానిని గళమున ధరింపక పూజసేయుచు బహువర్షము లుండినాఁ డఁట! వానిభార్యయొక్క చిత్తస్థైర్య మెంత దృఢమో! ఆ పెగూడ దొంగతనముగా నైన దానిని వేసికొనలేదు. శ్రీకృష్ణుఁడు మణికంధరుని మెడలో వేసినాఁడు గాని యాతఁడి "బాలతఁ గనుపట్టు విష్ణునికలాపము గావునఁ దద్భుజాంతసీతికి చాల కొప్పి గళసీమను యెంతయు గుప్తమై" యుండె నఁట! 'బాలతఁ గనుపట్టు,' అను విశేషణము సమంజసమా? పూజారిబ్రాహ్మణుఁ డిచ్చినది బాలకృష్ణునకా? షోడశసహస్రమహిషీ

యుతునకా? పిమ్మట శిశువుగా నున్న మధురలాలసకుఁ గళా
పూర్ణుఁడు వేయఁగా నాయకరత్న మా పెహ్ర్మ్దయంబు సోఁకు
నట్లు పడినది. సమయముఁ జూచి పడవలసినచోటఁ బడినది
గదా! ఎంత తెలివిగలపతకము! అట్లు సర్వజ్ఞ యైనయబ్బాలికా
మణి యనేకుల పూర్వవృత్తాంతముం దెల్పి సత్వదాత్మునిచరిత్ర
మునకు వచ్చునప్పటి కా పె "యటు నటుఁ గదలఁగఁ దన్మణి
హృదయస్థలముఁబాసి కడ కేగుటఁ దెలివి యుడిగెను." ఇట్లు
వ్రాయుట కామరూపధారణముకన్న నభావ్యము. ఏలనః
సత్యముగా నుండునా యను శంకఁ గలుగఁజేసి కథయందు
నమ్మికను భ్రమను బోఁగొట్టుఁ గావున ఇఁక ముందటివృత్తాంత
మింకను ప్రాయోభావమునకు దూరము.

వ. "నాఁ డట్లు బోధోదయం బగుటయు నుడుగుటయు నే
తన్మాలంబు లనియెవ్వరు నెఱుంగకుండుటను నిది సామాన్య
హారంబ యనుతలంపున మావారు దాఁచి మఱచుటం జేసి,
నాఁటనుండి నేఁటిదాఁక నిద్దివ్యహారం బెన్నఁడును ధరియించు
టయు లేదు. నేఁ డాభరణభరణసమయంబునఁ బ్రసంగవశం
బునఁ దలంచికొని చెలులు తత్ప్రాప్తిప్రకారం బెఱింగింప
నిది సుముహూర్తలబ్ధంబైన ప్రథమభూషణంబనియు
భవద్దత్తం బనియు నత్యాదరంబునఁ దెప్పించి హృదయభాగ
స్పర్శి నాయకరత్నంబుగా నిపుడు ధరియించియున్నదాన."

(కళా. ఆ. ౪. వ. ౧౫౧.)

ఇందలి యసంభావ్యములు రెండు.కన్యగా నుండునపుడు
ఆకాశ గాలియైన సోఁకునా దేవుఁడా! యని వ్యథఁ గూరు
చున్న విరహవేదనకాలమునకు పెండ్లినాఁడును ఎన్నఁడును

గాని ప్రసంగవశమున నిప్పుడేల పైఁబడవలయును? రెండవది. 'హృదయభాగస్పర్శి నాయకరత్నంబుగా' ధరింప బుద్ధి నిష్కారణముగా నేల పొడమవలయును? లోకములో నదృష్టములు, నిర్హేతుకములు నైన యాకస్మికములు లేకపోలేదు గాని, పదేపదే వలసినచోట్ల నెల్లఁ గాకతాళీయన్యాయముల నాశ్రయించుట కల్పనకు మిక్కిలి కొఱంత. కామరూపములు, దివ్యదృష్టి ఇత్యాదులు అన్నికష్టములకు ననుకూలించు సాధనములు గానఁ బ్రశస్తములుగావు. సర్వసందర్భములలోఁ జేరఁ జాలినవి యీకథలోఁ దప్పక చేర్పఁదగిన యంశములని చెప్పవీలులేదు గనుక, నిట్టి వేసందర్భములను జేర్పకుండుట మేలు. కథ కెల్ల సూత్రమువలె నుండునీహార మిన్నివక్రముల కాస్పద మగుట చింతావహము.

నాటకరీతిని సంభాషణాదులచే వృత్తములం బ్రకటించుటయందు నీగ్రంథము అసదృశము.

కథాప్రారంభముననే యెంత వడిగా నెన్నిపాత్రములం బ్రవేశింపఁ జేసినాఁడో తలపోసి యానందాశ్చర్యముల భరింపుఁడు. ఉద్యానవనములోఁ గలభాషిణి చెలికత్తెలతోఁ గూడి డోలావిహారంబు సల్పుచుండఁగా, నారదునితో నాకాశమార్గంబునఁ బోవుచుండు మణికంధరుఁడు—

మ. "తమిఁ బూఁదీఁగలఁ దూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతా లాడుచుం
దూఁగునా, కొమరుం బ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చ
క్కఁగాఁ జాఁగి మింటి మొగంబై చనుదెంచుటీవిఁ గనుఁగొంటే
దివ్యమౌనీంద్ర! నాకమృగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం
గాల్చాఁచులా గొప్పెడిన్." (కళా. ఆ. ౧ ప. ౪౩.)

అని ప్రశంసించినప్రకారము సరిగా దని నారదుండు.—

మ. "బళిరా సత్కవి వాఁడు నిక్కమ తగం భావింప నీ వన్నయ
శ్లైలప్రాయంపుమిటారిక త్తైలబెడం గే నెందునుం గాన, వా
రలడోలాచలనోచ్ఛలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా
ఢలఁదన్నం జనునట్లు మించెననినన్ దప్పేమి యొప్పేయగున్."

(కళా. అ. ౧. ప. ౪౫.)

క. "అని పలుకునపుడు నికటం
బున నలకూబరుఁడు దాను మొగిలుమరుఁగునన్
ఘన మగుదివ్యవిమానం
బునఁ జనుచున్ రంభ విశదముగ నది వినియెన్."

(అ. ౧. ౪౬ ప.)

అదినే యీరీతి నైదుగుర నెదుర నిల్పుటయ గాదు. మాటమాటకును గథ పెరుగునట్లు చేయుమాహాత్మ్యమున సూరన నిస్తులుఁడు. ప్రథమాశ్వాసము ముగియుసరికిఁ గథా మధ్యమున మునిఁగినవారమై యెట్లు వచ్చితిమో, యాది యెయ్యది, అంత్య మేదిక్కున నుండు నని విస్మయానందముల నోలలాడుచుందుము. మణికంధరుని స్తుతి వ్యర్థచేష్ట గాదు, ఆకాశమునఁ జేయఁబడి యుండినందునఁ గలభాషిణి విని యుండదు. అటు వినమి యావశ్యము. లేమిచో నలకూబరుని పైని వలపుచే నైన దైన్యముతో నారదు నాశ్రయించియుండదు. మఱియు నాపొగడిక రంభకు నసూయాకారణము. ఆ యసూయచేఁ గదా యాపె నారదునితో మాటలాడుటకై వచ్చి నలకూబరుఁడు "నర, భామలపోఁడుముల కితఁడు బ్రమయక యున్నే" యని దరహాసముచేయుట నారదుండును బ్రతిహాసముం జేయఁబూని.—

క. "నిను బోలువనిత నీకును
వనజముఖి! యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గల్గి కలఁచునో యి
ట్టినిగాఢప్రమదమునొంపుతీవులు చనునే?"

(కళా. అ. ౧. ప. ౬౧.)

అని పల్కు తఱికిఁ గథయొక్క యస్తిభారములో సగము సంపూర్ణమయ్యెను. పిమ్మట లెక్కకు వచ్చునో రాదో యనునట్టి చిల్లరవిషయముం బోని.

వ. "అంత నమ్మహామునీంద్రు నియామ్ఙానుసారంబునం దద్వి మానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలదోఁటలోనికిం దిగియె;నట్టియెడ రంభానలకూబరులును వినయపూర్వకంబుగా నతనిచేత ననిపించుకొని యప్పు డెదుటఁ గాన్పించు వాసు దేవుని ప్రాసాదరాజంబునకుం జేయెత్తి మ్రొక్కి, తమ విమానంబుతోడ నిజేచ్ఛం జనిరి.

(కళా. అ. ౧. ప. ౬౩.)

అను వాక్యముతోఁ గలభాషిణి నలకూబరుని వలచుటకును, కళాపూర్ణుని సుద్ది వినుటకును సహజమైన సమయముఁ గల్పించి తక్కినసగము ననాయాసముగ ముగించిన యీకవి యొక్క ప్రతిభ యవాచ్యము గదా! ప్రథమాశ్వాసము కథకు నాలవాలము సమస్తము లైనకార్యములయుఁ గారణబీజంబు లందుఁ జల్లఁబడియున్నవి.

ఐక్య మనులక్షణము

సామాన్యకవులతోఁ బోల్చి చూచిన సూరనకళాశాలలు మింకను వైశద్యముతో వెలుఁగును. మన ప్రబంధములు తలుచు

కథానాయకుఁ డగు 'రాజు' అను నొక్కపాత్రముతోఁ బ్రారబ్ధ
ములు. ఆయనను గూర్చినయ ప్రస్తుతవర్ణనము ముగియుటకుఁ
బట్టునది యొకగంట. పిమ్మట నర్మసచివుఁడో చెలువఁడో యొకఁడు
వచ్చుట. అటు తర్వాత వేఁట వెడలుదురేమో. అక్కడ నొక
సఖీజనపరివేష్టితయగు కోమలాంగిని జూచి రాజును, విదూష
కుఁడును (నర్మసచివులు విదూషకులుగ నుండుటయు, విదూష
కులు నర్మసచివులుగ నుండుటయు హిందూరాజధర్మము కదా!)
రెండుగంట లొకరితో నొకరు శ్లేషలు, అతిశయోక్తులు, ఉత్
ప్రేక్షలుఁ జెప్పునప్పటికి నిది దయ్యాలతో నిండినకావ్య
మని దూరముగఁ బాఱవైతుము. కళాపూర్ణోదయము సుప
మింపఁ దగినది, మూలము స్కంధము సామాన్యములయ్యు,
వివిధగతులను దెసలను వ్యాపించుశాఖోపశాఖలు గలిగి కను
పండువుగ నుండుమహావృక్షము. సామాన్యప్రబంధములు కొలు
కులు ఒకదానివెంట నింకొకటి యతికించుటచే నేర్పడిన గొలు
సులవంటివి. ఐక్యము వీనిలో లేదు. ఎన్ని కొలుకులైనఁ జేర్ప
వచ్చును; ఎన్నియైనఁ దీసివేయవచ్చును. వైపుల్యము దక్కనిం
కెద్దానికిని లాభనష్టము లుండవు. ఆకృతి మాఱదు. వృక్ష
ములు మొదలగుసజీవములవలె నుండుకావ్యముల నేయంగము
నైన ఛేదించుటకుఁ గాదు. నూతనాంగములఁ జేర్చుటకుం
గాదు. ఎట్లు చేసినను పరిమాణభేదమే కాదు, ఆకారమును
వికృతమగును. ఐక్య మనుకథాలక్షణమును పరీక్షించుపద్ధతి
యేమనఁగా: ఉన్నభాగములఁ దీసివేయవచ్చునా? క్రొత్తవి
యేమైనఁ జేర్పవచ్చునా యని విమర్శించుట. ఈ కార్యములు

పొసఁగని వైన నైక్యము స్ఫుటము. సాధ్యము లైననైక్య భావ మపక్వము.

'మానవప్రకృతిని అద్దమువలెఁ జూపుశక్తి గలవాఁడు. సంభాషణలఁ దీర్చుటలోఁ దిక్కన్నకు సరివచ్చువాఁడును.' అని సూరనార్యుని ప్రశంసింపఁగలందులకుఁ దార్కాణమైన ముఖ్యభాగములలోఁ గొన్ని యేవనఁగా: నిరుపురరంభలును నలకూబరులును బ్రవేశించి చిత్రవిచిత్రగతులఁ బోరపాటుతో సంచరించియు నేయనుచితములకు ననీప్సితములకును బాల్పడక కృతార్థు లగుతృతీయచతుర్థాశ్వాసములలోని ఘట్టములు.

సూరన్నయు షేక్స్పియరుకు ఒకరిపే రొక రెఱుంగనైనఁ జాలనియంత దవ్వులనున్న సమకాలీనులు. జాతిమతవేష భాషాదుల వ్యత్యస్తులు. అట్లుండియు నీవింత నేమి చెప్ప? షేక్స్పియరు వ్రాసిన 'కామెడి ఆఫ్ ఎరర్స్' అనఁగా "తబ్బిబ్బుల ప్రహసనము" అను నాటకమునకును, రంభానలకూబర ద్వయవిలాసమునకును పెక్కుపోలిక లున్నవి. రెంటియందును భేదము లేనిరూపము గలనాయకు లిరువురు, నాయిక లిరువురు. అయ్యేపాత్రముల నిరూపించుటకు నసాధ్య మైనభ్రమ తటస్థించి, నాయికానాయకులు తమవలచినవా రని యొండొరులతోఁ జేరియుండువేళ. అయ్యో! పాపము, అన్యునిచే నీ తరుణి చెఱుపఁబడియెనా?, యను సంశయము మనకుఁ దోఁచి మనసు కలఁతపొందించును. కాని, కథ యామూలాగ్రముగ విశదీకరింపఁబడుసరికి తమతమయభిమతముల కనుకూలము లైన విధంబుల దాంపత్యము లేర్పడినవని చూపి, మనకు దిగ్భ్రమము వాయుటతోడన పట్టరాని నవ్వును సంతోషమును నవి గల్గిం

చును. ఇట్టికథాసందర్భ మెంతో యపురూపము. అట్టిద్దానిని హిందూదేశములో సూరన్నయు, నాంగ్లద్వీపమ్మున షేక్స్పియరును నెట్టిసంబంధములును లేనివా రయ్యు నేకకాలమునఁ దలపోయుటఁ దలంచితిమేని, యిది కాలయోగప్రభావమా? ఆకస్మికవిచిత్రమా? యని విస్మయభరితాంతఃకరణుల మగుదుము.

కళాపూర్ణోదయమున నైదునకుఁ దక్కువకాని విధముల శృంగారము ప్రదర్శింపఁబడియున్నది. ఇందు జావళీలకుఁ జేరినది యొకటిమాత్రము. అయ్యది యప్రశస్త మనఁదగిన భాగములో నుండుటచే దానిప్రస్తావన నిప్పుడు చేయను. తక్కినవానిలో నొకదానివలె నొకటి యుండదు. అన్నియు రమణీయముల స్వశక్తియే గురువుగ నూతనమార్గములం ద్రొక్కి సూరనార్యుఁ డందుఁ బ్రకటించిన యాయసాధారణ శృంగారములకు ముఖ్యనిదర్శనములు:—శల్యాసురవిషయము, సుగాత్రీశాలీనులవృత్తాంతము, సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసము, కలభాషిణీచరిత్రమును

(౧) శల్యాసురచరిత్రము

మృగేంద్రవాహనాశక్తి తనబంధు వగుమహిషాసురుని జంపినసూఁడు మనంబునఁ బాయమిచే శల్యాసురుఁడు పగ దీర్చునుపాయ మన్వేషించు చుండఁగా, నభినవకౌముది యను నప్సరస యెదురైనఁ జూచినమాత్రాన, హృదయమును ఆహ్లాదయముతోడ నిన్నాళ్లుగాఁ బట్టినపట్టును గోలుపోయినవాఁడై నన్నేలుకొమ్మా యని కాంతను వేఁడుకొనఁగా, నామెయుఁ జలంబు దాల్చినదై,

క. ... ...

......నిన్ను మడియించినవా
నిని దక్క నేవరింపను
వినుమిది నా ప్రతిన దీని విడ నిఁక ననియెన్.

చ. అనుడుఁ దదుక్తిక్రూరతకు నద్దనుజుండు కడుౝ ఘనంబుగాఁ
గినిసియుఁ బోవ నిచ్చె నొకకీడును జేయక యవ్విలాసినిన్.

(అ. ఉ. వ. ౩౯. ౪౦.)

ఎంత బలవంతు లైన నేమి! కామినీకటాక్షపాశబద్ధు లేమి చేయఁగలరు? మరల మృగేంద్రవాహనాశక్తి యిచ్చిన యమోఘమైనకత్తిం దాల్చి మణికంధరుని నరయుటకై పోవు నభినవకౌముదిం గాంచి తన్నే చంపుటకు వచ్చుచున్నదో, యట్లైనఁ జంపువారు చత్తురను నమ్మహాశక్తివర మున్నదిగదా! యట్లగుట నాపె నాశమొందునో యని తనపాటు మఱచి ప్రియురాలిశుభాశుభములం దలపోయుచు నాసాధువు —

"చ. ...మఱి కలఁగంగ నిట్లనియె! నాపయి వచ్చిన నీకు నిష్టదై
వతములయాన సుమ్ము! వరవర్ణిని! యెందుఁ దలంక
నేను దుష్కృతి వయి నీవు నాకుఁ దెగి ప్రగ్గదవో యని
తల్లడిల్లెదన్."

(అ. ఉ. ప. ఉ౧.)

అభినవకౌముది యతని మంచిమాటల మోసగించి వెంటఁ గొనుచుఁ జన్నది. నమ్మినవాఁడు! కపుడు లేనిమానిసి! వానిని మోసగించుట యేమి కష్టము? ఇట్లు తన్నలయించుచుం బోవు చుండఁ దనప్రతాప మాపె కెఱుకపఱుచువాఁడై యాపెను

దాఁకకుండునట్లు శిలలప్రయోగముఁ జేసి జంతుజాలంబుల సంహరించి యిట్లనిగెను. "నన్ను వరింపుము. లేనిచో నీవు చనెడు చోటు లెల్ల నాబలముచే నాశముచేయుదును. దాన నీకు నప కీర్తి. కాన నన్నుఁ గూర్చి కరుణ లేకున్నను, భూతకోటుల రక్షింపవలయు ననుదయచేనైన నాకు పత్ని వగుము" అయ్యో! వానియార్తి యెట్టిది! కాఠిన్యము మార్దవము రెండును వానియం దున్నవిగదా! మోహమాహాత్మ్య మట్టిది! వెన్న రాయగును; రాయి వెన్న యగును; అతనిని మణికంధరునిచేతఁ నభినవకౌముది చంపించినది. వానిది వ్యసనకరమును వ్యర్థము నైనశుష్కజీవితము! నిష్కళంక ప్రీతిచే విశోభితము!

(౮) సుగాత్రి శాలీనులవిచిత్రకథ

సుగాత్రి శారద పూజారియైన యొకబ్రాహ్మణుని కూఁతురు. దానివరుఁడు శాలీనుఁడు. ఇల్లటపుటల్లుఁడు. అలంకారములు, డంబములు, అట్టహాసములును వీనికి సరిపడవు. పట్టణవాసుల కుర్చీలు, మేజాలు, నిలువుటద్దములను జూచి పల్లెటూరివాఁడు వెఱఁగు వెఱపు నంది షోకుమాడ్కి నేయలంకారములు లేక యుండువారినే కాని, తళతళలు, పళపళలు, ఘులఘులలు, ఘుమ ఘుమలు మెఱయవచ్చెడుస్త్రీలఁ దిలకింపఁడు. సర్వశృంగారసన్నాహములతో భార్య పడుకటింటికి రాఁగా, ఇదేమి కొఱివిదయ్యమో, గజ్జలపిశాచమో యని కన్నెత్తి యైనఁ జూకుండెను! ఆభార్య కా పురుషుని తిక్క తెలియదు.

అత్తగారు ఇంకను శ్రద్ధతో సొగసులు దిద్ది దిద్ది కొంత. రెండు మూఁడునాళ్ళట్లు యునిపిరి. వృథాప్రయాస! "వట్టి శాక పాక లౌకర్చి. వానిసతియు." పెండ్లికూఁతు రూరకుండకను

చెలికత్తె లూరకుందురా? జీతములకుఁ బ్రతిఫలముగా బోధనలు చేయనిచోఁ గృతఘ్నత యని యేమో! "ఆ లజ్జావతికి నేకాంతంబున ని ట్టనిరి."

ఆ. "పొలఁతి! యాలిమగనిపోఁడుము లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు
మీ తెఱంగు చూడ మేత్తలు దంపతు
లిరువురును వివేకు లేమి చెప్పు?"

(కళా. ఆ. ౪. ప. ౬౫.)

క. కాంతుఁ డుచితజ్ఞుఁ డై నను
గాంతకు సిగ్గువడఁ జెల్లుఁ గాక కటకటా!
కాంతుఁడు సిబ్బితికాఁడై
కాంతయు నట్టిన నెట్లు కాఁపుర మింకన్. ౬౬

క. గారామునఁ దోడ్తోడన
రా రమ్మనఁ డనుచు మగిడి రానేటికిఁ గ
ర్పూరంబుతోడి బాగా
లీరాదో యాకు మడిచి యీరాదో! చెలీ! ౬౭

క. "అవ విని యీ పెడమాటల
నను నేటికిఁ జంపెదరు విననైనై పవు నా
కని సిగ్గునఁ బలుకుచు నాఁ
కొనరించి చూచెను దదీయయుక్తుల తెఱఁగున్." ౭౦

ఈ సంభాషణ యతిమధురము. అశ్లీలవాక్యములు లేవు. యుక్తులు, లోకోక్తులు వీనిచే సువాసితము. చెలికత్తె లిట్లు గాఁ బలుకుట కావ్యములలో నరిది. కడపటిపద్య

మత్యద్భుతము. ముగుదకన్నెయొక్క బయటిసిగ్గును, లోని యాశను సొగసుగఁ జూపుచున్న యది!

ఈ నూతనచికిత్సలు ఫల మీయకపోయెను. పాపము! సుగాత్రి యేమిచేయును? రాజకుమారిగా నుండినచోఁ జంద నాదులఁ బట్టించుకొని చిగురుటాకుఁ బాన్పుపై హాయిగా మూర్ఛపోయి యుండును! పూజారిబిడ్డ శాస్త్రప్రకారము శృంగార మనుపథ్యము దప్పక సేవించి ప్రకటింపవలయునన్న నుద్యానవన ముండ వలెను. శీతలోపచారములకు సేవకురాం డ్రుండవలయును. సరస్సు లుండవలయును. మఱియు పచ్చ కర్పూరము, పునుగు, జవాది, అరఁటిబొందెలు, చందనము మొదలగు సంబారములు లేనిది శాస్త్రోక్తముగాఁ గామము నావాహన చేయ నగునా! అట్టి నీటులు ధనికులకే కాని సామాన్యులకుఁ జెల్లదు. ప్రబంధములలోని మోహము మాత్రము నిక్కమైనయెడల, రాజులయిండ్లలోనే కాని యిం కెక్కడను రతి మన్మథులు వాసము చేయ రని చెప్పవచ్చును! సుగాత్రి కీదిగఁదీపు లెవ్వియుఁ బట్టలేదు. "నాకును మంగళ సూత్రం బీపాటిశుభస్థితి నుండుటయె పదివే లనుచు నెంచి కొనియు వేఱొకలాగున నుండక యతనికి నాయురభివృద్ధికరంబు లని వివిధాలంకారంబుల నెప్పుడు నేమరకయ తాల్చుచుఁ దన తల్లి యేమియు నతని నిట్టిట్టాడకుండం బ్రార్థించుచుండె."

(కళా. అ. ౪. ప. ౩౩.)

భర్తకు నొకపిచ్చి గ్రైన భార్యకు నొకపిచ్చి! తనయలం కారము లాయనకు నాయురభివృద్ధికరము లనుట పిచ్చిగ్రైనను షోలుచేయుమంత్రములలో నొకటి గాన ననింద్యము. ఈ యో

ర్పును, వినయమును, సుఖపరిత్యాగబుద్ధియు, సంతుష్టియు శృంగారభావములు గావా? పతిపైఁ గలప్రీతిసూచింపవా? అత్తగారి కీమాత్రమున శాంతము గుదురదాయె! మనుమఁడు గలుగకున్నఁ దనకు మోక్షము గలుగదని యేమో! ఈ దౌర్భాగ్యపుటల్లుఁడు తోఁటలో నైనఁ గృషి చేసి ప్రయోజకుఁడు గానీ యని, యాతనిని బూఁదోఁటలో మాలిపనికి నియోగించెను. శాలీనుఁడు సత్వగుణుఁడు. చెప్పినదంతయుఁ జేసి రచ్చ లేక యుంద మనెడువాఁడు. మఱియు ఇల్లటపల్లుఁడు. అట్టి యల్లురకు మర్యాద లెక్కువ యుండునా? ఒక్క భేదముఁ జెందక నిత్యముఁ దోఁటపనులఁ జేయుచుండెను. అప్పుడు సుగాత్రి

తే. తల్లి మాటలచే నిట్లు తనవిభుండు
దనువు బడలంగఁ బూఁదోఁటపనులు సేయఁ
జూడ నోర్వక తాను నచ్చోటి కరిగి
తోడుపడియెద నని చూచుప్రీడనుడుగు.

(ఆ. ౪. ప. ౧౪.)

పిమ్మటఁ గొన్నాళ్ళకు లజ్జఁ బాయఁ ద్రోచి పురుషునకు సహాయముగఁ దానును దోఁటపనులను జేయ.

ఉ. " ... ...
... ఎప్పటియట్ల యలంకృతాంగి యై
యొంతయు నింపుతోడఁ జని
యోగ్ ప్రియుఁ డున్నవనంబులోనికిన్.

(ప. ౯౫.)

క. చని యాతఁడు డాఁ జలిపెడు
పనులకు నీయకొన కున్న బలిమిఁ గడంగెన్
దన సొమ్ము లెల్ల నొక మఱుఁ
గున నిడి పిరిసుట్టుసుట్టికొనినవలువతోన్.

సీ. తోరంపుఁ జనుదోయి త్రుళ్లింతల నిడంగఁ
దగుచోట్ల గుద్దంటుఁ ద్రవ్వి ద్రవ్వి
ప్రేఁ గైనపిఱుఁదు బల్విడిఁ జలింపంగను
వడి నిట్టునట్టును నడిచి నడిచి
యదుసుతుంపురు చెక్కుటద్దంబులను బర్వ
మళ్ళకు మడవలు మార్చిమార్చి
నడుములేఁదీవియ నకనక ల్గుడువ నిం
పునఁ దగుమోఁపులు మోసి మోసి

తే. చిఱుచెమటఁజేర్పువింత క్రొమ్మెఱుఁగుతోడఁ
గొమరు మేనొప్పసారెకుఁ గొప్పు వదల
నేమిటికి నైనఁదామున్న యేగి యేగి
యెల్లపనుల నొనర్చె నిం పెసక మెసఁగ."

ఇన్నాళ్లుఁ గరఁగని యాతని మనసు ఈసవ్యమోహాన మూర్తిచే జయింపఁబడెను.

చ. " ... ...
... ... యంత నానా
బడలిక చూడలే కిడుమ
పాట్లకుఁ జొచ్చి నలంగి తంచు నె
క్కుడుతమకంబుతోడఁ దలఁ
గ్రుచ్చి కవుంగిటఁ గూర్చె నత్తటిన్."

పశుప్రాయ మగు శృంగారమున కన్న నిది యెంత మేలు! చూచి చూడకమ్మునుపే కామినులఁ గవయ నుంకించుట లోలత్వము నీచము; ఇక్కడ, భార్యయెడఁ గూరిమి. ఆపె తన సహాయమునకై స్వయముగా వచ్చినందుకు మెప్పు; బడలినందుకు గనికరము; గొప్పబుద్ధిఁ జూపినందుల కుదారవర్తన యను గౌరవము. ఇట్లు స్నేహము, మర్యాద వీని కనుకూలము లైనభావములతోఁ గలసినశృంగారము చూపఁబడియున్నది.ఇది శ్రేష్ఠము. మానసికము. శాశ్వతము. పెఱయవి యంగరాగములు. తుచ్ఛములు. చంచలములు. మనసుతోఁ గలసినట్టు కామేచ్ఛ వర్ణించుట మనలో నంతగా లేదుగాన నీచరిత్రము నవ్యలీలా లలితంబు.

సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసఘట్టము

ఒక విషయముంబట్టి చూచిన సరస్వతీచతుర్ముఖవిలాసఘట్టమువంటిది యాంధ్రంబున నెక్కడను లేదు. ఏవిషయ మనః ప్రకృతిని పాత్రములజీవితముతోఁ గలిసినట్లు వర్ణించుట.

రంగము సరోవరము. శారదాదేవి ప్రణయకోపమున నవ్వాలి మొగంబుగాఁ బొరలినందున, నామెముఖచంద్రమండలము ఆకాసారములోని మణిస్తంభమునఁ బ్రతిబింబిత మగుడు, బ్రహ్మాయు దానినిం జూచుచున్నైన. నానందింత మని కొంతసే పట్లేయుండి, యెంతకును బ్రియురాలి కోపము దీఱనందున సమీపవృక్షశాఖాధిష్ఠితమగు రాచిల్కతో "చెలువ! యుబుసుపోదు, కథయొక్కటి చెప్పవుగా" యనుటయు "...నో దేవ! మీరు చెప్పెద రేని వినియెద" నని యాశుకంబు విన్నవింప, విను మని యాతండును అప్పుడు జరిగిన శృంగారలీలల నేదో

కథఁ జెప్పినట్లుగా శ్లేషచేసి వివరింపఁ దొడంగెను. ఎట్లన: కాసా పురములో నొకరాజు; అతనిపేరు కళాపూర్ణుఁడు; (ముఖ చంద్రుఁడు) అతఁడు స్వభావునిచే (స్వభావముచే) నొక యొజ్జని మణిశలాకము (మోవిని) విల్లును (కనుబొమలును) బాణ ములును (చూపులు) బడసి సరిరాజులనెల్ల జయించెను. ఈ రీతిగాఁ దాను మన్మథావేశముచే నామెం గదియుట మొద లైన రాగంపుఁజెయ్వులెల్లఁ బ్రకటించుచు భాషాదోషయు కృత్రిమకోపంబును నిజమైనయుల్లాసంబునుగా, చిట్లింపఁబడిన కనుబొమలతోను వెలివిరిసి వచ్చుచిఱునవ్వులతోను, ఆ చిలుకం జూచి "యాకళాపూర్ణుఁడు మఱియేమి యయ్యె, నతని తలి దండ్రు లెవ్వరు, అడుగుము" అనవుఁడు, చిలుకయు నట్లడుగ బ్రహ్మదేవుం డీకను జమత్కారముగా నేమనుచున్నాఁడు! అతనికిఁ దండ్రి సుముఖాసత్తి. తల్లి మణిస్తంభుఁడు (స్తంభ శబ్దము పుంలింగముగనుక నందు ప్రతిబింబితంబనుట) అట్లనుసరికి.

సీ. ... ...
... ... వాణిపాసమ్ముతో?
గ్రక్కునఁ గ్రమ్మఱి కౌఁగిలించి
... ...
యింతలోనన యాఱర యొన్ని తబ్బిబ్బులు
దద్దరిల్లకుఁ డంచు ధవుని వీఁపు

తే. చరచి యొట్టెటు లారాజు జనని మగది
యును జనకుఁ డాఁడువాఁడునా యనుచు మఱియు
మిగుల నవ్వుచుఁ జెప్పఁ డామీఁదు ప్రాణ
రమణ! మఱి యేమి యయ్యె నారాజనుటయుం.

(కళా. [illegible])

పొలయలుక సగము విరిసినది. పిమ్మట మఱికొన్ని స్నేహ క్రీడలు నడువఁగా, నిదేమి యూరకుండ రని కోపించుకొన్న సరస్వతీదేవికి హృదయప్రమోదంబుగా నీ క్రొత్తసంగతులను జేర్చి శతానందుఁడు కథ పెంచి చెప్పిన, శారదాదేవియు కపట రోషంబుతో "చాలుఁ జాలు మీకథ. ఇప్పటి మనవృత్త మంతయుఁ జెప్పు చున్నారు. ఇం కెంతదూరము చెప్పెదరో యని యూరకుంటిఁ గాన తొలినుండి నాకుఁ దెలియ దను కొన్నారా?" యని యా కథయందలి ప్రస్తుతవర్తమానమును మృదుమధురవచనముల వ్యాఖ్యానముఁ జేసి చూపు చున్నది. విదపయాశ్వాసములో నలువదియవ దగునీవచన మెల్లరుఁ జదువఁ దగినది. వచనరచనలకుఁ దండ్రి యట్టివాఁడు నన్నయభట్టు. అతని ప్రౌఢిమ యన్యులకు లేదు. ఒక్క చిన్నయసూరిమాత్రము ఇంకొకవిధమైన వచనశైలిని బక్షమునకుఁ దెచ్చి నన్నయతో సమానుఁడై యున్నవాఁడు. ఈయిరువురిదానికన్నఁ దక్కువ యని చెప్పఁదగినదయ్యును, సూరన్న వచనము సామాన్యము గాదు. వాణీదేవి వ్యాఖ్యానము చక్కెర లొలుకునది.

సరస్వతి చతుర్ముఖుల సంభాషణలు చర్యలు పొగడ్తకు మీఱినవి. అతఁడు తనసతి నెన్నోవిధముల కేళీహేళనములఁ దేల్పఁగ, నీమెయు నవ్వు నడంపఁ జాలకున్నను కినుక నటించుచు వలదు వలదని ప్రార్థించుపద్యములు మనలం బరవశులఁ జేయునవి.

కలభాషిణియొక్క మనోహరచరిత్రము

ఈకథయందలి పాత్రములపైకి నాకుం బ్రియతమకలభాషిణి, నిక్కువమైన శృంగారభావములకు బ్రకాశకురాలు.

శాస్త్రకారులశృంగార మను దయ్య మంతగా సోకనిది. జన్మ
మున వారకాంత. గుణములఁ బ్రబంధనాయికలగు కులస్త్రీల
కన్న మేలైనది. ఏకకాలంబున నిరువురియెడ మనసుదగిలిన
దానిఁగా వర్ణించుట కాధారముగా, కవి యీపెను గణికం
జేసినఁ దప్పు లేదని యిట్టి పుట్టుక నారోపించినాఁడో? పరిశీలిం
పుఁడు. ఎట్లును ఈపె నీచపాత్రముగాదు. మఱి మహోదార
చరిత్ర. సర్వజన స్తవనీయ. కృష్ణునికొలువునకు నప్పుడప్పుడు
నారదుఁడు వచ్చుచుండ నతనితోడనవచ్చు శిష్యుఁడగు మణి
కంధరుని సాహిత్యపటిమకు గుణసంపదలకును మెచ్చి వాని
యెడ బద్ధానురాగయై యుండియు, జాతి దోషంబుచేఁ గాఁబోలు,
నలకూబరుని రూపలావణ్యాదిసౌభాగ్యంబులకు మెచ్చి తదా
లోకనంబునం దనియక వాని విమానంబుతోఁ గొంతదవ్వరిగి
యంత మగిడి యాతని తెఱం గెఱుంగంగోరి నారదుం జేరి
ప్రార్థింపుడు, నమ్మునియు రంభకు వైరిణి నొక్కర్తునిల్ప నెంచిన
వాఁడు గావున.

క. "సవతి యన నింక నొకతెఁ
భువిలోపల వేఱె వెదఁక బోవలయునె? యో
ధవళాక్షి! నీవ కానే
రవె దైవనియుక్తిఁ గొంత ప్రాప్తిగలిగినన్."

(అ. ౧. ప. ౨౪.)

అని పల్కుచున్నాఁడు. వినయము, అస్థైర్యము,
దైన్యము మొదలగు భావములతో హృదయపూర్ణమైన వలపుఁ
గలసియుండును. విఱ్ఱవీగదు. అభీష్టసిద్ధి నిశ్చయమని యుదాసీన
తయు గర్వముఁ గాంచదు. దీనికి దృష్టాంతముగఁ గలభాషిణి
యిచ్చిన ప్రత్యుత్తరముఁ జూడుఁడు.

క. " ... అంతటి రూప
శ్రీవైభవసతికిఁ గాక సిద్ధించునె యా
దైవనియుక్తియు మాబోం
ట్లేవిధమునఁ బొట్లువడిన నిద్ధవివేకా!"

(ఆ. ౧. ప. ౭౫.)

నారదుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. మణికంధరునికి నాపైఁ గోరిక యుండుట నెఱింగినవాఁడు గావున, నీ నూతన రాగజ్వాలలో నా ప్రాంత వల పెక్కడ భస్మమగునో యని దానికిం బ్రతిక్రియ చేయుటకో యన, 'నాశిష్యుఁడు చేసిన దండకము చదువుమమ్మా! విందము' అని యాపెచేఁ జెప్పించుచున్నాఁడు. అది యట్లుండె. ఈ తరుణియు నారదునిమూలముగ వాంఛితంబు సఫలంబౌనను నుద్దేశముచే నాతనికి శిష్యులుగా నేర్పడి యతనితో గానవిద్య నభ్యసించెను. నారదుండును గానశిక్షానంతరమున నిజకళా పాండిత్యముంగూర్చి కృష్ణుని కాంతలు మఱుఁగున నే మను కొనుచున్నారో విని రమ్మని యాజ్ఞాపించిన, నలకూబరునిఁ గైవసము చేసికొను మంత్రమున కిదియ యవసరమని కలభాషిణియుఁ దన గుట్టుదోఁపనీక

తే. ... ...
... ...
నేను మీదాననగుట మీగానకథలు
వడిన నవ్వేళఁ గొదవలు దడవరేమొ!

(ఆ. ౨. ప. ౭౫.)

సీ. నాకపేక్షితమైననాతిరూపు ధరింప
సామర్థ్య మబ్బిన నామగువల

సఖులరూపముఁ దాల్చి సముచితంబగు వేళఁ
జని వారిహృదయంబుఁ గనఁగవచ్చు.

(ఆ. ౨. ప. ౪౬.)

అనఁగా నారదుండును దాను రంభ కిచ్చిన శాపమునకు నిది యనుకూలమని యావరము నిచ్చెను. నలకూబరదర్శనము మొద లిదివఱకుఁ గడిచినకాలము నాలుగేండ్లు.

పిమ్మట నలకూబరచింతతోఁ బరితపించుచు నొక్కనాఁడు కాలయాపనార్థము వీణియఁ గొని యుద్యానవనములో వాయించుచుండఁగా, మణిస్తంభుండు గానాకర్ణనవ్యాజమున వచ్చుడు, నతని సహాయమునఁ గృతార్థతనొంద నెంచినదై, యతఁడు నేఁబోయివచ్చెద నని పల్కినఁ దనదుఃఖము దైన్యము బయలుపడునట్లుగా విన్నవించినది.

తే. ... ...
మహాత్మ నిన్ను నాపాలిభాగ్య
దేవతగ నమ్మియుంటి నాజీవితంబు
నేమిగాఁ జేసి పోయెద వెఱుఁగఁ జెపుమ!

(ఆ. ౩. ప. ౧౫.)

క. ఈవేళనయాతనికడ
కేవిధమున నైనఁ జేర్చు టింతియ తక్కం
ద్రోవ మఱి లేదు నన్నుం
గావఁగ క్షణభంగురములు గాంతలతాల్మల్.

(ఆ. ౩. ప ౬౦.)

క్షణభంగురము లనుచున్నది యిన్నాళ్లుగాచియుండియు! ఇదియు సహజము. గొప్పవారు తమగొప్పతనమును తా మంతగ

నరయరు. అల్ప మని యుందురు. మఱి దైన్యము హెచ్చుచుఁ బోయిన పిఱికిపట్టువంటిసాహసము పొడమును. ప్రాణకంటక మగుసంకటము. ఇంకను సిగ్గు నభిమానమును మర్యాదను పాటింపనౌనా? కావున నన్యములం దనాదరరయై యేమను చున్నది?

సీ. ఓసిద్ధపురుష! మీరేసరణిని గొని
చన్న నేమగుఁ దక్కుశంకఁ గలదె
నీమహత్త్వముఁ గానని జడాత్ము లేమన్న
నేమి కన్నమహాత్ము లించుకయును
వేఱొక్కగతిగ భావింపర మముబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు సమ్మతింప
నుచితంబు గాదంటి రుచితంబె మఱి నాదు
ప్రాణహానికి నోర్చు టరసిచూడఁ
తే. బలుపలుకులేల యింక నాచెలులు గిలులు
నేగుదెంచి విఘ్న మొనర్తు రిత మెఱుఁగక
కావునం గొనిపొమ్ము శ్రీఘ్రంబ నీదు
వెనుక నిడికొని నన్ను మద్విభునికడకు.

(అ. 3. ప. ౬౭.)

వీఁడు కపటసిద్ధుఁడు. ఈ చెలువంపురాశిని మృగేంద్ర వాహనాశక్తికి బలియియ్య నెంచినవాఁడు. 'శుద్ధముగా మనసు శోకము సర్వముఁ బుచ్చివై చెద' నని మిథ్యా ప్రత్యయముఁ బలికి, యామెం బిలిచికొనిపోయి, యమ్మవారి గుడియొద్ద నిలిపి పూజాద్రవ్యములు దేఁబోయెను. అప్పుడు సుముఖాసత్తి, మిక్కిలియు ముసలిది వచ్చి, సిద్ధుని చరిత్రం

బెఱింగినదిగాన, ప్రియమును దయయును దోఁపఁ గలభాషిణిం జూచి యిట్లనియె.

క. ... ...
లతాంగీ యెచటనుండి చేరితివకటా!
కలుషపుఁబావురుఁబిల్లని
జిలుకయుఁబలె నిద్దురాత్ము సిద్ధుం డనుచున్.

(ఆ. ౩. ప. ౯౧.)

క. ఆ కలుషాత్ముఁడు క్రమ్మఱి
రాకమునుపె తొలఁగి పోవఁగాఁదా యెటకే
నోకూన! యీమనోజ్ఞత
రాకృతి యేఁ జూడఁ జాల నసిపా ల్గాఁగన్.

స్త్రీసహజమగు రహస్యజ్ఞానవాంఛయు నడఁచిపెట్టుట సుముఖాసత్తియొక్క వాత్సల్యఘనతను సూచించెడిని. నలకూబరుని సంగమంబుఁ గాంక్షించి వచ్చిన యాంబాలకు నీ వృత్తాంతమెంత చింతావహంబుగా నుండదు! తాను ద్వారకా పురిలో ననుభవించినవైభవమును, దుదకుఁ దన కిట్టు ప్రాపించిన పశుమరణమును దలపోసి దుఃఖితమానసయై, తదనంతరంబు డెందంబు డిందుపఱిచికొని, యావృద్ధురాలితో గద్గద కంఠముగా,

శా. "అమ్మా! నీపలుకెల్లనెంతయు నిజంబై యిప్డు గాన్పించె నే
నిమ్మాయావి ప్రకార మిట్లగుట నూహింపంగలే కొక్క య
రమ్ముఁగా వీనికృపకా గడింతు నని యత్యంతాశ ప్రేరేపఁగా
నిమ్మాడ్కిం దెగి వచ్చితిం దెరువు లే దీపాటుఁ దప్పింపఁగన్."

(ఆ. ౩. ప. ౧౦౫)

అని యెట్టకేని నిరాశవలని ధైర్యముం దాల్చినదై,

సీ. ... ...

... ...

మీఁదట రాఁగల మేలు కీ శ్శేరికిఁ
దప్పింపరాని యెంతయు ధ్రువంబు

ఆ. ఇంక వాఁడు వచ్చి యేమేమి సేయునో
చచ్చు టెట్లొ యను విచారమునను
బెగడుచుండ నేల జగదంబయాశ క్తి
చేయవలసినట్లు సేయుఁగాక." (ప. ౧౧౧.)

అని పల్కుచుండ సిద్ధుఁడు క్రమ్మఱి యాపెం డాసి "యిఁక శ క్తిం బూజించిపోవుదముర" యని పిల్వఁగా, నయ్యో పాపము! మరణము అట్లు ప్రత్యక్షభీకరముగా నిలిచిన నెవరిగుండియలు నీఱుగావు? గడ్డిపరకనైన శరణ్యమని యూఁతగాఁ గొనఁజూడమా! అట్లగుట నీబాలభీరువు, దారుణమ్ముల నెన్నఁడుఁ జూచియైన నెఱుంగనిది; ధృతి నీఱయిపోఁగా నా వృద్ధాంగనంజూచి,

క. "ప నొంటిఁ బోవ వెఱతుఁ
లోనికి నోయమ్మ! నీవునుఁ రాఁగదె నా
తో" నన "నెవ్వరు నేటికి
నేనుండఁగ" ననుచు సిద్ధుఁ డింతిం బలికెన్.

(ఆ. 3. ప. ౧౨౫.)

పలికి, దాని భయచేష్టభావించి యింకఁ దడసిన విఘ్నంబగునని లోనికి బల్మినీడ్చికొనిపోవుట కాక, కన్నెను గొప్పువట్టి యీడ్వఁగా, నప్పుడఁతి

తే. " ... ...
ప్రాణభయమునఁ గలఁగి యో యవ్వ! నీకు
బిడ్డనే కావవే నాకు నడ్డపడవె!
యనుచు నావృద్ధనారి మాటునకు నొదిఁగె."

సుముఖాస్త్రియుఁ దన మెడఁగత్తి కడ్డముచేసి యామెను గాపాడినది. మృగేంద్రవాహనయుఁ గలభాషిణి వెంట్రుకలు దృఢముష్టింబట్టి మఱియుఁ బైకెఁగత్తినెత్తిన యాసిద్ధు నసతి దూరంబునఁ బడవైచెను. వాఁడు కత్తినిగాని కలభాషిణినిగాని విడువక యట్లే చని, 'మాయానలకూబరుఁడు రంభయుఁ గ్రీడించుచుండిన భూసామీప్యమున "మెత్తని క్రొత్తలిరు పాన్పుమీఁదఁ బడెను."

తలిరులను దాఁకినఁ గాక రాక మానునా? సిద్ధత్వ మెటఁ బోయెనో! కామవికార మావేశమయ్యెను. పాండవమహిషిం గూర్చి కీచకుఁడు కంపిత మానసుఁడైన ఘట్టంబునఁ దిక్కన పాంచాలియొక్క సౌందర్యమువర్ణించిన యహావ్యమాధురీ ధురీణంబు లగుసీసపద్యములంబోనివి యొకటిరెండు ఈసందర్భమునఁ గన్పట్టెడు. రసికులుపోల్చి పరికింతురుగాక !

"సీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వొలఁ
బాఱుముఖేందుబింబంబుతోడఁ
బాలకర్ణద్వయీకూలంకషంబులై
తల్లడంబందు నేత్రములతోడఁ
గడుఁ జెమర్చినయట్టికలికి లేఁ జెక్కుల
నంటెడు విగళత్కచాలితోడ

వలిగుబ్బపాలిండ్లు నిలువ కిట్టట్టు సం
క్షోభించుపయ్యెదకొంగుతోడ

తే. వెఱపు నొకయొజ్జయై వింతవిలసనములఁ
గఱపఁ జూపట్టుసౌందర్యగరిమతోడ
సరభసాకర్షణక్షోభచకితయైన
మదనుజయలక్ష్మిరీతి నమ్మగువ దనర."

(అ. ౩. ప. ౧౫౫.)

సిద్ధుఁడు చూచినాఁడు. చూచినదే రెండవమాటలేక పరిరంభణమునకు మొదలిడినాఁడు. ఋషుల రసికత యీమాత్ర మేగదా! సౌమనస్యమున ఋషులకును బాళయగాండ్రకును మృగములకును భేదము శూన్యము. ఆబాలయు నది సైరింపక రక్షణార్థము పెరెలుంగున నాక్రోశించిన మాయానలకూబరుఁ డగుమణికంధరుఁడు వచ్చి, తనసింహానాదము విని పాఱిపోయెడు సిద్ధుని వెంబడించి పట్టుకొని తిరిగి వచ్చు లోపల, కలభాషిణి మునుపు నారదుఁ డిచ్చిన వరప్రభావంబునంజేసి రంభారూపంబు దాల్చి యతని కెదురుగాఁ జనుదెంచెను. ఆరీవిఁ బరికింపుఁడు.

సీ. తిరముగా ముడువమి విరియఁబాఱెడుకొప్పు
దోడ్తోడ నొకకేలఁదుఱిమికొనుచు
వల్లెవాటుగఁ గొంత వలువ చన్గవ నిల్పి
పెఱచేత నీవి గల్పించికొనుచు
నుదుటిపై గొక్కింత చెదరినముంగురుల్
పాపటకును బొందు పఱుచుకొనుచు
సారెకు జాఱెడుశ్రవణకహ్లారంబు
లందంద మూఁపున నానుకొనుచుఁ

తే. జెమటనంటినపానుపుఁ జివురుఁ దునుక
లెడనెడ నఖక్షతాశంకఁ దడవికొనుచు
రంభ యేతెంచె మిగుల సంరంభ మమరఁ
దొలుతఁ బ్రియుఁ డేగుదెంచిన త్రోవఁబట్టి.

(అ. 3. ప. ౧౬౫.)

ఏతెంచి, "కేలం గైదువుగీదువేమియును లేకేయి ష్మెయిన్ వత్తురే, చాలుం జాలుఁ గరంబు మెచ్చఁ దగునీచందంబు ప్రాణేశ్వరా!" యని ప్రేమయుఁ బక్షపాతంబును దోఁపఁ బల్కు భార్యచందంబునఁ బల్కి, "నీవు నిర్బధించిన స్త్రీయెక్కడ? చూపు" మని భట్టించి యాసిద్ధు నడుగుచున్న నలకూబరాకారుని దియ్యని మాటలఁ దేర్చి, సిద్ధునిఁ బోవిడుచునట్లుచేసి, యిఁక నిజమైనరంభవచ్చి యెక్కడ కార్యభంగ మొనర్చునో యని శంకించి, యతఁడు బయలు వెడలి వచ్చినచోటికి దూరముగాఁ దీసికొనిపో నుంకించినదై, యేశంకకు నవకాశమియ్యని యుక్తిగా "దానిన్ మన మిఁక వెదకుద మని తాను నతఁడు సిద్ధుఁడు" తొల్తఁ బరుగెత్తిన తెరువునఁ గడు దవ్వుగాఁ జనియె. ఇట్లు కష్టముల నెల్లఁదరించి యభిమతకేళిం దేలి నాయకసంయోగ మహానందయై

"...లోలత్వంబున నుండ నచ్చటికి నాలోలత్వదశ్రేణిచొప్పాలోకించుచు రంభ వేఁజొకతె డాయన్ వచ్చెఁ జిత్రంబునన్."

ఈపెయ యప్సరస యయినరంభ. "నలకూబర విడు విడురా!" యన్నమాటకు మనసు చివుక్కురుమని మణికంధరుఁడు తన్నుఁ బట్టిన శనివలె వెడలిపోఁగా, హృదయకాంతుఁ డగునలకూబరుం గదిసి యుంద మని పయనమౌతటికి నామణి

కంధరుఁడు తనివిఁ దీఱనివాఁ డగుటంజేసి, తనతపశ్శక్తి విని యోగించి నలకూబరాకారుఁడై తనుఁ గలసికొనఁగా, కుబేర నందనుఁడే యని భ్రమించి త్రికరణ సుఖముల ననుభవించుచు నీవఱకు నుండిన యది. అట్లు నలకూబరుఁ డాస్త్రస్త్రీప్రలాపంబు విని తద్రక్షణాకై వెళ్లి కొంచెమున రాక చాలకాలము మస లఁగా, తమిఁబట్టలేక తామసము నోర్వక యతని రోయుచు వచ్చి యతనిఁ గన్నులారఁ జూచుటయే కాదు; అతనియొద్ద తన ప్రతిబింబ మనఁదగు నింకొకరంభను గన్ను లుబుకునట్లు పొడ గన్నది. నలకూబరుఁడును నీయిరువురఁగని విభ్రాంతుఁ డయ్యెను. అయ్యో! కలభాషిణికి వచ్చిన కష్టము! లేకలేక క్లేశపడి సంపా దించినయర్థము క్షణభంగుర మయ్యెడు తెలుంగైన నాదైన్యము చెప్పఁదీఱునా! ఇఁకపై నీయిద్దఱు సవతులకొట్లాట వర్ణింప బడియుండు తెలుఁగు వర్ణింప నాతరముగాదు! ఇది యద్భుతా వహము! స్త్రీ ప్రకృతికి దర్పణము! ఎన్నిసామెతలు! తిట్లు! తల త్రిప్పులు! తుట్టతుదకుఁ గన్నీళ్లును! కడపట సత్యరంభ తమ "తథ్యమిథ్యాభావం బేర్పఱుప" "రా! దేవసభకుఁ బోవుదము" అని పిలచినది. పాపము! కలభాషణికి నారదువరమున కామ రూపముకలదే కాని కామగమనశక్తి లేదాయె. కావున రంభ చేతిలోఁ జక్కఁగఁ జిక్కినదై చిన్నతనము రాకుండు నట్లు బింకము లైనఁ బలికి త్రోవఁజూచి కొంద మనుస్త్రీసహజ మైన గరువతనంబు మెఱయ నేమనుచున్నది చూడుఁడు.

సీ. "అప్సరస్త్రీలలో నగ్రగణ్యత్వంబు
జగదుపశ్లోకితంబుగ వహించి

యూర్వసీమేనకాద్యుత్తమస్త్రీలు రా
వమ్మ పోవమ్మ నానతిశయిల్ల
నెన్నండు నెచ్చోట నెవ్వారిచే వ్రేలఁ
జూపించుకొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి
నలకూబరుండు ధన్యతముండు నాగరు
వతనంబుచే నీకు వన్నెఁదెచ్చి

తే. యొప్పునే యింకఁ గడపట నిప్పిశాచి
నాకు సరిచేసికొని దేవలోకసభకు
నీవు సూ నీవు సు మ్మని యేవిధమునఁ
గలహమాడెద నిది నీవె తలఁచిచూడు !

క. ఈకలహ మపుడ వినఁబడు
నాకంబున సురలయానసము లేగతి నా
లోకింతుఁ దెగినఁ దెగనీ
నాకు మరుఁడు నిన్ను నిలు మనక రాకునికిన్.

ఇప్పుడేకాదు; ఇఁకముందును "నీయాన ధరణి విడిచి దివికి నడుగటు వెట్ట" ననుచున్నది! మనుష్యాంగన! పోఁజాలదు. ఈలోపముఁ గప్పిపుచ్చుటకై యేమియుక్తి! సరి; నలకూబరుఁడు సంశయాత్ముఁడై యావెను మెడవట్టి పాయంద్రోసెను. నిర్నిద్ర మోహఫలమా యిది ? సత్యరంభయు నాయమను 'కత్తిచేతఁ గాయమువాయుము' అని శపించెను. ఉదారచిత్తులకుఁ గష్టములే కదా ప్రాప్తి!

మనోరథ మొకరీతి ఫలించెనేకాని పరిపక్వమయ్యె ననుట నిర్వివాదముగాదు. అయిన నేమి ? ఈపెప్రబంధముల రాచకన్నెగాదు గావున, కొంచెముతోఁ దృప్తినొందఁగల

కోమలహృదయ! ఆ క్రౌంచెమునకు మాఱుబేరముగ మరణ శాపము వచ్చిపడినను, 'ఎట్లును గాంక్షితంబు సిద్ధించె; ఇఁకఁ జావుగలిగిననేమి? శక్తిగుడియొద్ద దేహత్యాగం బొనర్చెద' నని యచటికివచ్చి, యా స్థానంబునఁ దనవలెనే శాపగ్రస్తుఁడైన మణికంధరుఁడును, దేవీకటాక్షమున మునిమివీడి కుమారీ రూపంబున విరాజిల్లు సుముఖాసత్తియు, మణిస్తంభుఁడును గుమిగూడ, వారువారు చెప్పిన వృత్తాంతములంబట్టి తన్నుం గలసిన యతఁడు కుబేరనందనుండుగామి శోకభరాలసయగుచు, నా పెంజూచి మణికంధరుం డిట్లనియె.

క. " ... ...
... ... తరుణి ! యట్లపురూపం
బున నున్నవాఁడ నేఁజు మ్ము
... ..."

(ఆ. ౪. ప. ౧౦.)

అని పలికి,

చ. "జలజదళాక్షి! యేను మునిశాపభయంబున నెందు నేరికిం
దెలివిపడంగనీక మది ధీరతఁ ద్రిప్పుదుఁ గాని నీపయిం
గలదుసుమీ తలంపు మనగానకళాభ్యసనంబు వేళలన్
ఫలమిటులొం దెదానికిని భాగ్యవిశేషవశంబునన్ దుదన్."

చ. "అనుడుఁ గృతార్థనై తిఁ గుటిలాత్మకుఁ డెవ్వఁడు నన్ను నట్లు వం,చనమునఁ గూడెనో యనువిచారము వాసెను నీవు పొందు నా,కు నభిమతంబె నీకుఁ దగనన్న తలంపున నీ

తలంపు నేఁగనమినిఁద్రిప్పుదున్ హృదయకాంక్ష నినుం
గనుఁగొన్న వేళలన్. ౧౮

అని చెప్పి, ఇక్కడను 'నీకుఁదగనన్న తలంపు' నలకూబ రునియందుంబలె గలదు; .అని తనమాటల నమ్ముదురో! మొగ మాటములని వాపోవుదురో యను శంకంజేసి, గరువము నభిమానముఁగల కోమలమానసయగుటచే శపథంబులు ప్రమా ణంబులు ననుచితంబులని భావించి.

"యాసుద్దుల్ హృదయైకసాక్షికము లేమన్నన్ వృథా
యిత్తఱిన్"

అని వచించి, నలకూబరునిపై మనసుపోవుటకుఁ గారణ మొండు చూపునదియై,

ఉ. ... ... సముంచితతావకరూపరేఖ చూ
ప్పె నొక కొంత గల్గఁగని యిచ్చఁగుబేరతనూజుఁ గోరితిన్.

క. శాప భయంబున నెఱయఁగ
నీపైఁ గోరిక మఱల్చి నిధిపతిసుతునే
పాపపువేళను జూచితి
నో పయిసొబ గేను మఱి గనుంగొన గుఱిగాన్. ౨౧

క. ఆయక్షతనయుఁ డని ని
న్నే యేఁ బొందితిఁ దువన్ వనిన్ మనభాగ్య
శ్రీ యేమని చెప్పుదుఁ బడఁ
బోయినఁ బూఁబొన్పునఁబడుపుబోలికయయ్యెన్. ౨౨

ఉ. శ్రీయుత మైనదివ్యమణి చేతికి నబ్బఁగఁ బాఱవైచిత
చ్ఛాయ యొకింతయున్కిఁ గని చాలఁ గృశించితి గాజు

ఫూసకై, నాయవివేక మేమనుకొనం దుదఁ దన్మణి యబ్బె
నన్న న,త్యాయతతత్సమాగమసుఖా ప్తికి నోఁచమి నెంచి
కుందెదన్. ౨౩

ఆ. ఇట్టి మాట లిప్పుడే నాడుకొనుటయు
ననుచితంబ వారవనితపలుకు
లిచ్ఛకంబు లనక యెవ్వరు నమ్మెద
రదియుఁగాక దృష్ట మన్యవాంఛ. ౨౪

అని లజ్జాశోకంబులడర నవనతముఖియై యున్న కలభాషి
ణికి సమాధానముఁజెప్పి నిదర్శనముఁగా సుగాత్రీ శాలీనుల చరి
త్రంబు వక్కాణించి, మణికంధరుండా పెకుందును బోఁగొట్టెను.
ఈనిదర్శన మెద్దానికనఁగా, ఒకరిపైఁబ్రేమయుండినను వారేదే
నొక క్రొత్తరీతినుండినంగాని మతిసమ్మతింపదను శృంగారన్యాయ
మునకు! ఇదిశృంగారవిశేషములకుంజేరిన భావప్రకృతి. భార్య
యందైనఁగాని, సర్వకాలముల సర్వావస్థల నేకరీతియగు
మక్కువండాల్చిన వారుండరు. ఏదే నొక విలాసము వహించి
యొప్పారిరేని తమి తనంతట రేఁగును. మనుష్యులును బలు
మూర్తులు గలవారు. అందు హృదయవికాసముం గలిగించునవి
కొన్నిమాత్రమ. మఱి ఒకరి కొకమూర్తిపైఁ బ్రీతి. ఇంకొకరి
కింకొకమూర్తిపైఁబ్రీతి. రేఖలు, లీలలు, విలాసములును తత్త
ద్ధృదయసారములప్రకారము సుఖదుఃఖావహములగుట వింత
గాదు.

అయిన నొక్కటి. పైఁజెప్పిన న్యాయము ఏకపురుషు
నందును వివిధకాలముల స్త్రీలకు రాగము మాఱుచుండుటకు
హేతుభూతము. ఒకనియందలి ప్రీతి వానిమూర్తి ననుసరించి

హెచ్చుతగ్గులు తెలిసెను; కాని కలభాషిణివృత్తము వేఱు. ఏక కాలమునందే యిరువురియెడఁ జిత్తము హత్తినట్లున్నది. ఇది భావ్యమా? మనసు ఒకేకాలమున నిద్దరపై సమముగఁ బాఱునా? అనేకులపై మోహముండుట నిజమా? ఇది కష్టతరమైన ప్రశ్న. మణికంధరుని వలచినది. నలకూబరునిని వలచినది. ఈరీతి నిరువురి మీఁద దుర్భరమోహముం బూనియుండిన యొకస్త్రీని చరిత్రముం జదువుటచే నెఱుంగుదుము. ఆమె యెవ్వరన? సుమారు నూఱు సంవత్సరముల క్రిందట ఫ్రాన్సు దేశములో గణ్యయు విద్యాగంభీరయుఁ గానుండి వెలసిన లెస్పినాస్ అను నామె. కాఁబట్టి యిట్టి వర్తనము అస్వాభావిక మనరాదు. అపురూప మనవచ్చును. అపురూపశృంగారముల సూచించిన సూరన్నచే 'రవిగాననిచోఁ గాంచెకవి!'

కలభాషిణియొక్క తదనంతరవృత్తాంత మింకను గౌరవార్హము. తనశాపంబు దలఁచికొని త్వరలో జీవంబువిడుచుటయ కర్తవ్యమని యెంచి సిద్ధునిఁజూచి, ఇంక జాగేల? నీఖడ్గము అకుంఠితోద్యోగము. రంభాశాపమును దానికి సహాయకారి. కానఁ ద్వరలోఁ గార్యంబు ముగించి తత్ఫలంబగు సామ్రాజ్యసుఖంబు ననుభవింపుమా! యని ధృతిమైఁ బలికిన, సిద్ధుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నాఁడు. నాభార్య నిన్ను ప్రేయఁకూడదని కాళికాదేవిపై నానపెట్టియుండుటచే మునుపే నటుకఁ బోయి యన్ని పాట్లఁబడితిని. ఇంక నామాటవలదు. ఈకత్తిని మణికంధరున కిచ్చెదను. అతఁడు దానిని నీపైఁ బ్రయోగించి రాజ్యలక్ష్మిమహానీయుండగుఁగాక! అట్లని మణికంధరుని నతిప్రయాసమైన యాక్రూరకర్మమునకు ననుమతుంజేసిన, కలభాషి

చేయు కోరికోరి కామించిననరుఁడు విధిప్రేరణంబునఁ దనకు యముఁడు కాఁగా కాలవైపరీత్యంబునకు చోద్యంబును అప్రమేయశాంతియుంజెంది ధీరభావయై

వ. " ... ...మణిస్తంభునకుఁ గదంగ
నకుం బ్రణామంబునేసి కన్నీళ్లు గ్రుక్కికొనుచు 'నీకలంక
పాటు తక్కినభయమునకుఁగాదు సుండు. మిమ్ము నెప్పుడు
గురుభావంబున నారాధించుచుండ లేమికింగాని' యనుట
యును సుముఖాస్త్రియు 'నోయమ్మ మననెమ్మనంబుల కార్తి
యింతటన పోయెనే మీఁదటనైన నీపతియు నీవు గోరినట్లు
మమ్ము గురుభావంబున నడుపుకొనియెడ'రనగల భామిణి
పునఃపునఃప్రణామంబు లాచరించి ముకుళితకరకమల యగుచు
నిట్లనియె.

(ఆ. ౪. ప ౧౮౨)

శా. "పూతంబైన మదీయపుణ్యయుగమో పుణ్యంపు టిల్లాల! నీ
పాతివ్రత్యచందమ్ముఁగా విన మదిఁగా భావింపఁగా నెట్టి దు
ర్నీతిప్రక్రియ వారికైనఁ గృపతో నీ విచ్చినంగల్గు నా
పాతివ్రత్యము నాకు మీఁద నయినం బ్రాపింప దీవింపవే!
(ఆ. ౪. ప ౧౮౩.)

క. నావుఁడు బరమపతివ్రత
వై వెలయుము రాజ్యవైభవానుభవం బెం
తే వర్ధిల్లఁగ నలరుచుఁ
బ్రోవుడు మముబోంట్ల నీవిభుండును నీవున్.
(ఆ. ౪. ప. ౧౮౪.)

ఉ. అట్టిటులఁ జంచలింపకు పృథాత్మత నుండుమటంచు నిప్పుడే
మిట్టివి నీకుఁ దెల్పునవి యెయ్యవి? పెండ్లికిఁ బోవునట్లు గ
న్పట్టుచు నున్నదాన పతిభవ్యవికాసము నుబ్బుఁ జూడ నిఁక
గట్టిగ నెన్న దేవతవుగాని నరాంగనవే మృగేక్షణా!

(ఆ. ౪. ప ౧౦౫.)

చ. అని తనుఁ బల్కునజ్జలరుహాక్షిని నీడ్కి సిగ్గునక్కముక్
గనుఁగొని నన్ను నంపితివె ఖడ్గము నిచ్చెదరే యటంచు నా
తనిబలుకర్తఁ బుచ్చుకొని నామణికంధరుచేతి కిచ్చి యో
గ్యనియమగంధమాల్యవతి గాగు కలభాషిణి నిర్విశంకతోన్.

(ఆ ౪. ప. ౧౦౭.)

శక్తికి నభిముఖురాలై మనుచుండెను. స్వహస్తముతోఁ గత్తి నిచ్చుటేల? ప్రియమునకు మనస్సంకోచము హాయుట కొఱకు. సత్యమైనవలపునకు లక్షణ మిదియ. తమ కెన్నివచ్చిన నేమి? ప్రియులు సుఖంబున్నఁజాలు. ఖడ్గప్రదానాసంతరము అతని మనసు గట్టిపడునట్లుగా

క. "సమరంబున నెదిరించిన
సమదాహితవీరపటలఁ జక్కడఁచుట నై
జము మీకు నిట్టియెడలన్
భ్రమయక చేమఱపకునికి పటుశౌర్యమునన్."

అని తెలిపి కలభాషిణీదేవి యతనిచేత నిరస్తజీవయాయె!!

ఈపాత్రముంగూర్చి యింత విపులముగ వ్రాసినందుకు క్షమాపణార్థమై కారణములఁ జూపవలయు. సూరనార్యుని వాఙ్మయసృష్టినెల్ల నియ్యది నిస్సంశయముగ నగ్రగణ్యము.

దీనికిం దీటగు చరిత్ర మింకెయ్యదియు లేదు. శృంగారవర్ణనముం జేయుటలోను ప్రబంధముల వెట్టు లేవియు వేయలేదు. నలకూబరునికై నాలుగేండ్లకన్న నెక్కువగఁ గాచియుండెఁగదా! ఇష్టముండినఁ జెలికత్తెలతో మొఱలిడుట, ఉద్యానవనములోఁ బడి పొరలుట, చంద్రాదిదూషణము, ఇట్టి వికారచేష్టలన్నియుఁ జేసినట్లు చెప్పియుండవచ్చును. కాని, కవి యీవిషయములఁ దలంపనైన లేదని తోఁచుచున్నది. భావనాశక్తిమై వ్రాయు వారలకు మనసు పాత్రములయంద లీనముగ నుండుఁగావున సహజరాగములుదప్ప నితరములు దట్టవు. మఱియు, నీ శాస్త్రీయఘోషలకు మధురలాలసాచరిత్రములోఁ బ్రవేశమున్నది గాన నిట ననవసరములని కవి వానిని విడిచిపెట్టెనేమో! కారణము లేమైననైనఁ బోనిండు; మనకు లభించినదన్ననో మనసు వశముగాకపోవునంత రమణీయమైనకథ. కవికిఁ గృతజ్ఞతమై నమస్కారము; రసికులకు స్వాగతమును!

ఇంత మంచి సుందరమగు పాత్రమువర్ణనము శోకాంతముగాఁ జెప్పుట కిష్టములేమిచేతనో! మఱి, మనకవులకుం బట్టిన దౌర్భాగ్యమతంబు కతంబుననో మణికంధరఖండితమస్తకయగు నాలలనాశిరోమణి కాళీదేవి కరుణాప్రసాదంబున "పునస్సహితమస్తకయు, నిజపురీవర్తినియునై తనబంధుమిత్రాదుల నలరించుచు" సుమారు రెండుసంవత్సరములుండి పిమ్మటఁ గాలప్రాప్తమరణ యాయె నని కరుణరసప్రధానమగు నీభాగము యొక్క సొంపును గవి వికలం బొనర్చియుండుట భాషాదుర్దశ గదా? రసములలో శోకము నొక్కటి. ఇదిమాత్రము నిషేధ్యమనేల? శోకప్రధానముగా వ్రాసినఁ గవిత్వము యొక్క

పోవునా? మొత్తముమీఁద భారతమే శోకాంతమఁట! దానికి రాని తక్కువ పెఱవానికి వచ్చునా?

ఇట్టి యుద్గ్రంథమునఁ గల్పనాభంగము లుండుట చింతనీయము! కృష్ణునిభార్యలయొద్ద కలభాషిణి నారదులు గానవిద్య నేర్చికొనుటకై కడపినకాలము నాలుగేండ్లు. మణికంధరుఁ డంతఃపురములోనికిఁ బోఁగూడదని యేమో, వాని కీప్రయాస మావంతయు లేకయ "పుండరీకాక్షుని యనుగ్రహవిశేషంబున సకల రహస్యసంగతవిద్యాసంపన్నతచేత నారదకలభాషిణుల యట్ల యత్యధికుండవు" భాగ్యము లభించినది! ఈయనుగ్రహవిశేషముం బ్రయోగించి వారికిని సద్యఃకాలవిద్యామహనీయత ఘటించి కలభాషిణివిరహకాలమును మట్టుచేసి యుండరాదా? కృష్ణకాంతలశిక్షయు ననావశ్యకమాయె; దానితోఁ గల్పనయు న్యూనమాయె.

ఇట్లే మధురలాలసాచరిత్రము మొదలు తక్కినభాగములలోఁ గల్పనాలోపములు పెక్కులు గలవు. ఇందు కవి శృంగారమునకు దిగి పాడు ప్రబంధధోరణికిం జేరిన ముఱికి నంతయు సుగంధ మని దట్టముగఁ బట్టించుచున్నాఁడు. గతాను గతికముగా వ్రాయుచున్నాఁడే గాని, స్వబుద్ధిపొంతఁబోవునట్లు గానము. భావములు నవ్యములుగావు; రుచిరములుగావు; పాట ప్రాఁత, మాట రోఁత. మధురలాలస చిన్ననాఁటినుండి కళాపూర్ణుపై మోహోద్రేకముఁ గొనియుండుట, ఆకస్మికముగా నిరువురకుఁ బరస్పరదర్శనము లభించుట, ఉద్యానవనగమనము, జలక్రీడాదులు, శైత్యోపచారములు, చంద్రాదిదూషణము, వివాహము, సాంగోపాంగరతివర్ణనము మొదలగునవన్నియు

లక్షణానుసారముగాఁ బొందింపఁబడినవి. నిష్కారణముగా సూర్యచంద్రోదయవర్ణనములు, కళాపూర్ణుని దిగ్విజయము, యుద్ధము, దౌత్యము మొదలగువానిని గూడ వర్ణించి కవి సకల లక్షణసంపన్నతా ప్రతిజ్ఞను జెల్లించుకొనుచున్నాఁడు. ఆ ప్రతిజ్ఞ దుష్ప్రకృతి యిట తేటతెల్లము. సంభాషణమూలమున కథకు నభ్యుదయము గల్పించుట మొదలగుకవితాశక్తులన్నియు నీ ఘట్టములకు వచ్చుసరికి సూరన్నలో నుండక లేచిపోయిన ట్లున్నది. ప్రతిభ లేని పాడుకొంప లీభాగములు నిరర్థకపద్య పూరితములు! అలంకారాదిశాస్త్రములయందలి మూఢభక్తి పటుతమము!!

భావనాశక్తిచే ననర్గళముగ ప్రభవిల్లుభాగములయొక్క చక్కఁదనము పాండిత్యబలంబుమై నేర్పడినవానికి రావనుట యీభాగవిమర్శనముచే విదితంబు. సూరనార్యుఁడు రెంటి యందును ప్రగల్భుఁడు. రెంటినిం జూపింప నిశ్చయించిన వాఁ డగుట నాంధ్రంబున నసదృశంబగు కావ్యంబు కళాపూర్ణో దయంబు సృజింపఁబడియె. ఇది నిర్దోషంబు గాకపోయినను అనన్యసాధారణగుణగణవిభాసితం బగుటఁ గావ్యోత్తమం బనఁ జెల్లునది. ఇందు నవరసము లున్నవి. అష్టాదశవర్ణనము లున్నవి. ఏకరసంబుగా కునికి మేల. అయినను సర్వరసములవర్ణనలఁ జేర్చి యొక కథ వ్రాయఁజూచుట యసాధ్యము గాకపోయినను, సామాన్యసాధ్యంబుగాదు. భారత రామాయణము లట్టి విస్తారేతిహాసములం దప్ప నన్యంబుల సర్వసౌభాగ్యములకు నాస్పదంబుండదు. అపారపారావారంబుం బోనిమహాచరిత్రముం గల్పించినఁగాని, రససంచయంబు లెల్ల నందు యుక్తగతిని

నిలువఁజాలవు. అట్లగుట నీ గ్రంథమున నసంగతప్రశంసల వేయవలసెను. అపరభాగము ప్రబంధములకుఁ జేరినది. పరిమిత ప్రాశస్త్యము. పూర్వభాగము (అనఁగా నాఱవయాశ్వాసము నందుఁ గొంతవఱకు) అమేయప్రభావము. దానింగూర్చి యెంత నుతించినను అత్యుక్తి గలుగదు. అందలికల్పనలు, సందర్భములు మహేంద్రజాలములట్లు ఆశ్చర్యకరములు. శైలి ప్రావీణ్యమన్ననో వాచాతీతము! మౌనముగఁ గ్రోలి హృదయము పరవశముగా నానందింపవలయును కాని, మాటలఁ దని యాఱదు. పాత్రములవచనములు మధురసుధాధారలు!

అట్లగుట శ్రీ పింగళి సూరనార్యునియెడఁ గృతజ్ఞతయు భక్తియుఁ జూపనెంచినవారును, సహజముగఁ దమకుం గలరస తృష్ణను దృప్తినొందింపఁ దలంచువారును నైన రసికు లెల్లరు నీకవికులోత్తంసునికృతులఁ బలుమాఱు పఠించి కృతార్థు లగుదురు గాక!

మైసూరు
16-6-1917. } కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి.

☞ నాల్గవకూర్పు అచ్చగుటకుముందే నామిత్త్రులు శ్రీకట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు అస్తమించిరి —వావిళ్ల.

ఏతద్గ్రంథస్థనామావళి

పూర్వకథ *	ఉత్తరకథ *
1. కలభాషిణి (కథానాయిక.)	1. కళాపూర్ణుఁడు (కథానాయకుఁడు).
2. నారదుఁడు	2. మధురలాలస (నాయిక).
3. మణికంధరుఁడు (నారద శిష్యుఁడు.)	3. బ్రహ్మ
4. రంభానలకూబరులు	4. సరస్వతి
5. కృష్ణుఁడు-మొ.	5. మదాశయుఁడు (నాయికతండ్రి).
6. మణిస్తంభుఁడు	6. రూపానుభూతి (నాయికతల్లి.).
7. దేవలోకపుచిలుక	7. అభినవకౌముది (గంధర్వస్త్రీ.)
8. ఇంద్రుఁడు	8. ప్రగ్గమాగమాదులు నలుగురు (మంత్రులు).
9. మృగేంద్రవాహన	9. స్వభావుఁడు (సిద్ధుఁడు.)
10. మాయారంభ	10. సత్త్వదాత్ముఁడు
11. మాయానలకూబరుఁడు	11. దత్తాత్రేయుఁడు
12. సుగాత్రి (సుముఖాసత్తి)	12. యజ్ఞశర్మ
13. శాలీనుఁడు (మణిస్తంభుఁడు.)	13. దేవవిమానము
14. అలఘువ్రతుఁడు (మళయాళపు బ్రాహ్మణుఁడు).	
15. మణికంధరవాసము	

* ఈగ్రంథమందలి మొదటినాలు గాశ్వాసములు పూర్వకథగ చెక్కినవి యుత్తరకథగ నూహించునది.

కళాపూర్ణోదయము

కథాసంగ్రహము

ప్రథమాశ్వాసము

ద్వాపరయుగమున శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకానగరమును పాలించునప్పు డా నగరమున నుత్తమవేశ్యాకులమున జనించిన కలభాషిణి యను సౌందర్యవతి యగు యువతి నివసించుచుండెను. ఒకనాఁ డామె చెలికత్తెలతోఁగూడ తన భవనముచేరువఁ గల పూఁదోఁటలో నుయ్యాల లూఁగుచుండఁగా నారదమునీంద్రుఁడు శ్రీకృష్ణసేవాలాలసుం డగుచు తన శిష్యుఁ డగు మణికంధరుఁ డను గంధర్వకుమారునితోఁగూడ నాకాశమార్గమున వచ్చుచు వారిం గాంచెను. అపుడు మణికంధరుఁడు ఆ యువతు లుయ్యాల లూఁగుచు కాళ్లు మీఁదికి చాఁచుట రంభాద్యప్సరసలను కయ్యమునకుఁ బిల్చుచున్నట్లున్నదని వర్ణించెను. నారదుఁడును వారిం బ్రశంసించెను. ఆ సమయమున విమానము నెక్కి యా ప్రక్కనుండి పోవుచున్న రంభానలకూబరులలో రంభ యీ ప్రశంస విని నలకూబరునితో 'అవి నారదమహర్షి మాటలవలె నున్నవి; అతనిం గౌరవించి వెళ్లుట మే'లని పల్కినది. నలకూబరుఁడును వల్లె యనెను. పిదప వారు విమానమును నారదునిపాదముల క్రిందుగా నడిపించి యభివాదన మొనర్చి దీవన లందిరి. 'వారిప్రార్థనచొప్పున నారదుఁడు శిష్యునితోఁగూడ వారివిమానము లోనికి వచ్చి వారిసేవ లందసాగెను. అపుడు రంభ నారదునితో 'మునివరా! మీ రింతకు ముందు ఊయెల లూఁగు యువతులను ప్రశంసించుట యతిశయోక్తియా? యథార్థమా? మీ రే మన్నను చెల్లును; కాని నాతో సరిపడ్డు

నందకత్తెలు లే రనుటకు జగన్మోహనమూర్తి యగు నీ నలకూబరుఁడే సాక్షి.'' అని పలికెను. నారదుఁడు మెల్లగ నవ్వుచు 'మును ముం దెట్లు జరుగునో ఎవ్వరు చెప్పఁగలరు? నినుఁ బోలు యువతి నీకును, ఇతనిం బోలు యువకుఁ డితని కిని ప్రతిగా నేర్పడినచో నేమగునో యోచించితివా?' అని పల్కెను. రంభ తాను నవ్వులాట కట్లంటి ననియు, ఇఁక నా విషయమును విడువవలె ననియుఁ గోరి యతనికి మ్రొక్కెను. మునివరునికోరిక ప్రకారము కలభాషిణిపూఁ దోఁటలో నాతనిని దింపి రంభానలకూబరులు యథేచ్ఛం జనిరి.

కలభాషిణి యంతకు మున్నే యా విమానములో నున్న రంభానల కూబరుల సల్లాపములు విని, నలకూబరుం గాంచి యతని రూపలావణ్యాది సౌభాగ్యమున కచ్చెరువడి, యా యిర్వురును రంభానలకూబరులు కానోపుదు రని యూహించి యథార్థమును నారదునివలనఁ దెలిసికొనఁ దలఁచెను. ఇట్లు నిశ్చయించి కలభాషిణి నారదున కెదు రేఁగి నమస్కరించి 'ఓ సంయమివరా! ఆ విమానమున నున్నవారు రంభానలకూబరులే గదా!' అని యడిగెను. నారదుఁడు 'అవును; వారు రంభానలకూబరులే! కాని నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?' అని యడుగఁగా నామె 'విమానమున మీ రాడుకొను మాటలంబట్టి గ్రహించితి' ననెను. 'ఓహో! నీవు మా ప్రసంగమును వింటివా?' అని నారదుఁడు ప్రశ్నింపఁగా కలభాషిణి "వింటిని; ఆమె తన చక్కఁదనముచే నాతనిని వశపఱచుకొన్నట్లు పల్కఁగా మీ రామెమాటలను సహింపనట్లును తోఁచెను" అని పల్కెను. నారదుఁడు 'నిజమే! ఎంతటివారికిని 'తనయంతవారు లే' రను గర్వము తగదు. ఈ రంభ సవతికయ్యమునకు గుఱి కానున్నది; కొంత ప్రాప్తి యున్నచో నీవే యామెకు సవతివి కాఁగలవు.' అనెను. కలభాషిణి 'లోకోత్తరసౌందర్యవతికిఁ గాని యట్టి యదృష్టము పట్ట'దనెను. 'కలభాషిణిసౌందర్యము రంభాదుల చక్కఁదనమున కేమాత్రము తీసిపో'దని పల్కుచు నతఁడు కలభాషిణీ కలభాషిణి యగుటయుం శ్రీకృష్ణుని సభకు రాకపోకలు సేయుం

టయుం, తన శిష్యుఁడగు మణికంధరుఁడు శ్రీకృష్ణునిపైఁ జెప్పిన దండకము నామె ఏకసంథచే గ్రహించి పఠించుటయు గుర్తించి దాని నొకసారి చదువఁ గోరఁగా ఆమె యట్లే చదివి యాతనిని మెప్పించెను. మఱియు నామె 'ఈ దండకరచనకు మెచ్చియే కదా శ్రీకృష్ణుఁడు మీ శిష్యునికి రత్నకంఠహారము నిచ్చుట' అనియుం జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి, 'మీవంటివారి చేరువ నున్నచోఁ ఎట్టి కోరిక లైనను సిద్ధింపఁగలవు. నేనును మీ వీణ మోయుచు సేవ చేయఁదలంచు చున్నాను. మీరు శ్రీకృష్ణుని యంతఃపురమునకుఁ బోవునపుడు శిష్యుని ముంగిట నిల్పి, అతనిదగ్గఱనుండి వీణ గ్రహించి మీరే మోయుచు లోనికిఁ బోవుట నేఁ జూచుచుందును. నేను దానిని మోసికొని లోనికి వచ్చుట కభ్యం తర ముండదనుకొందు'నని వినయమునఁ బ్రార్థించెను. దానికి నారదుఁడును సమ్మతించెను. దానివలనఁ దన కోరికయుం సఫలమగు నని యామె సంతసించెను. పిదప నామె మణికంధరుఁడు కొంత దూరముగా తొలఁగుట గమనించి నార దునితో 'మహాత్మా! ఆ విమానము పోవునపుడు కొన్ని మాటలు వినవచ్చి నవి. నలకూబరుఁడు 'కళాపూర్ణుని కడమ వృత్తాంతమును తెల్పు'మని రంభ నడుగఁగా ఆమె 'ఆ కథ చెప్పరానిది; చెప్పఁదగినదే యయున్నచోఁ జెప్పి యుండెడిదాననే! నీకుఁ జెప్పినంతవఱకును గూడ ఎవ్వరికిని తెల్పరా'దని పలి కెను. ఆమె చెప్పిన వృత్తాంత మేమిటో, ముందుకథ తెలుపకుండుటకుఁ గారణమేమో తెలిసికొనఁ గుతూహలపడుచున్నాను. దయచేసి తెల్పఁ గోరెద" ననెను. నారదుఁడును తన దివ్యదృష్టిచే సమస్తము తెలిసికొని "అయ్యది తెలుపరానిది" అనెను. కలభాషిణి 'పోనిండు. ఆ ప్రసంగ మేల వచ్చెనో చెప్పుఁ' డనెను.

అంత నారదుఁ డిట్లు తెల్పెను:—"విమానమున నేఁగుచు నన్నుఁ జూచుటకు మున్ను బాలసూర్యునిప్రక్క తెల్లనిమేఘరేఖ యుండుటఁ జూచి రంభ నవ్వుచు 'బ్రహ్మతో నున్న సరస్వతివలె నున్న'దని పల్కెను. నలకూబరుఁ

డమ్మాటకుఁ జొక్కి యామె మోవిని దంతక్షత మొనర్చెను. రంభ కెక్కువ తమి కల్గఁగా, ఆమెకంఠమునుండి అప్రయత్నముగా కొన్ని మాటలు వెలు వడెను. నలకూబరుఁ డామెను బుజ్జగించుచు బలవంతముగా నామెచేఁ గొంత వృత్తాంతము చెప్పించెను. ఆమె కొంత కథనే చెప్పి యాపైఁ జెప్పక 'ఈ కథ చెప్పినవారును, విన్నవారును భూమిపై పుత్రపౌత్రాభివృద్ధితో పెక్కు కాలము సౌఖ్యము లందుచుందు రనెడి నియమ మున్నది కాన దానిం జెప్పరా' దనెను. రంభకుఁ గల్గిన భయమే నాకును కలదు. కావున నేనును చెప్పరాదు. అయిన నియ్యది భూలోకమున వ్యాప్తిఁ జెందఁ గలదు; దానికి మార్గములును కలవు' అని పలికి యతఁడు తన శిష్యునితోఁగూడ శ్రీకృష్ణునిమందిరమున కేఁగెను. కలభాషిణియుఁ జెలులతోఁగూడ నింటి కేఁగి సింగారించుకొని శ్రీకృష్ణునినగరి కేఁగెను.

ద్వితీయాశ్వాసము

సవతిపోరు కల్పించి, గర్వితయగు రంభకు శృంగభంగ మొనర్చుటకుఁ గలభాషిణి తగి యున్న దని నారదుఁడు లోలోన సంతసించుచు మణికంధరు నితోఁ గూడ శ్రీకృష్ణుని కొల్వుకూటమువైపు పోయెను. ఇతనిరాకను దూరము నుండియే అంతఃపురపరిచారికలు గమనించి శ్రీకృష్ణునికి విన్నవింపఁగా దేవ దేవుఁడు ససంభ్రమమున వచ్చి నారదుని గౌరవించి సమీపమునఁ గల యొక మణిసభాభవనమునకుఁ దీసికొని పోయి యిష్టాగోష్ఠి నుండెను. అచటికి రాఁదగిన సభ్యులు బయట నుండి తమ రాకను తెలియఁజేయఁగా నారదుఁడు వెళ్లిన పిదప రాఁగోరెను. కాని నారదుని ప్రార్థనపై వారికి దర్శనం బొసఁగి శీఘ్రముగ కొల్వు చాలించి యతనితోఁ గూడ నంతిపురి కేఁగెను. నారదునివెంట బహి ర్ద్వారమువఱకు మణికంధరుఁడు వీణను మోసికొని వచ్చెను. పిదప నా వీణను నారదుఁడు గైకొనఁగా, కలభాషిణి దాని నాతనిచేతినుండి గ్రహించెను. శ్రీకృష్ణుఁడది చూచి యల్లన నవ్వుచు 'ఓహో! నీవు నారదుల శిష్యత్వము

లభించెనా ? మేలు' ఇదియుం సదృష్టము! ఈయనయనుగ్రహము కల్గిన నీకు గొప్ప విద్య యలవడు నని నే ననుకొనుచుంటిని. అట్లే యనుకూలపడిన' దని పల్కుచు నామెతోఁగూడ నారదుని జాంబవతీసతీగృహమునకుఁ దీసికొని పోయి యామెతో 'నీ కొక శిష్యురాలిం దెచ్చితి'నని పలికెను. జాంబవతియుం 'నాతో నిదివఱకుఁ జెప్పిన కలభాషిణియేనా యీమె?' యనుచు వినయపూర్వకముగ నారదమహర్షికిఁ బరిచర్య లొనర్చెను. పిదప శ్రీకృష్ణుఁడు తన సతిని 'ఈ నారదమహర్షి తుంబురుని గెల్వఁగోరి నీయొద్ద గానవిద్యావిశేషముల నభ్యసించుచుండెఁగదా ! ఎంతవఱకు చక్కఁదిద్దితివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా నామె 'మీరు చెప్పినట్లే చేయుచున్నా'నని తన నైపుణ్యమును ప్రదర్శించుచు వీణం బుచ్చుకొని శ్రీకృష్ణుని నుతించుచు నత్యద్భుతముగా పాడెను. నారదుఁడు శ్రీకృష్ణునియానతి నామెకడ ఒక సంవత్సరకాలము రుక్మిణీసత్యభామల యొద్ద చేరి యొక సంవత్సరము శ్రీకృష్ణునియొద్ద నొక యేఁడు గానవిద్యారహస్యములను నేర్చి పరిపూర్ణపాండిత్యమును సంపాదించెను. కలభాషిణియుం గొప్పవిదుషి యయ్యెను. శ్రీకృష్ణుని యనుగ్రహమున మణికంధరుఁడును గొప్ప సంగీతవిద్వాంసుఁ డయ్యెను.

శ్రీకృష్ణుని యంతిపురిలోని కాంత లెల్లరును నారదుని పాండిత్యమును మిగుల ప్రశంసించిరి. వారు యథార్థముగనే తన్ను ప్రశంసించుచున్నారో, ముఖప్రీతి కనుచున్నారో తెలిసికొనుట కుపాయ మాలోచింపసాగెను. 'తాను కోరిన యువతిరూపము ధరింపఁగల వర మొసఁగినచో, అచటి చెలికత్తెలలో నొకతెరూపు ధరించి యథార్థమును గుర్తెఱిఁగి వత్తు'నని కలభాషిణి తెల్పెను. కలభాషిణి యీ నెపమున రంభరూపము ధరించి నలకూబరుని పొందుఁ బడయఁ గోరుచున్న దని నారదుఁడు గ్రహించియు స్వకార్యసిద్ధికయి యామెకా వరము నొసఁగెను. ఆమెయు శ్రీకృష్ణునంతఃపురమున కేఁగి యచటి కాంతల ప్రశంస యథార్థమైనదే యగుటను తెలిసికొని నారదున కా సంగతిని తెలి

పెను. నారదుఁడును మిగుల సంతసించి కలభాషిణితో "నీ విదివఱలో మనములో రంభామనోహరాకారు బొందఁ గోరియున్నదానవు; కావున అది నీకు సిద్ధించు"నని పల్కి యామెను పంపివేసి, మణికంధరునిం దీర్ఘయాత్ర చేయ నియోగించి యథేచ్ఛం జనెను.

ఒకనాఁడు కలభాషిణి యొక్క తెయం గృహారామమున వీణ మీటుచు బాడుకొనుచుండఁగా నొక సిద్ధుఁడు సింహవాహన మెక్కి యాకాశమార్గంబున నచటికి వచ్చి యామెవలన నర్ఘ్యపాద్యాదు లంది "ఓ కలభాషిణీ! నీవు కృష్ణుని సేవింప నేఁగుచున్నావా? నారదుఁ డింక రాకపోకలు మానెనుగదా! నీమనస్సు నలకూబరునియందు లగ్నమై యున్నదికదా! మణికంధరుఁడు తపస్సు నకుఁ బూనినది మొదలింపైన పాటయే వినరాలేదు. నీవు కొంచెము సేపు పాడి కర్ణరసాయనము చేయుము. ఏమన—పాటలో మీ యిరువురిని మించినవా రెవ్వరును లేరుకదా!" అని పల్కెను. కలభాషిణి యీ మాటలు విని మిక్కిలి యాశ్చర్యముతో నతనిని దేవతాగణములో నొక్కనిఁగా భావించి యతని వృత్తాంతము వినఁగోరెను. అతఁడు

"నేను మణిస్తంభుఁడను సిద్ధుఁడను. నాకు దూరశ్రవణ, దూరదర్శన శక్తులు కలవు. జన్మాలమున ఉన్నచోట నుండియే సమస్తవిషయములను కని, విందును'అని చెప్పెను. అంత కలభాషిణి 'ఇంతవఱకును మీరు చెప్పినది సరి పోయినది; మణికంధరుఁడు తపస్సు చేయుచున్నట్లు మీరు చెప్పితిరిగదా! ఆ మీఁది వృత్తాంతమును తెల్పఁ బ్రార్థించుచున్నా'నని కోరఁగా మణిస్తంభుఁ డిట్లు చెప్పఁదొడంగెను—

"గానశిక్షా పరిపూర్తి యైన వెనుక నారదుఁడు నిన్ను నీ గృహంబున కనిపి, మణికంధరునితో 'నీసంగీతకళాభ్యాసము సఫలమగునట్లు మిక్కిలి యాసక్తితో విష్ణువును సదా కీర్తించుచుండుము. నేనును సంగీతమునఁగూర్చి నా పడినపాట్లు సఫలము లగునట్లు స్వర్గకైలాససత్యలోక వైకుంఠములలో

నెచటనైనను గర్వితుఁడగు తుంబురుని గెల్వఁబోయెద' నని పల్కెను. 'తుంబు
రుని గెల్వవలెనను పట్టుదల మీ కేల కలిగె?' నని మణికంధరుఁ డడుగఁగా
నారదుఁ డిట్లు చెప్పసాగెను.

'ఒకప్పుడు మహావిష్ణువు కౌండిన్యాది మహామునులతోను, దేవగణముల
తోను కొలువుతీర్చి యుండఁగా నేనును, తుంబుర్వాదులగు గాయకులు నట
నుంటిమి. ఆ సమయమున లక్ష్మీదేవి చెలికత్తెలతోఁగూడ నా సమీపమునందలి
యుద్యానవనమునుండి యచటికి వచ్చెను. అప్పుడు వేత్రహస్తులు సభలోనివారి
నందఱిని దూరముగాఁ దరిమివేసిరి. బ్రహ్మయు నా స్థలము విడిచి పోయె
ననఁగా మావంటివారి సంగతిని వేఱే చెప్పనక్కఱలేదు. ఇట్లందఱును దూర
ముగాఁ బోఁగా, వేత్రధరులు తుంబురునిమాత్రము లోనికిఁ బిల్చుకొని పోయిరి.
మహావిష్ణువు లక్ష్మీదేవితోఁగూడ నతని గానమును వినుటకు తుంబురుని పిలిపించి
యుండు నని తలంచితిని. అతనిపాటయు వినవచ్చెను. కొంతసేపైనపిదప తుంబు
రుఁడు మహావిష్ణు వొసంగిన బహుమానములను గైకొని వచ్చెను. మే మందరము
నుండఁగా తుంబురుఁడే పిలిపింపఁబడుటయు, అతఁడు మాతోఁ జెప్పకుండ
పిలుపు వచ్చిన వెంటనే పోయి పరాత్పరుని మెప్పించి బహుమానము లంది
వచ్చుటయు నాకు మిక్కిలి యసూయను గలిగించెను. ఎక్కడనైనను తుంబు
రునితో వాదు పెట్టుకొని యతని నోడించి మదీయసంగీతచాతుర్యము భగవంతుని
కెఱుకపడునట్లు చేయవలె నని సంకల్పించుకొంటిని. ఇట్లు నిశ్చయించి గాన
ములో నతని గుణదోషములను దెలిసికొనుటకై యొకనాఁడతనియింటి కేఁగితిని.
అప్పు డాతఁడు పాటకు సిద్ధముగా వీణను మేళవించి మొగసాలలో నుంచి
లోని కేఁగి యుండెను. నే నా వీణను పుచ్చుకొని పలికించి దాని యపూర్వ
మేళనమున కబ్బురమంది లజ్జించి వెనుకకు వచ్చితిని. పలుచోట్ల గానవిద్యా
నిపుణులను బరిశీలించి, అం దెవ్వరును తుంబురున కీడు కారని తెలిసికొని,
భగవంతుని యనుగ్రహముఁబడఁగాని నా కోర్కె ఫలింపనేరదని నిశ్చయించి

మహావిష్ణునింగూర్చి చిరకాలము తపం బొనర్చితిని. అంత నాతఁడు ప్రత్యక్షమై 'నీకోరిక యిప్పుడు నెఱవేఱదు. నేను ద్వాపరమున వసుదేవునకుఁ బుత్త్రుఁడనై జనించి ద్వారకానగరమున నీకోర్కె నెఱవేర్పఁగలవాఁడను; నీవప్పటికి రావలె'నని పల్కి యంతర్ధానమొందెను. ఇప్పటికి నా కోరిక నెఱవేఱినది. నే నిన్ని పాట్లు పడి యీ గానవిద్యను సంపాదింపఁగా, మీ రెట్టి కష్టము లేక గ్రహించితిరి.'

ఇట్లు నారదుఁడు పల్కఁగా మణికంధరుఁడు 'మహాత్మా! ఒక్కసారి తుంబురుని పిలిపించి మహావిష్ణువు పాట వినుటయే మిక్కిలి గొప్పగా మీరు చెప్పుచున్నారు. సదా వైకుంఠమున నివాస మబ్బుట ఎట్టి పుణ్యాత్ములకో గాని కలుగదుకదా!' అని పల్కఁగా 'ఔను. నిజమే' యని నారదుఁడు నంగీకరించెను. మఱియు భగవత్సాన్నిధ్యమున కనువగు పద్ధతులను వివరించి చెప్పెను. మఱియు శ్రీకృష్ణానుగ్రహంబున లభ్యమైన అనన్యసాధారణసంగీతచాతుర్యంబును వృథసేయక పుణ్యక్షేత్రములందు ముకుందుసన్నిధిని తద్దివ్యనామసంకీర్తనంబు గావింపవలె నని బోధించెను.

తదానతి ననుసరించి మణికంధరుండు ఆసేతుహిమాలయము వివిధపుణ్యక్షేత్రములను సేవించి 'అనంతశయనంబునఁ గొన్నినాళ్లుండెను. పిదప నొక వనమున హరింగూర్చి తపం బొనర్చుచున్నాఁడు; ఇపుడు పద్మాసనస్థుఁ డయి యున్నాఁడు".

మణిస్తంభుఁ డిట్లు చెప్పఁగా అచట నొక చెట్టుపై నున్న చిలుక యొకటి 'యీతఁడు చెప్పిన దంతయు సత్యమే' యనుచుఁ దన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను.

'నా నివాసము నందనవనము. పారిజాతవృక్షమును శ్రీకృష్ణుఁ డీలోకమునకుఁ దెచ్చునపుడు గర్భభరాలస యగు నా భార్య కదలి పోలేక యీ వృక్షముతో భూమి కేఁగుదెంచెను. మే మిచట నున్నను స్వర్గబంధుపుత్రులను

జూచుటకై నేను రాకపోకలు చేయుచుందును. నేఁడు నేను స్వర్గములోని నందనమున నుండఁగా శచీపురందరులచటికి వచ్చిరి. అపు డొకచారుఁ డింద్రుని కడకు వచ్చి మణికంధరుని ఘోరతపశ్చర్యను వివరింపఁగా ఇంద్రుఁడు తత్తపో విఘ్నం బొనర్చుటకు రంభను బిలిపించి, మణికంధరుని వశ మొనర్చుకొనుట కనువుగా నామెసౌందర్యమధికమగునట్లు వర మొసంగెను. ఈపాటికి రంభాదు లాతని తపోవనమును జేరియుందురు.'

కలభాషిణి యీ చిలుకపలుకులు విని యచ్చెరువొంది, దానిని మిగులఁ గొనియాడి సాగనంపెను.

తృతీయాశ్వాసము

మణిస్తంభుని కోరికమేరకు కలభాషిణి వీణను గ్రహించి మధురముగా గానమొనర్చెను. అంట రంభాదులును మణికంధరునియొద్దకుఁ జని యతనిని వశ పఱచుకొనిరి. అతఁడు రంభతో నొక పొదరింటియందు మన్మథక్రీడల వినో దించుచుండెను.

కలభాషిణి మణికంధరునితపంబుచంద మేమయ్యె నని మణిస్తంభునిఁ బ్రశ్నింపఁగా, 'అతఁడు రంభతో వినోదించుచున్నాఁ'డని సమాధానము వచ్చెను. కలభాషిణి మణిస్తంభుని మహిమ కద్భుతమొంది తమయింట రెండు మూఁడు దినము లుండి యాతిథ్యమును గ్రహింపవలె నని వేఁడగా 'సిద్ధులు గృహస్థుల యిండ్ల నుండ రా దనియు, రహస్యపద్ధతినైన నుండెద ననియుఁ జెప్పి యామె యాతిథ్యమును గ్రహించుచు నట నుండెను. ఒకనాఁడు కలభాషిణిమనస్సు నలకూబరుపై పోఁగా, అతనివృత్తాంతమును రంభావృత్తాంతవ్యాజమునఁ దెలిసికొనఁగోరి 'మణికంధరుఁ డింకను రంభతో వినోదించుచున్నాఁడా?' అని సిద్ధునిఁ బ్రశ్నించెను. అతఁడు దివ్యదృష్టిం జూచి 'రంభ మణికంధరునితో వినోదించుచుండియు, నలకూబరునే స్మరించుటచే మణికంధరునిమనస్సు చివుకు_మ'ని సెను. ఆమె నలకూబరుని వృత్తాంత మడుగఁగా సిద్ధుఁడు

‘నీ కిదియే గదా ముఖ్య’మని పల్కి ‘నలకూబరుఁ డా చేరువనే రంభ రాకకై యెదురుచూచుచున్నాఁ’ డనెను. ఇట్లు పల్కి యాతఁడు పోనుండఁగా నామె ‘స్వామీ! మీరు గొప్ప ప్రభావము కలవారు. ఎట్లయినను నేఁడు న న్నాతని యొద్ద చేర్పవలె’నని ప్రార్థించెను. మణిస్తంభుఁడును ద్వారకనుండి చాల దూరమున నున్న అనంతశయనము సమీపమునకుఁ దీసికొనిపోవుట అసాధ్యమే; అయినను తన సింహవాహనముపై వెనుకప్రక్క మరగొమ్మునూఁతఁగాఁ గొని కూర్చుండి వచ్చినచో నాలుగుగడియల కాలములో నలకూబరుఁ డున్న చోటికిఁ దోడ్కొని పోఁగల ననియుఁ జెప్పెను. దానికి కలభాషిణి సమ్మతింపఁగా నిర్వురును యోగసింహము నెక్కి పోవుచుండఁగా వారికి రంభ చెలిమికత్తె లెదురుపడిరి. వారిం గాంచి ‘రంభ యెక్కడ? ఆమె మణికంధరునితో నున్నదా?’ అని మణిస్తంభుఁడు ప్రశ్నింపఁగా ‘ఆమె నలకూబరునితోఁ గలిసి విహరించుచున్న’ దని పలికి వారు వెడలిపోయిరి. ఈమాట విని కలభాషిణి విచారించుచున్న ట్లుండఁగా—‘విచారింపకుము; నీమనస్సులోని విచారమంతయు నొకించుకసేపులోఁ బుచ్చివైచెద’నని మణిస్తంభుఁడు పలికెను. ఇంతలో వాహనమైన యా సింగము ఎంత యత్నించి త్రోలినను ముందునకుఁ బోక గర్జింపసాగెను. సిద్ధుఁడు ‘మగువా! ఈ క్రిందుగా మృగేంద్రవాహన యను మహాశక్తిమందిర మున్నది. తదగ్రభాగమునఁ గల సింహమునకుఁ గ్రిందమీఁద చుట్టుపట్ల నెట్టిబెట్టిదపు సింగంబులైనఁ జన వెఱచును; అది నే మఱచితిని. మన మా శక్తి కభివందనము చేసి పోయినచోఁ గార్యసిద్ధి యగు’ నని పల్కి వాహనమును నేలకు దింపి, ఎలుగుతోలియొఱలోని కత్తిం బుచ్చుకొని కలభాషిణితోఁగూడ వాహనమునుండి దిగి, యా సింగము నొకయెడ దాఁచి దేవీపూజకయి పూవులం దేర పూఁదోఁట కరిగెను. కలభాషిణిని అచటి బయటి మండపమున నుండ నియోగించెను.

అప్పు డచట నున్న ముసలిముదిత యోర్తు కలభాషిణిని సమీపించి ‘అయ్యో! బావురుపిల్లికిం జిలుక చిక్కిన ట్లీ దురాత్మునికి నీ వెట్లు చిక్కితివి!

వేవేగమ యిచటినుండి వెడలిపొమ్ము. లేదేని అతఁడు నిన్ను సంహారింపక మానఁడు' అని పలికెను. కలభాషిణియు "ఇచటికి వచ్చునపుడు—ఇంక నొకింత సేపటిలో నీవగ పెల్ల తీర్చివైచెద నని చెప్పినందున నీ పెమాట నమ్మఁదగి యున్నదని యనుకొని, (తొందరపడి తా నతనివెంట వచ్చినందులకు మిగుల విచారించి, యామెతో 'అమ్మా! నే నెచటికిఁ బోఁగలను? ఎట కేఁగినను నీతఁడు నన్ను దూరదృష్టిం జూడఁగలఁడు.' అని యతఁడు తన్ను చూచినది మొదలు కొని యంతవఱకును జరిగిన వృత్తాంతమును తన రాకకుఁ గారణమును తెల్పెను. ముసలియామె 'వీఁడు తనకు లభించిన దూరశ్రవణ, దూరదర్శనశక్తులతోఁ బాటు రాజ్యసంపదనుగూడ బొందఁదలంచి తత్సాధనకై గొప్ప గానకుశలయు నందకత్తెయు నగు వేశ్యాయువతికొఱకు వెదకుచుండుట నే నెఱుంగుదు' ననెను. 'ఈ లభించిన దూరశ్రవణ, దూరదర్శనశక్తులకై వీఁ డెందరి గొంతుకలు కోసెనో గదా!' అని కలభాషిణి యనఁగా ఆమె 'వానికై సాహసకార్యము లావశ్యకములు; కాని ఎవ్వరిని చంపనక్కఱలే'దని చెప్పుచు కలభాషిణి నచటి మండపముదగ్గఱి శిలాస్తంభమువద్దకుఁ దీసికొని వెళ్లెను. ఆ స్తంభమునకు రెండు శస్త్రములు వ్రేలఁగట్టఁబడి యుండెను. అచట నొక చురకత్తియు, గండకత్తెరయును గలవు. ఆ స్తంభముపైఁగల వ్రాఁతను కలభాషిణి యిట్లు చదివెను.

'(1) ఇచట రెండేండ్లు జితేంద్రియత్వమున భువనేశ్వరింగూర్చి తపస్సు చేసినఁ గోరిన కోర్కెలు సిద్ధించును. అట్లు కాక సద్యస్సిద్ధి నపేక్షించుచో (2) ఈ గోరుగంటఁ గన్ను లూడఁబెరుకుకొన్నచో దూరదర్శనశక్తియు, (3) పారసమును చెవులలో జొనుపుకొన్నచో దూరశ్రవణశక్తియు, (4) సురియతో నాలుకం గోసికొన్నచో నద్భుత కవిత్వశక్తియుఁ గల్గును. (5) గండకత్తెరతోఁ దల నుత్తరించుకొన్నయెడల ఆ తల మఱల నదుకుకొని జీవించుటయే గాక తన్ను జంప యత్నించువానిని జంపు శక్తియును కల్గును. (6) రాజ్యసంపద కావలసినచో, రూపమునను, గానమునను సాటిలేని వారవధూటి;

నీ దేవికి బలి యీయవలెను. (7) ఈ పై విధులలో దేనికిని శక్తి లేని వృద్ధులిచట ఏ విధగున దేహమును చాలించినను వారికి వెంటనే, యౌవన, రూపసిద్ధి యగును; వారు తలంచిన కోరికయు నెఱవేరును.'

ఇట్లామె చదివి తన మరణ మెట్లును నిశ్చయమని ధైర్యమున నుండెను. కడపటిది నూచినట్టే తా నిచట నున్నట్లు వృద్ధురాలు చెప్పెను. ఆమె తన పేరు సుముఖాసత్తి యనియు, నివాసము కాశ్మీరదేశమందలి శారదాపీఠ మనియు, అచట సరస్వతీదేవిని పూజించు పూజారిబ్రాహ్మణుని పుత్రిక యనియు తన సంగతిని తెల్పెను.

ఇంతలో మణిస్తంభుఁడు పూవులు తెచ్చి 'గుడిలోనికిఁ బోయి దేవిని పూజించి మఱల బయలుదేరుద'మని కలభాషిణిని పిలువఁగా, ఆమె తనతోఁ గూడ సుముఖాసత్తిని లోనికి రాఁగోరెను. తనసంగతి వృద్ధురాలివలన కలభాషిణి గ్రహించినదని యనుమానించి విలంబమైనచో విఘ్నమగునని శంకించి 'నీ కీ ముసలివ గ్గెట్లు తోడుపడునో చూచెదఁగాక!' యని కలభాషిణికొప్పు పట్టి యీడ్వఁబోఁగా నామె తన్ను రక్షింపవలెనని సుముఖాసత్తిని ప్రార్థించెను. సుముఖాసత్తియు నడ్డుపడెను. 'నీవీమె నడ్డి లోనికి రానీయకున్నచో నిచటనే బలికార్యము నెఱవేర్చెద'నని యాతఁడు కత్తి నెత్తఁగా 'నామెను వ్రేసినచో దేవిపై నొట్టుసుమా!' అని పల్కుచు సుముఖాసత్తి 'తనమాట సత్యము చేయవలె'నని దేవిని ప్రార్థించి, కలభాషిణికంఠమునకుఁ దన కంఠము నడ్డముగా నుంచెను. సిద్ధుఁ డతిరోషంబున నేమియు లెక్కసేయక సుముఖాసత్తికంఠమును ఖండించి కలభాషిణింగూడ వ్రేయ సిద్ధపడఁగా దేవి యాతని నతిదూరంబునఁ బడవైచెను. అతఁ డొకచేతఁ గత్తిని, వేఱొకచేతఁ గలభాషిణికొప్పును బట్టుకొని యున్నందున ఆమెతోఁగూడ నాకాశమున కెగిరెను. మరణానంతరముననే సంప్రాప్తయౌవనయైన సుముఖాసత్తి దీని నంతను జూచుచునే యుండెను. ఆమె కలభాషిణియవస్థకుఁ విచారించియుఁ జేయునది లేక, భక్తితో దేవిని ధ్యానించుచు నచటనే యుండెను.

ఇంతలో నచటికిఁ గలభాషిణి వచ్చి సుముఖాసత్తిని గాంచి యామె యెవ్వతెయో చెప్పఁగోరెను. ఆమె తాను సుముఖాసత్తినే యని చెప్పి సిద్ధునితోఁగూడ నాకాశముపై కెగిరిపోయిన కలభాషిణినొవ్వకుండఁ దిరిగి వచ్చుట యాశ్చర్యకర మని యనుచు నామెవృత్తాంతమును వివరింపఁగోరెను. అపుడు మణికంధరుఁ డచటికి వచ్చి కలభాషిణిని జూచి యచ్చెరువొంది ద్వారకా వృత్తాంతమును, నారదుని రాకపోకలను గూర్చియు, తన దండము నామె మఱి యెవ్వరికైనను వినిపించిన సంగతిని ప్రశ్నించెను. మఱియు నామె మనస్సులోని కోరికనుబట్టి గానమును కట్టిబెట్టలేదుగదా! యనియు నడిగెను. కలభాషిణియు, తన మనస్సులోని కోరికయే తన్నింతకుఁ దెచ్చినదని మణిస్తంభుఁడు తన్ను మోసగించిన విధమును, సుముఖాసత్తి రక్షించిన తెఱంగును వివరించి మణికంధరుని వృత్తాంతము నడిగెను. ఇంతలో మణిస్తంభుఁడు కూడ నచటికిరాఁగా మణికంధరుఁడాతనిని సవినయముగ గౌరవించెను. మణిస్తంభుఁడు కలభాషిణిని జూచి 'నిన్ను వెదకియు నెందును గాననైతిని. ఎచటికేఁగి యెట్లు వచ్చితివి?' అని ప్రశ్నించి సుముఖాసత్తిం గాంచి యామె యెవ్వతెయో యెఱుఁగఁగోరెను. ఆమె తన వృత్తాంతమును దెల్పి, మణిస్తంభుఁడును, కలభాషిణియు నొవ్వకుండ మఱల వచ్చుట విచిత్రమని పల్కెను. అతఁడును 'నేననేకవిచిత్రములను గంటిని; వాని నితరులకుఁ దెల్పనిదే మనస్సునకుఁ దృప్తి కల్గదు. పూజ్యురాలవైన నీకుం దెల్పెద' నని యిట్లు చెప్పసాగెను.

"దేవి నన్నట్లు త్రోయుఁగా మేమిర్వురమును మణికంధరుఁడు తపస్సు చేయుచున్న వనములో నొక తలిరుఁబాన్పుపై పడితిమి. అప్పుడు కలభాషిణి యందము చూడఁగా దుర్బుద్ధిపుట్టి కౌఁగిలించితిని. ఆమె భయమున గట్టిగా నఱచుచుఁ బుణ్యాత్ము లున్న రక్షింపఁగోరినది. అపుడు 'భయము లే'దని చెప్పుచు నలకూబరుఁ డచటికి వచ్చి పాఱిపోవుచున్న నన్ను పట్టుకొనెను. ఇంతలో రంభయు నచటికి వచ్చి 'వేఁడికొన్నను నాఁ డొందు పోఁగలఁడు?' అని

నన్ను విడిపించి 'ఆయంపతి యెచ్చట నున్నదియుం జూపు'మని యడుగఁగా నేను వారి నా పొదరింటికడకుఁ దీసికొని వచ్చితిని. అచట కలభాషిణి కాన రాలేదు. నలకూబరుఁ డచట నున్న నా ఖడ్గము గ్రహించెను. రంభానలకూబరులు తుదకు నన్నువిడిచి కలభాషిణిని వెదుకఁ బోయిరి. అతఁ డెచటనైన నను నా కత్తిని విడుచునేమో గ్రహింపవచ్చునని వారి వెనుకనే కొంత దూర మేఁగితిని. వారు కొంతదూర మేఁగి యొక నికుంజమున రతిక్రీడలఁ దేలిరి. అప్పుడు వారికడకు వేఱొకరంభ వచ్చెను. ఇద్దఱు రంభలను జూచి అందఱు నాశ్చర్య పడిరి. ఆమెం గాంచి మొదటి రంభ 'ఎవ్వతెయో మాయలాఁడి నా రూపు ధరించి నిన్ను మోసగింప వచ్చినది; కాన నిన్ను నే విడువ'నని యొకచేత నలకూబరుని కంఠమును గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇది చూచి రెండవ రంభ ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనగా నలకూబరుఁడు 'నీ వెవ్వతెవు? నా ప్రేయసి రూపము నెట్లు దాల్పఁగల్గితివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా నామె 'నేను రంభను; కాని వేఱెవ్వతెను గాను; మాయలాఁడి యొకతె యెట్లో నా రూపము ధరించి నిన్ను మోసగించినది. యథార్థమును తెల్పు నుపాయము కనునంత వఱకును మీ రేమన్నను సహింపవలె'నని గుర్తుగాఁ గొన్ని రహస్యవృత్తాంతముల నాతనికిఁ జెప్పెను. వానిని విని తొలిరంభ 'ఎట్లు చూచెనో గాని యీ మాయ లాఁడి మన వృత్తాంతములను గ్రహించి, చూచినట్లు చెప్పుచున్న' దనెను. మఱియుం నిచ్చట నుండిన మోసమగు నని, నలకూబరు నటనుండి తరలింపఁ జూచుచుండ రెండవరంభ తొలిరంభతో 'నీకు నా ప్రియుం నప్పగించి, పోఁజాల'నని కలహమునకు సిద్ధపడెను. కొంతసే పిర్వురికి సవతిపో రయ్యెను! అప్పు డిట్టి జగడములకు సంతోషించు నారదమహర్షి యచటికి రాఁగా, అందఱు నతనికి నమస్కరించిరి.అంత నతఁడు నకూబరునితో 'ఈ యిర్వురిలో నీ ప్రియుంరా లెవ్వతెయో చెప్పినఁగాని యెట్లు దీవింతును? నీ విర్వురికినిఁ గల హము కల్పించితివి. నేను చాలసేపటినుండియుం నాకసమునుండి చూచుచునే యుంనా'ననెను. నలకూబరుఁడు 'నేను కయ్యము పెట్ట లే'దనుచు, అతఁడు

తాను రంభతోఁగూడి యుండఁగా పాఁడుకొని వినవచ్చుటయు, తాను పరుగిడి పోయి ఒకయింతిం బాధించు నొకనిం బట్టుటయుం, అచటికిఁ దన కాంత వచ్చుటయు నామెప్రార్థనము ననుసరించి యా క్రూరుని విడుచుటయుం, నింతలో రెండవ రంభ వచ్చుటయుం దెలిపెను. అంత రెండవ రంభ నారదునితో 'తొల్లి మీరు ద్వారకఁజేరువ నాడిన మాటలవల్ల వింతలు పుట్టె'నని పలుకఁగా మొదటిరంభయుం నా మాటయే పల్కెను, 'మీమాట యథార్థ'మని నారదు డనెను. నలకూబరుఁ డచ్చెరువందుచు 'ఇర్వ్వురిమాటలు యథార్థము లగుట యెట్లని ప్రశ్నించెను. 'రంభగర్వపుమాటలు సహింపలేక నేను 'ముందు నీ కీ రీతిని సవతి కల్గునో యెఱుఁగుదువా?' అంటిని. వేఱొకతె రంభారూపము శక్తిచేఁ బ్రియునిఁ గూడఁగోరఁగా ఆమె కట్టి వరము నొసంగితిని. దానిం బురస్కరించుకొని 'ఆ పలు కింత చేసె'నని యామె యనుటయుం యథార్థమే;' అని నారదుఁ డనెను. నలకూబరుఁ డా యిర్వ్వురిలో నిజరంభను నిర్ణయింపఁగోరఁగా నారదుఁడు 'నీ వొకతెం జూపి ఇంకొకతె గర్వ మడంచుచు నిర్వ్వురితోను సుఖింపుము; తథ్యమిథ్యావిచారము నీ కేల?' అని పల్కి పోయెను.

పిదపఁ దన కాంతతో నలకూబరుఁడు పోఁబోవుచుండ రెండవయామె ఉపాయ మాలోచించి నిజము నిర్ణయింప తొలిరంభను దేవసభకు రాఁగోరెను. అదియే సరియని నలకూబరుఁడును పల్కెను. మొదటిరంభ దాని కంగీకరింపక 'ఇట్టిదానికై యవమానకరముగా దేవసభకుఁ బోవుటయా? నే నిదే ప్రతిన పట్టుచున్నాను. ఏమైనను గానిమ్ము. నేనుమాత్ర మిఁకమీఁద భూమిని విడిచి దివి కడుగైనఁ బెట్టను' అనెను. ఈ మాటలఁబట్టి యామెకు ఖేచరత్వము లేకుండుట గమనించి రెండవరంభ 'మోసగించి నా నాథునిఁ జేరిన నీవు హేతిఘాతంబున మరణింతువు గాక!' అని తొలిరంభను శపించెను."

ఇట్లు చెప్పి సిద్ధుఁడు మరల నిట్లనెను:—'మఱియొక విచిత్రము కలదు, వినుఁడు—పిదప రంభానలకూబరు లొక పొదరింటికిఁ బోవుచుండ నలకూబరాకారుఁ డొకఁడు వచ్చి యచ్చెరువుఁ గల్గించెను. అతనిం జూచి రంభ

'ఎవరో రక్కసి మాయవేషమున వచ్చె' నని బెదరిపోఁగా, రెండవ నలకూబరుఁ డామెచెంతకు వచ్చి 'నేనను భ్రాంతితో నీ వింకొకనిం జేరితివి. నలకూబరుఁడను నేనే, నీ వాతనిని విడిచి రమ్మనెను. మఱియుం వానిని విడిచి దూరముగా నేఁగినచో, తన యాయుధమున నా మోసగానిని ఖండించునట్లును పల్కెను. 'నిరాయుధుఁడగు తన ప్రియు నెవ్వఁడో క్రూరుఁడు చంపుచున్నాఁ' డని రంభ కేకలిడఁగా రెండవ నలకూబరుఁడు తాను నిరాయుధునితోఁ దలపడ ననియు, అతఁడు ఆయుధమును తెచ్చుకొని రావచ్చు ననియుఁ, దేనికిని తాను తొందరపడ ననియుఁ, పూర్వరహస్యంబు లడిగి, ఉపాయాంతరముల చేఁగూడ తథ్యాతథ్యంబుల నెఱుంగవచ్చు ననియుఁ బల్కెను. అంతదనుక రంభను దూరముగా నుండఁగోరెను. మఱియు తా నామె మణికంధరునితపస్సు భంగ మొనర్చి యెంత వేగముగా వచ్చునో యని ఎదురుచూచుచుండఁగా, మోసగాఁ డొకఁడు మారువేసమున తన ప్రేయసిని మోసగించినట్లు నారదుఁడు తెల్పె ననియుఁ జెప్పెను. 'ఇతనింబోలువాఁ డితనికిఁ గల్గి కలఁచునేమో!' అని నారదుఁడు తన్నుఁగూర్చి పలికిన మాట తథ్యమయ్యె ననియుఁ దలఁచెను.

పిదప నలకూబరు లిద్దఱును యుద్ధమునకుఁ దలపడి ఘోరముగాఁ బోర సాగిరి. అప్పుడు రంభ 'నిలువుఁడు. నే నొక ప్రాక్తనవర్తనము నడుగుదును. ఎవఁడు సరియైన సమాధాన మిచ్చునో అతఁడే యథార్థనలకూబరుఁ డని నిర్ణయింతును' అని వారిని వేర్వేరుగా దూరముగా నిలిపి 'తొల్లి కళాపూర్ణుని ప్రసంగము మన కెచ్చటఁ గల్గెను? ఆ ప్రసంగ మేమి?' అని ప్రశ్నింపఁగా, దానికి రెండవ నలకూబరుఁడే తగిన సమాధాన మొసఁగినందున అతఁడే యథార్థనలకూబరుఁ డని తేలిపోయెను. అపుడు నలకూబరుఁడు కోపించి, యా మోసగానిని స్వల్పావశిష్టాయుష్కునిఁగా శపించెను. రంభ యా మోసగాని వృత్తాంతమును ప్రశ్నింపఁగా, నలకూబరుఁడు 'ఇఁక వానితో మనకేమి పని?' అని యామెం దోడ్కొని పోయెను. మోసగాఁడు మెల మెల్లగ మణికంధరుని యాశ్రమమువైపు విచారముతో నేఁగెను. అపుడు నేను మున్నతఁడు కేళికాని

కుంజాంతరమున నుంచిన నా కత్తిని గైకొని యిటకు వచ్చితిని. దీనిని మా గురువు నా కొసంగినపుడు 'దీని నెవ్వరిని ప్రేయఁదలఁచుదువో, యిది తప్పక వారిని వధియించి తీరు' నని చెప్పెను. కావున నెట్లును కలభాషిణి దీనం జావక తప్పదనెను.

కలభాషిణియుం 'జరుగున దెట్లును జరుగక మాన' దని ధైర్యముతోనే యుండెను. మణిస్తంభుఁడామె నామెవృత్తాంతమును చెప్పఁగోరెను.

చతుర్థాశ్వాసము

అంత కలభాషిణి సవ్వుచు 'నా వృత్తాంతమంతయుం నీవే చెప్పివేసితివి. మాయారంభవేషమున నుండినదానను నేనే! నిన్ను నలకూబరుఁడు వెంటనంటు నపుడు అతనివెంట రంభయుం వచ్చెను. కాని ఇంతలో నొకజింక ఎదురుగా వచ్చుటచే శంకించి నిలిచిపోయెను. నే నది చూచి నారదుఁ డొసంగిన వరమున రంభరూపముం దాల్చి నలకూబరునిచెంతకు బోయితిని. తర్వాతిసంగతి నీకును దెలియును. నారదుఁడు వచ్చియుం నాయెడఁ గల కారుణ్యమున నన్నుఁ బ్రకటింపలేదు. పిదప రంభవలన శపింపఁబడి, యా రూపు రోసి, యెట్లును చావు నిశ్చయము కావున పరోపకారమునఁ బ్రాణముఁ బాయఁదలఁచి యిటకు వచ్చితిని. నన్నుఁ జంపి నీ కోరిక నెఱవేర్చుకొనుము. న న్నొక విచారము మాత్రము బాధించుచున్నది. నలకూబరుని పొందితి నని నేను సంతసించుచుండఁగా, అతఁడు వేషధారి యని చెప్పితివి; న న్నట్లు మోసగించిన కపటాత్ముఁ డెవ్వఁడో యని వంత కల్గుచున్నది' అని విచారముతోఁ బల్కెను:—

అపుడు మణికంధరుఁడు 'ఆ వేషధారిని నేనే' యని తన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను:—

'అట్లు నా తపస్సు చెఱచుటకు వచ్చిన రంభతో వినోదించుచుండియుం, ఆమెమనస్సుమాత్రము నలకూబరునిపైనే లగ్నమై యుండుటను తెలిసికొని

కళా——**

రోసి యొటకే నేఁగితిని. నలకూబరునిరూపు ధరించి యూమెం గలియుఁగోరి నా తపస్సును కొంత ధారపోసి యూతనిరూపు ధరించి, రంభాభ్రాంతితో నిన్నుఁ గలిసితిని. తర్వాతివృత్తాంతము నీకును విదితమే! శప్తుఁడనైనపిదప నా యూశ్రమమునకు వచ్చి మహామహిమాన్విత యగు మృగేంద్రవాహానను సేవింప నిచటికి వచ్చితిని. నీవు నలకూబరునిఁ గోరి నన్ను పొందితివి. నేను రంభను గోరి నిన్ను పొందితిని. నిన్ను పొందుట నాకు సమ్మతమే! నాకుఁ దొలుతనుండియు నీపై మక్కువ కలదు. కాని నారదుఁడు శపించు నను భయమున నూరకుండవలసివచ్చెను. కాని నేఁటికి నాకోరిక సఫలమైనది.'

మణికంధరుఁ డిట్లు పల్కఁగా కలభాషిణియు తన కాతనిపైనే ప్రేమ కల దనియు, అతనివలెనే నారదుని శాపభయమున నుపేక్షించితి ననియుం, అతని తోడి పొందికకు సంతసించితి ననియుం, అతనిపోలిక కొంత నలకూబరునియం దుండుటచేతనే —ఎట్లును సాధ్యపడని మణికంధరునిపొందును నలకూబర రూపమునఁ బడయఁగోరితి ననియుం, తన పల్కులు నమ్మఁదగిన వనియుంఁ జెప్పెను.

అంత మణికంధరుఁడు నీకు నాపై ప్రేమ కల దనుటకు గుర్తున్నది. నారదమహర్షి నీతో 'నీవు రంభామనోహరాకారుం గూడెద' వని చెప్పెను గాని, 'నలకూబరుం గూడెద' వని చెప్పలేదు. అది యట్లే జరిగెను. మఱియు నీ మనస్సు నలకూబరుని రూపముననే హత్తియుండుటచే మఱేదియుం నింపుగా నున్నట్లు తోఁచలేదు. ఇట్లుండుట స్త్రీలయెడలనే కాక పురుషులయెడను గాన వచ్చుచుండును. దీనికి దృష్టాంతము తెల్పెదను.

తొల్లి నే ననంతవ్రతోద్యాపనకయి అనంతపద్మనాభక్షేత్రమునకుఁ బోయి అచటి విద్వత్కవు లద్భుతకవితారీతులచే దేవుని స్తుతించుచుండుట కాంచితిని. అట్టి కవిత్వశక్తి కల్గుటకుఁ గారణమును వారివలన నెఱిఁగి, యీ మృగేంద్రవాహానవద్దకు వచ్చి, నాలుక కోసికొని యద్భుతకవితాశక్తిని సంపా

డించి అనంతదేవునికడ కేఁగి, స్తుతించి, యచటి విద్వాంసుల మెప్పు పడసితిని విద్యాపీఠమగు కాశ్మీరమందలి శారదాపీఠములోని విద్వాంసుల మెప్పు పడసినఁగాని తృప్తిపొందరా' దని యాచటి కేఁగితిని. అచట నొక మండపమున బ్రహ్మవర్చస్సుతోఁ బ్రకాశించు నొక విద్వాంసుఁడు విద్యార్థులకు వేదము చెప్పుచుండుట చూచితిని, అతఁడు నన్ను గని, నా వృత్తాంతము నడిగి తెలిసికొని 'శిష్టానధ్యయన' మని శిష్యులను బంపివేసెను. అప్పు డొక విద్యార్థి యొక పుస్తకము తెచ్చి యియ్యఁగా అంత యాలస్యముగా వచ్చుటకుఁ గారణ మడిగెను. అతఁడు గురువున కిట్లు తెల్పెను.

'మీరు చెప్పినట్లు నేను పూఁదోఁట కేఁగి శాలీనునిఁ గాంచితిని' అతఁడు నన్ను చూచి 'ఓయీ! ఉపాధ్యాయులు పుస్తకమునకయి పంపిరా? సరే! అది యీచెట్టుకొమ్మపై నున్నది. తీసికొందువుగాని లెమ్ము. కొంచెమునే ఇచటఁ గూర్చుండు' మని యొక మానినీడం గూర్చుండ నియోగించి, ప్రక్కనే యున్న సుగాత్రితో 'నీయౌవనము కొఱవడకుండ దినదినము వృద్ధి పొందుటకుఁ గారణము నెఱుఁగుదువా?' అని యామెచెవిలో నేమో చెప్పెను. ఆమె 'జగదంబను నే నొకవరము వేఁడితినే! ఆమె దానికి సమ్మతించెనే! అది యెట్లు సాధ్యపడునో?' అని శాలీనుని చెవిలో నేమో చెప్పెను. అంత నతఁడు మిక్కిలి కోపముతో పరుగిడి పోయి యాచేరువ నున్న శతతాళదఘ్నమను చెఱువులోఁ బడెను. సుగాత్రి యతని ననుసరించెను. అచటివారు వెంటనే వలలు వేసి వెదకిరి; గాని లాభము లేకపోయెను. పిదప నే నా చెట్టుకొమ్మ మీఁది పుస్తకము తెచ్చితిని. నా యాలస్యమునకు కారణ మిది' అని. గురువది విని 'అయ్యో! ఆ యుత్తమదంపతుల కెట్టిగతి సంభవించినది?' అని విచారించెను. 'వారివృత్తాంతమును నిష్టవలె' నని నేను కోరఁగా 'ఆ వృత్తాంత మీ పుస్తకమునందే యున్న' దని దానిని కన్నుల కద్దుకొని శిష్యునిచేతి కిచ్చి చదువఁగోరెను. శిష్యుఁ డిట్లు చదువసాగెను:—

'కాశ్మీరమునందలి శారదాపీఠములో సరస్వతీదేవిని పూజించు నొక పూజారికి దేవియనుగ్రహమున సుగాత్రి యను పుత్రిక కలదు. ఆమెభర్త శాలీనుఁడు; ఇల్లరికపుటల్లుఁడు. ప్రథమసంగమసమయమున సుగాత్రిని బాగుగ నలంకరించి భర్తకడ కంపఁగా, ఆ యలంకారములఁజూచి భర్త తలఁకి యామెం జేర సంకోచింపసాగెను. ఇట్లు దినములు గడచుచుండెను. మనుమఁడు కలిగి, వంశమును నిల్పునని కుతూహలపడు సుగాత్రి తల్లి కల్లుని ప్రవర్తన కంటకమయ్యెను. ఆమె యాతనిని పూఁదోఁటపని చూడ నియోగించెను. శాలీనుండు సదా తోఁటలో నుండి మిగుల శ్రద్ధాభక్తులతో తన కృత్యమును నెఱవేర్చుచుండెను. తన తల్లి యాతని నేమియుఁ బరుషోక్తు లాడకుండ సుగాత్రి చూచుచు, భర్త శ్రమపడుటకు మిగుల విచారించుచుండెను.

ఒకనాఁడు శాలీనుఁడు పూఁదోఁటలో నుండఁగా విపరీతముగా వర్షము కురిసెను. 'ఆవర్షమువలన తనభర్త కెట్టిశ్రమయుఁ గల్గకుండునట్లు చేయవలె' నని సుగాత్రి సరస్వతీదేవిని ప్రార్థించెను. పిదప నెవ్వరికిని దెలియకుండ తానచటి కేఁగి అతఁడు చెక్కుచెదరకుండ నుండుట చూచి, దేవియనుగ్రహమునకు సంతసించి యింటికి వచ్చెను. ఇట్లు కొన్నిదినములు జరుగఁగా సుగాత్రి తోఁటకు వచ్చి భర్తకుఁ బనిపాటులలో సాయపడసాగెను. ఆ సమయమున నామె తన నగల నన్నింటిని తీసివైచి యొకచో నుంచినపుడామె సహజసౌందర్యముచే నాకర్షింపఁబడి శాలీనుఁ డామెను రతులఁ దేల్చెను. కాని యామె రాత్రి నగలు ధరించివచ్చినపుడు ప్రేమ చూపకుండెను. సుగాత్రి తన భర్తకు సహజసౌందర్యమే ప్రీతిదాయక మని గ్రహించి యాతనియిష్టము ననుసరించియే ప్రవర్తించుచుండెను. తల్లి యామెను మందలించి చూచెం గాని, యామెప్రవర్తనలో తప్పులు దిద్దవద్దని సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై తెలుపుటచే నూరకుండెను." పిదప ఆగురు వి ట్లనెను—

'ఒకనాఁ డామె నాకు స్వప్నమున నగపడి నిత్యమును ప్రాతఃకాలమునఁ జదువుమని యీ పుస్తకమును నా కొసంగెను. ఆమె యీవిధముగా నూరిలోని

యుండటికి నిచ్చినదఁట! నేను నిన్న ఆ దంపతులం జూడ నేఁగి యీ పుస్త
కము నచట మఱచి వచ్చితిని. నేఁటి యుదయమున దీనికై శిష్యునిఁ బంపఁగా
నీ ఘోరవార్త వినవచ్చినది.'

మణికంధరుఁ డిట్లు చెప్పి 'ఆ విధముననే నీ మనస్సున ఒక రూపము
హత్తుకొని యున్నందున ఇతరము గోచరము కాలేదు. ఇది సహజము' అని
సుముఖాసత్తిం జూచి 'అమ్మా! నీవు శారదాపీఠనివాసినివే గదా! నీకీ వృత్తాం
తము తెలియదా?' అని ప్రశ్నింపఁగా ఆమె 'ఆ సుగాత్రిని నేనే' అని తన
వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పెను.

'నే నట్లు మగనివెంటఁ బోయి శతతాళదఘ్నమునఁ బడఁగా ఒక మొసలి
నన్ను మ్రింగి అరిగించుకొనలేక మఱునాఁడు నన్నొడ్డునఁ గ్రక్కినది. సరస్వతీ
కటాక్షమున నే జీవించితిని. కాని భర్తసంగతి తెలియనందున వైరాగ్యముఁ
బూని విద్వద్వర్యుల నాశ్రయించి యోగాదివిద్యల నభ్యసించితిని. సదా
సుముఖుల (విద్వాంసుల) సమీపవర్తన కల్గుటకతన నాకు సుముఖాసత్తి యను
ప్రసిద్ధి కల్గినది. పిదప తీర్థయాత్ర లొనర్చుచు, నీ దేవిమహిమ వినియిచటికి
వచ్చితిని. తర్వాతి నా వృత్తాంతము మీకుఁ దెలిసినదే!' అనెను.

అంత మణిస్తంభుఁడు సుముఖాసక్తితో 'ఆ శాలీనుఁడను నేనే! అట్లు
మడుగులోఁ బడి—దానియడుగున జలస్తంభన చేసి, యింటిలో వలె నున్న
యొక సిద్ధునివద్ద చేరితిని. అతఁడు నా వృత్తాంతమంతయుం విని, హితము
గఱపి వయస్సును స్తంభింపఁజేయు నొక మణిని, కత్తిని, తా నెక్కు సింహ
వాహనమును, దానిని వశమొనర్చుకొను జ్ఞానము నొసఁగి పంపివేసెను. ఆ
కత్తిచే నెవ్వరిం జంపఁదలంతునో, వారి నది తప్పక చంపఁగలదు. మణివలన
వయస్సును స్తంభింపఁజేయుటచే నాకు మణిస్తంభుఁడను ప్రసిద్ధి కల్గెను.'
అనెను.

అతఁ డిట్లు చెప్పఁగా అందలి సత్యాసత్యముల నరయఁగోరి శాలీ
నుఁడు తన చెవిలో నేమి చెప్పెనో, అతనికిఁ గోపము కల్గుటకుఁ దా నతని

చెవిలో నేమి చెప్పెనో తెలుపవలె నని సుముఖాసత్తి కోరెను. ఆమెకోరిక చొప్పున మణిస్తంభుఁడు తొలుత మణికంధరున కా వృత్తాంతమును రహస్యముగాఁ దెల్పెను. తర్వాత సుముఖాసత్తివలన నా వృత్తాంతముఁ దెలిసికొని, అతఁడు శాలీనుఁడే యని నిశ్చయించెను. ఆ విషయ మేమన—'నా యంగమున నీకు నందనుఁడు కలుగు' నని సరస్వతి వర మిచ్చె నని సుగాత్రి శాలీనునితో పల్కెను. ఆమెకు గర్భము కలుగకుండునట్లు శాలీనుఁడును వరముఁ బడసెను.

పిదప సుముఖాసత్తి తనభర్తం గని సంతసించి, ఉత్తముఁడగు మణికంధరునకు శాపము కల్గుటకు విచారించెను—అప్పుడు కలభాషిణి 'కళాపూర్ణుని వృత్తాంతము నీవు విన్నదేకదా! దాని నేల చెప్పి తప్పించుకొనవైతివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా మణికంధరుఁడు 'ఆ వృత్తాంతము తనకుఁ దెలియ' దనెను అంత నామె 'ఔనది నిజమే! నారదముని నా కయ్యది చెప్పునపుడు నీవు కొంత దూరముగా నుంటివి.' అని నారదుఁ డా వృత్తాంతమునుగూర్చి పల్కిన దంతయుం బూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను.

ఆమె యిట్లు చెప్పు సమయమున అచటికి వచ్చిన అలఘువ్రతుఁ డను మళయాళబ్రాహ్మణుఁ డా వృత్తాంతమును విని సమస్తభోగభాగ్యములను, దీర్ఘాయువును, పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిని గల్గించు నా కళాపూర్ణుని కథను దెలియఁగోరి మృగేంద్రవాహనయొద్ద జపము గావింపసాగెను.

పిదపఁ గలభాషిణి తన్ను సంహరింపవలె నని మణిస్తంభునిఁ గోరఁగా సుముఖాసత్తి దేవిపైఁ బెట్టుకొనిన యొట్టు ననుసరించి తా నట్లు చేయ సాహసింపక అక్కార్యమునకు మణికంధరుని నియోగించెను. కలభాషిణీ, సుముఖాసత్తు లదియే మే లనిరి. దయాళువగు మణికంధరుఁడు బలివిధానమునఁ గొంత జాల మొనరించుటచే దేవి 'నీవు బలివిధానమున నాలసించుటచే నీ కీ జన్మమునఁగాక మరుజన్మమున రాజ్యప్రాప్తి యగును. పుట్టుకతోడనే నీవు యువ

కూడ వగుదువు. కలభాషిణియు వెంటనే బ్రతికి 'ద్వారకలోఁ దనయింట నుండఁ గలదు' అని పల్కెను. కలభాషిణి వెంటనే జీవించి, కన్నులు తెఱచిచూడఁగా ద్వారకలో తనయింట నుండెను. మణికంధరుఁడు నలకూబరుని శాప మనుభవింప భృగుపాతమునకై శ్రీశైలమున కేఁగెను. అతఁడు పోవునపుడు తన వీణను మృగేంద్రవాహనగుడిలో నొక రహస్యస్థలమున భద్రపఱచి, తన రత్నమాలిక నలఘువ్రతున కిచ్చివేసెను.

మణిస్తంభసుముఖాసత్తులు మృగేంద్రవాహనము నెక్కి వివిధస్థలముల కేఁగి వింతల నరయుచు వినోదించుచుండిరి.

పంచమాశ్వాసము

అలఘువ్రతుఁడు రెండేండ్లపాటు తపస్సు చేయఁగా దేవి ప్రత్యక్షమై 'నీ కోరిక వేఱొకచోట సిద్ధించు' నని పల్కెను. వెంటనే వెనుదాలి వీవఁగా, నతఁ డెగిరి ఒక రాజు కొలువుతీర్చియుండఁగా నా సభామధ్యమునఁ బడెను. ఇతఁడు కన్నులు తెఱచి చూడఁగా ఇంద్రవైభవమున నున్న ఒకరాజు సింహాసనాసీనుం డగుటయు, నతనియెదుట బంగరుతొట్టెలో నొక పసిబాల యుండుటయుఁ గానవచ్చెను. ఇతని రాక కచ్చెరు వందిరి. అలఘువ్రతుఁడు తన రత్నహారమును రాజునకుఁ గానుక యీయఁగా నతఁడు అలఘువ్రతుని కులనామములు మాత్ర మడిగి తెలిసికొని విశ్రాంతిఁ దీసికొనఁ గూర్చుండ నియమించి, ఆ మణిహారము నా శిశువునకుఁ బెట్టించెను. వెంటనే యా శిశువు నవ్వి 'మఱల రెండేండ్ల కీ హారమును జూడఁగల్గితి' నానెను. ఆ మాటల కందఱు నాశ్చర్యపడిరి. రాజు 'బాలా! నీవు పుట్టి యింకను రెండు నెలలయ్యెనో లేదో! రెండేండ్లక్రిందట దీనిం జూచుట యెట్లు తటస్థించెను?' అని ప్రశ్నింపఁగా—దీనిని నా వెనుక జన్మమునఁ జూచితిని' అనెను. పిదప రాజు కోరఁగా ఆ శిశువు తన వృత్తాంతము నిట్లు చెప్పఁదొడంగెను.

' నేను క్రిందటి జన్మమునఁ గాక, అంతకు వెనుకటిజన్మమున సరస్వతీ దేవియొద్ద నుండిన పెంపుడుచిలుకను. ఒక శాపమువలన రెండవ జన్మ కలిగినది. ఆ శాపమునకుఁ గారణము కలదు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మయు, సరస్వతియును గృహారామమున విహరింప నేఁగిరి. అచటఁ గల యొక సరస్సునకుఁ దూర్పుగట్టునఁగల కల్పవృక్షపు నీడలోఁ దలిరుఁబాన్పున, సరస్వతీదేవి పాదములొత్తుచుండఁగా, ఆ సరోవర మున కభిముఖముగా బ్రహ్మ పవ్వళించి యుండెను. అపుడు దేవి వల దని యధ రమునకుఁ జేతి నడ్డముగా నుంచుచున్నను బలిమిని దంతక్షత మొనర్చెను. అప్పు డామెకంఠసీమలో నొక్క మధురశబ్దము ఉదయించెను. ఆమె కొంచెము కోప ముతో మొగము నటు త్రిప్పెను. బ్రహ్మ యపుడు తద్విరహాదశా వికల ధైర్యుఁడయ్యును, లేని ధైర్యము నటించి ఎదుటి చెట్టుకొమ్మకు వ్రేలఁగట్టఁబడిన పంజరమున నున్న నన్నుఁ జూచి ఉబుసుపోక కేదేని కథఁ జెప్పఁగోరెను. 'మీయెదుట నేఁ గథలు చెప్పఁపాటిదాననా?' అని నేను పల్కఁగా 'నేనే చెప్పెదను; నీవు విను' మని యిట్లు చెప్పెను.

' కాసారపురమున కళాపూర్ణుఁ డను రాజు కలఁడు. అతఁడు పుట్టినతో డనే యువకుఁడై స్వభావసిద్ధుఁ డొసఁగిన యరుణ మణిని, విల్లమ్ములను గ్రహిం చెను. ఆ కళాపూర్ణుఁడు పుట్టినతోడనే యువకుఁడై రాజుల నందఱిని జయిం చెను. ఒకపుడు మదాశయుఁడను రాజు రూపానుభూతి యను భార్యతోను, ధీరభావుఁడను మంత్రితోను వచ్చి యెదిరింపఁగాఁ కళాపూర్ణుఁడు తన కోదండ విహారమున ధీరభావుని దూరముగాఁ దఱిమి, శరణుచొచ్చిన ఆ రాజు భార్య తోఁగూడ తనకు సేవలొనర్ప నియమించెను. కళాపూర్ణుని కాంత యభినవ కౌముది. తండ్రి సుముఖాసత్తి; తల్లి మణిస్తంభుఁడు.'

బ్రహ్మ యిట్లు పల్కఁగా సరస్వతి కోపముపోయి నవ్వుచు 'ఏమీ? ఆరాజుతల్లి మగవాఁడు; తండ్రి యాఁడుదియునా?' అని ప్రశ్నించి తర్వాత

కథయుం జెప్పఁగోరెను. బ్రహ్మ యామె ప్రసన్నభావమును గ్రహించి యామె కంఠమును గౌఁగిలించి తననాల్గుమోములనామె యధరమును చుంబించెను. 'తర్వాతికథ యే'మని సరస్వతి మఱి మఱి ప్రశ్నింపఁగా, 'ఏమున్నది? సత్యధాత్ముఁడను నాతనిమంత్రి అంగదేశమందలి క్రముకకంఠోత్తరమను నగరమునఁ దన్ను పట్టముకట్టి నిల్పఁగా సుఖముగ సామ్రాజ్యసుఖము లనుభవించుచుండెను. మదాశయుఁ డతనిపురికి బంగరుకోట పెట్టించి, భార్యతోఁగూడ నాతనిని సేవించుచుండెను. ఆ కళాపూర్ణునిదగ్గఱి మణిని గాంచిన కతమున మదాశయరూపానుభూతులకు 'మధురలాలస' యను తనయ కలిగెను.

మదాశయునికడ నల్గురు పురోహితులు ప్రథమయాగముఁడు, ద్వితీయయాగముఁడు, తృతీయయాగముఁడు, తురీయయాగముఁడు అనువారు కలరు. వారు తమ ప్రభువు ధరించు మణిని పర్యాయముగాఁ బట్టి తత్స్పర్శచే ఆనందమగ్నులగుచుండిరి. వారందరును దస్యాశ్రయించి యుండుటచే వారి చేష్టలకుఁ గళాపూర్ణుఁడు సమ్మతించి యుండెను. వారిలో నొకఁ డా మణిని గట్టిగా నొక్కి పట్టఁగా కళాపూర్ణుఁడు కోపగించుకొని వారిని పాయఁద్రోలి, వారి స్వామియగు మదాశయుని బంగారు ప్రాకారము నొల్లక దానిని విఘటితము కావించెను. అతఁడును 'ఏమైనను తనవాఁడనే గదా! తనదేశములోనే ఎంతైనను బ్రతికెద'నని కుటుంబసహితముగాఁ గ్రముకకంఠోత్తరపురంబు వెల్వడి చనుచు పూర్ణకలశద్వయమును గాంచి మురియుచు, మధ్యదేశమునఁ గాలకాల ముండెను. క్రముకకంఠోత్తరపురమునుండి వెడలి వచ్చునపుడు ప్రయాణక్షోభమున వారిపుత్త్రిక యగు మధురలాలస కృశించి ఎప్పటికిని తేఱుకొననందున మదాశయుఁడు తిరిగి సకుటుంబముగ క్రముకకంఠోత్తరపురమునకు వచ్చెను. కళాపూర్ణుని దర్శనమున మధురలాలస కృశత్వమును విడిచి బలిసెను. తలిదండ్రులు మధురలాలసస్థితిని కళాపూర్ణునకుఁ దెలిపి, అతనిం బొగడి ప్రసన్నుఁ గావించుకొనిరి. ప్రథమయాగమాదులగు పురోహితులును వినయవిధేయతలతో మెలంగిరి. మధురలాలస కొంతకాలమునకు యువతియై కళాపూర్ణుని వరించెను."

బ్రహ్మ యిట్లు చెప్పఁగా సరస్వతి కొంత రోషముతో 'చాలు లెండు; మీ చమత్కారములు! ఇపుడు జరిగినదానినే మీరు కథగాఁ గల్పించి చెప్పినారు. ఈమాత్రము నాకు తెలియకపోదు. కొలను, కాసారపురమని యంటిరి. అందు ప్రతిఫలించు నా ముఖమును కళాపూర్ణుఁ డంటిరి. ఆ ముఖచంద్రుఁడు తక్కిన ముఖచంద్రుల నతిక్రమించి యున్నాఁ డనుటకు 'ఆ రాజు తక్కిన రాజుల నందఱిని జయించె' నంటిరి. మఱియు నతఁడు స్వభావుఁడను సిద్ధుని చేత ధనుర్బాణములను, అరుణమణిని పొందె ననుట భ్రూలతా, వీక్షములును, అధరమును స్వభావసిద్ధముగఁ గలిగె నని చెప్పుటయేగదా! మదాశయుండు రూపానుభూతితోను, ధీరభావునితోను రాఁగా, ధనుర్విలాసమున ధీరభావునిఁ దఱిమి మదాశయరూపానుభూతులచే సేవలు గైకొనుట-ఆ కాసారమునకయి మీహృదయము, దృష్టియును ధైర్యముతోఁగూడ నొక్కించుక ప్రవర్తింపఁగా - నా ముఖప్రతిబింబము భ్రూవిలాసముచే మీ ధైర్యము పోఁగొట్టి, మీ హృదయమును, దృష్టిని ఆకర్షించె నని చెప్పుటయేగదా! ఈ మాటలకు నాకు నవ్వు రాఁగా, నా ప్రతిబింబమునఁ దోఁచిన యా నవ్వును జూచి శ్వేతవెన్నెలతో అభేదమును కల్పించి 'అభినవకౌముది' అని పేరిడి, స్త్రీగా నూహించి, దానిని కళాపూర్ణుఁడు వరించె నని చెప్పితిరికదా! ఆ కళాపూర్ణునకు సుముఖాసత్తి తండ్రియు, మణిస్తంభుఁడు తల్లియు నని తార్కాణగ ననుట ఆ ప్రతిబింబము శోభనమగు ముఖసామీప్యము కారణముగా ఆ చెఱువు నడుమఁ గల మణిస్తంభముగర్భమున నుదయించె నని చెప్పుటయే గదా! నేను మీ మాటలకు నవ్వును, వేడుకను పట్టలేక మీ కభిముఖముగాఁ దిరుగఁగా కాసారమునడుమ ప్రతిబింబము పోయి, నా ముఖము మీ కెదుటఁ గాన్పింపఁగా - అది నా దేహమున కంఠము మీఁదిభాగమునఁ గన్పట్టుటచేతనే గదా- ఆ కళాపూర్ణుఁ డంగదేశమున క్రముకకంఠోత్తరపురమునఁ బట్టముకట్టుకొనె నంటిరి! అది మదీయాత్మాధీనమగుటచేఁగదా సత్త్వదాత్ముఁడు పట్టముగట్టె నని చెప్పుట? సత్త్వదాత్మపదమునకు 'సమీచీనసత్త్వదాత్ముఁ డనియే కదా అర్థము!

పిదప మీరు నా కంఠమును కౌఁగిలించుటయు, అది మీ యాత్మాధీన మగు టయు, మీబాహువులు సువర్ణవర్ణము లగుటయుఁ దెలుపఁదలంచిరే కదా మీరు మదాశయుఁడు క్రముకకంఠోత్తరపురమునకు పసిఁడికోట పెట్టించె నంటిరి! మీ మనోదృష్టులు పాయక నా ముఖముపై వర్తిల్లి, మధురాధరేచ్ఛ కల్గియుండుట చూచి, మదాశయ, రూపానుభూతులు కళాపూర్ణుని సేవించుచు, తన్మణిమహత్త్వమున మధురలాలస యను తనయను గాంచి రని యంటిరి. ఆ మణిమహిమను మెచ్చుచు, ప్రథమాగమాదు లగు మదాశయుని పురోహితులు ఆమణినిబట్టి చూచుచు, తత్సంస్పర్శనమున నానందమగ్నులైరనుట - చుంబ నేచ్ఛానంతరము మీ ముఖములు నాల్గును నా యధరపానమున నింపొందె ననుటయేగదా! ఆ ముఖములు ఋగాద్యాగమముల పుట్టుకకుఁ గారణములే కదా! అంతట అధరపీడ జనింపఁగా నేను కోపించి, వానిని వారించి, కౌఁగిలి విడిపించుకొనిన నది కళాపూర్ణుఁడు తన మణి వారియం దొక్కనిచే పీడింపఁ బడఁగా కోపించి, వారిం బాయఁ దోలించె ననియు, మదాశయుని బంగారు ప్రాకారము విఘటితముచేసె ననియుఁ బల్కితిరికదా! అంత మీ మనోదృష్టులు నా యితరావయవములవంక పోఁగా - మదాశయుఁడు భార్యతో కళాపూ ర్ణునిసేవ చాలించి తదాశ్రయమగు అంగదేశమునకుఁ బోయె ననుచు, పూర్ణకల శవ్యాజమున వక్షోజములను, మధ్యదేశవ్యాజమున నెన్నడుమును వర్ణించితిరి కదా! ముఖమును విడుచుటచే నధరేచ్ఛ యడఁగఁగా ప్రయాణక్షోభవలన మధురలాలస కృశించిన దంటిరి. పిదప మీ మనోదృష్టులు నా ముఖమువంక తిరిగి చుంబనేచ్ఛ పరితుష్టిఁ బొందీ, కోరిక సఫలము కాఁగా మదాశయుఁడు కుటుంబసహితముగా తిరిగి కళాపూర్ణునిసేవకు వచ్చె ననియు, మధురలాలస కృశ త్వము విడిచి, పెరిఁగి యౌవనంబునఁ గళాపూర్ణునియనుగ్రహమును పొందె ననియుఁ జెప్పితిరి. ఈ నా యూహ సరియగునో, కాదో తెల్పఁగోరెద.'

సరస్వతీదేవి యిట్లనఁగా బ్రహ్మయుం నామెయూహ సరియైనదే యని సూచించెను.

నేను పతీ ననియో, మరే కారణముననో నన్ను లెక్కింపక నా యెదుటనే వా రిట్లు ప్రసంగించుకొనిరి.

ఒకప్పుడు నే నీ ప్రసంగము మననము చేసికొనుచుండఁగా బ్రహ్మను సేవింప నింద్రుఁడు రాఁగా - అతనివెంట నున్న రంభ యీ ప్రసంగమును విని 'ఇది చాల సొంపుగా నున్నది అయ్యవారిని సేవించు నెడల అమ్మవా రిట్లు "పల్కారా యేమి?' అని ప్రశ్నించెను. ఇయ్యది రహస్యవృత్తాంతమను సంగతి నెఱుంగక నేను రంభయెదుట నీ వృత్తాంతమును జెప్పితిని. ఆమె నాచే దీనిని రెండు మూఁడుమార్లు చెప్పించుకొనెను. అపుడు సరస్వతీదేవి తొందరగా వచ్చి కోపముతో నన్నుఁ జూచి 'భూలోకమున వేశ్యవై పుట్టుదువుగాక!' అని శపించెను. ఆమెకోపమునకు జడిసి రంభ యొక రత్నస్తంభపుఁ జాటున నొదిగి నిలిచెను. ఇంతలో బ్రహ్మ వచ్చి సంగతి తెలిసికొని వాణి యొసంగిన శాపమునకు విచారించి నన్నుఁ జూచి 'మీ యమ్మ యొసఁగిన శాపమునకు విచారింపకుము. నీవు శాపవశమున వేశ్యవై పుట్టినను మరుజన్మమున మదాశయుఁడను రాజునకు మధుకలాలస యను పుత్రికవై జనించి కళాపూర్ణుఁడను రాజునకు భార్యవై యనన్యభోగభాగ్యము లనుభవింపఁగలవు' అని పలికెను. 'ఇది యేమి! వెనుకటి సంగతినే మఱల ప్రారంభించుచున్నారే?' అని సరస్వతి యడుగఁగా బ్రహ్మ 'ఇట్లు జరిగియే తీరు' ననెను. 'అయినచో తల్లి మగవాఁడును, తండ్రి ఆఁడుదియుం కూడ అగునా?' అని సరస్వతి ప్రశ్నింపగా 'అట్లే జరుగు' ననెను. అంత సరస్వతి 'ఏ మయినఁ గానిండు. ఈ విధముగ మన వృత్తాంతమును లోకమునఁ జాటుట మేలుకా' దనఁగా 'ఇది యెట్లును వెల్లడి కాఁగల' దని బ్రహ్మ యనెను. సరస్వతీదేవి రంభను బిలిచి 'ఈసంగతి యెచటనైనను బయలుపెట్టెదవేమో! జాగ్రత!' అని శాసించి, తాను బయలుపఱుప నని బ్రహ్మవలనను మాట పుచ్చుకొని 'ఇంక నెట్లు వెల్లడి యగునో చూత'మనెను. ఇయ్యది వసుధ వెలయ మార్గము కల్గుననియుం, దీనిం జెప్పినట్టివారును, వినినట్టి

వారును భూమిపై పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి నొందుచు సంపదభివృద్ధితోఁ జాల కాలము శుభసౌఖ్యములు కాంతురని మనీయాశీర్వాద' మని బ్రహ్మ పలికెను.

సరస్వతీశాపము ననుసరించి నేను ద్వారకలోఁ గడచిన జన్మమున కాలభాషిణి యను వేశ్యనై జనించితిని" అని యా జన్మమునందలి వృత్తాంత మంతయుం నా బాల వినిపించి యిట్లనెను.

బ్రహ్మయనుగ్రహమున నీ జన్మము కలిగినది. కడచిన జన్మమున శక్తి గుడిలోన నీ హారమును చూచు 'భాగ్యము లభించినందున రెండేండ్లకుఁబిదప మఱల దీనిం జూడఁగల్గితి' నంటిని.

అంత నలఘువ్రతుఁడు 'అమ్మా! క్రిందటి జన్మమున కలభాషిణివిగా నున్నపుడు కళాపూర్ణుని వృత్తాంతమునుగూర్చి చెప్పిన సంగతి నాకుఁ దార్కాణమైన'? దని పల్కి ఆ బాలిక మధురలాలస యైన విధమును, ఆమె భర్త యగు కళాపూర్ణు డెప్పుడు చూచు నదృష్ట మబ్బునో - ఆ సంగతియుఁ దెలుపఁగోరెను. ఆ బాల 'నేను చెప్పుటకంటె వీరలు తెల్పుటయే మే' లనఁగా. అతఁ డా మహారాజునే ప్రశ్నించెను. ఆ రాజు తానే కళాపూర్ణుఁడ ననుచు, బ్రహ్మసరస్వతుల వృత్తాంతము ననుసరించియే తన చరిత్రమంతయుం నున్న దనెను. అలఘువ్రతుఁడు 'అట్లయిన మీకుఁ దల్లి మగవాఁడు, తండ్రి యాఁడుదియుంనా?' అని ప్రశ్నింపఁగా అవృత్తాంతము నా బాలికనే యడుగ వలె నని రాజు కోరెను. ఆ బ్రాహ్మణుం డా విషయమును ప్రశ్నింపఁగా ఆమె మణిస్తంభ, సుముఖాసత్తుల వృత్తాంతమును తొలుత చెప్పి యిట్లనెను.

'ఒకప్పుడు మణిస్తంభుఁడు విపరీతరతీచ్ఛతో భార్యం గాంచి 'నేను నారీత్వము భజింతును; నీవు పురుషుండవు కమ్ము' అని పలుకఁగా నామెయుం ఆ మాటలే పలికెను. వెంటనే వారి యవయవములలో మార్పు కల్గి సుముఖాసత్తి పురుషుఁడును, మణిస్తంభుఁడు స్త్రీయుం నైరి. అట్టి మార్పునకు వారిరు వురికిని ఆశ్చర్యము కలిగెను. సుముఖాసత్తి కొంతతడ వాలోచించి 'మృగేంద్ర

వాహన తన్ను సత్యవచనగా నొసఁగిన వరమువలననే యిట్లేర్పడెనని తెలిసికొని భర్తకుఁ జెప్పఁగా, అతఁడు 'సరియే! సరస్వతీదేవి నీకు గర్భము కల్గకుండునట్లు నాకు వరమిచ్చెను; నీకూటమిని నాకుఁ గొడుకు కల్గునట్లు నీకు వరమొసఁగెను. అవి యీ రీతిని ఫలించునో, యేమో! కొంతకాలము మన మిట్లే యుందము' అనెను. పిదప సుముఖాసత్తి మణిస్తంభుఁడుగాను, మణిస్తంభుఁడు సుముఖాసత్తిగాను వ్యవహరించుచు, తమ మృగేంద్రవాహమున దేశములఁ దిరుగుచుండి, యొకప్పుడు సత్యదాత్ముఁడను రాజు పాలించు కాసారపురప్రాంతమున వాహనము దిగిరి. ఆ సమయమున వేఁటకుఁ బోయి మఱలి వచ్చుచున్న సత్యదాత్ముఁడు వీరిం గాంచి, అందు యువతిపై మనస్సు పోఁగా, ఎట్లయిన నామె తన గృహమున నిలుపఁదలఁచి సిద్ధుని 'మీ దంపతులు మాయింటఁ గొంతకాల ముండి యాతిథ్యమును గ్రహింపవలె' నని ప్రార్థించెను. సిద్ధుఁడందులకు సమ్మతించెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడవఁగా సత్యదాత్ముఁడు తగినవారిం బంపి సుముఖాసత్తి తనవద్దకు వచ్చున ట్లడిగించెను. ఆమె యప్పటికే గర్భవతియై యున్నందున పుత్రోత్పత్తి యగువఱకు అన్యునిఁ గలయ' నని చెప్పి పంపివేసెను. నెలలు నిండఁగా కృత్రిమ సుముఖాసత్తికి ఈ మహారాజు-కళాపూర్ణుఁడు కలిగెను. బ్రహ్మదేవుఁ డితని తలిదండ్రుల కాగంతుకములైన వర్తమాన నామధేయములు చూడక సహజనామముల నవలంబించి, యీ రీతిగా నితనికి మణిస్తంభుఁడు తల్లి యనియు, 'సుముఖాసత్తి తండ్రి యనియుఁ బలికెను.

పుత్రజననానంతరము ఆ దంపతులు తొంటియట్ల రూపములు మార్చుకొని, సహజనామములతోఁ గాసారపురమునందే యున్నారు. ఈరాజు పుట్టిన తోడనే యువకుఁడై వెలసెను. గొప్ప సుశకునములు కలిగెను. ఈ యద్భుతములను గాంచి, యతఁ డొక మహాపురుషుఁ డని తెలిసికొని సత్యదాత్ముఁడు తన దురభిప్రాయమును క్షమింపవలె నని సుముఖాసత్తిని ప్రార్థించెను. మఱియుఁ దన

రాజ్యమును కళాపూర్ణున కర్పించి, తా సతనికి మంత్రిగా నుండెను. స్వభావుడను సిద్ధుఁ డితనికి మణిని, శరచాపములను సమర్పించెను.'

అంత నలఘువ్రతుఁ డా బాలికం జూచి స్వభావసిద్ధుని వృత్తాంత మడుగఁగా ఆ బాలిక యిట్లు చెప్పెను:—

'స్వభావసిద్ధుఁడు సుగాత్రి తండ్రి. ఆమె జనించినపిదప నాతఁ డిలు విడిచి, దేశములు తిరిగి మాహురీనగరమున దత్తాత్రేయునింగూర్చి ఘోరమైన తపస్సుచేసి, తదనుగ్రహమున అనేకయోగరహస్యములం దెలిసికొని, తిరిగి జన్మస్థలమునకే వచ్చి శతతాళదఘ్నహ్రదమున జలస్తంభనచే రహస్యముగ నుండెను. శాలీనుఁడు భార్యపైఁ గోపించి, ఆ చెఱువులోఁబడి తనకడకు రాఁగా—అతని వృత్తాంత మడిగి, తెలిసికొని, తన బంధుత్వమును బ్రకటింపకయే వయఃస్తంభనమణి మున్నగువాని నొసంగి పంపివేసెను. పిదప యోగనిష్ఠను విడిచి, శ్రీశైలమునకుఁ బోఁగా, భృగుపాతంబున ప్రాణత్యాగమొనర్చుటకు సంసిద్ధుఁడై యున్న మణికంధరుని గాంచుట తటస్థించెను. అతని వృత్తాంత మంతయుఁ దెలిసికొని, మరుజన్మమున ఎట్లును సమస్తశుభములు నిశ్చితములై యుండఁగా ఆత్మహత్యకుఁ గారణము నరయఁగోరెను. మణికంధరుఁడు తా నుత్తమదంపతులకుఁ బుత్త్రుఁడుగా జనింపఁగోరియే అట్లొనర్చుచున్నా నని చెప్పెను. అంత స్వభావుఁడు 'నీ కోరిక అదియే యైనచో శాలీనసుగాత్రు లుత్తమదంపతులైనందున వారికే పుత్త్రుఁడవై పుట్టునట్లు కోరుకొనుము. దీనివలన నీకు మేలుం గలుగును. నే నొకప్పు డాత్మరక్షణార్థము ఖడ్గమును కోరఁగా దత్తాత్రేయుఁ డసాధారణమగు కత్తి నొసంగుచు 'ఇఁకమీఁద నీ వంశము క్షత్త్రియవంశము కాఁగలదు.' అని చెప్పెను. య్యది నీవు నా యల్లునకుఁ బుత్త్రుఁడవై పుట్టుటకే అనుకూలమై యున్నది' అని చెప్పెను. అంత మణికంధరుఁడు 'నేను రాజుగా జన్మించినచో బహిశ్శత్రువులను, అంతశ్శత్రువులను జయింపనిదే ప్రయోజనము లేదు. ఇదియే నా విచారము. అది పోవు మార్గము చూపు

వలయు' నని ప్రార్థింపఁగా—స్వభావుఁడు 'దత్తాత్రేయునికృపవలన బహిశ్శత్రువులను జయింపఁగల విల్లమ్ములను సృజించి యీయఁగలను. నీ సేవయొనర్చుటకై మహావిద్వాంసుల నాకర్షించు మణిని సృజించి యిచ్చి అంతశ్శత్రువిజయము కల్గునట్లు చేయుదును' అనుచు ధనుర్బాణములను, మణిని వెంటనే సృజించి నీవు మరల పుట్టిన వెంటనే నేను వచ్చి వీని నిచ్చెద' ననెను.

ఇంతలో నచటికి శ్రీశైలమల్లికార్జునుని సేవింపవచ్చిన మదాశయుఁడును, అతని భార్యయు, పురోహితులు నీ మాటలు విని, 'ఇతఁడే స్వభావసిద్ధుఁ'డని తెలిసికొని నమస్కరించిరి. మదాశయుఁ డంత నిట్లనెను—"నేను హైహయవంశమున జనించిన మదాశయుఁడను. శత్రువిజయమును, సంతతిని గోరి నేను దత్తాత్రేయునింగూర్చి తప మొనర్పఁగా, ఆయన స్వప్నమునఁ గానవచ్చి 'నాశిష్యుఁడగు స్వభావసిద్ధునివలన నీకోరిక నెఱవేఱఁగల'దని చెప్పెను. మేము మిమ్ము వెదకుచు, శివరాత్రి యగుట నీ మల్లికార్జునస్వామిని సేవింప వచ్చి, అదృష్టవశమున మిమ్ముఁ గంటిమి. నా కోరికలు నెఱవేఱు వరము లీయఁ బ్రార్థించుచున్నా' ననెను.

స్వభావుఁడు తా సృజించిన విల్లమ్ములను, మణిని, మణికంధరునిఁ జూపుచు మదాశయునితో 'మరుజన్మమున నీతఁ డెల్ల శత్రువులను జయించుటకు వీనిని సృజించితిని. నీ వీతనిం దక్క తక్కినవారి నందఱిని జయింపఁగల్గుదు' వనెను. అపుడు రాజు గర్వముతో 'అదే చాలు; ఇతనిసంగతిని నేఁ జూచుకొందు' ననెను. సిద్ధుఁడు దాని కలిగి 'ఈ ధనుస్త్రప్రభావమున నితఁడు నిన్ను తప్పక జయించును; అంతేకాక నీవు భార్యతోఁగూడ నీతని కూడిగము చేయుచుందువు' అనెను. అంత నతని పురోహితులు బ్రతిమాలుకొనఁగా 'నా వాక్యము జరిగి తీరును. మీ రా జీతనిం దక్క తక్కినవారి నందఱను గెల్వఁగలఁడు. భార్యతోఁ గూడ నీతనిని సేవించునపుడు ఇతనిదగ్గఱి మణిని చూడఁగా సంతానము కల్గును. మీప్రభుని యేలిక యే మీకును ఏలిక యగును ఆ మణిసంస్పర్శ

వశమున మీకు మహానందము కల్గును' అని పల్కి స్వభావుఁడు వారిని పంపి, మణికంధరుని వీడ్కొని నిజేచ్ఛం జనెను.

షష్ఠాశ్వాసము

ఆ పిదప అలఘువ్రతుఁడు మణికంధరుని తర్వాతి వృత్తాంత మడుగఁగా ఆ శిశు విట్లు చెప్పెను.

'మణికంధరుఁ డా విధముగా కొండచరియనుండి పడుటకు సిద్ధముగా నున్నపుడు భయపడి చెదరి పారిపోవు జనుల కోలాహలము వినవచ్చెను. వెంటనే యొక సౌందర్యవతి యగు యువతి మణికంధరుని సమీపించి యొక కత్తి నాతని కందిచ్చుచు 'ఓ గంధర్వకుమారా! శల్యాసురుఁ డను రాక్షసుఁ డీటకు వచ్చి యాత్రికులపైఁ బడి వారిని చిందఱవందఱ చేయుచున్నాఁడు. నీ వీ ఖడ్గముతో వానిని సంహరించి ప్రజలను కాపాడుము' అనునంతలో శిలల వర్షము కురిపించుచు శల్యాసురుఁడు రాఁగా మణికంధరుఁ డతనితో డీకొనెను. కొంతసేపు యుద్ధమొనర్చి మణికంధరుఁడు వాని కంఠము త్రుంచెను; కాని వీదుముండ్లు గాఢముగ నాటుకొన్నందునఁ దాను మరణించెను.'

ఇది విని యలఘువ్రతుఁడు 'బాలా! ఆ రాక్షసుఁ డెవఁడు? వాని నా రీతిని చంపించిన యా యువతి యెవ్వతె?' అని ప్రశ్నింపఁగా నా శిశు విట్లు చెప్పెను.

'శల్యాసురుఁడు మహిషాసురుని మేనమామకొడుకు. కాళికాదేవి మహిషాసురుని సంహరించినపిదప శల్యాసురుఁడు దేవిపై మిగులఁ గోపించి ఆమె గుడులను పడగొట్టుటకును, ఆమె భక్తులను చంపుటకును ఆలోచించి యయ్యు శాంతమును నటించి యుండెను. ఒకప్పు డతఁ డొక వనములో అభినవకౌముది యను అప్సరసం జూచి తన్ను వరింపవలె నని నిర్బంధించెను. కాని ఆమె తిరస్కరించి 'నిన్ను చంపినవానిం గాని, నే నితరుని వివాహమాడ'నని ప్రతిన చేసెను. ఆ

రాక్షసుఁ డామెపై మిగుల గోపించినను, ఎట్లయిన నామె పొందు వడయు వలె నను కోరికతో ఎట్టి క్రూరకృత్యమునకును సిద్ధపడకుండెను. అదిమొదలు వానింజంపఁగలవానికొఱ కామెయుం, తన్ను జంపఁబూనువానిం జంపుటకు శల్యాసురుఁడును యత్నించుచుండిరి. ఒకప్పుడు శల్యాసురుఁడు మృగేంద్ర వాహనగుడికి వచ్చి, అచటి స్తంభముపై నున్న వ్రాతను చూచి గండకత్తెరతో కంఠము నుత్తరించుకొని తన్ను జంపువానిం జంపు వరమును వడసి, ఆ శక్తి గుడిని కూలఁద్రోయ సిద్ధపడెను. ఇంతలో నచటికి అభినవకౌముదియును వచ్చి, వానింగాంచి మిగుల భీతిఁ జెందెను. శల్యాసురుఁడును తాను గండకత్తెరతోఁ దల నుత్తరించుకొని తన్ను జంపఁబూనువానిని చంపు శక్తి నందినట్లును, ఆమెను వరించి తీరునట్లును అభినవకౌముదితోఁ బల్కెను. ఆమె గుడిలోని కేఁగి తన్ను రక్షింపవలెనని దేవికాళ్లపైఁబడి ప్రార్థించెను. దేవి దయఁదలఁచి యామెకొక కత్తినొసఁగి 'ఇయ్యది మణికంధరుఁడను నొక గంధర్వుఁ డిక్కడదాఁచియుంచి నది. అతఁడిప్పు డొక శాపకారణమున శ్రీశైలమున భృగుపాతమునకు సంసిద్ధుఁడై యున్నాఁడు. దీని నాతని కొసంగి యీ సంగతి తెలిపి అతనిచే నీ రక్కసుని చంపింపుము. వీనిని మంచిమాటలతో నీవెనువెంట నచటికి రప్పింపుము. వీఁడు తన్ను చంపువానిని చంపునట్లు వరము పొందెను; కాని యట్టివానిచే చంపఁబడనట్లు నియమము లేదు. మణికంధర, శల్యాసురులు పరస్పరము కొట్టుకొని మరణింతురు. మరుజన్మమున మణికంధరుఁడు కళాపూర్ణుఁడై పుట్టి, వెంటనే యౌవనుఁడగును. అపుడు నీవు నీ పూర్వవృత్తము వినిపించి దివంబునకుఁ జనక యావజ్జీవ మతనితో నుండుట కొడంబడి యాతనిని వరింపుము' అని పలికెను. ఆమె యట్లే యొనరించి కళాపూర్ణమహారాజును వరించెను.”

ఆ బాలిక యిట్లు మణికంధరుని వృత్తాంతమును దెల్పి సుదాశయుఁడు సకలశత్రువులను జయించి గర్వితుఁడగుచు కాసారపురముమీఁదికి వచ్చి కళాపూర్ణునిచే ఓడింపఁబడి భార్యతోఁగూడ దాస్యమొనర్చుటయు, ఆ దంపతులకుఁ

దాను జనించుటయు, వారు క్రముకకంఠోత్తరపురంబు వెలువడి పోయి తిరిగి వచ్చి తన్నారాజునెదుట ఉంచుటయుఁ దెలిపెను.

పిదప నలఘువ్రతుఁడు ఆ పురోహితుల వృత్తాంతము నడుగఁగా నా బాలిక వార లాతనిపుత్రు లనుచు, అచ్చెరు వందిన యాతనితో నిట్లు పల్కెను.

'పాండ్యదేశమందలి యురగపట్టణమున విద్వాంసుఁడును, ధనికుఁడు నగు సోమశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ డుండెను. యజ్ఞశర్మ అతని పుత్రుఁడు. ఎంత శ్రమపడినను యజ్ఞశర్మకు వేదాదివిద్య లబ్బలేదు. అందులకు విచారించు పుత్రుని విచారము పోఁగొట్ట సోమశర్మ దివ్యస్త్రీలనుబోలి యుత్తమురాండ్రగు నల్గురు కన్యకలఁ దెచ్చి యతనికి వివాహముచేసి 'నీ వెప్పుడును మన నిరతాన్నదానవిధిని జరుపుచుండుము. దానివలన నీకుఁ జతురాగమసంతానము కలుగు'నని దీవించి యసువులఁ బాసెను. యజ్ఞశర్మ తన కెట్టి కష్టములు కలిగినను లెక్కచేయక తన సర్వస్వము నశించినను అన్నదానవ్రతము నెఱవేర్చుచుండెను. ఇట్లు గొప్ప వ్రతము నెఱవేర్చుటచేతనే అతనికి 'అలఘువ్రతుఁ' డను ప్రసిద్ధి కల్గినది. అతఁ డిందులకై తన భార్యల నగలనే అమ్మివేసి తుదకు వారినిగూడ ధనార్థమై—వారికి తెలియకుండఁగనే ఒక వర్తకున కమ్మివేసెను. వారి నొక నెపముమీఁద తామ్రపర్ణిరేవున పడవ నెక్కించి పడవ కొంచెము దూర మేఁగఁగా బావురు మని గోడ్చెను—'వర్తకుఁడు తమ భర్తను మోసగించి తీసికొని పోవుచున్నాఁ'డని తలఁచి యా నల్గురు పడఁతులును సముద్రములోని కురికిరి. వర్తకుఁ డెంత వెదకించినను లాభము లేకపోయెను. "నీయేడ్పువలననే యింత మూడిన' దని పల్కుచు వర్తకుఁడు బ్రాహ్మణుని నిందించి తా నిచ్చిన ధనమును దీసికొనెను.

నీటిలోఁ బడిన యా యువతుల నొక గొప్ప చేప నీటితోఁగూడ లోనికిఁ బీల్చివేసెను. మరల నీటిని పైకి విడుచునపుడు ఆ నల్వురును నీటితోఁ గూడ పైకి ఎగిరి ఆ సమయమున నాకసముపై పోవుచున్న యొక విమా

సముపైఁ బడిరి. ఆ విమానమున నున్న దివ్యదంపతులు వీరి కుపచరించి వీరి వృత్తాంతము తెలిసికొని గోదావరీనదీతీరమునఁ గల 'ధర్మపురి' యందలి యొక్క వారవనితమేడపై వారిని దించిరి. దివ్యదంపతి 'వీరివలన జారభావము కోరు వాఁడు నాచేఁ దప్పక కష్టముపొందు'నని యాఁ జెప్పెను. ఈమాటలు చాటున నుండి వినుచున్న యా యింటియజమానురాలు వీరు దేవతాస్త్రీ లనియే భావించి సమస్తసంపదలతో వెలయుచున్న ఆ యింటిని వారి కప్పగించి తా వెందేని పోయెను. ఎట్టి కష్టములు లేక ఆ దంపతులు కొంతకాల మచ్చటనే యుండి తమ భర్తంగూర్చి తెలిసికొన యత్నించుచుండిరి. వా రదివఱకే గర్భవతు లగుటచే నెలలు నిండఁగా నల్గురు పుత్త్రులు కల్గిరి. ఒక తపస్వి వారలకు జాత కర్మాదు లొనర్చి క్రమముగా ప్రథమాగమ, ద్వితీయాగమ, తృతీయాగమ, తురీయాగము లని నామకరణ మొనర్చి, వారు పెరిగి పెద్దవారు కాఁగా ఉప నయన, విద్యాభ్యాసము లొనరించి గొప్ప సకలశాస్త్రవేత్తలుగా నొనరించెను. పిదప వారు తా మొకరాజాశ్రయము సంపాదించువఱకును తమ తల్లులనందే 'దేవతావనిత'లను గుట్టు బయలుపడకుండ నుండఁగోరి, నగరములో తిరిగి యాపురము నేలు 'మదాశయుఁ'డను రాజు గొప్పవిద్వాంసుఁ డనియు, అతని పురోహితు లితరులగు విద్వాంసులకు రాజదర్శనమును లభింపఁజేయ రనియుఁ దెలిసికొని మాఱువేసముల రాజును దర్శించి, తమ ప్రతిభను వెల్లడించి యాతని మన్ననల నందిరి. రాజు తనపురోహితుల దౌర్జన్యము తెలిసికొని వారిని తప్పించి ప్రథమాగమాదులనే తన పురోహితులుగా నియమించెను. పిదప వారు తల్లి యాజ్ఞననుసరించి వివాహితులై యా రాజుచే సకలధర్మకర్మము లొనరించు చుండిరి.

అలఘువ్రతుఁడును యాయావరవృత్తిని ధనార్జనముచేయుచు, అన్న దానవ్రతమును కొనసాగించుచు తుదకు మృగేంద్రవాహనమహిమల నాలించి యచటికేఁబోయి కళాపూర్ణకథాశ్రవణమువలనఁ గల్గుఫలములఁ దెలిసికొని—

పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిసంగతి యటుండ తక్కిన ఫలంబులైనను సిద్ధించునుగదా యని తపంబొనర్చి - తుదకు పుత్రసంపదంగూడ బొందఁగలిగెను."

అంతఁ గళాపూర్ణుఁడు మదాళయదంపతులను మిగుల గౌరవించెను. వారికి దాస్యమును తొలఁగించెను. ఈ వృత్తాంతము లేవియు నంతిపురమున అభినవకౌముదికి తెలియకుండ ఏర్పాటుచేసెను. ప్రథమాగమాదులు తండ్రికి నమస్కరించి మిగుల గౌరవించిరి.

అంత సత్త్వదాత్ముఁడు ఆ బాలికం జూచి 'అమ్మా! నేను నా కులమును పేరిని ఏకారణమునవో మఱచిపోయితిని. ఒకపుడు కాసారపురవాసులు నన్ను రాజుగాఁ జేసి సత్త్వదాత్ముఁ డని పేరిడిరి. నా వృత్తాంత మేమో వివరింపుము" అని ప్రశ్నింపఁగా నా బాల సామాన్యశిశువువలె నిటునటు పొరలి యేఁకట నేడ్వసాగెను. ఎవ రెన్నివిధములఁ నడిగినను లాభము లేకపోయెను. పిదప గళాపూర్ణుఁ డా శిశువు నింటికిఁ దీసికొనిపోయి సంరక్షింప మదాళయదంపతులఁ గోరి వారిని గౌరవముతోఁ జూడసాగెను. మధురలాలసయుఁ బెరిఁగి పెద్దదై సమస్తకళలునేర్చి తన్ను కళాపూర్ణుఁ డెప్పుడు వరియించునో యని విరహావ్యథఁ గుందుచుండెను.

సప్తమాశ్వాసము

కళాపూర్ణుఁ డొకనాఁడు మదాళయుని భవనమువంక నేఁగుచు లోకోత్తరసౌందర్యవతి యగు మధురలాలస నుద్యానవనమునఁ గాంచి మోహపరవశుఁడయ్యెను. పసిపాపగా నున్నపుడుమాత్ర మామెను కొలఁదిసేపు చూచుటచే నామెను పోల్పఁజాలక యామెవృత్తాంతమును తన నర్మసఖుఁడగు వృద్ధబ్రాహ్మణునిమూలమునఁ దెలిసికొని, సత్త్వదాత్మునిఁ గన్యావరణార్థము మదాళయునివద్దకుఁ గఖురంపి, యతని యనుమతినిఁ బడసెను. అభినవకౌముదియు మనఃస్ఫూర్తిగ నీ వివాహమునకు సమ్మతించెను. పిదప కళాపూర్ణునకు మధురలాల

సతో వివాహమయ్యెను. కళాపూర్ణుఁడు అభినవకౌముదీ మధురలాలసలను సమానముగాఁ బ్రేమించుచు సుఖించుచుండెను. ఆతని రాణు లిద్దరును అప్ప సైల్లెంద్ర వలెనే మెలఁగుచుండిరి.

ఒకనాఁడు కళాపూర్ణుఁడు అభినవకౌముదియంతిపురమున నుండి ఆమె వీణ వాయించుచుండ నానందించుచు మధురలాలస నచటికి రప్పించెను. అభినవకౌముది వాయించు వీణ నామె కిప్పించి మీటుచుఁ బాడఁగోరఁగా - 'ఈవీణ శ్రుతికి నా కంఠస్వరము సరిపడ'దని జంత్రసహాయము లేకయే పాడి భర్తను అభినవకౌముదిని ఆశ్చర్యమున ముంచెను. మఱియుం ఈ వీణను మించిన వీణ వేఱొకటి లేదని యభినవకౌముది పల్కఁగా కళాపూర్ణుఁడు పూర్వజన్మ వృత్తాంతము స్మృతిపథమునకు రాఁగా మహేంద్రవాహనగుడియుండి తన వీణను తెప్పించి మధురలాలస కొసంగ సంకల్పించెను. ఈసంగతి చెలికత్తెల వలనఁ దెలిసికొని యభినవకౌముది యా వీణ తనకే కావలె నని పట్టుపట్టఁగా కళాపూర్ణుఁ డట్లే యని యొప్పుకొని సకలరాజసీమంతినీ మాళిమణులు తెచ్చి కాలి యందియలఁ బొదిగింతు నని మధురలాలసను తృప్తిపఱచి ఏతత్కార్య ద్వయమునకై దండయాత్రయే శరణ్యమని సత్వదాత్మునితోఁ గలసి యాలోచించి నిశ్చయించెను.

అష్టమాశ్వాసము

పిదప సత్వదాత్ముఁడు ప్రభునియాశయమును వివరించుచుఁ బత్రికలు పంపఁగా చాలమంది నృపాలురు తమ దేవేరుల మకుటమాణిక్యములను సమర్పించి శరణుఁజొచ్చిరి. ఎదిరించిన గౌడ, ఉత్కళదేశాధిపతుల నోడించి, ద్రావిడ, చోళరాజులను వశపఱచుకొని కళాపూర్ణుఁడు కేరళాధిపతి యెదిరింపఁగా నతని నోడించి, అతనిమూలమున మృగేంద్రవాహనగుడి యున్న చోటు తెలిసికొని అచటి కేఁగి క్రిందటి జన్మమున దాచియుంచిన వీణ

నక్కడినుండి చేకొని ఘూర్జరాదిదేశముల లోఁబఱచుకొనుచు స్వదేశమునకు మఱలి వచ్చి యావీణ నభినవకౌముది కొసంగి, వివిధరాజన్యసీమంతినీపాళి మాణిక్యములతో మధురలాలస కందెలు తయారుచేయింప సత్వదాత్ముని నియోగించెను.

మధురలాలస దానితోఁగూడ మిగిలిన నగలను ధరియించు సమయం బునఁ జెలికత్తెలు ప్రసంగవశమునఁ దన చిన్ననాఁడు కళాపూర్ణుం డొసంగిన మణిహారముఁగూర్చి తెల్పఁగా, ఆమె దానిని తెప్పించి ఆ మణి సరిగా హృద యమువైకి వ్రేలాడు రీతి నిటునటు కొన్నిమాణిక్యములు గ్రుచ్చి ధరించెను. అంత సత్వదాత్ముఁ డందెలను దెచ్చి యామెకు నమస్కరింప వారించి 'నీవు నాకుఁ మేనమామవు. మా యమ్మ గూపాంచుభూతి నీయక్క' అని యాతనికి నమస్కరించెను అపుడు కళాపూర్ణుఁడు శైశవమున ఆమె చెప్పిన యద్భుత వృత్తాంతములు జ్ఞప్తికి రాఁగా 'ఈమె చెప్పిన సంగతి యథార్థమే కావలె' నని సత్వదాత్ముని వృత్తాంతము తెల్పఁగోరఁగా మధురలాలస యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను.

"ఇతఁడు తొలుత మహారాష్ట్రమును పాలించు సుగ్రహుఁడను రాజు. మాతల్లి యాతనియక్క. ఈతఁ డుత్తమకులీనుఁడని పెక్కుమంది రాజులు తమ తమ పుత్త్రికల నీతని కిచ్చి వివాహ మొనర్పఁ దలంచిరి. కాని అందఱిని తృప్తి పఱుప నవకాశము లేమిచే ఎవ్వరికిని సమాధాన మీయఁడయ్యెను. అది యవ మానముగా భావించి, వారందఱు నొక్కమ్మడిని ఇతనిపయి దండయాత్ర వెడ లిరి. ఎట్లయినను వారి నందఱిని పరాభూతులఁ జేయుం దలఁపున నీతఁడు నగరము విడిచి పోయెను. రాజు లేని రాజ్యము నాక్రమింప నిష్టపడక శత్రురాజు లందఱును వెనుదిరిగిపోయిరి. ఈ సంగతిని సుగ్రహుఁ డెఱుఁగఁడు. తన రాజ్యముసంగతి, శత్రువులసంగతి ఉన్నచోట నుండియే తెలిసికొనిన ఎంత మేలుగా నుండునో యను నూహ యాతనికిఁ జనించి, యున్నచోట నుండియే

సకలవృత్తాంతముల నెఱుకకయి యమునాతీరమున శ్రీకృష్ణునిగూర్చి ఘోర తపం బొనరించెను. శ్రీకృష్ణుఁడును ప్రత్యక్షమై యొక మణిహారము నొసఁగుచు—అందలి మధ్యమణి ఎవ్వరి హృదయస్థలమున నెంత తడవు సోకియుండునో, వారి కంతతడవును సర్వజ్ఞత్వమును, సకలవాక్పటుత్వంబును కలిగి యుండును; బ్రాహ్మణులకు మనోవ్యథ కావించువారి యొద్ద నిది యుండదు' అని చెప్పెను. ఇతఁ డా హారమును తీసికొని యడవిలో నొక్క దేవాలయమున ద్వారపార్శ్వమున నున్న ఒకయువతిప్రతిమం గాంచి, దాని శిల్పసౌందర్యమున కచ్చెరువందెను. అప్పు డొక సన్న్యాసియు నచటికి వచ్చి యా విగ్రహపు సౌందర్యమునకు ముగ్ధుఁడై తమకము పట్టలేక దానిని కౌఁగిలించుకొనెను. సుగ్రహుఁడు తన చేష్టం గాంచుచున్నట్లు ఆ యోగి యెఱుంగఁడు. పిదప నీతనిం జూచి సుగ్రహుఁడు నవ్వెను. సన్న్యాసి దానిని లెక్కచేయక తన్నను మానింపకుండుటకై యా దేవాలయమునందలి విగ్రహముల నన్నింటిని కౌఁగిలించుకొని, ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనరింపసాగెను. సుగ్రహుఁడు దీనిని గమనించుచున్నందున 'నీ వెట్లు నటించినను నీ సంగతిని నేఁ గనిపెట్టకపోలేదు లెమ్ము' అని యాతనితోఁ బల్కెను. దాని కా యోగి కోపించి 'నీ వింతవఱకును తెలిసికొనిన సంగతి నంతటిని మఱచిపోవుదువు గాక' అని శపించెను. పిదప అతఁడు ప్రార్థింపఁగా 'ఈ నా సంగతి బయలుపడినప్పుడు శాపవిముక్తి యగు' నని యనుగ్రహించెను. ఈ శాపమువలన సుగ్రహుఁడు తాను భద్రముగా నుంచిన మణిమాలను, తన కులగోత్రనామములను మఱచిపోయెను. అతఁడు కాసారపురమునకు రాఁగా, ప్రజ లాతనిని రాజుగా నొనరించి సత్వదాత్ముఁ డని పేరు పెట్టిరి. తత్స్వరూపమున తమకు ఒక సత్త్వము దయించుట చేతనే వా రాతని కా పేరు పెట్టిరి. అతఁడు కాసారపురంబు పాలించుచు సుముఖాసత్తిమణి స్తంభులను సేవించుటయుఁ బదపడి నీ కమాత్యుఁ డగుటయుఁ బిదప నంగదేశమున క్రముకకంఠోత్తరపురమున నిన్ను నిలిపి సేవించుటయును తెల్లములే గదా!"

ఇట్లాతని వృత్తాంతమును దెల్పి మఱియు నిట్లనెను - 'నే నప్పు డీతని వృత్తాంతమును తెలుపకుండుటకును, ఇప్పుడు తెలుపుటకును కారణము కలదు. ఆ మణిమాల చిన్న దగుటచే దాని నాయకమణి నా పసితనమున హృదయమధ్యమును సోకుటచే సర్వవిషయములను చెప్పఁగలిగితిని. ఇటుసటు పొర్లుటచే అది స్థానమును తప్పినందున మఱి చెప్ప లేకపోతిని. నేఁడు ఆ నాయకమణి హృదయమధ్యమును సోకునట్లు మాలికను తయారుచేసి ధరించుటచే నిపుడు చెప్పఁగలిగితిని.

ఈ మణిహారము నట్లు సుగ్రహుఁడు మఱచి, విడిచిపోఁగా మధురా పురనివాసి యగు బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు గ్రహించి శ్రీకృష్ణునకే సమర్పించెను. క్రిందటి జన్మమున నీవు మణికంధరరూపమున నుండి అద్భుతదండకము చెప్పి యీమణిహారమును బహుమానముగాఁ బడసితివి. దానిని ధరించినను - నాయక మణి హృదయమధ్యమును సోకకుండుటచే ఏ సంగతియుఁ దెలియలేదు. మణి కంధరుఁడు భృగుపాతమునకు మున్ను ఈ హారము నలఘువ్రతున కీయఁగా, 'ఆతఁడు నీకు సమర్పించెను. నీవలన నా కియ్యది లభ్యమైనది.'

సత్వదాత్ముఁడు తన వృత్తాంతము నంతను దెలిసికొని మిగుల సంత సించి, తన మహారాష్ట్రరాజ్యాధిపత్యముకంటె నిట నుండుటయే పెక్కువిధ ముల నానందదాయక మని కళాపూర్ణునే సేవించుచుండెను.

ఒకనాఁడు కళాపూర్ణుఁడు మధురలాలసతో నిష్టాగోష్ఠి నుండి మణి మాలికాప్రశంసాప్రసంగమున విష్ణుదేవుని మాహాత్మ్యము తలఁపునఁ బొడ మఁగా తదీయకీర్తన మిహాపరసాధన మని భావించి, తాను చిన్నపుడు భగవం తునిఁగూర్చి వ్రాసిన రచనలోని విశేషములను జెప్పవలయునని మధురలాలసను కోరెను. ఆమెయు నందలి లక్ష్మీనారాయణసంవాదకథ నిట్లని చెప్పఁ దొడంగెను.

'బ్రహ్మాండజాలమున కావల విష్ణులోకము కలదు. అచట సమృద్ధ గుణములే గాని, ప్రకృతిదోషము లణుమాత్రము ఉండవు. అచట అరము, అరణ్యము నను రెం డమృతశరధులు కలవు. విరజానదియు, నొక సరస్సును, దానిచేరువ దివ్యాశ్వత్థవృక్షములును గలవు. అచట నచ్చరలు ముక్తులతోఁ గూడ వినోదించుచుందురు. ఉద్యానవాటికలతోఁ గూడి యచటి రాజధాని వైకుంఠపురము మిగుల శోభిల్లుచుండును ఆ నగరమధ్యమునఁ గల రాజసౌధములో శ్రీభూనీళలు సేవింపఁగా విష్ణువు మాణిక్యసింహాసనమున వెలయుచుండును. నిత్యముక్తు లెల్లపుడు నితనిని సేవించుచుందురు.

ఒకప్పుడు లక్ష్మీదేవి ప్రసంగవశమున పరాత్పరునితో 'ఓ దేవా! జగదుత్పత్తిస్థితిలయములకు నీవే కారణమవు. బ్రహ్మ, మహేశ్వరులు నీ దయకుఁ బాత్రులై తమ కృత్యములను నెఱవేర్చుచుందురు. భోగమువలన మోక్షము లభింపనందున ఆ మోక్షప్రాప్తికై జ్ఞానప్రదములగు వేదశాస్త్రములను సృజింపఁజేసితివి. వానినభ్యసింప శక్తి లేనివారికొఱకు రామ, కృష్ణాద్యవతారములెత్తి జనులను తరింపఁజేయుచుందువు. ఇట్లందఱిని సమానముగఁ జూచుచుండియుఁ గొందఱిని భవబంధులఁ జేయుటకును, కొందఱి భవమును తొలఁగించుటకును కారణ మేమో తెలియకున్నది. నా ప్రార్థన మాలించి నిష్పక్షపాతముగ నందఱికిని ముక్తి నొసంగవలె' నని వేఁడఁగా భగవంతుఁడు 'లోకమునఁ దల్లికిఁ దండ్రికంటె సంతానముపై నెక్కువ ప్రేమ యుండుట సహజమే! కావున నీ విట్లు పలుకుచున్నావు. నే నందఱిని సమానముగనే చూచుచున్నను వారివారి పూర్వజన్మకర్మల ననుసరించి జనులు ముక్తిని, సంసారబంధమును పొందుచుందురు. విజ్ఞులకే కాక యజ్ఞులకయి మోక్షప్రదములగు శ్రీరంగాది క్షేత్రములందు మత్పూజనాది సౌకర్యము లేర్పఱచియే యుంటిని. ఆ క్షేత్రములకు వెళ్లఁజాలనివారు భవబంధమునఁ బడుచున్నారు. కాని యిప్పుడు నీ ప్రార్థన మాలించి - అట్టి క్షేత్రముల కేఁగ

మున్నను - ఉన్నచోటనే యుండి నన్ను ధ్యానించినను మోక్షము కలుగునట్లు వర మొసఁగుచున్నాను' అని వివరించి వర మొసంగెను. లక్ష్మీదేవి మిగుల సంత సించెను. ఇదియే మీరు మణికంధరుఁడుగా నున్నప్పుడు భగవంతునిగూర్చి చెప్పిన లక్ష్మీనారాయణ సంవాదమునందలి విషయము.

ఈ విషయమును విని కళాపూర్ణుఁడు మిగుల సంతసించెను. అతఁడు సదా భగవంతుని ధ్యానించుచు, ధర్మమార్గంబున రాజ్యము పాలించుచుండెను. అతనికి అభినవకౌముదియందు సుప్రసాదుఁడును, మధురలాలసయందు సరసుఁ డనియుం పుత్రులు కలిగిరి. ఇట్లతఁడు సిరిసంపదలతోఁ దులతూఁగుచు చిర కాలము రాజ్యము పాలించుచుండెను.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

పీఠిక

లావణ్యసతీకుచద్వితయ కా
శ్మీరప్రభాచారువ
క్షోలంకారమణిప్రకాండము నవీ
నాచ్ఛాండు గా సన్మనో
నాళీకావిరతప్రభాత మగుచున్
భాసిల్లుతత్త్వంబు నం
ద్యాలశ్రీనరసింహకృష్ణవిభు ని
త్యశ్రీయుతుం జేయుతన్. 1

చ. ప్రమదవిలాసనర్తనవిభాసురగోపకిశోరమూర్తితోఁ
దమ కిలువేలు పై వెలయుతాండవకృష్ణపదాబ్జసేవ సు
త్తమ తనయాదిసంపదలు తామరతంపగ లై ప్రవర్ధిలన్
రమణఁ దనర్చుఁ గావుత ధరన్ నరసింగయకృష్ణుఁ డెంతయున్.

మ. వలకేల్ దాపలికిం గుచస్తబకసేవాలోలతం బోవ దా
పలికేల్ సిగ్గున మాన్ప[1]నల్కనదితత్ప్రావృణ్ణవంపు లేఁ జెక్కుఁ గో

---

1. నల్కనవి దత్ప్రా.

మలపాదంబును ముట్టుచుఁ [1]దెలచుబ్రహ్మం బర్ధనారీశ్వరుం
డెలమిఁ నిత్యముఁ బ్రోచుఁ గృష్ణవసుధాధీశున్నృసింహాత్మజున్.

చ. ఆనయముఁ బ్రేమ సంధిలఁగ నాస్యచతుష్టయయోగ్యపద్య
చుం, బనఘునకాంతుఁబోలె నిగమంబులపేరిట నాల్గురూపులం
దనరెడుభార్యమాట జనదాఁటక సృష్టి యొనర్చు వారిజా
సనుఁడు నృసింహకృష్ణవిభుఁ జాలఁ జిరాయువుఁ జేయుఁగావుతన్.

చ. ఒనరఁగ నూర్ధ్వలోకమునసుండి ధరిత్రికి డిగ్గు గంగకుఁ
మనసిజవైరిమౌళియు హిమక్షితిభృత్కటకంబుఁబోలె శో
భనరసభవ్యకావ్యమయభారతికిఁ వసతిస్థలంబులై
తనరెడువాములూరుభవతాపసు సాత్యవతేయుఁ [2]దెల్చెదన్.

చ. పలుకఁ దలంప దవ్వు లగుభారతరామకథార్థముల్ విభా
సిలఁగ నరంటిపం డొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి నాంధ్రవా
క్సులలితశక్తి నందఱకు సుప్రథితంబులు చేసినట్టి ధ
న్యులనుతియింతునన్నయబుధోత్తముఁ దిక్కన నెఱ్ఱసత్కవిన్.

ఉ. మెచ్చి యొకింత గౌరవము మెచ్చకయుండి లఘుత్వలేశముం
దెచ్చుటకుం సమర్థులె కృతిక్రియకుం గుకవిత్వగర్వితుల్?
తచ్చరితంబు పేక్షకుచితం బగుఁ గాక ! సగంగ నైన వా
క్రుచ్చియజాగళస్తనసగోత్రుల వారల నెన్న నేటికిన్? 7

సీ. విశ్రామ విహతి గావింపక సారవ
త్సాహిత్యసౌమనస్యంబు లెఱిఁగి
సమయంబు దప్పక శ్రవణకఠోరంబు
లైనశబ్దముల నత్యాకులాత్మఁ

1. వలచు. 2. గొల్చెదన్.

జేయక సత్పరిచితసుకుమారవా
క్సరళితాభిప్రాయఁగా నొనర్చి
పదబంధశిథిలత పాటిల్లఁగా నీక
యేచందములయందు నేమరలక

ఆ. పరఁగుకవియు దోషాకరుఁడును యశము దు
గ్ధముఁ బడయు; నట్లు గానినాఁడు
కృతియుఁదాఁపు మొదవుఁ గీర్తియుఁ బాలు నీ
కుంట గాదు హాసయోగ్యుఁ జేయు. 8

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు గావించి సుకవుల సేవించి కుకవు
లుపేక్షామాత్రదండ్యు లగుట భావించి, సకలలక్షణలక్షితం
బైనమహాప్రబంధంబు కీర్తికారణంబనియు నితరం బపహాస
కారణం బనియు నూహించి, యెద్దియేనియు నొక్కసరస
ప్రబంధనిబంధనంబునకు జాతకౌతూహలుండ నై యుండు
నంత: 9

సీ. తనకీర్తి సకలదిగ్దంతిదంతానంత
కాంతపంక్తికిఁ జెలికత్తె గాఁగఁ
దనప్రతాపంబు మార్తాండమండలచండి
మోపదేశమునకు నొజ్జ గాఁగఁ
దననీతిపస యుగంధరభట్టిచాణక్య
ఘనచాతురికి నిదర్శనము గాఁగఁ
దనవిలాసంబు కందర్పేంద్రనందన
వార్తకు ఖండనవాది గాఁగ

తే. వెలయు మనుమార్గవర్తనా విరతవిహిత
ధరణిపరిపాలనాపరిస్ఫురితరాజ్య

వైభవుండు నృసింహాభూావరసుతుండు
జిష్ణుతుల్యుండు నంద్యాలకృష్ణవిభుఁడు. 10

వ. అనర్ఘమణిమయాభరణకిర్మీరితదిగంతరుండును, గంధసార
కస్తూరికాద్యనులేపసౌరభసంవాసితపర్యంతభాగుండును నగు
చుం జెలువు మీఱఁ గొలువుకూటంబున గురుశుక్రనీతిచా
తురీ విఖ్యాతివంచనాచుంచుపంచాంగనయజయాతిశయభూ
షితశేముషీవిశేషవైయాత్యు లగునమాత్యులును, సరససూ
చానసంప్రదాయసిద్ధాధ్యయనశుద్ధిగరిమపరిపూర్ణశక్తివిభ్రా
జమాననానావేదమంత్రతంత్రసంతాయమానశాంతికకర్మదూర
వారితదైవికాత్యాహితులగు పురోహితులును, కాణాద
కాపిలగౌతమీయజైమినీయవైయాసిక పాతంజలతంత్ర
రాద్ధాంత పూర్వపక్షపరిష్కరణచణయుక్తికల్పనానల్ప
కల్పిత ప్రతివాదిబుద్ధివిధ్వంసులగు విద్వాంసులును, బ్రాహ్మ
పాద్మవారాహవైష్ణవమాత్స్యమార్కండేయభాగవతబ్రహ్మ
కైవర్తకౌర్మగారుడస్కాందాదినిఖిలపురాణకథాకథన పాండి
త్యపరితోషితాంతర్వాణికులగుపౌరాణికులును, ఆశుమధుర
చిత్రవిస్తారకవితావిజృంభణస్తంభితబాణభవభూతి కాళిదాస
ముఖ్యవిఖ్యాతిగౌరవులగుకవులును, బహువిధప్రాక్తనజ్యో
తిషసిద్ధాంతసంఘృష్టనిశితమతిచతురిమ సమధిగతకళాకాష్ఠాని
మేషాదిసూక్ష్మసూక్ష్మతరసూక్ష్మతమకాలకలనాకౌశలప్రకాశ
కీర్తికులగు మౌహూర్తికులును, ధన్వంతరిచరకప్రముఖ
నిఖిలాద్యవైద్యవైశారద్యస్పృష్టాంతభావభాజనాయుర్వేద
వేదిత్వవైభవాలంకారు లగునగదంకారులును, విశ్వావసు
తుంబురునారదాంజనేయభరతమతంగకోహలదత్తిల ప్రభృతి

గాంధర్వకౌశలగౌరవస్మరణకారణగాన మాధురీధురీణతా
ప్రీణిత బుధశ్రేణికు లగువైణికులును, రూపలావణ్యవిభ్రమ
విలాసవిభవ విస్మాపితవివిధజనస్వాంత లగువారకాంతలును,
నిరంతర పరిణతబహువిధప్రహరణప్రణకిణగణకాఠిన్యఖండిత
కంకటాపేక్షవక్షోవిభాగఘోఘుష్యమాణ శౌర్యసాహసోద్భ
టులగుభటులును యథోచితప్రదేశవర్తు లగుచుం గొలువ
వేత్రహస్తజనసనామాఖ్యాన సందర్శిత సామంతకుమారుల
సేవలు కటాక్షహాసభాషణాదుల నాదరించుచు గీతవాద్య
తాళానువర్తినర్తకీనర్తనప్రవర్తనంబు లవధరించుచు, ననేక
విధరాజ్యకార్యవినియుక్తులైనయధికారిపురుషులవిన్నపంబు
లాలించుచు వందిబృందపఠ్యమానబిరుదావళీప్రబంధబంధుర
శబ్దార్థచమత్కారంబులు పరికించుచు నొడ్డోలగం బై
కూర్చుండి కావ్యప్రసంగవశంబున. 11

సీ. శోభితాపస్తంబసూత్రు గౌతమగోత్రు
సుచరిత్రుఁ బింగళిసూరసుకవి
పౌత్రు నన్నమపతిభావనదౌహిత్రు
నమరధీనిధికి నంబమకుఁ బుత్రు
ననుజన్ము లైనట్టియమరనఘోర్జనా
ర్యులు భక్తి సేవింప నలరువాని
సత్కావ్యరచనావిశారదుం డగువాని
సూరననామవిశ్రుతుని నన్నుఁ

ఆ. బ్రియము సంధిలంగఁ బిలిపించి భక్ష్యాన్నవస్త్ర
భూషణాదిదానములఁ గరంబు

సంతసం బొనర్చి యెంతయు గౌరవ
మెసఁగ మధురభణితి నిట్టులనియె. 12

శా. "నీచే నొక్క మహాప్రబంధము గడున్ నిర్ణిద్రసారస్యలీ
లాచిత్రం బగుదాని నోయనఘ, వాలాయంబుఁ జేయించుకో
మాచిత్తంబున వేడ్క యుండు; నది నీమాధుర్యధుర్యోరువా
గ్వైచిత్రిన్ సఫలంబు సేయుము సుధీవర్గంబు లోహో! యనన్.

మ. ఇటమున్ గారుడసంహితాదికృతు లీవింపొందఁగాఁ జెప్పఁగా న
ట్టిట విన్నారము; చెప్ప నేల యవి? సంస్తుత్యోభయశ్లేషసం
ఘటనన్ రాఘవపాండవీయకృతి శక్యంబే రచింపంగ నె
చ్చట నెవ్వారికి? నీక చెల్లె నది భాషాకావ్యముం జేయఁగన్."

క. అని యాదరణము మిగులం
దనర నియోగింప నేను నాకోలఁది గనుం
గొన కీయకొంటిఁ దగ నా
యనఘుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డనునమ్మికచేన్. 15

వ. ఇవ్విధంబునం బూని యమ్మహాప్రభువునకుఁ బవని యోగంబునకు ననుగుణంబుగ మదీయశక్త్యనుసారంబున విచారించి యపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రీమహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును, బుణ్యవస్తువర్ణనాకర్ణనీయంబును నగుకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు నిర్మింపం గడంగితి; నట్టి మదీయకృతి కధీశ్వరుం డగుచుం బెంపొందునంద్యాలకృష్ణభూవల్లభునివంశావతారం బెట్టిదనిన. 16

తే. సకలకువలయపాలనైశ్వర్యయుతుఁడు
చండధామకృతశ్రీఘనుండు నైన

రాజచంద్రుండు జగతిఁ గరంబు వెలయు
సంతతోదయసౌభాగ్యశాలి యగుచు. 17

తే. అత్రిలోచనభవుఁ డయ్యు నతఁడు మీఱె
నపరిమితతారకావళి కధిపుఁ డగుచుఁ
దాఁ ద్రిలోచనభవుఁ డయి ధరఁ గుమారుఁ
డేకతారకజయ మొందు టేమియరుదు? 18

క. ఆచంద్రునివంశంబున
భూచంద్రుం డారవీటిబుక్కనరేంద్రుం
డాచక్రవాళశైల
క్ష్మాచక్రస్ఫూర్తికీర్తిసాంద్రుఁడు పుట్టెన్. 19

క. ఆబుక్కనృపాలునిబా
హాబలముఁకోలంకి తడసిహాతరిపువీర
ప్రాబల్యనిరాకృతసల
కూబరునకుఁ దెలియుఁ, దెలిసికొనఁగలఁడేనిన్. 20

చ. మతి నజుఁ డంచు రూపమున మన్మథుఁ డంచు నయోన్న
తిన్ బృహస్పతి యనుచున్ వదాన్యతను భానుసుతుం డను
చున్ నుతించు నార్యతతి నిరంకుశాః కవయః యంచది
యోర్చుటగాని బుక్కభూపతికి సముండను లేఁడు తలంపన్
భువనంబుల నేగుణంబులన్. 21

క. పావనగుణ యగునబ్బల
దేవిని గులశీలగుణనిధిన్ మఱి బల్లా
దేవిని వివాహమయ్యె మ
హావిభవుఁడు బుక్కనరవరాగ్రణి వేడ్కన్. 22

క. అందును బల్లాదేవికి
నందను లుదయించి రింద్రనందనసదృశుల్
చందనవిశదయశుల్ సం
క్రందనవైభవులు రామరాజప్రముఖుల్. 23

ఉ. భూమహనీయశీలుఁ డగుబుక్కయయగ్రవధూటి కబ్బలాం
బామణికిన్ జనించిరి సమస్తగుణాఢ్యుఁడు సింగరయ్యయున్
రామనిభుం డహోబలధరారమణుండును విక్రమాన్వయో
ద్దామత నొప్పునీతికి సువగ్రజయాభ్యుదయంబులుం బలెన్.

ఉ. అందును సింగభూరమణుఁ డౌబళదేవిని బెండ్లియాడి సం
క్రందనతుల్యవైభవులఁ గాంచెఁ దనూజుల మువ్వురన్ బుధా
నందవిధాయి నిర్మలగుణప్రకరున్ నరసింగరాజు శ్రీ
నందనతుల్యు నారవిభు, నవ్యపురూరవుఁ దిమ్మపార్థివున్. 25

ఉ. [1]వాలినకీర్తిఁ బెం పెసఁగి వారలలో నరసింగరాజు నం
ద్యాలపురాధిపత్యవిభవాతిశయంబు వహించి మించె ను
ద్వేలనిరూఢి నెల్లెడల విశ్రుతమై తనవంశమెల్ల నం
ద్యాలపదప్రసిద్ధిఁ దనరారుచు నెంతయుఁ దేజరిల్లఁగన్. 26

క. ఆనరసింగక్షితిపతి
మానవతీతిలక మైనమాచమదేవిన్
భూనుత సమస్తగుణల
క్ష్మీనిధిఁ దగఁ బెండ్లియాడెఁ గీర్తి వెలర్పన్. 27

సీ. మందారమందాక్షసందాయిదానప్ర
సిద్ధుండు సింగరక్షితివరుండు

1. ప్రాలిన.

గర్వితారాతిదోర్గర్వనిర్వాపణో
దీక్షుండు నారధాత్రీవరుండు
భూభువనప్రశంసాభిశోభితమహా
ప్రాభవాఢ్యుఁడు కుమారరాబళుండు
శరదిందుచంద్రికాపరిశుద్ధివిహాసన
స్ఫురదనర్గళకీర్తి వరద రాజు
తే. ప్రచురవిక్రమరఘుపతి రఘుపతియును
దనయు లేవురు గల్గి రుదాత్తసకల
గుణగరిష్ఠులు నరసింగకుంభినీత
లాధినాథున కష్మాదమాంబయందు. 28

క. నరసింగవిభునిసింగరి
నరవరుఁ డసమానుఁ డధికనయసారత ని
ర్భరశూరత నతిధీరత
నరు దగుదానక్రియావిహారత నిలలోన్. 29

క. నారాయణభక్తుఁడు సుజ
నారాధనపరుఁడు జలరుహాక్షీసుమనో
నారాచుఁడు నరసింగయ
నారావనిపాలకుండు నరనిభుఁ డాజిన్. 30

సీ. స్వారాజభావంబు కారణంబుగ నేమొ
శక్రుండు నెలవున జడియ కునికి ;
మిత్రపుత్రతఁ దాను మిత్రుండ నని యేమొ
యముఁ డాత్మపురమునఁ దెమల కునికి;
వారుణీసేవామదారూఢిచే నేమొ
జలభర్త తనవీటఁ గలఁగ కునికి;

తల్లడం బేల? యే ధనదుండ? నని యేమొ
ధనరాజు నిజపురిఁ దలఁగ కునికి ;
తే. తమకు మఱి దిక్కు లేమిని దలఁకి యేమొ
కడమనలువురు మూలల నడఁగి యునికి ;
వీరవరుఁ డై ననంద్యాలనారవిభుని
యాజి ఘోరభేరీధ్వను లడరునపుడు. 31

చ. పగ లనుశబ్దమాత్రము నభఃకుసుమంబు నిజంబు నారభూ
జగదధిపప్రతాపగుణసంపదచే; రవిఁ దత్సమానుఁగాఁ
దగునె నుతింప? నారవి ప్రతాపమహత్త్వముచేతఁ బేర్చుచుం
బగ లోకనాఁడుఁ దప్పక యపా[illegible]తఁ జొప్పడుఁ గాకమానునే?

చ. వదలక యుత్కళేంద్రుని సనాయిబరీదు నడంచుదుర్జయుం
గుదుపనమల్కుఁ దల్లడిలఁ గొట్టె మహాద్భుతసంగరంబులో
నెదిరిచి కొండవీటికడ; నెవ్వరు సాటి విచిత్రశౌర్యసం
పదపస నారసింహవిభుపట్టికి నారనృపాలమౌళికిన్? 33

సీ. శ్రీవిష్ణుపదభక్తిచే ధర్మసంపత్తి
ధర్మసంపత్తిచేతను జయంబు
జయసిద్ధిచేత నుజ్జ్వలబాహుశౌర్యంబు
శౌర్యగౌరవముచేఁ జతురనీతి
నీతి పెంపున మహనీయసామ్రాజ్యంబు
సామ్రాజ్యమహిమచే శాంతిగుణము
శాంతిచే వేదాదిసకలసద్విద్యలు
విద్యలచే బుద్ధివిలసనంబు
తే. దానఁ బాత్రవివేకంబు దాన నీగి
దానఁ బ్రవిమలకీర్తియు దానఁ గులముఁ

ప్రేమ నత్యంతము నలంకరించుకొనియె
బళిర! నంద్యాలనారభూపాలకుండు.

చ. ఘనతరదానచాతురిని కాదు శ్రుతిస్మృతిశాస్త్రనైపుణం
బునను బుధానురంజనుఁడు భూరిశుచిత్వమునందకాదు శో
భనపుఁబ్రతాపసంపదను బావకుఁ డానరసింగభూపనం
దనుఁడు కుమారయోబవసుధాతలనాయకుఁ డివ్వసుంధరన్.

ఉ. సాత్వికతాపరాయణుఁడు సత్యవచస్కుఁడు దానశాలి దో
స్సత్వవిజృంభితుండు రణశౌర్యధురీణుఁ డకల్మషుండు ధీ
రత్వమునన్కుపట్టు చతురత్వనిధానము నీతిపద్ధతీ
తత్వవిశారదుండు వరదక్షితిపాలుఁ డలోలుఁ డెయ్యెడన్. 36

క. కరుణాఘనవీక్షణమునఁ
శరణాగతరక్షణమున సంగరశౌర్యా
భరణాహితశిక్షణమునఁ
దిరముగ రఘుపతియ రఘుపతిం దలపోయన్. 37

ఆ. అందు సింగరయ్య యనపత్యగుణ గౌ
మాంబఁ బెండ్లియాడి యాత్మజులను
గనియె నారసింహజననాథు రఘుపతి
క్ష్మాతలేంద్రు నోబమనుజవిభుని. 38

క. ఆనారసింహవిభుఁ డస
మానగుణుఁడు రఘుపతిక్షమాపరుఁడు యశ
శ్శ్రీనిధి యహోబలాఖ్యధ
రానాథుఁడు సకలగుణవిరాజితుఁ డయ్యెన్. 39

క. ఆముువ్వురలో నగ్రజుఁ
డై మించునృసింహునకుఁ దదంగన యగుశ్రీ

రామాంబకు నుదయించె మ
హామతి హావళిచినోబళాఖ్యుఁడు వెలయన్. 40

ఉ. దేవవిభుండు భోగమునఁ దీవ్రమయూఖుఁ డఖండచండతే
జోవిభవంబునం దపనసూనుఁ డనూనవితీర్ణి పెంపునన్
దైవతమేదినీధరము ధైర్యమహత్త్వమునం దలంపఁగా
నావళిచిన్నయోబమనుజాధిపముఖ్యుఁడు రాజమాత్రుఁడే!

క. ఇది సింగరయ్యసంతతి;
తదనుజుననుజుఁ డగునోబధరణిపువంశా
భ్యుదయక్రమ మభివర్ణిం
చెద నిఁక భువనప్రసిద్ధి చెన్నెసఁ గంగన్. 42

ఆ. ఆకుమారయోబభూకాంతుఁ డింపుతోఁ
బెండ్లియాడె గుణగభీరచరితఁ
దిరుమలాంబ నెందుఁ బరమపాతివ్రత్య
పావనతఁ దనర్చుభాగ్యనిధిని. 43

సీ. నానాగుణైకనిధానంబు నా నొప్పు
నరసింగమేదినీనాథవర్యు
నిద్ధంపుగీర్తులఁ దద్దయు విలసిల్లు
నట్టిపెద్దయహోబళాధిపతిని
నాదిమనృపగతి మేదినీజనములఁ
బ్రోది సేయుచు నొప్పుమాదవిభుని
సన్నుతోన్నతవృత్తి నెన్నికఁ గన్నట్టి
చిన్నయహోబలక్షితితలేంద్రు

తే. సారతరచారుచారిత్రు నారనృపుని
నాకుమారోబళుండు తిమాంబయందుఁ

గనియె నేవురుసుతుల సత్కాంతిగుతుల
విష్ణుసేవాభిరతులఁ బ్రవీణమతుల. 44

క. అందు నరసింగవిభుఁ డిం
పొందఁగఁ దాఁ బెండ్లియాడె నుభయకులశ్రీ
సౌందర్యగుణచరిత్రము
లం దిరమై తనకుఁ దగినలక్ష్మీదేవిన్. 45

స్రగ్ధర. ఆలక్ష్మీదేవియం దాయతమతి నరసిం
గావనీశుండు గాంచెం
దె లోకస్తుత్యులన్ నందనుల నురుయశో
[1]ధన్యు నోబాహ్వయజ్ఞా
పాల్లోత్తంసుం గవిత్వప్రముఖబహుకళా
పారగుం దిమ్మరాజున్
బాలాదిత్యోపమానప్రచురతరరుచి
స్ఫారు నారత్నతీంద్రున్. 46

ఉ. వైభవజృంభణామృతవాసవుఁ డిందుముఖీసుసీన చే
తోభవమూర్తి కల్మషవిదూరుఁడు నిత్యపమానిమానశ్రీ
లాభవనాయమానసువిలాసకటాక్షనిరీక్షుఁ డాకుమా
రాభళునారసింహసుతుఁ డౌభళుఁ డెన్నిక కెక్కె నెంతయున్.

శా. అత్రాసోజ్జ్వలశూరతాగుణకుమారా హోబళక్ష్మాపసు
త్పుత్ర శ్రీనరసింహతిమ్మవిభుకీర్తుల్ మీఱి యత్యంతవై
చిత్రిం దిక్తటులన్ నటింప నది తా శీలింపుచున్నట్లు తత్
స్తోత్రాకారసరస్వతీసతి నటించున్ సూరిరాడ్జిహ్వలన్. 48

1. ధన్యు (యతిభంగ మైనది)

క. ఏసీమ నెదురు లేక వి
భాసిలు నంద్యాలతిమ్మపార్థివుబలముల్
వాసి గలయతివిభాసి
ప్రాసాదులతోడ సత్ప్రబంధముఁ గతిన్. 49

ఉ. భూలలనాలలామ కడుఁ బొల్పెసలారెడు వేడ్కతోడ సం
బ్యాలకుమార యోబనరనాథున్సింహనినాశౌరియు
త్తాలభుజాగ్ర మెక్కటయుఁ దక్కకయొక్కెఁ బదీయ[1] కీర్తియన్
బాల సుమేరుశృంగము సపత్నికి మచ్చర మెచ్చ కుండునే. 50

ఆ. అతనిపిన్నతండ్రి యగు పెద్దయోబభూ
నాయకుండు గాంచె నందనులను
సారసుగుణమణిపయోరాశి నుద్దండ
యోబళేంద్రుఁ జిన్న యోబళునిని. 51

ఉ. ధీరజనాభివర్ణ్యుఁడు తదీయకనిష్ఠపితృవ్యుఁ డుజ్జ్వలాకారుఁడు
[2]పిన్న యోబళుఁడు గాంచెఁ దనూజుల ముచ్చవరన్ మనో
హారిగుణోన్నతుం దిరుమలయ్యను రాజమనాముఁ గృష్ణభూ
మీరమణోత్తమున్ దిశల మించి నిజాన్వయకీర్తి వర్తిలన్.

క. ఇల నంద్యాలకుమారా
బళువంశచరిత్ర మిది సుపావనవృత్తిం
బొలు పొందుతదనుజస్మని,
విలసితవంశ క్రమంబు వివరింతు నికన్. 53

ఉ. సంగరపార్థుఁ డావరదశౌరి సుతత్రితయంబుఁ గాంచె నా
త్మాంగన యైనశ్రీతిరుమలాంబికయందు మహాగుణాఢ్య శ్రీ

1. కీర్తియున్ 2. చిన్న యోబ.

రంగజనాధిపుఁ బుధవరప్రణుతుఁ బరసింగమేదినీం
ద్రుం గవిపోషణాతిచతురుం గనకక్షితిపాలశేఖరున్. 54

తే. అందు శ్రీరంగరాజు సమస్తగుణని
కేతనుం డాశ్రితసుపర్ణకేతనుండు
తనకుఁ గులరూపగుణములఁ దగినయట్టి
తిరుమలాంబికఁ బెండ్లియై తేజరిల్లె. 55

సీ. శోభనజయలాభసౌభాగ్యభూభర
ణాభిశోభితుఁడై నయాభశేంద్రు
నిర్మలసత్కర్మధర్మనిర్మితబుధ
సమ్మోదుఁడై యొప్పుతిమ్మవిభుని
సురదంతిశరదభ్రహారదంతిరిపునిభ
స్ఫురదుదంచితకీర్తి వరదవిభుని
విష్ణుసేవాధ్యంభవిష్ణు నిత్యాచార
నిష్ణాతహృదయుని గృష్ణనృపుని

తే. నందనులఁ గాంచె నలువుర నందనద్రు
మానువర్తనకీర్తనీయానవరత
దానముదితార్యతతుల ననూనమతుల
రమణఁ దిమ్మాంబయందు శ్రీరంగరాజు. 56

తే. అట్టిశ్రీరంగవిభుద్వితీయానుజునకుఁ
గనకవసుధాధిపతికిని గలిగె సుతుఁడు
ధరఁ గనకగిరియాబళేశ్వరుఁ డనంగ
నభినుతాహ్వయుఁ డగుచుఁ బెంపారు ఘనుఁడు. 57

వ. ఇది వరదరాజువంశక్రమంబు. 58

తే. ఇట్టివంశాభివృద్ధికి హేతువు లయి
తనరుసౌజన్యనిధు లన్నదమ్ము లెపుడుఁ
దనదుసౌభ్రాత్రమునకుఁ జిత్తముల నలర
వెలసె నంద్యాలనారపృథ్వీవరుండు. 59

క. ఆనారక్షితిపాలుఁ డ
నూనశ్రీవిభవసముచితోద్వాహవిధిం
బూని వరియించె నిజరూ
పానుగుణన్ దిరుమలాంబ నధికప్రీతిన్. 60

తే. పుణ్యకులశీలమహిమలప్రోక యనఁగ
నిష్కళంకపాతివ్రత్యనిధి యనంగ
వెలయు నంద్యాలనారభూవిభుని దేవి
పరమశుభగుణనికురుంబ తిరుమలాంబ. 61

క. ఆతిరుమలాంబయందుఁ (?)
భూతయశుఁడు నారవిభుఁడు పుత్త్రులఁ గనియెన్
పూతాత్ముల నరసింగ
క్ష్మాతలవిభు మాదనృపునిఁ గనకక్షితిపున్. 62

ఉ. ఉన్నతిఁ బేర్చి[1]యందు వెలయున్ నరసింగవిభుండు శౌర్యసం
పన్నుఁడటంచు విద్యఁ బ్రతిపన్నుఁ డటంచుఁ గవీంద్రకోటికిన్
సన్నిధియంచు నిత్యహరిసన్నిధియంచు విపన్నరక్షణా, సన్నుఁ
డటంచు నెప్పుడుఁ బ్రసన్నుఁ డటంచు జనుల్ నుతింపఁగన్.

క. నారయనరసింహుఁడు మది
నారయ నరసింహుఁడే యథార్థము కనజ

---

1. యొందు.

శ్రీరచితార్యస్థితి యై
భూరి ప్రహ్లాదభరణమున శోభిలుటన్. 64

శా. స్ఫూర్తిప్రౌఢి నిరంతరం బగుచు నెచ్చోటం బ్రకాశింపఁగా
వర్తిల్లున్ భువనంబులందును సహావస్థానవత్కౌముదీ
మార్తండద్యుతివైభవంబులన; నిర్మర్యాదవైచిత్రితోఁ
గీర్తింపన్ వశమే నృసింహవిభుసత్కీర్తిప్రతాపోన్నతుల్. 65

ఉ. భానుసమాన తేజుఁడు విభాసురరూపమనోజుఁ డుజ్జ్వలా
నూనయశోవిభాసి విభవోదయనిత్యవిలాసి విశ్వస
న్మానితవర్తనుండు కవిమండలనిర్మితకీర్తనుండు ల
క్ష్మీనవమాధవుండు నరసింహునినారయమాధవుం డిలన్. 66

క. వితరణమున రణమున ను
న్నతవినయంబున, నయంబునం దన కిలలోఁ
బ్రతి లేక నారభూపతి
సుతుఁ డామాదప్రభుండు శోభిలు మిగులన్. 67

క. కనకమహీభృద్వరుఁ డల
కనకమహీభృద్వరుండ గట్టిగ [1]శౌర్యం
బున విబుధాధారత్వం
బునఁ బరహితధర్మభావమునఁ దలపోయన్. 68

శా. స్థానం బెన్నఁడుఁ బాయ[?]దుత్సవఘుసస్వస్త్రీసుఖక్రీడ పై
పై నొందన్ భువి నర్థిలోకము దివిం బ్రత్యర్థిలోకంబు న
న్యూనుం డాకనకయ్య యుద్యతకృపాణుం డైనమాత్రం
బునన్, దానక్షాత్త్రము లింత యంత యనుచుం దర్కింపఁగా
శక్యమే. 69

1. ధైర్యం.

సీ. సంతానసురధేనుచింతామణిశ్రీకి
లజ్జఁ దా నొనరించు నొజ్జ యగుచు
నలకాధిపతిసూనునలకాములకు దర్ప
రహితత్వ మొనరించు మహితలీల
నరభీష్మకోదండగురుభీష్మసమరంబుఁ
దక్కువ యనిపించు నిక్కువముగఁ
గుంభీనసక్రోడకుంభీనగిరులకు
విశ్రమంబు నొనర్చు నశ్రమమున
తే. సంతతౌదార్యసౌందర్యశౌర్యధరణి
భరణనైపుణగుణములఁ బ్రౌఢి మెఱసి
వసుధ నరసింగమేదినీశ్వరుని నార
నరవరేణ్యునికనకభూనాయకుండు. 70

క. ఆముప్పురందు నగ్రజుఁ
డై మించిననారసింహుఁ డతులితవిభవ
శ్రీ మెఱయఁ బెండ్లి యాడెం
బ్రేమం బెదకొండమాంబఁ, బినకొండాంబన్. 71

చ. నిరుపమవిక్రమంబును వినీతియు నీతియుఁ బోలెఁ దత్త్వవి
త్పరిచయముల్ విరక్తియును భక్తియుఁ బోలె సుయోగవర్తనా
చరవిభవంబు శాంతియును దాంతియుఁ బోలెఁ గరంబలంకరిం
చిరి తమనిత్యసేవ నరసింగయ నిద్దఱుకొండమాంబలున్. 72

ఆ. అందుఁ బెద్దకొండమాంబయం దానర
సింగభూవరుండు శిష్టమతులఁ
గాంతియుతుల సుతులఁ గనియె మూర్తిక్షమా

రమణుఁ డిమ్మవిభుని రమణ [1]మీఱు. 73

ఉ. ఆనరసింగభూపతి ప్రియం బెసగం బినకొండమాంబయం
దానమితాఖిలాహితసమాజుఁ దనూజునిఁ గాంచె బంధుసం
తానసురావనీజు సముదంచితభోగబిడౌజు సూరిమై
త్రీనవభోజు భానునిభతేజునిఁ గృష్ణమరాజు నున్నతిన్. 74

వ. అందు. 75

సీ. శేషుదర్పము చిమ్మి శీతాంశురుచి నవ్వి
పాలమున్నీటిపైఁ గాలు ద్రవ్వి
యాదిత్యపస యాఁచి హాలహాలంబును లోఁచి
హుతవహుగర్వ ముట్టూఁతలూఁచి
కల్పశాఖిని గెల్చి కర్ణుకీర్తి మరల్చి
ఖచరువార్తఁ దరల్చి ఘను నదల్చి
కందర్పు మఱపించి యిందుని నిందించి
నలకూబరు హసించి నలుని మించి

తే. తనరుకీర్తిప్రతాపవదాన్యతాసు
రూపవిలసనములచేత రూఢి కెక్కె
ధరణి నంద్యాలనరసింగనరవరేణ్యు
పట్టి యైనట్టిమూర్తిభూపాలకుండు. 76

[2]వ. తమనుజుండు. 77

క. తిమ్మక్షితిపతి శోభిలు
నిమ్మహిలో మిగుల వాసి కెక్కెఁడు గాంభీ
ర్యమ్మున ధైర్యమ్మున శౌ
ర్యమ్మునఁ బ్రఖ్యాతుఁ డై జనావళి పొగడన్. 78

1. మీఱి. 2. ఇది కొన్ని ప్రతులఁ గానరాదు.

సీ. శ్రీపుత్రతులనానురూపంబు రూపంబు
నిర్మలాంగిరసవినీతి నీతి
మహనీయతానుపమానంబు మానంబు
భూతిమద్రిపుదావహేతి హేతి
ధాత్రీసురశ్రీనిదానంబు దానంబు
తులితమారుతిభీమబలము బలము
గోవిందచింతాస్వభావంబు భావంబు
కోవిదబంధుసంకులము కులము
తే. తరమె వర్ణింప వసుభృత్తటకుటీర
కటురటజ్ఝల్లికాచ్ఛటాఘటితబిరుద
కాహళారవశంకాప్రకంపితప్ర
తీపనృపజాలు నంద్యాలతిమ్మవిభుని! 79

ఉ. [1]చెన్నెసఁగన్ నృసింహనృపశేఖరుతిమ్మనృపాలమౌళి య
భ్యున్నతకీర్తి ముజ్జగము నూనఁగ మానవకన్యలట్ల తా
రెన్నఁడుఁ బోనిపున్నమసమృద్ధులఁ గాంచితిమంచునుబ్బుచున్
వెన్నెలకుప్ప లాడుదురు వేలుపుఁగన్నెలు నాగకన్యలున్. 80

ఉ. శ్రీయుతుఁ డైనయట్టినరసింహునితిమ్మనికీర్తివైభవ
శ్రీ యనుమౌక్తికావళికిఁ జెల్వధికంబుగ దిక్కులన్ నిజ
స్థాయదకీర్తినీలపటసంవరణం బొనరించు మున్నుగా
నాయనశత్రు[2]వర్గము ప్రియం బిఁక నెవ్వఁడు సేయకుండెడున్.

మ. క్షితి నంద్యాలనృసింహుతిమ్మవిభుసత్కీర్తిప్రతాపంబు లు
న్నతిఁ బర్వన్ నవఫేనవిద్రుమములై నానాబ్ధులన్ సింహాసం

1. చెన్నెసఁగన్. 2. గర్వము.

తతిధాతుప్రకరంబులై వలయగోత్రంబున్ స్రవచ్ఛామరో
ర్జితసిందూరములై దిశాగజతతిం జెన్నొందఁ గై సేయుచున్.

మ. అతిధన్యుం డగునారసింహవిభుతిమ్మాధీశుహస్తాబ్జసం
గతిచే వింతగ దానవారి సముదగ్రప్రౌఢిచే విప్రసం
తతియందున్ నెఱపున్ ధ్రువస్థితినిదానత్వంబుఁ బ్రహ్లాదపో
షితయుంగాకయశేషభోగపదతం జెన్నొందుసౌభాగ్యమున్.

ఆ. ఇట్టితిమ్మమేదినీశ్వరుం డనుఁగుఁద
మ్ముఁడు సభక్తివినయమోదగరిమఁ
దను భజింప నలరుఁబినకొండమాంబగా
రాపుఁబట్టి కృష్ణభూపవరుఁడు. 84

సీ. ఆఖండలాహంక్రియాఖండనోదంచి
తాఖండవిభవోదయాంచితుండు
వారణారిత్రపాకారణాజిస్థలా
వారణాంచద్భుజాపౌరుషుండు
మం దేహారిపుదీప్తిసందేహఘటనాత్య
మందేహ తేజస్సమన్వితుండు
బంధురాజీపయస్సింధురాజీభవ
ద్బంధురాజీజయభ్రాజితుండు

తే. వెలయు నిఖిలదిగంతపృథ్వీతలాధి
పతిశిరఃకంపకంపితశ్రుతివలక్ష
మణిమతల్లీఘృణిప్రతిమల్లఫుల్ల
కీర్తివిభవుండు నంద్యాలకృష్ణవిభుఁడు. 85

మ. అనఘాత్మున్ నరసింహకృష్ణవసుధాధ్యక్షున్ విరాజద్గుణా
కనిధిన్ వర్ణన సేయఁగాఁ దరమె? దిక్చక్రంబునం దెల్ల శ్రీ

భనతత్కీర్తినదీమతల్లి ప్రవహింపం బూన మున్మున్నగా
ఘనమై యుబ్బుఁ గవీంద్రు లక్చెలమలం గావ్యామృతం
బెంతయున్. 86

చ. అవిరళనిత్యభోగవిభవాతిశయోల్లసితుండు నారపా
ర్థి వునరసింహకృష్ణజగతీపతి నిత్యసువర్ణవర్షముల్
కవినికరంబుపైఁ గురియఁగాఁ బ్రవహించును హృద్యగద్యప
ద్యవివిధకావ్యరూపత ననంతసువర్ణమహాప్రవాహముల్.87

ఉ. దానమునందుఁ గృష్ణవసుధావరుఁ డప్రతిముండు యుక్త
మున్, దీని గణించినన్ సురమణీతతి గొల్చుచు నున్కి
సత్తసం, తానసమృద్ధి చేకుఱుటఁ దద్వినయాదిగుణంబు
లన్నియుం, బూనిక మీఱఁగా ననయమున్ సురభిత్వముఁ
దాల్చి యుండుటన్. 88

మ. తమి నంద్యాలనృసింహకృష్ణనిమహాదానక్రియాకౌశలం
బు మహత్త్వంబున నర్థిబృందము ధనంబుం జెందఁ బ్రత్యర్థి
బృం,దము చెందున్ నిధనంబు నింతయు మదిం దర్కింప
యుక్తంబ త,థ్యము "వర్ణాధికు లెందుఁ గోరుదురువర్ణా
ధిక్యవదోగ్యమున్." 89

శా. ఒకప్రద్యుమ్నునిఁ గాంచెఁ దొల్లి యదువంశోద్భూతిఁ
బెంపొందుచున్, సకలత్మాసురులం గడం బిపుడు శ్రీనంద్యాల
కృష్ణక్షితీం,ద్రకరాబ్జాన్వయసంభవంబుకతనం బ్రద్యుమ్నులం
జేయుచుం, బ్రకటం బయ్యెడు దానవారి యవతారంబొంది.
ధాత్రీస్థలిన్. 90

చ. కలన నృసింహకృష్ణుఁ డతికౌశలతన్ జళిపించుఖడ్గమ
గ్గలికఁ దటిల్లతల్ వెడలఁ గ్రాయు "నరాతినరాధిపుల్ మనన్

వలసిన వీనిఁ గ్రైకొనుఁడు వక్త్రములం” దని పంచుఁబూరిపు
ల్లలు వెదచల్లెనో యనుతలంపులు చూపఱకుం జనింపఁగన్.

క. బల్లిదుఁడు కృష్ణభూపతి
వెల్లుగ జలిపించువాలు వెనుధాకకు భీ
తిల్లి నపగవాఁ డడవిని
భిల్లవిలాసినులచూపు బెళుకుల కులుకున్. 92

చ. పొలుపుగ నారసింహనృపపుంగవుకృష్ణుఁ డనంతవైభవో
జ్జ్వలుఁడు ప్రతాపకుంకుమపుఁజప్పులఁ బొందుయశఃప్రసూన
పూజల నలరించు విశ్వమును జక్రివిరాడ్తనువౌ టెఱింగియా
బలి యది వో మహాద్భుతపుభక్తి మనంబున నెన్ని చూడఁగన్!

చ. సుమధురమూర్తిఁ గృష్ణవిభుఁ జూడనియింతు లెటన్న నంత్రప్ర
గా, ని మది యొకింత చేర్చి యతనిం గనుఁగొన్న తుపెక
సుధాంశురూపము ప్రియ మన్న వారు మఱి భావజు మే
లనువారుఁ గల్గు టబ్రమిదియ సాక్షి యానృపతి రాజ
మనోజులరూపువాసికిన్. 94

మ. అవనీకాంత కరంబు రంజిలెడు నంద్యాలాధిపుం గృష్ణసా
ర్థివునిం జేరి సదా యనంతవిభవాధిక్యంబునొంపుగా వరా
హావసత్కౌశలజృంభణంబుఁగులగోత్రౌన్నత్యముగా మానసో
త్సవ మైనట్టియనేకపావనగుణోదారత్వముం గల్గుటన్. 95

సీ. శ్రీవిష్ణుభజనైకశీలుం డలోలుండు
వైదికమతపక్షణాదరుండు
నెఱబంటుతనమున మెఱయుఁ [1]జోదాలయందు
గజహయారోహదీక్షాగురుండు

1. దోరులయందు.

కీర్తిప్రియుండు సంగీతసాహిత్యాది
సకలకళావిచక్షణుఁడు రసికుఁ
డీవిపట్టునఁ గొంచె మెఱుఁగఁడు తగవరి
కల నైన నెఱుఁగఁడు కల్ల లాడ
తే. ధీరుఁడు గభీరుఁ డుచితవిహారుఁ డార్య
వర్తనుఁడు శరణాగతవత్సలుండు
శేషునకు నైన వర్ణన సేయ వశమె
యనఘు నంద్యాలకృష్ణధరాధిపతిని.

షష్ఠ్యంతములు

క. ఈదృశగుణాస్పదుఁ డగు న
న్యాదృశధరణివరదురభినయసాయుజ్యునకున్
వైదికపథరక్షునకు న
లాదికనృపనయతిరస్క్రియాదక్షునకున్.
క. ఆధునికరామభద్రున
కాధిక్యచణాహవక్రియాసద్రుద్రునకున్
మాధవపదపద్మసమా
రాధనవిధిసాధితావిరతభద్రునకున్. 9
క. జయలక్ష్మీపరిణయసహృ
దయకీర్తిసతీసమర్పితస్ఫుటతేజో
మయహారిద్రాక్షతసం
చయమధురితదిక్పురంధ్రిజననిటలునకున్. 99
క. దానోదకధారామహి
మానారతశీతలీకృతాంగణభూభా
గానుష్ఠితయాచకసం

తానాకించన్యజన్యతాపతృతికిన్. 100

క. ఇభకర్ణతాళవృంత
ప్రభవానిలసుఖితపరనృపప్రహితసువ
స్తుభరవహాజనసమాకీ
ర్ణభవనగోపురబహిస్థరాభాగునకున్. 101

క. శ్రీనంద్యాలనృసింహ
క్ష్మానాథతనూజునకు సమంచితవిభవ
శ్రీనవ్యబిడౌజునకును
దానకళాతులితదైవతక్ష్మాజునకున్. 102

క. ఆత్రేయమానిగోత్రప
విత్రునకు విరోధిమనలవిత్రునకు దిశా
జైత్రునకు లోచనోత్సవ
గాత్రునకును గొండమాంబికాపుత్రునకున్. 103

క. విశ్రుతతిరుమలతాతా
ర్యశ్రేష్ఠాన్వయసుదర్శనాచార్యతనూ
జశ్రీనివాసగురుచర
ణాశ్రయణసమార్జితాఖిలాభ్యుదయునకున్. 104

క. జిష్ణుయశోధితేషణ
ధృష్ణుమహాశౌర్యపద్ధతీఖేలునకున్
వైష్ణవమతశీలునకున్
గృష్ణమహీపాలునకును గృతిలోలునకున్. 105

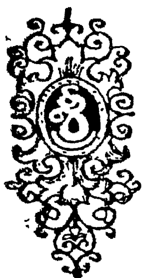
వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, నాయురారోగ్యసమృద్ధియు నగునట్లుగా నాయొనర్పంబూనిసకళాపూర్ణోదయం బను మహాప్రబంధంబునకుం గథాక్రమం బెట్టి దనిన: 06

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

ప్రథమాశ్వాసము

కథారంభము

లక్ష్మీనాకరమ్మై వి
ద్యాలతలకు నాలవాలమై హరికి సదా-
[1]కేళీభవనంబై మహిఁ
జాలన్ ద్వారవతి యొప్పు సౌభాగ్యములన్.

ఉ. తోయధియంకభాగమునఁ దోఁపఁ బెంపులతోడఁ దత్పుర
శ్రీ యతఁ డూర్మిహస్తములచేఁ బసు నిట్టటు ముట్టి లాలనల్
సేయఁగ నొప్పు నంగగుణాలిలల నెంతయుఁ బెద్దయయ్యు "నే
ప్రాయము లైనఁ దండ్రియెడఁ బట్టుదు రేకరీతిగా జనుల్."

చ. సురుచిరవస్తుసంపదల సొంపునఁ బెంపు వహించుచున్నయ
ద్వారపురి యాత్మసామ్యపువివాదముఁ దీర్చుకొనంగఁ బిల్చు ని
ర్జరనగరిన్ సువర్ణమయసౌధకరప్రసరంబుచేత నం
బరము గ్రహించి భూరితరపౌరజనాదరగౌరవంబుచేన్. 3

---

1. కేళీసదనం.

చ. అహిమకర ప్రచారసుదురాసద మై నిబిడాంధకారస [బుచే
న్నహనముపొల్పుఁ దెల్పుచుఁ దనర్పుఁ సముద్రమహోదకం
బహిరభివేష్టితం బగుచు భాసిలుఁ దత్పురికోటమిక్కిలిన్ [న్.
మహిమను జక్రవాళగిరిమాడ్కిని జూడ్కికి వేడ్కసేయుచు

చ. నలుగడలందుఁ గంబము లనం దగి రైవతకాదిపర్వతం
బులు పయికప్పుటాచలుపపోలికి నింగియు నందుఁ జిత్రభం
గులు పచరించుసౌధమణికూటమరీచులు నొప్ప నొప్పు మి
క్కిలిఁ బురలక్ష్మి కొల్వుచవికెం గొలు వున్నగతిన్ శుభస్థితిన్.

చ. కొలఁదికి నెక్కు డై పరుణుకోటలు మేడలు గోపురంబులుం
గొలువఁగ వచ్చు నప్పురముకోటలు మేడలు గోపురంబులున్
జలనిధితుంగభంగచయసంగతతత్ప్రతిబింబసంతతి [వోస.
చ్ఛలమ్మున నంత మ్రొక్కు ధరఁ జాఁగిలి యాడసువాయ చిన్న

ఉ. శైవలనీలమ్ముం గమలశాలియు నై నయగత్తనీరు ప
ద్మావళి వ్రాఁతతోడికరకంచుగ నొప్పుచుఁ గోట శాటిలా
గై వటలంగ హర్మ్యకనకాంశునికాయము పేసఁ టత్పుర
శ్రీ విలసిల్లు నభ్రచరసింధువు మాలికి మల్లెనండగన్. 7

చ. విలసితవీచికాయతరవిప్రతిబింబమిషంబునన్ మహా, జలని
లత్ప్రపార్శ్వశయచక్రిపయిం జెయి సాఁచి యొప్పు సం, ధ్యలఁ
బురలక్ష్మి ధర్మవిధు లన్నియు "నొజ్జలపుచ్చు కాయ" గా,
వలయు విడం డతండు రసవత్పరిఖామిషబాహుబంధమున్.

చ. అగణితలీల నప్పురమునందు విరాజిలుచుండు నెంతయున్
మృగమదలేపపంకముల మేలిమికోటలుఁ బువ్వుఁదోఁటలున్

నిగనిగ మన్విటంక[1]ములునీలపు మేడలుఁ బై ఁడిగోడలుం
బగడపుటంచుపాంకముల పచ్చలతిన్నెలు వింతవన్నెలున్. ౯

లయవిభాతి.—

అలికులము నీలములచెలువము వహింప నవ
దళములు హరిన్మణుల పోలుపునఁ దలిర్పం
దలిరుగమి కెంపులుగఁ బలుదెఱఁగు క్రొవ్విరుల
విలసనము ముత్తియపుగులికలకుఁ సక్కం
గలమణులకుం బసిఁడికళుకులకు నీ డగుచు
వెలయఁగఁ బరాగములు లలితపువితానం
బులుగ గృహముఖ్యములచెలువు ప్రతిబింబములు
బలెఁ బురమునద్దెసలఁ బోలుచును వనంబుల్. 10

చ. "అనుపమితస్వవాద్యనివహంబులతో సరిస్త్రోయుటల్ సహిం
పనియది నైయి పురం బెనురుపోఁజులు దీర్చెనో మచ్చరంబునన్
వనధి"కనంగ నయ్యుపవనంబులు పొల్చు మిళిందబృందముల్
ఘనమకరాకృతిం దనర గాడ్పులఁ జింద మరందబిందువుల్.

చ. కొలఁదికి మించు కెంజిగురుగుత్తుల మొగ్గలఁ బువ్వుగుచ్ఛకం
బులఁ బువుఁదేనెఁ బిప్పొడులఁ బూపలఁ బిందెలఁ గాయలన్
ఫలం,బుల నెపుడున్ సమగ్రపరిపూర్తి వహింపుచుఁ దద్వన
వ్రజం, బెలమి రహించు నందనసమృద్ధికిఁ గోటిగుణాధి
కంబుగన్. 12

శా. చాతుర్యాధిగతాఖిలశ్రుతిచయుల్ షడ్దర్శనీపారగుల్
శ్రౌతస్మార్తవిధిప్రసిద్ధపదవీసంచార[2]లీలాఢ్యగుల్

1. ముల. 2. సన్మార్గణుల్.

చేతోనామవిలోచనాచరితలక్ష్మీనాథసంజ్ఞాదిమ
జ్యోతిర్నిత్యనిరీక్షు లప్పురములో నున్నట్టియుర్వీసురుల్.

శా. నానాయుద్ధవిహారశూరులు గుణానందజ్జయశ్రీనఖాం
కానూనభ్రమదాయుధవ్రణకిణోదంచచ్ఛరీరుల్ సదా
దానప్రౌఢియశోవిశేషజితమందారుల్ గభీరుల్ మహా[లోన్.
మానాధారులు రాకుమారు లతిభూమార్గ మింతు రవ్వీటి

చ. తమతమపెద్దవారు మును దాఁచినద్రవ్యము లున్నయట్ల
యుండ మితము లేక యెప్పుడుధనంబులు తారు గడించి
యుర్వి నిత్యము నమితంబుగా నవనిధానము లున్నచు
నప్పురంబులో నమరెడుకోమటుల్ నగుదు రల్ల కుబేరు నిధీశ్వ
రత్వమున్. 15

క. ద్విజులను శాస్త్రనియుక్తిని
భజియించుచు నిండ్ల సకలభాగ్యవిభవ మ
క్కజ మై తనర సుఖింతురు
సుజనులు తత్పురములో నిశూద్రులు నెమ్మిన్. 16

క. ఎప్పట్టున ఘనసారపుఁ
గుప్ప లగుగజాశ్వసుభటకోటులచేతం
గప్పురపుఁగ్రోవి యనఁ దగి
యప్పురము కరంబు వెలయు నవనీస్థలిపై. 17

బంధుకము.—

అరుదుగఁ బిడికిట నడఁగెడునడుముల్
హస్తిసమానపుయానములుఁగా

గురుజఘనములును గుచములభరముం
గొప్పులగొప్పతనంబులు మే
గరగరికలు సిరి గలనగు మొగముల్
కల్కి మెఱుంగుఁగనుంగవలున్
దొరయఁగ వెలపడఁతులు విటధనములు
దోఁతురు చొప్పడ నప్పురిలోన్. 18

చ. అమరఁగ వింతయిం పొసఁగు నందు విటాలికి వేశవాటిహ
ర్మ్యములు విమానమానహరహారిశిరోగృహభాగభోగభా
గమరభుజంగసంగహృదయంగమసంగదనంగసంగర
క్రమరమణీమణీమణితకల్పన నేర్చినపాదువాలచేన్. 19

ఉ. మాటలు వేయు నేటికి సమానపుఁ డందుఁ బజారువేల పై
నూటెనమండ్రుభాగ్యులు దనుం బరిపూర్ణసతోత్సవంబులన్
గాటముగాఁ దనర్చుకుతుకంబు[1]లఁ గొల్వఁ గదున్ సుఖించు నే
నాఁట నెఱుంగు నివ్విలసనంబు లతం డలతెల్లదీవిలోన్? 20

ఉ. అందును వీరు వా రనక యందఱు ధర్మధురీణులైనవా
రందఱు శుద్ధభాగవతు లందఱు వేదనిరూఢి నున్నవా
రందఱు సాత్త్వికప్రవరు లందఱుఁ దత్త్వ మెఱింగినట్టివా
రందఱు సత్కృపానిరతు లందఱుఁ బావను లెన్ని చూడఁగన్.

కలభాషిణి

క. ఇట్టట్టన నేటికిఁ ద
త్పట్టణమున నున్నయట్టిప్రజ లేజాతిం
బుట్టిన వారలు వంద్యులు
గట్టిగఁ దద్వినుతి నెల్లకలుషము పాయున్. 22

1. నఁ.

క. అం దొకనటముఖ్యుని ప్రియ
నందన శైశవమునంద నానాగుణరే
ఖం దనరారుచుఁ గ్రమమున
నందంబుగ యౌవనోదయముఁ బ్రాపించెన్. 23

క. కలభాషిణి యనుపే రా
వెలఁది మును వహించు సహజవిలసత్కలభా
షలకుఁ దగఁ జాల దిప్పు డది
కలికితనముఁ జతురతయును గలపలుకులకున్. 24

వ. ఆసమయంబున. 25

క. బాలిశకేళిశతాలస
తాలసదచిరావతరణతరుణిమతరుణీ
లోలాలస్యాలసవిలస
నాలోకనములు విటాళి నట్టెటు చేసెన్. 26

ఉ. కాఁకటివేణితోఁ గురులు గూడకమున్న కుచప్రరోహముల్
పోఁకలతోడిసామ్యమును బొందకమున్న నితంబసీమకున్
వ్రేఁకఁదనం బొకింత ప్రభవింపకమున్న ప్రసూనబాణుఁ డ
ఱ్ఱాఁకలఁ బెట్టెఁ దా [1]నరవ నా మెత బాలికకై విటావళిన్. 27

చ. తనదుమెఱుంగుఁజెక్కులు డాఁకఁగనీక మొగంబు నాఁపుచుం
జనుబొగడల్ నఖాంకలనఁ జక్కిలిగింతలు వోవ లోఁగుచున్
మనసిజు మించుభీతియును నానయుఁ బూసుచు నీమృగాక్షి
యిం, పొనరుచు నెన్నఁడొక్కొ? యని యువ్విళులూరుదు
రత్తఱిఁ విటుల్. 28

1. నఱవనా వెలబాలిక.

క. తొలుఁ బ్రాయపుమగకొదమల
తలఁపులతమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్
జలజాక్షిజవ్వనము కడు
వెలసెఁ బ్రతిక్షణము వింతవింతగ నంతన్. 29

తే. మొదల బలురేఖ గలదఁట; యదియుఁ గాక
వయసు క్రొత్తఁట; వెలయాలివంగడమఁట;
వనితచక్కఁదనంబును వన్నెలాఁడి
తనముఁ గల్కితనంబును దరమె పొగడ? 30

సీ. మెఱుఁగుటద్దముమించుమించుబాగుల నింపు
నింపుచక్కనిముద్దునెమ్మొగంబు
నవచంద్రికలనవ్వు నవ్వుతీవులఁ జూపు
చూపులచొక్కంపుసోయగంబు
నారూఢిఁ బలుమారు మారువిండ్లకు నేర్పు
నేర్పుకన్బొమదోయినెఱతనంబు
కటికిచీఁకటి [1]కప్పుకప్పు పూనిక కొప్పు
కొప్పు తోరంపుఁ[2]జక్కువబెడంగు
తే. గుబ్బపాలిండ్లు లేఁగౌను గొప్పపిఱుఁదు
బాహులతికలు మృదుపదపల్లవములు
బంగరుసలాకపస భంగపఱచు మేనుఁ
గలిగి చెలు వొందుచుండు నా చెలువ మిగుల. 31

వ. బెళుకులు చిమ్ముచుం గలికిబిత్తరిచూపు సరత్నకుండలాం
చలకపణోజ్జ్వలత్వముపసల్ నెఱపన్ జళిపించుచున్ భుజం

1. కప్పుఁగప్పు. 2. బెక్కువ.

గులహృదయస్థలుల్ పొడిచి కొంచక తోడన పోటుగండ్లఁ
ద్యూ,తె లలన “యూర యొక్కొకతఱిం బువ్వుఁబోండ్లు కటారి
కత్తియల్.” 32

ఉ. కీర్తనపాత్ర చిత్రమృదుగీతకళాకలనప్రవీణతన్
నర్తననైపుణీవిలసనంబుల పెంపున సత్యపూర్వని
ర్వర్తితపంచబాణసమరక్రియలన్ హరిణాక్షి యప్సరః
కీర్తిబలెన్ హరింపఁ దొడఁగెన్ విటసంచయచిత్తవిత్తముల్.
ఆరమణీశిఖామణి మహావిభవంబున నొక్కనాఁడు సిం
గారము లెంతయున్ మెఱయఁగాఁ జెలికత్తెలతోడఁ జేటికా
వారముతోడ వింతచెలువం బనయంబుఁ దలిర్పఁగా వసం
తోరువిలాసభాసురపురోపవనం[1]బున కేగి యచ్చటన్. 34

సీ. “క్రొన్ననల్ వలరాచమన్ననల్ [2]గర గర
మల్లికల్ గొనియున్న మల్లికలును
సంతానముల కలిసంతానముల యాట
[3]పాటలములు చూపుపాటలములు
తీవి చేకొన్నపూఁదావిచేఁ బథికాంత
రంగముల్ నొంచునారంగములును
మారు మేలైనబంగారుమేడలఁ బోల్ప
భంగి రైయొ మించుసంపంగిగములు
తే. మంజులములై కనంబడువంజులములుఁ
గుందములును వాసంతికాబృందములును
గేసరములును నవనాగకేసరములుఁ
గాంతలార కంటిరె కడువింత” లనుచు. 35

1. ఖుల. 2. గనఁగర. 3. పాటలములో సూపు.

క. "పూఁబోఁడి యొరసికొని చనఁ
గాఁ బయ్యెద యొడిసి పట్టెఁ గనుఁగొంటె చెలీ
లేఁబొన్నను; బళిరా యిది
గోఁ బురుషాహ్వయము నిలుపుకొనుసమయంబున్. 36

క. "ఆలికుచంబులు నాఁగ
య్యాలికుచంబులును వాదు లాఁడెదురొద గాఁ
బోలు! ననఁ దనరె నూపుర
కోలాహలచకితకీరఘోషము; వింటే." 37

క. "లేఁగరువలిచే [1]ముంగలి
పూఁగొమ్మలు పాయవడుచు భుజగతి నెఱపం
గాఁ గురువక మిదె తివిరెడుఁ
గౌఁగిటికిఁ నీకుఁ దగునె కైకొనమి చెలీ!" 38

చ. "పయఁటచెఱంగు శాఖ యనుపాణిఁ దెరల్చుచు నోలతాంగి
తాఁ, బ్రియమున భృంగకైతవనిరీక్షణముల్ కుచకుట్మలం
బులం, గయికొన నొప్పుపల్లవశిఖామణి మామిడి రిత్త
వోవునే?, భయ మిఁక నేల? యే మిచటఁ బత్రముఁ బుష్పము
వేడ్క నందితో!" 39

వ. అని యీప్రకారంబుల మఱియుఁ దానుం జెలికత్తెలు
నొండొరులతో ననేకవిధసరససల్లాపంబులం బిసాళింపుచు
నింపు దళు[2]కొత్త క్రొత్తవిరిగుత్తులచేత నేత్రపర్వం బగు
చున్న యాపువ్వుఁదోఁటఁ దఱియం జొచ్చి. 40

సీ. అరవీడుకొప్పుల విరులవాసనకుఁ దో
రపుటూర్పుఁదావులు ప్రాపు గాఁగ

1. ముందరి. 2. కొత్తక్రొత్త.

నడలమందతఁ బెంచుబడలికలకుఁ బిఱుం
దులప్రేఁగుఁ జనుప్రేఁగుఁ దోడుపడఁగఁ
జెమటచిత్తడిఁ గ్రొత్తచెలువు గాంచినవళుల్
మొలనూళ్ల కాంతికి బలిమి నొసఁగఁ
బయ్యెద లాడింపఁ బ్రభవించుకంకణ
నాద మంచెలమ్రోఁతఁ బ్రోది సేయ
తే. మిగుల రొదగాఁ గికాకిక నగుచు రతుల
యాయములు సోఁక నెద్దియే నాడుకొనుచు
సందడించుచుఁ బుష్పాపచయము సలిపి
యంతఁ గడఁగిరి డోలావిహారములకు. 41

వ. అప్పు డాకాశమార్గంబునం గృష్ణసేవాలాలసుం డగుచు నేగుదెంచు నారదమహామునీంద్రుని మణికంధరుం డను గంధర్వకుమారుండు గానవిద్యావిశేషాభిలాషంబునంగొలిచి వచ్చుచు నుండి యమ్మగువలప్రగల్భతాగరిమకు వెఱఁ గందుచు శతానందనందనున కిట్లనియె. 42

మ. "తమిఁ బూఁదీఁగెలతూఁగుటుయ్యెలలఁ బంతా లాడుచుం దూఁగునా, కొమరుంబ్రాయపుగబ్బిగుబ్బెతలయంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁ జాఁగి మింటిమొగం బై చనుదెంచుటీవిఁ గనుఁగొంటే దివ్యమౌనీంద్ర నాకమృగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం గాల్ [1]గాఁచులం గొప్పెడున్." 43

వ. అనుటయు నారదుండు. 44

మ. "బళిరా సత్కవి వౌదు [2]నిక్కమతగఁ భావించి నీ వన్నయా యెలప్రాయంపుమిటారికత్తెలబెడం గేనెందునుం గాన వా

1. చాఁచు. 2. నిక్కము.

రలడోలాచలనోచ్ఛలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయహా,దలఁ
దన్నుం జనునట్లు మించె ననినం ద ప్పేమి? యొప్పేయగున్."

క. అని పలుకునపుడు నికటం
బున నలకూబరుఁడుఁ దాసు మొగులుమఱుఁగునన్
ఘన మగుదివ్యవిమానం
బునఁ జనుచున్ రంభ విశదముగ నది వినియెన్. 46

ఆ. విని యొకింత కనలి మన సొకలాగైన
నతని నారదుఁ డని యాత్మ నెఱిఁగి
భావవికృతి యొఱుకపడనీక యడఁచి య
మ్మగువ తనదుప్రియుని మొగముఁ జూచి. 47

క. "ఆలించితె? యాపలుకుల
పోలికఁ దెలియంగఁ గలహభోజనముని గాఁ
బోలు! మన మితనిఁ గని యుచి
తాలాపము లాడి చనుట యభిమత" మనియెన్. 48

ఉ. నారదుఁడుం దదీయవచనంబు వినంబడు దిక్కుఁ జూచె "నె
వ్వారలొ మాట లాడుచును వచ్చుట తోఁచె" నటంచు
[1]నచ్చుటన్, వారివిమానరత్నమును వారిధరంబుమఱుంగు
వాసె బాలారుణభానుబింబ ముదయాద్రిమఱుంగును
బాయుచాడ్పునన్. 49

క. ఆరంభయును గుబేరకు
మారుఁడు నవ్వేళఁ దమవిమానోత్తమమున్

1. నంతటన్.

నారదమౌనీంద్రుపదాం
భోరుహముల క్రిందిచాయఁ బో నిచ్చి తగన్. 50

ఆ. పారిజాతకుసుమసౌరభంబులు వెద
చల్లుతమశిరంబు లల్ల నల్ల
నద్దుచును దదీయ మగుపాదయుగళి వా
సించి రంతఁ గొంతసేపు నిలిచి. 51

క. అపరమౌనియు "నొండొరు
పై వదలనిప్రేమ గలిగి భాసిలుఁ" డనుచున్
దీవించె రంభ యప్పు డా
దైవతమునివర్యుఁ జూచి దరహాసముతోన్. 52

క. "ఓమునివర! మీదీవన
చే మాపైఁ బ్రేమ కొంత చెడక నిలుచునో
యేమో కాని యిఁకన్ నర
భామలపొందుముల కితఁడు భ్రమయక యున్నే." 53

వ. అని తనమనంబునం గలయీరసంబు సైరింపం జాలక యెక్కుసక్కెంబుగా నాడుమాటలకు సందియంబు నొందుచు "నిది యేమి యనుట; వివరింపు" మని మునివరుండు నిలిచి యడుగుటయు "దేవరకుం బ్రస్తుతగమననిరోధంబు గాకుండ విన్నవింతుఁ; విమానంబుమీఁదికి రా నవధరింపుఁ; డన్నియు వివరించుచు నరుగు దెంచెద; మహానుభావులం గొంతమేరయైనం గొలిచి వచ్చుట భాగ్యంబుగా దె!" యనుచు శిష్యసమేతంబుగా నతనిం దమవిమానంబునందు నునిచికొని తదలంకారచామరంబులు రెండును విచ్చి పుచ్చుకొని తనప్రియుండునుం దాను నిరుగెలంకుల నిలిచి యల్ల

నల్లన వీచుచు నప్పుడంతి "మానినర్యా! యిప్పుడు మీర
లాడోలికావిహారిణుల ప్రసంగంబున శిష్యుతోడ నేమని పలి
కితి, రది యానతీవలయు" ననుటయుఁ జిఱునగవుతో
నతండు. 54

మ. "బళిరా సత్కవి వౌదు; నిక్కమ తగఁగా భావించి నీ వన్నయా
యెలప్రాయంపుమిటారికత్తెలబెడం గేనెందునుం గాన; వా
రలడోలాచలనోచ్చలచ్చరణముల్ త్రైవిష్టపస్త్రీలయా
దలఁ దన్నం జనునట్లుమించె ననినం దప్పేమి యొప్పె యగున్.

క. అని పలికితి నిం దేమై
నను గాని తెలుంగు గలిగినం జెపుమా యో
వనజాక్షీ! యింక దాఁపం
బని యేమి మనంబులోని భర?" మని పలికెన్. 56

వ. అని పలికిన నవ్విలాసిని యతనిం జూచి. 57

క. "మీరలు పెద్దలు త్రైలో
క్యారాధ్యుల రేమి యన్న నంటిరి గా కె
వ్వారలు మాన్చెద? రిట నే
మారసి యాడితిరో?" యనుచు నడిగితి ననఘా! 58

ఉ. "ఊహ యొనర్పరో? యతిశయోక్తులవర్ణనలందు నిట్టియ
వ్యాహతి చెల్లునంచునో యి టాడితి? రింతియ కాక యేవరా
రోహలు మమ్ముఁ బోలమికి రూఢిగ నిశ్చయి నున్నయీజగ
న్మోహనమూర్తి యర్థపతిముద్దుకుమారుఁడె సాక్షి" నాపుడున్.

ఉ. అల్లన నవ్వుచుఁగా ముని సురాంగనఁ జూచి "యె ట్టాడు
కొన్ననుం, జెల్లుఁ గదమ్మ నీకుఁ గడుఁ జెల్వుఁడు నిబ్బర మైన
ప్రేమ రాఁజిల్లఁగ నిట్లు వర్తిల్లుటఁజేసి మృగేక్షణ! యైన

నిట్లు రా,వెల్లదినంబులుఁ సవతి యేగతిఁ గల్గునొ మీఁదు
గంటివే? 60

క. నినుఁ బోలువనిత నీకును
వనజముఖి యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గల్గి కలఁచునో? యి
ట్టినిగాఢప్రముదము సొంపుఁ దీవులు చనునే!" 61

క. అనుటయు "నవ్వల కనినఁ
మునివర మీమాట [1]యి ట్లమోఘం బగునో!
వినలే నిట్టివి మానుఁడు
నను మన్నన చేసి" యనుచు నాతుక మ్రొక్కెన్. 62

వ. అంత నమ్మహాసీంద్రుని యాజ్ఞానుసారంబునం దద్విమానంబు కలభాషిణి విహరించుచున్న యెలదోఁటలోనికిం దిగియె; నట్టి యెడ రంభానలకూబరులు వినయపూర్వకంబుగా నతనిచేత ననిపించుకొని యప్పు డెదుటఁ గాన్పించువాసుదేవుని ప్రాసాద రాజంబునకుం జేయెత్తి మ్రొక్కి తమవిమానంబుతోడ నిజేచ్ఛం జనిరి. కలభాషిణియు నట మున్ను తన కనతి దూరంబున వినంబడువారల సల్లాపంబు లాలకించియుఁ దద నంతరంబ ధగధగితదిగంతరం బగుచుం జేర నేతెంచు విమా నంబు నవలోకించియు నాశ్చర్యంబు నొందుచుండి యప్పు డట్లరుగు నలకూబరుని రూపలావణ్యాదిసౌభాగ్యంబు[2]నకు మిక్కిలి మెచ్చుచుఁ దదాలోకంబునం దనియక కొంతమేర తద్విమానంబు క్రిందటిచాయం బొదరిండ్ల యీరమిమఱుం

1. యట్లు. 2. లకు.

గున వారిసల్లాపంబు లాలకించుచుం జని యంత నది మిక్కిలి
దూరంబుగా [1]నేగుటయుఁ దిరిగి వచ్చుచుఁ దనమనంబున.

ఆ. "ఇంత రూపవంతు నెంతయుఁ దనకుఁ గై
వసము చేసికొని యవార్యగర్వ
[2]మతిఁ జెలంగు భాగ్యవతి యాలతాంగి యె
వ్వతెయొకో? మనంగవలదె యిట్లు?" 64

చ. మునుపు నిజేశు నర్థపతి ముద్దుకుమారుఁ డటంచు నానితం
బిని పలుకంగ వింటిని గుబేరతనూజునకుం గరంబు మో
హాన యగుకాంత రంభ యని యాడుకొనంగ వినంబడుం గా
మనం,బున నిపు డెన్న నా మెఱుఁగుఁబోఁడియ కావలయుం గా
నిజంబుగన్. 65

క. ఇప్పు డిది [3]నిశ్చయంబుగ
నప్పరమమునీంద్రుఁ జేరి యడుగఁగ వలయుం
దప్పఁ డతఁ డమరవహానియ
యప్పటి కప్పటికి వచ్చు యదుపతికడకున్." 66

క. అని చింతించుచు నాయం
గన తా నొక్కతియ యేగి కడుఁ జేరువ నా
యనుపమతేజుని నారద
ముని గాఁగ నెఱింగి వినయమునఁ బ్రణమిల్లెన్. 67

వ. ప్రణమిల్లి లేచి విరచితాంజలి యై. 68

క. "మానీంద్రచంద్ర యిపుడు వి
మానముతో నేగినట్టి మహితాత్ములు రం

1. నెగయు. 2. మతిచెలంగు భాగ్యవతి యా. 3. నిశ్చితం.

భానలకూబరులే?" యన
నానారదుఁ "డట్ల యగుదు" పని యాయకతోన్. 69

క. "నీ వెళ్లితేఁగితి చెపుమా!"
నావుడు "మీ రాడుకొన వినంబడు మాటల్
భావింప నట్లయై నా
భావమునకుఁ దోఁచె" ననుచు భామిని పలికెన్. 70

చ. పలికిన "మింట నాడుకొనుపల్కులు వింటివో!" యన్న "వింటి
నో యలఘుతపోనిధాన! తనయత్యధికం బగు రూపసంపదం
జెలువ్రుఁడు కైవసం బనుచుఁ జెల్లుఁబడిం బచరించి పల్కె నా
కలికి తదుక్తి కోర్వమి ప్రకాశిత మగ్యోను మీవచఃస్థితిన్."

క. అనుటయు మునినాయకుఁ "డో
వనితా! యె ట్లోర్వ వచ్చు వలవనిగర్వం
బునఁ గన్ను గాన కాడెడి
యనుచితవాక్యంబు లేరి కైనం దలఁపన్? 72

క. తరుణీ! యేరికిఁ జెల్లునె
యరయఁగ నే మింతవార మనుకొన? నిదిగోఁ
బిరువీఁకుగ నున్నది తాఁ
గర మద్భుత మైనసవతికయ్యముచేతన్. 73

క. సవతి యన నింక నొక తె
భువిలోపల వేఱ వెదకఁ బోవలయునె యో
ధవళాక్షీ! నీవ కానే
రవె దైవనియుక్తిఁ గొంత ప్రాప్తి గలిగినన్?" 74

క. నావుడు "నంతటిరూప
శ్రీవైభవసతికిఁ గాక సిద్ధించునె యా

దైవనియుక్తియు, మాబో౯
ట్లేవిధమున౯ బొట్లఁ బడిన నిద్ధవివేకా?" 75

తే. అనుడు "నామాట కేమి యోయంబుజాక్షి!
రంభ మొదలైన యేయచ్చరలకు నైన౯
దక్కవే నీదురూపసౌందర్యమహిమ
లెక్కడే కాక మిగుల నూహించి చూడ. 76

ఆ. అది యటుండనిమ్ము ముదిత నిన్నును జూచి
నట్లు దోఁచుచున్నయది యొకింత
నలిననాభుకొలువునకు వత్తువా" యన
"వత్తు మిమ్ముఁ జూతు వరమునీంద్ర." 77

సీ. అని యింతి పల్కిన ముని పల్కె "నవునవు;
నెలఁత నిన్నెఱుఁగుదుఁ; దలఁచుకొంటి;
మాశిష్యుఁ డైనయీమణికంధరాహ్వయుఁ
డిటఁ గొన్నినాళ్లక్రిందటను గ్రొత్త
గాఁగ హరిం బొడఁ గానంగఁ దా వచ్చి
దండకరూపసంస్తవనరచన
యొనరింప [1]నేకసంథన గ్రహించి పఠించి
నట్టినేర్పరివి గదమ్మ నీవు

తే. పేరు కలభాషిణివి గద బిరుదుచదువ
వగుదు బళిబళి! యిపుడు నీ కది ముఖస్థ
మగుచు నున్నదియే శక్య మగునె చదువ"?
ననుడు "శక్యంబు గా కేమి" యనుచుఁ బలికె. 78

వ. అమ్ముదిరాక్షి మధురగంభీర[2]స్వరంబున నిట్లని చదివె. 79

1. ఏకసంతన. 2. స్వనంబు.

దండకము. "శ్రీకామినీకామితాకార, సాకారకారుణ్యధారా
నవాంకూరశంకాకరాశోణరేఖామయూఖాళికిమ్మీరితాలోక
నాలోక, లోకైకసంస్తుత్యనిత్యప్రభావా, విభావైభవా
ధిక్యధిక్కారితానంతమార్తాండకోటీర(క),యాటీకమానామ
లాస్తంభశుంభద్యశఃపూరకర్పూరసౌరభ్యమైత్రీపవిత్రీకృతా
మ్నాయ, వాయుప్రచారా, నిశాపాదితాపారసంసారసంతాప
నిర్వాపణా, పాపనిర్వాపణోపాయనామప్రశంసానుభావా,
భవాభావలోభాకులీభూతచేతస్సుధీవ్రాతనిర్ణీతసంప్రాప్త
సద్భక్తిమార్గైకవిశ్రామభూమీభవత్తత్వరూపా, సురూ
పావళీదుర్నిరూపస్వరూపా, గురూపాసనాసాదితానారతా
నన్యసాంకర్యకైంకర్యమాధుర్యధుర్యప్రపన్నా, ప్రపన్నా
వళీమానసోదస్తభోగాపవర్గాభిలాషా, హృషీకేశ, యీశాన
వాణీశముఖ్యుల్ సువిఖ్యాత మైనట్టినీదివ్యచారిత్రచారు
ప్రచారంబు పారంబు ముట్టఁ నుతింపఁగ లేరంచు నెంచంగ
వించుం బ్రపంచస్వభావంబు భావంబునఁ మాన కిట్లేము
నీముందటఁ జాటువాచాటతల్ చూపుచున్నార; మిన్నే
రముల్ మన్ననం జేసి సైరింపు మో వాసుదేవా! సదానంద!
గోవింద! [1]సేవించుమావిందవై డెంద మానంద మొందింప
నెందుఁ విచారంబు లేమిఁ, వచోగోచరాగోచరత్వంబు
లూహింపలేనైతి; మో దేవ! మీపాదసేవాదరంబుఁ మదిం
గోరుచుఁ వేదవాదుల్ శమాదుల్ కడుం జాల నార్జించి
భోగేచ్ఛ వర్జించి నానాతపశ్చర్య (లాశ్చర్య) తాత్పర్య

1. సీవిందు.

పర్యాకులత్వంబునం గైకొనన్, మాకు నేయత్నముల్ లేక
యోకృష్ణ! యీ కైపడిన్ మీకృపాలోకసంసిద్ధి సిద్ధించు
టల్ బుద్ధిఁ బరికింప నత్యంతచిత్రంబుగాదే! జగన్నాథ!
యీరీతిఁ జెన్నార మున్నైఋషుల్ మిమ్ముఁ గన్నారఁ
గన్నారు! మాకన్ను లెన్నంగ నేపుణ్యముల్ చేసెనో యీ
విశేషంబుఁ గాంచెన్ విరించోదయస్థాననాభీసరోజా! సరో
జాతజాతాండముల్ తండతండంబులై యుండ నొండొండ
నీరోమకూపంబు లేపారఁగాఁ బాల్చుటల్ చెప్పఁగా నీవు
గోవర్ధనం బెత్తి తంచున్, వరాహావతారంబునన్ ధారుణీ
చక్రముం దాల్చి తంచున్, మహాకూర్మభావంబునన్ మందర
గ్రావమున్ మోచి తంచున్, జగంబుల్ సమస్తంబుఁ ద్రైవి
క్రమప్రక్రియావేళఁ బాదత్రయిం జాలఁ బూరించి తం
చున్, నుతింపంగ యుక్తంబె? భక్తప్రజాధీన! దీనిన్ వివేకించి
లోకంబులోఁ గొంప ఆర్యోత్తముల్ సర్వవేదంబులున్
సర్వవాదంబులున్ సర్వయాగంబులున్ సర్వయోగం
బులున్ సర్వమానంబులున్ సర్వదానంబులుం జూడ నీదాస
దాసానుదాసాంఘ్రిసంసేవలోఁ గోటికోట్యంశముం బోలఁగాఁ
జాల వంచుం దదాచారముం బూని వర్తింతు రత్యున్నతిన్;
సత్యసంకల్పనిత్యోదయా! యేము నీ నామమాత్రంబు
మానాలుకం జేర్చుటల్ దక్క నొక్కింతయున్ పక్కుత్రో
వల్(న్) భవన్మాయఁబాఁటంగ లే; మవ్యయా! భవ్యయోగీంద్ర
[1]సాంద్రాదరా కాంక్షితైకాంతసంసేవనా! [2]భావనాతీతకల్యాణ
నానాగుణశ్రీసముద్భాసితాంగా! మముం గేవలంబైన కారు

---

1. సాంద్రాదరా! కాంక్షితైకాంత 2. భావనాతీత! కల్యాణ.

ణ్యదృష్టింగటాక్షించి(చు; రక్షించు; లక్ష్మీమనోవల్లభా! దేవ
దేవా నమ స్తే నమ స్తే నమ స్తే నమః." 80

మ. అని యీవైఖరి నంతయుం జదివి "దైత్యారాతి యీదండకం
బునకుఁ మెచ్చును నిచ్చినట్టిది గదా భూరిద్యుతిఁ నీదుశి
ష్యునికంఠంబున నొప్పునావిమలరత్నోదారహారంబు స[నున్.
స్మునిలోకోత్తమ!"యంచుఁబల్కి మఱియుం బూఁబోఁడిదానిట్లు

సీ. "పొసఁగ ము త్తెపుసరు లోప్పహాళి(ణి)ంచినలీలఁ
దమలోన దొరయుశబ్దములు గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్య భేదంబు
లెఱిఁగి నిర్దోషత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు న ర్హంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబు లై తనరారెడు
ప్రాణంబు లింపుగాఁ బాదుకొల్పి
తే. యుపమ నుపమాదులును యమకాదులు నగు
నట్టియర్థశబ్దాలంక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చుసత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారుఁ గలరె? 82

లయవిభాతి.—

చలువ గలవెన్నెలలచెలువునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బోలు పెసఁగుకప్పురపుఁబలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో

మలతయును గలిగి[1] జగముల మిగులఁ బెంపెసఁగు
మలయపవనంపుఁగొదమలకు మధురత్వం
బలవడిన నీడు మఱి కల దనఁగ వచ్చుఁ గడు
వెలయఁ గలయీసుకవిపలుకులకు నెంచన్. 83

వ. కావున.— 84

క. ఊరక యటు మిముబోఁటుల
చేరువఁ జరియింపఁ గనిన సిద్ధింపవె యే
కోరిక లైన నజస్రముఁ
గోరుదు మీవీణ మోసికొని కొల్చుటకున్. 85

సీ. మునినాథ యిటమున్ను వనజదళాక్షుని
యంతఃపురంబున కరుగువేళ
మణికంధరునిఁ దదంగణమున నిల్పి మీ
వీణియ మీఁదలే పాణిఁ బూని
పోవఁగాఁ జూతు నప్పుడు 'దాని నేఁ బుచ్చు
కొని కొల్చి వత్తునో?' యని తలంతు
దేవరచిత్తంబు దెలియమి 'నట్లు నే
యఁగ నేమి తోఁచునో?' యనుచు వెఱతుఁ
తే. గరుణ నంతమాత్రపుటూడిగంబు నాకు
ముదల పెట్టుఁడటంచుఁ గేల్మోగిచి మిగుల
వినయ మొప్పఁగ నాయింతి వేఁడుకొనియె
నతఁడు "నట్ల కాని" మ్మని యనుమతించె. 86

వ. అనుమతించుటయు "నిమ్మహాత్మునియనుగ్రహం బీపాటి కలిగె; దీనం జేసి నావాంఛితంబును సఫలం బగు" నని సంత

1. జన.

సిల్లి రంభానలకూబరులవలనఁ గడపట వినంబడినవాక్యం
బొకటి దలంచుకొని, యది తెలియుటకుఁ గృతాంజలి యై
వినయభరంబునఁ గొంకుచు దానను మణికంధరుండు రహస్య
శంక నెడగలుగఁ జనఁగ నమ్మహాముని కి ట్లనియె. 87

సీ. "మహితాత్మ! మీర లిమ్మహి నుండ సంకోచ
పడి యేమొ మిక్కిలి పాడవు చనఁగ
నీక విమానంబు నిలచేర్పునన కొంత
మేరఁ బోనిచ్చె నమ్మిథున మిప్పు
డేను వృథాభ్రాంతి నింతనంతను దాని
వెంబడిఁ జని పఱ్ఱ వింటి నొకటి
వినుఁ డది యర్థేశతనయుఁ" డోయబల! యి
న్నారదుమాటలు నడుమ వేఱ

తే. పాడమె నేమయ్యె నలకళాపూర్ణుసుద్ది
కడమ చెపు" మన్న రంభ "యప్పుడ తెలుపనె
నీకు మఱి చెప్ప రాకుంట? యీకథయును
నీకు నాతోడు [1]సుమ్ముబ్బనీకు" మనియె. 88

తే. ఏ నెఱుఁగ వేడ్కపడుచున్న దాన నోత
పోధనోత్తమ! యాకళాపూర్ణుఁ డనఁగ
నెవ్వఁ డాతనిసుద్ది ము న్నేమి చెప్పె?
నెద్ది చెప్పరా దనియె నాయిగురుఁబోఁడి. 89

వ. ఇది యానతీవలయు ననిన నతండు వెఱఁ గంది "యిది
యంతయుఁ గడు నపూర్వంబు దీనిఁ దెలిసెదం గాక!" యని
కొంత[2]దవ్వు నిశ్చలుండగుచు విశ్వప్రపంచంబునం గల

1. సుముసుబ్బనీకు. 2. తడవు.

భూతభవిష్యద్వర్తమానవర్తనంబు లన్నియు విమర్శించి తత్ప్రకారంబుఁ గాంచి కలభాషిణిం జూచి "యారనుం బ్రియునకుఁ జెప్పరా దనినకథ యత్యపూర్వంబు; నాకుఁ దం జెప్పఁ దగ" దని పలికిన. 90

తే. "అనఘ చెప్పరానికథాంశ మట్లు యుండ
నిమ్ము నలకూబరునకు నయ్యింతి యేమి
కారణమ్మున నీప్రసంగము వచించె
దెలుపు"డన దాని కిట్లని తెలిపె మౌని. 91

సీ. "ఈరంభయును వీఁడు నేవేళయును రతి
క్రీడాపరాయణుల్ కేవలమును
వీరి నొండొరుహాసవీక్షణోక్తులుఁ దక్కి
నట్టిచేష్టితములు నెట్టివైన
మన్మథోద్దీపనమహిమఁ జొక్కించు నొ
క్కొకప్రేమచ్ఛాప్పిది యుర్విఁ గలదు
కావున మము నేఁడు కనుఁగొనుటకు మున్ను
రంభ నవీనమార్తాండుదండ

తే. శుభ్రఘనరేఖ వర్తిల్లఁ జూచి నగుచు
బ్రహ్మతో నున్నశారదారమణిఁ బోల్చె
ధనదసుతుఁడు నవ్వాటకుఁ దరుణిమోపి
దంతశిఖనొత్తె నత్తఱిఁ దనరుతమిని. 92

క. ఒత్తుటయు నెందుఁ గలుగని
క్రొత్తతెఱంగునఁ జెలంగుకోమలకలవా
గ్వృత్తి యపు డొకటి బహువి
చ్ఛిత్తికమై దానికంతసీమం బొడమెన్. 93

ఉ. ఏయెడ నెన్నఁడుం గననియింపులు గుల్కెడుతద్గళస్వనం
బాయత మైనకౌతుకము నద్భుతముఁ మొలపింప "నేది యే
దీ! యిది చాలఁ గ్రొత్త బళీ! యింకొకమా ఱేఁక నొక్కమా"
అటం,చాయలినీలవేణి నలకాధిపసూనుఁడు వేఁడె వేఁడినన్.

క. "నాచేత నింకఁ గా దిది
యోచెలువుఁడ" యనఁగఁ "గాక యున్నఁ విడ నే
నోచెలువ" యనఁగ వచనా
గోచరసల్లాపరసము కొంతపు డొదవెన్. 95

వ. అంత నక్కాంత కాంతునికి సంతసంబుగాఁ గొంతకొంత
తత్ప్రార్థనంబు సఫలంబు చేసె; నతం డంత "నింతకు ము
న్నిది యెన్నండును విన్నయది గా; దిప్పు డెప్పగిది నొదవెఁ
జెప్పు" మని గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడుగ నిది నేఁడు నేర్చినది
కాదు; తడవులనుండి నే నెఱింగినదియ; యొక్కకారణం
బున నిది యెఱుకపఱుపక నెఱయ మఱచియు నేఁడు బాల
భానుపాండుమేఘసంసర్గవిశేషవీక్షణంబునం [1]దలంచిన మాన
సంబులోనన పూనియుండి యిప్పటినీదుండగంబువలనఁ గలఁగి
వెలివిరియ నిచ్చితి" నని పలికిన నతం డి ట్లనియె. 96

తే. "ఏమికారణమున డాఁచి తిన్నినాళ్లు?
తరుణి యెఱిఁగింపు" మనుడు నే తత్ప్రసంగ
మునఁ గళాపూర్ణకథలు వచ్చునో యనియెడు
తలఁపుచే డాఁచితి నటంచు వెలఁది పలికె. 97

సీ. పలికి "యోపౌరుషాభరణ! తత్కథలు వ
చ్చిన నేమి? యంటేని వినుము తెలియ

1. దలంపైన.

నాకథ లిఁకఁ జెప్పినట్టివారును విని
నట్టివారును ధాత్రియందుఁ బుత్ర
పౌత్ర ప్రపౌత్రాదిబహుసంతతిని దన
ర్చుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంప
దభివృద్ధిశోభితశుభసౌఖ్యములు గాంతు
రనుమాట యున్నది యాదియందు

తే. యేను నీ కది చెప్పిన వానికొఱకు
నపుడఁ బుట్టంగ వలయునో యని వెఱచెదఁ
బ్రాణవల్లభ ! యవి తావకాంగసంగ
సౌఖ్యమునఁ జేర్చునాకు నిష్టంబులగునె? 98

తే. 'అదియు వింటివి గద' యని యనియెదేని
యేను వినినట్టిపిమ్మట నిట్టిమాట
పలికె నొక్క యమోఘవాగ్విలసనుండు
కావున వచింప విన నీకఁ గాదు [1]నాకు. 99

వ. అని చెప్పె" నని చెప్పి నారదుండు. 100

తే. అతివ విను రంభకును గలయట్టిభయము
నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ
గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలిఁ గుతలయమున
వెలయఁ గల దది వెలయుత్రోవలును గలుగు. 101

వ. అది యట్లుండె రంభానలకూబరు లవ్విధంబున స్వర్గాపం బొన
రించినయనంతరంబ తద్వామాపంబు మత్స్యమీనాపంబున కేతేర
మీఁదఁ గోలికా ప్రసంగంబులు వడిమో" నని కలభాషిణికిం జెప్పి
యప్పుడు తద్వనలక్ష్మీవిలోకనకౌతుకంబున నెడఁగాఁ జని

1. నీకు.

యున్న మణికంధరుం బిలిచి "యంబుజాక్షునికొలువువేళ సేశొ
కుండం బోవలయు ర"మ్మనుచు నచ్చటం గదలి చనియెఁ గల
భాషిణియు నంతఁ దనుఁ జేర వచ్చిన నెచ్చెలులుం దానును
నిజగృహంబున కేగి వేగంబ కొలువుసింగారంబు సంఘ
టించుకొని కృష్ణునగరి కరిగె. 102

శా. శ్రీనంద్యాలపురాంక వాగ్విభవలక్ష్మీనాథపర్యంక సు
జ్ఞానశ్రీనిధిలేంద్ర సూనృతవచస్సంధాహారిశ్చంద్ర వి
ద్యానైపుణ్యసముద్భటాస్ఫటికవిద్వద్వాదవాచాలితా
స్థానీమందిర యిందిరారమణపత్త్సంకేరుహోందిందిరా! 103

క. అంభోనిధిసాధారణ
గాంభీర్య యరాత్యసుప్రకంపనచయకు
త్కుంభరితరవారిమహా
కుంభీనసవర్య సమరగురుభుజశౌర్యా. 104

మాలిని. శేషసుభాషణ శీలవిభూషణ సేవకపోషణ చిత్తరిపూ
న్మేషనివర్తన నిర్మలకీర్తన నిత్యసువర్తన నీతికళా
పోషవిచక్షణ పుణ్యవిధిక్షణ భూసురరక్షణ భూరిమద
ద్వేషణశాసన ధీజలజాసన దీప్తివిభాసన ధీరమతీ! 105

గద్య. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి
యమరనార్యతనూభవ సౌజన్య[1]జేయసూరయనామధేయ
ప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయం బను మహాకావ్యంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

---

1. గేయు.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

ద్వితీయాశ్వాసము

ఖండాద్రిహిమాచల
మేఖలికావిలసదపరిమితహయరింఖా
లేఖితజయలాంఛన నృప
శేఖర సంద్యాలనారసింహునికృష్ణా. 1

వ. అవధరింపు మవ్విధంబునం గలభాషిణితోడ సంభాషించి యరుగుచు నారదుండు తనమనంబున. 2

చ. "హృదయము వ్రేఁగొకింత శమియించెను జెల్వపుఁ గ్రొవ్వు వెంపునం, బొదలెడు రంభకుం సవతిపోరు ఘటించుట కంకురార్పణం, బిది యిటు గొంత చేసితి నపేక్షిత మంతయు నైన యట్లు, యీసుదతియ చాలుదీనికి నసూయయు నున్నది మాట లారయన్.

క. ఎంచఁగ నాగమనమునకు
నించుక చుట్టయిన నయ్యె నిది యోగ్యమః సా
ధించుట కెవ్వారిని బో
రించనిక్షణ మొక్కటియుఁ దరింపఁగ వశమే!" 4

వ. ఇవ్విధంబున సకలజనసేవ లాదరించుచు శిష్యబృందమునుం దాను నమ్మునివరుండు పరస్పరవిఘట్టనవాచాలవీచీహస్తసమార్జిత చర్చరీమచర్చికాచర్చాంకురంబులవలనను, సంకులకలహంస చక్రవాకపుష్కరాహ్వయప్రముఖ జలపక్షిసందోహకోలాహలంబువలనను, నవిరళపరిస్ఫోటమానడిండీరఖండమండలీ పాండిమచ్ఛలవిలసితప్రహసితంబులవలనను, నికటంబునం బొదలుజలధివిలసనంబులం జెలరేఁగి గేలిసేయుసోయగంబునం బరఁగుపరిఖావలయంబులును, బరిఖావలయసలిలనిధిసముత్తాలకల్లోలశీకరావకీర్యమాణంబు లగుచుం బరమయం దుభయతస్సమాకృష్యమాణభోగీంద్రభోగవేష్టనప్రకారానుకారపారీణంబులై రాణింపుచుం దిరుగుడు మెఱుఁగుఁదీఁగలు ప్రకాశింపవై శాఖపర్వతనితంబడంబరవిడంబనచతురంబులై చూడ నొప్పు దుర్గప్రాకారంబులును, బ్రాకారవలయ విపుల కపిశీర్షసముదయ సముత్కీర్యమాణ మాణిక్యనివహ వివిధకాంతిసంతానసోపానమాలికాస్తోమాభిరామపర్యంత భాగంబగుచుం బౌరవిభవలక్ష్మికిం బట్టినయాతపత్రంబురీతి నుద్ద్యోతించుగగనమండలంబునకుం బాండురత్వసంపాదనంబున సోఁపానర్చు సమున్నతశిఖరసంసక్తసిద్ధిస్తమహాస్త్రీక భక్తివిశేషంబుతోడం బసిండికామచెలువు సలవరించు వాసుదేవప్రాసాదరాజంబును, వాసుదేవప్రాసాదరాజకైతవద్యోతమానశాతకుంభకుంభినీధరంబునకుఁ బ్రత్యంతపర్వతభంగి నంగీకరించి యలంకారంబు గావించు వసుదేవసంకర్షణ సాత్యకిప్రద్యుమ్నాది యాదవసంఘసౌధయూథంబులును, సౌధయూథభూధరవ్రాతజాతమహాతరంగిణీబృందసందేహంబు

ప్రభవింపం జేయునుభయపార్శ్వభాగ హీరమయగృహ
భిత్తిసంతతతంతన్యమానమరీచినిచయ [1]పూర్ణరాజమార్గంబు
లును, రాజమార్గసజ్జితశైవాలినీశైవలభావభాసురంబులై
పాలుపారుగారుత్మతబహిర్వితర్దికానికాయంబును, బహిర్వి
తర్దికానికాయవిరచిత కురంగనాభిగోమయోపరితరంగిత
రంగవల్లీమతల్లికామనోజ్ఞమౌక్తికమండన పాండిత్యంబు
లత్యంతకాంతంబు లగుచు నుత్తుంగహర్మ్యశిఖరకేతుసంఘ
సంఘర్షణాశకలిత పతితాంతరిక్షఖండలక్ష్యమాణనక్షత్రంబు
త్ప్రేక్షాసంధుక్షణవిచక్షణంబు లై వీక్షణపర్వంబు సర్వ
హింపం బెంపుమీఱుచుం దపవలంబనలంబమానవివిధాంబుద
కదంబకంబుడంబుఁ జూపుకలువడంబులును, గలువడంబులం
దవిలినమిళిందంబులచందంబు నందపఱచు చంద్రశాలాస్థానా
లోల నాళీకలోచనా లోచనంబుల పరిచిపీచికలపెల్లు వి
ల్లునం జిమ్మన గ్రోవులఁ జిమ్ముగంధసారకస్తూరికాసలిలధారా
ప్రసారంబుల తేటం గెటింగింప బంగారు రంగురంగుల బసుపు
వసంతంబు [illegible] పంబుల [illegible] నెఱపు [illegible] హాస్యశ్రీ
ఖేలాసంభ్రమోచ్ఛ్వసితపిశంగ[illegible]కేశబంధంబులో యనంగ
బంధురంబులగుమంథరగంధవహవిహారణ విస్ఫురదగరు[illegible]
ధూపధూమంబులును, ధూపధూమశ్యామికామిషంబున నిజ
స్వామికొలువునకు నిబ్బరంపుఁ బె[illegible] ప్రబ్బికొనుచుం
జేరినశృంగారరసము ద్రంబునకు[illegible] ప్ర[illegible]సంఘ
సాంగత్యసౌభాగ్యంబు ననుగ్రహించుచుఁ బ్రత్యగ్రగ్రావాగ్ర
[illegible]గ్రస్థలస్థాపితకురువిందకలశకరంబిశచ్ఛవిచ్ఛటా జటాలితంబు

1. పరిపూర్ణ.

లగుగోపురంబులును, గోపురద్వారతోరణవ్యాజవిభ్రాజమాన
మంగళసూత్రసువ్యక్తనిర్వర్తిత పరిగ్రహాగ్రహవైభవశ్రీ
సముపభోగనిస్తంద్రు లగుసకలజనులును నత్యంతచిత్రతరమ
హత్త్వంబునం బ్రవర్తిల్లను త్తమోత్తమకీర్తులం బొగడొందు
తద్ద్వారకానగరంబుఁ దఱియంజొచ్చి యంత. 9

సీ. మహనీయకురువిందమాణిక్యకాంతుల
చేతఁ బల్లవితమై చెలువు మీఱి
మరకతమణిసముత్కరమరీచిచ్ఛటా
పత్రసంతతిచేత బాగు మీఱి
నకలంకనవ్యముక్తికచాకచక్యప్ర
సూనసంపదచేత సొంపు మీఱి
నింద్రనీలజ్యోతిరిందిందిరశ్రేణి
విలసనంబులచేతఁ బొలుపు మీఱిఁ

తే. దనసమున్నతిచే నభస్తరువుఁ బోచి
విమలశిఖరాగ్రకనకకుంభములచేత
సఫలితంబుగఁ జేయుచుఁ జాల వెలయు
నంబుజాక్షునికొలువుకూటంబుఁ గాంచె. 10

క. కాంచి మణికంధరునితోఁ
గాంచనగర్భజుఁడు పలికెఁ "గలకాలము వీ
క్షించిన నిది నిచ్చలు నొక
యంచితరుచి నెఱపుచున్న యది కనుగొంటే. 11

శా. ఆవైకుంఠముఁ జూచినట్లు కడు నింపై యీసభామంటప
శ్రీవిస్ఫూర్తికతంబునన్ మిగుల నాచిత్తంబు నానందము
ద్రావై చిత్రిఁ గరంచుచున్న యది యేతద్ద్వారకాపట్టణం

బీవిశ్వంబునఁ గల్గుమే లిసియపో యొందఱ వివేకించినన్."

వ. అని పల్కుచుఁ జేరం బోవునంత. 13

క. ఆఋషియాగమనం బపు
డాఁకసి చని చెప్పి రంబుజాక్షునకు బహి
శ్చారిణు లగుపరిచారిక
లారీతిని జెప్ప నతని యానతికల్మిన్.[1] 14

సీ. బంగారుగోలుసులుఁ బవడంపుఁ[2]దఱిమెన
కోళ్లును వింతబాగులబోగడలు
రత్నంపుఁజిలుకలు రాయంచప్రతిమలుఁ
బసిఁడిపువ్వులప్రాఁతసనుల సొబగు
వివిధంబు లగు చిత్రవిరచనలును దసి
లీనూలిపట్టె యల్లిక బెడంగుఁ
బలు దెఱంగులపట్టుతలగడబిల్లలు
మవ్వంపుఁ గుంకుమపువ్వుపఱుపుఁ

తే. గలిగి మెఱుఁగులు దిక్కులఁ గడలుకొనఁగ
మించు దంతపుటుయ్యెలమంచమునను
బొలుపుమీఱుచుఁ దనయంతిపురముసతుల
యూడిగంబులు గైకొంచు నున్న శౌరి. 15

ఉ. అప్పలుకుల్ చెవిం బడినయంతన దిగ్గున లేచి "యెట్టెటూ
యప్పరమేష్ఠినందనుఁడె? యానె? హాజాంరపుఁదోవివ వచ్చెనే!
యెప్పుడు సంతరిక్షగతి సిచ్చటికే చను దెంచు; నివ్విధం
బిప్పుడు చాలఁ జిత్ర మిదె యేమొకో" యంచు ససంభ్ర
మంబునన్. 16

---

1. వ. ఇట్లు చెప్పిన. 2. దరపణి, తరువడి.

సీ. తూఁగుటుయ్యెలఁ దూఁగుచోఁ గొంత చెదరిన
యరవిరివన్నెబా గట్లుయుండ
నడపంబు తొయ్యలి మడిఁచి యిచ్చిన తెల
నాకుఁజీలిక చేతియంద యుండ
నట్టిటు తొడిగిన యంఘ్రిలగత్నంబు
సమ్మాళిగలు సారె జాఱుచుండ
రాణివాసపుఁజామరగ్రాహిణులు గూడ
నరుగుదెంచి తమంత పనులు చుండఁ
తే. దనకుఁ గైదండ యొసఁగిన తపసికేలు
వదల నెఱుఁగమి నది తోన వచ్చుచుండఁ
గనిన వారెల్ల నొడఁగుచుఁ గలఁగుచుండ
మురరిపుఁడు వాకిటిమహాజారమునకు వచ్చె. 17

తే. ఇ ట్లిదుర్వాని ప్రణమిల్లి యిప్పుఁ బెంపుఁ
దనరఁ గైదండ యొసఁగి తోడ్కొనుచు నేగి
యతని యాజ్ఞ వెంబడిని శుద్ధాంతనికట
భాసి యగునొక్కమణిసభాభవనమునకు. 18

మ. జగదీశుండు తపోధనాగ్రణికిఁ బూజావర్తనల్ నాఁడు క్రొ
త్తగ నేతెంచినవానికిం బలె మహాతాత్పర్యసంయుక్తుఁడై
తగఁ జేసెం "గడుఁ గ్రొత్తక్రొత్తగుచు నత్యంతాదరం బెక్కుధ
ర్మగరిష్ఠాత్ములబుద్ధి పూజ్యు లగువారల్ గల్గుటల్ వచ్చినన్."

ఉ. అప్పుడు తత్సభాగృహసమాగమనాప్తులు కొల్వుసేతకై
యెప్పటియట్ల యందఱు బహిఃస్థితులై యెఱిఁగించి పంపఁ దా
నప్పనమర్చి వీడ్కొలుపునంతకు రమ్మనఁ [1]గొంకి యచ్యుతుం

1. గొంచి.

డప్పులుకుల్ గణింపక తదంచితగోష్ఠిని యుండె నింపుతోన్.

వ. అప్పుడది యెఱింగి. 21

ఉ. మౌనివరేణ్యుఁ డిట్లనియె "మా కొక పెద్దతనం బొసర్చి రా
జ్యానుగుణప్రవర్తనల కక్కట యిమ్మెయిఁ గొంకి తేని న
న్నో నలినాక్ష! పో మ్మనుట యుక్తము నీ కిపు; డట్లు గాక మీ
వానిగఁ జూచితేనిఁ గొలువం బిలిపింపుము వారి" నావుడున్.

మ. చెలులం జుట్టల దండనాథుల విపశ్చిద్వర్యులన్ సత్కవీంద్రుల
మంత్రీశులఁ[1] బౌరముఖ్యుల ముకుందుం డెంతయుం బ్రీతితోఁ
బిలిపించెం బొడగాంచి తద్విభవశోభిన్ వారలున్ వేత్రహ
స్తులు దమ్ముం దఱి నప్పుడే పెలుఁగుతోఁ దోడ్తో నెఱింగింపఁగన్.

తే. కమలనాభుండు నపుడు శీఘ్రంబ తనదు
కొలువు వీడ్కొంచు మౌనిఁ దోడ్కొనుచు నేగె
నంతిపురమున; కాతండు నాత్మశిష్యు
వెలపలన నిల్పి తాఁ జనవిభుఁ గొనియెఁ: 24

ఆ. అప్పు డతనిచేతి యాపిలఁ బాఁ బుచ్చు
కొనియె సంభ్రమమునఁ గూడ నేగి
కరము వినయ మొప్పఁ గలభాషిణి ముకుందుఁ
డపుడు దానిఁ జూచి యల్లనగుచు. 25

క. "ఏమీ శిష్యత్వంబున
నీమునివరు సేవ సేయ నిచ్చ వొడమెనో
యోమగువ" యనిన విని "యది
యేమియు లే"దని వినీతి నిటు నటు నొడిఁగెన్. 26

1. వారముఖ్యుల.

చ. ఒదుఁగుటయుఁగా యదుప్రవరుఁ "డో హరిణాక్షి! తలంక
నేల? నీ,కిది కడు లెస్సబుద్ధి కృప నిట్టిమహామహు లాత్మ సేవ
కుఁగా, హృదయమునందు నియ్యకొను టెవ్వరి కున్నది?
వేయు నేటికిం?, బ్రదికితి; సేవ సేయుము శుభప్రదు నిమ్ముని
నిట్ల యెప్పుడున్. 27

ఉ. నీమతి పెంపుఁ బాడుకొను నేరుపులుఁగా మృదుమంజులస్వర
శ్రీమధురత్వముం గనుచుఁ జిత్తములో పల నేను నెంతు "ని
క్కోమలి కొంత నారదునకుం బరిచర్య యొనర్చు నేని వి
ద్యామహిమం గడుఁగా వెలయు" నంచు నినుం గనుఁగొన్న
వేళలన్." 28

మ. అనుచుఁగా జాంబవతీగృహంబునకుఁ దా నమ్మౌనిలోకాధినా
థుని వెంటం జని "శిష్యురాలి నొకతెం దో డ్తెచ్చితిం; దీనిఁ గై
కొని శిక్షింపు" మటంచు నల్లనగుచుఁగా గోవిందుఁ డాయింతిఁ
బిల్చి నయం బొప్పఁగ బల్కెఁ; నమ్మగువయుం జిత్తంబు రం
జిల్లఁగన్. 29

క. "నాకు మును మీరు చెప్పెడి
యాకలభాషిణియె యిది?" యటంచును విన యో
త్సేకమునఁ బలికి మునికి వి
వేకిత సుచితోపచారవిధు లొనరించెన్. 30

సీ. అంతట గోవిందుఁ డాయింతిఁ జూచి "యో
వనజాక్షి! యిచటి కిమ్మునివరేణ్యుఁ
డే తేర దొరఁగొని యెన్ని[1] యోనా ళ్లయ్యె
నీ వేమి దిద్దితి వెలుఁగఁ జెపుమ!

1. యే నాళ్లయ్యె నే మేమి.

గానచాతురిఁ దాను గడుఁ బ్రోడ యయ్యెఁ దుం
బురుమీఁదిమత్సరంబునను జేసి
'మనవిద్య సాధింతు' నని పూనినాఁడిది
యెందు నెవ్వరును మ న్నెఱుఁగకునికిఁ

తే. గావున "విశేషములు నీకుఁ గలవి వరుసఁ
దెలిపి నీనేర్చిన ట్లెల్ల దిద్దు మనుచు
నొప్పగించితి నిమ్మహాయోగివర్య"
ననుడు జాంబవతీసతి వినయ మొప్ప. 31

క. "ఎప్పుడు మీవచస్థితిఁ
దప్పక యే నడపుచున్నదాన నిపుడు నా
తప్పొప్పులు మీ రరయుట
యొప్పఁగా విన నవధరింపుఁ డోకకొం" తనుచున్. 32

క. కుందనపుఁగమ్మిఁ దిగిచిన
యందంబున జవరఁడసము నలరుం దేనెల్
చిందినగతి మాధుర్యముఁ
బొంపుపడఁగ వీణె మీటి పొలఁతుక పాడెన్. 33.

సీ. ప్రౌఢితో సరిగమపధనిస్వరంబుల
ప్రతినియతశ్రుతిక్రమము లెఱిఁగి
రాగభేదములవర్జ్యములు దొలంగించి
లయతాలశుద్ధి నెంతయుఁ దలిర్ప
గ్రామవిశేషమూర్ఛన లేరుపడ మంద్ర
మధ్యమతారసామగ్రి దనర
ధాతుమాతువులు గీతప్రబంధములందు
నసమానలీలమై నతిశయిల్లఁ

తే. దోర మగుప్రేమరసమునఁ దోఁచి తోఁచి
వీనులకు నింపుఁ జలువయు విస్తరిల్ల
నాకరణిఁ దనకాంత యనేకగతుల
నాత్మగుణగానములు సేయ నచ్యుతుండు. 34

ఆ. "ముదిత మేలు మేలు కొదవ లే దెందు! నీ
యనఘచరితు దిద్దు" మనుచుఁ జనియె
జాంబవతియు నొక్కసంవత్సరముదాఁకఁ
బాట నేర్పె మునికిఁ బాటవమున. 35

ఉ. అంతఁ గ్రమంబునం బ్రియునియాజ్ఞను సత్యయు భోజకన్య
యుక్, సంతస మొప్ప నప్పరమసంయమి నొక్కొకయేఁడు
దిద్ది రత్యంతమనోజ్ఞగానపటిమాతిశయోన్నతుఁ గాఁగ
నవ్విభుం, డంతటం దాను నిద్దె నొకయబ్దము పూర్ణము
గాఁగ నాతనిన్. 36

వ. అప్పుడు మణికంధరుండు కలభాషిణికిం బోలె సంతతపురకాం
తలవలని శిక్ష యేమియు లేకుండియుఁ బుండరీకాక్షునియను
గ్రహవిశేషంబున సకలమహాస్యసంగీతవిద్యాసంపన్నతచేత
నారదకలభాషిణులయట్ల యత్యధికుం డయ్యె. 37

క. అమ్మునివరు గానము హరి
యిమ్మెయి నఖిలంబు నేర్పి "యిఁక మీసంగీ
తమ్మునకు నీడు లేదు జ
గమ్ముల" నని పలికి మోదగరిమం బేర్పెన్. 38

ఆ. అంతిపురములోని కరిగినప్పుడు తనే
యాంగనలును దత్ప్రసంగ మైన

మౌనితోడ "నీదు గానవిద్యకు సరి
లే" దటంచుఁ బలికి రాజసమున. 39

వ. అంత. 40

క. మణికంధరుఁడును గలభా
షిణియుఁ గొలిచి రాఁగ నారదఋషిప్రవరశిఖా
మణి యొక్కనాఁడు యదుభూ
షణు వీడ్కొని వేడ్క నవనిసంచారమునన్. 41

ఆ. చనుచు నుండి తనదుసంగీతచాతురి
గరిమమునకు మున్ను సరసిజాక్షు
చెలువ లాత్మ మెచ్చి పలికినయట్టిప్ర
శంసచందముల ప్రసంగ మైన. 42

వ. వారితో ని ట్లనియె: "నిర్విధంబున సర్వాపవర్గినులు ముప్పురుం బెక్కుమాఱులు మదీయసంగీతచాతుర్యంబురీతు లతినూతనంబు లనియు నీ తెఱంగు లెవ్వరికిని దొరకవనియుఁ బలుకుట గల దది నిజహృదయంబునఁ గలవిధంబో నాదుమనసికి ముదం బొనరించుకొఱకునో తెలియంగ రాదు. చదువు 'లెవ్వరిమదికి నెట్టిపగిదినైన సంతోషం బొదవించుటపరమధర్మం' బని తలంతురు. కావున స్త్రీకథలు గట్టిగ నమ్మరాదు. ఆమచెలులతోడ నేతత్ప్రసంగంబున నేమిపలికె దది నిజంబు. తద్విధంబు గలుగునందాఁక దెంగంబు సంగతియంబు నొందుట చెప్ప" వనుటయు నప్పరమతపోధనునకుం గలభాషిణి యి ట్లనియె.

క. "మీవెంట బ్రహ్మపాఠకులు
గావింపఁగ నగరిలోనఁ గలజనములు న

న్నో వాచంయమ యెఱుఁగుదు
రావనితలకడకు నాకు నరుగఁగ వచ్చున్. 44

తే. ఇట్లరిగి వారు సఖులతో నిష్టగోష్ఠి
నాడుకొనుమాటలను వినఁ గూడు నైన
నేను మీదాన నగుట మీగానకథలు
వడిన నవ్వేళఁ గొదవలు తడవ రేమొ. 45

సీ. నా కపేక్షిత మైననానారూపు ధరింప
సామర్థ్య మబ్బిన నామగువల
సఖులరూపముఁ దాల్చి సముచితంబగు వేళఁ
జని వారిహృదయంబు గనఁగవచ్చు"
నన "నిది నెపముగాను నిధీశసుతునిఁ దా
రంభ యై కూడుట రమణికోర్కి
యదియు మదీయకార్యానుకూలమ కదా!"
యని యాత్మ నలరి యాయతివఁ జూచి

తే. "యువిద! నీ కిట్టిసామర్థ్య మొదవుటకును
వర మొసంగితి నేను నీవలసినట్టి
యంగనలరూపుఁ దాల్చి యాయబ్జనాభు
వనితలతలంపుఁ దెలిసిర" మ్మనుచుఁ బనిచె. 46

సీ. పనిచిన నాచెల్వ వనజదళాక్షుని
సతులపాలికిని దత్సఖులరూపు
ధరియించి వార లొద్దను లేనివేళలఁ
జని ప్రసంగము దెచ్చి సంయమీంద్ర!
సంగీతచాతుర్యభంగు లనన్యసా
ధారణం బగుట తద్వాక్యసరణి

చేత నెంతయు సునిశ్చితముగాఁ దెలిసి య
మ్ముని కది యెఱిఁగించి ముదితుఁ జేసె
తే. సంయమియు నాయకం జూచి "జాంబవతియు
సత్యభామయు భోజాత్మజయును హరియు
గురువులుగ గానకళ ల్లెల్ల గరిడిముచ్చుఁ
దనముతో నేర్చితివి గద !" యనుచుఁ బలికె. 47
తే. "క్రొమ్మ మున్ను నీ వాత్మలోఁ గోరినట్టి
కాంతు రంభామనోహరాకారుఁ డగుచు
మెఱయువానిని గూడి రమింపఁగలవు
నమ్ము పొ మ్మింక నీభవనమున" కనియె. 48
వ. అని యవ్వనిత ననిపి మణికంధరుండుం దానును సముచిత సంభాషణంబులు గొంతతడవు నడపి నారదుండు నిజేచ్ఛం జనియె. మణికంధరుండును దదాదేశంబునఁ దీర్థయాత్ర కేగె నటమున్ను కలభాషిణియు నట్ల నారదుచేత ననిపించుకొని నిజ గృహంబునకుం జని [1]గానాభ్యాసం బుడుగుటం జేసి (మున్ను వోలె) నగరిరాకపోకలతగులంబు చాలమిఁ గ్రమంబునఁ దన చిత్తంబు నలకూబరచింతాయత్తం బగుచుండం దత్సమీపా గమనంబున కుపాయంబు గానక బహుకాలంబు గడపి కాల యాపనంబు దుష్కరం బగుటయు నొక్కనాఁడు దా నొక్క తియ వీడెఁ గొని గృహారామంబున కరిగి యుండునంత. 49
చ. లలితపుభూతిపూఁతయును లాతపుఁగోలయుఁ గక్షపాలయుఁ
మలగొనుచిన్ని కెంజడలు మందులపాత్రము నాగబెత్తముఁ
లలిఁ గనుపట్టుకిన్నెరయు లాహిరిమోదము సింగినాదముం

1 గానాభ్యసనం.

జెలు వలరంగ నొప్పు నొకసిద్ధుఁడు సింగపువారువంబుతోన్.

తే. అభ్రపదవి నేతెంచి యయ్యబల యున్న
తోఁటలోనికి డిగియె సద్భుతము గాఁగ
నదియుఁ దన్మహిమకు వెఱఁ గందుమనము
నల్ల నూల్కొల్పి యర్ఘ్యపాద్యాదు లొసఁగె. 51

తే. అతఁడు "నోకలభాషిణి! యాత్మగురునిఁ
గృష్ణుఁ గొలువఁగ నేగుదే? గీతవిద్య
పూర్ణముగ నేర్చితే? రాకపోక లిపుడు
మానినాఁడుగదా దివ్యమౌనివరుఁడు! 52

క. ధానం జేసియు నీకును
మానస మితరప్రచింత మాని తిరముగా
నానలకూబరునంద య
ధీనం బై నిలిచి యున్నదియె తరలాక్షీ? 53

చ. కడపటినాఁడు నిన్ను నిటు కాంచనగర్భతనూజుఁ డంపుచోఁ
గడమయభీష్టసిద్ధియును గాఁ దగుదీవన యిచ్చెఁ గావునం
బడఁతియమోఘ మాయనఘుపల్కు చలింపఁగ నీకు తాల్మి;నీ
బడలుటచూడనోపుదురె ప్రాణసఖుల్ క్షణమాత్రమేనియున్?

సీ. తడవులనుండియుఁ దపము నేయఁగఁ బూని
మణికంధరుఁడు పాట మానియునికి
నుపవాసఖేదంబు నపనయింపఁగలేక
వేఁగుచున్నవి నాడువీను లిపుడు
వీణె వాయింపు మోవెలఁది [1]న్దేఁ డైనఁ దు
ష్టిగ విని పారణసేయుఁ గాని

1. యిం డైనఁ.

యీభువనముల మీయిరువురగానంబ
కాని యన్యము లింపు గావు నాకు”
తే. నని పలుక మాటమాటకు నద్భుతంబు
చాలఁ బ్రబలంగ వినివిని యాలతాంగి
కరసరోజముల్ ముకుళించి కరము వినయ
మతిశయిల్లఁగ ని ట్లను నతనితోడ. 55

క. “ఓయనఘ దేవుఁడవో యో
గాయతకపిలాదిసిద్ధులందు నొకఁడవో
నీయనుభావం బద్భుత
మై యున్నది! నాదు మెద్ది యానతి యీవే.” 56

క. అని పలుక “మణిస్తంభుం
డనుసిద్ధుఁడ నేను జలరుహానన నీ వెం
చినవారలలో నెవ్వాఁ
డను గా” నని యతఁడు వల్కుటయు వినయమునన్. 57

ఉ. “ఓమహితాత్మ! మీవచన మొక్కొకటే పఠికించి చూచినన్
నామదిలోన నెంతయు ఘనం బగుచున్నది యద్భుతంబు! మీ
రేమహిమన్ యథార్థముగ ని ట్లిది సర్వముఁ గంటి? రిట్టిమీ
కీమహిఁ గానరానియది యేమియు లేదు గణించి చూడఁగన్.

తే. నాకుఁ దార్కాణ యయినయంతయును దిరుగ
నడుగఁ జెప్పంగ వలవదోయనఘచరిత!
యిపుడు మణికంధరుని మీరు తపసు సేయఁ
[1]జెప్పితిరి యది మొదలుగాఁ జెప్పవలయు.” 59

1. జెప్పితిరి మొదల్కొని యది చెప్పవలయుం.

వ. అనుటయు నతం డాయింతిం జూచి "యోకాంత! నాకు దూరదృష్టి దూరశ్రవణంబులు గలవు దానం జేసి యే నున్న చోటన యుండి సమస్తంబునుం గంటి నిందు నీయొకేంగిన యర్థం బెల్ల సరిదాఁకెను గదా! ఇంక నీ వనిపించుకొని పోయిన వెనుకటినారదమణికంధరసంభాషణప్రకారంబును దపగిపర్యంతం బైన మణికంధరవర్తనంబును వివరించెద విను" మని యిట్లని చెప్పం దొడంగె "నట్లు నారదుండు గానశిక్షా పరిపూర్తి యైనవెనుక నిన్ను నీగృహంబున కనిపి యంత మణికంధరుం జూచి. 60

క. "నీసంగీతవిశేషా
భ్యాసము సఫలముగ విష్ణుఁ బరమేశ్వరు స
త్యాసక్తితోడఁ బాడుచు
వేసరక భజింపు మెల్లవేళలయందున్. 61

క. 'ఆదేవున కెంతయుఁ బ్రియ
మై దురితవినాశహేతు వగు నిది' యని యే
నాదరమున నామోహా
పాదిక్ వీణియ ధరించి పాడుచు నెపుడున్. 62

సీ. బృహతీసమాఖ్యతోఁ బెంపుమీఱెడువీణె
వహియించి యెపుడు విశ్వావసుండు
జగతిఁ గళావతీసంజ్ఞ నొప్పెడివీణె
తోడ నేప్రొద్దును దుంబురుండు
మహతీసమాహ్వయమహనీయ మీవీణె
మానక నిత్యంబుఁ బూని యేనుఁ

గచ్ఛపి యనుపేరఁ గరము శోభిలువీణె
సవరించి జగదంబ శారదయును

తే. బాయ కెంతయుఁ బాటించుభంగు లరయ
విద్యలం దెల్ల సంగీతవిద్య మిగుల
నుత్తమము గాదె! యిది పురుషోత్తమునకు
నర్పితం బగు నేని యే మని నుతింతు! 64

ఉ. నీదుకృతార్థతామహిమ నెమ్మది నెన్నఁగ నంత యింత నా
రాదు తపంబులం గనఁగ రానిజగత్పతి కృష్ణుఁ డెట్టి భా
గ్యోదయశాలికిన్ దొరకు? నుల్లమునం బరికించి చూడుమా!
శ్రీదయితుండు నీకుఁ గృప చేసె గురుం డయి గానసత్కళల్.

క. కావున నీవిద్య సదా
యావర్తింపుము కుమార! యిది సకలాభీ
ష్టావాప్తికిఁ గారణ మిం
పావహిలం జేయు నప్పు డటు మనమునకున్. 65

శా. వేర్మిన్ వేగమ యేగి నాపడినపాట్లీడేర నాకంబులోఁ
గానీ కాంచనగర్భుకొల్వునడుమం గానీ పురద్విట్సభం
గానీ తొల్లిటివిష్ణుదేవుకడనే కానీ మదీయోల్లసద్గానప్రౌఢిని
వాదుఁ బూని గెలుతున్ గర్వోన్నతుం దుంబురున్. 66

న. అనిన నాపలుకు లాకర్ణించి మణికంధరుం డమ్మునీంద్రునకు
ముకుళితకరకమలుం డగుచు నిట్లనియె 'మీకు గానవిద్యచేతఁ
దుంబురుని గెల్చుసంభ్రమం బిప్పటి మాటలవలన నెఱుంగం
బడియె; నతనియం దిట్టిబద్ధమత్సరం బేల పుట్టె? దజ్జయంబున
కేమిపాట్లం బడితిరి? నాకు నింతయును నెఱింగింపవలయు'
ననుటయు నతం డి ట్లనియె. 67

శా. వైకుంఠంబున నొక్కనాఁడతులితైశ్వర్యుండు విష్ణుండు నా
ళీకప్రోద్భవముఖ్యదేవగణముల్ సేవింప యోగీశ్వరా
నీకంబుల్ నిగమాంతసూక్తులను వర్ణింపంగ నొడ్డోలగం
బై కూర్చుండె మహాసభన్ సదవనవ్యాపారపారీణుఁడై. 68

వ. అప్పుడు. 69

శా. కౌండిన్యాత్రిమరీచిదక్షకపిలాగస్త్యాక్షపాదాంగిర
శ్శాండిల్యక్రతుకణ్వకుత్సభృగువిశ్వామిత్రమైత్రేయమా
ర్కండేయాసురివామదేవకపిదుర్వాసోబకవ్యాఘ్రపా
న్మాండవ్యాదిమహామునుల్ చనిరి ప్రేమన్ లక్ష్మిఁ దత్సేవకున్. 70

క. అరిగితి మప్పుడేనును దుం
బురుఁడును విశ్వావసుండు మొదలుగవీణా
ధరుల మొకకొంచెలము త
త్పరతయు భక్తియుఁ గలిగ్వఁ దత్సేవకు నై. 71

వ. ఇవ్విధంబున దేవమునిసంఘంబులు వచ్చి సేవింప విష్వక్సేనుండు వేత్రహస్తుం డగుచు [1]నందటి నెడ గలుగ జడియుచు బరాబరి యొనరింప దివ్యవారాంగనా నాట్యంబు లవలోకించుచు నద్దేవదేవుండు పేరోలగమ్మున నున్నసమయంబున. 72

ఉ. వారిదపంక్తిలో వెడలివచ్చు మెఱుంగులపింపు నా సఖీ
వారముతో రమారమణి వచ్చెను హెగ్గడికత్తె లెందఱేఁ
గోరి భజింప నాకొలువుకూటముముందటివంక నొప్పు సిం
గారపుఁదోఁటనుండి యధికం బగువైభవ మింపు మీఱఁగన్.

ఉ. నెచ్చెలిపిండుఁ దానును వసిష్ఠలిదండ నొకింత గానఁగా
వచ్చెనొ రాదొ యాకమలవాసిని యంతనె యేమి చెప్పుదున్!

1. సందడియెడ.

హెచ్చినసంభ్రమంబున ననేకులు బద్ధలవార లెక్కడక్
వచ్చిరొయొ మోఁది రాకొలువువారిఁ గ కాపికలై చనక్ వడిన్.

క. అప్పుడు మముబోంట్లకతల్
చెప్పఁగ నేమిటికిఁ? దారసిలి వేత్రధరుల్
రొప్పఁగఁ జనియెక్ నిలువక
యప్పరమేష్ఠియును నచటి కతిదూరము[1]గన్. 75

క. ఆతఁజని వేత్రహస్తు 'లో
హో తుంబురుఁడా' యటంచు నుచ్చైస్స్వరము
ద్ద్యోతింపఁ బిల్చి క్రమ్మఱ
నాతనిఁ దోడ్కొనుచుఁ బోయి రతివేగమునన్. 76

వ. అట్లు తోడ్కొని పోవుచుండ. 77

చ. కని తమలోనఁ దా 'రితనిఁ గ్రమ్మఱఁగాఁ బిలిపించె నేమొకో!'
యనియెడువారు 'గానవిధులందుఁ బ్రసంగము లేమి గల్గెనో!'
యనియెడువారుఁ 'దచ్చతురు లన్యులు లేరె యితండ కాని
యిం?' దనియెడువారు నై మనములందాను సందియ మొంది
రందఱున్. 78

ఉ. అప్పుడు నేను నామనమునం 'దితనిం బిలిపించు టెట్లొకో
యిప్పు!' డటంచు నిల్చి యరయింప వినంబడియెక్ నిజంబుగా
'నప్పురుషోత్తముండు తనయంగనతో వినుచున్నవాఁడు సొం
పొప్పఁ దదీయగాన'మని యొద్దఁ జరించెడివారు చెప్పఁగన్. 79

క. మ మ్మెల్లఁ దోలి యొక్కని
నిమ్మెయిఁ బిలిపించి హరియు నింగిరసుఁ గడుక్

---

1. నక్.

సమ్మదమునఁ దుంబురుగా
నమ్మును వినుచునికి విని మనం బెరియంగన్. 80

వ. ఏ నొక్కమఱుంగునం గొంతతడవు కనిపెట్టుకొని యుండ.

సీ. 'అనిపెనా యే మిచ్చె?' ననుచును సంభ్రమం
బున సంచడించుచు మూఁగువారు
'సర్వేశ్వరుండు శ్రీసతితోడ గానంబు
[1]వినుట యడుగ నేల' యనెడువారుఁ
'గడునను గ్రహము నెక్కడ లేనియీాయీాగి
[2]పసయ తెల్పెడు' నంచుఁ బలుకువారు
'నీ వొక్కఁడవొ మఱి యేవార లైన న
య్యెడ నుండిరో?' యని యడుగువారు
ఆ. నగుచు సురలు మునులు నరుదంద మేపూఁత
డంబుతోడ వచ్చెఁ దుంబురుండు
కడలవారిని గనకస్నాన మాడించు
పదకమును సునేత్రపటముఁ దాల్చి. 82

వ. అప్పుడు. 83

క. ధగధగ యనుపదకంబున
నిగనిగ యనుక్రొమ్మెఱుంగునేత్రపటమునన్
బుగబుగ యనుమేపూఁత
న్బగబగ యనిపించె నతఁడు నాహృదయంబున్. 84

సీ. "తనుఁ గ్రమ్మఱంగఁ బిల్చినవేళయంగ నా
తో విచారింపక పోవు టెట్లు

1. వినునఁట యడుగనే లనెడు. 2. పసయుఁ దెల్పెడు.

పోయెఁ బో ననుఁ బిల్వఁ జేయక తా నొక
నెఱ[1]జాణయై విద్య నెఱపు నెట్లు
నెఱపెఁ బో ప్రభువు మన్నించినాఁ డని మీఁదు
పరికింప కీసొమ్ము పట్టు నెట్లు
తే. లేఁడు తగవరి యొందును” మూడిఁ జొచ్చి
వాత వెళ్లెడువాఁడె యెవ్వాఁడు నంచుఁ
'బాపి తుంబురుఁడా' యంచుఁ బండ్లు గొఱుకు
కొంచు లోలోన నుడికితిఁ గొంతతడవు. 85

క. “నాకంటెఁ దాను ఘనుఁడే?
యాకొలఁదియు బయలు సేయునంతకు నేయే
పోకలఁ బోయినఁ బోని
మ్రాఁకపణెం జూడఁగి పోవనిత్తునె వీనిన్?” 86

వ. అని యాగ్రహించుచు 'నతనితోడ నెందేనియు వాదు వెట్టుకొని భంగపఱిచి యతనిపెత్తం బై నమదీయసంగీతచాతుర్యంబు వార్తలు క్రమంబున నిజ్జగన్నాయకునకు వినంబడునట్టి యుపాయంబు వెట్టెదంగాక!' యని యూహించి తదనంతరంబ.

చ. 'తలఁగక యిప్పుడిట్లు సమగ్రతఁ బేర్చినయీర్ష్యబుద్ధిలోఁ
బలన యడంచి మైత్రి గనుపట్టఁగ [2]నింతన కొంత రాకపో
కలు ఘటియించి యే నతనిగానములోఁ గుణదోషవర్గసల్
దెలియుట నీతి యా తెలివి లేకగునే జయ!' మంచు నెంచితిన్.

ఆ. ఎంచి యతనియింటి కేగితి నొక్కనాఁ
డతఁడు నపుడు పాట కాయితముగ

---

1. గాణ 2. నింకనుగొం.

వీణె మేళగించి వెలుపలిమోసల
సునిచి లోని కరిగియున్న వాఁడు. 89

ఉ. ఏనును "దుంబురుం డెచటికి కేగె? గృహంబున నున్న
వాఁడె!" యంచానికటంబునఁ మెలఁగునట్టి జనంబులఁబల్క
"వీణె యిచ్చో నిడి లోని కేగె" నను సుద్ది వినంబడ "నీవి
పంచి యెవ్వానిదో యంచు [1]సుండి తమి వానిదె చూత"
మటంచు నల్లనన్. 90

తే. పుచ్చుకొని పలికించి యపూర్వమైన
శ్రుతుల పెంపు నిర్దోషత సతుల మగుచుఁ
గడు వెఱఁ గొనర్ప దాని నక్కడన పెట్టి
మిగుల లజ్జించి వచ్చితి మగిడియపుడు. 91

వ. ఆసమయంబున నంతర్గతంబున. 92

మ. "కడుఁ బ్రావీణ్యధురీణుఁ డీతఁ డయినన్ గాంధర్వ సంపూర్తి
నె, ల్లెడఁ బ్రఖ్యాతి వహించునాకు నకటా యీతుంబురుం
డంతయెక్కుడుగాఁ గానము నేఁటిదాఁక!" నని సంక్షో
భించుచున్ "దాడిఁప, న్నెడువానిం బిలఁ దన్ను వాఁడు
గలఁ డన్వేషింప" నం[2]చెంచితిన్. 93

చ. అటమును చెల్మి పెంపు తనరాఁగ నేనును దాను నప్పట
ప్పటికిని గూడి పాడుదుము పద్మభవాదులయొద్ద నప్పు డె
చ్చటఁ దన కింతగానకళసంపదకల్మి యెఱుంగనీఁడ ము
చ్చటపడి యిట్లు విష్ణుఁడు ప్రసన్నతఁ దాఁ బిలిపించునంతకున్.

క. తమవిద్య నెవ్వ రేమా
త్రముఁ గనఁజాలుదురు వారిపండను దస్మా

1. నుండితిమి. 2. చెన్నితిన్.

త్రమ ప్రకటింతురు బుధు "లు
త్తములమహిమ నీరుకొలఁది తామరసుమ్మీ!" 95

క. ఇటు గాక వినుజనంబుల
పటిమకు నెక్కుడుగ విద్య పచరించుట య
క్కట విఫలము గాదే యె
చ్చటఁ "జెవిటికిఁ బట్టినట్టిసంకుసుబోలెన్"? 96

వ. అది యట్లుండె నేను నది మొదలుగాఁగ నెక్కడెక్కడ నక్కజపుగానవిద్య గలవారు గలరు వారి నరసియరసి త ద్విద్య సాధించుచు నెందునుం దుంబురునకు నీడుగాఁజాలమి యెడనెడం బరికించుచుం బెద్దకాలంబు ప్రవర్తిల్లి యీ మనోరథంబు సర్వజ్ఞుండైనపుండరీకాక్షునియనుగ్రహంబునన కాని ఫలియింపనేర దని నిశ్చయించి తద్దేవునిం గూర్చి చిర కాలంబు తపంబొనర్చితి నంత. 97

సీ. అంజనాచలగర్వభంజనాచలలీల
నీలవర్ణపుమేనిడాలు దనరఁ
బుండరీకముల సుద్దండరీతుల గెల్చి
చెన్నొందునిడువాలుఁగన్ను లమర
మకరకుండలరుచిరప్రకరకుంఠితము లై
దినకరప్రభలు వెన్వెసుక కొదుఁగ
సురముపత్నిమునందుఁ గరము పంజిలునీడ
తోడునీడగ లక్ష్మి క్రీడ లాడ
తే. శంఖచక్రాదిపరికరసహితుఁ డగుచు
మఘవముఖదేవతాసేవ్యమానుఁ డగుచుఁ

బతగరాజాధిరోహణోద్భాసి యగుచుఁ
గృప దలిర్పంగఁ గాన్పించెఁ గేశవుండు. 98

ఆ. కానుపించి "యేమి కావలయును వరం
బడుగు?" మనిన నేను నాత్మశక్తి
కొలఁది నతులు నుతులుఁ జలిపి "తుంబురు గాన
కలనవలన గెలువవలయు" నంటి. 99

చ. అనుటయు నన్నుఁ జూచి కృప నచ్యుతుఁ డిట్లను "నేను
ద్వాపరంబున వసుదేవనామునకుఁ బుత్త్రుఁడ నై యుదయింతు
శిష్టపాలనమున దుష్టశిక్షను నిలాస్థలిఁ బ్రోవఁగ నప్డు ద్వా
రకాఖ్యనగరియందు నీ కభిమతార్థ మొనర్చెద నిష్టు నాఁ
టికిన్." 100

క. అని యంతర్ధానము నొం
దినఁ జిరకాలంబు నేఁ బ్రతీక్షించుచు నం
తను వాసుదేవుకడ ని
ట్లనుపమసంగీతకౌశలాఢ్యుఁడ నైతిన్. 101

వ. అని చెప్పి మఱియు ని ట్లనియె. 102

క. "ఏ నిన్ని పాట్లఁ బడి యీ
గానమహిమఁ గంటి నీవుఁ గలభాషిణియున్
మేను చెమర్పక యుండం
బూనితి రిది యప్రయాసమున హరికరుణన్." 103

క. అనుఁడు "మిముఁ గొలుచుపుణ్యం
బున కిది యరుదయ్యె ఘనతపోధన! 'తన్నుం
దినవారు తనంతే' లనర
వినరే లోకోక్తి మీరు విశ్వంభరలోన్.! 104

మ. అది యట్లుండె నొకప్డు తుంబురునిఁ దా నారీతిఁ బిల్పించి
యింపు దలిర్పఁగ హరి పాటవింట మిగులం బూజ్యంబుగాఁ
జెప్పితే, కొదయుఁగ లేక సదా నివాసముగ వైకుంఠంబులో
నుండి యా, సదయుఁగ విష్ణునిఁ గొల్వఁగ గ్లెదుమహాసౌభాగ్య
మెట్లబ్బునో!" 105

క. అనుటయు నమ్మాటకు నె
మ్మన మలరఁగ నతనిఁ జూచి మణికంధర య
త్యనఘుఁడవు మేలు మే! లీ
యనుపమసద్బుద్ధి యేరి కైనను గలదే.! 106

క. వినరే యెవ్వరుఁ బాపం
బనఁ బుణ్యం బన నిషేధ మన విధియనఁ గీ
డన మే లనఁ బరలోకం
బనఁ దెలుపఁగ లేరు గాక యాత్మహితంబున్.? 107

చ. అలయక వేదశాస్త్రసతతాభ్యసనవ్యసనప్రసంగతిం
దెలివి గొనకింగ గాంచినగతిఁ నుతి కెక్కియు "వెట్టి దీరె రోఁ
కలి దంచఁజుట్టు"మన్న క్రియఁగా నొకకొందఱు దాల్తురప్పటిం
గలుషపథప్రవర్తనమె కర్మపువాసన [1]నన్యుఁ గొల్వఁగన్.

సీ. వినుము గంధర్వనందన "భూతములయందుఁ
బ్రాణు లుత్తమములు ప్రాణులందు
బుద్ధిజీవులు మేలు బుద్ధిజీవులయందు
మనుజులు శ్రేష్ఠులు మనుజులందు
బ్రాహ్మణు లధికులు బ్రాహ్మణులందు వి
ద్వాంసులు ఘనులు విద్వాంసులందు

1. లన్ను గొల్వఁగన్.

విదితార్థకృతిలోలహృదయులు ముఖ్యులు
విదితార్థకృతిలోలహృదయులందుఁ
తే. గర్త లెంతయుఁ బూజ్యులు కర్తలందు
బ్రహ్మవిదు లెక్కు; డామీఁదఁ బరమ మొకటి
గలుగ" దనుచును మున్ను డాఁ బలికె మనువు
ధర్మశాస్త్రప్రసంగవర్తనలవేళ. 109

ఉ. నీవిధ మారయం బరిగణించినయిప్పటితారతమ్యపుం
ద్రోవకరంబు దూరముగఁ ద్రొక్కినవాఁడవు నిక్కవంబు ల
క్ష్మీవరనిత్యసన్నిధివిశేషమహత్త్వ మెఱింగినంతనే
యావిభవంబుఁగాంచుటకు నాస యొనర్చితి గాన నిమ్మెయిన్.

క. కావున నీవడిగినయ
ద్దేవునియనవరతసన్నిధిమహత్త్వవిశే
షావాప్తికిఁ బెద్దలచే
నేవినినయుపాయ మిప్పు డేర్పఱిగింతుఁ దగన్. 111

క. అధికారి గానివానికి
నధికపదవిఁ దెలుపఁ బ్రాప్త మగు యోగ్యుడుపాపం
బధికారి యైనవానికి
నధికపదవిఁ దెలుపకున్న నగు నిక్కముగన్." 112

వ. అని యిట్లని చెప్పె. 113

సీ. "తనశక్తికొలఁది సత్కర్మముల్ ఫలవాంఛ
మాని కృష్ణార్పణమతిఁ జలుపుట
ప్రతిషిద్ధకర్మంబు పరిహరించుట విష్ణు
భక్తిపై క్రమమునఁ బాదుకొనుట

తద్భక్తిగలపుణ్యతములసంసర్గంబు
దుర్జను లున్నట్టి త్రోవఁ జనమి
విష్ణుసన్నిధికళావిఖ్యాతవివిధ ది
వ్యక్షేత్రతీర్థయాత్రాచరణము
తే. బ్రహ్మచర్యంబుఁ దపము వైరాగ్యగుణము
వలయు వైకుంఠమునుగోరువారి కెల్ల
వీనిలోపలఁ గొన్ని కావింపఁగనిన
వృథ చనవు చేర్చుఁ గ్రమమున విష్ణుపదము. 114

వ. అని చెప్పి, "నీవు నిజశక్తికొలఁది నిందుఁ బ్రవర్తిల్లుము; కృష్ణానుగ్రహంబునం గలిగిన యీయనన్యసాధారణసంగీత చాతుర్యంబు వృథసేయక శ్రీపురుషోత్తమ శ్రీరంగాదిదివ్యక్షేత్రములందు ముకుందుసన్నిధిం దద్దివ్యగుణనామసంకీర్తన గానంబు గావింపు మది సకలశ్రేయోనిదానం" బని పలికి తత్ప్రసంగవశంబున. 115

ఉ. అక్కజ మైనభక్తి తనరార నతం డనయంబుఁ గృష్ణునిం
దక్కక యాత్మఁ జూచి ప్రమదంబునఁ బొంగుచుఁ జెంగ
లించుచుం, జొక్కుచు మ్రొక్కుచుం బొగడుచుం బుల
కించుచుఁ గన్ను మోడ్చుచుఁ, మిక్కిలి చోద్య మందు
చును మెచ్చుచుఁ బాడుచు నాట్యమాడుచున్. 116

క. కేవలము సతిప్రేమర
సావేశవశంపదాత్ముఁ డై తద్గుణముల్
భావించుచు నొకరీతిం
ద్రోవఁ గనుచు నేఁగె నాపదుంపు నిజేచ్ఛన్. 1.7

వ. మణికంధరుండును దచ్చరితంబులకు నతివిస్మయప్రమోద
హృదయుం డగుచు, "నితం డింతధన్యతాపసమహిమంబున
నొప్పునే!" యని కొనియాడుచుం దనదృష్టిమార్గంబు
గడచునందాఁక వీక్షించి యంత నెట్టకేలకు నాలోకనంబులం
ద్రిప్పుకొనియె; నివ్విధంబున గురుం డరిగిన నతండును దదుక్త
ప్రకారంబునఁ బుణ్యకర్మంబులు నడపుచుఁ గ్రమంబున విష్ణు
భక్తి హృదయంబునం బొదలఁ దీర్థయాత్ర గావించె నందు.

మ. యమునన్ జూచెను వీచికాచయమునన్ బ్రాంచద్ఘనశ్యామ
తో,యమునన్ సారసకైరవచ్ఛయమునన్ సాంద్రవిభృంగిని కా
యమునన్ జక్రమరాళసంచయమునన్ వ్యాఘోషితాఘవ్య
పా,యమునన్ సంతతపుణ్యనిశ్చయమునన్ హర్షప్రకర్షంబుగన్.

శా. నిధ్యానోత్సవకారణంబు లగుచు న్మించెం గనం బావని
మధ్యే తీరవనద్విజప్రకరసమ్యగ్వర్తితారణ్యక
స్వాధ్యాయాధ్యయనస్వరాభినయశీలాందోళనభూరిలతా
బుద్ధ్యాపాదననైపుణీవిలసితాంభోవీచిచాంచల్యముల్. 120

చ. ఇరుగడలందు మించినయహీశ్వరశయ్య తెలుఁగుఁ బొల్చి క్రొ
న్నురువులపంక్తి రాజిలఁగఁ బూతసపీతపటంబుకైవడిం దరళ
సరోజరేణుసముదాయము నిం పెసగంగఁ గ్రాడ్కిఁ గాతరణి
తనూజ యొప్పె శయితం బగువిష్ణునిమూర్తియో యనన్.

క. ఆవైణికుండు తత్తీ
ర్థావళిఁ దగువిధు లొనర్చి యాయాచోట్లన్
శ్రీవరుగుణములు వీణా
ప్రావీణ్యము పొలుపు మీఱఁ బాడుచు నంతన్. 122

వ. మధుర సేవించి యంతట హరిద్వారంబును, సాలగ్రామ
పర్వతంబును, బదరికాశ్రమంబును, నైమిశారణ్యంబును,
గురుక్షేత్రంబును, ప్రయాగయుఁ, గాశియు, నయోధ్యయు,
గంగాసాగరసంగమంబును స్నానదానాదివిధు లనూనంబుగా
నడపుచు దర్శించి, యంత నుదధితీరంబున నీలాచలసన్నిధికి
నేతెంచి. 123

క. "ఇది సాక్షాద్వైకుంఠం
బిది నానామునితపస్సమృద్ధివిపాకం
బిది పరమం బిది శరణం
బిది పుట్టినయిల్లు సిరుల కెల్లఁ దలంపన్." 124

తే. అని నుతించి యింద్రద్యుమ్న మనుసరసిని
రోహిణీకుండమున సమారూఢభక్తిఁ
దీర్థమాడుచు నాతఁ డాత్మీయగాన
నైపుణి వెలార్చుచును జగన్నాథుఁ గొలిచె. 125

సీ. ఇత్తెఱంగునఁ బురుషోత్తమశ్రీజగ
న్నాథునిసంసేవనమునఁ దనరి
శ్రీకూర్మవిభునియంఘ్రిసరోరుహంబులు
కనుఁదమ్ములకు విందుగా నొనర్చి
సింహాచలాధీశ సేవావిశేషలీ
లలను జన్మంబు నలంకరించి
శ్రీమదహోబలస్వామిపాదనఖాంశు
జాలసంఘము ఫాలశశికి నొసఁగి

తే. వేంకటేశ్వర చరణారవిందగంధ
నందదిందిందిరశ్రేణినైల్యమునను

నిజశిఖాకాంతికిని బుష్టి నిర్వహింపఁ
జనియె నాదరమేదురస్వాంతుఁ డగుచు. 126

మ. కమనీయోజ్జ్వలశీలశాలి యగునాగంధర్వుఁ డంతన్ ఘన
ప్రమదప్రేమవిశేషసంభృతపరీరంభక్రియాసంభ్రమ
భ్రమకారాభిముఖప్రసారలహరీబాహాసమూహాసమా
నమనోజ్ఞం బగుస్వామిపుష్కరిణికిన్ వచ్చెన్ గడుం వేడుకన్.

తే. అంత హరిసంతతాశ్రితస్వాంత మైన
స్వామిపుష్కరిణియును నాశౌరిభక్త
తనువు ననన్యపావనత్వము భజించె
మిగుల మజ్జనసమయసమ్మేళనమున. 128

ఉత్సాహ.—
అంత నిత్యనియమములు సమస్తమును నొనర్చి యా
చెంతఁ జెలువుమీఱుచున్న క్షితివరాహమూర్తి శ్రీ
కాంతుఁ గొలిచి భక్తివిసయకౌతుకప్రమోచసం
క్రాంతిశబలతావిశేషకలితచిత్తవృత్తి యై. 129

సీ. మణిమయప్రాకారమంటపగోపురో
దీర్ణకాంతులచేతఁ దేజమునకుఁ
జారు[1]నదీహస్తచామరవీజన
వ్యాపారములచేత వాయువునకు
నారాధనార్థయాతాయాతజనవిభూ
[2]షణరజోవృష్టిచే ధారుణికిని
హృద్యచతుర్విధవాద్యస్వనోపయో
గప్రవర్తనముచే గగనమునకు

1. నటీ. 2. హారజో.

తే. నిజనవాగరుధూపజనీరవాహ
జననసంబంధమహిమచే సలిలమునకుఁ
బావనత్వంబు గలుగంగఁ బరఁగువేంక
టేశునగరు దాఁ జేరి యిం పెసక మెసఁగ. 130

క. మునుపు పరివార దేవత
లను దగ సేవించి నిర్మలప్రేమభరం
బున మేను గగుగు పొంపఁగ
ననఘుఁ డతఁడు లోని కరిగి యగ్రమునందున్. 131

సీ. మృదుపదాంబుజములు మెఱుఁగుటందెలుఁ బైఁడి
దుప్పటియును మొలముప్పిడియును
మణిమేఖలయు కౌస్తుభమానికంబును వైజ
యంతియు సురమున నలరుసిరియు
వరదహస్తముఁ గటి వర్తిలు కేలు శం
ఖముఁ జక్రమును దాల్చుకరయుగంబుఁ
దారహారంబులుఁ జారుకంఠంబు ని
ద్దపుఁజెక్కులును నవ్వు డళుకుపసలు

తే. మకరకుండలములునుఁ దామరలఁ దెగడు
కన్నులు మనోజ్ఞనాసయుఁ గలికిబొమలు
ముత్తియపునామమును రత్నముకుటవరము
నెసఁగ గనుపట్టుశ్రీవేంకటేశుఁ జూచె. 132

వ. ఇట్లుచూచి. 133

శా. ప్రత్యంగంబును నిక్కిలిం పడఫ్పగా భావించి భావించి యా
వైత్యారాతితనూవిలాసము సమస్తంబుఁ విలోకించెఁ దా
నత్యంతంబును వేడ్కఁ బొంగుచు నితాంతాశ్చర్యముం

పొందుచుం, గృత్యం బేమియుం గొంతప్రొద్దెఱుంగ కక్షీణ
ప్రమోదంబుతోన్. 134

వ. పదంపడి నిజానుభవం బిట్లని యుగ్గడింపం దొడంగె. 135

సీ. పదపద్మములఁ జిక్కి పాయదు నాదృష్టి
కనకాంబరమున కే కరణిఁ దెత్తుఁ
గనకాంబరమునఁ గీల్కొనినఁ జలింపదే
నుదరబంధమున నె ట్లొనరఁ గూర్తు
నుదరబంధమున నింపొంది భేదిల్లదు
శ్రీవత్సమున కెట్లు చేరఁ దిగుతు
శ్రీవత్సమునఁ దారసిలిన రానేరదు
కేలుఁదామరల కే క్రియ మరల్తుఁ

తే. గేలుదామరలను గళశ్రీల మోవి
మకరకుండలముల గండమండలముల
నాసఁ గనుఁగవ బొమలఁ గుంతలములందు
నెందుఁ బర్విన విడఁజాల దేమిచెప్ప! 136

వ. అని పరమానందంబున నితరప్రపంచంబు సర్వంబును మఱచి
కొంతతడవు నిరీక్షించి తదనంతరంబ దండప్రణామంబు లనే
కంబులు గావించి విపంచీసమంచిత మృదుమధురనినదంబును
గంతస్వరంబును నేకం బగుచు లోకుల నస్తోకసమ్మదాశ్చర్య
సంభృతస్తంభభావులఁ గావింప నద్దేవునిదివ్యమంగళగుణ
గానంబు లొనరించె నివ్విధంబున మూఁడహోరాత్రములు
సేవించి వేంకటనగంబు డిగ్గి చనిచని ముందట. 137

సీ. ఏపట్టణము ముక్తిహేతుసప్తపురాంత
రభిగణనాతివిఖ్యాతిశాలి

ఏపట్టణము ఖేలదేకామ్రవిభుశిర
స్సింధుమత్సరిసరశ్శ్రీవిభాసి
ఏపట్టణము సముదీర్ణకామాక్షీత
పఃపరిపాకసంపద్విధాయి
ఏపట్టణము సరిద్రూపవాగ్దేవతా
సంశ్రయాంచితసమస్తద్విజాళి
తే. బ్రహ్మయజ్ఞవపాహోమపరిమళసహా
జాతసాక్షాత్పరబ్రహ్మసన్నిధాన
భాగ్యసౌభాగ్యయోగ్య మేపట్టణంబు
పుణ్యతర మైనయాకాంచిపురముఁ గనియె. 138

తే. కని మనంబున మోదంబు గడలుకొనఁగ
నందు నేకామ్రనాథుఁ గామాక్షిఁ దక్కఁ
గలుగువేల్పుల [1]నర్చించి కరిగిరీంద్ర
మునకుఁ జని యుక్తగతి నెక్కి పోవ నెదుట. 139

సీ. తనశంఖరుచికి నాతనిమనస్సుతోఁ బోటి
యంబు ప్రత్యుత్థాన మాచరింపఁ
దనచక్రమునకు నాతనిదివ్యతేజంబు
గురుభావమున నెదుర్కోలు సేయఁ
దనకృపాలక్ష్మి కాతనిభక్తి నెనరు పెం
పెసఁగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యెత్తుకొనఁగఁ
దనకౌస్తుభమున కాతనిశుద్ధచిత్ప్రకా
శము మైత్రి నెఱపుచు సరస మాడ

1. దర్శించి.

తే. వరదరాజదేవుఁడు భక్తవత్సలుండు
మిగులఁ గనుపట్టె నతఁడు నజ్జగస్థిధీశుఁ
గని పులకితాంగుఁ డగుచును వినుతి చేసి
పాడుచు భజించె నెంతయు భక్తి మీఱ. 140

వ. అంత. 141

శా. ఆకాంచీనగరంబు వెల్వడి సముద్యత్పూగపున్నాగరం
భాకంకేళిరసాలసాలసుమనస్సాళీజధూళీమధూ
ళీకేళీవరగంధవాహప్పృథుకాళీచంక్రమాలంకృత
క్ష్మాకప్రాంగణచోళమండలమహాగ్రామంబులీక్షించుచున్. 142

చ. చెఱకును రాజసంపువరిచేలును పెట్టపుఁబోకమ్రాఁకులుం
దఱి చగుపూవుఁదోఁటలును దమ్మికొలంకులు నేటికాల్వలుం
బఱి పగునారికేళవనపంక్తులు మామిడితోఁపులుం గడున్
మెఱయుచు నాత్మకున్ ముదము మెచ్చును నచ్చెరువున్
ఘటింపఁగన్. 143

శా. ఆవీణాధరుఁ డేగి కన్గొనియెఁ బుణ్యాభ్యాగతిబరోష్ణ్వగ్నస
ద్దైవద్వీపవతీసమత్సరవివాహప్రౌఢిమాసగ్గళ
వ్యావల్గత్కరభావభృల్లహరికాపర్గాస్పృతప్రోద్యమనుం
గావేరీతటినీలలామము సఘౌఘతూళనోద్ధామమున్. 144

ఆ. కని తదీయ మైనయనితరసుస్పృశపా
వనతరప్రభావఘనత పసకుఁ
గరము మెచ్చొనర్పఁ బరమునిరూఢి నా
దరముతోడి భక్తిగరిమఁ దనరి. 145

క. "పావనగుణానుభావము
భావనగావింప నెట్టిపరమనదులు నీ

కావేరికి సదృశంబులు
గా వేరికి నైనఁ బొగడఁగా వెర వగునే? 146

లయగ్రాహి.—
ఈనది ప్రవాహయుగళీనిభవిభాసితభు
జానియతరంగసదనూనపరిరంభం
బీనది భజన్నిఖిలమానవమనఃకలుష
తానిరసనాతిపటుతా నుతజలౌఘం
బీనది సమస్తతటినీనికరదుష్కరత
పానుపమచిత్రవిభవదానమహనీయం
బీనది పవిత్రతర మీనది శుభైకనిధి
యీనది విముక్తికి నిదానము గణింపన్. 147

ఉత్సాహ.—
అమితకంగధామలక్ష్మి నరయఁ బృషతమణినికా
యములఁ బూజసేయఁ దాల్చినట్టినేత్రభుజసహ
స్రములు గాని జలరుహములు జలరుహములు గావు భం
గములు భంగములును గావు గణన సేయ నీనదిన్. 148

మానిని.—
బంగరుచేలయుఁ బద్మనిభాక్షులు
బాహుచతుష్కము భవ్యవిభో
త్సంగితశంఖసుదర్శనశార్ఙ్గగ
దాముఖచిహ్నము తత్త్వము సీ
లాంగము నీనది యాడిన సృజించు ని
జాశ్రితదేహికి సంతతస

ద్రంగశయానుఁ డిపంబుగఁ జూచి క
రం బిడివో చతురత్వ మనన్." 149

వ. అని ప్రశంసించుచున్న యచటిజనులవాగ్జన్మసాఫల్యంబునకు
నుల్లసిల్లుచు నరవిందకుముదకల్హారతల్లజసముల్లసితగంధసం
బంధబంధురగంధవహకిశోరవారంబులు దూరంబునన యెదు
ర్కొనఁ జక్రచక్రాంగబకక్రౌంచసారసారావంబులు సారస్య
వికస్వరస్వాగతభాషణంబు లాశేషంబు నుపచరింప, నుత్కంప
మానకల్లోలజాలంబులుసమాలింగనలీలాలోలబాహుకాండ
[1]పాండిత్యంబు లత్యంతంబుఁ బ్రకటింపఁ, ఘట్టస్థలస్థాపిత స్థూల
డిండీరఖండమండలవిలాసంబులు రజతాసనసమర్పణప్రకా
రంబు నేర్పరింప నింపు మీఱుచు, నిష్టబంధు సందోహంబుల
లాగున నాగంతుకజనసంతతులు సంతసంబున సుపశ్లోకింపఁ
బెంపుమీఱుచున్న యాకావేరియం దుచితవిధులు దీర్చి
యందు మిక్కుటంబగు వెక్కస నుక్కుమిగులు జక్కవల
చక్కఁదనంబును వెక్కిరించునిరుత్తరీయవస్త్రలోత్తుంగ రంగ
త్కుచయుగంబుల సరసరసంబులాడం జేరిన తెఱంగునం
గానుపింపఁ జంకల నిడిన కనత్కనకకలశంబులతోడఁ బోలు
పాఱుచు [2]నీరాటరేవున దీవి నెఱపు ద్రావిడ యువతీవితతుల
యతులచతురిమపరిమళితలలితవచనరచనరుచులు గొనవలసి
తెలిసియుం దెరువడుగు [3]తెరువరులం గూడుకొని పురంబు
ప్రవేశించి వేదాధ్యయన శబ్దంబులతోడి యుద్దులై [4]గసుద్దీ
పించు షడ్దర్శనవ్యాఖ్యాన ఘోషంబులచేతఁ బూతాతిథి

1. పాండిత్యంబు ప్రకటింప. 2. నీరాటి. 3. తెరువున. 4. యుద్దైఁ
బెంచు.

శ్రోత్రంబు లగుబ్రాహ్మణగృహవాటికలు దాఁటి కోటాఁన గోటు లైకోటకోష్ఠలయందు నవ్యుత్పన్ననిర్వాణంబు లగు మాణిక్యదీపంబులు మార్తాండమండలమునకు మాఱుమం డుచు ఖండితబహిరంతరతమస్సముచ్చయంబు [1]లగు హెచ్చు నచ్చెరువున[2]నాలోకించుచు శ్రీరంగరాజభజనయాతాయాత వస్తీనస్త్రీకీమణివిభూషణఘోషణపోషణంబుల నినుమడించి యేపారుహారావతారవాహాహపరంపర్యంబులం బర్యాకు ఖాంకణంబు లగువిశంకటవిటంకంబుల నలంకృతంబు లగు గోపురంబులు విలోకించుచుఁ బ్రాకారంబులు సొత్తించి యథోచితక్రమంబున వైనతేయాదుల సేవించుచు రంగ సంజ్ఞితం బైనదివ్యధామంబు డగ్గఱ నేగి యందు. 150

సీ. ఒసపరిపస మించు పసిఁడి దుప్పటివాని
శుభ మైనయురము కౌస్తుభమువానిఁ
నెలిపిన్మిరేకులఁ దెగడుకన్నులవానిఁ
గమ్మకస్తురితిలకంబువానిఁ
[3]దొలుపల్కుగిల్కుపావలఁ జరించెడువానిఁ
జలువతావులసెజ్జ నలరువాని
నింద్రసీలపుడాలు నేలుమ్యగమువాని
సిరి మపల్గొలుపు మై చెలువువాని
తే. మకరకుండలదీప్తిడంబరమువాని
డంబు నెఱపెడు సుశీకిరీటంబువాని

1. లగుమహెచ్చ. 2. విలోకించుచు. 3. దొలుఁబల్కు.

రంగనాయకుఁ గాంచి సాష్టాంగనతులు
సలిపి తన్మూర్తి యంతయుఁ గలయఁ [1]జూచి. 151

చ. "తమి యమరంగ నొక్కొకటి చిక్కఁగ నేలెదు నార
మద్విలోకముల మణికిరీటమును గస్తురినామము నవ్వు
మోము హారములును వైజయంతియు సుభగస్థలరత్నము
శంఖచక్రముఖ్యములును బొడ్డుదామరయుఁ గంకణకాంచి
పదాంగదాదులున్. 152

సీ. దివ్యసంయమి మనస్స్థితిఁ బొల్చుముత్కల
దైవంబుపదములఁ దలఁపుఁ జేసి
నఖిలలోకస్రష్ట యగుబ్రహ్మఁ గన్నమ
త్ప్రాణబంధుపునాభి నాత్మఁ జేసి
దైతేయకంఠనిర్దళనంబు లైన నా
స్వామిహస్తముల భావనముఁ జేసి
లక్ష్మిచన్నవకు నలంకార మైననా
తండ్రివక్షమునఁ జిత్తంబు జేసి

తే. సుల్లమునకును జూడ్కికి వెల్లిగొల్పు
నావరదు మోమునందు మనంబుఁ జేసి"
ననుచు గీతరూపములుగా నాశుకవిత
నుతులు రచియించి పాడుచు నతఁడు గొలుచు. 153

వ. అంత నా గంధర్వుం డచ్చటు వాసి యొక్కెంచుక తూర్పుగాఁ
జని చని. 154

చ. అలరుచుఁ గాంచె ముంపట నహార్మ్యతిస్త్రథసప్రవీణమూర్తి
విలసితసౌధవజ్రరుచినిర్జరనిర్ఝరిణీప్రవాహసం

1. జూచె. వ. ఇత్తెఱంగున జూచి.

వలనమిళత్ప్రియమత్తఘుషవారమతిప్రదచంద్రశాలికా
లలితవతీవిలోలదృగలంక్రియమాణముఁ గుంభకోణమున్.

వ. అందుఁ గంసభిదమందసందీప్తి ప్రవాహసంక్షాళితదిగంతరాళ సంతమసజంబాలంబు లగుగోపురప్రాకారంబుల దీపించు మాణిక్యమయమందిరంబునందు. 156

సీ. నునుగాడ్పుదూది నించినయట్టిచల్లని
పానుపుపై లీలఁ బవ్వళించి
పటువులై హారంబట్టుబటువులో యననొప్పు
రమచన్నుదోయిఁ బాదములు సేర్చి
చెలువు దీపింపంగ శిరముల క్రిందట నొక్క-
కేలుఁ బెలాడఁగాఁ గీలుకొలిపి
బంగారువలువున వంగాయుకటిమీఁదఁ
జక్కఁగా నొక్కహస్తంబు చాఁచి

తే. యన్యకరయుగ్మమునఁ బాంచజన్యమును సు
దర్శనంబును దాల్చి సుదర్శనమున
నచటిజనములచూడ్కి ధన్యముగఁ జేయు
శార్ఙ్గపాణిని గొల్చె సుత్సవ మెలర్ప. 157

వ. మఱియు నందుఁ గుంభేశ్వరుని సేవించి దర్భశయనంబున కరిగి యందు రామభద్రు సన్నిధి భక్తితాత్పర్యంబుల సేవించుచు వీణావాదనానువాదమేదురగాన కౌశలంబుతోడ నిట్లని స్తుతించె. 158

తురగవల్గనరగడ.——
"దశరథావనీశవిమలతరతపఃఫలావతార
నిశితశరలఘుప్రయోగనిహతతాటకావిహార

కపటపటుసుబాహుదళనఘటితగాధిసూనుయాగ
అపరిమేయగౌతమాంగనాఘదమనపదపరాగ
కోమలేక్షుదళనసదృశఘోరశంభుచాపభంగ
భూమిజావివాహవిభవపూర్ణసమ్మదాంతరంగ
పరశురామగర్వపవనపానపీనబాహునాగ
గురువచోనుపాలనాతికుతుకవిధుతరాజ్యభోగ
పాదభజనవితరణాతి ఫలితగుహసమస్తపుణ్య
పాదుకాప్రదానవిహితభరతసౌహృదానుగుణ్య
ఘనవిరాధమదవినాశకలితబహువిపన్నిరాస
వినుతపదనివేశపూతవిధమునినికులనివాస
తతనిశాచరీవిరూపతాకృతప్రియావినోద
అతులబలఖరాదిదనుజహననజనితవిబుధమోద
హరిణరూపధారిదారుణాసురాసుహరణబాణ
పరమఘోరబాహుబలకబంధమర్దనప్రవీణ
అమలశబరికాఫలోపహారరుచిఘనాభిముఖ్య
సమదవాలిదర్పదమన సఫలితార్కతనయసఖ్య
శరణవరణపరపరానుజప్రదీపితప్రసాద
అరుణితాత్మకోపవిరచితాంబురాశిగర్వసాద
పర్వతౌఘరచితసేతుబంధసుతరసింధుకాండ
గర్విపంక్తికంఠకంఠఖండనప్రచండకాండ
సకలదివిజనుతచరిత్ర సాధుభవలతాలవిత్ర
సకరుణాంతరంగనేత్ర జానకీమనోజ్ఞగాత్ర
యతిజపార్హపుణ్యనామ యతివితీర్ణభక్తకామ
సతతసితయశోభిరామ సర్వలోకపూర్ణధామ

అహితవిదళనాతిరౌద్ర యాశ్రితపాలనావినిద్ర
మహితనిఖిలగుణసముద్ర మమ్ముం బ్రోవు రామభద్ర. 159

క. పరమం బగు[1]నీనామము
కర మామ్నాయములు తారకబ్రహ్మముగా
నిరతిఁ వినుతింపఁగ నా
తరమే [2]నిను నభినుతింప దశరథరామా." 160

వ. అని వర్ణించి యచటు గదలి, సేతుబంధంబునకుం జని యందు రామేశ్వరు బహుభక్తివిశేషంబుల నారాధించి,యనంతశయనంబున కరిగి యందుఁ బద్మనాభునిం గొలుచుచు నతనిసన్నిధిం గొన్నినాళ్లు తనదుగాంధర్వవిద్య హృద్యంబుగా నెఱపె. నేను గానప్రియత్వంబునం జేసి చెవి యొగ్గి తత్తత్ప్రదేశంబుల నతండు పాడెడుపాటలు వినుచు దృష్టియుం బాఱ విడిచి యిప యంతయుం గనుంగొంటి నివ్విధంబున ననంతపద్మనాభునిసన్నిధినుండి యతం డంత. 161

క. ఆపడమటిదిశ దళకళి
కాపుష్పఫలాదిగరిమకతన సమీప
శ్రీపకలాపమణీపట
లీపటిమస్పర్ధ వర్ధిలెడువనవాటిన్. 162

క. హరిఁ గూర్చి తప మొనర్పఁగ
దొరఁకొనియెను దానఁ జేసి తోయజముఖి ! యా
సరసునిగానకళామా
ధురి యేమియు ననుభవింప దొరకదు నాకున్. 163

---

1. మా. 2. మము.

క. అని యాదిక్కునకు విలో
కనములు నిగుడించి "యదె నిగాఢపుఁబ్రస్తా
సనమునఁ గూర్చున్నాఁ డో
వనిత! యిప్పుడు పృథుసమాధివర్తను మీఁదన్." 164

చ. అనుటయు నాలతాంగి "కడునద్భుత మింతగను నో మహాత్మ! మీ
కనుఁగవ కిప్పు డిమ్మెయిఁ బ్రకాశతఁ దత్సకలప్రవర్తనల్
కనఁబడుచున్నవే?" యనినఁ "గంజముఖీ! యనుమానమున్న ని
ష్ఠనుపుము దవ్వుగాఁ జెలులఁ జచ్చరితక్రియ లెల్లఁ జెప్పెదన్."

సీ. అనుడు "మహాత్మ మి మ్మంత నే నొఱయంగ
నర్హనే? మీపల్కులందుఁ గలదె
యనుమాన?" మనుటయు "నైన నిం దేమిత
ప్పిదియు వినోద మో యింతి" యనుచు.
బలిమి నాయకచేతఁ జెలుల నిద్దఱిఁ గడు
దవ్వుగా నంపించి తత్క్రియలును
సద్వాక్యములు సెప్పి "తార్కాణ చేసి యో
యబ్జాక్షి! యిది యెట్టు లట్టు లనని

తే. తీర్థయాత్రయుఁ దపమును దేటపడుగ
నొదవినపుడుగదా మది కొఱఁత దీఱు
దూరతాతారతమ్యవిచార మడఁగు
నేమొ? [1]లేదొక తెర వది యెఱుక పఱుప." 166

చ. అన విని యట్టివేళ నికటావనిజంబున నున్న చిల్క "యో
యనఘచరిత్ర! నీపలుకునం దొకచోట నసత్యశంక గ

1. లేదొకో తెర విది యెఱుపఱుప†.

ల్గనె? మును చెప్పినట్టికతలుం దలపోయ యథార్థముల్ మనం
బున సరిదాఁకె నా" కనినఁబల్గఁగసుంగొనియద్భుతంబుతోన్.

క. కలభాషిణి యి ట్లను "నీ
తలఁపున కెట్లు సరిదాఁకెఁ? దథ్యము చెపు మో
చిలుక; మును పెచట నుండుదు?
తలపోయఁగ నీవు చతురతరమతివి కదున్." 168

సీ. అనుడు నాపతి యి ట్లనియె "నోపూఁబోఁడి!
నానివాసంబు నందనవనంబు
వనజాక్షుఁ డిచటికి మును పారిజాతంబుఁ
దెచ్చుచోఁ బత్నియు బిచ్చ గలిగి
మరలి పాలుచు నుండ మద్భార్య యవ్వేళఁ
బ్రసవార్తఁ గ్రుంగుచుఁ బఱవ లేక
"యె ట్లైన నయ్యె నే నిచటన యుండెద"
నని యొక్కతొఱ్ఱలో నడఁగి యుండె

తే. వెనుకఁ దోడ్కొనిపోవ నా కనువుపడద
పిల్ల లీఁకలు వచ్చి వర్ధిల్లుదాఁక
నంత బలుమాఱు వచ్చి పెమ్మనుచు మిగుల
నెత్తులిడియెదునన్ను నాయింతి చూచి. 169

క. "ఈభవోద్యానంబుల
సౌభాగ్యముగఱిని మానసమునకుఁ గడు నిం
పై భాసిల్లదు సందన
వైభవ మం దెట్లు ప్రేమ వదలదొ నీకున్!" 170

తే. అనుడు "నీ వనినట్లు యథా నైన మనకుఁ
గలుగుబంధువు లెల్ల నక్కడనె యునికి

నచటు నెఱయంగఁ బాయ లే" నని గాఁగన స్త
రాకపాక లిప్వీటికి నాకమునకు. 171

వ. అట్టి యే నిప్పు డుప్పర[1]వీది నేగుచుండి "మణికంధరుం" డనుచు మీార లాడుకొనుమాట చెవిం బడిన "నతనిసుద్ది యిక్కడఁ గలుగుటకు నిమిత్తం బేమి కలిగెనో తెలిసెద." నని నిలిచితి; నీసిద్ధుండు నీకుం జెప్పినతీర్థయాత్రాతపశ్చర్యల వృత్తాంతంబు నిక్కంబుగాఁ దెలిసినప్రకారంబు వివరించెద; వినుము. 172

సీ. "శచియును దాను వాసవుఁ డలనందన
వనములోనికి నేఁడు వచ్చియుండ
నొకచారుఁ డేతెంచి" యోదేవ! నే నున్న
వనములోనికిఁ దీర్థవాసి యొక్కఁ
డిటకొన్ని న్నాళ్లక్రిందటవచ్చి యచ్చోటఁ
దపము సేయఁగఁబూనె దానికోలఁది
యెఱుఁగునంతకు నేను నిన్నినా ళ్లాలసిం
చితి; నది నానాఁటి కతుల మైనఁ

తే. జెప్ప వచ్చితి నతఁడు కాశీగయాప్ర
యాగపురుషోత్తమాహోబలాదు లైన
పుణ్యభూములు బహుతీర్థములును జూచి
నాఁడఁట వచించె మొదల నే వేఁడుకొనఁగ. 173

ఉ. ఉగ్రతపగ్రప్రభావవిభవోద్ధతి నుప్పవ మందె నోసుగ
ర్వాగ్రణి! యిప్పు డాతపసియాసల నిత్యజలావగాహని
ష్ఠాగ్రహణాభిపాటలజటాపటలస్ఫుటలాలనాభృశ

1. వీథి.

వ్యగ్రసమగ్రదీప్తినివహప్రవహద్దహనాంకురచ్ఛటల్. 174

క. "ఇది మాసాష్టకమున సి
ద్ధిద మిచ్చుటి కెవ్వ రేగుదెంచి తపమునన్
బొదలినఁ జెప్పుము నా కని
త్రిదశేశ్వర! నన్ను నంపితిరి తద్వనికిన్." 175

క. అని చెప్పినఁ "గలదు కలదు
నిను నట్లు వచించి యందు నిలిపితి" నని యా
యనిమిషవిభుండు చారుని
ననుప్రుచుఁ బిలిపించె రంభ నచటికి వేగన్. 176

క. పిలిపించి యవ్వధూటికి
నలఘుతరం బైనయట్టి యాతపసితపో
బల మెల్లఁ దాను జారుని
వలనన్ విని నట్లు చెప్పి వాసవుఁ డంతన్. 177

ఉ. "ఓలలితాంగి! యాతపసి యుగ్రత నింత నితాంత[1]దుర్గమా
భీలతపోధురంధరతఁ బేర్చుట నాసురరాజ్యలక్ష్మిఁ దా
నేలఁగఁ గోరి కావలయు నిప్పుడ దీనికిఁ బ్రత్యుపాయముం
జాలఁగ నెంచి చేయఁదగు సంశయ మంతయు మానునట్లుగన్.

క. చింత యొనర్పక యిది యొ
క్కింత యుపేక్షించి యున్న నె ట్లగునో? "గో
రంతాలస్యంబునఁ గొం
డంత ప్రయోజనము దప్పు" నన్ఁ గా వినమే. 179

క. విను మిట్టిపనుల కెంతయు
ననుకూలం బగుసహాయ మచ్చర లిపు డీ

1. దుర్గమా.

పని కరయ వారిలోనఁ
ఘనతరముగ నీకు నేర్పు కల దని తోఁచెన్. 180

సీ. కడునల్లికలుగొనుకలికిబిత్తరపుఁజూ
పుల క్రొమ్మెఱుంగులు వలలు గాఁగఁ
నెఱియంగఁ బర్వెడునిద్దంపు లేనవ్వు
తెలినిగ్గుతరఁగలు తెరలు గాఁగఁ
గోమరొందునవవిలాసములకన్బొమ లులి
వాడుచోపుడుఁగోల లగుచుఁ దనరఁ
దేనె లుట్టెడుమాటతేటలహసలు వా
కట్టుమంత్రంబులకరణి నమర

ఆ. నీవు గడఁగి యమ్మునీంద్రశార్దూలు త
పోమహత్త్వదర్పమును వారించి
కీరవాణి! యతనిఁ గ్రీడామృగంబుగాఁ
జేయవలయుఁ గుసుమసాయకునకు." 181

వ. అనిన విని యారంభ జంభవైరిం జూచి "యమ్మునీంద్రుం డనఁగ నెవ్వాఁ డని దేవరచిత్తంబున నున్న దియో? యతండు నారదశిష్యుం డైనమణికంధరుం డని మాకు వినంబడియె; నతని నిటమున్ను పరికించుచుండుదు మస్మదాదులవిలాసంబు లెవ్వియు నెన్నండును సరకుగొని చూచినవాఁడు గాఁడు; నేఁడు విశేషించి తపశ్చర్యాతాత్పర్యంబునం బ్రవర్తిల్లుచున్నవాఁడు గావున నవశ్యంబు దేవకార్యంబు నిర్వహింతు ననలే" ననుటయు, నతం డవ్వాలుఁగంటిం జూచి "నీకుఁ దొంటికంటె [1]వయోరూపలావణ్యవిలాసంబు లెక్కుడుగ

1. నవవయో. చూ. లేఁబ్రాయపుఁజెలువంబు. 3-25.

వరం బొసంగితి; సందియంబువలదు పొమ్ము; కార్యసిద్ధి
యయ్యెడు; నీచాతుర్యమహిమంబు నెఱపుము." 182

క. అనుపలుకుల నలరించుచు
ననుప మహోత్సాహ మాత్మ ననుపమలీలం
దనర మణీభూషణములు
దనరమణీయాంగకాంతిఁ దద్దయు మెఱయన్. 183

క. నెచ్చెలులఁ దాను ధరణికి
నచ్చెలువ కృతప్రయాణ యయ్యె నపుడ యా
యచ్చరపదువు బెడంగు వి
యచ్చరపదవికి మెఱుంగులై కనుపట్టెన్. 184

వ. అనిచెప్పి "దీనం జేసి యోకొమ్మ! యిమ్మహాత్ముని వాక్యపద్ధతియం
తయు సత్యంబ యగుట యెట్లొడియొ" నని పలికి యిట్లనియె.

శా. "ఏ నాసందన మంతటన్ వెడలి యిం చే తెంచితిన్ మున్న గా
నోనారీమణి యిప్పు డేగెడువిధం బూహించినం ద త్తపస్
స్థానం బింతకుఁ జేరఁ బోవుదుయ తద్వ్రంభాదులున్"నావుడుం
డా నాచిల్కవచోవిలాసమున కత్యంతంబు రంజిల్లుచున్.

సీ. "అఖిలంబునందు నత్యంతంబు వెలసి వ
ర్తిల్లెడుశుకసంజ్ఞఁ దేజరిలుచు
నత్యుదారాగమాఢ్య వ్యాసనందన
భూరియోర్జితానందముసఁ దనరుచు
ఘనపక్షవిలసనంబున హరితత్వంబుఁ
దెల్లంబు గాఁ జేసి యుల్లసిలుచు
నాయ నైసర్గికం బైనవిష్ణుపదైక
గతికత్వమునఁ జాల నతిశయిలుచు

తే. నున్న యొంచిల్క నీమధురోక్తిమహిమ
వీనుల కమృతరసములు వెల్లిగొలుపు
చునికి యుచితంబ మిగుల నీయోగవిభవ
మింత యం తని పొగడ నే నెంతదాన? 187

క. కావున నినుఁ బేడఁబాయఁగ
నోవిహగవరేణ్య! కొలుపఁ దుల్లం బైసం
బోవలయుఁ గదా నీకును
నీవనితం జూడ" ననుచు నెలఁతుక యనిపెన్. 188

ఉ. వాసుకిపూర్వజస్మకిటివర్యదిశాగజకచ్ఛపేంద్రఖే
లాసుఖసక్తతత్తదబలాహృదయాంతరసంతతాదరా
శాసితనిత్యభూభరణశక్తిలసద్భుజదండ కీర్తిసం
వాసితపద్మజాండ పరివర్ధితభూసుర కాంతిభాసురా. 189

క. కృష్ణతృష్ణానాయక శ్రీకృష్ణధ్యానామృతాబ్ధిఖేలనలీలా
తృష్ణ జ్ఞానయావహా,ధృష్టద్విషబలావధీరితభీమా! 190

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.—

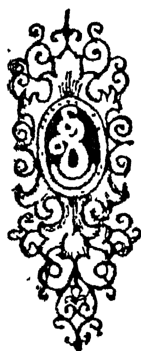
శీలితశుభాచరణ శిష్టజనతాశరణ చిత్రవిజయాభరణ యుద్ధా
ఖీలభుజవిస్ఫురిత భీరుదయనత్వరిత ప్రేమపద సచ్చరిత భావా
లోలకరుణాసహితలోకభరణావహితలోభకలనారహితవిద్యా
ఖేలనసముచ్ఛ్వసిత కేవలసుఖోల్లసిత కేశవనుతిప్రసితధీరా.

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ
పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయసూరయనామ
ధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

తృతీయాశ్వాసము

నిత్యవిహారస్థల
తానుతలీలాకటాక్ష ధర్మవిధానా
నూనాపేక్షవిలాస
శ్రీనవ్యమనోజ నారసింహతనూజా. 1

[1]వ. అవధరింపుము. 2

క. అంతట సిద్ధుం డాసీ
మంతిని నీక్షించి "యేను మదిరేక్షణ మీ
చెంతకు వచ్చుట చెవులకు
వింతచెలువు గులుకుపాట వినుటకె సుమ్మీ. 3

క. కావున విపంచిఁ గైకొని
సేవించుక గానపటిమ నెఱపఁగ వలయున్"
నావుడు "నట్లుల కా" కని
యావిద్యం ద్రొద్దు పుచ్చె నతనిఁ సుగులన్. 4

వ. ఇవ్విధంబునఁ గలభాషిణి తనగానవిద్యాకౌశలంబున నతని [2]సుబుసు పుచ్చె; సంతకమున్న రంభాదులును మణికంధరుని తపోవనంబు దగ్గఱం జని యువనికి డిగ్గి రప్పుడు. 5

1. ఈవచనము లేదు. 2. యంబుసు.

చ. ఘనదచయంబుతో నలిగి వచ్చుచునున్న మెఱుంగుఁదీఁగెలో
యనఁగఁ దనూలతల్ మెఱయఁ దద్విరహంబున కోర్వలేక వెం
టన చనుదెంచుసంబుదగణం బన వేణిభరంబు లింపుగా
ననయము భూజనంబులకు నచ్చెలువల్ గనుపట్టి రంతటన్. 6

చ. కరపదపల్లవద్యుతు లకాలపుసంజ ఘటింపఁ దన్నఖ
స్ఫురణలు తారకానికరముం దలఁపింపఁగ వారిమోముఁదా
మరలబెడం గనేకవిధుమండలవిభ్రమకారి గైకొ మహీ [న్.
చరులకు నెల్ల నద్భుతము సౌఖ్యము నెంతయుఁ జేసె నయ్యెడ

క. ఇలమీఁదికి డిగి వేలుపుఁ
బోలఁతులు మణికంధరునితపోవనమున కిం
పలరఁ జనిరి తమచూడ్కులు
తొలుతగ నీలోత్పలములు[1]తోరణ కట్టన్. 8

వ. అంత. 9

చ. ప్రసవపరాగముల్ పసుపుఁబయ్యెదచాయపున నుల్లసింపఁ గ సు
ల్లసదళిపుంజముల్ కచకలాపములీలఁ జలించుచుండఁ బ
తీసముదయంబు భూషణవిశేషములుం బలెమ్రోయవారి కిం
పొసఁగ వనాంతలక్ష్మి ప్రియ మొప్ప నెదుర్కొన లేచెనో
యనన్. 10

చ. అళులుఁ గచంబులున్ లతలు సంగములుం బువుగుత్తులుంగుచం
బులును జిగుళ్లుఁ బాణులును బుష్పవిలాసము మందహాసముం
గలసి తడంబడన్ విబుధకామిను లావనలక్ష్ములందు శో
భలు మిగులం బ్రవర్తిలిరి పాలును నీరును బోలె నేకమై.

1. దోరణ.

సీ. ఆవులు నాకఁ గన్నఱమోడ్చుపులులును
బులులచన్ గుడువంగఁ బోవు లేళ్లు
లేళ్ల చెర్లాట రంజిల్లెడుహరులును
హరులు గోళ్లను గోఁక నలరుకరులుఁ
గరులకటాళి వైఖరి నాడుపాములుఁ
బాముల లాలించు బభ్రుతతులు
బభ్రుతతుల ప్రక్కఁ బాయనియెలుకలు
నెలుకలఁ బెంచుపిల్లులును గలిగి

తే. యపుడు వెఱఁ గొనరించె నాయంగనలకుఁ
గిరభాషితపోషితాఖిలతపస్వి
పటలతారక బ్రహ్మవిభావనంబు
భావితశుభావనంబు తపోవనంబు. 12

సీ. ప్రత్యక్షమైనట్టి పావనత్వంబు నాఁ
బుంజీభవించినపుణ్య మనఁగ
సాక్షాత్కరించిన శాంతరసంబు నాఁ
గరుడు గట్టినతపోగరిమ యనఁగఁ
గరువునఁ బోసినపరమసత్వంబు నా
రాశియై యున్నవైరాగ్య మనఁగఁ
గరచరణాదులు గలయోగవిద్య నాఁ
బూదె గట్టినతత్వబోధ మనఁగఁ

తే. బరఁగునమ్మౌనిఁ గనిరి తచ్చరణనఖర
చంద్రచంద్రికాముకుళితచారుహస్త
నలినసంగభృంగాయమాణభ్రమరక
నికర లగుచు నావేలుపునెలఁత లంత. 13

క. కని యాతనియసమసమా
ధినిశ్చలత నుగ్ర మైనదృష్టి కెదురుగాఁ
జనఁ గొంకుచు భయవశమున
వెనువెనుకకుఁ జని రొకింత వేలుపుచెలువల్. 14

ఉ. అప్పుడు రంభ చాలభయ మందుచు "నిమ్మునియుగ్రరూపముం
దప్పక చూడ మేనుగరు దాల్చుచున్నది యింద్రుకార్య మే
చొప్పున నౌనొకో! యరసి చూడఁగ నేరక యియ్యకొంటి నే
నిప్పని?" కంచుఁ బుద్ధిఁ బొరయించె దృగంచలచంచలత్వమున్.

క. తదనంతరంబ మగుడం
ద్రిదశాధిపకార్యమునకు ధృతి పాదుకొనన్
మది నిలిపి చెలులుఁ దానున్
ముదిత మెలఁగెఁ దత్సమీపమున వనకేళిన్. 16

ఉ. లోఁగక వార లవ్వనములో విహరించి రొకర్తు కొమ్మకై
యేగుచుఁ గమ్మపూఁబొదల నీఁగుచుఁ జేనియసోనవానలం
దోఁగుచుఁ దూఁగుటుయ్యెలలఁ దూఁగుచు సొక్కి సొక్కియు
గుత్తికిఁ, మూఁగుచుఁ గంతువీణె లన మ్రోఁగుచు నొండొరు
చేతు లాఁగుచున్. 17

సీ. "చిగురాకుఁబోఁడి యీ చిగురాకుఁబోఁడిని
మఱి లేదె మెచటికి మరలెదేమి?"
"కయ్యంబు వలదు నీ కయ్యంబుజాక్షితోఁ
గేలికి మఱియుఁ గంకేళిఁ గలదు"
"లీలాగుళుచ్ఛంబు లీలాగునఁ దెలిర్పఁ
గలహంసగమనరో! కలహమేల?"

"కుందరాజికి నింకఁ గుంద రాజీవాక్షి
యేటికిఁ! జాలు నీయేంటి కెల్ల"

తే. ననుపలుకు లెంతయును హాళాహళిఁ జెలంగ
రహి వసంతహిందోళాదిరాగకలిత
గానములు మీఱ భూషణక్వణన మమర
నమరకాంతలు విహరించు నవసరమున. 18

ఉ. అంచితలీల రంభ మునియగ్రమునన్ విహరించె నెంతయున్
మించునొయారమున్ గులుకునెన్నడయున్ విడఁ బాఱు
కొప్పు నొక్కించుక జాఱుపయ్యెదయు నిట్టటుఁ దూలెడు
హారముల్ మిటారించు కుచంబులున్ జలచరించువలగ్నముఁ
బొల్పు మీఱఁగన్. 19

వ. అట్టియెడ. 20

ఉ. దైవనియుక్తిఁ జేసి పరితాపం బగుచున్న మనస్సమాధితోఁ
భావనమూర్తి యాతపసి భామల యారొదవించు నక్షీప
త్మావళు లంత విచ్చుచుఁ దపంగనఁ గన్గొని దానిరూపు చే
తోవికృతిన్ ఘటింప ధృతితోఁ గనుమోడ్చి హరిం దలంచు
చున్. 21

ఉ. కొమ్మ బెడంగుసొంపుఁ గనుఁగొన్న కనుంగవ తత్తఱింపఁగా
నమ్ముని యాఁప నోప కపు డల్లన తెప్పలు విచ్చుఁ గ్రమ్మఱన్
గ్రమ్మఱఁ గృష్ణకృష్ణ యని గ్రక్కున మోడ్చు మగుడ్చుఁ
గ్రమ్మఱన్, గ్రమ్మఱ మారును మన్మథవికారము ధైర్యముఁ
గ్రుమ్ములాడఁగన్. 22

ఉ. అంతట భావికార్యఘటనానుగుణంబుగ నీశ్వరేచ్ఛచేఁ
గంతుఁడు మిక్కిలిం బ్రబలి కాంతపయిం బరఁగంగఁ జేసె న

త్యంతము మౌనిమానసముఁ బద్ధసద్ధైర్యకఠోరశృంఖలా
సంతతి యెంతయుం గుసుమశస్త్రికలం దెగఁగోసి వైచుచున్.

తే. దర్పకోగ్రప్రతాపసంతప్తమైన
తాపసునిచిత్త మప్పు డాతలిరుఁబోఁడి
చెలువ మనియెడునమృతంపుఁ గొలనిలోన
నోలలాడుచుఁ దిరిగిరాఁ జాలదయ్యె. 24

వ. ఇత్తెఱంగున బద్ధానురాగుం డగుచు మణికంధరుం డాగంధ
గజయాన యాకారరేఖావిలాసంబు లెంతయుఁ బరికించి. 25

తే. "రంభయే యిది కాదో? లేఁ బ్రాయపుఁజెలు
వంబు నుజ్జ్వలరూపలావణ్యములును
నగుమొగమునింపు నింత యెన్నఁడును గాన
దీని కీవింతమహిమ సంఘటిలుట యెట్లు!" 26

వ. అని యీపల్లవాధరసల్లాపపరిరంభణాదులకు నువ్విళ్లూరుచుఁ
దదీయలీలావిహారంబు లత్యాదరంబున నాలోకించుచుఁ దన
మనంబున. 27

సీ. "చెలువ మోమెత్త నాసికఁ జూచియో యింత
గతులఁబువ్వులు చంపకము సృజించె
వెలఁదికౌఁగిట నదె వికసించెఁ దొలుమేనఁ
గురవకద్రుమ మెంత పరవశమునఁగాంచు
గల్లున నందియల్ గదలంగ నదె తన్నెఁ
గాంత యక్కజ మశోకంబ యగును
నాతి కెంగేల నంటఁగఁ బులకించు చు
న్నది చూత మెంతపుణ్యంపుఁ దరువొ!

తే. యెంతజ ణయెు ప్రేంకణ మింతిపాట
కల రె నూర్పుదావులకు వావిలియుఁబో లె
మగువనగుచూపులఁ దనర్చుమ్రాఁకులార
పురుషతిలకవిఖ్యాతి మీ కరుదు గాదు. 28

క. ఆనెలఁత తేటమాటలఁ
దేనియ లుట్టుటలు తేట తెల్లము; యదిగో
దానికి గుఱు తామాటల
చే నల రెడుగోఁగులందుఁ జిప్పిలెఁ దేనెల్. 29

క. మగువముఖాసవవాసనఁ
దగ నలరఁగ నేర్చుఁ బొకతకు సుకవీంద్రుల్
పొగడం బొగడం బొగడం
బొగడంబుల కలరుతపలు పొగులవె లజ్జన్. 30

క. ఈనెలఁతతోడిసంగతిఁ
గాననియపప్రపదము గలుగుటకం టెఁ
దీనివిహారంబుల నిం
పూనెడువనతరువు లగుట యుత్తమ మరయన్. 31

మ. మునిధర్మంబుల కెల్ల పత్నిని జనంబుల్ నవ్వినన్ నవ్వనీ
ఘన మైనట్టితపోధనంబు నెఱయం గాఁ బోయినం బోవనీ
మునుముట్టంగఁ బ్రబోధవాసనల పెంపు ల్మాసినన్ మాయనీ
వనితారత్నముఁ గూడ కెట్లును దమిన్ వారింపలే నియ్యెడన్.

క. అని సాహసమున నాతం
డనుమానము లెల్ల విడిచి యచటు గదలి యా
వనజాక్షి వనవిహారం
బొనరించుసమీపమునకు నొయ్యన చనియెన్. 33

తే. చని "చకోరాక్షి యిప్పనంబునకు నెచట
నుండి వచ్చితి నెచ్చెలిపిండుతోడ?
రాకకు నిమిత్త మెయ్యది? నాకుఁ జెవుల
పండువుగ వినుపింపు నీపలుకు" లనిగొ. 34

తే. [1]అనుడు నది "తనరాక క్రీడార్థ" మనిన
వినుచు "నదియెల్లఁ గల్ల యోవెలఁది నాత
కుఁఘలంబవు నీ" వని పల్కి సూని
ముదిత ముసిముసినగవుతో మోము వంచె. 35

ఉ. చంచలనేత్ర యిట్లు తనసంగతి కొప్పుటఁ గాంచి సూని దాఁ
గొంచక పట్టిఁ బై చెఱఁగుఁ గొమ్మయు "మీరు కటువంటి
పెద్దవా, రెంచ జికంతయుం గలనియింతులే" నంచుఁ
బెనంగ నాత్మచే, లాంచలముం బదీయ మగుహస్తముఁ
జన్నుల నూఁది పట్టుచున్. 36

ఉ. అయ్యెడ నింత సంతఁ గుసుమాపచయం బొనరించు పువ్వుఁ
బొంగ్లొయ్యన చప్పుగా నరిగి కొండొకసామాములు చూచి
"యెద్దిరా, యయ్యకు నుస్మ ఘాభ్యసనము" మంచుఁ "గగం
గనిపాడుఁ గల్గునే, యొయ్యెడ రంభ దాను మెఱుంచు
బెడంగుల" కంచు నప్పుచున్. 37

చ. బలిమిఁ బయోధనాగ్రణియుఁ బైకొనుటొప్పుల ప్రత్తిల్లుచున్
జెలువను కౌఁగిలించుకొని చెక్కును జెక్కును సాఘటిల్లఁ
ద్వొ,ప్రిలుపుఁ బటంబు లొక్కటొకటే బెనఁగన్ మెలు
పొప్పఁ దార్చె రేఁపలిపలజొంపముల్ గలుగుట్టుపుఁ
బూఁబొదరింటిలోనికిన్. 38

---

1. అనుమఁ దనరాక క్రీడార్థ మనియొరంభ.

వ. ఇట్లు తార్చి. 39

తే. క్రొవ్వి కలహించుతు మ్మెదకొప్పమకదువు
[1]రాయిడిని గడుదళముగా రాలినట్టి
ప్రసవదళములు వఱవనిపఱపు లగుచు
నెసఁగ నిం పొందునాపొదరింటిలోన. 40

సీ. బెరు కెఱుంగనిగాఢపరిరంభముల నల్లి
బిల్లిగొంచుఁ బెనంగు పెనఁకువలను
బెరిఁగెడి పెరాసపేర్మి ననర్గళ
లీలఁ బర్వెడుకుచాస్ఫాలనముల
నడ్డమాఁకలు లేక యబ్బినయట్లెల్ల
నమరించునఖరరేఖాంకములను
గొదగొన్న తమిఁ గొంకు కొసరు లే కొనరించు
వివిధదంతక్షతవిభ్రమముల

తే. మన్మథావేశవిలసనమహిమ నెఱపు
లసనిఁ గని "సాదు రేఁగినఁ దల పొలాన
నిలువ దనుమాట నిజ మయ్యె నేఁ" డటంచు
మగువ నవ్వుచుఁ జేతకు మాఱు సేసె. 41

వ. ఆసమయంబున నటమున్న ద్వారకానగరంబునం గలకల
భాషిణిగానంబు వినుచున్న సిద్ధుండు తత్ప్రశంసాప్రసంగంబున
మణికంధరునిమాటఁ దడవుటయుఁ దలఁచుకొని యాచంచ
లాక్షి సిద్ధుని నభివీక్షించి. 42

తే. "అమరపతిసంపునను వచ్చినట్టిరంభ
కతన నే మయ్యెనో మణికంధరుని త

1. రాయఁడి.

పం బిపుడు మీార లటు ద్రృష్టిపఱపి చూడుఁ"
డనిన నొకకొంతతడ వతఁ డట్లు చేసి(సె). 43

వ. ఇట్లు దివ్యదృష్టిం జూచి.

క. నగుచు "సుక నేమితపమో
మగువ సలుపుచున్న వాఁడు మణికంధరుఁ డా
మృగలోచనతో నదె యొక
చిగురుంబొదరింటిలోనఁ జిత్తజకేలల్." 44

వ. అనిన విని కలభాషిణి యమ్మణిస్తంభునిబోధమహిమకు వెఱఁ గందుచు ననేకప్రకారంబులఁ బ్రశంసించి "యో మహాత్మ! యొకటిరెండుపూఁటలు మాయింట నిలిచి యేము సేయుపరిచర్యఁ గైకొనవలయు." ననిన నతండు "గాన లోభంబున నీభవనంబునకు వచ్చుటింతియ కాని, మఱి మీరువారును బలెఁ బట్టణంబుల నెట్టుకొని యిట్టునట్టు మహిమలు పచరించువాఁడను గాను. గూఢప్రకారంబున నిలుపనోపుదేని నీయుపచారంబులు గైకొనియెదను." నను టయు "నట్లు సేయుదు," నని తనగృహాంతరావసంబునందు నిలిపి యతిరహస్యంబుగా నాసిద్ధునకు నిష్టంబు లైనయన్నపానా దుల మోదంబు బొనర్చుచు నచ్చటికి నెవ్వరిం బోనీక తాన పరిచర్య సేయుచు రెండుమూఁడుదినంబులు హృదయంబు ఘంజిల్లఁ జేసి యంత సంతోషంగంబున సలసూబసంగమాభి లాష యతిశయిల్ల నతనిప్రియవనిత గ్గుణసంభ తెఱం గెఱుం గుటకుఁ గ్రమంబునఁ బ్రసంగంబు దిగిచి సిద్ధునితో ని ట్లనియె.

తే. "అనఘ! మణికంధరుం డట్లు తనదుతపము
విఘ్న మొందించుకొనుటకు వెఱ పొడమెడుఁ;

దిరుగఁ దప మొనరింపంగ దొరఁకొనియె నొ;
యిప్పుడు రంభతో నున్నాఁడొ; యెఱుఁగవలయు." 46

క. అనుటయు నతఁ డమ్మునిదిశఁ
దనదృష్టి నిగుడ్చి నగుచుఁ "దరుణి యిఁకఁ దపం
బనుమాట గలదె! యిదె యా
ఘనుఁ డున్నాఁ డిప్పుడు రంభ[1] కౌఁగిట" ననియెన్. 47

ఆ. అనిన "వార లింక నచ్చోటు వాసి పో
యెదరొ యుందువారొ యెఱుఁగవలయు
మఱియుఁ జూచి చెప్పుఁడు మాటికిఁ బదభివీ
క్షణము వెలయ నేఁడు శంక విడిచి. 48

ఆ. అనుడు "లేవు నాకు నాశంక లెవ్వియు;
నెన్నిమార్లు చూపు మన్నఁ జూతుఁ;
బడఁతి "కలదె జాతపతిమనుఁ జక్కిలి
గింత?" నాదుధృతికి కొంటు లేదు." 49

సీ. అని పల్కి మణికంధరునిదిక్కునందు దృ
ష్టి నిగుడ్చి గొక్కింత చెవియు నొగ్గి
యొకకేల మాట లాడక యుండఁ గలభాషి
ణికి సంజ్ఞ చేయుచు నిశ్చలత్వ
మున నొకించుకసేపు విని "యౌర వారకా
మినులమే లిట్టిదె!" యనుచు నగిన
"నది యేమి గొణఁగింపు" మని బాలతాంగి త
న్నయంబు నడుగ నిట్లనియె నతఁడు.

తే. "నీకు నే మని చెప్పుదు నీరజాక్షి!
యడఁచుకొనియెద నిక నవ్వడఁప రాదు!

---

1. కౌఁగిటిలోనన్.

పరమసంయమిఁ డా నట్లు *బతవము చెఱచి
మిగులఁ దుది రంభ చేసినతెగవు వినుము. 50

క. కళ లంటి [1]కరఁచి తనచె
య్యొలఁ జొక్కడుతనసినది చిప్పుక్కఁగ నునఁగా
"నలకూబర! విడు విడుఁ
యలసితి "నని పల్కె మన్మథాతివినవతన్." 51

మ. అనిచెప్పఁగా విని సిద్ధుఁజూచి "నగనేలా యింత భవ్యాత్మ! మా
వనజాతేక్షణ యేమి సేయునను? మహాభాగ్యసౌభాగ్యవ
త్తస నరేశుకుమారుఁ డంతరమిాగాఁ న న్నేలుఁ బాలు! నా
యన తా ని త్తఱి సట్టివల్లభకు దవ్వై గొంటు నున్నాఁడో కో!

వ. అతనిఁ బరికించి చూడవలయు." ననుటయును సిద్ధుండు నప్పుడు
"నీ కిదియ కదా ప్రధానప్రయోజనం" బని పల్కి, యటు
నటు పరికించి చూచి యతఁ డున్నచోటు గని కలభాషిణి
కి ట్లనియె. 53

ఉ. "తా వెనువెంటఁ బాయక సదా చరియించినఁ గిన్నెనోవమో
దావృతిఁ జిక్కి రంభ తగిసట్టితపోహతి సల్పలేదు; కో
పావహ మింద్రుబుద్ధి కది; యట్లగుటం బ్రియుఁ గూడియుట్టికా
ర్యావసరంబులందుఁజనఁడాతఁడు; నూతఁడు సన్న్యరాలిచేన్.

క. కావున మణికంధరునిత
పోవనముసమిాపభాగమున నొకవనిఁ బూ
తావళిలో నున్నాఁ డదె
పూవులను జిగుళ్ల నొప్పుభూజముక్రింద." 55.

వ. అని చెప్పి యి ట్లనియె. 56.

---

* పరము. 1. కఱఁచి. 2. వనచూతావళిలో.

క. "తరుణీ! యిపు డాతనిపైఁ
బరాకుచే నీవు గానపాటవగుణముం
గరము మెఱయిం[1]ప వేనే
నరిగెద మఱి లేద యితర మగుపని యిచటన్. 57

తే. అంపితేఁ బోయి వచ్చెద." ననుటయుఁ గల
భాషిణి "మహాత్మ నిన్ను నాపాలిభాగ్య
దేవతగ నమ్మియుంటి; నాజీవితంబు
నేమిగాఁ జేసి పోయెద వెఱుఁగఁ జెప్పుమ." 58

చ. అనుటయు "నన్ను నిప్పు డనునట్టిదియెయ్యది నాకుఁ జెప్పుమా
వనిత! క్రమక్రమంబునను వచ్చినయట్టుల వత్తుఁ గాక!" నా
విని "బళి! లెస్సమాట యిది వేఱొకనాఁ డిఁక మీరువచ్చియే
ననుఁ గృపఁ గాచుటల్? వినుఁడు నామదిలోపలిచంద మేర్పడన్.

క. ఈవేళన యాతనికడ
కేవిధమున నైనఁ జేర్చు టింతియతక్కం
ద్రోవ మఱి లేదు నన్నుం
గావన్ క్షణభంగురములు కాంతలతాల్ముల్." 60

క. తదుపాయము దిద్దుటకున్
మది నెన్నఁ బ్రభావఘనులు మఱి లేరు మహో
భ్యుదయానుభావగుణసం
పదఁ బొదలినమీరుదక్కఁ బావనచరితా! 61

చ. అన విని సిద్ధుఁ డిట్లనియె "నంబుజలోచన! నిన్ను నేఁడ యా
యసకడఁ జేర్చునంతటియుపాయము నేర్చిన నేను డాఁతునే?

---

1. ప లేపే.

యనుకొనరాదు గాక నిసుఁ బ్రాణవిభుం డగఁ గూర్చి ప్రోదియా
వెనుకటినీదుపాట విను వేడుక నెట్లగుచున్నవాఁడనో! 62

తే. చింత సేయుము సీవ యనంతశయన
పద్మనాభసమీపభూభాగవర్తి
యైనకోఁజేరి యొక్కడ; యతని ద్వార
కాజనులు నేఁడ చేరు టెక్కడ లతాంగి! 63

క. మించుగ మాగురువులు శి
క్షించిన యీయొక్కరింతసింగమునకు నూ
హించవ నొక నాల్గడియల
సంచారము వలయు నతనిసన్నిధిఁ జేరన్. 64

వ. సీను కెంత్రవలసిన నేమి? యిది తడనం బని లేదు. నిన్ను
నీనిష్ఠ నునిచికొనిపోయెద నంటినేని, యోపూఁబోఁడి!
తోడిసిద్ధు లిది వేఱొక్కలాగుగా నెంతు; రెవ్వరి యంత
స్సారం బెవ్వ రెఱుంగుదురు? పదిరుసుం గాక, మీబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు నస్మదాదులకు సమ్మతింప నుచితంబు
గాదు; మఱి వేఱొండుసామర్థ్యంబు లేదు. నాకుఁ గల
దూరదృష్టి దూరశ్రవణ[1]శక్తి యిం దేమియు నుపకరింప
దింక నీవు చెప్పినప్రకారంబు గావించుటఁ జెప్పు.” మనుటయు
నాసిద్ధునకుఁ గలభాషిణి యిట్లనియె. 65

సీ. “ఓసిద్ధపురుష! మీ రేసరణిని గాని చన్న
నే మగుఁ? బక్కశంక గలదె?
నీమహత్త్వముఁ గాననిజడాత్ము లేమన్న
నేమి? కన్నమహాత్ము లించుకయును

1. శక్తు లిం దేమియు నుపకరింప వింక.

వేఱొక్కగతిగ భావింపర మమ్ముఁబోంట్ల
సంస్పర్శమాత్రంబు సన్నుతింప
నుచితంబుగాఁ జంటి రుచితంబె మఱి నాదు
ప్రాణహానికి నోర్చు టరసిచూడఁ?

తే. బలుపలుకు లేల? యింక నా చెలులు గిలులు
నేఁగుదెంచి విఘ్న మొనర్తు రిత మెఱుఁగక
గావునం గొనిపొమ్ము శీఘ్రింబ నీదు
వెనుక నిడుకొని నన్ను మస్వ్యోఘనికడకు." 66

సీ. అన నియ్యకొని సిద్ధుఁ డరు దైనపులితోలు
పల్లంబుతోడ నిబ్బరపుబిగిని
బొట్టపట్టెడ గాఁగఁ గట్టిన పెనుఁబాఁప
తట్టంబుతోడ వాచపుఁబసిండి
యంకవన్నెలతోడ సంకుపేరులతోడ
వశ్యౌషధపుఁదీగె వాగెతోడ
నేకపార్శ్వమున భల్లూకచర్మపుటొఱ
ఘటియించినట్టిబల్లత్తితోడ

తే. వఱలునేనిపిండి వార్వముదు దోలుతఁ
గాఁగఁ దానెక్కి "నన్ను డాఁకకయ దీని
కటివిభాగంబు నెక్కి రాఁగలవె యబల
వెనుక మసగొమ్ము నూఁతఁగాఁ గొనుచు?" ననియె. 67

క. అన విని "యీపాటిగ మీ
యనుగ్రహము గల్గి యుండ నక్కట యింక నేఁ

జనుదేక 'యేమి?" యని తన
కనువుగ వారి నతఁడు నిలుప నంగన యెక్కెన్. 68

తే. ఎక్కి "సిద్ధేశ యెవ్వరు నెఱుఁగకుండ
నెట్లు గొనిపోయెదో?" యన "నేల శంక?
యొందు నెద్దులు బండియు నేకమైనఁ
గొండమీఁదికిఁ బోవునో కొమ్మ" యనుచు. 69

క. నింగికి "ఛే!" యని కదలిం
చెం గడు వడిగలుగుతనదుసింగముఁ బలుమా
ఱుం గలభాషిణిఁ దేఱి క
నుంగొని "పదిలమ్ము సు"మ్మనుచు శీఘ్రగతిన్. 70

ఆ. మగులుగోడమీఁద మ్రాఁకులు చిగురుజొం
పములు వానిమీఁదఁ బ్రచురదోహ
దములధూపములును దనకు మాటుగ గూఢ
గతిని గాంతఁ గొనుచు నతఁడు సనియె. 71

చ. చని చని యెక్కుచో నతఁడు [1]చాలుగ నక్కజ మందుచుం
గనుంగొనఁ దమమేఘరంజిఁ బొదిగొన్నఘనావళిలోననుండి
డా, రున నెదు రైరి వైభవనిరూఢిఁ జెలంగెడుకొండపంగ
నల్, ఘనతరచాతురీమధురగానకళాకలనాకలాప లై. 72

క. తమపాటఁ జినుకుచినుకుల
దుమదుమగాఁ దడిసినట్టిదువ్వలువలతో
గుమగుమ యనుపరిమళబృం
దముతో నప్పు డొకయింపొనర్చిరి వారల్. 73

---

[1] చాలఁగ.

వ. ఇట్లింపొనర్చుచు నెదురైన నతండు వారిని సంభాషణా
క్రమంబున రంభాసఖు లగుట యెఱింగి "యిది యేమి
యనుంగునెచ్చెలి నచ్చట విడిచి వచ్చితి? రచ్చెలువ మణికం
ధరుమీఁది యనుగ్రహంబు వదలక యింకనుం గొన్నినాళ్లు
తద్వనంబున నిలుచునో?" యనుటయును నగుచు వార లి
ట్లనిరి. 74

క. "ఎక్కడిమణికంధరుఁ? డతఁ
డెక్కడఁబోయెనొ యెఱుంగ? మిపుడు ముదముతో
నక్కొమ్మ పొదలుచున్నది
తక్కక నలకూబరుండుఁ దానున్ రతులన్. 75

చ. ప్రియునిసమాగమోత్సవము పెంపున నింపలరారునామృగా
క్షి యిపుడు తద్వనిన్ రతివిశేషముసొంపులఁ జిక్కి యున్కి
యా,రయుచుఁ దదిష్టమున్ విడిచి రమ్మనఁ జాలక యాకె
నుంచి యే,మ యరుగుచున్నవార" మని మానిను లచ్చటు
వాసి పోవుచున్. 76

క. "వేళాకోళపుఁదీఁగలుఁ
బేలికలుఁ గళాసములును బీఱ[1]జడలుఁ దాఁ
దాలుచు నెట్లొకొ మింటన్
లీలాహారిఁ దోల నింత నేర్పరి యయ్యెన్! 77

క. ఎక్కడ దొరకెనొకో యీ
చొక్కపుగుబ్బెత [2]బెడంగుబోగికి? నహహా
యిక్కలికి గుత్తగొనుఁ బో
తక్కక దివి నిమిషమున్న దైవతవిటులన్!." 78

1. జడలుచుం. 2. వెడంగు.

వ. అని చెప్పికొని రంత. 79

క. నలకూబరుండు రంభం
గలయుట విని చిన్నవోవు కలభాషిణిరీ
తులు దిరిగి చూచి "దీనిం
గలఁచెర యివ్వార్త తాపకరమై" యనుచున్. 80

ఉ. సిద్ధుఁడు నవ్వి "యోచెలువ చింతిలఁగా వల దిప్పు డెంత
యుఁ, బుద్ధిఁ దిటంబు గాఁగ ధృతిఁ బూను మొకించుక నేపు
లోన నే, శుద్ధముగాఁగ నీమనముశోకము సర్వముఁ
బుచ్చి వైచెదన్, సిద్ధము నామన" ట్లనియెఁ జెల్వయు
మోము వికాస మందఁగన్. 81

క. "ఏరీతి నింతమిక్కలి
నేరికగా నాడి" తనియె సిద్ధుఁడు "చూడం
గారాదె కుదువఁ బోవుచుఁ
గూరలచవియడుగ నేల? కోమలి" యనిగొనెన్. 82

క. కంఠీరవ మట్టిరొకం
గంఠం బెగ నెత్తి చూచి కదలక నిలిచెం
గుంఠితగతిగ్గొ యొందు న
కుంఠితగతి యనఁగఁ దొల్లి గుణము నెఱపియున్. 83

వ. అప్పుడు. 84

సీ. హుంకారముఁ తోడ నుచ్చాటనపుబస
నికటిఁగతఱటుపట్ల వ్రేసి వ్రేసి
కడుదాక మీఱంగ మడమలు దాఁటించు
చును ముందటికి లివ చూపి చూపి

మొగము పార్శ్వములకు మగుడింపకుండ వా
కట్టుమూలికవాఁగెఁ బట్టి పట్టి
వడి నూర్ధ్వగతిని లేవకయుండఁ దననాగ
బెత్తాన మూర్ధంబు మొత్తి మొత్తి

తే. సిద్ధుఁ డధికప్రయత్నసన్నద్ధుఁ డగుచు
నెంత చేసిన నాసింహ మెదుటికడుగు
పెట్టదయ్యెను [1]గర్జావిభీషణముగఁ
దోఁకఁ ద్రిప్పుచుఁ గడువెన్కఁ ద్రొక్కఁగాని. 85

ఉ. అప్పుడు చాల సంక్షుభిత యై పడజాతి "యిదేమి దేవయా
యిప్పుడు దీనిచంద?" మనియెం గలభాషిణి [2]మేచెమర్పఁగాఁ
గొప్పు విడంగఁ బాఱఁ జనుగుబ్బలఁ బయ్యెద వాయ సుస్థితిం
దప్పి పిఱుందు పల్లటిలఁ దా మరగొమ్మిరుగేలఁ బట్టుచున్.

వ. సిద్ధుండు నంతఁ బద్మినీనిరోధకారణంబుం దలంచుకొని యా
చంచలాక్షితోడ. 87

క. "తరుణి! వెఱవకు పల్లపు
మరగొమ్మెపఱకు నాకు మఱ ద్యదాపి
స్మరణం బైనది మాటల
పరికుచే" ననుచుఁ దనదుపారీంద్రంబున్. 88

వ. కొన్ని యడుగులు జరుగఁ బట్టి ధరణిపై డిగఁ దోలుకొనివచ్చి
యచ్చట నచ్చెలువతోడ నవరోహణంబు సేసి కేసరిని
మేఁతకు విడిచి "యోపడఁతి యీ ముంపరినికటంబునంద
మృగేంద్రవాహన యనుశక్తిగలదు. తన్మందిరంబు ముందఱ
నున్నమృగేంద్రంబునకుఁ గ్రిందిమీసం జొట్టుపట్టున నొట్టి బెట్టి

1. గర్జాది. 2. మైచెమ.

దంపు సింగంబులుం జన వెఱచు నివి మఱచి యే నెంత తోలిన
మనవాహనం బచటి [1]కట్టెదుర నడచు; మనము నమ్మహాశక్తికి
నభివందనంబు సేసి పోయినం గార్యసిద్ధియగు; ర మ్మనుచు
నల్లనఁ దనభల్లూకచర్మకోశంబుతోడి ఖడ్గంబు పుచ్చికొని
సింగపుఁ[2]బిల్లనము పోక యక్కడన యొక్క మఱుంగున డాఁచి
యాచపలలోచనను మృగేంద్రవాహనగుడికిం దోడ్కొని
చని తద్బాహ్యమంటపంబున నునిచి "యద్దేవి పూజకుఁ
బువ్వులు దెచ్చెద" నని పూఁదోఁటకరిగె నప్పు డత్తెఱంగు
గనుంగొని. 89

సీ. పసిమి పో నెండిన కసవుగుట్టలఁ బోలె
నరవెంట్రుకలు గప్పు వాసములవలన
సులి గొన్న చెలఁదిపుర్వులసూలిన వ్రీలు నా
సము రెడు ముదుతకసర్పములవలనఁ
గడుఁ జిల్లినెట్టబంగరుపూఁత పోల్కి
వడువు సూపెడి మేనిపళ్ళలవలనఁ
దునిసి ప్రేలెడు వ్రాఁకుతునకలఁ బిలిపించు
బాహుపక్షోజలంబనములవలన
తే. ఘోరరవములఁ జాడ్పున ఘోరవృత్తిఁ
దనరు ఘనకాసకుహకుహాధ్వనులవలనఁ
భావజుఁడు వెళ్లి పోయినపాడు మేడ
పగిదిఁ గాన్పించు ముదుసలి పడఁతియొక తె. 90

క. కలభాషిణిఁ జేరఁగ వ
చ్చి "లతాంగీ! యొచటనుండి యేరితి వచటం

1. కెట్టెదిరి నడచు. 2. బిల్లంపుసంబోకలతోడ నదయొక మఱుం.

కలుషపుబాపురుఁ బిల్లిని
జిలుకయుఁబలె నిద్ధరాత్ము సిద్ధుం డనుచున్. 91

ఉ. ఎంతయు వింతచెల్వమున నివ్వన మెల్ల నలంకరించుచుం
గాంతత నొప్పుమేనిపసఁ గన్నులపండువు సేయు నిన్ను న
ల్లంతన చూచి "దైవ మకటా దొరకించెనె యిట్టినిర్దయ
స్వాంతునిచేతి కీభువనసారము" నంచుఁ గడుం గలంగితిన్.

క. ఆకలుషాత్ముఁడు క్రమ్మఱి
రాకమునుపె తొలఁగి పోవరాదే యెట కే
నోకూన యీమనోజ్ఞత
రాకృతి యేఁ జూడఁ జాల నసిపాల్ గాఁగన్! 93

తే. అమ్మ విను మింక నొకయించుకంతతడవు
నీతెరువుఁ జూడ నీపేరు నీతెఱంగు
నడిగి పరికింప మది యున్న దైనవాఁడు
రాకమును నీవు తొలఁగుట నాకుఁ బ్రియము. 94

శా. నీ కెంతే నితఁ డాప్తుఁడో జనకుఁడో నెయ్యంపుఁదో బుట్టువో?
నీకార్యార్థమె పూని తా నెచటికేనిం గొంచుఁ బోచున్నవాఁ
డో? 'కాఁగా దిటునంటెపల్కనక తోడ్తో నింతబెట్టాడ నే
నో కాంతామణి! వెఱ్ఱిఁగా నితనిచెయ్యువ్వల్ మున్ను వీక్షిం
పుదున్." 95

వ. అనుపలుకు లన్నియు విని కలభాషిణి తనమనంబున. 96

క. "ఈయవ్వవాక్యములు దలఁ
పోయఁగ నాయుల్లమునకుఁ బొందుపడినయ
ట్లై యున్నవి యీసిద్ధుఁడు
మాయవిదో యొక్కమాట పడి నూహింపన్. 97

తే. "ఇంక నొక్కింతసేపున కెల్ల వగపుఁ
బుచ్చి వైచెద" నని పల్కె నిచ్చఁ దెకిసి
జేరునపు డది యీయమ్మ చెప్పినట్లు
శక్తికిడియొడు ననుట నిస్సంశయంబు. 98

సీ. ప్రజల కందఱకు నాపసలు వాసించునట్టి
చక్రిపట్టణములో జనన మంది
వారకామిని నయ్యు గౌరవంబున సత్క్య
జను లిటు చేర గణ్యనగఁ బ్రదికి
త్రైలోక్యగురుఁడు నారదమౌని ప్రియశిష్య
నిర్విశేషముగ మన్నింప నలరి
జగదీశురాణివాసపుసతుల్ తమకుఁ గా
వింపంగ సంగీతవిద్య నేర్చు
తే. తున లోకానలోకకటకనిగ్గు వెలసచ్చు
శక్తిపూజకుఁ బలు నైలిఁ జెప్ప సేయు
నెంతవారికిఁ దప్పింప నెట్లు వచ్చు
బ్రహ్మ దా మున్ను వ్రాసిన వ్రాఁతఫలము!" 99

క. అని మది నడలుచుఁ బ్రియసఖు
లను మొఱఁగుట పలఁచి కనుల గలంగుచుఁ "దెగునే
యనుభావ్య మెంత యంతయు
ననుభవమునఁగాక!" యనుచు సనయముఁ గుందెన్. 100

వ. తదనంతరంబ డెందంబు దిటవు పఱచుకొని ధైర్యబలంబునఁ
గంఠగద్గదిక వారించుచు నాస్పష్టభాషిణితో నిట్లనియె. 101

శా. "అమ్మా నీపలు కెల్ల నెంతయు నిజం బై యిష్ట గాన్పించె నే
నిమ్మాయావిప్రకార మిట్లగుట యూహింపంగ లే 'కొక్కయ

గమ్ముగ వీనికృపం గడింతు'నని యత్యంతాశ ప్రేరేపఁ గా
నిష్ఠాడ్కిం[1]చెగి వచ్చితిం దెరువు లేదీపాటు దప్పింపఁగాన్.

క. ఎక్కడికిఁ బాఱిపోయెదఁ
జిక్కుపడక యేను వీనిశీఘ్రగతికి నో
యక్క యిఁక దూరదృష్టియు
నెక్కుడు వీనికిని గాంచు నెచ్చట నున్నన్." 103

సీ. అన విని యాకె "యోవనిత! నీవు నెఱుంగు
దే వీని యాదూరదృష్టి?" యనిన
"దానన కాదె యీతఁడు నన్ను బ్రమయించి
యీరీతిఁ దాఁ దెచ్చె నిచటి" కనుచుఁ
బలికి యాతఁడు తన్నుఁ బ్రథమంబునందు గృ
హారామమునఁ గాంచు టాది గాఁగ
నది తుద గాఁగ సమస్తంబు వినిపించి
తత్ప్రసంగంబునఁ దనదు పేరుఁ

తే. గులము విద్యయు నప్పటికోరికయును
జెప్పి "యాకోర్కి సాధించుచింతఁ దక్కు
చింత యెఱుఁగక యేఁగు దెంచితిఁ గొరకకుఁ
బోవఁ బడిగల్లు వడియె" నోపొలఁతి." యనియె. 104

చ. అన విని "యట్ల యౌ నిది యథార్థము నీ కటు లాస చూపి
తోడ్కొని చనుదెంచెఁ దాఁ దనదుకోర్కి యొనర్చుట
కీవినిఁ బ్రవర్తనుఁడు మనుష్యయత్నమునఁ దక్కఁగ నేరఁడు
దూరదృష్టి సాధన మయినట్టిపిమ్మట నితం డొనరించువిచార
మారయన్. 105

---

1. దెగి.

వ. అది యెద్ది యంటే నప్పు డితండు. 106

తే. "ఇంతపాట్లను బడి కన్న యీవిచిత్ర
మహిమకుం బగ రాజ్యసంపదలు గనిన
నెంత యింపగునో" యని యేను వినఁగఁ
బలుమఱును వీఁడు ముచ్చటపడుచు నుండు. 107

క. ఆకోరికకై "కల దొకో
లోకోత్తరగానయుతయు లోకోత్తరస
మాకృతియు నొకతె వార
స్త్రీకులమున" ననుచు దూరదృష్టిఁ వెదకున్. 108

క. తానును గిన్నర యొకతెను
హానంబత మీటుచుండు ననిశంబును స
ద్గానరసజ్ఞత నిలఁ గల
గానము దూరశ్రవణముకతమున నరయున్. 109

వ. అని చెప్పిన వృద్ధవనితకుఁ గలభాషిణి యిట్లనియె. 110

సీ. "తొల్లి యిచ్చటన యాదూరదృష్టియును దూ
రశ్రవణము నిద్దఱు రత్నకుండు
సాధించినాఁడె? తత్సాధన కెందఱెం
దఱకు త్తుకలు గోసి చెఱిచె నొక్కొ!
యది కొంత యెఱుఁగుదే నంగన గొఱఁగింపు
వినియెదఁ గాలయాపనముకొఱకు
మీఁదటఁ గాఁగలమేలుగీళ్లేరికిఁ
దప్పింపరాని యెంతయు ధ్రువంబు

ఆ. 'ఇంక వాఁడు వచ్చి యేమేమి సేయునో
చచ్చు టెట్లొ' యనువిచారమునను

బెగడు చుండ నేల జగదంబ యీశక్తి
సేయవలసినట్లు సేయుఁ గాక." 111

క. అన విని యాయమ మెచ్చుచు
"ఘనధైర్యవివేకమహిమ గలయుత్తమభా
మిని వౌదు మేలు మే లీ
వనినట్ల వచింతు నీకు" నని యిట్లనియెన్. 112

క. "ఓరమణి దూరదృష్టియు
దూరశ్రవణంబుఁ బడయుత్రోవ లితరముల్
ఘోరముల య్యెనఁ బరహిం
సారూపంబు లవి కావు సాహసవిధుల్. 113

క. ఆ రెండు నితఁడు వడసెం
గోరిక నలగోరుగల్లుఁ గొని నిజనయనో
ద్ధార మొనర్చియు వీనుల
ఘోరపునారసముఁ బఱపుకొనియుఁ గ్ర వరుసన్. 114

వ. అనుచుఁ [1]దన్మంటపాగ్రభాగంబున మృగేంద్రవాహనంబు
పండ నేకాక్షరపంక్తిచిహ్నితశిలాస్తంభంబున వ్రేలఁ గట్టిన
యాశస్త్రయుగ్మంబును మఱియు నచ్చట గంధపుష్పాద్యర్చి
తంబులై యున్నయొక్కచురియయు గండకత్తెరయు డగ్గఱం
దోడ్కొని పోయి చూపి యిట్లనియె. 115

క. "'ఈకోరిక కిది తెరు విది
యీకోరిక' కనుచు వ్రాసి యిడినా రదె యా
ఆకంబంబునఁ జదువుము
నీ కాలిపి తెలియునేని నీరజవదనా!" 116

1. దన్మందిరాగ్ర.

సీ. అనుచు నమ్మాట దా విని కలభాషిణి
యందు నున్నర్థ మిట్లనుచుఁ జదివె
"యిచట రెండేండ్లు జితేంద్రియత్వంబున
భువనేశ్వరీమంత్రమును జపింప
నెల్లకోర్కులు నిచ్చు నిష్టదేవి గూర్చి యుష్ణ
గాక సద్యస్సిద్ధి గావఁజేసిన
మహాపవిత్రార్థ యాగోత్సుకగంట హోత్రాగ్నుః
డయ్యు దూరగ్రసనార్థ చెవిని
తే. ఘోర మైనట్టియీబలునాసనంబు
నొప్పుకొనియు సారస్వతప్రాసనార్థి
యీసురియచేత నాలుకఁ గోసికొనియు
నిమ్మహాశక్తి మెప్పించి యిష్టమొందు. 117

క. ఈమెఱుఁగుగండకత్తెర
చే మిడిపల యిచ్చుసాహసికుఁడు శిరంబు
ట్టే మగుడఁగ నదుకుకొనం
గా మని చంపుఁ దనుఁ జెలఁగఁ గడఁగినవానిన్. 118

క. పదిలముగ నిర్విఘ్నా
భ్యుదయమహారాజ్యలక్ష్మిఁ బొంగుచు నశితక్ష
సపములరూపసుగానా
స్పద వారవధూటి నిచట బలిగా నిడినన్." 119

తే. అని చదివి దానఁ గలఁపులో నాత్మనిధన
శంక నిస్సంశయం బయి చాలఁ బ్రబలఁ
గలఁగి చలియించుతద్దైన్యగౌరవంబు
నంతన మగుడ్చి కడమ యిట్లనుచుఁ జదివె. 120

ఉ. "ఈవిధులందు నెంచునఁ నొకింత సమగ్రత లేనివృద్ధు లి
ద్దేవతయొద్ద నిర్భయత దేహము నెమ్మెయిఁ బాసినఁగా లస
ద్ధ్యానసరూపసిద్ధి యగు నప్పుడ యంగవిమోక్షవేళ ని
చ్ఛావృత మెద్ది వారి కది సంఘటిలుం జిరమై తదాదిగన్."

క. అని చదివిన నంతఁ దమిఁగా
విరఁబడినవిధానమునకు వృద్ధాంగన యిం
పున నవ్వుచు "నిది విని సు
మ్మనితము నే నిచట నునికి యంబుజనయనా! 122

తే. అబ్జముఖి సుముఖాసక్తి యండ్రు నన్నుఁ
గరము కాశ్మీరభూమిఁ బ్రఖ్యాత మైన
శారదాపీఠమున సరస్వతిని గొల్చు
నట్టిపూజరిబ్రాహ్మణుపట్టి నేను. 123

వ. అనునంతట సిద్ధుండు దేవీపూజకుఁ దగినగంధమాల్యాదులు సంపాదించికొని వచ్చి యమ్ముదుసలిపడఁతిం జూచి, "యో యవ్వ! కుశలంబున నున్నదానవే? నిర్మనుష్యం బైనయీ శక్తిస్థానంబునఁ జిరకాలంబునం బట్టి యెట్లు వేగించుచున్నదాన?" వని పలికి కలభాషిణిం బిలిచి, "యోచెలువ! మనకు నవ్వల చనవలయుఁగద; మిక్కిలి ప్రొద్దు పోవుచున్నయది; శక్తిం బూజించి పోవుద మాయమ్మచేత ననిపించుకొని ర"మ్మనుటయు నది భయాకులమానస యగుచు వృద్ధాంగనం జూచి. 124

క. "ఏ నొంటిఁ బోవ వెఱతుఁగా
లోనికి నోయమ్మ! నీవునుఁ రాఁగదె నా -

తో" నన "నెవ్వరు నేటికి
నే నుండఁగ" ననుచు సిద్ధుఁ డింతిం బలికెన్. 125

సీ. పలికి యప్పటిదానిభయచేష్ట భావించి
"యిమ్ముదిజంతచే నిది యొకింత
యే మైన నాతలం పెఱిఁగెఁగాఁబోలు వి
ఘ్నం బేమి యగునొ విలంబ మైన"
నని సిద్ధుఁ డాత్మలో ననయంబు వేగిరిం
పుచు "నోసిబెల్లి! యిమ్ముసలివగ్గు
నీకుఁ దోడ్తై వచ్చునో? కలదో మఱి
యే మైన" ననుచు నాయిగురుఁబోఁడి

తే. కొప్పువట్టి తివంబోవ నప్పుడింతి
ప్రాణభయమునఁ గలఁగి "యోయయ్య! నీకు
బిడ్డనే కావవే నాకు నడ్డపడవె"
యనుచు నావృద్ధనారిమాటునకు నొదిఁగె. 126

క. ఆవృద్ధనారియును గరు
ణావిలమతి యగుచు నాభయార్త మృగాక్షిం
దా వెనుక నిముడుకొనుచుం
"గావుము కావు"; మని వానికరములు పట్టెన్. 127

సీ. పట్టిన నతఁడు "లోపలికి రాకుండ వి
ఘ్నము సేసె; దింతియ కద!" యటంచుఁ
"వద్దేవి కిచటు ముందర గాదె!" యంచు న
ప్పడఁతిచేతులు నుల్చి పాఱఁ ద్రొబ్బి

బలిమిఁ దార్కొని కలభాషిణివేనలి
యొకకేలఁ బట్టి వే ఱొక్కకేల
నాఁగ త్తి వెలికి "నీ కొప్పన మిదె" యంచు
సత్తికిఁ గత్తిచే నెత్తి మ్రొక్కి
ఆ. ప్రేయఁ బూన, "[1]దీని వ్రేసితే నిద్దేవి
యానసుమ్ము నీకు!" ననుచు దాసి
యానెలంత మెడకు నడ్డంబుగా మెడ
యొగ్గె వృద్ధసతి యనూనకృపను. 128

వ. ఇవ్విధంబునం గలభాషిణికంఠంబునకుఁ దనకంఠంబు నడ్డంబు సేర్చి వ్రేటు కనుపీక దాని నిరుఁగేలం బొదుగఁ బట్టుకొని పరమకరుణాపరవశత్వంబునఁ దొలంగక యావృద్ధభామిని "యోయిసిద్ధుండ! నీకుం గార్యసిద్ధి గాదుసుమీ! యిద్దేవిమీఁది యాన నతిక్రమించిన!" ననుచు "నోమహాశక్తి! నన్ను సత్య వచనం గావింపుమీ!" యనుచు నుండ నతం డఖండరోషం బున మున్ను దాని మెడ ఖండితంబు సేసి విచిత్ర వేగంబునఁ గలభాషిణికొప్పువట్టి పట్టెంబు జళిపించి వ్రేయ నెత్తుటయు, నెత్తినచేయి తత్క్షణంబ యందుకొని మృగేంద్రవాహన నిజ శపథసముల్లంఘనోత్సాహసాహసదోషదూషితుం డగునతని నతిదూరంబునం బడవైచె. సుముఖాసత్తియు నట్లు సంప్రాప్తం బైనయసివిఘాతంబునం దనజరద్దేహంబు వడినట్టితక్షణంబునంద.
సీ. నిండుచందురు నవ్వునెమ్మోముసిరితోడ
నిరులు గ్రమ్మెడు వేణిభరముతోడ

1. దీన.

నాకన్నలోలంబు లగునేత్రములతోడఁ
దళుకొత్తుచెక్కుటద్దములతోడ
మిగుల మింటారించుబిగిచనుంగవతోడ
లలితంపుబాహువల్లరులతోడ
సతికృశత్వమున జవ్వాడుమధ్యముతోడ
నభినవం బైసనూఁగారుతోడ

తే. వలునమీఁదికిఁ దొలఁకుసువర్ణపులిన
గురునితంబప్రభాపరంపరలతోడ
మహితసర్వాంగలావణ్యమహిమతోడ
సమరుప్రాయంపురూపు చిత్రముగఁ దాల్చె. 130

తే. తాల్చి యావికచోత్పలదళనిభాక్షి
కనుఁగొనియె నభ్రమున శక్తికరవినున్న
గాత్రు సిద్ధుని నొకకేలఁ గత్తి యొక్క
కేలఁ గలభాషిణిని విడకే చనంగ. 131

క. ఆకరణిఁ జూచినది యై
యాకలభాషిణియవస్థ కాత్మఁ గలఁగుచుకా
వ్యాకులత నొందెఁ దనదు చి
రాకాంక్షితసిద్ధి పెంపు సనయనిమదితోస్. 132

సీ. అంతఁ గ్రమంబున నాసరోజాక్షి సం
సారస్వభావవిచారమహిమ
వలనఁ దద్భోగఋఖంబు వారించికొని దానఁ
దాను భోగ్యార్థచింతనము వదలి
చేవిసత్కృపఁ బ్రసాదించినయట్టిజ
వ్వనపుసత్వము వృథా చనకయుండ

యోగవిద్యాభ్యసనోపయోగంబునఁ
గడపెదఁ గాకంచు విడువకెపుడు
తే. యమనియమవర్తనములతో నాసనాదు
లభ్యసింపఁగఁ దొడఁగె నత్యాదరమునఁ
దాను మును విన్నభంగులు దాఁపు గాఁగ
నచటిశక్తిని గురువుగా నాత్మ నునిచి. 133

వ. అంతటం గలభాషిణి యచ్చటి కేగుదెంచి యాచంచలాక్షి నీక్షించి "నీవెందుండివచ్చి? తెట్టిదాన?" వని యడుగుటయు, నప్పడంతి "యేను మును నీకు నడ్డపడి సిద్ధునిచేత ఖండితనైనసుముఖాసక్తి యనువృద్ధవనితం జుమ్ము; క్రమ్మఱ నిమ్మహాశక్తికారుణ్యశక్తివలన నిట్టియెలప్రాయంపుసొంపు వడసియున్నదాన." నని తత్ప్రకారం బెఱింగించి "యోకలభాషిణి! యట్లు సిద్ధునితోడ నిమ్మహాశక్తిచేత దూరవిత్తివ్రతనై యెచటంబడి తేమియు నొవ్వక యిట్లు తిరిగి వచ్చుట యద్భుతం బగుచున్నది" యనుటయుం గలభాషిణి "యోయమ్మ! ధర్మగుణంబున నిమ్మహాదేవిని మెప్పించి యిప్పగిది నీవు తిరుగం [1]బ్రాయంబు గనుట యద్భుతంబు గాక; యింతటిమహాపుణ్యనిధివై నసీదుకారుణ్యంబు గలుగ నేఁ దిరిగివచ్చుట యేమియద్భుతంబు? నావిధం బంతయు విన్నవించెద" నని పలుకుచుండ. 134

క. బంధురవీణాసహిత
స్కంధముతో రత్నమాలికాఘటితజటా

1. బ్రాణంబు.

బంధముతో నంతట మణి
కంధరుఁ డచ్చటికి వచ్చె గంభీరగతిన్. 135

క. వచ్చినఁ గని యతిమోదము
నచ్చెరువుఁ బలర్ప మ్రొక్కె నతని; కపుడుఁ దా
నచ్చెలువఁ జూచి మోదము
నచ్చెరువుఁ బలర్ప వికసితాస్యుఁ డగుచున్. 136

క. "ఓహోహో! మాబంధు
వ్యూహం బంతయును వచ్చియున్నట్లయ్యెన్
నాహృదయమునకుఁ బరమ
స్నేహనిధీ నిన్నుఁ గనుట నేఁడు లతాంగీ. 137

మత్తకోకిల. వచ్చెకంటి మముం దలంతువె మానసంబున? సుందరీ
వచ్చు టెట్లు? కదన్ విచిత్రము ద్వారకాపురి నాఁడు నీ
కిచ్చ పుట్టుట? యెన్నఁడున్ మఱి యిట్లు తేఁగి రయంబుగ నీ
వచ్చెలుల్ మణిగేహముల్ సిరు లట్ల యున్న విధంబె కదా! 138

సీ. ఉత్తమశ్లోకుఁ బయోజాక్షు సేవింప
నేగితే యీపెన్కు నెన్నఁ డైన?
నాజగత్పతి తొంటియలవజ్రమణిసభ
కేతెంచి కొలువు సేయించుకొనునె?
తనసేవఁ గాఁ బురందరుఁడు గట్టించు కెం
పులహజారము కడముట్టె నొక్కొ?
మనవీణియ లడంచుకొని భ్రమియించు నీ
లపుటరుంగులకుఁ బో నిపుడుఁ గొలఁదె?

తే. యంతకంతకు వర్ధిల్లుహారికుమాళ్ల
బలఁగమున కిది చాల దన్తలఁపుతోడఁ

పెనఁగఁ గట్టించె మును పైఁడి[1]గరిడిసాల
యట్లు యున్నదియే వికచాబ్జవదన? 139

మ. పిగుసుంబోఁడి యెఱుంగుదే 'యదుపతి స్త్రీ లెవ్వరే నిందులే
డ గదా!' యంచును శంకఁ గ్రమ్మఱిలిఁ జారుద్యూత
గేహంబు క్రొత్తగ నీవొక్కటి చూపఁ దోడ్కొని చనం
డచ్చోక చౌవంచ యిత్తిగ బారా దుగ యంచుఁ జిల్క
రొప్పి లుద్దీపింప దా దవ్వులన్? 140

చ. కుటిలకచా! యెఱుంగుదువె గొబ్బున నేఁ జని కొల్వుకూట
మొక్కటి కడ నున్కి యాపయక కట్టెమటుం బటికంపుగోడఁ
బ్రస్ఫుట[2]ముగ డానియందు హరిఁజూచుచు మ్రొక్కఁగను
గొన్కనుండి [3]"యిట్టిటు మొగ?" యంచు నవ్వె సభ యెల్ల
పస్మణిభిత్తి యున్నదే?" 141

క. అని యడిగిన "నన్నియు శో
భనవస్తునఁ బొంటియట్లు భాసిల్లెడు నో
యనఘ! సురరాజుసేవయు
ననుపనుముగఁ బూన్న మయ్యె" నని యది పలికెన్. 142

వ. అని పలికిన నతండు. 143

సీ. "సంగీతవిద్యాప్రసంగంబునం దైన
మముఁ దలంతువో లేదో మనసునందు?
తనుజారి కే నొనర్చినదండకంబు నీ
వెందైన మఱి వెలయించి తొక్కొ?
యిప్పుడు నారదుం డప్పటప్పటికి వ
చ్చునో రాఁడో వసుదేవసూనుఁ గొలువ?

1. గరడి. 2. మగుడాని నందు. 3. యట్టెటు.

నాలోకవిభుసతుల్ మే లేర్చి యిచ్చిన
వీణె యే మఱియ్యేఁ జే విచ్చుటికిని?

తే. నేమి యేమియొ నాఁడు నీహృదయమునను
గోర్కి యొక్కటి గలుగుట కొంత్త వింటి
నది ప్రవృద్ధంబుగాఁ బెంచి యాత్మలోన
విడిచిపెట్టితో వీణపై వేడ్క నెల్ల." 144

చ. అనుటయు లజ్జ సజ్జలసహాసస యించుక యించుక యోర
గాఁగ వంచినమొగ మొప్ప "నే మనుచుఁ జెప్పఁగ! దానన
చేసి కాదె యో, యనఘచరిత్ర! నాకుఁ గలయట్టి
బలంగము లెల్లఁ బాసి యీఘనగహనప్రదేశములఁ గష్టపుఁ
బాటులఁ గుందితిం గడున్." 145

వ. అని పలికి తనగానవిద్యాభ్యాసపరిసమాప్తి గ్రామనస్మృటఁ బస
యున్నచోటికి మణిస్తంభుండు వచ్చినప్రకారం బెఱిఁగించి
యతండు దూరదృష్టి దూరశ్రవణశక్తిబలంబునఁ జనను
జెప్పిన యర్థము సకలంబునుం జెప్పి తన్ను నతండు మృగేంద్ర
వాహనాభవనంబునకుం దెచ్చిన తెఱంగును బలిపశూకరణో
ద్యమప్రకారంబును సుముఖాసత్తి తన్ను రక్షించుటయును
వివరించి "యీపుణ్యసాధ్వి యీయమ" యని యీయక్కం
జూపి తత్తత్స్థానవర్తనంబులు దెలిపి "యోగంధర్వో
త్తమ! యింక నాకు నీచందంబు వినవలయు నవ్విధంబున
రంభచేత నీతపంబు విఘ్నంబు నొందుట యామణిస్తంభునిచేత
నేను విన్నప్రకారంబు వింటివి కదా! యటమీఁద భవ
దీయవర్తనం బెఱింగింపు" మనునంతట మణిస్తంభుండు వచ్చు
టయు "నిప్పుఁడే జెప్పినసిద్ధుం డితం" డని చూపిన

"నీతండా!" యని దరహాసితవికసితాననుం డగుచు మణికంధ
రుం డతనిం దగు తెలుంగునసంభావించె; నతండును. 146

క. ఇచ్చోఁ దదాగమనమునకు
నచ్చెరువు జనింప "నిది మహాశ్చర్యము ! మీ
రెచ్చోటనుండి యిచటికి
విచ్చేసితి?" రని వినీతవృత్తిం బలికెన్. 147

సీ. పలికి యంతటఁ గలభాషిణిఁ జూచి "యో
యింతి నీ వెదకితి నెల్లచోట్ల
నెందుఁ గానక చోద్య మందితి నప్పు డె
క్కడ నుండి తిప్పు డిక్కడికి వచ్చి
తని పల్కుచును సుముఖాసత్తిఁ జూచియె
చ్చటనుండి వచ్చి తిచ్చటికి నీవు?
పే రెద్ది? యని తత్ప్రకారంబు దానిచే
తన విని వెఱఁ గంది వినుతి చేసె

తే. నాసతి యతనిఁ గనుఁగొని యరుదుపడుచు
నిట్లనియె "నోయిసిద్ధుండ యెచటఁ బడితి
[1]రీవుఁ గలభాషిణియును నిద్దేవిచేత
నట్లు సరభస విక్షిప్తు లగుచుఁ బోయి? 148

వ. మీర లేమియు నొవ్వక తిరిగి వచ్చుటయు నచ్చెరు వై
యున్నయది. నాకు నింతయు వినిపింపవలయు" ననిన విని
మణిస్తంభుం "డోయంబుజముఖి! నీకు నట్లవినిపించెద విను
మఱియ కాదు మఱియు నెన్నియేని విచిత్రంబులు గని వచ్చి
నాఁడ; నది యొక్కరితోడం జెప్పెడుసందాఁక హృదయంబు

1. నీవు.

వేగిపడుచున్నది గావున, నన్నిటం బూజ్యురాల వైన నీకు
వినిపించెద" నని యిట్లనియె. 149

ఉ. "ఆవిధి నీపయిం బెగి మదాతిశయంబునఁ గన్నుఁ గానమిన్
దేవతమీఁది యానయు గణింపక యాకలభాషిణీన్ శిరో
జావళి పట్టి త్రుంచుటకు నాయుధ మెత్తితి నెత్తినట్టికేల్
చేవి వహించి వైవఁ జనితిం గడు దవ్వుగ నివ్వధూటితోన్."

మ. అనుడున్ "నీవిది చెప్పఁగా వలన దే నాముున్న యీరూపుఁ గై
కొని వీక్షించితి నన్ను నీచిగురుటాకుంబోఁడి మూర్ధంబు ప
ట్టిన కేల్ పట్టినయట్ల యుండ ధృఢముష్టిం బూని బట్టెత్తి గొ
త్తినకే లెత్తినయట్ల యుండ దివి నుద్వేగంబునం బోవుచోన్.

క. వినిపింపు నాకు నట మీఁ"
దన నతఁ డిట్లనుచుఁ జెప్పె "నిట్లురునది [2]సం
చనమున వైచినగతి నభ
మునఁ జని మణికంధరుని తపోవనభూమిన్. 152

క. ఇత్తరుణియు నేను నొక
మెత్తనిక్రొత్తలిరుఁ బాన్పుమీఁదఁ బడితి మో
మత్తేభగమన యట్లే
సత్తియుఁ గృపసేయఁ బోలుఁ జావక యుండన్. 153

క. మునుపటిభయమున నప్పుడి
యునికి నపుడు చేతికత్తియును సుసరుశరం
బును విడువఁగ నెఱుఁగనినను
గనుఁగొని నెమ్మేను మిగుల గడగడవడఁకన్. 154

2. దంచనమున.

సీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ
బాఱు ముఖేందుబింబంబుతోడ
జాలఁగన్నద్వయీకూలంకషంబు లై
తల్లడం బందు నేత్రములతోడఁ
గడుఁ జెమర్చినయట్టికలికిలేఁజెక్కుల
నంటెడువిగళత్కచాళితోడ
వలిగుబ్బపాలిండ్ల నిలువ కిట్టట్టు సం
క్షోభించుపయ్యెదకొంగుతోడ
తే. వెఱవు నొకయొజ్జ యై వింతవిలసనములు
గఱపఁ జూపట్టుసౌందర్యగరిమతోడ
సరభసాక్ష్ణక్షోభచకిత యైన
మదనుజయలక్ష్మిలీల నిమ్మగువ దనర. 155

క. కనుఁగొంటిం గనుఁగొనునం
తన మన్మథవశుఁడ నగుచుఁ దగఁ బరిరంభం
బును గావించితి నేఁ జే
సిన పాపముఁ జెప్పవలయు శీతాంశుముఖి! 156

మ. అది సైరింపక [1]బాలఁ బేరెలుఁగుతో నాక్రోశముం జేసె "న
న్నిదె యీపాతకి బల్మిఁ బట్టెడుఁ గృపన్ వీక్షింపరే కావరే
[2]సదయత్వంబున నో హా సత్పురుషు లిచ్చో నెవ్వరున్ లేరె యా
పద వారింప శరణ్యులార" యని యాపద్మాక్షి యత్యంతమున్.

వ. అప్పుడు: 158

క. నెఱయఁగ నసహ్యమగున
మ్మొఱ వీనులఁ బడిన మిన్నుముట్టు నెలుఁగుతో

1. చాల. 2. సు(యతితప్పినది.)

"వెఱవకు వెఱవకు మే నిదె
పఱతెంచితి సత్వరముగ భామిని" యనుచున్. 159

క. "వెఱవక యెవ్వఁడురా వెత
పఱచెదు నిట్లతివ! నెందుఁ బాఱెదఁ గూడం
దఱిమెదఁ దల నరములతోఁ
బెఱికెద" ననుచున్ నితాంతభీషణగతితోన్. 160

చ. ఒకపొదరిల్లు వెల్వడి రయోద్ధతుఁడై సలకూబరుండు రాఁ
బ్రకటముగాఁ గనుంగొని యభంగురభీతిఁ గలంగి దీని నే
వికలమనోధృతిన్ విడిచి వేగమ యవ్వలఁ బాఱిపోయితిం
బ్రకుపితుఁడై యతండు ననుఁ బాయక వెన్కొని పట్టెను గ్రతన్.

వ. అట్లు కూడముట్టి పట్టుకొని: 162

శా. "ఓరీ యెవ్వఁడ వీవు? పాతకముతో సన్న్యాసివై యిప్పు డే
నారిం బట్టితి వెట్టుగా మొఱ యిడన్? నా పంపు సేయం డగం
బా? రా రమ్మటు దానిఁ జూపుదు ప్రాయశ్చిత్త మామీఁద నీ
కేరీతిం దగు నట్లొనర్తు" నని తా నెంతే సమక్షంబునన్. 163

వ. కొంతమేర నన్నుం గ్రమ్మఱం దెచ్చునంత. 164

సీ. తిరముగా ముడ్డువమి విరియఁ బాఱెడుకొప్పు
దోడ్తోడ నొకకేలఁ దుఱిమికొనుచు
వల్లెవాటుగఁ గొంతవలువ చక్కన నిల్పి
పెఱచేత నీవి గల్పించుకొనుచు
నుదుటిపై నొక్కింత చెదరినముంగురుల్
పాపటకును బొందుపఱచుకొనుచు
సారెకు జాఱెడు శ్రవణకహ్లారంబు
లంపంద మూఁపున నానుకొనుచుఁ

తే. జెమట నంటినపానుపుచివురుఁదూనుక
లెడనెడ నఖక్షతాశంకఁ బడవుకొనుచు
రంభ యేతెంచె మిగుల సంరంభ మమరఁ
దొలుతఁ బ్రియుఁ జేగుదెంచిన త్రోవపట్టి. 165

శా. ఈలీలం జనుదెంచి "యక్కటకటా యేమంచు నీ దూలుదుం
గేలం గైదువు గీదు వేమియును లేకే యిట్మెయిన్ వత్తురే
[1]చాలున్ దూరము గాఁగ? నేనిదె పరిశ్రాంతింగడున్ నొచ్చితిం
జాలుం జాలుఁ గరంబు మెచ్చఁ దగు నీచందంబు ప్రాణేశ్వరా!"

వ. అని తనదు ప్రియుం బలికి నన్నుం గనుంగొంచు నతనితోడ. 167

క. "వీఁడా యట్లనాయ్యయపుఁ
బోఁడుములకుఁ బూనినట్టిపుణ్యుఁడు? పూవి
ల్కాఁడో వల్లభ యెంతటి
వాఁడైన నగున్ విశంకవర్తనుఁ డౌడున్. 168

క. ఆయింతి యెందుఁ బోయెనొ
కో?" యనుటయు "దానిఁ జూపుకొఱకునె కాదే
యీయయ్యఁ బట్టి తెచ్చుట
యోయంగన యిప్పు" డనుటయును గృపవొడమన్. 169

వ. "ఆయింతిం జూపక యితం డింక నీముంచట నెందుఁ బోయెడుఁ
జెయి వదలు" మనుచుఁ బ్రార్థించి. 170

తే. విభునిచే విడిపించె నవ్వేఁది నన్ను
నేను వారలఁ దోడ్కొని యీనెలంత
యున్నచో టారయుచు ముసు పున్నతలిరుఁ
బొన్పుఁ జూపితిఁ గాన [2]నిప్పుడఁతి నచట. 171

1. చాలన్. 2 మిప్పుడఁతి.

వ. అట్లు చూపినం దనయింతితోడ. 172

క. "తానును మనతో ట్రెటిరియా
పానుపుఁ జేర్చుకొనఁ [1]బాలుఁ బడఁతుక" యనుచున్
"బాలనీ సిద్ధుఁడు గాన న
నూనం బగుసిద్ధశయ్య కువిగుఁడ" యనుచున్. 173

క. అట్టియెడ నచ్చటన్ నా
[2]పట్టముఁ గని పుచ్చుకొనియెఁ [illegible]ల స్త్ర్యసుతుం
"డిట్టివియుఁ దనకుఁ గొన్నిగొ?
గట్టిగ నీపోగి బంటు గదె!" యని నగుచున్. 174

తే. బంటు గాకున్న నిని యింపారఁ బాఱఁజూచి
వాఁగనే! యని నవ్వె సన్నిబుధకాంత
యంత నన్నియు నగుబ్బ్య; సమ్యగీప సెనటు
నడఁచి తని నన్ను పట్టించి యుడిగె నతఁడు. 175

సీ. కీసుకతో న క్లింతయాగు [illegible] గింపుచుఁ
బిటపీఁకుసేయఁ బత్త్రియవధూటి
సీనితో డిని 'యేమి? విడిచి పెట్టుము పీఁటు
తసు సట్లుడించి వెళ్ళిన సెప గని
యాఁటుంతి 'డాఁగి యొం పలగినఁ?' గెముపటఁ జూ
పెడు సంచు నసు విడిపించి చూని
మన మిఁక పెనకుపముని తాను నాతంపు
నేఁ దొఱ్ఱుఁ బొటిపోయిన తెనువునఁ

తే. జనియెఁ గడుదవ్వుగాఁ గుదస్తబసి మొకఁటి
పదునిభుజముతో నొరయ సవ్వలితవంస

---

1. బోవుఁ. 2. పట్టెము.

భాగమునఁ దనకోమలపాణిఁ జేర్చి
యనుపదంబును రోమాంచితాంగి యగుచు. 176

ఉ. ఏసును వారివెంబడిన యేగితిఁ బాయకయింత నంత "నెం
చేని మనోభవక్రియల నింపుసు నేమఱి పెట్టిపోవునో, యానల
కూబరుండు మదుదగ్రకృపాణము" నంచు దాని నన్యూన
గురుప్రసాదమహిమోన్నతిఁ గాంచుటఁ బాయఁజాలమిన్.

చ. అదియును గాక యావిపిన మంతయు నెంతయు సావధానతన్
బదిలము గాఁగ నప్పుడతిఁ బాయక యప్పుడు దూరదృష్టిచే
వెదకి కనంగ లేక కడు విస్మయ మందుచు "నేమి మాయరో!
యిది యని, వీరి కైన నొకయీగడ వెళ్లునా?" యంచు
నేగితిన్. 178

క. అంతట నాయిరువురు న
త్యంతము నంగాంగసక్తి నాత్మలు గరఁగన్
గంతుక్రీడలు గైకొని
రెంతయు నెడ గలుగ నేగి యేను నిలిచితిన్. 179

శా. ఆలీలన్ రతికేళిఁ దేలి తుదయం దాయిద్దఱుం గేలిభి
న్నాలంకారము లొక్కరొక్కరికి నింపొనట్లుగా దిద్దుచున్
లోలత్వంబున నుండ నచ్చటికి నాలోఁదత్పదశ్రేణిచూ [న్.
ప్పాలోకించుచు రంభ వేతొకతె డాయన్ వచ్చెఁ జిత్రంబుగ

ఆ. వచ్చి ఙెచ్చువడియె నచ్చెరు వందుచు;
నచ్చకోరనయన వచ్చు టరసి
యద్భుతంబు నొందె యక్షేశసుతుఁడు; స
వ్విధముఁ జూచి యేను వెఱఁగుపడితి. 181

ఉ. అంతట యక్షరాజసుతుఁ డాకరణిం జనుదెంచి యున్న యా
కాంతప్రకారముం దనదుకాంతప్రకారముఁ గాంచి ప్రొద్దు వి
శ్రాంత మహావధానమునఁ గ్రమ్మఱి క్రమ్మఱి నాడునాఁడు నందు
[1]నొ, క్కింతవిభేద మేర్పడమి నెంతయు సత్స్మృత మావ
హిల్లఁగన్. 182

క. ఈమాడ్కిఁ జూడ "నను న
న్నామినిఁ గడుఁ దిరిగి తిరిగి కనుఁగొనియెదు నీ
వేమి యిది? నాకుఁ జెప్పుమా
నీమది?" యని యతని నతనిచెలఁతుక పలికెన్. 183

వ. ఇట్లు పలికిన నతండు. 184

తే. "నీదు ప్రతిబింబ మనియొ దాని ప్రతిబింబ
మీవొ యేమని చెప్పంగ నిగురుఁబోఁడి!
నేర్పుఱుపరాక యున్నవా రీవు నదియు
దీని కరుదంది చూచెదఁ దిరిగితిరిగి. 185

క. తుద నేమి చెప్ప! నాపం
డ వోలంగిన దాని నినుఁ దడంబడకుండన్
మదిలోన నేర్పరించుట
సుదుర్లభ!" మ టన్న నతని సుదతి గలఁగుచున్. 186

సీ. "అక్కటాఁ ప్రాణనాయక నినుఁ గౌఁగిటఁ
బాయనే వెఱతు నీ మాయలాఁడి
యీరూపుతో మన కెడ సేయ నేతెంచి
నదియొ! తొల్లియు నొక్క యసురజంత

1. నొక్కింతయుంభేద.

జనకనందనకు రామునకును నెడ సేయఁ
గడఁగి వచ్చుట వినఁబడుచు నుండుఁ
గావున దీని నిక్కడఁ జుట్టుపట్టున
నుండంగ నిచ్చిన నొప్పకుండు

తే. వట్టి మొగమోట సాలించి గట్టిగాఁగ
నదర [1]వైచుచుఁ జనుమంచు నౌర నీవు
కదలెడు సు!" మంచు సంభ్రమం బొదవ నపుడు
కాంతుకంఠంబు నొకకేలఁ గౌఁగిలించె. 187

క. క్రొత్తగ వచ్చినరంభయు
నత్తెఱఁ గంతయును గని కరాంగుళి నాసన్
హత్తించి తలఁ గదల్చుచు
నుత్తలపా టేర్పడంగ నుస్సురు మనియెన్. 188

ఉ. అక్కమలాక్షిఁ జూచి యలకాధిపనందనుఁ "డోపడంతి! నీ
వెక్కడనుండి వచ్చి? తివి యేటికి నుస్సురు మంటి? నీకు నీ
యక్కజ మేల వచ్చెను? [2]మదంగనరూపముఁ దాల్చి తేగతిన్?
రక్కసివో పిశాచివో కనం బిది చిత్ర! మెఱుంగఁ జెప్పుమా."

క. అన నయ్యంగన "నా కే
మన నోరున్నయది ? మీర లనినంతయుఁ జె
ల్లున మీ కౌఁగాములు చె
ల్ప నుపాయం బొకటి గానఁ బడునందాఁకన్. 190

ఉ. రక్కసి వన్నెఁ గా ననఁగ రాదు పిశాచియు నౌదు నాదురూ
పెక్కడఁ దాల్ప నేరిచియొ యిమ్మెయి నెంతయు హత్తుకొన్న

1. వైచి పొమ్మను మంచు. 2. సురాంగన.

యీ, చక్కనిముద్దరాలు తనసత్యము లోక మెఱుంగ నింకఁ
దా,రక్కసియో పిశాచియొ యిరంబుగ నేర్పడి పోవునంతకున్.

క. విను మాయేర్పాటు దనం
తన యగుచున్నయది యెట్లొఁ దప్పదు సత్యం
బనఁగా దైవం బనఁగా
జనులకు లేకున్న నెట్లు జగములు [1]నడుచున్. 192

క. దైవం బనఁగా నా కిఁక
నోవల్లభ వేఱ యొక్కఁ డున్నాఁడే? యా
దైవమవు నీవ చేయం
గావలసిన నీవ చేయఁగల వేర్పాటున్. 193

సీ. అల్లప్పు డొకచోటఁ జల్లనిసురపొన్న
నీడ మెచ్చుచును నాతోడఁ గూడి
యందుఁ బల్లవశయ్యఁ గందర్పకేళి సం
పాదించుచోఁ బడమటియందు నొక్క
వనితయాక్రందనధ్వని వినఁబడుటయు
నీవు డిగ్గన లేచి పోవుచుండ
నేను నీతోడన యేతెంచుచో నొక
యిఱ్ఱి డాపలినుండి నేగుటయును
తే. జూచి నిలిచితి నేను నిల్చుటఁ గనుఁగొని
యెచట నెల్లిది మాత్రనో యెఱుకపడదు
వేగిరించక నీవ భావించుకొనుము
కల్లనిజములు క్రమముగాఁ గానవచ్చు." 194

1. నడచున్.

చ.అనుడుఁ గుబేరసూను మొగమారసి తత్ప్రియ యొక్క కేలనా
తని మెడఁ గౌఁగిలించియ యుదంచితహాసముతోడ నిట్లనున్
"మనచరితంబుఁ జెప్పెను సమస్తము వేల్పులసాని చెప్పిన
ట్లె నిజము గాఁగ నివ్వెరవిలాసిని యెచ్చటనుండి చూచెనో?

తే. అచట నపు డట్లు నిన్నుఁ గూడి యలరినవియు
నట్లు నీ వేగుచో వచ్చినదియుఁ దాన
యగుచుఁ దోఁప సం దదికి యె ట్లాడ నేర్చె!
మగువ గాదుర యిది పెనుడగర గాని. 196

ఉ. ఇప్పగిదిన్ మదాకృతి వహించి నినున్ ననుఁ బాయఁ జేయనే
చొప్పునసై నఁదాఁగలయఁజూచు దురాశలమాయలాఁడి వా
తప్పక [1]యింకఁ ద త్తదుచితంపుఁగుయుక్తులమాట లెన్ని యే
[2]నొప్పఁగ నాడుకో నెఱుఁగ కుండునె? యిట్టివి చెప్ప నేటికిన్?

క. విను వల్లభ 'క న్నుండం
గనుపాపం డవియ నేర్పు గలమునిము' చ్చీ
వనిత; శగ డిచట నుండన్
వెనుకను దిద్దుకొన వచ్చు నే యొకతైనన్?" 198

వ. అని యచ్చటఁ ఎన్ను నిలువనీక పోఁదోలుటకు నిజవల్లభుని సత్వరంబుగా బోధించునాచంచలాక్షిపలుకులకు నలుకబలియ మనంబున సైరింప లేక యాకంబుకంఠి దాని నధిక్షేపించుచు ని ట్లనియె. 199

క. "త్రుళ్ళఁగ నేటికి? నిలునిలు;
మిల్లలికినఁ బం... నగునె? యింతటిలోనే

1. యింత త. 2. నొప్పగ.

వల్లభునకుఁ గడు నచ్చిన
యిల్లాలవె? యేను లాఁతినే పోఁదోఁలన్? 200

క. మగఁ డాపట్టంబునఁ దలఁ
దెగఁ గొట్టినఁ గొట్టుఁ గాక తెకతేఁలఁగ నీ
కెగవిడిచి పోయెదనె ప్రా
వగ నాకాణాచిర్యైనవలపులపంటన్! 201

క. ఈరీతిని మద్వల్లభుఁ
గోరిక మెడఁ గౌఁగిలించుకొని నీ వుండన్
సైరించుట కొఱ గా దిది;
రార మ్మిఁక నోర్వఁజుమ్ము రావె" [1]యనుచున్. 202

క. నెడ దెరువు లిచటఁ జెల్లవు;
"పుడమి నహహా! దొంగ లాస వొడిచినఁ గోకల్
విడుతు రె?" గణింతునే యొ
క్కడిగతిమాలినపిశాచికవా నీమాటల్." 203

వ. అనుటయు నాయింతి సైరింపక. 204

మానినీవృత్తము. అంత మదింపకువే యని పల్కిన
నంత మదింపకువే యనుచున్
గంతు లడంచెద లెమ్మని పల్కినఁ
గంతు లడంచెద లెమ్మనుచున్
రంతుల నేమిఫలం బని పల్కిన
రంతుల నేమిఫలం? బనుచున్
బంతము చూడఁగ దే! యని పల్కినఁ
బంతము చూడఁగ దే! యనుచున్. 205

1. యనుచుఁన్.

సీ. ఒట్టు సుమీ! యన్న నొట్టుసుమీ! యంచు
నేమేమి? యనిన నేమేమి? యనుచుఁ
గానీగదే! యన్నఁ గానీ గదే! యంచు
నిం కేల? యనిన నిం కేల? యనుచు
నోసి పోవే యన్న నోసి పోవే యంచు
నౌ నంటి వనిన నౌ నంటి వనుచు
మఱవకు మిది యన్న మఱవకు మిది యంచు
నీవెంత? యనిన నీ వెంత? యనుచు
తే. నొకతె మగనికి నాసించు టొప్ప దనిన
నొకతె మగనికి నాసించు టొప్ప దనుచుఁ
బట్టి యాడె నారంభతోఁ బ్రథమరంభ
ప్రియుఁడు నిలు మన్న నిలువక పెద్దరొదగ. 206

వ. అంత. 207

చ. జగడపుఁగూటిసత్తరువు సారెకుఁ గోరుచు వీరి వారినిన్
బగిలెడుతంచనాలజడదారి పొరింబొరిఁ గుంచె వీచుచున్
మిగులఁగ వీణెమీటుచును నేఁడుపడంతుల[1]యొద్దనుంగడున్
నెగడెడువిందు గల్గెనని నెమ్మది మెచ్చుచు వచ్చెఁ జెచ్చెరన్.

క. వచ్చినఁ గుబేరసూనుఁడు
నచ్చెలువలు నెదురుగాఁగ నరిగి యతనికిన్
నిచ్చల మగు తాత్పర్యం
బచ్చుపడఁగ మ్రొక్కి రతఁడు నల్లన నగుచున్. 209

క. "నలకూబర నీ కిం దే
చెలువ ప్రియవధూటి నాకుఁ జెపుమా? దానిన్

---

1. వద్దెనన్.

తెలియక దీవింపఁగ రా
దలరుఁ డొకరొకళ్ల ప్రేమ" ననుచుఁ దమ్మున్. 210

మ. "తనకంటెం బ్రియ నీకు లేదు తనసౌందర్యంబె సౌందర్య"మం
చును గర్వించుచు నున్న రంభమదముం జూడంగ లేకిట్టి పా
నిని నీవే సృజియించితో? యదియ తానీతోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ
దనమేనొక్కటిచాలదంచుఁగడఁకన్ ద్వైరూప్యముం బొల్చె

తే. ఎట్లయిన నీదుప్రేమ యీయిరువురందు [నో?
సమ మగునొ కాదొ చెప్పుమా చాలఁ దడవు
వీరిఁ బోరించి? తవ్వేడ్క విరియఁ జిహ్మ
లేక కనుఁగొంచు నుంటి నే నాకసమున." 212

క. అనుటయు "నే నెక్కడ వీ
రిని బోరించితి నయో విరించితనయ! నా
కును వీరలసమరూపత
యును బోరును వెఱఁ గొనర్చుచున్నది మిగులన్." 213

వ. అని పలికి మున్ను దా నందు నొక్క రంభఁ గూడి క్రీడించు [1]చుండి యప్పుడనతిదూరంబున వనితాకృతం బైనయాక్రంద నంబు వినంబడినఁ గారుణ్యసంభ్రమంబున నద్దిక్కునకై చను టయు, నంతం దనదృష్టిపథంబునం బలాయమానుండనగు నన్నుం దఱిమి పట్టుకొని యొకకొంతదవ్వు దిరుగఁ గొం పోవుటయు నచ్చటికిఁ దనకాంత గూడ వచ్చుటయుఁ దత్ప్రార్థనంబున నన్ను విడిచి యిచ్ఛావిహారంబుల నదియుం దానుఁ గొంతప్రొద్దుపుచ్చుటయు నంత రెండవరంభ వచ్చు టయు దానివచనప్రకారంబును గలహాభంగులుం జెప్పి యానలకూబరుం డాయిద్దఱు రంభలయందు. 214

1. చున్నయెడకనలి.

సీ. తా నటమున్న క్రొ త్తగఁ దీర్చినట్టిక
స్తూరికా తిలకంబుసొంపుతోడఁ
గన్నె గేదఁగి ఱేకు లన్నువగాఁ గొనల్
గాన్పింప నిడినకీల్గంటుతోడ
బంగారుపస మించుపసనిపుప్పొడి రేఖఁ
జూపట్టుపాపటసొబగుతోడ
సరివాటు గాఁగఁ గేసరములు గ్రుచ్చిన
కురువింపవిరిగుబ్బసరముతోడ

తే. నొప్పు మీఱుచు నున్నట్టియొకతెఁ జూపి
"యీ సరోజాయతాక్షియు నేను నున్న
చోటి కింతకము న్నావధూటి వచ్చె"
ననుచు రెండవయింతి నమ్మునికిఁ జూపె. 215

ఉ. చూపిన నాలతాంగి యజసూనున కంజలి చేసి 'యోమహా
తాపస! యల్లనాఁడు మము ద్వారకచేర్పిన నాడినట్టి మీ
యాపలు కింత చేసె' నన నన్యయు నట్లయనన్ మునీశ్వరుం
డాపుఁబోండ్ల నిద్దఱ'యథార్థమ పల్కితి'రంచు నవ్వుచున్.

క. "ఆమాటలు సరిదాఁకెఁ గ
దా! మా కీవీక్షణోత్సవాతిశయంబున్
బ్రేమమునఁ జూడఁగల్గెను
వామేక్షణలార! పోయి వచ్చెద నింకన్." 217

క. అనుటయు నలకూబరుఁ "డో
మునివర! యిద్దఱ యథార్థముగఁ బల్కితి రం
చును బల్కితి రెట్లొకొ యిది
వినవలయుం దేటపఱచి విచ్చేయుఁ" డనన్. 218

సీ. నాఁడు తా నాత్మ సౌందర్యవై భవపతి
వాల్లభ్యమహిమగర్వమున నాఁడు
కొనువాక్యములు నేను వినలేక సవతి యే
గతిఁ గల్గునో మీఁదు గంటివె యని
నట్టిమాటఁ దలంచి యాపలు కింతనే
సె నటంచుఁ దార్కాణనేసె నొకతె;
యొకతె రంభారూపయుక్తిచేఁ బ్రియుఁగూడఁ
గాంక్షించి యొకకార్యఘటనవేళ

తే. నాదియందును నాచేత నదివరముగఁ
దనకు నిచ్చితి ననిపించుకొనుట యిపుడు
హృదయమున నిల్పి యాపలు కింత నేసె;
ననుచుఁ దార్కాణ నేసె రెండును నిజంబు. 219

క. నా విని యిపు డీభావం
బీవనితకు నీవనితకు నిది యనుచు బయల్
గావించి తథ్యమిథ్యా
భావంబులు మీర లేరుపఱుపఁగవలయున్. 220

క. నావుడును "తథ్యమిథ్యా
భావంబుల కేమి? నీకు భావింపఁగ స్వా
భావికమే యీయాకృతి
భావము? నిజ మెద్ది యీప్రపంచమునందున్. 221

క. నీ ప ట్టురువడ నొక్కతెఁ
జూపి యొకతె గర్వ మడఁచుచుణ వలయుఁగతిన్
బ్రాపింపవచ్చు భోగము
నీపుణ్యం బినుమడించి నేఁడు ఫలించెన్." 222

ఉత్సాహ.—

అనుడు నోమహాత్మ పెద్దలైనవారిఁ దడవ్రుగా
ననిచి యిట్టు నట్టు పలుక నొప్పు కేమి వచ్చునో?
చనుఁడు నిలుప వెఱతు ననినఁ జనియె నాతఁ డట్ల యా
ననుచు నుచితలీల నుండు మనుచు నల్ల నవ్వుచున్. 223

సీ. ఆర్థిశనందనుఁ డంతట నెప్పటి
తనపువ్వుఁబోఁడి కై దండఁ గొనుచు
'నిది యెంత లేదు నెమ్మది నిట్టివిఘ్నముల్
గుఱిచేసి మనకేలి మఱవనేల?
రమ్మంచు రెండవకంభఁ గనుంగొని
'నీ వెంతనేర్పులు నెఱపితేని
మాయలే యని తోఁచు మాకుఁ గావున నీదు
సత్య మెఱింగింపఁ జాలినట్టి

తే. సాక్షిఁ దెమ్ము పొమ్మని తిరస్కారసరణి
దోఁపఁ బలికెఁ దాత్కాలిక దుర్నివార
మారకేళీకుతూహలమహిమచేత
నెచటి కేనియు నపుడు తా రేగఁ దలఁచి. 224

ఉ. ఆసువతిం గనుంగొని తదంగన యప్పుడు హెచ్చినట్టి వే
రీసున నీసడించుచు "నోకించుక నీకును సిగ్గు లేదొకో!
దోసము గాదె యిద్దఱు వధూవరు లేకత మున్నచోటికిం
డాసిన? నిట్టియాసలఁ గడంగిన నే మని చెప్పు! నావుడున్. 225

వ. ఆరంభ యమ్మాటలకుఁ గడునలిగి రోషకషాయితవీక్షణంబుల
నాపక్ష్మలాక్షి నీక్షించి. 226

శా. "ఓసీ నీకొఱగామియే యిది నిజం బూహింప కిట్లంగజ
వ్యాసక్తుం డగునాథుచేష్టితము గా కైనం గుబేరుండు లేఁ
డో సుత్రాముఁడు లేఁడొ పద్మజుఁడు లేఁడో ధర్మపుంబ్రాపులే
దో సత్యంబును నిల్ప నింతన కడుం దుర్లంగ నీ కేటికిన్?"

క. అనిన విని నాయకాదర
ఘనగర్వము [1]నిరసనంబుఁ గడుఁ జిత్తములోఁ
దనరఁగ నవ్వులు కించుక
యును గైకొన కవ్వధూటి యుద్ధతిఁ బలికెన్. 228

క. అఱపు లుడిగి పోపో నీ
యఱచేతం బండ్లు వచ్చినప్పుడు మమ్ముం
గఱచెదవు గాని తగునెడ
మొఱయిడు మది యెట్టిదైవములు వినియెడినో. 229

వ. అనుటయు. 230

క. "కానిమ్ము వేగిరింపకు
నీనుదుటనె ప్రొద్దు వొడిచెనే యేదైవం
బైనను విన! కిప్పుడ యిదె
నానిజ మేర్పఱిచి నీకొనర్చెద శిక్షల్." 231

వ. అని పలికి యచ్చోటు వాసి కొన్ని యడుగు లరిగి యంతటఁ
దనకోపంబును మించి దీపించు ప్రియవియోగదర్పితానల్ప
కందర్పహేతిఘాతజాతచేతస్తాపంబున కోపక యాపడఁతి
కడుం గృశించి గళితకంకణ యగుచు నిలిచి యొక్కయుపా
యంబు చింతించి తిరిగి వచ్చి యి ట్లనియె. 232

1. నీరసంబు.

క. "నీ విచ్చో మెఱయఁత వై
కావరమున వలసినట్లు గయ్యాళింపం
గా వెఱచి [1]పెద్దమొఱ గా
నే వీరిని వారిఁ దగిలి యేల వచింతున్. 233

క. నీవును రా ర మ్మిప్పుడు
దేవసభం దేఱ యేగు దెంత" మనుచుఁ దా
నావనజాక్షిని డగ్గఱ
తీవరమునఁ గొంగుపట్టి తిగిచెం గినుకన్. 234

చ. తిగిచినఁ "జూచితే నిను మదిం గణియింపక యెంతసేఁతకుఁ
వెగినె భయంబుదక్కి పెను ద్రిమ్మరిరక్కసి గాక భూమిలో
మగువరె యీగయ్యాళి ? ప్రథమంబున నోర్చినతప్పు సూవె
యీ, పగిది ఫలించె ?" నంచుఁ బ్రియుఁ బల్కి గరం బది
సంభ్రమించుచున్. 235

క. పలికిన "మన కేమీ ? విబు
ధులసభలోపలన తనదుదుండగ మెల్లం
దెలిపి తగుశిక్ష చేయుట
మలిగి యిపుడు పదర నేల?" యని యతఁ డాడెన్. 236

తే. అంతఁ బ్రతిరంభ చూచి "నీయాత్మలోన
నింత యుండిన నీ[2]సత్త్వ మెఱుఁగవలయుఁ
దిరుగఁబడినను విడువఁ జూ! దేవసభకుఁ
బద" మనుచు దానిఁ గూడి పోఁ గదలుటయును. 237

వ. కొంత చింతించి యతనికాంత యతని కిట్లనియె. 238

---

1. పేద. 2. సత్య.

సీ. "అప్సరస్త్రీలలో నగ్రగణ్యత్వంబు
జగదుపశ్లోకితంబుగ వహించి
యూర్వశీమేనకాద్యుత్తమస్త్రీలు రా
వమ్మ పోవమ్మ నా నతిశయిల్లి
యెన్నండు నెచ్చోట నేవారిచే బ్రేలఁ
జూపించుకొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి
నలకూబరుండు ధన్యతరుండు నాఁగఁబు
వతనంబుచే నీకు వన్నె దెచ్చి
తే. యొప్పు[1]నే యింకఁ గడపట నిప్పిశాచి
నాకు సరిచేసికొని దేవలోకసభను
"నీవు నూ నీవు ను!" మ్మని యేవిధమునఁ
గలహ మాడెనే? నిది నీవె తలఁచిచూడు! 239
క. కోపము పాపమునకుఁ బొ
త్తీపెనుదగవునకుఁ దగఁగ నేటిట్లాటల్
ప్రాపించునో? పడంతుల
కోపురుషశ్రేష్ఠ యవియుఁ నొక్కప్రకటకులే? 240
వ. అదియునుం గాక. 241
క. "రంభకు నహాహా యొకప్రతి
రంభ గలిగి తిగిచి తెచ్చె రచ్చల!" కనినం
స్తంభింపనీరు హాస్యా
రంభణ మింపోరు నిర్జరవిట్టుల్ నగుచున్. 242
క. నానడకలకును యోగ్యము
కానిది యిపు డిచట [2]నైనకలహామ బ్రదుకె

1. నేనింక. 2. నైనఁగల.

శ్లైన నగుఁ గాని యిఁక నీ
యాన ధరణి విడిచి దివికి నడు గటువెట్టన్. 243

క. ఈకలహ మపుడ వినఁబడు
నాకంబున సురల యానసము లేగతి నా
లోకింతుఁ? దెగినఁ దెగనీ
నాకు మరుఁడు నిన్ను [1]నిలు వఁగ రాకునికిన్." 244

వ. అనుడు రెండవకొమ్మ యమ్మాటలాకర్ణించి యోకాంతుండ! యీకాంతనేప్పు చూచితే! వేల్పులకడకు నేతెంచినఁ దన మాయ బట్టబయలంబడు ననయెడుతలంపున రాఁగూడక సురలయానసంబు లేగతి నాలోకింతు? నని నాకగమనంబు పరిహరించె; నందుఁను ధరణి విడిచి దివికి నడు గడువెట్ట నని తోడంబడ నీమీఁది యాన పెట్టుకొనుట [2]ఖేచరత్వంబు కలిమియు సంపియఁబ. ఇంతతడవు ప్రియకాంత యనుచు నెట్లు నమ్మి? తని పల్కిన నది వివేకమార్గంబ యగునని నలకూబరుండు పద్వాక్యంబులకు నిరుత్తరయైయున్నతన దండచెలువ సూఁపనీక యోసి మాయలాడివిగదే! యని మెడపట్టి పాయం ద్రోయుటయు నదియు సందుగా నాయిందు ముఖి [3]యందంద వెట్టించి 'యిట్టివెడనేతలచేత నాథుని కెడ సేసి చేతోజాత హేతిఘాతంబులపాలుపఱచి తని పలికి యాతరళాక్షిని హేతిఘాతనిమిత్తంబు చేతన కాయవియోగంబునొందు మని శపించె.' నలకూబరుండును దక్షాల(గుణా)ం బెట్టిదియొకాని యాఁగాములు వివేకింపలేక యిది యిట్టి

1. నేలుమన. 2. వివేకింపఖేచ. 3. నందంద.

[1]శాపంబునకుఁ దగుసని పలికి "యోసి నీపే రెద్ది? యెట్టి
దాన?" వనియడిగె నప్పుడు తత్ప్రతిరంభ సైరింపక. 245

శా. "ఇందాఁకన్ నినుఁ జేరనీక నను న ట్లింతే మనోజవ్యథన్
గుందంజేయుట చాల కే మడిగె దీగొంటుల్ వృథా"
యంచుఁ "నా, కందర్పత్వరఁ గానలే" వనుచు నాకంజాక్షిఁ
బోద్రొబ్బెఁదా, నెందున్ నిల్వఁగనీక పేరలుకతో నెంతేఁ
గడున్ దవ్వగన్." 246

వ. అని చెప్పి యాసిద్ధుఁ డాసుముఖాసత్తి కి ట్లనియె. 247

తే. "అట్లు పోద్రొబ్బుటయు నతఁ డాత్మ నిచ్చ
గించుకొని యుండెఁ గాని తా నెంచఁ డయ్యె
రంభ యాఁగాము లాప్రతిరంభ మీఁది
ప్రేమఁ "గాముకుల్ నూతనప్రియులు గారె?" 248

క. అనుటయు "నీ వం దేయిం
తిని సత్యపురంభ యనుచుఁ దెలిసితి? వాలా
గున భంగ మొంది యూరక
చను టరయఁగ నదియ కపటసతి గావలయున్. 249

క. త న్నట్లు పలికి ద్రొబ్బఁగ
మిన్నక చన నంత నోరు [2]మెదపక యది యా
మ న్నాడినమాటలబిఱు
సెన్నఁగ? [3]నిది గనియె యతఁ డుపేక్ష యొనర్చెన్. 250

క. అది యట్టిద కాని ష్మా
తుద చెప్పుము సిద్ధపురుష! తొల్లి యెచటఁ గ

1. శాసనంబునకు. 2. మెంగయె. 3. నది.

న్నది విన్నదిగా నద్భుత
మిది వినవలయు" నన నాతఁ డిట్లన పలికెన్. 251

సీ. "ఇటమీఁద నింక నొక్కటి యద్భుతము విను
మోపయోజానన! యాపడంతి
నారీతి నెంతయు దూరంబుగాఁగఁ బో
ద్రోబ్బి యే తెంచి యాతోయజాక్షి
ప్రియుఁ జూచి "మగవారిప్రేమ లిట్టివిగదా!
యెట్లు నమ్మఁగ వచ్చు నిచ్చలోనఁ?
బ్రాణేశ యటు దండఁ బాసినమాత్ర నీ
ద్రిమ్మరి నెచ్చోటఁ దెచ్చుకొంటి?
తే. నిన్ను నే మన నున్నది నిరభిమాన
గుణత నినుఁ జేరు నన్నుసుకొనుట గాక?
నాకునా యిన్ని పా!" ట్లంచు నాకులమతి
నడలెఁ గన్నుల బొటబొట నశ్రు లొలుక. 252

చ. అడలిన నాదరంబునఁ దదశ్రుజలంబులు కేల నొయ్యనం
దుడుచుచు "నాయెడం గలదె దోస మొకింతయు నెంచి
చూడ నో, పడఁతుక? దాని నీవ యనుభ్రాంతిఁ గరం బిటు
[1]లాదరించి యే, న్వడిఁ బరిత్యజించితిని బట్టఁగరా దిది
తప్పుగా మదిన్. 253

మ. అని యింతిక్ నలకూబరుం డురముతో హత్తించుచుక్
దుఃఖ మ్మార్చి నికుంజంబునకుక్ రతిక్రియకు నై చేర్పంగ
వేటొక్కఁ డం,తన వచ్చెక్ నలకూబరుం డచటికిక్ "నా

1. లాచరించి.

రూపముం దాల్చి వం,చన నెవ్వఁడుర చేరినాఁ [1]డిట్టి
దురాశఁ రంభ?" నంచుఁ బెసన్. 254

తే. ఇట్లు వచ్చినఁ గనుఁగొని యేను మిగుల
చల్లమున వెఱఁ గందితి "నొకటి వెనుక
నొకటి రాఁ జొచ్చె మాయ లీయుర్విమహిమ
తెలుఁగు గాదు గదా!" యని ధృతి చలింప. 255

సీ. అ ట్లేగుదెంచుచో నతని గన్గొని రంభ
బెదరు నాశ్చర్యంబు మది జనింప
విభున కి ట్లనియె "వల్లభ! యిది యొక్కనూ
యా ప్రపంచము చూడు మద్భుతంబు!
నీదురూపముఁ దాల్చి భేవ మొక్కించుక
యును లేక కాన్పించుచున్నవాఁడు
తనదురూపము నీవు ధరియించినాఁడ నం
చున్నవాఁ డిది గెల్వ యుక్తి చెపుమ

తే. యపుడు నారూపుతో నది యన్ని నెతలఁ
బెట్టె నది గడచితి" మన బెట్టిదముగ
నిపుడు నీరూపుతోడ వీఁ డేగుదెంచెఁ
దిరుగఁ డొకమాత్రమున వచ్చుబిరుసు[2]ఁజూడు. 256

క. మనయభిమతఖేలనములు
మనమున సైరింప కిన్నిమాయ లకట యే
దనుజుఁ డొకో మాత్సర్యం
బొనరఁగఁ జలపట్టి పన్నుచున్నాఁడు కదున్." 257

వ. అని పల్కుచుండ. 258

---

1. దఁట. 2. చూడ.

శా. అంతం జేరఁగ నేగుదెంచి యతఁ "డోయజ్ఞాతీ! యే
మంచు వి, భ్రాంతిం బల్కెదు కల్లయయ్యెన్ నిజము వీడ్వా
టొందఁగా? నిప్డు నీ కాంతున్ నన్నుఁ బరిగ్రహింపుము
మదాకారంబు పైఁ డెవ్వఁడో, యెంతే నొప్పఁగఁ దాల్చి
వంచితవు నీ వేతన్మహామాయచేన్. 259

మ. మది నామాటలు నమ్మవేనియు నిఁకన్ మద్విద్యలన్ ధైర్యసం
పద పెంపారఁగ సర్వ్యలన్ నిలిచి యోపద్మాక్షి వీక్షింపు మే
నిదె ఖండించెద నీని మామకమహాహేతిప్రకాండంబుచేఁ
దుద శోధించెదఁగానినీకుఁగలయుక్తుల్ మీఱి నా సత్యమున్."

చ. అన విని చాలఁ దల్లడిలి యాయక నాయకుకంఠమున్
రయంబునఁ దనకౌఁగిటం బొదివె "భూరికృపన్ ననుఁ
గావరే ప్రియున్, మనుపరె వేల్పులార యొకమాయపు
రక్కసుఁ డాక్రమించి తాఁ, దునుముచు నున్న వాఁ
డలుకతోడ నిరాయుధు" నంచు నేడ్చుచున్. 261

చ. అది గని వాఁడు నవ్వి "యిది యారవివేకము! గట్టిగాఁగ న
న్నెదనుజుఁ జేసితే ముగుద! నీవు దలంకకు నే నిరాయుధున్
మదమఱి పాఱువానిని బ్రమత్తునిఁ జంపెడువాఁడఁ గాను 'నా
కెదిరిచి నిల్చునో' యనుచు నీతినిఁ ద్రుంచెద నంటి నిత్తఱిన్.

వ. ఎదిరించి నిల్వనోపునేని, తనకైదు వెచ్చట నున్నది?
తెచ్చుకొమ్మను; మాకొమ్మ నెమ్మనంబున నితండ
'నిక్కపునలకూబరుం' డనియు, యుద్ధంబున జయాపజయంబు
లెంచినట్టు రావు; తోడింబడ నితని కొక్కటి యయ్యెనేని
యే నేమి యగుదాన?' ననియు విచారించితేని నితనితథ్య

మిథ్యాభావంబు లేర్పడునందాఁక నేనును యుద్ధంబునకు వేగిరింపక సహించెద. ఇంకను మాయిరువురవాక్యప్రకారం బులు వినియు, నీవెఱింగినపూర్వరహస్యంబు లడిగియు, మఱియు నుచితమగుతెఱంగులవలన మాకపటాకపటవర్త నంబులు దెలిసికొనుము. నాకుం బ్రియవనిత వైననీవు నాయెదుటన యిట్లు [1]పరునిఁ గంఠాలింగనం బొనర్చియుండ నిచ్చలోన మచ్చరంబు పెచ్చుపెరుఁగక యుండదు. పెచ్చు పెరిఁగెడు మచ్చరంబు సత్యాసత్యవివేచనపర్యంతంబు నిలువ కెట్లొనర్చునో యెఱుంగరాదు; కావున నాత్మహితంబుఁగోరి తేని [2]యతని విడిచి యెడగలుగ నిలిచి నాపలుకులు విను" మని పలికిన. 263

క. ఆచెలువ తనదుప్రియునిం
గాచుకొనఁగ నప్పు డదియె గతిగా మదినా
లోచించి చూచి మఱి త
ద్వాచాగతి నతని కెడగఁ దాఁ జని నిలిచెన్. 264

క. అతఁడు "నోతొయ్యలి యిపు
డీతనియాకృతి గృతి యేను గణింపన్
భీతిలకు మన్న మానవు
భీతప్రకృతి" వని యొప్పెఁ బ్రియ యటు చనఁగన్, 265

శా. ఆరీతిం గడ కేగి తా నిలిచి ప్రేమాంచత్కటాక్షంబులన్
ఘోరాసూయనిరీక్షలన్ వరుసఁ గాంతున్ దత్సమాకారు న
న్నారీరత్నము చూచుచుండె నెచటన్ వ్యర్థంబు లత్యుజ్జ్వలా
కారశ్రీసమతల్ జనించు ననురాగంబుల్ మమత్వంబుచేన్.

---

1. పరునికంఠా. 2. యితని.

సీ. రెండవనలకూబరుం డంత రంభఁ గ
న్గొని "చెల్వ భావించుకొనుము నీవ
యమరేంద్రుఁ డంప నిం దరుగుదెంచితికద
మణికంధరునితపోమహిమఁ జెలుప!
నతని నేచెట్లఁ గట్టితి? వీతఁ డెచ్చోట
లంకించుకొనియె నలంఘ్య మైన
విరహతాపంబునఁ బొరలుచు నీరాక
కెదురుచూచుచు నున్న 'యే నటుండ?
తే. నకట! సురకార్యవిఘ్న[1]మోయనుభయమున
వెంట రా లేనిపాప మివ్వేతలు దెచ్చెఁ
దేరకాఁ డిట్లు నిన్ను భ్రాంతిని బొరల్ప
బాస సేయంగవలసె నే భర్త ననుచు. 267

మత్తకోకిల.—
వెంట వచ్చిన నీవు నాపయి వేడ్కఁ జిక్కి తపక్రియల్
గెంటఁ జేయ నెఱుంగ కుండినఁ గీడు వాసవుచేత నే
వెంట రా కటు నిల్చినన్ ననవింటివానికిఁ గోప మీ
రెంటఁ జింతలు కొంత ప్రొద్దొనరించినన్ బిరుపీఁకుగాన్.268

మత్తకోకిల. అంతఁ గంతునిపంత మెంతయు నంతకంత కనంతవి
భ్రాంతిఁ బర్వఁగ నోర్వ "కెట్టటు కాని యింద్రునియల్కసై
రింతు" నంచును సాహసం బొనరించి 'యే నిటు వచ్చితిం
గొంత వెండియు నింద్రు నెంచుచుఁ గొంచితిన్ నినుడగ్గఱన్.
చ. "తపసితపక్రియల్ చెఱిచి దైవతకార్యము నిర్వహించి నీ
వెపుడెపు డేగుదెంతు; నిను నెప్పుడు కౌఁగిటఁజేర్తు"నంచు నే

1. వానను.

నపరిమితాశ నోజలరుహాననయిచ్చనిచేరువం బ్రియా
నపడుచు నిల్చుకొంటిఁ బికసంచయపంచమవంచితాసువుల్.

క. ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడొ
యిక్కరణిఁ మోసపుచ్చి యేలుకొనంగా
నక్కట వలవనిశంకల
నక్కడ నే పాడుకాపు [1]లాగతి నుంటిన్. 271

ఉ. ఇంతకమున్ను నారదమునీశ్వరుఁ డచ్చటికేగుదెంచి "నీ
వెంతయు మన్మథార్తిఁ బడి యేమిటికిచ్చట నున్నవాఁడవో
భ్రాంతుఁడ? నీదురూపమున రంభ నొకం డపలం గరంబు వి
భ్రాంతినిముంచుచుఁ వివిధభంగులనేలుచునున్నవాఁ"డనన్.

క. విని వచ్చితి నేసమయం
బున నేగతి సందుకొనియొఁ బోలఁతుక యితఁ? డీ
తని తెలియఁగఁ జెప్పు" మన-"నే
మని చెప్పెద" ననుచుఁ జూచె నదిప్రియుమొగమున్. 273

తే. చూచుటయు "నేమిచూచెదు శోభనాంగి?
నిన్నుఁ జెందినపాల్లిల్ల నన్నుఁ జెంద
కుండునే నాఁటియలనారదోక్తి యరయ?
నాఁడు నీతోడ నమ్మునినాయకుండు. 274

క. "నినుఁ బోలువనిత నీకును
వనజముఖి! యితనిఁ బోలువాఁ డితనికి నెం
దును గలిగి కలంచునొ! యి
ట్టినిగాఢపుసొంపుమదము తీవులు చనునే?" 275

---

1. నాగతి.

అని పలికెఁ గాదె! యది వృథ
చనునే! యైనను లతాంగి శంకింపకు నీ
మనమున నీగతి; నిప్పుడ
తునిమెద నాఖడ్గమునను దుర్దమలీలన్. 276

అఖడ్గం బప్పు డల్లయచటి కేళినికుంజంబునం బెట్టినవాఁడ; నిదె తెచ్చుకొనియెద నని పోవం జూచినఁ దత్ప్రతిభటుండు "నీ కింతబీరంబు గలిగినం బోరు దూరంబుచేసి యిటు నటుం జన నేల? నిరాయుధుండ నంటేని నేను నాయుధం బిదె విడిచితి నని విడిచి యస్త్రంబుగా నడిచిన బెడిదంపుటీరసంబును వీరరసంబును ఘోరంబులుగుచు నుల్లసిల్ల మల్లయుద్ధం బాయిద్దఱకుం దద్దయుం బ్రవర్తిల్లె; నప్పు డొండొరుల యుద్దండదోర్దండ చండాస్ఫాలనాభీలఘోషవిజృంభణంబులు కుంభినీధరగహ్వర[1]సముద్ధత ప్రతిధ్వానంబులచేత నినుమడించి ప్రళయజలధరవర్గనిర్గళితంబు లగుబలుపిడుగుల మ్రోఁత ననుకరింప నిశ్శంకనిరంకుశాహంకారహుంకార గంభీరారావంబులయాస్ఫోటులు [2]నిర్భరసముద్భటంబు లై దిగ్భిత్తులఁ బిక్కటిల్లుచు బ్రక్కలింప నొక్కరొక్కరి మిక్కుటపువిక్రమంబుల వెక్కువ లెక్కగొననియక్కజపుఁజేసుక్కున మిక్కిలి పేర్పునిచ్చలపుటగ్గలికలఁ దగ్గుమొగ్గు లేక డగ్గఱి యాగ్రహంబు నెఱప [3]నొడ్డారించుచు గడ్డుటుక నీక యడ్డంబుగా నొడ్డుకొనియెడు నెదిరిపిడికిలి పాయం దట్టి బెట్టిదంపుటుదవడిం దోడింబడఁగఁ దీసి కీలాగరిష్ఠనిష్ఠురముష్టిఘాత ప్రయోగనైపుణంబుల దీపించుచుఁ గోపంబున నేపు

1. సముత్థిత. 2. నిర్భట. 3. నొడ్డాణించుచు.

ఘూర్పెడునాటోపంబులనాఁ పరానియనూనంపుబిరుసునుంబరు
షదనంబును హెచ్చఁ జెచ్చెరఁ జొచ్చి పట్టికొని హెచ్చరికం
గచ్చు వదలక పెరిఁగెడి[1]యచ్చలంబును బలంబును బ్రబలంబుఁ
జేయ గళంబుల ముంజేతు లిడి పెడమఱి నొక్కి తెక్కి
విఱిచి పడవైచుచుఁ, [2]బడవైచిన విడువక తొడన పసనిం
బడం దిగుచుచుఁ, దిగిచిన బిగి వదలక పయింబడి కదలమెదల
నీక పొదివి పట్టుచుఁ, బట్టిన నిట్టట్టు పెనంగి పట్టువదలించి కరం
బులను రంబులనడిమి కీముడించి యెడముకొని బడిబడిం
బొడుచుచుఁ, బొడిచినఁ బొడువనీక కడిందికడిమి నడంగం బట్టి
పగతుచేతులు తొడల నిఱికి పరాక్రమించుచుఁ, బరాక్ర
మించినను విక్రమంబు దక్కక వెనుకటిపట్టికట్టు పిడికిటఁ
దొడికి యెత్తి తెఱపిగొని పఱపి మోఁకాళ్లు వక్షస్స్థలంబుల
నాని వెల్లకిలఁ ద్రెళ్లబిళ్లమీటుగాఁ జిమ్ముచుఁ, జిమ్మిన ముష్మ
రపువేగంబుతోడఁదొడన లేచి పైఁబడఁ గడంగిన నెడయీక
పదంబులు చాఁచి యెదు రొడ్డుచు, (నెదురొడ్డిన) నఱిముఱి
నొక్కింత తఱిఁ గని యద్భుతరయంబున దిగ్గన లేచి మెడ
యొడిసిపట్టి గ్రుద్దు వెలికుఱుక నొక్కుచు, నొక్కినఁ జిక్కు
వడక యొకకేలఁ గోకకట్టు నొక్కకేలఁ దొడయుఁ బట్టి
శూలవైచి మఱియు మల్లచఱిచి క్రమ్మఱ [3]లెమ్ము రమ్మని
గర్జిల్లుచు, గర్జిల్లిన నూర్జితరయంబున మగుడఁ దలపడి పౌరు
షంబు సేయుచు, వెండియుం [4]బాయుచు డాయుచు ననేక
ప్రకారంబులఁ బోరుచుండ. 277

1. యచ్చలంబులు బలంబును. 2. వైచియుఁ. 3. లెమ్మహుమ్మని†.
4. బాయుచులాయుచు డాయుచు.

ఆ. అట్టియెడను బచ్చపట్టుదట్టీచేత
నొప్పుతనదుప్రియుని నుజ్జ్వలంపు
ఠీవి నెఱపు చంద్రకావిదట్టీచేతఁ
బరుని గుఱు తెఱింగె సురవధూటి. 278

క. ఇక్కరణి నించుకంతయు
నెక్కువతక్కువలు లేక యిరువురు సరిగా
నుక్కునఁ బోరాడి శ్రమం
బెక్కుడుగాఁజేసి నిలిచి రెడగా నంతన్. 279

ఉ. రంభయు వారిరూపు ననిఁబ్రేక్షియుఁ దుల్యతఁ బోల్చి
సంశయా,రంభ మొనర్ప నెవ్వరిఁ దిరంబుగ నమ్మ "కహో
నిలుండు సం,రంభము మాని యే నడుగుప్రాక్తనవర్తన
మొక్కటిన్ రహ,స్సంభవమైనదాని వరుసన్ వచియింపుఁడు
మీర లిత్తఱిన్. 280

క. దానన్ సత్యాసత్యత
లే నామతికొలఁది నిశ్చయించుకొనఁగ నె
వ్వానికి నెయ్యది యుచితం
బానియతి నతండు పోవు టర్హం" బనియెన్. 281

వ. అని యావనిత యాడుమాటకు వార లీయకొన నిద్దఱం
బాయం బాయఁ బిలిచి యొకఁడు వినకుండ నొకనితోడ
"మనకుఁ దొల్లి కళాపూర్ణుం డనువానిప్రసంగం బెచ్చట
గలిగెఁ? దత్ప్రకారం బేమి నీవు వింటి?" వని యడుగుటయు
నందు ద్వితీయుండు దానికి సమ్మతంబుగా నుత్తరం బిచ్చెఁ

బ్రథముండు వెలవెలంబాఱుచు నూరకుండె; నయ్యతివయు నతనిం జూచి "కటకటా! యిందాఁక నేను నిన్ను నిక్కపుఁ బ్రియుం డనుచు నమ్మి యుండితి. నీవు కపటరూపధరుండవే!" యని యద్భుతంబును జుగుప్సయు భీతియు నాకారంబున దీపింప నతని విడిచి యితరునిం బరిగ్రహించె; నతం డప్పూ యావి నాలోకించి యతని నల్పావశిష్టాయువుగా శపియించె; నప్పుడు రంభ యక్కపటవస్తునుం జూచి "నీ వెవ్వండవు? వెవ్విధంబున నిట్టిరూపంబు ధరియించి నన్ను వంచించి?" తని యడుగుటయు, సత్యకలకూబరుండు. 282

సీ. ఇందాఁక నినుఁ జేరనీక న న్నట్లల
    యించుట చాలక యింక నిలిచి
వాని నే మడిగె దెవ్వఁడు [1]గాక నీ కేమి
    యిది కాకపింతపరీక్ష సుమ్ము
నామన్మథార్తి యెన్నఁగ వలదే చాలు
    రా రమ్మటంచు నారంభ నపుడ
తోడ్కొని చనియెను వేడ్కతో మోముఁ దా
    మర వికసింపఁగా సుకపథమున
తే. నంత నితరుండు చింతతో నంత నింత
గొంతవడి నిల్చి దీనతఁ గొమరు దఱుగఁ
జనియె మణికంధరునిపర్ణశాలదిశకు
నల్లనల్లన మిక్కిలి [2]యలసగతిని. 283

1. గాఁగ. 2. నలస.

వ. అట్టియెడ ము న్నతండు తనకేళికానికుంజంబునం బెట్టిన నా పట్టెంబుఁ బుచ్చుకొని తత్సంతోషంబున నుబ్బుచు నిచటికి వచ్చితి; నిది యిచ్చునప్పుడు మద్గురుండు నాతోడ 'దీస నెవ్వరి ప్రేయం బూనితి వవశ్యంబును వారిని వధియింపక మాన'దని యానతిచ్చినవాఁ డేను నిమ్మహాయుధంబు కల భాషిణికంఠంబు ప్రేయ నట్లు పూన్చితిం గావున నప్పటికిఁ దప్పి చనియు మీఁదట నవశ్యం బగు నని పలుకుచు నంతం గలభాషిణిం జూచి కడమపలుకక తక్కుటయు నాకలభా షిణి యతని నీక్షించి సంకోచం బేల? భవితవ్యతావశంబునఁ గా నున్నయర్థంబు కాక మాన దనుటయు; నమ్మాటకు మెచ్చుచు నతండు. 284

క. నీవు వివేకధురీణవు
కావున నమ్మాట యంటె గాక! యవశ్యం
భావి యగుదుగఖమును జను
నే వాక్రువ్వంగ నిజము నిస్తుల మెందున్. 285

తే. ఇంక నీవృత్త మెఱిఁగింపు మేను బలిమిఁ
బట్టి మొఱవెట్టునిను డించి పాఱిపోయి
క్రమ్మఱఁగ వచ్చి మఱి నిన్నుఁ గాన నెచట
నుండి? తవె మొదలొక్కని చెప్పు మువిద యనిన. 286

శా. మేఘాంభోనిధి కామధేనుసురభూమీజాతచింతామణి
శ్లాఘాలంఘనజాంఘికత్వసముదంచద్దానలీలా సఘం
టాఘోషానిశఘోష్యమానపరిపూర్ణశ్రీకటాక్షోదయ
ద్రాఘీయోధనసంపదార్జిత యనంతప్రాభవస్ఫూర్జితా! 287

క. కంజముఖీలోచన జీ
వంజీవాజీవ మృదునవస్మితశోభా
మంజులముఖచంద్రసదా
రంజితవిద్వత్కవీంద్ర ప్రణుతోపేంద్రా! 288

స్వాగతము.—
నిర్వికారమధరణీభరణాంకా, గర్వితారిజయకర్మవిశంకా
సర్వదిక్చరవిశంకటకీర్తీ, శర్వరీరమణసన్నిభమూర్తీ! 289

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగలి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యధేయ సూరయనామధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బను మహాకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

చతుర్థాశ్వాసము

సౌభాగ్యవిభూతివి
లాసాలంకార నిత్యలలితాకారా
భాసురయశస్ప్రసూనసు
వాసితసకలాశ కృష్ణవసుధాధీశా! 1

* ... ...

సీ. ఆవధూమణి నవ్వి "నావర్తనము నీవ
చెప్పితి; వింక నేఁ జెప్పఁగలదె?
గురుసత్త్వుఁ డగునలకూబరుచేఁ బట్టు
వడి నీవు ననుఁ జూపఁ గడఁగి యట్లు
వచ్చుచో నెదురుగాఁ వచ్చినరంభ నేఁ
జుమ్ము; నిక్క విడిపించి యమ్మెయిఁ జని
యభిమతం బైనయ ట్లంగజలీలావి
హారంబు సలిపితి నంతలోన
తే. నరుగుదెంచినయపుడియ సుష్మాద్యరంభ
యారమణిఁ బ్రాణవిభుఁడండఁ జేరనీక
యవ్విధంబునఁ బోరాడి యంతమునను
దద్గతిని శాపమొందినదాన నేన." 2

* అవధరింపుము. అనువచనము గలదు.

చ. అన విని వార లందఱును నత్యధికం బగువిస్మయంబుచేఁ
మునుఁగుచు "నెట్టిటూ చెప్పుమ ముగ్ధయ! యేగతినట్లు రంభరూ
పునుధరియింప నేర్చితివి? పొందుగ నెమ్మెయి సందుకొంటి? వా
యనఘుని నట్లు గూడఁగఁ జిరాభిమతం బిది నీకు" నావుడున్.

సీ. ఆకాంత సిద్ధు నాలోకించి "నిన్ను న
వ్విధమునఁ బతిమెడ వేళఁ బనుప
ప్రాణేశువెంటన యారంభ గదలి రా
నే తెంచినంతట నిట్టి యొకటి
*యెదురుగా వచ్చుట కెంతయు శంకించి
యటముంద పోవక యచటఁ నిల్చె
నప్పుడే నీక్షించి యదియ వచ్చినయట్లు
గాఁ దదాకృతి గట్టి గాఁగఁ దాల్చి

తే. వచ్చితి నతండు నినుఁ బట్టి తెచ్చుచోటి
కా చెలువ రాక మసలుట యతని కెఱుక
పడక యునికి నాకృతి వేషభాషణాద
లాగతిన యున్కి నాచేఁత లమరె నట్లు. 4

తే. ఆచెలువరూప మెట్లట్ల యగుచు నుండఁ
దాల్చు నేరుపు ము న్నొకతఱిని నాకు
నారదుం డిచ్చె; నదియును విదంగఁ బడియెఁ
గద యతఁడ చెప్ప నీకు మాకలహవేళ. 5

క. అమ్మెయిఁ జెప్పియు నతఁ డపు
'డమ్మాయారంభ యిదె' యటంచు నసుఁ బ్రకా

* తనకు మిక్కిలినిల్చిన సుద్ది యది చెప్ప నీవ వింటివకదా! యూవ
ధూటి.

శమ్ముగఁ జేయక కారు
ణ్యమ్మున మన్నించె మన్ముఖాకృతిఁ గనుచున్. 6

వ. అని యెల్లఁ జెప్ప నేమి? కడపట నిట్టిశాపంబునకుఁ గారణం
బైనయారూపురోసి 'యది యంతయు నుజ్జగించి యవశ్య
భోగ్యం బైనతచ్ఛాపఫలం బిద్దేవిసన్నిధి ననుభవించినఁ
బరోపకారం బగు' నని వచ్చితి"నని చెప్పి కలభాషిణి యమ్మణి
స్తంభున కిట్లనియె. 7

తే. "నీదుగురుఁ డన్నయట్ల నీనిశితఖడ్గ
మహితఘోద్యమ మగుట సువ్యక్త మయ్యెఁ;
దిరుగ నిన్నును నన్నును దెచ్చె దైవ
మిచ్చటికి; ధన్య నైతి; నీయిష్ట మొందు. 8

చ. అదియటులుండె నాపడుప్రయాసము లూరక పోకయుండ న
ట్లొదవెఁ బ్రియున్ భజింపననియుండఁగఁ జెప్పితివిప్పు డానికిన్
గొదవ గలుగంగ సత్యనలకూబరుఁ డొక్కఁడు వేఱ వచ్చియా
తుద నతనిన్ శపించెనని తొల్లిటి యాకపటాత్ముఁ డెవ్వఁడో?"

క. అన విని "యేమియు మిక్కిలి
యనఁబోయెదు సుమ్ము తరుణి! య ట్లపురూపం
బున నున్నవాఁడ నేఁ జు"
మ్మని మణికంధరుఁడు పల్కె నల్లన నగుచున్. 10

వ. ఇట్లు పలికినం గలభాషిణి యాశ్చర్యంబు నొందుచు. 11

క. విని "నీ వెపు డెట్లారూ
పును దాల్చితి చెప్పు"మని తపోహతి గావిం
చిననేర్పునంప రంభయు
ధనదసుతుఁడు గూడె ననిరి తత్సఖు లెదురై. 12

సీ. అన "రంభ నట్లు కూడిన వాఁడ నేన యే
ర్పడ విను మట్లు తపంబు చెఱచి
మును నన్ను నది గూడి తనరెడుతనమాన
సము నలకూబరాసక్త మగుట
ప్రకటంబు గాఁగ గోత్రస్ఖలితత్వంబు
చే నెఱింగించిన నేను రోసి
దాని వీక్షించి యొందేనిఁ బోయెద నని
వీడ్కొని చనుచు నవ్వేలుపు నతులఁ
తే. దనియమిఁ 'పదాత్మరంజన పసరఁ గలయ
వలయు'; నని యంత మత్తపోవ్యయముచేఁ ద
దీయవిభురూపుఁ దాల్చి వే తిరిగి వచ్చి
పొసఁగఁ బల్కి రమించితిఁ బూర్ణరతుల. 13

వ. అత్తెఱంగున నద్దివ్యాంగనతో రమించు చునికిం జేసి తత్ప్ర
కారంబున నొదవిన నీతోడిక్రీడ లనుభవించి యమ్మాయా
రూపంబునకు సవ్యగిఫలంబుగా నట్టిశాపంబుఁ దెచ్చుకొని
యంతట బుద్ధిమంతుండ నై యప్పటిపర్ణశాలకుం జని
యెల్లమాయలుం జాలించి నావీణెయు రత్నమాలికయుఁ
బుచ్చుకొని యిచ్చటిమహిమలు తొల్లి యెఱింగినవాఁడ నై
యిం దేమివిశేషంబులు దొరకునో యనివచ్చితి" నని చెప్పి
నగుచు ని ట్లనియె. 14

చ. "నెలఁతుక రంభపొందు విడ నేరక యొంతఘనప్రయత్నతన్
నెలకొని యే రమింప నది నీ వయితే మరి చెప్పు! నీవు న
త్యలఘుతరప్రయత్నపరతన్ నలకూబరుఁ గోరి కూడి రం
జిలఁగ నతండ యే నయితిఁ జిక్కితి వెట్లును నాదుకోర్కికిన్.

చ. జలజదళాక్షి యేను మునిశాపభయంబున నెందు నేరికిం
దెలివిపడంగనీక మది ధీరతఁ ద్రిప్పుదుఁ గాని నీపయిన్
గలదు సుమీ తలంపు మనగానకళాభ్యసనంబు వేళలన్
ఫల మిటు లొందె దానికిని భాగ్యవిశేషవశంబునం దుదన్."

చ. అనుడుఁ గృతార్థనై తిఁ గుటిలాత్మకుఁ డెవ్వఁడు నన్ను
నట్లు వం,చనమునఁ గూడెనో! యనువిచారము వాసెను నీదు
పొందు నా,క నభిమతంబె నీకుఁ దగ నన్నతలంపున నీ
తలంపు నేఁ, గనమిని ద్రిప్పుదున్ హృదయకాంక్ష నినుం
మును చూచు వేళలన్. 17.

శా. నీసౌందర్యవిలాసభాసురతనూనిర్ణిద్రసౌభాగ్యమున్
నీసంగీతవిశేషకౌశలము నీనిర్దోషనానాగుణో
ల్లాసంబున్ నను నప్పు డెంతపరమాహ్లాదంబు నొందించెనో!
యాసుద్దుల్ హృదయైకసాక్షికము లేమన్నన్ వృథా యిత్తఱిన్

ఉ. ఆవిధి నుండునంతట నొకప్పుడు నిన్నును జూచుచో మణి
గ్రీవుని పేరు దోఁచె మదికిన్ మణికంధర! యేకదేశసా
మ్యావగుణంబుచే నతని నాతనియన్నను మద్దిచెట్లుగా
దైవతమౌని తిట్టినవిధంబు తలంపునఁ బాఱె నంతటన్. 19

ఉ. దానన గుండె [1]గుబ్బురనఁ దా నెరియన్ విడిచెం ద్వదంగసం
గానుభవేచ్ఛ యొట్టిడిన [2]యట్లది యాదిగ నాదుచిత్త మో
మానితశీల యంతట సమంచితతావకరూపరేఖచా
ప్పే నొకకొంత గల్గఁ గని యిచ్చఁ గుబేరతనూజుఁ గోరితిన్.

క. శాపభయంబున నెఱయఁగ
నీపై కోరిక మరల్చి నిధిపతిసుతు నే

1. గుబ్బుమన. 2. యట్లు తదాదిన.

పాపపువేళను జూచితి
నో! [1]పరు సాబ గేను మఱి కనుంగొన గుఱిగాన్. 21

క. ఆయక్షతనయుఁ డని ని
న్నే యేఁ బొందితిఁ దుదన్ వినిర్మలభాగ్య
శ్రీ యేమని చెప్పుదుఁ! "బడఁ
బోయిన బూఁబాన్పునఁబడుపోలిక" యయ్యెన్. 22

ఉ. శ్రీయుత మైనదివ్యమణి చేతికి నబ్బఁగఁ బారవైచి తచ్ఛాయ
యొకింత యున్కిఁ గని చాలఁ గృశించితి గాజుపూసకై
నాయవివేక మే మనుకొనం? దుదఁ దన్మణి యబ్బె నన్న న
త్యాయతతత్సమాగమసుఖాప్తికి నోఁచని నెంచి కుందెదన్.

ఆ. ఇట్టిమాట లిప్పు డే నాడుకొనుటయు
ననుచితంబు 'వారవనితపలుకు
లిచ్చకంబు' లనక యెవ్వారు నమ్మెద?
రదియుఁ గాక దృష్ట మన్యవాంఛ. 24

వ. అని లజ్జాశోకంబు లడర నవనతముఖి యైనకలభాషిణిం జూచి మణికంధరుం డిట్లనియె; "నోయుత్తమవిలాసిని నిన్ను నితర వారవనితలయట్లసత్యవాదినిగాఁ దలంపనంత వింతవాఁడ నే! నీపలికినట్ల నీకు మున్ను నాయందుఁ గోరిక గలుగుటకు గుఱు తొకటి యున్నది; యది యెద్దియంటేని నారదుండు కడపట నిన్ను నింటికి ననుపుచు నేను విన నీతోడ. 25

తే. "కొమ్మ నీవాత్మలో మును గోరినట్టి
కాంతు రంభామనోహరాకారుఁ డగుచు

1. పయి.

మెఱయువానినిఁ జూచి భ్రమింపఁగలవు
నమ్ము పొ మ్మింక నీభవనమున" కనియె. 26

క. 'నలకూబరుఁ గూడెద' వని
పలికెదక య ట్లనినసత్యభాషణుపలుకుల్
ఫలసిద్ధియు నరయఁగఁ దో
య్యలి నను మును నీవు గోరు టన్నృతం బగు నే! 27

క. ఆకోపక శాపభయో
ద్రేకపి శేషమున నెఱయఁ డెగు టరుదును గా
దో కామిని లోకమున వి
వేకింపఁగఁ గలవ యిట్టివియు నొక్కొకచోన్. 28

వ. కంభాసాన్నిధ్యశోభితాభినవవిలాసభాసురుండైన నలకూబ
రునిరూపున హాత్రిస్పృచిత్తంబునకుఁ దదన్యం బెట్టిదియైనను
మఱి యింపు గామియుఁ జిత్రంబుగాదు. పురుషులందు
నొక్కొక్క వేళ గుణంబున నిట్టివి గలవు; తత్ప్ర[1]కాశకంబైనది
యొక్కకథ గల దని పాప[2]నాశనంబై యొప్పుచుండుఁ
గావునఁ దాత్పర్యంబున నాకర్ణింపుము తన్మూలంబు మొదలు
కొని చెప్పెద నని యిట్లనియె. 29

సీ. "కాంత యేఁ దొల్లి యనంతదేవవ్రతో
ద్యాపనకొఱకు ననంతపద్మ
నాభునిసన్నిధానమునకు వచ్చితి
వచ్చి యచ్చటఁ గరం బచ్చెరువగు
కవితచే నద్దేవు వివిధభంగుల నుతి
సేయుసత్కవుల నీక్షించి యిట్టి

1. కారం. 2. నాశనంబు నై.

సౌభాగ్య మేగతి సంభవించునో యను
వాంఛతో నచ్చటివారివలన

తే. నీమృగేంద్రవాహనసుద్దు లెల్ల వినుచు
నచటి కిద్దేవి యనతిదూరాంతరస్థ
యగుటయు నెఱింగి యేతెంచి తగ శిలాక్ష
రోక్తసాహసవిధి నిష్ఠ మొంది తిరిగి. 30

వ. అరిగి యద్దేవునియగ్రమంటపమునఁ. 31

ఉ. అంతము గాఁగ గౌతమకణాదమతంబులు భేదవాదిసి
ద్ధాంతము జైమినీయ మురగాధిపశాస్త్రముఁ గాపిలంబున
త్యంతము నాకలించి యవి యాత్మల మెచ్చనిపాంచరాత్రరా
ద్ధాంతవిధాసమర్థనసమర్థకృతార్థమతిప్రదీప్తులన్. 32

సీ. శ్రీమహితాష్టాక్షరీమంత్రజపపరా
యణుల నారాయణాఖ్యానపరుల
దేవతాంతరచింతనావిదూరులఁ గామ
రోషాదిరహితుల రూక్షమతులఁ
జీవచిదీశ్వరతత్త్వవిదులఁ ద్రైలోక్యపా
వనచరిత్రుల బుధవంద్యపదుల
నకలంకశీలుర నఖిలశ్రుతిస్మృతి
శాస్త్రపురాణవిజ్ఞానఘనులఁ

తే. దమకుఁ జక్రికి నిత్యసిద్ధంబులైన
శేషశేషిత్వములు చింత చేసికొనుచు
నతనిదాస్యంబు గతిగాఁగ నరయుపరమ
వైష్ణవులఁ గంటి సభరై ప్రవర్తిలంగ. 33

క. కని యే దండనమస్కృతు
లనేకము లొనర్చి వార లడుగఁగ నావే
రును గంధర్వత్వంబును
వినిపించి హరిస్తవేచ్ఛవిధముఁ దెలిపితిన్. 34

ఆ. తెలిపి "యోసుబోధవిలసితులార! మీ
రాయనంతశయనునట్ల నాకు
నాకవిత్వసేవఁ గైకొనుఁ" డని తగు
వర్ణనకుఁ గడంగ వారు చూచి. 35

సీ. "ప్రకృతిపూరుషులందు బహిరంతరముల నె
ప్పుడుఁ జలింపక పరిపూర్ణుఁ డగుచుఁ
దనకు నాదియును మధ్యంబు నంతము సమా
నుఁడు నధికుండు నెందును గలుగక
సర్వజ్ఞుఁ డై సర్వశక్తి యై సర్వని
యంత యై సర్వాత్ముఁ డై వెలయుచు
సర్వంబుఁ దనకు శేషముగ సర్వమునకు
శేషి దా నగుచు లక్ష్మియును దాను

తే. రుచియు రవియుఁ జంద్రికయుఁ జంద్రుండువోలె
నయుతసిద్ధత్వ మొప్పంగ నాదిమిథున
మనఁగ సకల వేదాంత వేద్యతఁ దనర్చు
పరమపదనాథుఁ డొగడు నీప్రౌఢికొలఁది." 36

క. అని యిట్టటు నాచే ద
ద్వినుతులు సేయించి మెచ్చి విశ్వహితార్థం
బును జెప్పించిరి త్రిజగ
జ్జననీపరమపదనాథసంవాదకథల్. 37

క. చెప్పించి "యీకవితచే
నిప్పుడు గాకున్న నీకు నిఁక నొకమేనన్
దప్పక యొదవుఁ దిరంబుగ
నప్పరముని పరమభక్తి" యని రధికదయన్. 38

వ. ఏనును దాదృశంబై నమదీయకవిత్వాధార శారదాపీఠంబునం దలియందఱివినుతి కెక్కునందాఁక మిక్కిలి మెచ్చుకొనరా; దని యచ్చోటికి నంత నరిగితి; ననిపలికి, యింకఁ బ్రకృతకథ వచ్చుచున్నది యాకర్ణింపు; మట్లు శారదాపీఠంబునకు నేఁ జనునప్పుడు తత్సన్నిధియందు. 39

సీ. ఋగ్వేదఘోషసమృద్ధి పెం పొకచోట
నొకచోట యాజుషాభ్యుదయమహిమ
సామగానధ్వానచాతుర్య మొకచోట
నొకచోట నాథర్వణోక్తిగరిమ
గృహ్యసూత్రనిపాఠ ఖేలనం బొకచోట
నొకచోట శబ్దతంత్రోపచయము
జ్యౌతిషసిద్ధాంతసంఘర్ష మొకచోట
నొకచోట ధర్మశాస్త్రకలనంబు
తే. లుభయమీమాంసల ప్రసంగ మొక్కచోట
నొక్కచోటను బటుతర్కయుక్తికథలు
యోగసద్గోష్ఠి యొకచోట నొక్కచోటఁ
గావ్యకలకల మొప్పారఁ గనుచు నంత. 40

సీ. పదవర్ణసౌష్ఠవప్రకటనం బెంతయు
నింపుమీఱంగ రు వ్విచ్చి యిచ్చి

తగ నుదాత్తాదిభేదములు గెంటక పర్వఁ
గనుబొమ్మచేష్టలఁ గఱపి కఱపి
యెడనెడలఁ గవళ్ళఁ దడఁబడ కుండంగ
గుఱుతులు మఱఁ బాదుకొలిపి కొలిపి
నిజశిక్షలో బుద్ధి నిలక విస్వరములు
పలికిన బుగ్గలు నులిమి నులిమి

ఆ. యొక్కమండపమున నుజ్జ్వలబ్రహ్మావ
ర్చసముతోడ బ్రహ్మచారులకును
బరమనియమవృత్తిపరత వేదముఁ జెప్పు
చున్నయట్టి యొక్కయొజ్జఁ గంటి. 41

క. కని దగ్గఱఁ బోయిన నా
యన రార మ్మనుచు నెవ్వ రయ్యా మీరల్
ఘనతేజంబున నొప్పెద?
రనుచుఁ జోటిచ్చి మత్కులాఖ్యలు వినియెన్. 42

క. విని పూజ్యులు వచ్చినయపు
డు ననధ్యాయ మని యప్పుడు వటుప్రకరం
బును జదువు మాన్చి నాతో
నను గుణవిహితోపచారుఁ డై వర్తిలఁగన్. 43

సీ. మెఱుఁగాఱుముంజియు మేనికోమలికంబుఁ
గసుఁదిట్టతనము గుల్కెడు మొగంబుఁ
బసుపుగోఁచులయొప్పు బ్రహ్మతేజంబును
జారుకృష్ణాజినధారణంబుఁ

దళుకుజన్నిదము మేధావిబొట్టును జిన్ని
[1]పట్టెవర్ధనమును జిట్టితడుపు
మొలవంకయుంగరంబులసొంపు దండపుఁ
గోలయు సన్నపువ్రేలుసిగయు
ఆ. నొప్పు బ్రహ్మచారి యొకఁడేగుదెంచెఁ బు
స్తకముఁగొంచుమిగుల సంభ్రమమున
నొజ్జ యతనిఁ జూచి "యోరి యేమిర కడు
నాలసించి?" తనియె ననిన నతఁడు. 44

వ. ఏ నాలసించుటకు నిమిత్తంబు చాలఁ గలదు; మీ కేమియు వినఁబడదు గావలయు! వినిపించెద, వినుం డని పలికి యిట్లనియె; నట్లు మీరు ననిచిన నేఁ జనునప్పుడు శాలీనుండు తమపుప్పొఁదోఁటలోన నొక్కలతాగృహంబు నందుఁ దనపాదంబులు సుగాత్రి వేడుకతోడఁ దొడల మీఁద నిడుకొని యొత్తుచుండ నిష్టసల్లాపంబుల సలరుచుండి నన్నుం జూచి నగుచు "నుపాధ్యాయులు పుస్తకంబునకుఁ బంచిరే? యది యిక్కడన యిదే దాఁచినాఁడ." నని తమ యుపరిభాగశాఖఁ జూపి "కొంచుఁ బోదువు గాని యటు గూర్చుండు" మని యెదుట నున్న యొక్కవిహారవేదికతోడి లేమావినీడఁ జూపినఁ గూర్చుంటి; నంతఁ దనయింతి మూఁపునఁ జేయిడి యాయమ కి ట్లనియె. 45

క. "అమృతము సేవించితివో
రమణీ యే మైనసిద్ధరస మబ్బెనొ నీ

1. పట్ట.

కోమరుం బ్రాయము మిక్కిలి
కోమరొందెడుదినముఁ గ్రొత్త క్రొత్తగ నెలమిన్. 46

క. మగవానికంటె మునుపుగ
మగువ కెడలుఁ బ్రాయ మంత్రు మానవతీ నీ
జిగిబిగువు లంతకంతకు
మిగులఁగఁ బొలుపొందుటకు నిమిత్తము చెపుమా!" 47

వ. అనుటయు నవ్వనిత చిఱునవ్వుతోడ నాయనం జూచి. 48

లయగ్రాహి.—
"ఏ నెఱుఁగ నేమియును దీనికి నిమిత్తము న
నూనమమతామహిమచే[1]నైన దోఁచుఁగా
లేనికోమరుందనము లేనిచెలువంబు" నన
"నోనెలఁత! యాగతిన లేనియవిగా వి
ష్మేనిపస లీవెఱుఁగ వేని వినుపింతు విను
దీనికి నిమిత్త మది యేన" యనుచుఁ గా
లీనుఁడు సుగాత్రిఁ దనపై నొరగ వంచి చెవి
లో నొకటి యే మనుచు నో నగుచుఁ జెప్పెన్. 49

ఉ. చెప్పిన మోముఁ ద్రిప్పి కడుఁజిత్రము నొందుచు నాథు
వక్త్రమున్, దప్పక చూచి "మే నొకటి తన్మును వేఁడిన
సమ్మతించెదా, నప్పులు కేమి సేయునొకో యాజగదంబ!
యిఁకన్ వినుం డవిన్, జెప్పెద" నంచు మోము చెవిఁ జేరిచి
యేమియొ చెప్పెఁ జెప్పినన్. 50

క. ఘనరోషుఁ డగుచు నతఁ డా
వనితయుఁ దో నరుగుదేర వడిఁ జని యాచే

1. నయిన.

ర్పునను శతతాళదఘ్నం
బనుపేరఁ వెలసియున్నహ్రదమున నుఱికెన్. 51

క. పడఁతియు "నాకుం గతి దన
యడుగుందామరల కాక యన్యము గలదే?
విడిచెద నే తను ననుఁ దా
విడిచిన?" నని పాఱి యుఱికె విభుఁ డుఱికినచోన్. 52

క. కడు నెడ గావున నది యి
క్కడ వినఁబడ దేమొ? నీటఁ గలవారెల్లన్
వడి నేగి వలలచే న
మ్మడుఁ గిటు నటు నరసి యిపుడు మగిడిరి వగతోన్. 53

వ. ఏనునుం దిరిగి శాలీనుండు మున్ను చూపినచోటిపుస్తకంబుఁ
బుచ్చుకొని వచ్చితి నని చెప్పిన. 54

క. విని యావిప్రవరేణ్యుం
డనయంబును శోకవిస్మయవిషాదములన్
మునుఁగుచు "నాశుభదంపతు
లను జెందెనె యకట యితరుల తెఱం!" గనుచున్. 55

చ. "అదె శతతాళదఘ్న మనుసార్థపునామముతోడ సుత్తమ
హ్రదములలోఁ బొగడ్తఁ గనినట్టిది; యందును బడ్డవారికిం
బ్రదుకులే?యంచుఁ దప్పదుపురాకృత మెవ్వరికైన" నంచుఁ గొం
తదడవుగుందె నేనపుడు తద్ద్విజముఖ్యునిఁ జూచి యొయ్యనన్.

క. "అనఘా! యాశాలీనుం
డనఁగ సుగాత్రి యన నెవ్వ? రాదంపతులన్
వినుతించెదు 'కడునుత్తము'
లని తత్కథఁ జెప్పవలయు" నంటి ననుటయున్. 57

క. "ఆయనఘులచరితము గా
దే యీపుస్తకములోనిదియు [1]మాకు నీకున్
శ్రేయస్కర మది వినుటయ
పోయెం దద్దర్శనంపుఁబుణ్యోత్సవముల్." 58

వ. అని యా బ్రహ్మచారి తెచ్చినపుస్తకంబుఁ బుచ్చుకొని శిరంబున మోపుకొని కన్నుల నద్దుకొని తిరుగ నతనిచేతికి యిచ్చి చదువు మనుటయు నతం డిట్లనుచుం జదివె. 59

సీ. కాశ్మీరభూమికిఁ గర్ణిక యగుశార
దాపీఠమున శారదను భజించు
పూజరి బ్రాహ్మణుపుత్రి యొకర్తు సు
గాత్రి నాఁ బరఁగెడుకాంత గలదు
దానివరుండు శాలీనాహ్వయుం డిల్లు
టపుటల్లుఁ డత్తయింటను వసించు
నాతండు దనకడ కాకన్యఁ బ్రథమసం
గమవేళఁ గడు నలంకారకలితఁ

ఆ. జేసి యనిపి దానిచెలు [2]లింతనంతను
బొంచి యుండఁ దద్విభూషణాది
మహిమఁ దలఁకి పట్టి మదిని సంకోచించెఁ
దరుణి యుండియుండి తిరిగిపోయె. 60

ఉ. పోయినఁ దద్విధం బపుడు బోంట్లు తదంబకుఁ జెప్పి "భూమిలో, నేయెడ లేనిచంద మిది యేమినిమిత్తమొ?" యంచు "మంచిలేఁ, బ్రాయపువాఁడు గర్వె బళిరా యితఁ!" డంచు"నైనైన నేఁటికిన్, బోయెనొ కాక యెల్లి తమపోకలు చూడమ!" యంచు నవ్వినన్. 61

---

1. మనకెల్లన్. 2. లింతలంతటఁ.

క. "ఆయన వినఁ బ్రేలెదరు సుఁ
డీ యిట్లు గయాళులార! డిగ విడుతురు ల
జ్జాయుతులు సర్వమును దము
నేయెడ హాస్యాస్పదం బొకింత వారసినన్" 62

తే. అని పలికి రెండుమూఁడునా ళ్లట్ల యనిపె
నల్లునొద్దకుఁ బుత్త్రిక నపు డతండు
నాఁడి నేభావమునఁ జూచె నట్ల చూచె
వట్టిరాకపోక లొనర్చె వానిసతియు. 63

వ. అంత లజ్జావతికిఁ దజ్జననియనుమతిఁ బ్రియవయస్య లేకాంతం
బున ని ట్లనిరి. 64

ఆ. "పొలఁతి యాలిమగనిపోఁడుము లేమియుఁ
గలిగినట్టిచొప్పు గానరాదు
మీ తెఱంగు చూడ మేల్మేలు దంపతు
లిరువురును వివేకు లేమి చెప్ప! 65

క. కాంతుఁ డుచితజ్ఞుఁ డైనను
గాంతకు సిగ్గువడఁ జెల్లుఁ గాక ! కటకటా
కాంతుఁడు సిబ్బితికాఁ డై
కాంతయు నట్లయిన నెట్లు కాఁపుర మింకన్. 66

ఆ. నలినవదన! యెన్ని నాళ్లైనఁ బిన్నకూఁ
తురవు గావు నీవు తొడఁగి పతికిఁ
దగినసేవ సేయ కగునె యూరక యుండ
'నాతఁ డేమియు ననఁ' డనుచు నిట్లు? 67

క. మగవాఁడు భాగ్యవంతుఁడు
మగువకు నొప్పగునె యిట్లు మానపుబిగి గ

ట్టిగఁ దాల్పఁ? దనంతన యూ
డిగ మిటునటు సేయ నతనిడెందము గరఁగున్. 68

క. "గారామునఁ దోడ్తోడన
రా ర"మ్మనఁ డనుచు మగిడి రా నేటికిఁ? గ
ర్పూరంబుతోడిబాగా
లీరాదో యాకు మడిచి యీరాదొ చెలీ? 69

క. వెంగలివి గాక నీ వో
యంగన! భోగములపంటయామని యగునీ
బంగారువంటిప్రాయము
సంగతియే యకట రిత్తశయ్యకు నొసఁగన్? 70

క. యౌవనము గలిగినప్పుడ
పూవుంబోఁడులకుఁ బతులభోగంబులు గా
కావిభవములకుఁ గొఱయే
యౌవనజాతాక్షి! ప్రాయ ముడిగినవెనుకన్." 71

క. అన విని "యీపెడమాటల
నను నేటికిఁ జంపెదరు? విరక్తి సైఁపవు నా"
కని సిగ్గునఁ బలుకుచు నాఁ
డొనరిచి చూచెను దదీయయుక్తుల తెఱఁగున్. 72

వ. చూచి యెందును ఫలంబు గానక యాసుగాత్రి "యీయన
నిం కేమి ప్రపంచంబుఁ జేసిన నెఱయ నెడసిపోవుట తక్కఁ
బ్రయోజనం బేమియు లేదు; నాకును మంగళసూత్రం
బీపాటి శుభస్థితి నుండుటయ పదివే" లనుచు నెంచుకొనియు
వేఱొక్కలాగున నుండక యతనికి నాయురభివృద్ధికరంబు
లని వివిధాలంకారంబు లెప్పుడు నేమఱక తాల్చుచుఁ దన

తల్లి యతని నేమియు నిట్టట్టాడకుండం బ్రార్థించుచుండె;
నదియును దత్ప్రార్థనావశంబునఁ బెక్కుదివసంబు లెడనెడఁ
గూఁతుచేత నివారితదురాలాప యగుచు నోర్చి యోర్చి
యంత నొక్కనాఁ డమ్మెఱుంగుఁబోఁడితోడ. 73

ఉ. ఇట్టినిరర్థు నెందుఁ గన మే మనఁ బోయిన నీవు మిక్కిలిన్
దిట్టైదు నాదుసంపదకు దిక్కగుచుం బగ మొల్క నీ కిఁకన్
బుట్టునొ యంటి మే నితనిపోఁడిమిఁ గంటిమె 'హట్టిగోడపై తా
కొట్టితఁ డెంత యున్న నినుఁ గాంచియు పెట్టుట వెళ్లఁగొట్టినన్. 74

ఉ. పూవులతోఁటకైన నటు పోయి విచారము చేసి రమ్మనం
గావలయుం గదా! యనుచు గారవ మొప్పఁగ [1]సల్లుఁ బిల్చి
మున్నావిధి కంపి యందుఁ గలయట్టిపనుల్ సకలంబుఁ జేయ
నేర్పావహిలంగఁ దా నతని నంతటఁ గట్టడ సేసెఁ జేసినన్. 75

తే. "దివిజనుత యైనశారదాదేవిపూజ
కుపకరించుకార్యం బిది యొప్పు" ననుచు
నధికమోదంబుతో నతఁ డాదరించి
సంతతంబు తదేకనిష్ఠతఁ దలిర్చ. 76

క. సముధికమధుమదగరిమా
సముచంచలచంచరీకసంచయసంచా
రమనోరమసుమనోరమ
నమరఁగ నాపూవుఁదోఁట ననిశముఁ బెంచెన్. 77

సీ. నీ రెత్తువేళల నీ రెత్తుఁ బాదుపా
దునకుఁ గాలువలు పొందుగ సమర్చి
త్రవ్వటంబులతఱిఁ ద్రవ్వటంబులు పెట్టుఁ
దగినట్టికట్టు గుద్దలి గడించి

1. సట్టు పిల్చి.

యొరువుఁ జల్లెడు [1]వేళ నెరువుఁ జల్లు గతాభి
మానుఁడై గంపలఁ దాన తెచ్చి
యం ట్లొత్తుపదనున నంట్లొత్తు నెలమిఁ గా
న్పించు లేఁగొష్మలు వంచి వంచి
తే. నారువోయంగవలయుచో నారువోయుఁ
గొష్మ[2]నాటంగఁ దగునెడఁ గొష్మనాటు
నొకటి విసువక యంతకంతకును హెచ్చు
హాళితోడను శాలిసుఁ డవిరతంబు. 78

లయగ్రాహి.—
అంగపరిఖేపము నెఱుంగ కతఁ డీ గతిఁ గ
డంగి తులసీవనముఁ జెంగలువలుం గే
దంగులును జంపకములుం గురువకంబులు ల
వంగములు జాజులును లుంగతతులుం గొ
జ్జంగులును మల్లెలు సురంగములుఁ బాటలము
లుం గదళికాచయముఁ దంగతతులున్ నా
రంగములు నాదిగ ధరం గలుగునట్టిహ్యాద
యంగమబహుద్రుమకుడుంగములు పెంచెన్. 79
చ. రవికిరణాళి కెండును జొరంగ నగోచర మైననీడచే
నవిరళపుష్పరేణుయుత మై పొలుపొందుమరందవృష్టిచే
నివము గొనంగఁ దద్వనసమృద్ధిఁ గనుంగొని యవ్వసుంధరా
దివిజకులప్రసూతుఁడు మదిం బరితోషము నొందియుత్తటిన్.
క. ఎంతయుఁ బ్రొద్దున లేచి ని
తాంతాచరితస్వజాతిధర్మఁ డగుచు ని

---

1. సావి. 2. నాఁటగఁ... నాఁటు.

శ్చింతుఁ డయి గురుపరంపరఁ
జింతించి తదుక్తజపము చేసి ముదముతోన్. 81

తే. నియమమునఁ బుష్పములు గోసి నేర్పు మీఱఁ
బలుతెఱంగుల వింతవింతలుగ మాలి
కలును బొందులు కందుకంబులు రచించి
బ్రహ్మాయిల్లాలికిని సమర్పణము సేయు. 82

వ. అప్పుడు సుగాత్రి పాతివ్రత్యధర్మనిష్ఠకతంబున. 83

తే. తల్లి మాటలచే నిట్లు తనవిభుండు
తనువు బడలంగఁ బూఁదోఁటపనులు సేయఁ
జూడ నోర్వక 'తాను నచ్చోటి కరిగి
తోడుపడియెద' నని చూచు వ్రీడ నుడుగు. 84

వ. అప్పు డొకనాఁడు శాలీనుండు తోఁటకుం జని యుండ
నాసమయంబున. 85

క. తళతళ[1] మెఱుములు మెఱయఁగఁ
బెళపెళ నుఱుముచుఁ బెరిల్లు పెరిలనఁ బిడుగుల్
నలుగడఁ బడ బెడిదపుధా
రలు గలబలువాన జలధరంబులు గురిసెన్. 86

చ. మిగుల జగంబు బెగ్గడిల మించెఁ దదుద్ధతవృష్టి యద్భుతం
బగుచు ఘనాఘనౌఘసముదగ్ర నిరర్గళఘుర్ఘురార్భటీ
లగనఘనోచ్ఛలజ్జలఝుళంఝుళనిర్ఝరజర్ఝరీభవ
న్నగవిగళచ్ఛిలాగణఘణంఘణఘోషణభీషణంబుగన్. 87

సీ. ఉదధిసమేతపీతోద్వాంతబాడబ
జ్వాలాయితోగ్రశంపాలతంబు

1. మెఱుపులు మెఱయఁగ.

నిర్ఘాతరవసరంధ్రీకృతాజాండబ
హిర్జలభ్రమదఘారోర్జితంబు
నిర్జాడ్యగర్జితస్ఫూర్జ[1]ధూత్తర్జిత
ప్రళయభైరవరటత్పటహారవము
ఝంఝాప్రభంజనజాతసంఘట్టన
పరిగళత్తారకత్కారకగణము

తే. నగుచు ఘనఘనాఘనసంఘ మవ్విధమునఁ
బూని హోరున బెడిదంపువాన గురియఁ
గనము భూనభోంతరము చీఁకట్లు గొనియె
నఖిలలోకంబు నుదకమయత్వ మొందె. 88

క. అటమున్న మొగులు బలియుచుఁ
జిటపొట మని పొటపొటచినుకులు వడఁజొ
చ్చుటయాది గాఁగఁ దనపెని
మిటి తడియునో? యని సుగాత్రి మిగులవగపుతోన్. 89

వ. అతనికి శుభంబుఁ గోరుచునికిం జేసి. 90

చ. అపుడు మనంబులోన ననయంబుఁ బలిం పెలపోసి యిట్టిఘో
రపుఁ బెనువాన నెట్లయితొ ప్రాణవిభుండ యటంచు నీకుఁ
బా,పపుఁబువ్వుఁదోఁటపొ ల్లైచటఁ బ్రాప్తము లయ్యెనటంచు
నెంతయుఁగా, విపులతరార్తిఁ జేడ్పడుచు నింగిఁ బొరింబొరిఁ
దొంగి చూచుచున్. 91

క. ఓశారద యోపరమద
యాశాలిని యోమదంబ యారసి మత్ప్రా
ణేశు నటు చూడుమీ నీ
వే శరణము గాని యేను వేఱొం డెఱుఁగన్. 92

---

1. దుర్జర్జిత.

శా. ఈదేహంబునఁ బూర్వదేహములయం దేనిన్ వ్రతధ్యానదా
నాదిప్రోద్భవ మేమి యేమి గల దా యాపుణ్య మీవర్షపీ
డాదోషంబును మత్పతిం బొరయకుండన్ మానుపున్ గాత; నే
నాదుం గావుతఁ దన్నిమిత్తపతిపాపాక్రాంతికిన్ బాత్రమన్!

వ. అని హృదయంబునఁ దమకులదైవతం బైనసరస్వతిం బ్రార్థిం
చుచు నంతట నిలువం జాలక తద్వర్షఘోరతయుఁ గైకొనక
యత్యంతసాహసంబునఁ దల్లియు నెఱుంగకుండ నిల్లు వెడలి
తనదుపాతివ్రత్యధర్మంబుచేత వృష్టిబాధఁ బొరయక తొలంగు
చుండం బొలపవెల్లి గైనజలపూరంబు పాయ యిచ్చుచుఁ
దెరువువిడువఁ బ్రాణవల్లభుం డున్నవసంబున కరిగి కడన
యుండి పరికించి యప్పటియవ్వాతవర్షోపద్రవం బొక్కించు
కయు లేక యాత్మసంప్రార్థితబ్రాహ్మీప్రసాదవిశేషంబున నెప్పటి
యట్ల శుభవర్తనంబున నున్న తనభర్తను దదారామంబును
జూచి "నాతల్లి యోసరస్వతీ! నీభక్తవాత్సల్యచింత ప్రక
టించితే!" యని తత్కారుణ్యంబునకు నుబ్బుచుఁ గ్రమ్మఱి
గృహంబునకు వచ్చి తనవచ్చుటయుం బోవుటయు నెవ్వరికి
నెఱుకపడనీక వ్రీడావశంబున నడఁగి మడఁగి యథాపూర్వ
స్థితిఁ బ్రవర్తిల్లు చుండె; నప్పు డప్పువ్వుఁదోఁట గాటంపు
గాలివానచేత నేకీడునుం బొరయ కునికి జనులు వెఱఁగందు
చుండి; రాసుగాత్రియు మఱియుఁ గొన్నిదినంబులు లజ్జ
పెంపున వల్లభునియిడుమపాట్లు కోర్చి యోర్చి. 94

ఉ. అంతట లజ్జ క్రిందుపడ నత్యధికంబుగ మించి మానసా
భ్యంతరపూర్ణమైనపతిభక్తికతంబునఁ దల్లిమాట యొ

క్కొంతయుఁ దానుగై కొనక యెప్పటియట్ల యలంకృతాంగినై యెంతయునింపుతోడఁజనియెఁ బ్రియుఁడున్న వనంబులోనికిన్

క. చని యాతఁడు దాఁ జలిపెడు
పనులకు నీయకొన కున్న బలిమిఁ గడంగెఁ
దనపొత్తు లెల్ల నొక్కమఱుఁ
గున నిడి పిరిచుట్టు చుట్టుకొనినవలువతోన్. 96

వ. ఇట్లు కడంగి. 97

సీ. తోఁటంపుఁజనుదోయి త్రుళ్ళింతల నిడంగఁ
దగుచోట్లు గుర్దంటఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి
ప్రేఁగైనపిఱుఁదు బల్విడిఁ జలింపంగను
వడి నిట్టు నట్టును నడచి నడచి
[1]యడుసుతుంపురు చెక్కుటద్దంబులను బర్వ
మళ్లకు మడవలు మార్చి మార్చి
నడుము లేఁదీవియ నకనకల్ గుడువ నిం
పునఁ దగుమోపులు మోసిమోసి

తే. చిఱుచెమటఁ బేర్చునింతక్రొమ్మెఱుఁగుతోడఁ
గొమరుమే నొప్ప సారెకుఁ గొప్పు కదల
నేమిటికి నైనఁ దా మున్న యేగి యేగి
యెల్లపనులు నొనర్చె నిం పెసక మెసఁగ. 98

తే. పడఁతి సంభ్రమించుచు నిట్లు పనులు సేయఁ
బిఱుఁదుఁ బాలిండ్లుఁ గొప్పుఁ గంపించుచొప్పు
గనుఁగొనుచు నేర్చుకొనుఁగతిఁ గాంతు మదిని
బెల్లుశరములవైచె దర్పించి మరుఁడు. 99

[1] యడుసుఁ దువ్వర.

చ. అపు డతఁ డట్లు పేర్చుకుసుమాస్త్రునియుద్ధతి యాఁపలేక! "వె
ఱ్ఱిపడుచ! యెంత మాన్చిన నెఱింగెడు దానవుగావు; నీకుఁదోఁ
టపనుల కెంతదూర మకటా!" యనుచుం దనయుత్తరీయవ
స్త్రపుముని కొంగునం దుడిచెఁ దన్వికపోలపుఘర్మబిందువుల్.

చ. తుడిచినఁ బోక మన్మథుని దుర్జనతామహిమన్ బొరింబొరిం
బడఁతి మెఱుంగుచెక్కిళులఁబర్వెడుఘర్మముఁ గాంచియంతనా
బడలిక చూడలే [1]కిడుమ పాట్లకుఁ జొచ్చి నలంగి తంచు నె
క్కుడుతమకంబుతోడఁ దల గ్రుచ్చికవుంగిటఁగూర్చె నత్తఱిన్.

క. తదనంతరంబ మిక్కిలి
పొదిగొన్నచిగుళ్ల జొంపముల సొంపగుపూఁ
బొదరింటికిఁ దార్చి సతిన్
మదనమహారాజ్యభోగమహిమం దేర్చెన్. 102

తే. అట్లు తేర్చుచు సతి నతఁ డప్పుడు విడక
కౌఁగిట బిగించెఁ బైపయిఁ గాముఁ డడర;
"నివి మిగులఁ గ్రొత్త లింటికి నేగవలదె"
యని ప్రియముఁ జెప్పి విడిపించుకొనియె సతియు. 103

క. విడిపించుకొని మఱుంగున
నిడినతనదుభూషణంబు లెల్లను బ్రేమన్
దొడిగి గృహంబున కల్లన
నడచెఁ బతిచరిత్రభావనల మన మలరన్. 104

క. వసివాళ్లు వాడి యప్పుడు
వసంతసమయంపుటెండవలనన్ నెఱివోఁ

---

1. కడుసు.

గసుగందులు గందిన నవ
కుసుమలతికవోలె మిగులఁ గోమలి యొప్పెన్. 105

వ. ఇవ్విధంబునఁ బతియనుగ్రహంబు వడసి భాసిల్లుసుగాత్రి గృహంబునకుఁ జనియె; నప్పు డప్పడంతిసఖులు ముఖవికాసాదువలనం దన్మనోరథసిద్ధి యెఱింగి నర్మాలాపంబుల వినోదించు చుండిరి; తల్లియుం బ్రమోదంబునొందె; నంత నాఁటినిశాసమయంబున నయ్యంబుజాక్షికిఁ దద్వయస్యలు కౌతుకాతిశయంబున నెప్పటికంటె మిగుల నలంకరించి కేళికాభవనంబున నున్నతత్ప్రియునికడ కనిపి రప్పుడు. 106

సీ. గతిసంభ్రమంబునఁ గరము బెడంగుచు
నకనకల్ గుడుచు నెన్నడుముసొబగుఁ
గులుమాపుదడిమంపుఁగోకలోఁ దోలఁకెడు
కంపమాననితంబకాంతిసొంపు
బిగువుపయ్యెదలోనఁ బిక్కటిల్లుచుఁ జాలఁ
ద్రుళ్లుచన్నుల నొప్పుముళ్ల పేరుఁ
జెమటచిత్తడిఁ జిల్కి యమరుకస్తురిచుక్క
బొట్టుతోడి పసుపు[1]ఁబట్టె సిరియుఁ

తే. గునిసి సారెకు వడఁకెడు గొప్పకొప్పుఁ
గలిగి యాకె తన్నొకటియుఁ జలుపనీక
[2]తోడఁ బలువులువాలుచుఁ దోఁటపనులు
సేయురూపు మదిఁ హత్తి పాయకునికి. 107

ఉ. అప్పటితద్విలేపనపటాభరణాదులవై భవోన్నతుల్
రెప్పలు విచ్చి చూడక చలింపయట్టిపరాకుచేతఁ డా

1. బొట్టు. 2. తోలుతఁ.

నెప్పటియట్ల యుండె నతఁ డింతి కడుం దడ వుండి యుండి
"నా,యొప్పమి యేమి సంఘటిలె నొక్కొ!" యటంచు విషాద
మొందఁగన్. 108

తే. తొలు దొలుత నట్లు సాధ్వసాద్భుతకరంబు
లగుచు మరసుద్ది లేకుండ నెగయ మీఁటి
పెక్కునాళ్ల తద్వాసన ప్రిదులనీని
ఘనవిభూషాదు లపు డింపు గామి యరుదె! 109

వ. అది యట్లుండె నాయింతి యంత. 110

ఆ. తిరిగి యరుగఁ జూచి "యరిగి యే నచట నె
వ్వారిదాన? నిచట నూరక పడి
యుండ దైవ మెద్ది యొనరించె నది యగుఁ
గాక!" యనుచుఁ దలుపుకడన యుండె. 111

ఉ. ఆలలితాంగి చాలఁ దడ వచ్చట నమ్మెయి నుండి సాహసో
ద్వేలత నంతఁ జేరి "కడుఁ ద్రిమ్మటచే శ్రమ మొందినారు గాఁ
బోలును! బోదునా? నిదురవోయెద రే?" యనికప్పురంపుఁదాం
బూలము తావి బుగ్గ రని ముంచుకొనం జెవిదండఁ బల్కినన్.

క. పైకొన్నపరాకున నతఁ
"డేకోర్కిని వచ్చి?" తనియె నింతియు వగతో
"లోకమువారలు పతికడ
కేకోర్కిని వత్తు?" రనుచు నెంతయు సొలసెన్. 113

వ. పదంపడి తాలిమి యవలంబించి. 114

క. "ఓనాయక యితరంబులు
పోని మ్మాపాటి యైన బుద్ధి గలిగి నా

మానసములోని కోర్కుల
పూనిక యడిగితిరి లోకపూజిత నైతిన్. 115

మ. అకటా! యే మని దూఱుదాన మిము నాథా! వేగుజా
మయ్యెఁ బొం,దికగాఁ బాదము లొత్త రమ్మనుట గానీ
"యొంటి యేమో కదా, నికటక్షోణికి నేగు దెమ్మనుట గానీ
కొంతనెయ్యంపుఁ బూ,నికతోఁ గన్నులు విచ్చి చూచుటయొ
కానీ లేద యొక్కింతయున్. 116

ఉ. నేఁ డలతోఁటలో నపుడు నిబ్బరమైన మదీయభాగ్యపుం
బోఁడిమి యేమిపాకమునఁ బొందెనో? మీకృప యట్లు
గాంచి పె,న్వాఁడిఁ దనర్చు నాచనపునన్ మిము నిమ్మెయి
నంటెఁ గాని యే,నాఁడును బుణ్యసాధ్వికి గుణం బిది గామి
యెఱుంగుదున్ మదిన్." 117

వ. అని పలికి యంతరంగంబున నంతకంతకుం బ్రబలుకంతుసంతా
పంబున వంతనొందుచుఁ గొంత చింతించి. 118

క. "రా యైనఁ గొంత మేల్ నా
రాయణ మీమనసుకంటె! రహిం నిఁక నెప్పుడున్
మీయంతఁ దడవెదరె?" యని
యాయంగన యతనిపాద మల్లనఁ బట్టెన్. 119

ఉ. పట్టి యొకింత యొత్తుచును పాన్పుకడన్ వెసఁ గూరుచుండి
హాం,బట్టున నొప్పునూరువుల పై నిడి యొత్తి తదంఘ్రి
యంతఁ జ,న్కట్టుపయిన్ ఘటించుచును గన్నులు చేరుచు
కొంచుఁ జెక్కిటన్, గట్టిగ నద్దుకొంచుఁ దన గాటపు
గూరిమిఁ దెల్పె మిక్కిలిన్. 120

వ. అంత. 121

క. ఎందుఁ బరాకుడుగమికిఁ
సందియ మందుచు "నిదేమి చందమొకో!" యం
చుం దనడెందము గొందల
మందఁగ నిందుముఖి యతని నల్లన పలికెన్. 122

ఉ. "చిత్తము వేఱొకర్తుపయిఁ జేర్చి మరల్పఁగ నేర కేమొ మీ
రత్తరళాక్షిఁ దెచ్చుకొనుఁడా యక నావళ మైనఁ బంపుఁ డేఁ
దెత్తు నవశ్యముగ మఱియు దేవరకుం బలె నవ్వధూటికిం
దొత్తగుచుంబనుల్ సలుపుదుగ నిజమాడెద దైవసాక్షిగన్.

క. తుదఁ జిక్కులేల? మీమది
కొద దీఱినఁ జాలు! నమ్మకొనవలసిన వ
చ్చొద నమ్ముకొనుఁడు నన్నో
హృదయేశ్వర! యేమిచింత యిది? దెల్పఁదగున్." 124

వ. అని యిట్లు పలుకుచుం బాదసంవాహనసేవలు సలుపుచుండ.

చ. అది యొకయించుకైన నరయంగ నెఱుంగఁడ యాతఁ
డత్తఱిఁ, మదిఁ గడు నాటియున్న ప్రథమంపుఁదదాకృతి
యొప్పిదంబు లా, చెదరినవన్నెయాపనులు నేయుఘనత్వర యా
వినీతియా, పదిలపుఁబ్రేమ యారతులభంగులుఁ జాల విరాళి
గొల్పఁగన్. 126

క. ఆసతియును దత్పదయుగ
ళీసంవాహనము విసువు లేక సలుపుచుఁ
భాసురపాతివ్రత్యగు
ణాసక్తిఁ దదన్య మెన్న కన్నిశ గడపెన్. 127

తే. అంతఁ దొలునాఁటియట్ల యత్యాదరమునఁ
బోయి పూఁదోఁటఁ జను లెల్లఁ జేయుచుఁ బతి
మన్ననలు గాంచి యెంచెఁ "దన్మతికి నట్టి
సొంపులే కాని భూషణాలింపు గావి." 128

ఆ. ఎంచి దినము నట్ల యేగి యాతోఁటలో
నట్లు పనులు సేసి ప్రాణవిభుని
నట్ల యిష్టరతుల నలరించెఁ దద్విధం
బంత నంతయును దదంబ యెఱిఁగె. 129

వ. ఎఱిఁగి కూఁతుతో నేకతంబున నున్నవేళ నిట్లనియె. 130

ఉ. "అమ్మ సరస్వతీ వరమహత్త్వమునన్ జనియించి తీవు నా
కిమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవ యెఱుంగుదు; 'వంశ మెల్లఁ బూ
తమ్మగు నీదుచర్య' నని ధాతపడంతియె యానతిచ్చె స్వ
ప్నమ్మున వచ్చి తావకగుణంబులు చూచినయట్ల గట్టిగన్. 131

క. పెనిమిటి దేశాంతరి యై
చనినన్ 'భవదీయమైనసంతతి నాము
ష్మిన కర్యోద్యము' ననుచును ద
జ్జననంబున కెదురుచూతు సతతము నాత్మన్. 132

సీ. ఆయాశ విఫల మై పోయెనో యనియెడు
బుద్ధిని జేసి యోపుత్త్రి యేను
నీపతి నిట మున్ను నిన్నుఁ జేపట్టక
యుండుకాలంబున నోర్వలేక
విసివి యే మాడిన విని సహింపక నీవు
నన్నుఁ గోపించుచందంబు దలఁప

[1]నిలఁ బతివ్రతలలో నీలువు గలయట్టి
తల్లివి కొదవ వాకింతయును లేదు.

తే. చిన్ననాఁడును బ్రియు నొకచిన్నమంత
మాట యాడిన విని తాపమగ్న వగుదు
తద్గుణము లెవ్వ రేపాటి తడవిన విని
యలరు దొండొరు బఱటి నెచ్చెలులు నగఁగ. 133

సీ. మఱచి తప్పియు [2]నవ్యమహిమ విమర్శింపఁ
జూడవు వినవన్య సొబగు వేడ్కఁ
బతిభక్తి యెందుఁ గీడ్పడ నీవు వేఁడుదు
తత్సృష్టి యేదైవతంబుఁ గనిన
నధిపుఁడు హర్షింప హర్షింతు చింతింపఁ
జింతింతు చిక్కినఁ జిక్కు దెపుడు
గడుఁ జన విచ్చిన గర్వింప వీక యుం
డిన ఖేద మొందవు డెందమునను

ఆ. నిండు కడవరీతి నుండు దెపుడును గం
భీరతకుఁ గలంక [1]చేరనీక
పతిప్రవాసవేళఁ బాటించుకొనవు నె
మ్మేన గరగరికలు మెఱుఁగుఁబోడి. 134

క. రాతిరిపగళ్లు ధృఢసే
వాతాత్పర్యమున నున్న వార ల టుండన్
నీతోడ మాటలాడుం
బాతివ్రత్యమునఁగాదె భారతి కృపతోన్. 135

1. బరమపతివ్రత పరిడియాలువుగలతల్లి. 2. నవ్యమహిమవిమర్శించి,చూ.

క. ఓతల్లి! కొదవ యొక్కటి
నాతలఁపునఁ దోఁచినది వినవె వలయు గుణా
న్వీతుండు గానిసుతుఁడు ప్ర
సూతుం డగు నఁట యకాలసురతక్రియలన్. 136

ఉ. నాఁటికి నేఁటికిన్ దెవఘటనంబుననో నిను నొల్ల కెంతయున్
గాటపుఁగోపమున్ బెనుపఁగాఁ దనునెమ్మెయి నంటెఁ గాక పూఁ
దోఁటకు జీతగాండ్రు మనతొల్లిటివారలు లేరె నీవిభుం
డేటికిఁ బోవఁగావలయు? నీ వటు పోవఁగ నేల కూఁతురా?

క. ధవళాక్షీ! వయసునఁ బి
న్నవు గాని వివేకగుణమునన్ మిక్కిలి పె
ద్దవు నీకుం దెలియని య
ట్టివిధినిషేధమ్ము లెక్కడివి తలపోయన్?" 138

వ. అని పలికిన మొలకనగవు మొగంబున నిగుడొత్తఁ దల్లిం
జూచి సుగాత్రి యి ట్లనియె. 139

చ. "పరునకు నెద్ది యిం పది సువర్తన గాఁగఁ దదప్రియం బస
చ్చరితము గాఁగ నెన్నుదు నిసర్గము నా కిది మానరాద
య్యా,శ్వరుఁడును వేదమున్ గురుఁడు సర్వము భర్తయ యేఁ
దదాజ్ఞ సుస్థిరమతిఁ జేయుచున్ విధినిషేధము లెవ్వియుఁ
గైకొనన్ మదిన్. 140

క. విను మెయ్యదియు నిషిద్ధం
బని విడుచుట లేదు; విహిత మని చేయుట లే
దనుమానింపక యెద్దియుఁ
బెనిమిటి యొల్లనిది విడుతుఁ బ్రియ మొనరింతున్." 141

సీ. అని తల్లితోడ ని ట్లాయింతి పలుకఁ ద
త్పతిభక్తిమహిమ కెంతయును మెచ్చి
వాణి ప్రత్యక్ష మై వాత్సల్యమున మిక్కి
లిని గారవించి తజ్జననిఁ జూచి
"యీసాధ్వివర్తన కిట్టట్టు వంకలు
దిద్దఁ జూడకుము సుస్థిరత నొప్పు
పతిభక్తిచే నిజపాపంబ కాదు నీ
యుభయవంశముల పాపోత్కరములు

తే. నెఱయ నిర్ధూతములుగ నీనెలఁత చేసె
నిదియ కా దింక నిమ్మీఁద నీసతికథ
వెలయు మత్ప్రీతికరముఁ బవిత్రము నయి
నేన వెలయించుదాన" నంచానతిచ్చె. 142

క. అని యిట్లు చదివి పుస్తక
మును గట్టిక వటువు విప్రపుంగవుఁడు నను
గనుఁగొని "యిదిగో నయ్యా
యనఘము వారలచరిత్ర" మని యిట్లనియెన్. 143

వ. "ఆసుగాత్రీ శాలీనులయందు నరవిందభవునికాంత కెంత దయయో యెఱుంగము; నాకు నద్దేవియ కలలోన వచ్చి "యీపుస్తకంబు నిత్యంబును బ్రాతఃకాలంబున జదువుకొను" మని యిచ్చె. మఱియు నివ్విటం జదువ వ్రాయ నేర్చినవారి కెల్ల నారాత్రి యంద యట్ల యిచ్చినది; యందఱు నిది యొండొరులతోడఁ జెప్పుకొని వెఱఁగుపడిరి. నిన్న నే నా పుణ్యదంపతుల సందర్శనంబుకొఱకుఁ దత్కుసుమోద్యానం బున కేగి వారలచేతం బ్రత్యుత్థానాసనార్ఘ్యపాద్యాదివిధుల

నుపచరితుఁడ నగుచు నచ్చుట నీపుస్తకంబు మఱచి వచ్చి
నేఁడు రేపకడఁ జదువంబోయి తలంచుకొని యది తెచ్చు
టకుం బంపిన నిట్టి ఘోరంపువార్త వచ్చె"నని వెండియు
నయ్యుత్తముల హ్రదపాతంబునకుఁ బెక్కులాగుల వగచె.
నేను నా యధ్యాపకుని వీడుకొని యప్పటికి నప్పురంబు
తత్ప్రసంగాకులం బగుట యరసి నావిద్య యొరసి చూచుట
కిది సమయంబు గాదని నాగలోకంబున కరిగి యంతఁ గొంత
కాలంబునకు సంగీతవిద్య సవిశేషంబుగా నభ్యసింప వేడ్క
పుట్టిన నారదమహామునిం గొలిచి తిరుగ దొరఁకొంటి."నని
చెప్పి మణికంధరుం డో కలభాషిణి! యట్లు శాలీనునిచిత్తంబు
జానపదత్వముగ్ధత్వదోషంబునం జేసి ము న్నత్యంతాపూర్వ
వస్త్రభూషణాద్యాడంబరంబునం దలంకి ' తదలంకృతపత్నీ
రూపంబునకు నెఱయం గొలుపకుండుటయు వెనుకఁ దోఁట
పనుల నాకులితం బైన యత్తన్వివిచ్ఛిత్తి విలసితాకారంబున
వాత్తి యితరంబు నెఱుంగమియు భవదీయవృత్తంబునకు
దృష్టాంతంబు" లని పలికి సుముఖాసత్తిం జూచి. 144

"నీకులస్థానవార్త గణించి చూడ
నాసుగాత్రి చరిత్రంబు నంతవట్టు
నీ వెఱుఁగ కున్కి యె?"ట్లన్న "నేల యెఱుఁగ
నాసుగాత్రి న యే"నని యాకె నగియె. 145

అమ్మాటకు వా రందఱు
నెమ్మనములఁ జోద్యమంది" నీ వా సతి వే
నెమ్మెయిఁ బ్రతికితి వేమిక
తమ్మున నిమ్మాఱుపేరు దాల్చితి?" వనుడున్. 146

సీ. "శతతాళ దఘ్నసంజ్ఞిత మైన యట్టిపె
న్మడువున నే నట్టు పడియెడు తఱి
మత్పతిపాదపద్మము లాత్మలోనఁ ది
రంబుగా నిడి తదన్యం బెఱుఁగక
మునుఁగుచో నడుమఁ గోల్మాసలి మ్రింగె నది మ్రిం
గినవెన్క నఱిగించుకొనఁగ లేక
మఱునాఁడు తత్తీరమహిఁ బడి పొరలుచు
వెడలఁ గ్రాసినది యవ్వేళయందు
తే. నచట నున్న వా రిది చెప్పి రంత నేను
నెల్లజనులును వెఱఁ గంద నింటి కేగి
వాణికిని మ్రొక్కుకొనుచుంటి వదల కెపుడు
పతిఁ దిరుగఁ గూర్ప నింక నీభార మనుచు. 147

సీ. దేవి నాలీలఁ బ్రార్థించుచుండఁగ వచ్చె
నరలు నా కప్పుడే నాథుసేవ
యెక్కడి దీవాణి యెటుచేసె నట్లు గా
నిమ్మది యని విరాగమ్ము పొడమ
వేదాంతశాస్త్రకోవిదులగోష్ఠిని గొంత
యోగశాస్త్రజ్ఞులయొద్దఁ గొంత
ప్రొద్దుపుచ్చుచు యోగములకు నంగము-లైన
యాసనాదులకు సమర్థమైన
తే. ప్రాయ ముడివోవుటకు వెతపడుచు నుంటి
నా కపుడు సుముఖాసత్తినామ మొదవె
సుముఖు లన శాస్త్రవిదులు నిత్యమును దత్స
మీపవర్తన గలిగి యే మెలఁగు చునికి. 148

తే. అట్టిపేరఁ బ్రసిద్ధనై యంతలోనఁ
దల్లితగు లూడఁ దీర్థయాత్రగ ధరిత్రిఁ
గ్రుమ్మరుచుఁ దుద సిద్ధేవిగుణములు విని
యిచటు చేరితిఁ గడమ మీరెఱిఁగినదియ. 149

క. అమ్మాడ్కిని బాతివ్ర
త్యమ్మున నుతి గనియు నిట్టిదశ నొందితి నేఁ
గ్రమ్మఱ బ్రదికి యొకింతయు
నమ్మదుగునఁ గాంతుఁ డేమియయ్యెనొ యెఱుఁగన్." 150

మ. అనుడున్ "గ్రాహము మ్రింగియుండ మఱునాఁ డాలీల
నక్లిష్టమూ, ర్తిని రా నేర్చిన నీయసంకుచితపాతివ్రత్య
మోయుత్తమాం, గన! నీనాథునిఁ బ్రోవకున్నె పెఱశంకల్
మాను ప్రాపించెదా, తనిపొందుం దుద నాతఁ డే నని
మణిస్తంభుండు సూపెం దనున్. 151

సీ. చూపి యే బ్రదికినచో ప్పెల్ల విను మట్లు
నీమాటఁ గడు నల్గి యేమికర్మ
వశతనో యాయల్కవడి యాఁపలేక వే
గోర్థతిఁ జని నీటఁ నుఱికితిఁ గద
యావెన్క నొక్కించు కంతసేపునకు జ
ల స్తంభవిద్యావిలాసగుప్తు
నొకసిద్ధు నింటిలో నున్నట్లు యున్నప్పు
హాత్ముఁ దేజోవిధూతాంధకారుఁ

తే. జేరితిని జేరి యటమున్న దూరపాత
సంభవం బైనయప్పరిశ్రాంతిచేతఁ

బ్రక్క లెగయంగ రోఁజుచు నొక్కక్షణము
నిలిచి కనుఁగొంటిని సమాధినిష్ఠు నతని. 152

తే. అంతఁ గనువిచ్చి చూచె న న్నాతఁ డేను
బ్రణతి చేసితిఁ జేసి [1]తత్ప్రశ్నసరణి
వెంబడిని జెప్పితిని నాదువృత్త మతఁడు
నింతకోపివే యనుచు నొక్కింత నవ్వి. 153

క. ఇది మిక్కిలి యేకాంతపుఁ
బద మని యిట్లున్న వాఁడఁ బరుల నునుపఁ గూ
డదు క్షణము నిందు నని మ
ద్వదనము దెస యంతఁ జూచి దాక్షిణ్యమునన్. 154

సీ. నాఁడెల్లఁ దనయొద్ద నను నుంచుకొని నాదు
గురుభక్తి తెలిఁగుఁ గన్గొనుచు నలరి
నాకు వయఃస్తంభనపుమణి యొకటియుఁ
దా నెక్కుసింగంపుఁదత్తడియును
దద్వశీకరణౌషధజ్ఞానమును వాద
విద్యయు నివ్వాలు వేడ్క నిచ్చి
పొమ్మని యనిపినప్పుడు గాదె యీపట్టి
యెవ్వరి ప్రేయంగ నెత్తఁబడును

తే. వారిఁ [2]జంపును దుదనను వాక్యమునకుఁ
గడు నలరి మ్రొక్కి యతనియాకర్షణమున
నటకు మును వచ్చినట్టిసింహంబు నెక్కి
పడమ యొక్కింత దాఁకించుమాత్రలోన. 155

1. తత్ప్రణతి. 2. జంపక మానదది.

శా. గంభీరహ్రదముఁ బడిఁ వెడలి యాకాశంబునం బాటుచున్
కుంభిద్వేషిని మెచ్చి యెన్ని గల వీక్షోణిఁ విచిత్రంబు లా
శుంభద్వస్తువు లెల్లఁ జూతు నని పోచుఁ వేడ్కనుంటిఁ వయః
స్తంభంబుఁ మణిచేతఁగాంచుటమణిస్తంభుండునానొప్పుచున్.

ఆ. అతివ నాదుగురువు లంగీకరించిన
యట్టిది యని మిగుల నాదరమున
నేను నాఁడు మొదలు గా నిట్టిసిద్ధవే
షమున వలయుచోట్లు సంచరింతు. 157

క. ఆవేడ్కలతమి నెప్పుడు
నీవిధ మేఁదలఁప నంత నీవు నెఱుఁగు ది
చ్చోప్చి వచ్చియున్న తెఱఁగులు"
నావుడు నవ్వారిజాక్షి నగి యి ట్లనియెన్. 158

స్రగ్ధర.—
ఆశాలీనుండ వీవే యగుట గలిగెనా
యల్లనాఁ డంత క్రోధా
వేశం జేతేర నీ వేవికటపుఁబలుకుఁ
వింటి నాచేతఁ గర్ణా
భ్యాశంబుం జేరి చెప్పఁ బ్రథమమున వయః
ప్రస్తుతుల్ సేసి గూఢం
బై శోభిల్లంగ నీ వే మని పలికితి మా
కానతి మ్మంతవట్టున్. 159

సీ. అని కలభాషిణిఁ గనుఁగొని నీ విటు
రమ్ము నీ కారహాస్యమ్ము మునుపు
చెప్పి తారాక్షణగాఁ జెప్పింపఁ దగు మఱి

యాయనచే నని యప్పుడంతి
చెవిలోనఁ జెప్పంగఁ జేరి 'యోహో యది
గా దుపాయ' మతండు గట్టిగాఁగ
దూరశ్రవణశక్తిఁ దోఁడ్తోన వినియెడు
నటుగాక వ్రాసి నీ కది తెలిపెద
తే. ననిన దూరదృష్టిని [1]గను నదియుఁ గూడ
దనుచు మణికంధరునిఁ జూచి వినుము నీవు
మును పతనిచేతఁ జెప్పించు కొను తదర్థ
మంత నేఁ జెప్పెదను గాన" యనుడు నతఁడు. 160

వ. అమ్మణిస్తంభుని నేకాంతంబునకుం దోడ్కొని పోయి యతని చేతఁ దొల్లిటి తత్ప్రకారణంబును నట మునుపటిరహస్య వాక్యంబులును జెప్పించుకొని వచ్చి సుముఖాసత్తిం జూచి యింక నీ వేమని చెప్పెదో చెప్పుమనుటయు నవ్వనితామణి యిట్లని చెప్పె; నట్లు శాలీనుండు మధువనం బడుటకు మునుపు నాతో నేకాంతంబున నుండి ప్రసంగవశంబున. 161

క. "అమృతము సేవించితి వో?
రమణీ యే మైన సిద్ధరస మబ్బెనొ? నీ
కొమరుం బ్రాయము మిక్కిలి
కొమరొందెడు [2]మిగులఁ గ్రొత్తక్రొత్తగ నెలమిన్. 162

క. మగవానికంటె మునుపుగ
మగువ కెడలుఁ బ్రాయ మండ్రు; మానవతీ! నీ
జిగిబిగువు లంతకంతకు
మిగులఁగఁ బొలుపొందుటకు నిమిత్తము చెపుమా." 163

1. గాంచు. 2. దినముఁ.

క. అని యడిగిన నే "నెయ్యది
యు నిమిత్తం బెఱుఁగ"ననుడు "నూరక యిట్లం
టిని గాని యేన చెప్పెద
విను"మని మొగము చెవిఁ జేర్చి విభుఁ డిట్లనియెన్. 164

చ. "అనిశము నీదుయౌవనశుభాకృతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చువేడుకన్
దనియమిఁ జేసి వేఁడితిని దక్కక నీకును గర్భ మెన్నఁడున్
జనితము కాక యుండ నలశారదఁ బూజ యొనర్చువేళ; వా
రనికృప 'నట్ల యిచ్చితి వరం'బని యాయమ వల్కెనత్తఱిన్.

క. దానన సుమ్మీ నీనె
మ్మేనన్ సౌందర్యగుణసమృద్ధి దలిర్పం
గా నవయౌవన మెప్పుడుఁ
గానఁబడుట" యనుడు నేను గడు వెఱఁగొందన్. 166

తే. "నాదుసంగంబునన నీకు నందనుండు
గలుగువర మిచ్చె నాకు నన్నలువసతియ
నేను వేఁడిన నొక్కనాఁ; డిదియునదియు
నొనరు టెట్లకో!" యంటి నయ్యనఘుతోడ. 167

క. నావుడు "నాయిష్టమునకు
నీవు విరుద్ధముగ వరము నిట్లడిగితె య
ద్దేవి"నని దుర్దమక్రో
ధావిలమతిఁ జని యతండు ప్రాదమున నుఱికెన్." 168

క. అని చెప్పుటయు మణిస్తం
భునిమాటయు నదియు నైక్యమున శోభిల్లన్
విని మణికంధరుఁ "డోమా
నిని! సందియపడకు మితఁడ నీవిభుఁ" డనియెన్. 169

సీ. ఆవధూటియును సద్యఃకందళత్త్రపా
లంకృతం బగుదృగ్విలాస మమరఁ
బతిఁ జూచి సంతోషభయభక్తివినయంబు
లుదయింపఁ దగురీతి నుపచరించి
"యిందాఁక నెఱుఁగ కే నేమియంటినో మిమ్ము!"
ననుచుఁ గన్నీళ్లు రా నడఁచుకొనుచు
"నడపుల మాటల నగవుల మీయందుఁ
దొంటికై వడి కొంత దోఁచుచున్న
తే. 'వసుధ మానిసిఁ బోలు మానుసులు లేరె?'
యనుచు నుండుదు భాగ్య మట్లునికిఁ జేసి;
యిప్పు డీయన్న చే ఫలియించె నదియు
"సజ్జనులగోష్ఠి యిహపరసాధనంబు?" 170

క. అని మణికంధరుఁ గనుఁగొని
విను చుండుదు మునుపు నిన్ను వేమఱు నిచ్చో
టన దూరశ్రవణబలం
బున నీయన నీదుగానమున్ విని పొగడన్. 171

శా. గంధర్వుండవు జాతి యెంచఁగ; శుభాకారంబు చంద్రత్రపా
సంధానక్షమ; మద్వితీయుఁడ వికన్ సంగీతసాహిత్యధౌ
రంధర్యం బరయం; దపస్వి; వసురప్రద్వేషిభక్తుండవున్;
బంధం బొక్కటి గల్గె శాప మనఁగా నాయన్న నీకుండుదన్."

తే. అనినఁ దచ్ఛాపగతి కాత్మయందు వగపు
దనరఁ గలభాషిణి మణికంధరుని జూచి;
"మును కళాపూర్ణకథ నీవు వినవె? ధనదు
పట్టిచే నంత య ట్లేల తిట్టువడితి?" 173

చ. అన నతఁ "డెందు నే నెఱిఁగినట్టిది గా దది; నీకు నెచ్చటన్
వినఁబడి యున్కొనో యది వివేకము సేయఁగ లేక పల్కె"ది
ట్లనుడుమదిందలంచుకొని"యానవు; నీవెడగాఁగబోయియుం
టి నిజము తత్ప్రసంగము ఘటిల్లినయ"ద్దని పల్కి యత్తఱిన్.

సీ. నారదుప్రథమసందర్శనం బైనట్టి
నాఁడు తత్కథకుఁ బ్రశ్నప్రసంగ
మే తెంచినవిధంబు నాతపస్వియు నపూ
ర్వం బిది యని యద్భుతంబు నొంది
భూతభవద్భావిభువనవస్తువు లెల్ల
నిజయోగదృష్టిచే నెమకి కాంచి
'తన కది చెప్పరా'దని పల్కుటయుఁ జెప్ప
రాకయుండుటయుఁ గారణము గాఁగ

తే. నతఁడు దెల్పిన బహుసంపదాదిఫలము
దాను వినినంతవట్టొకింతయును విడక
పూస గ్రుచ్చినరీతి నాపువ్వుఁబోఁడి
చెప్పినది విని వార లచ్చెరువు నొంద. 175

వ. అప్పుడు. 176

క. మలయాళపుబ్రాహ్మణుఁ డొక
డలఘువ్రతనామధేయుఁ డచటికి సంప
త్కలనాకాముఁడు జపవిధి
తలఁపున నేతెంచి వినియెఁ దత్కథవిధమున్. 177

సీ. విని "యాకళాపూర్ణుఁ డన నెట్టిఘనుఁడొ? యిత
త్కథయంతయును వినఁగలుగు టెపుడొ?
సంపదర్థంబుగ జపము చేసిన నయ్యె

పూర్వపుఁగథ వినుపుణ్య మబ్బ
దది వినునట్టిభాగ్యంబు సాధించినఁ
దన్మహత్వంబుచేతను సమస్త
భోగవైభవమాత్రములు గాక దీర్ఘాయు
వును బుత్రపౌత్రాదిఘనవిభవము
తే. గలుగునఁట! కడు మంచిమార్గంబు దొరకెఁ;
దత్కథాశ్రవణార్థ మీతల్లి నేఁ బ్ర
సన్నఁ గావింతు" ననుచుఁ దాఁజలుపఁ దొడఁగె
మహిత మగుభువనేశ్వరీమంత్రజపము. 178

క. మనమునఁ గలభాషిణియుఁ
దనశాపముఁ దలఁచుకొని "వృథాహాతి నెచ్చో
జనఁబడునో తడసిన"నం
చును సిద్ధుని నతనివాలుఁ జూచి ఘనధృతిన్. 179

క. "ఏల యిఁకఁ డడయ? నీబలు
వాలు నియమమునకుఁ ద్రిదివవారాంగనయా
భీలపుశాపమునకు నను
కూలంబుగ నడచి చేర్చుకొను రాజ్యంబున్." 180

సీ. అన మణిస్తంభుఁ డాయకఁ జూచి "యీసుము
ఖాసత్తి యో హరిణాక్షి! తొలుత
నేను నీపైఁ గత్తి యెత్తిన నిన్ను వ్రే
యక యుండ నీజగదంబమీఁది
యాన వెట్టదె? యటుగాన నే వెఱతు నీ
పయిఁ దెగ; మునుపటిపాట్లె చాలు"
నని మణికంధరుఁ గన్నుఁగొని "నాదువా

లోనఁగెదఁ; గోని యీపయోరుహాక్షి

ఆ. చెప్పినట్లు చేసి చేకొను మత్యంత
విపుల మైనరాజ్యవిభవలక్ష్మి”
ననుచుఁ బలికె నతని వనితయు “నోమణి
కంధర! యిది మంచికార్య” మనియె. 181

వ. అని యతనితోడ వెండియు ని ట్లను, “సలకూబరశాపాను భవంబునకుం గాచుకొనియున్న వానికి నీదుష్కర్మంబున సాధించినరాజ్య వైభవం బేమికీర్తి సుకృతంబులకు సాధకం బయ్యెడు నని చింతింపవలదు; దనివార్యం బైనశాపానుభవంబు పరోపకారంబున కెక్కింప నుద్యోగించి తనయంతనచేరి యత్యంత ప్రార్థనంబు చేయుచున్నయిన్నెలంతచేత మహా దేవికి సంతర్పణము సేయుట దుష్కర్మం బనరాదు; కావున నిప్పుడంతి చెప్పినచొప్పున నడవు” మని య త్తెఱంగున మఱియుఁ బెక్కుప్రకారంబుల నొడంబఱిచిన నెట్టకేలకు నాదయాళుం డియ్యకొని నియమపూర్వకంబుగా నబ్ధిఁ గడంగెఁ; గలభాషిణియు మణిస్తంభునకుఁ దదంగనకుం బ్రణామంబు చేసి కన్నీళ్లు గ్రుక్కుకొనుచు నిక్కలంకపాటు తక్కినభయంబునకుఁ గాదుసుండు;మిమ్ము నెప్పుడు గురుభావన నారాధించుచుండ లేమికిం గాని! యనుటయు సుముఖా సక్తి యోయమ్మ మనసెమ్మనంబులకూర్మి యింతటన పోయెనే? మీఁదట నైన నీపతియు నీవు నీకోరినట్లు మమ్ము గురుభావం బున నడపుకొనియెద రనినఁ, గలభాషిణి పునఃపునః ప్రణా మంబు లాచరించి ముకుళితకరకమల యగుచు నిట్లనియె. 182

శా. “పూతం బయ్యె మదీయకర్ణయుగ మోపుణ్యాంపుటిల్లాల! పీ

పాతివ్రత్యముచందమున్ విన మదిన్ భావింపఁగా నెట్టిదు
ర్నీతిప్రక్రియవారికైనఁ గృపతో నీవిచ్చినం గల్గుఁద
త్పాతివ్రత్యము నాకు మీఁద నయినం బ్రాపింప దీవింపవే."

క. నావుడుఁ "బరమపతివ్రత
వై వెలయుము రాజ్యవైభవానుభవం బెం
తే వర్తిల్లఁగ నలరుచుఁ
బ్రోవుఁడు మముబోంట్ల నీవిభుండును నీవున్. 184

* ... ...

ఉ. 'అట్టిటు చంచలింపక దృఢాత్మత నుండు మటంచు నిప్పు డే
మిట్టివి నీకుఁ దెల్పునవి యెయ్యవి? పెండ్లికిఁ బోవునట్లు క
న్పట్టుచు నున్నదాన పతిభవ్యవికాసము నుబ్బుఁ జూడ నిన్
గట్టిగ నెన్న దేవతవుగాక నరాంగనవే మృగేక్షణా!" 185

చ. అని తనుఁ బల్కు నజ్జలరుహాక్షిని వీడ్కొని సిద్ధువక్త్రమున్
గనుఁగొని "నన్ను [1]నంపితిరి ఖడ్గము నిచ్చెద రే?" యటంచునా
నాతనిబలుకత్తిఁ బుచ్చుకొని తా మణికంధరుచేతి కిచ్చి యో
గ్యనియమ గంధమాల్యవతి యై కలభాషిణి నిర్విశంకతన్.

క. తగ నాశక్తికి నభిముఖి
యగుచుం బద్మాసనస్థ యై కూర్చుండెన్
మొగ మెంతయు వికసింపఁగ
బిగి వదలక పొదలు మది గభీరత మెఱయన్. 187

ఉ. కాంత యనంతరంబ మణికంధరుఁ గన్గొని "నీ వికన్ విని
శ్చింతత దేవి కర్పణము సేయుము కొంకక దద్దరిల్ల కొ
క్కింతయు శంక లేక మెఱయింపుము చూచెద నుద్ధతద్విష
త్సంతతికంఠఖండనవిచక్షణదక్షిణబాహుశౌర్యమున్. 188

---

* అని మఱియు. 1. పెదలె.

క. సమరంబున నెదిరించిన
సమదాహితవీరవరులఁ జక్కాడఁచుట నై
జము నీకు నిట్టియెడలఁ
బ్రమయక చేమఱవ కునికి పటుశౌర్యమగున్." 189

క. అని తెలిపెడికలభాషిణి
మనసు తెలివి కరుడూపడుచు మణికంధరుఁ డే
మని చెప్ప ? నెట్ట కేలకుఁ
దనమది నూల్కొల్పి నడపెఁ దద్వచనంబున్. 190

వ. అప్పుడు మృగేంద్రవాహన యతని నుద్దేశించి "యోమణి కంధర! నీవు దయాకులత్వంబునం జేసి యీబలిసమర్పణ విధానం బొకించుక విలంబనంబునం జేసితివి; కావున జన్మాం తరమాత్రవ్యవధానంబున సద్యోయావనుండ వగుచు మహారాజ్యవైభవంబు ననుభవించెదు; కలభాషిణియుఁ బ్రాణ భయంబు లేశంబును లేక మత్ప్రీణనతాత్పర్యధైర్యాది గుణంబులచేత నన్ను మిక్కిలి మెప్పించెం గావున మామక ప్రసాదవిశేషంబునం జేసి యిపుడు పునస్సహితమస్తకయు, నిజ పురీవర్తినియు నై తనబంధుమిత్రాదుల నలరించు"నని యాన తిచ్చె; నచ్చెలువయు నట్లు బ్రతికి కను విచ్చి నలుదిక్కులు పరికించి యప్పుడు తానున్నయది ద్వారకానగరవేశవాటీ భూషణాయమానస్వభవనారామభూమి యైయుండుటకు వెఱఁగందుచు "నిది యంతయు మృగేంద్రవాహనామహాశక్తి కృపావిలసనంబు కాఁబోలు!" నని యద్దేవిం గొనియాడి తనగమనాగమనప్రకారంబు సఖీప్రముఖనిఖిల జనంబులకుఁ వినిపించి ఘనతరాద్భుతానందంబులు గావించుచుండె; నిట

మణికంధరాదులు నవ్వరవర్ణినీశరీరఖండంబు లదృశ్యంబు లగుటకు వెఱఁగంది యయ్యాదిమశక్తిసూక్తిమహిమ పలుదెఱంగులం బ్రశంసించి; రంత మణికంధరుండు మృగేంద్రవాహనకు దండప్రణామంబు గావించి సుముఖాసత్తి మణిస్తంభులఁ దగువిధంబున వీడ్కొని శాపానుభవకాలంబుఁ బ్రతీక్షించుచుఁ గృష్ణదత్తంబైనతనరత్నమాలిక యచ్చట జపపరుండై యున్నయలఘువ్రతునకుఁ గృష్ణార్పణబుద్ధిని సమర్పించి విపంచి యద్దేవిగృహంబున నొక్కవలభివిశేష వివరంబున నన్యులకుం గానరాకుండ గుప్తంబు చేసి. 191

క. అమ్మణికంధరుఁ డంత మ
నమ్మునఁ బ్రేరేఁచుచున్న నలకూబరశా
పమ్మునఁ జనియెను శ్రీశై
లమ్మునకును భృగునిపాతలంపటమతి యై. 192

సీ. తగసుముఖాసత్తి తనకు శుశ్రూష సే
యఁగ మణిస్తంభుండు నమ్మృగేంద్ర
వాహనాదేవినివాసంబునందు య
త్యంతజితేంద్రియత్వంబు మెఱసి
యష్టాంగయోగవిద్యాభ్యాసనప్రౌఢిఁ
దనరె నజ్జలనేత్రయును బలికి
వలసినపరిచర్య సలిపినతుదఁదదా
జ్ఞనుదాను మునుపటితనదుయోగ

ఆ. వర్తనంబు ప్రేమ వదలక తత్పరి
శీలనంబు నెపుడుఁ జేయుచుండెఁ
దదనిశప్రయత్నతాత్పర్యమున నల

ర్భావకాశుఁ డగుచు నతనుఁ డుడుగ. 193

క. అంత మణిస్తంభుఁడు దన
యంతఃకరణంబునందు నలరారెడు దే
శాంతరవస్తువిశేషా
త్యంతదిదృక్షన్ దిగంతయాత్రాపరుఁ డై. 194

క. వరజవశాలిం దనకే
సరి నాకర్షించి యాత్మసతియుం దానుం
బరమోత్సాహమునఁ గృతా
ధిరోహుఁ డై గగనమున యదృచ్ఛాగతులన్. 195

క. అరుగుచుఁ గనుఁగొనియెను భీ
కరమకరతిమింగిలాదిఘనజలజంతూ
త్కరవిహరణభృశరౌద్రున్
నిరుపమఘుమఘుమరవాపన్నిద్రు సముద్రున్. 196

వ. ఇవ్విధంబున నయ్యంబుధిం గనుంగొని తత్ప్రకారంబు కౌతుక
కారణం బగుచు సొంపుమీఱఁ దనవనిత కతం డిట్లనియె. 197

ఉ. "శీకరబృంద మెంతయు నశీతమరీచిమరీచిజాలమై
శ్రీకృతధాళధళ్య మయి తేజరిలన్ నిజధర్మ మైనర
త్నాకరభావ మీజలధి యంబుజలోచన! చూచితే కడుం
బ్రాకట మై తనర్పెఁ దనబాహ్యవిభాగమునందుఁ జూపెడున్.

ఉ. ఓలలితాంగి! చూడు కడు నొప్పెడు నీరము[1] నిండఁగాఁగఁదాఁ
గ్రోలి తిమిప్రకాండము శిరోవివరంబున వెల్వరించును
ద్వేలపుటూర్ధ్వధార యల వేలుపుటేటిపయిం గుతూహల
శ్రీల[2]మరన్ నదీవిభుఁడు చిమ్మెడుచిమ్మనగ్రోవినీ రనన్. 199

1. నోరునిండఁగాఁ. 2. మరు న్నదీ.

తే. ఉగ్రతిమిశిరోంధ్రనిష్ఠ్యూతమగుచు
నెగయుసలిలౌఘ మది యొడ్డు మిగుల నొప్పె
నబ్ధిపేరిటికుండలితాంగభోగి
ధిస్సనం దనపడగయెత్తెనో యనంగ. 200

ఉ. ఔర్వముపేర ఘోరవిరహానల మెంతయు నంతరంబునన్
బర్వఁదరంగబాహువులు బారలుచాఁచుచునీపయోధి యో
పర్వసుధాంశుబింబముఖి! భాసిలెడుం గడు నుల్లసద్రసా
ఖర్వసుపర్వసింధువును గౌఁగిటఁ జేర్పఁగడంగు కైవడిన్. 201

మ. వికచాబ్జానన! యీపయోధి శశియావిర్భావకాలంబునన్
సకలద్వీపవతీగణంబు యుగపత్సంప్రాప్తనవ్యోల్లస
న్మకరీభంగపయోధరత్వమునఁ గన్పట్టన్ రసోజ్జృంభణా
ధికతం జేయుచు నాచరింపఁ గడఁగున్ దివ్యాపగాశ్లేషమున్.

చ. ఉదకముఁ గ్రోలఁ బ్రేలెడుపయోదము పౌరుషకేళిసంభ్రమా
భ్యుదయగళద్రమాకబరిపాలిక నొప్పఁ దటిద్విలాసముల్
తదభివృతాంగకస్ఫురణలం దలపింపఁగ నీపయోధియొ
ప్పిదము శయించినట్టిమురభేది తెఱంగు వహించెఁ జూచితే!"

క. అని పలుకుతనదుపలుకుల
కును మునిమునిసినగవుతోడఁ గోమలి లజ్జా
వనతముఖి యయినఁ దద్విల
సనజృంభితకుసుమశరవశంవదుఁ డగుచున్. 204

తే. తనదుభావంబుఁ దెలుప నవ్వనిత "మీకు
వలసినవిధంబునం బ్రవర్తిలుట గాక
యెందు నాకు స్వతంత్రత్వ మెక్కడియది?"
యనియె; ననుటయు నాసిద్ధుఁ డాత్మ నలరి. 205

మాలిని. కిసలయకుసుమశాఖాకీర్ణనానావనాంతో
ల్లసదభినవకుంజశ్లాఘ్యభాగంబులందుఁ
బిసరుహదళనేత్రం బ్రేమతోఁ గూడి నానా
ప్రసవశరవిహారప్రౌఢిఁ గ్రీడించుచుండెన్. 206

క. అలఘువ్రతాహ్వయుం డగు
మలయాళపుబ్రాహ్మణుండు మహనీయసము
జ్జ్వలనియమంబున జపవిధి
సలిపెం బూర్ణముగ రెండుసంవత్సరముల్. 207

ఉ. శీతలసత్యభాషణ విశేషవిలాససమార్జితాఖిల
శ్రోతృజనానురంజన విరోధినరాధిపగర్వభంజనా
నీతికలాటికౌశలవినిర్మితభార్గవదేవమంత్రివి
ఖ్యాతివిభూతిగర్హణ నిరంతరకల్పితవిద్వదర్హణా. 208

క. నరసింహప్రభునందన
నరసింహబలారిసమ ఘనస్థేమబలా
నరసింహకృపాస్పద కి
న్నరసింహాసనపదస్థ నతికృద్ధరివిణా. 209

తోటకవృత్తము. మానసుయోధన మంజులనిత్యా
నూనయశోధన యుజ్జ్వలకృత్యా
దానసుబోధన ధర్మదకృత్యా
దీనమహాధన దీపితసత్యా. 210

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయసూరయనామధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

పంచమాశ్వాసము

క. శ్రీదక్షాఖ్యాతినిరాకృతి
వైదుష్యసుపుష్యదర్థవైభవ యపరి
చ్ఛేదప్రాభవ యాచక
ఖేదప్రశమనవిలోల కృష్ణనృపాలా. 1

వ. అవధరింపు మవ్విధంబున నలఘువ్రతుండు భువనేశ్వరీమంత్ర జపంబు రెండుసంవత్సరంబులు పరిపూర్ణంబుగాఁ జేయ నంతట మృగేంద్రవాహన "యో బ్రాహ్మణుండ! నీయభీష్టంబు వేఱొకచోట సిద్ధించు" నని పల్కె; నప్పలుకులు [1]వీనులంబడునంతనయతం డాకస్మికోద్ధూతతీవ్ర వా[2]నిహతతుం డగుచు ననేకజనపదవ్యవహితం బైనయొక్కపురంబునడుమ [3]రాజస్థానమధ్యంబునం బడి తదీయక్షోభాకులత్వంబున నొక్కింతతడ వుండి మూసినకనుఁ దెప్ప లంత విచ్చి నలుదిక్కులుం బరికించి తనపతనప్రకారంబునకు వెఱఁగుపడుచుఁ జుట్టున నున్నసభాసదులఁ గొంద ఱను గట్టెదుర రెండవదేవేంద్రుంబోలె నపూర్వవైభవంబున నున్నయొక్కరాజును నతనియగ్రభాగంబునఁ బసిండితొట్టియలోపలఁ బొత్తులలో నున్న యొక్క చక్కనిబాలికనుం జూచి యొక్కింతతడవు

1. వినంబడు. 2. తాడితుం. 3. రాజాస్థాన.

నివ్వెఱపాటున నిశ్చలుం డగుచు నుండి పదంపడి దిగ్గున లేచి మణికంధరద త్తం బైన తనరత్నమాలిక యాశీర్వాదపూర్వకంబుగా నారాజునకుఁ గానుకపట్టుటయు నతండు నత్యాదరంబునం గైకొని కొంతసమీపంబునం గూర్చుండ నియమించి యప్పటికిఁ దత్కులనామమాత్రంబు లడిగి తెలిసి, "యిప్పటినీయాగమనప్రకారం బత్యద్భుతం బది చెప్పెదవు గాని యిటు మాటలాడక యొక్కింత నిలువు" మని పలికి "యిప్పటికానుక లెవ్వియైనను దీనిసొమ్ముల" యని యమ్మణిహారంబుఁ దనయొద్ద నున్న యాశిశువునకుఁ బెట్టించె. 2

క. అ త్తఱిన తదీక్షుల నా
పొత్తులలో శిశువు చిబుకము గళంబుపయిన్
హ త్తి నది చూచి తెలిపిపళు
కొత్తుచు లేఁజెక్కు లమర నొయ్యన నగియెన్. 3

వ. నగి యిట్లనియె. 4

క. "తిరుగఁగ రెండేండ్లకు నీ
సురుచిరహారో త్తమంబుఁ జూడఁగ నాకున్
దొరకెఁ గనుంగవచేసిన
యురుపుణ్యము నేఁడు పండియును ఫలియించెన్". 5

తే. అనిన విని యేమి చెప్పంగ నచట నున్న
వార లెల్లఁ జి త్తరువున వ్రాసినట్టి
ప్రతిమలునుబోలె నతినిశ్చలత నొకింత
తడవు గనుపట్టి రత్యద్భుతంబు నొంది. 6

ఉ. ఎంతయువిస్మయంబున మహీశుఁడు బాలికమోముఁజూచి య
త్యంతము వింత లీఃలుకు లారయఁగా నిధి యొట్టి దేవతా

కాంతయొ? కాక యేవిధపుఁగారణజన్మయొ? యింకమాట లా
డింతము గాక! యంచుఁ దనడెందమునం దలపోసియిట్లనున్.7

క. "ఓయద్భుతంపుబాలిక
నీయుదయం బరయ రెండునెల లయ్యెనొ కా
దో! యెట్లు పలికి తిమ్మెయి?
నేయెడ రెండేండ్లక్రింద నిది చూచితివో?" 8

క. అన విని "యిట మునుపటినా
జననంబున నేను దీనిఁ జాల గుఱుతుగాఁ
గనుఁగొన్నదానఁ గావున
ననఘా యామాట యంటి" నని యది పలికెన్. 9

వ. అమ్మహీపాలుండును నబ్బాలికం జూచి: "నీవు కారణజన్మవు గాని సామాన్యంబైనమనుజశిశువుమాత్రంబవు కావు; కావున నీతెఱంగంతయు నెఱుంగునందాఁక డెందం బమందకౌతుక సంరంభంబున సంభ్రమించుచున్నయది. నీపూర్వజన్మవర్తనంబు లెవ్వి? యేమికారణంబున నిచ్చటఁ బుట్టితి? వెఱింగింప వలయు" నని ప్రార్థించుటయు; నది తనపూర్వజన్మవర్తనం బును, దజ్జన్మనిమిత్తం బైనతత్పూర్వవర్తనంబును, సంస్మరణ సంబంధపరంపరావశంబున సమస్తంబును గరతలామ్లకంబుగా నాకలించి, తనపలుకు లాస్థానంబెల్ల సావధానం బగుచు 'వింజమాఁకిడి'నట్లు వినుచుండ నన్నరేంద్రచంద్రునకు నిట్లని చెప్పం దొడంగె. 10

సీ. వినవయ్య యోకీర్తిధన యిట మునుపటి
పుట్టువు గాక తత్పూర్వమైన

పుట్టువునందు నంబుజగర్భుదేవి పెం
చినయట్టి ప్రోదిరాచిలుక నేను
నాకుఁ దజ్జన్మంబునఁగా శాప మొక్కటి
తగుల రెండవమేను దాల్పవలసెఁ
దచ్ఛాపమూల మంతయు నీకు వినిపించె
దను విను మిది నిమిత్తముగ నైన

ఆ. నొకయపూర్వకథ సముజ్జ్వలరసభావ
మాయురభ్యుదయకులాభివృద్ధి
హేతు వతిపవిత్ర మిప్పుడు వినిపింపఁ
గలిగె జిహ్వకలిమి ఫలము నొంద. 11

మత్తకోకిల.—
అంబుజాసనురాణివాసమునందు నేను వసించుచో
లంబునం దొకనాఁడు మోద మెలర్ప నాయన వాణితో
నంబరాభరణాంగరాగసమంచితాకృతివై భవా
డంబరంబు కరంబు వింతబెడంగునం గనుపట్టఁగాన్. 12

క. భవనారామమునకుఁ జని
నవనానాఖేలనము లొనర్చుచు నరవిం
దవనామోదభరాలస
పవనామోదములచేత భావము లెసఁగన్. 13

క. కృతకమరాళసమేతా
గ్రత నమరెడు నడిమిమానికపుఁ గంబముతో
నుతకాంచన సోపాన
ప్రతతులతో నొప్పు నొకసరసి తూర్పుదరిన్. 14

తే. తరుణసంతానకచ్ఛాయఁ దలిర్చుఁబాన్పు
నందు నాసరోవరమున కభిముఖముగఁ
బవ్వళించెను దనపాదపల్లవంబు
లూరువులఁ జేర్చుకొని వాణి యొత్తుచుండ. 15

ఉ. అంతట నంతకంతకు నిరంతర మై తనరారుమారుదు
ర్దాంతతఁగాంతఁ బాన్పునకు దార్చెను దన్మధు రాధరామృతా
క్రాంతిరసోద్ధతిఁ దన మొగంబులు నాల్గును నొక్కమాఱె య
త్యంతముఁ దత్తఱిల్లఁగ దదాననముం దనకై మసల్చుచున్.

వ. అప్పుడు. 17

సీ. ఆలీలలకు నవ్వి "మేలుమే లెంతయు
నీవింత! లన్యాయ మింత గలదె!
మీ మొగంబులు నాల్గు నీమాడ్కి నువ్విళు
లూరిన నేకాస్య నొకతె నేను
జాలుదునే! యివి చాలించెదరొ! మఱి
యేమైనఁ గలదొ!" యం చామృగాక్షి
మెడ బిగించుచు నించు కెడగ వక్త్రము నిల్పి
యధరంబునకుఁ బాణి యడ్డమిడుచు

తే. మొలకనగవును గోపంబుఁ జెలువుఁ జిలుకు
తళుకుఁజూపులఁ జూపులోఁ దర్జనముల
వక్రితభ్రూలతాతాండవంబు సిరుల
మిగులఁ గెరలించెఁ బ్రియుమది మెఱయు మరుని. 18

ఉ. ఆయెడఁ దప్పు డంగనముఖాబ్జము బల్మిని వంచి మోవిపై
చే యటు పాఱద్రొబ్బి పలు నేర్చె నొకించుక నాటునట్లుగా

నాయమకుం గళాభిదుర మై మది నింపొనరింప మోహనం
బై యుదయించె నొక్క మధురాంచితశబ్దము కంఠసీమలోన్.

వ. అంత నావాగ్దేవి యావిధంబున నొదవినకళామర్మభేదన సామ్రాజ్యసంపదనుభవావస్థ మానలాఘవశంక నప్రకాశం బుగాఁ గడపిపుచ్చుట కుపాయంబుఁ జింతించి తద్విరోధ కారిణి యైనవిభునియభిమతకేళికి విఘాతంబుగ నధరపీడనా సహత్వనాటితకంబున నలుకఁ గల్పించుకొని యవ్వలిమొగం బుగాఁ[1] బొరలె నే నప్పుడు తదీయభావం బంతయు నూరు శ్లేషనయనాంతమీలనాదులైన(కళా) శాస్త్రప్రసిద్ధలక్షణంబుల చేత నూహించితి; నజ్జలజభవుండును దద్విరహదశావికలిత ధైర్యుం డయ్యు నుల్లంబునం[2]గల్లగుట్టు నెట్టుకొలిపి యిట్టట్టు దెల్పుటకుం జొరకుండి యంతటఁ బురోవర్తిశాఖాసమా[3]సంజిత సమంజసరత్నపంజరంబున నున్న నన్నుం జూచి "యోచిలుకచెలువ! యుబుసుపోదు కథ యొక్కటి చెప్పు పుగా!" యనుటయు నేను "నోదేవ! దేవరముందట నెట్టి కథయుఁ జెప్ప నేను భాజనంబనే? మీరు చెప్పితిరేని విని యెద" ననుటయు "నట్లేని వినుము చెప్పెద" నని యిట్లనియె. 20

క. "కాసారసంజ్ఞతోడను
భాసిలుచున్నట్టి యొక్కపట్టణమున ల
క్ష్మీసంపద[4]నొప్పును సువి
లాసుఁడు రా జొక్కరుఁడు కళాపూర్ణుఁ డనన్. 21

క. ఈజగములఁ గలతనసరి
రాజుల నందఱను జయధురంధరుఁడు మహా

---

1. మరలిన. 2. నల్లొటనట్టు. 3. సంచిత. 4. నొప్పెడు.

రా [1]జతఁ డొనరించెను నిజ
రాజితలీలాకళాపరాజితు లనగన్. 22

క. ఆతఁడు సద్యోయౌవనుఁ
డై తోడన యొకస్వభావుఁ డనుసిద్ధునిచే
నూతన మొకమణియు సము
ద్ద్యోతితశార్ఙ్గము మెఱుంగుఁదూఁపులుఁ బడసెన్. 23

తే. ఆమణిశలాక యరుణ మై యద్భుతంపు
రంగు గలిగినయది యా మెఱుంగుఁదూపు
లక్షయము లాశరాసన మతనువిజయ
గౌరవానీకసంప్రాప్తి కారణంబు. 24

వ. అవి యట్లు వడసి యతండు తద్గాత్రగౌరవంబునన యనవ
రతంబునుం దాల్చియుండు. 25

సీ. అంతట నొకఁడు మదాశయుం డనుజగ
తీనాయకుండు రూపానుభూతి
యనుభార్యయును దాను దనమంత్రి ధీరభా
వాఖ్యుండు తోడ రా నట యదృచ్ఛ
నొక్కింత పోలయుటయును దత్కళాపూర్ణుఁ
డాత్మకోదండవిహారపటుత
ధీరభావునిఁ గడుదూరంబుగాఁ బలా
యనము నొందించి మదాశయాఖ్యుఁ
తే. దనకు శరణు చొచ్చినవానిఁ దత్కళత్ర
యుక్తముగ దాసుఁగా నేలి యూడిగంపుఁ

1. జిత.

బనులు సేయించుకొనుచు నింపెనయ నిలిపె
నతఁడు వర్తిల్లుచుండెఁ దదాజ్ఞలోన." 26

వ. అని చెప్పిన నప్పలుకులు సభ్రూవిలాసలోలలోచనాంచల కషితకర్ణిక యగుచు నాకర్ణించి యించుక నగుచు శారద నన్నుం జూచి "యాకళాపూర్ణుండు మఱి యేమి యయ్యెఁ? నతనికిఁ దల్లిదండ్రు లెవ్వ? రడుగు" మని కఱప, నేను నట్ల యడుగుటయు నజ్జగద్గురుం డి ట్లనియె. 27

సీ. "అభినవకౌముది యనుకాంతచే నంత
వరియింపఁ బడియె నవ్వారవిలాసుఁ
డాతనికిని సుముఖాసత్తి యనునది
తండ్రియు మఱి మణిస్తంభుఁ డనెడి
వాఁడు తల్లియు" నన వాణి హాసంబుతోఁ
గ్రక్కునఁ గ్రమ్మఱి కౌఁగిలించి
"యింతలోనన యారా యెన్నితబ్బిబ్బులు!
వద్దఱెల్లకుఁ" డంచు ధవునివీఁపు

తే. చఱచి "యెట్టెట్టు! లారాజుజనని మగఁడి
యును జనకుఁ డాఁడువాఁడునా!" యనుచు మఱియు
మిగుల నవ్వుచుఁ "జెప్పఁ డామీఁదు ప్రాణ
రమణ మఱి యేమి యయ్యె నారా?" జనుటయు. 28

క. ఆనర్మలీలచేత శ
తానందుం డధికసంభృతానందుం డై
తానును మే లొప్పఁగ న
మ్మానిని మెడఁ గౌఁగిలించి మక్కువ మీఱన్. 29

తే. వదనములు నాలుగింటికి వరుసఁ గలియ
మెలపుతోఁ దనకంఠంబు మలఁచి మలఁచి
యొసఁగెఁ బదధరపానమహోత్సవంబు
గళము కౌఁగిలితోన చెక్కులు నిమురుచు. 30

చ. చెలువయు నంత నం దొకటిచే జనితాధరపీడ నై "మదిం
గొలఁది యెఱుంగ రెందు" నని కోపముసూపుచుఁ "జాలువ
వ్వాలఁ జెప్పుఁ డేమియయ్యెను భవత్కథితుం డలరా?"
జటంచుఁ గౌఁగిలి విడిపించి మోము లిరుగేలను బాయఁగఁ
బట్టెఁ బట్టినన్. 31

ఉ. దానఁ బ్రకాశితంబు లగుతత్కుచకుంభవిజృంభణంబు లేఁ
గౌను బెడంగుఁ గొంతవడి గన్గొని చొక్కుచు నంత మోవితీ
పానె నజుండు వెండియుఁ బ్రియత్వముతో నివియెల్ల నేర్తు
రానా! నృపుఁ డేమి యయ్యెఁ? గథ యానతి యిండని పల్కె
వాణియున్. 32

వ. పల్కిన [1]నజుం డిట్లనియె. 33

సీ. ఏమియు నేల యయ్యెడు? నమ్మహారాజు
సత్వదాత్ముం డనుసచివుఁ డంత
రమణితో నంగదేశమునందుఁ గ్రముకకం
ఠోత్తరం బనుపట్టణోత్తమమునఁ
దన్నుఁ బట్టము గట్ట నున్నతసామ్రాజ్య
వైభవశ్రీసముజ్జ్వలత నొప్పె
నతనియాపురికి మదాశయుండు పసిండి
కోట పెట్టించి యెక్కుడుగ నతని

1. నవ్విభుం.

తే. దయ వడసె నంతఁ దనదుభార్యయును దాను
నుడుగ కభినవకౌముదీయుతుని నతని
గొలుచుచును దన్మణివిలోకగుణమహత్త్వ
మునను మధురలాలస యనుతనయఁ గనియె. 34

సీ. కనినతన్మణిగుణంబునకు మెచ్చుచుఁ బ్రథ
మాగముండును ద్వితీయాగముఁడుఁ దృ
తీయాగముండుఁ దురీయాగముండు నాఁ
బ్రఖ్యాతి నొప్పువారలు నలువురు
తత్పురోహితులు సత్వరతఁ గళాపూర్ణుఁ
జేరి యాతఁడు దాల్చుచారుమణిని
బరాయమునఁ దారుఁ బట్టి తత్సంస్పర్శ
మహిమచే నానందమగ్ను లయిరి

ఆ. యతఁడుఁ దద్వశీకృతాత్ము లై వారాశ్ర
యించి యునికిఁ దనదుహృదయమునకు
నియతివశతఁ జాలఁ బ్రియ మగుచునికిఁ ద
త్క్రియల కెల్ల నిచ్చగించి యుండె. 35

వ. అంత వారిలో నొక్కరుండు మిక్కిలి మందెమేలమ్మున నమ్మ
ణిని గరంబు నొక్కి పట్టుటయుః గళాపూర్ణుండు కోపగించు
కొని వారిఁ బాయంబోలి తదపరాధంబునం జేసి తత్స్వామి
యైనమదాశయునికనకప్రాకారంబు నొల్లక విఘటితంబుగాఁ
జేయించె; నతండును దానికిఁ దలంకక "యందుల కేమి?
యెట్లైనను దనవాఁడన; తనదేశంబునందు యొందైనను బ్రది
కెద" నని కళాపూర్ణుసేవ విడిచి కుటుంబసహితంబుగాఁ
గ్రముకకంఠో త్తరపురంబు వెల్వడి యొక్కించుక చనుచుండి."

సీ. కట్టెదుటను బూర్ణకలశద్వయం బతి
 శోభనస్ఫూర్తి మై సొంపు మీఱఁ
గని వేడ్క నుబ్బుచుఁ జని సుఖంబున మధ్య
 దేశంబునను జిరస్థితిఁ దనర్చెఁ
గ్రముకకంఠోత్తరాఖ్యపురంబు వెడలున
 ప్పుడు ప్రయాణశ్రోభమునఁ గృశత్వ
మును బొంది [1]తేఱనిముద్దులపట్టిని
 మధురలాలసఁ దలంపఁగ నెఱుఁగఁడ
ఆ. యప్పు డేమి సెప్పు! నాతఁ డా పూఁబోఁడి
 "యెట్టి[2]వారనుగణియింప రంత
 మీఁదమీఁద సుఖనిమిత్తంబు లొదవుచో
 నడుమఁ జెందు నిజజనంబుపీడ." 37

తే. క్రముకకంఠోత్తరపురోత్తమమున కంత
 నరుగుదెంచెను దిరిగి మదాశయుండు
 నిజకుటుంబయుక్తముగ నన్నిసువు భాగ్య
 మెట్లు ప్రేరేఁచెనో మఱి యెందు నిలక! 38

క. ఆపగిది నేగుదెంచి క
 ళాపూర్ణునిఁ గనుఁగొనం జెలంగె నిజకృశ
 త్వాపగమోల్లాసిని యై
 యేపునఁ దత్పుత్రి యంత నెంతయుఁ దెలివిన్. 39

సీ. అంత మదాశయుం డట్లు తేఱి కరంబు
 పొదలెడుసుతఁ గళాపూర్ణునొద్దఁ

1. తేరని. 2. వారిని గణియింప దంత.

దగ నిల్పి యతనికిఁ దత్ప్రకారముఁ దెల్పి
యిట్టిచిత్రమహత్త్వ మేరి కైనఁ
గలదె యెందును నీకకా? కంచు భార్యయుఁ
దానుఁ దన్మహిమయంతయును రమణఁ
బొగడుచు నింపునఁ బొదలి రత్యంతంబు
నతనిపురోహితు లపుడు వినయ

తే. పరతఁ బ్రథమాగమాదులు దిరుగఁ జేరి
రాకళాపూర్ణు నాతండు నాత్మ నిచ్చ
గించుకొని యుండె నొతటిచ్చంచలాత్మ
సుప్రసన్నత్వ మెంతయు సొంపు మీఱ. 40

తే. మధురలాలస యంతఁ గ్రమంబుతోడఁ
దల్లిదండ్రులపొ్రదిని దరుణి యగుచు
నాకళాపూర్ణుచేత ననన్యసదృశ
మైనయావనఫలముఁ దా ననుభవించె. 41

వ. అని చెప్పిన నాకర్ణించి. 42

క. నిరవధికప్రేమోదయ
దురపహ్నవకందళన్మృదుస్మితశోభా
సురుచిరకృత్రిమరోష
స్ఫురణంబున బొమలు ముడుఁచుచుక సతి పతితోన్. 43

చ. అటు దలఁ డౌర యెంతటిమహాత్ములు మీరలు! నాదుమీఁదనా
కటకట మీరచోరచనకౌశల మోభువనప్రపంచసం
ఘటనధురీణ! యన్న నగి కామిని యిం దిపు డేమి. కాంచి యీ
కిటుకు గడించి పల్కె దెజేఁగింపుము కల్గిన నాకు నావుడున్. 44

సీ. చెల్లఁబో మీసేవ సేయుచు నింతమా
త్రము నెఱుంగఁగలేన ప్రాణనాథ!
యీదంటమాటలు నిట్టిభావంబుల
విధము నే నిచ్చినవిద్యల కద!
యిప్పటిమనవృత్తి మీకథ సర్వంబు
తుదముట్ట నేమిసెప్పెదరొ యనుచు
నూరక యిందాఁక నుంటి నంతయుఁజెప్పె
దనునది వినవలసిన వినుండు

తే. కొలఁదు కాసారపురముగాఁ బలికి యందుఁ
బొలుచునామోముసీడ సంపూర్ణశశియు
ననుతలంపునఁ బలికితి రపుడు దానిఁ
బ్రకటముగఁ గళాపూర్ణుఁ డన్ రాజు గాఁగ. 45

వ. ఆరాజు కళాపూర్ణుఁడు, సరిరాజులనెల్ల లీలాకళాపరాజితులం జేసెననుట యావదనప్రతిబింబచంద్రుఁ డెల్లముఖచంద్రులకు నెక్కుడైనసౌందర్యముగలవాఁడని యతిశయోక్తిని మీమమహత్త్వవిశేషంబుఁ దెలిపితిరి. ఇది యంతయు విస్పష్టంబు. మఱి యతండు స్వభావుం డనుసిద్ధునిచేత ధనుర్బాణంబులు నొక్క యరుణమణిశిలాకయుం బడసెననుట భ్రూలతావీక్షణంబులు, నధరంబును స్వభావంబుచేతన కలిగియున్నవి యనుట యని యెవ్వరి కెఱుంగఁబడదు? మదాశయుం డనువాఁడు రూపానుభూతి యనుభార్యయుం దాను ధీరభావుండనుమంత్రితో నలవోకగ నటులు పొలసినమాత్రన కళాపూర్ణుం డాధీరభావునిఁ దనధనుర్విలాసంబునం బలాయనంబు నొందించి మదాశయు నతనిభార్యతోడం గూడ

నిజదాసునిం గావించి సేవ సేయించుకొనియె ననుటయాకా
సారంబునకయి మీహృదయంబు దృష్టియుం దానును
ధైర్యంబుతోడం గూడ నొక్కించుక ప్రవర్తించినం మన్ముఖ
ప్రతిబింబంబు నిజభూవిలాసంబున దద్ధైర్యంబుం బొఱం
దఱిమి మీహృదయంబును దృష్టిసహితంబుగా నాకర్షించి
విడువ దనుట యై కానుపించుచున్న యది. అంత నిప్పలుకు
లకు నాకు నవ్వువచ్చినది. అది తత్ప్రతిబింబంబునం దోఁచిన
యానవ్వును జూచి లేఁతవెన్నెలతో సామ్యాతిశయంబు
దోఁపం దదభేదాధ్యవసాయంబు గల్పించి యభినవకౌముదీ
శబ్దంబునం బలికి, యది స్త్రీలింగత్వసామర్థ్యంబున స్త్రీనామ
ధేయంబై కానుపింప నభినవకౌముది యనుకాంతచేత
నతండు వరియింపఁబడె నంటిరి. ఆకళాపూర్ణునకు సుముఖా
సత్తి యనునది తండ్రియు మణిస్తంభుం డనువాఁడు తల్లియు
ననుటయాప్రతిబింబంబు శోభనముఖసామీప్యంబు కార
ణంబుగాఁ దత్కాసారమధ్య మణిస్తంభగర్భంబున నుద
యించె నని చెప్పుటకాదె! అందు స్త్రీపురుషత్వంబులు
మీర లేమితడంబాటుననో విజ్ఞోడుపడం గల్పించి పలికిన
నేను హాసౌత్సుక్యంబుల నాఁపలేక మీ కభిముఖంబుగాఁ
బొరలినం గాసారమధ్యవిద్యోతమానప్రతిబింబంబు వోయి
మన్ముఖంబు మీకు నెదుటం గాన్పించిన నది మదీయదేహంబు
నందుం గంఠోపరిభాగంబునం గనుపట్టుటం జేసి. యాకళా
పూర్ణుం డంగదేశంబునం గ్రముకకంఠోత్తరపురంబునం
బట్టంబుం గట్టుకొనియె నంటిరి. అది మదీయాత్మాధీనంబు
గావున సత్వదాత్ముం డనుమంత్రి పట్టంబు గట్టుటగాఁ జెప్పి

తిరి. సత్వాదాత్ముం డనంగ సమీచీనత్వాదాత్ముం డనుట
తోఁచుచున్నయది. అంతట మీరు మత్కంఠపరిరంభణంబు
గావించి యవి యుష్మథాత్మాధీనం బగుటను, మీబాహు
వులు సువర్ణవర్ణంబు లగుటను మదాశయుండు క్రముక
కంఠోత్తరంబునకుఁ బసిండికోటఁ బెట్టించె నంటిరి. మీ
యాత్మయు, దృష్టియు నెట్టిమమతావశంబుననో మన్ము
ఖంబునం బాయక వర్తిల్లుచు మధురాధరేచ్ఛ యార్జించుట
యరసి, మదాశయుండు రూపానుభూతిసహితుం డై యా
కళాపూర్ణునకు సేవఁ జేయుచుఁ దన్మణిశలాకమహత్త్వంబున
మధురలాలస యనుతనయం గాంచె నంటిరి. అట్లు మధుర
లాలసఁ గనినం దన్మణి శలాకమహిమకు మెచ్చుచుఁ బ్రథ
మాగమప్రముఖు లయినమదాశయునిపురోహితు లమ్మణి
శలాకం బట్టి చూచుచుఁ, దత్సంస్పర్శనమహత్త్వంబున
నానందమగ్ను లయి రనుటచుంబనేచ్ఛానంతరంబున మీ
ముఖంబులు నాల్గును మదీయాధరపానంబున నింపొందె
ననుట గాదె! ఆముఖంబులు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణ
ప్రాదుర్భావకారణంబు లగుటను, మీయాత్మకు నధీనంబు
లగుటను గ్రమంబునఁ బ్రథమాగమాదినామధేయు లైన
మదాశయునిపురోహితు లంటిరి. అంతట నేను మీముఖ
చేష్టలచేత నధరపీడ జనించినఁ గోపించి వాని వారించి
కౌఁగిలి విడిపించుకొనిన నది కళాపూర్ణుండు తనతాల్చిన
మణిశలాక యాబ్రాహ్మణులయం దొక్కరునిచేతఁ గొంత
పీడితం బైనఁ గనలి వారిం బాయఁ దోలించె ననియుఁ,
దత్స్వామి యైనమదాశయుని కనకప్రాకారంబు విఘటితంబు

సేయించె ననియుఁ బలికితిరి. అంత దేవరచిత్తంబు దృష్టి సహితం బై మన్ముఖంబును విడిచి పరిరంభవిశ్లేషప్రకాశితంబు లై నయితరావయవంబులకుఁ బోయిన, నమ్మదాశయుండు నిజభార్యాసమేతుం డగుచు నాకళాపూర్ణుసేవ విడిచి తదాశ్రయం బై నయంగదేశంబునకుఁ బోయె నంటిరి. అట్లు పోవునప్పు డెదుట నొదవిన పూర్ణకలశద్వయశుభనిమిత్త దర్శనంబున నుబ్బుచు నేగి మధ్యదేశంబునం జిరనివాసంబు గావించె ననుట వక్షోజయుగళసందర్శనంబున నానందించుచు నరిగి వలగ్నభాగంబు నవలంబించి తడవు నిలిచె నని పలుకుట గాదె. ముఖంబుఁ బాయుట యాదిగాఁగ నధరేచ్ఛ యడంగినఁ బ్రయాణక్షోభంబున మధురలాలస కృశత్వంబు నొందె నంటిరి. అంత దృష్టిసహితంబుగా మీయాత్మ తిరిగి మన్ముఖంబునకు వచ్చుటయు, దానఁ జుంబనేచ్ఛ మగుడఁ బరితుష్టి నొందుటయు, నది ముఖపానంబుచేత సఫల మగుటయుఁ గ్రమంబున నుదాశయుండు కుటుంబసహితం బుగా మరలి కళాపూర్ణునిసేవకు వచ్చె ననియుఁ, దత్కార ణంబున మధురలాలసకుఁ గృశత్వంబు మానె ననియు నవి యౌవనంబునఁ గళాపూర్ణు [1]ననుగ్రహంబు వడసె ననియు [2]మీకాముకత్వ సముచితవచనరచనలఁ దేటపఱచితిరి. ఇది యంతయు నిట్ల యగునో, కాదో? యాంతీయవలయు ననిన నతం డట్ల తప్ప దని నగుటయు నతనియథార్థవాచిత్వంబునకు మెచ్చుచు ని ట్లనియె.

---

1. పరిగ్రహంబు. 2. కాముకత.

క. ఇమ్మగుపరిహాసపువా
క్యమ్ములయెడ బొంకు వినముగా మీావలనన్
మిమ్ముఁ గనినహరిపాక్కిటి
తమ్మికడుపు చల్ల నై సదా మనవలయున్. 47

క. అని పలికినతనప్రియభా
మినిపలుకులకును బ్రమోదమేదురహృదయుం
డును దత్పరిరంభణపరుఁ
డును నై యాపద్మజుఁడు గడుం బొలుపొందెన్. 48

ఆ. అని సరస్వతికిని గనకగర్భుఁడు రహ
స్యమునఁ జెప్పినట్టిసరసపుఁ గథ
యేర్పడంగఁ జెప్పి యి ట్లని పలికె నా
శిశువు వినుజనులకుఁ జిత్రమొదవ. 49

ఆ. తమయభీష్టకేళితమినొ తిర్యగ్జంతు
వనియొ నను గణింప కవ్విధమునఁ
జెప్పికొనఁగ వింటి నప్పల్కు లేను;
నా నడుమఁ గదలిపోవ జడిసియుంటి. 50

ఉత్సాహ. అంతఁ బంజరంబు వెడలి యట్టు నిట్టు నొయ్యనన్
గంతు లిడుచు జాతిజాతి కడకుఁ దొలఁగి వచ్చితిన్
"జింత సేయ మింతతడవుఁ జిలుకయున్కి" యనుచు నా
యింతి గొంత యలుగ "నున్న నేమి?" యనుచుఁ బలికగన్.

సీ. అంతట నొకసమయంబున నంభోజ
సంభవుసేవ తాఁ జలుపుకొఱకుఁ

*జనుదెంచు నిర్జరేశ్వరుని వెంటను రంభ
చనుదెంచి [1]భాంతీసతిని గొల్వ
నంతఃపురంబుకక్ష్యాంతరంబులు గొన్ని
సొచ్చి యేతెంచి యచ్చోట నొక్క
పంజరంబునను మున్నటియట్ల వాగ్దేవి
మణితవిశేష మాత్మకు సుఖముగ

తే. నొయ్యనొయ్య నవర్తించు చున్న నన్నుఁ
జూచి దగ్గఱవచ్చి "[2]యీ సొంపు మిగులఁ
జిత్ర! మిది యయ్యవారిసంసేవవేళ
నమ్మవా రుగ్గడించిరో?" యనుచు నడిగె. 52

ఉ. ఏనును దాఁపురం బెఱుఁగ కేర్పడఁ జెప్పితిఁ దత్స్వరోదయం
బైన తెఱంగుఁ దత్ప్రభవ మైనకథాకథనంబు; నంతటన్
మానఁగ నీక యవ్విబుధమానవతీమణి ప్రేమతోడఁ బై
పై నడుగన్ వివేక మొకపాటియె చిల్కల కేమి నేర్పినన్.

ఆ. ఇట్లు చెప్పి యంత నే నవ్విలాసిని
పలుకు మనఁగఁ దొంటి కులుకుపలుకు
రెండుమూఁడుమార్లు వెండియుఁ బలుకంగ
నచటి కేగుదెంచె నజునియతివ. 54

వ. ఇట్లేగుదెంచి కనుబొమలు ముడుచుచు నన్ను నవలోకించి.

చ. తలఁకక యోసి యేమిటికితల్ తలపెట్టినదాన విచ్చటన్?
తెలియము గాని నీవు పెనుద్రిమ్మరికూఁతలదానవే కదే!
బళిబళి యీవికారములు [3]బ్రాంతి! యవిఘ్నతఁ జాగిలంబవై
యిలపయిఁబుట్టుమంచుశపియించెమనంబుననల్క హెచ్చఁగన్.

---

* జనుదెంచు. 1. భారతీశ్వరుని. 2. యా. 3. బ్రాఁతె.

క. రంభయుఁ దత్తోఁకపపుసం
రంభమునకు వెఱచి యొక్కరత్నమయోరు
స్తంభముమఱుఁగున నొదిఁగె వి
జృంభితతద్రోషభాష [1]వినఁబడ నంతన్. 57

సీ. నలువ యేతెంచి "యెన్నఁడు లేనియింతకో
పపుఁబలు కిదియేమి పడఁతి?" యనుచుఁ
దనభార్యఁ బలికె; న వ్వనితయుఁ గోపంబు
మించి శోభిలుమృదుస్మితముతోడ
"వినరుగా యీచిల్కవిధము మున్నుద్యాన
వనములో మన మాడుకొనినయట్టి
యాకథమాట లాద్యంతంబు రంభతోఁ
జెప్పుచున్నది; యేను సప్పలుకులు
తే. వింటి నిపుడు వచ్చుచు గోడ వెనుక నిలిచి"
యనుడు "నది యేమి యెఱుఁగు? నిట్లదయవృత్తిఁ
దిట్టుదురె?" యంచు సతిఁ బల్కి యట్టిశాప
గతికిఁ గుందెడున న్నంతఁ గరుణఁ జూచి. 58

వ. "మీయమ్మశాపంబునకు నొఁగా దన నెవ్వరికి నెట్లు వచ్చు? నది య ట్లనుభవించి తదనంతరజన్మంబున మదాశయుం డనుజగతీసతికి మధురలాలస యనం దనయవై జనియించి కళాపూర్ణుం డనురాజునకు భార్యవై యనన్యసాధారణంబైన యైశ్వర్యభోగంబుల [2]నుభవించుచు సహజంబైనపరమ పాతివ్రత్యంబున సకలధర్మంబులు సాధించి కృతార్థ వయ్యెదు; విచారింపకు" మని వారిజాసనుండు పలికిన శారద యవ్విభు

1. చెవిఁబడు. 2. నింపొందుచు.

నిం జూచి "యిది యే మయ్యా! వెండియు మదాశయుండును మధురలాలసయును గళాపూర్ణుండును నంచుఁ బల్కుచున్న వారు; దేవరకు నిప్పుడు నవియ కలవరింతలై యున్నయ వియొ?" యనుచుఁ బలికి నవ్విన నతండు "భవదీయవదనవర్ణనాసంబంధికథలయందు నాకుఁ గలవరింతలు సంతతంబును గలుగుట నిజంబ. ఐన యట్లు గాదు; మేదినిమీఁద నింకఁ గళాపూర్ణుం డనురాజు పుట్టఁగలం డతని కిది పత్నియుఁ గాఁగల" దనుటయు "నేతత్కథ వినవలయు నా"నతిమ్మని సరస్వతి పల్కిన ని ట్లనియె. 59

సీ. "కాంత ము న్విన్నయాకథ యీకథయ [1]నాఁగ
నందువాచ్యత తోఁచినట్టినామ
జాతిక్రియాదికసకలపదార్థవా
క్యార్థాంతరము లెవ్వి యవియ యిందు
గలయవి; యిందఁ దత్కథకంటె భేదంబు
పరికింప నొనరించె బడసె నిలిపె
ననునివి మొదలైనయట్టి భూతార్థంబు
క్రియలపట్టున నొనరించుఁ బడయు

తే. నిలుపు ననునివి యాదిగాఁ గలభవిష్య
దర్థవచనంబులైనక్రియాపదంబు
లునుచుకొనుటయె వాసియెందును దలంప
నోసుధాంశువిలాసప్రహాసివదన! 60

వ. మఱియు శ్రోతృజనాపేక్షానుసారంబునఁ దత్తన్నిమిత్తోపాఖ్యానంబులచేత నిదియ కొంత విస్తారంబు నొంపఁగల;

1, నమ్ము మందు.

దది చెప్పఁ బనియేమి? ప్రధానకథాభాగం బింతయె
కావున." 61

సీ. అనిన సరస్వతి యద్భుతం బంది యొ
క్కింత విచారించి కాంతుఁ జూచి
"యారాజునకు సుముఖాసత్తియనునది
తండ్రియు మఱి మణిస్తంభనాముఁ
డగువాఁడు దల్లియు నయ్యెదరే?" యన్న
"నం దేమి సందియం? బదియు నీదు
చేష్టావిశేషంబు చేతన కాఁగ"
దని బ్రహ్మ పలికె నయ్యబ్జముఖియు
తే. మిగుల వెఱఁగంది యంతట నగుచు "మీరు
సృష్టికర్త; లెట్లైనను జేయఁగలరు
మదికి వలసినయట్లు చేయుదురు గాని
వట్టికొడిమెలు నాకును గట్టఁ జనదు. 62

క. తలపెట్టకుఁ డిఁక నెన్నఁడుఁ
గల నైనను మత్ప్రసంగకారణమున వ
ర్తిలినట్టియీకథాస్థితి;
యిలనిట్టిది గోరఁ దివియ నేత్రై పాఱున్. 63

సీ. మన మంత నేకతంబునఁ జెప్పికొనినట్టి
కథ యిదే తొలన యిక్కడను బుట్టె;
నింతమాత్రము గాక యిటమీఁద నీకథ
పృథివిపైఁ గలుగఁ జెప్పితిరి మీరు
"తొలుతన యిది బ్రహ్మవలన వచ్చిన యది"
యనఁగఁ "దన్మూల మెయ్యదియొ?" యనఁగ

"వాఙ్ముఖప్రతిబింబవర్ణన" మనఁగ "ని
ట్టిప్రసక్తి నిది సంఘటిల్లె" ననఁగ
తే.వచ్చె నగుఁబొట్లు నాకు మీవలన నాథ!
నన్ను మన్నించి యింకనైనను దడవక
మీర లూరక యున్న నెవ్వారు నంత
వినరు గాన గుప్తంబు గావింపవచ్చు" 64

మ.అనుడుం బైపయిమాటగాక యిది యాహా! యాత్మశృంగారశో
భనలీలాయశ మేరికప్రియము? నీపల్కుల్ మనోవర్తనం
బును నేకం బగు నేని నాలుకతుదన్ ముక్కందికొమ్మా! విలా
సిని యే నమ్మెద నంచు బ్రీత్మ నగిపించెన్ మేలమాటన్ సతిన్.

మ.ఘనయత్నంబున నవ్వడంచికొనుచుం గంజాక్షియున్ "నాథ! యే
మనినం గోపము వచ్చుచున్నది సుఁడీ యత్యంతమున్ నన్నికం
జెనకన్ రాకుఁడు చాలు నవ్వ" లని పై చెంగాంతు మీఁదన్ నిజ
స్తనగుచ్ఛప్రతిమల్ల హల్లకదళోద్యత్కందుకం బంతటన్. 66

మ.అనయంబుం జలమొప్పఁగా మఱియు నాయబ్జాసనుం డట్లయా
డెను "మానుం డిది" యంచు వాణియును వేఁడెన్ జేరి తా
నొక్కచేతను గంఠంబును గౌఁగిలించి యొకచేతన్ గడ్డమున్
బట్టి చెక్కునఁ జెక్కానుచు నొక్కచన్నొన యుఁరఃకోణం
బుతో రాయఁగన్. 67

తరల. అతఁడు నేల పెనంగె దోజలజాక్షి! పల్కెటు లున్నని
క్కత ప్రకాశిత మాట నీమదిఁ గాంక్షితంబ యవశ్యమున్
క్షితిఁ బ్రసిద్ధము గాఁగ నున్నవిచిత్రసత్కథ నీ కస
మ్మతమె? యట్లగునేని యేమహిమం బ్రసిద్ధత గల్గెడున్?

సీ. వివరింప సకలవస్తువుల ప్రసిద్ధి వా
గ్జాలమూలంబు వాగ్జాల మెల్లఁ
దన్వన్మయం బిట్లుండఁ దరుణి నీమది కస
మ్మతమైనయట్టిది మహి వెలయునె?
యాకళాపూర్ణమహారాజుకథ తావ
కీనశృంగారలీలానిమిత్త
మగుచు మన్ముఖజాత మగుచు నవశ్యంబుఁ
గరము ప్రసిద్ధంబు గాఁగలయది

తే. నీకుఁ బ్రియ మని వేఱ వర్ణింప నేల?
నీ విపుడు పల్కుపల్కు స్వాభావికంబ
పతుల యనురాగలీల లేపగిది నైన
వెలయఁ గోరియు దాఁచు టింతులగుణంబు. 69

వ. అనిన విని యాభారతీదేవి యావారిజాసనుం జూచి "మీర లింతచలముకొని సమర్థింప నాకు నొఁగా దస నేల! యది యునుం గాక యారాజు వాలాయంబుగా ధరణిం బుట్టఁ గలం డఁట రాజ్యంబునుం జేయునఁట యతనిచరిత్రం బెట్టును వెలయం గల దఁట యిది సిద్ధంబు దానిసంగడిన యస్మద్రహస్య కథ వెలయుటకు నియమం బే?" యనుటయు నతం "డిది మునుపును నది వెనుకయుం గా వెలయు" నని పలుక నట్లేని వెలయుభంగు లెవ్వియో యెఱింగికొనవలయు; మీర లెక్కడఁ దడవకుండుం" డని ప్రార్థించి "నుడువ" ననిపించుకొని నన్నుఁ గనుంగొని "యిది యిప్పుడు వారాంగనాజన్మంబునఁ బుట్టి నున్నయది; యందు నేతదొబ్రధశంక నెఱయలే" దని పలికి "రంభ యనునది యిప్పు డెందుఁ బోయె? దానికి దగిన

బుద్ధి చెప్పవలయు" ననుడు నప్పడంతి గడగడ వడంకుచుఁ గంబంబుమఱుంగు వెడలి వచ్చి యడుగుల కెఱఁగిన "లే లెమ్ము నీ వీకథ యెక్కడం దడవిన నాలాగెఱుంగుదు గద!" యని పలికిన నలువ నగుచు "నీలాగు మఱి యెవ్వరు నే మెఱంగ దరు? ఈకథ యింకఁ జెప్పినట్టివారును వినినట్టివారును ధాత్రి యందుఁ బుత్రపౌత్ర ప్రపౌత్రాదిబహుసంతతిఁ దనర్చుచుఁ జిరకాలంబు ప్రచురసంపదభివృద్ధిశోభిత శుభసౌఖ్యంబులు గాంతు రిదియంతయు నావశ్యకంబుగ మదీయాశీర్వాదం" బని పల్కిన. 70

చ. సతి పతిఁ జూచి "మీచలము సాగినఁ జాలును మీర లన్నప
ద్ధతియ కదుఁగ నిరర్గళత ధాత్రిఁ బ్రవర్తిలనిం" డటంచునిం
పతిశయిలంగ నవ్వె నపు డచ్చటు వాసి తదాజ్ఞ నేను నీ
క్షితిపయి ద్వారకాపురిని జెందితి జన్మము వారకాంత నై."

క. అని యాజన్మంబునఁ గల
తనవర్తన మించుకయును దప్పక యుండన్
వినిపించి విచిత్రజ్ఞా
ననిధానము శిశుపు రాజునకు ని ట్లనియెన్. 72

క. కలభాషిణి యనుపేరన్
వెలయుచు నే వాణిశాపవిధిఫల మాలీ
లలఁ గడప నొదవె నంతట
నలినజుసదయోక్తి ఫలము నా కీతను వై. 73

తే. శక్తి గుడిలోనఁ బ్రాహ్మ్యసమయమునను
నాకు నిద్దివ్యహారసందర్శనంబు

కలిమి వింటి గదా యది తలఁచి యిపుడు
"క్రమ్మఱంగ రెండేండ్లకుఁ గంటి ననుట." 74

వ. అని చెప్పిన. 75

క. అలరుచుఁ బ్రమదాశ్చర్యం
బులు మనమునఁ దనర వినయమున నుత్థితుఁ డై
యలఘువ్రతుఁ డాబాలిక
కిలఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి లేచి యిట్లని పలికెన్. 76

క. "తొలుతటిజన్మమునందును
గలభాషిణి యనఁగఁ బరఁగి కావించిననీ
యలఘుచరిత్రలలో నా
తలఁపున నొకవర్తనంబు దార్కాణమయ్యెన్." 77

తే. అనుడు "నీ కేమి తార్కాణ యయ్యెఁ జెప్పు"
మనుచు నానృపుఁ డడుగ నయ్యతివవలనఁ
దగఁ గళాపూర్ణువినినచందము జపంబు
తెలిఁగు నాసభఁ బడినరీతియును జెప్పె. 78

ఉ. చెప్పి యతండు బాలికకుఁ జేతులు మోడ్చుచు "నీదువాక్య
ముల్, దప్పవ యెందు నామధురలాలస వైనవిధంబ యిప్పు డీ
యొప్పిక నీకు నాథుఁడుగనున్నమహామహు నానృపాలు నా
కెప్పుడు చూడఁగాఁ గలుగు? నింతయుఁ జెప్పుము నీవె" నా
వుడున్. 79

ఆ. "క్షితిసుపర్వ! యేను జెప్పిన నిఁక లెస్స
యుండ దది యెఱింగి యున్నవారు
వీర లెల్ల నడిగి వీరు చెప్పఁగ విను"
మనియె శిశు వతండు నాదరమున. 80

తే. ఆసభాపతిఁ జూచి "యాయమ్మ యాడు
పలుకు వింటి నృపాల! యేర్పఱుపవలయు
నాకు మీపేళ్లు మీవ ర్తనములు నేత
దీయనామవ ర్తనములుఁ దెలియఁ బడఁగ. 81

మ. ఇది యేలోకమొ? యేపురంబొ? మఱి మీ రెవ్వారొ? యీ
బాల యెట్టిదియో? యేమియుఁ గాన కెంతయును నా
డెందంబు విభ్రాంతతఁ, జెదరఁ మాన్పడి యున్న వాఁడఁ
దెలియం జెప్పించుకో వేళ గల్గద యిందాఁకను దత్కథా
కథనలీలాభవ్యవైచిత్రి చేన్." 82

సీ. అనుడు సజ్జనపాలుఁ "డట్లయా వేళ గ
ల్గద యన్నమాట నీకతయు నాకు
నడుగఁగ నెడలేద యంతకంతకు నద్భు
తపుఁగథ లొదవ నిందాఁక ననఘ!
వింటిమి కొంత నీవృత్తాంత మిపుడు మా
విధ మింకఁ జెప్పెద వినుము తెలియ
నేఁ గళాపూర్ణుఁడ నివి స్వభావాఖ్యఁ డి
చ్చినయట్టిమణియును సింగిణియును

తే. నమ్ములును వీరు ప్రథమాగమాదు లైన
యట్టినలువురు మఱి సత్వదాత్ముఁ డాతఁ
డాతఁడు మదాశయుండు రూపానుభూతి
యల్లయది యాకెబిడ్డ యీ యరిదిశిశువు. 83

చ. తనగురుఁ డమ్మదాశయుఁడు తప్పక యట్లు మమున్ [1]భజించి
మున్, చని చనుదెంచినాఁ డిపుడు నాకడనుం దను నట్లు

---

1. ద్యజించి.

'నాదుదర్శనమున నేద దేతె' నని జాయయుఁ దాను ముద
ద్భుతంబులన్, దనరుచు నిట్లు ముందట నతం డిడినాఁడు
పసిండితో గ్రైతోన్. 84

వ. దీనిపేరు మధురలాలస యనం బరఁగు నని యాయాపేళ్ల
వారి నందఱం జూపి చెప్పి, యిది యంగదేశంబు నగు; నీ
పురంబును గ్రముకకంఠో త్తరనామధేయంబ; నే జనియించి
నదియుఁ గాసారపురంబ; యది యిచ్చటి కనతిదూరంబున
నున్నయది; యిన్నియుం జెప్పనేల? వెరసిమాట యొకటి
కలదని యి ట్లనియె. 85

సీ. "అజుఁడు వాణికిఁ జెప్పినట్టియాకథలోని
వారిపేళ్లను వారివర్తనంబు
లొకటియుఁ దప్పక యుండ మాపేళ్లను
మావర్తనములు నై మదికి మిగులఁ
బరమాద్భుతం బొనర్పఁగ శారదావద
నప్రతిబింబాదినామకర్త
కల్పనాకేళిప్రకారమాత్రము లైన
యస్మదాఖ్యానక్రియాదికముల
తే. తోడ నెందు నొకింత విజ్జోడుపడక
సమ మగుట యెట్లొ? యనువిచారము గలిగయు
నడుమఁ దత్కథలకును విఘ్నంబు సేయఁ
జనమి యూరక యుంటిమి వినుచు నేము. 86

క. అంతటఁ దత్కథ తుదవృ
త్తాంతముచే దీతె మాకు నాసందేహం

బంతయు" ననుటయును మహీ
కాంతున కిట్లనియె నతఁడు గడుఁ జోద్యమునన్. 87

తే. "అజుఁడు చెప్పినకథలో నియట్ల తండ్రి
యాఁడుమానిసియును మగవాఁడు దల్లి
యునె, మహీపాల! నీకు? నా యుల్లమునకు
నిది వెఱఁగొనర్చుచున్నది యెఱుఁగఁ జెపుమ." 88

క. అన నాకును దద్వాక్యం
బనయము చిత్ర మగుచున్నయది యాశిశు వా
త్మ నెఱుంగనియది లే దీ
యనుభావము చూడ నడుగు మది దెల్వివడన్. 89

క. ఆవాక్యము నీబాలిక
యావనఫలకథయు నవిదితార్థము లిందుఁ
భావింప నొకటి పొసఁగుఁ
భావి యగుటను మొదలిది వినం దగుఁ దెలియన్. 90

వ. అని యారాజచంద్రుండు పలికిన. 91

క. అలఘువ్రతుఁ డపుడు కృతాం
జలి యై యాశిశువుఁ జూచి "సర్వము నీకుం
దలఁపఁగ విదితమ యీభూ
తలపతిజన్మము తెఱుంగు దయఁ దెలుపఁ దగున్. 92

వ. మున్ను నీకారణంబున నీకళాపూర్ణకథాకర్ణనఫలమహాత్వంబు వింటిఁ; బదంపడి యట్టినాజపంబునకు ఫలంబై నయితనికథ వినికియు నీకృపనే కలిగెఁ; నంతమాత్రంబును గాక యీ కల్యాణచరిత్రునిఁ బ్రత్యక్షంబు చూడఁ గంటిఁ; నత్యద్భుతం బైన యీతనిజన్మప్రకారంబును సవిస్తారంబుగా నానతి

యిచ్చి నన్నుం గృతార్థునిఁజేయు" మనిన నమ్మధురలాలస యిట్లని వినిపించె. 93

సీ. "భూవిబుధోత్తమ! నీవు మృగేంద్రవా
హనగేహమునకు మున్నట్లు వచ్చు
నపుడు మణిస్తంభుఁ డనుసిద్ధుఁడును సుము
ఖాసత్తి యనియెడునతనిసతియు
నాతోడిసంభాషణమున వర్తిలుచుండి
రెఱుఁగుదుగద! యని యేర్పడంగఁ
దత్పూర్వవృత్త మంతయుఁ దెల్పి యిట్లను
వారలు యోగప్రవర్తనమున

తే. నమ్మహాశక్తిభవనంబునంద కొన్ని
నాళ్లు విజితేంద్రియతఁ బ్రవర్తిల్లుచుండి
రదియు నీకును దెలిసినయదియె; యంత
వారచటు వాసి చని యొక్కవనములోన. 94

తే. రతి [1]సలిపి రందు సిద్ధుఁ "డోయతివ! నీవు
పురుషుఁడవుగమ్ము నారీత్వమును భజింతు
నే" ననుచు విపరీతరతేచ్ఛఁ బలికెఁ;
బలుకుటయు నాదరమున నజ్జలజముఖియు. 95

క. "స్త్రీత్వము నీ వొందుము పురు
షత్వము నేఁ దాల్తు" నని నిజప్రియుఁ బలికెన్
సత్వరత నట్లు వారల
స్త్రీత్వము పురుషత్వము విపరీతము లయ్యెన్. 96

వ. అప్పుడు. 97

1. సలుపుచుండి.

మానినీవృత్తము.—

ఎక్కడనుండియొ కల్గెను సిద్ధున
కేమలుపాటు కృశోదరముక్
జొక్కపుగుబ్బలు గొప్పపిఱుందులు
సోగకనుంగవ యొప్పిదముక్
జక్కనిముద్దుమొగంబు నితాంతల
సత్కబరీభరవై భవముక్
మిక్కిలి కోమల మైనశరీరము
మీఱఁగ నాఁడుదనంబుపసల్. 98

ఆ. చాల నద్భుతముగ నాలలితాంగియు
ధవునిరూపొకింత దప్పకుండఁ
బూనె నాక్షణంబ నూనూఁగుమీసలుఁ
గుఱుచపల్లజడలుఁ గొమరు మిగుల. 99

ఆ. [1]నలువు గిలువు దంపతుల కొకప్పుడు దడం
బడును గాని యెట్టియెడల నిట్లు
జగతి నాఁడుదనము మగతనమును దడం
బఱచుకొనుట యెందు నెఱుఁగఁబడదు. 100

తే. స్త్రీత్వపురుషత్వదశ లిట్లు చెందువేళ
వారి కొండొరుపై దృష్టి వర్తిలుటను
దొరకె నొండొరుచూపు లొండొరుల కట్లు
భావనయె ప్రధానం బెట్టిపట్లనయ. 101

ఆ. అమ్మెయిం బరస్పరాకృతివ్యత్యయం
బగుటఁ జూచికొని మహాద్భుతంబు

1. నలపు గిలపు.

హృదయముల వహించి రిదియేమిమాయయొ
కో! యటంచు వారు గొంతదడవు. 102

సీ. అంతట నాసుముఖాసక్తి యాత్మలోఁ
దన్నిమిత్తంబును దాఁ దలంచి
తననాథువదనంబుఁ గనుఁగొని "యిప్పు డే
ననినట్టిమాట మహత్త్వమ యిది;
తప్పదు మును జరత్కాయ మే నలశక్తి
సన్నిధి వీడ్కొనుసమయమునను
నను సత్యవచనఁగా నొనరింప నాయమఁ
బ్రార్థించితిని; వృథ యై చన దది
తే. శాసనస్తంభలిపిరీతిఁ జర్చసేయ"
ననిన విని "యింక నేమియు ననకు; మెద్ది
యాడఁబోవఁగ నెట్లౌనొ?" యనుచుఁ బలికె
నమ్మణిస్తంభుఁడు భవిష్యదర్థవశత. 103

వ. ఇట్లు పలికి వెండియు ని ట్లనియె. 104

తే. "నీకు గర్భంబు గాకుండ నాకు నాకుఁ
గొడుకు నీకూటమిని గలుగుటకు నీకు
వరము లిచ్చినయవ్వాణివాక్య మెట్లు
ఫలితముగ నున్నదియొ? యెందుఁ బదరఁ జనదు. 105

చ. అదియును గాక యంగనల కంగజసంగరకేళికావిశే
షదశలయందు నెక్కుడఁట సౌఖ్యగతుల్ మగవారికంటె!నా
కిదియు నెఱింగికో నిపు డభీష్టము; గావున నిట్లయుండఁ గో
రెద నొకకొన్నినాళ్లు;విహరింపుమునీవును బూరుషాకృతిన్."

వ. అనిన విని సుముఖాసక్తి "యోయనఘ! నీ వేరూపంబున నుండుమన్న నీదువాక్యంబు నాకు వేదవిధిసమానంబు గావున నీపల్కినయట్ల చేసెద" నని తదుక్తప్రకారంబునఁ దనపురుషరూపంబుతోడ నడపుచుండె; మణిస్తంభుండును నట్టి నారీరూపంబున మదనక్రీడలు సలుపుచుండె; నన్వాడు తమసుముఖాసక్తిమణిస్తంభనామధేయంబులు స్త్రీత్వపురుషత్వంబులవెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొని రంత నాకృత్రిమవనిత తనపురుషుండును దానును నానావిహారయోగ్యంబులైనయారామప్రదేశంబులు చూచు వేడ్కఁ దనసింహంబు నాకర్షించి తదారూఢులై దాని యథేష్టసంచారవేగంబునకు సంతసిల్లుచు నంతరిక్షంబునం జరియించుచుండి యెదుట నొక్కపురంబుఁ గని తనహృదయవల్లభున కిట్లనియె. 107

క. "పుర మల్లదె యద్భుతగో
పుర మై వరణమిషలసితపుణ్యస్త్రీనూ
పుర మై విభవములకుఁ గాఁ
పుర మై శోభిలెడు నగ్రమునఁ గనుఁగొంటే. 108

చ. కలకలహంససారసబకప్రముఖాంబువిహంగమండలీ
కలకలనాదలీలఁ దనకైరవతామరసాదిలక్ష్మి జో
కల కలమానసాభ్యుదయగౌరవముల్ సరిరా వటంచుఁ దాఁ
గలకల నవ్వుచున్నపరిఖావలయంబువిధంబుఁ జూచితే. 109

క. ఈరమ్యపరిఖనడుమఁ
బ్రాకారశృంగములతోడ సాలము పద్మా

కారత నొప్పఁగ నిది కా
సారపురం బింద్రు, గొలనిచాడ్పున నునికిన్. 110

క. తోరణము లింద్ర ధనువుల
తో రణము లొనర్ప నొప్పు తోరపుఁబురముల్
సారపురీతుల నీకా
సారపురీతులకు రావు చర్చింపంగన్. 111

ఉ. తోరపువస్తుసంపదలతో రమణీయత నొప్పు నిప్పురం
బోరమణుండ రత్నఖచితోజ్జ్వలసౌధవిహారిణీసక
ర్పూరసువీటికారుచిరభూరిసుగంధసమేతవాతసం
చారకృతావిదూరసురసంప(స)దపూర్వమనఃప్రమోద మై.

క. ఇచ్చోటికిఁ దొల్లియు నే
వచ్చి యెఱుంగుదును; దీని వైభవమహిమం
బచ్చెరు; విందు వసింపఁగ
నిచ్చ యగుచు నున్న యది యధీశ్వర! నాకున్." 113

క. అని పలికి యంతటను "దే
విని దిగవలయు" నని యపుడ నేలకు డిగ్గం
దనసింహవాహనముఁ బ
ట్టి నిజేశుఁడుఁ దాను దాని డిగి నడచి చనన్. 114

వ. అప్పట్టణం బేలురాజు సత్వదాత్ముం డనెడువాఁడు వాహ్యా
ళిం బోయి తిరిగి యరుగుదెంచుచు నాపూవుఁబోఁడిరూపలా
వణ్యంబు లాపోవక నిర్నిమేషుండై నిరీక్షించి తనమనంబున.

క. "ఒంటనిరాజుల కప్పము
గొంటిఁ మే లేర్చి కలికిగుబ్బెతలను; వా

రింటఁ గల; దంతకంటెను
గంటికి నిం పైనవాలుఁగంటికిఁ గంటిన్. 116

క. అనరాదు కాక నాయిం
టనకా దిటువంటిచెలువ నాకంబునఁ గ
ల్గునె? చెప్పనేల సకలా
వనితలనాయకులయిండ్ల వనితలసుద్దుల్? 117

క. ఆసిద్ధుని సంబంధం
బీసౌంద ర్యైకనిధిక నేరీతినోకో!
దోసం బి ట్టటు భావన
చేసినఁ; దెలియుదము వారు చెప్పిన నింకన్." 118

మ. అని చింతింప యదృచ్ఛ నచ్చెలువ త న్నా వేళ నీక్షించినన్
ఘనసైన్యంబులు గొంత మించఁ దనతుత్కారంబు తేజిఁ జివు
క్కున దాఁటించి కుదించి [1]చిత్తరువు బాగుల్ మీఱ నాడించె శో,
భనతద్వల్గనవల్గదగ్రమరుచిస్ఫాయత్కిరీటంబుతోన్. 119

వ. ఇవ్విధంబున ఘోటకంబు నొక్కింతవడి యి ట్టట్టు ద్రొక్కించి యాఁకించి కించి దుదంచితరత్నకంకణక్రేంకారంబులు కంద ళింపఁ గందం బప్పళించుచు నిలిపి యప్పుడు. 120

సీ. కేయూరమాణిక్యకిరణముల్ మెఱయంగఁ
జెలికానిమూఁపునఁ జేయి చేర్చి
రత్నాంగుళీయకప్రభ పేరెములు వాఱఁ
గేలిపద్మంబుఁ గెంగేలఁ ద్రిప్పి
లలితదంతాగ్రకాంతులు [2]దొలంకఁగ దండ
ధరునితో రిత్తమంతనము నడపుఁ

---

1. చిత్తరపులాగుల్. 2. దొలంకఁ గరంక.

దెలిసవ్వాడాలు ముత్తియపుఁజేకట్లఁ బెం
చఁగ నర్మసచివుతో సరస మాడు

తే. మణికిరీటంబు [1]చాలించి మగుడ దిద్దుఁ
దళుకుఁగొనగోర మీసలనులి [2]యొడల్చు
నాచకోరాక్షి తనుఁ జూచు టరసి యరసి
భావజవికారములు కడుఁ బరిఢవిల్ల. 121

ఉ. కంతువికార మీకరణి గాటముగాఁ దనయందు బ్రస్ఫుటా
క్రాంతిగ నున్నచో నొకఁడు కానుక యిచ్చినపూవుబంతి బా
హాంతరసీమ నద్దుకొని యామృగలోచనఁ జూచె దాన న
క్కాంత యొకింతజాఱుచనుఁగప్పు ఘటించుచు మోము వంచఁగన్. 122

వ. అంత నశ్వంబు డిగ్గి తా నొక్కరుండ యాసిద్ధుని జేరంబోయి "మహాత్మా! మీర లెచ్చటనుండి వచ్చితి? రెందుఁబోవుచున్న వారు? మీనామధేయంబు లెవ్వి? యివ్వనిత నీ కేమి యగు?" నని యడిగిన నతండు తమవచ్చినతెఱంగు చెప్పి "యే మణిస్తంభుం డనువాఁడ; నీపూఁబోఁడి సుముఖాసత్తి యనుపేరం బరఁగు" నని పలికి యది తనభార్య యని యెఱింగించిన, నీ కురంగలోచన యేతెఱంగున నైన సన్నిధి నున్నం జాలు నట మీఁద భాగ్యవశంబున నైన నయ ట్లయ్యెడుఁగాని"యని చింతించుచు నతండతనికిం గపటవినయంబునం గృతాంజలి యై.

చ. "హృదయము రంజిలంగ మిము నెంతయు భక్తిని గొన్ని నాళ్లు మా సదనమునందునుంచికొని శక్త్యనుసారకృతోపచా

1. జాఱించి. 2. యొడల్చు †.

రసం,పదఁ బరిచర్య సేయుటకు మామది నున్నది వేడ్కమీఱ
లేతభిమతం బొనర్చు టుచితంబు మహాత్మక సిద్ధశేఖరా! 124

క. అనిన మణిస్తంభుం డం
గనవదనముఁ జూడ "నట్లె కాని మొందుం
డిన మన కేమీ?" యని భ
ర్తను బలికెఁ నగుచు నాకురంగేక్షణయున్. 125

క. ఆరీతి ననుమతించిన
వారలఁ దోడ్కొనుచుఁ జనియె వసుధావరుఁ డిం
పారఁగ నవమణిమయశిబి
కారూఢులఁ జేసికొని నిజాలయమునకున్. 126

తే. ఇట్లు తోడ్కొని చని కరం బింపుమీఱ
నట్టి మణిగేహములుఁ బైఁడిపట్టెమంచ
ములును సొమ్ములుఁ బరిమళమ్ములును జేటి
కాజనంబులుఁ గడు నధికముగ నిచ్చె. 127

క. ఇచ్చి పలుమారు వారల
నచ్చటికిం జని వినీతుఁడై కొలుచుచుఁ దా
నచ్చెలువను దనయొద్దకు
వచ్చుట కడిగించెఁ దగినవారలచేతన్. 128

ఆ. ఆలతాంగియుఁ దన కప్పటి కొక్కింత
గర్భజననశంక గల దటంచుఁ
జెప్పి "సిద్ధసుతుని సిద్ధున కీక యేఁ
గలయ నన్న" ననుచుఁ గడపి పుచ్చె. 129

క. ఆవారిజముఖి కంతఁట
వేవి ళ్లుదయించెఁ జిక్కె నెమ్మేను గడుఁన్

భావము మృద్భక్షణవాం
ఛావర్తనఁ జెందె గర్భసంసూచనగాన్. 130

కవిరాజవిరాజితము.—

కడుఁ గృశమైనసనాభిని మధ్యముఁ
గన్గొని కన్గొని యేమొ బలం
బెడలఁగఁ జిక్కెఁ గరం బపు డంగము
లెల్లఁ దదీయకృశత్వము పోఁ
గడఁగుటయుం బొదలెన్ గఠినం బగు
కాంతచనుంగవ మున్నును దా
బడలదు తత్పరిపుష్టితజెం గను
పట్టెమొగంబుల [1]న ల్పొడవన్. 131

మ. కడుఁ దోరంపుఁబయోధరంబుల మొనల్ గప్పారుచుం బర్వెన
ప్పుడు తద్వక్త్రసుధాంశుబింబ మనయంబుం బాండురశ్రీ
గనం, బడియెన్ గార్తికపూర్ణిమాతిథిబలెన్ "భావించి చూడం
గనె, య్యేడలన్ స్థానగుణంబునం గలుగవే యేమేనియుం
జిత్రముల్." 132

తే. అంతఁ గడుఁ గౌను వాదలె రత్యాశ్ వసలె
వళులు విరియంగఁ బాతెఁ బేరలఁత మీఁతె
నాభి వికసించె గతులమాంద్యంబు మించె
సతికిఁ బ్రొద్దులనెల చొచ్చె జడత హెచ్చె. 133

క. ఈరాజ్ఞోత్తముఁ డంతట
నారమణికి నుద్భవిల్లె నైదు గ్రహంబుల్
సారగుణత నుచ్చస్థా

---

1. నవ్వొదవన్.

నారూఢిం దనర భవ్య మగులగ్నమునన్. 134

సీ. సకలదిక్కులును బ్రసన్నతఁ గాన్పించెఁ
జలువనెత్తావిగాడ్పులు చరించెఁ
గుసుమవర్షంబు లోకుల కద్భుతము చేసె
శుభలీల దివ్యదుందుభులు మ్రోసె
సర్వామరులజయశబ్దముల్ విలసిల్లెఁ
బరఁగఁ ద్రేతాగ్నులుఁ బ్రజ్వరిల్లెఁ
బరమసాధుజనంబు భావంబు లుప్పొంగెఁ
గలుషచారిత్రులబలిమి క్రుంగె

తే. శౌర్యగాంభీర్యధైర్యసౌజన్యనీతి
సత్యకీర్తిప్రతాపాదిసకలసుగుణ
పుంజరంజిష్యమాణభూభువనుఁ డగుచు
నిమ్మహారాజవరుఁ డుదయించినపుడు. 135

వ. బ్రహ్మాదేవుం డితనితల్లిదండ్రులకు నాగంతుకంబు లైనవర్త మానస్త్రీత్వపురుషత్వనామధేయంబులు చూడక సహజ స్త్రీత్వపురుషత్వనామధేయంబు లవలంబించి యవ్విధంబున నివ్విభునకు మణిస్తంభుండు తల్లి యనియు, సుముఖా సత్తి తండ్రి యనియుఁ బలికిన వాఁ డతనివాక్యం బున కన్యథాభావశంక గలదే? యమ్మణిస్తంభుండు పుత్త్రో దయం బైనయనంతరంబ తనతొల్లింటిమగతనంబు తనకును, సుముఖాసత్తియాఁడుఁదనంబు సుముఖాసత్తికిని గలుగునట్లు లాయమచేతం బలికించి యాభార్యయుం దానుఁ దమ తమ పూర్వనామధేయంబులతోడన తిరుగ యోగాభ్యాసభాసురు లగుచుఁ గాసారపురంబునన యున్నవార; లీరహస్యంబు

వారివలనం దార్కాణగాఁ దెలియవలసినఁ దెలియుం" డని
పలికి యి ట్లనియె. 136

ఉ. "ఎప్పు డితండు తల్లి కుదయించెఁ గరంబు విచిత్రలీలమై
నప్పుడ కల్గె యౌవనము; యౌవన మెప్పుడు గల్గెనిచ్చెఁ దా
నప్పుడ వచ్చి యొక్కమణి యమ్ములు విల్లు స్వభావసంజ్ఞతో
నొప్పెడుసిద్ధుఁ; డిందుఁ బ్రథమోత్తరభావముఁ గాన రెవ్వరున్.

సీ. అంతఁ గళాపూర్ణుఁ డనునామ మితనికి
నిడియె నాసిద్ధలోకేశ్వరుండు;
అప్పుడ తత్పట్టణాధీశుఁ డితనిస
ద్యోయౌవనాదిమహోన్నతి విని
"యితఁ డెవ్వఁడో మహాద్భుతవైభవుఁడు; దివ్య
పురుషవర్యుండు గాఁబోలు! నితని
తల్లి నే నితరసాధారణంబుగఁ జూచి
కామించి పాపంబుఁ గట్టుకొంటి;
తే. నిది మఱవఁ జేయఁ దగు నేమి యిచ్చి యైన?"
ననుచు నాసాధ్వికడ కేగి "యమ్మ! మిమ్ము
నెఱుఁగ కొనరించినట్టినాయొగ్గు లెవ్వి
గల్గినఁ గృపార్ద్రచిత్తవై కావు" మనుచు. 138

వ. తత్ప్రియంబుగా నితనికి నిజాధిపత్యం బెల్ల సమర్పించి తాను
మంత్రియై కొలిచియుండె" నని చెప్పిన నలఘువ్రతుం డా
బాలికం జూచి "స్వభావుం డనఁబరగు నాసిద్ధుఁ డెవ్వఁ?
డేమికారణంబున నమ్మణియు శరచాపంబు లితనికిఁ దెచ్చి
యిచ్చె?" నని యడిగిన నది యి ట్లని చెప్పె. 139

సీ. "ఓవిప్రవర! యాస్వభావాఖ్యసిద్ధుండు
విను సుముఖాస త్రిజనకుఁ; డాతఁ
డాపుత్రి జనియించినట్టిపిమ్మటఁ దన
కాంతను విడిచి దేశాంతరి యయి
తిరుగుచు మాహూరీపురమున కేతెంచి
యందు దత్తాత్రేయు నఖిలయోగ
విద్యారహస్యకోవిదు మహామహుఁ దప
శ్చర్యచేఁ దనకుఁ బ్రసన్నుఁ జేసి
తే. కనియెఁ దత్కృపచేత యోగప్రకార
ములు సమస్తంబు; తద్యోగవిలసనమున
భావ మెప్పుడుఁ దనయందుఁ బాదుకొలుపు
చునికిఁ జేసి స్వభావాఖ్య యొనరఁ దాల్చె." 140

ఆ. అనుడు వినయ మొప్ప నలఘువ్రతుండు కే
ల్మోగిచి "సకలబోధములకు నిధివి;
నీ వెఱుంగనియవి లే వెవ్వి; యోగముల్
చెప్పవలయు" ననిన శిశువు వలికె. 141

క. "విమలాత్మక! వినుము ప్రశ
స్తము జీవాత్మపరమాత్మసంయోగము యో
గ మనఁ; దదంగము లెనిమిది
క్రమమున వినిపింతుఁ దత్ప్రకారము దెలియన్. 142

వ. ఆయోగాంగంబులు యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యా
హారధారణాధ్యానసమాధు లనం బ్రసిద్ధంబు లై యుండు;
నందు నొక్కొకటి యనేకభేదంబులగు; నవి యెఱింగించెద
వినుము. 143

మ. యమముల్ సత్యదయాక్షమాధృతి మితాహారార్జవబ్రహ్మచ
ర్యము లస్తేయ మహింస శౌచ మన నొప్పారుఁ ధరిత్రీసురో
త్తమయందుఁ దశభంగులై పరుల బాధం బెట్టకింపారు బొం
కమిసత్యంబుపరార్తికోర్వమిదయాఖ్యం బెంపుమీఱుంగడున్.

క. విను మొరులతప్పులందుం
గనలక సైరించి యునికి క్షమ యనఁ బరగుఁ;
ధనబంధువియోగాదుల
కును హృదయము కలఁగమికిని గొఱలు ధృతియనన్. 145

క. ఎనిమిదికబళంబులు యతి;
కినుమడి వనవాసి; కతని కినుమడి గృహికిఁ;
విను లఘుభోజన మితరుల
కనఘ! మితాహార మనఁగ నభినుతి కెక్కెన్. 146

తే. విహితకర్మంబు లెందుఁ గావించునెడల
మఱినిషిద్ధకర్మంబులు మానునెడల
వాఙ్మనఃకాయకర్మైకవర్తనంబు
సూవె యార్జవమన మహీసురవరేణ్య! 147

సీ. సన్న్యాసికిని బ్రహ్మచారికి నైష్ఠికుం
డగువనస్థునకు నోయనఘచరిత!
స్త్రీసంగమంబును ద్రికరణంబులయందు
నొకయప్పుడును జేయ కునికి బ్రహ్మ
చర్యంబు; ఋతుకాలభార్యాభిగమనంబుఁ
దక్కిన [1]బోంట్లతోఁ దద్విహార

1. చోటులఁ.

మును మానుటయు గృహస్థునకును బ్రహ్మచ
ర్యం; బింక నస్తేయ మనఁగ నెందుఁ
తే. జౌర్య మెఱుఁగమి; యెపుడు నేజంతువులకు
నెగ్గొనర్పక యునికి యహింస యనఁగ;
శౌచమును రెండుతెఱఁగులై శాస్త్రములను
బాహ్యమును నాంతరంబు నాఁ బ్రణుతి కెక్కు. 148

ఆ. అందు బాహ్యశౌచ మనఁగ మృజ్జలములఁ
జేయఁబడినయది ప్రసిద్ధి కెక్కు;
నాంతరం బనంగ ననఘధర్మమున న
ధ్యాత్మవిద్యచేత నయినశుద్ధి. 149

క. విను నియమంబులు పది తప
మును సంతోషాస్తికత్వములు దానేశా
ర్చనసిద్ధాంతశ్రవణము
లును హ్రీయును మతి జపంబులును వ్రతము ననన్. 150

తే. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిక క్రియలఁ గాయ
శోషణము సేఁత తపము; సంతోష మనఁగ
నెప్పు డేమి లాభము గల్గె హృదయవృత్తి
నదియ చాలు నం చునికి సు మ్మనఘచరిత! 151

క. విను పుణ్యపాపములు గల
వనియెడువిశ్వాస మెద్ది యది యాస్తిక్యం
బనఁ బరఁగుఁ న్యాయార్జిత
ధన మర్థుల కొసఁగు టొప్పు దానం బనఁగన్. 152

క. ఈశార్చన మన హరిఁ బర
మేశుం బూజించుటయును నెపుడును రాగా

వేశ్యానృత హింసాప్రము
ఖాశంకలు లేనిహృద్వచోంగస్థితియున్. 153

సీ. అనఘాత్మ! వినుము సిద్ధాంతశ్రవణమన
వేదాంతశాస్త్రంబు వినుచు నునికి;
వైదికలౌకికవర్తనలకు దూర
మగునింద్యకర్మంబునందు లజ్జ
యొయ్యది యది సుమ్ము హ్రీశబ్దవాచ్యంబు
విహితసదాచారవిధులమీఁది
శ్రద్ధ మతి యనంగఁ బ్రస్తుతి కెక్కును
వేదబాహ్యము గాని విమలమంత్ర
ఆ. మును గురూక్తమార్గమున జపించుటయు న
ధీత మగుశ్రుతిస్మృతీతిహాస
ముఖ్యవాఙ్మయంబు మునుకొని యావర్త
నంబు సేఁత జప మనంగఁ బరఁగు. 154

క. వినుము విశిష్టాచారం
బును ధర్మప్రముఖనిఖిలపురుషార్థకరం
బును నగునుపవాసాదిక
మనఘాత్మక! సుప్రసిద్ధ మగు వ్రత మనఁగన్. 155

క. ఈయమనియమంబులు గల
ధీయుతుఁ డధికారి వసుమతీసురవర! ని
శ్రేయసకరాసనప్రా
ణాయామాద్యుత్తరప్రయత్నంబులకున్. 156

వ. ఆసనంబు లనేకభేదంబులం బ్రవర్తిల్లు నందుత్తమంబులయిన కొన్నింటిని వివరించెద. 157

క. విను జానూర్వంతరభా
గనివేశితపాదతలుఁడుఁ గడు ఋజుకాయుం
డును నై కూర్చుండుట యో
యనఘాత్మక! వెలయు స్వస్తికాసన మనఁగన్. 158

తే. వామపృష్ఠపార్శ్వమునన వామగుల్ఫ
మమరఁ బార్శ్వాంతరమున గుల్ఫాంతరంబు
నునిచి గోముఖాకృతి దృఢాసనత నునికి
యమలగుణ! గోముఖాసన మనఁగఁ బరఁగు. 159

సీ. దక్షిణపాదం బదక్షిణాంకమున న
దక్షిణపాదంబు దక్షిణాంక
మున నిడి యిరుగేలు వెనుకగా వీడ్వడ
నిగిడించి బొటవ్రేళ్లు దగులఁ బట్టి
యురముపైఁ జిబుకాగ్ర మొనరంగ హత్తించి
దృష్టి నాసాగ్రసంస్థితము సేసి
యునికి పద్మాసన మన నొప్పు నిందుఁ గొం
దఱు చిబుకవ్యవస్థానియమము

తే. చెప్ప రొకకొంద ఱూరుసుస్థితిగ నడుగు
దోయి యుత్తానముగ నిడ తొడలనడుమ
నట్ల పాణులు నిలిపి నాసాగ్రదృష్టి
యగుచు నునికి పద్మాసనం బండ్రు బుధులు. 160

తే. అనఘ! తుదఁ జెప్పినట్టి పద్మాసనవిధి
యందుఁ జిబుకాగ్రమును హృదయమునఁ జేర్చి
రాజదంతమూలంబున రసన చేర్చి
వాయుకర్షణ మొయ్యనఁ జేయవలయు. 161

క. కుడితొడపై వామపదం
బిడి యితరముమీఁద నితర మిడి నిశ్చలతన్
[1]గడుఁ గుదురై కూర్చుండుట
పుడమిన్ వీరాసనాఖ్యఁ బొలుచు మహాత్మా! 162

శా. అండాధఃస్థిత మైన రేఖయుభయోపాంతంబులన్ గుల్ఫముల్
రెండున్ వీడ్వడఁ జేర్చి బాహుయుగమున్ [2]వ్రేళ్లన్ గడుం
జక్కన్నై యుండన్ జానువులందుఁ [3]బూన్చి వివృతాస్యుం
డై సనాసాగ్రవీక్షుండై యుండెడునట్టియాసనము మించున్
సింహాసంజ్ఞాక మై. 163

మ. తనగుల్ఫంబులు రెండు నండయుగళాధ[4]స్సీవనీపార్శ్వవ
ర్తన నుండన్ ఘటియించి హస్తములఁ దత్పార్శ్వంబు
లత్యంతయత్ననిరూఢిం గ్రహియించి వర్తిలుట యో
ధర్మాత్మ! భద్రాసనం, బనఁ బ్రఖ్యాతి వహించియుండు నది
సర్వారోగ్యదం బెప్పుడున్. 164

క. తగ మేహనంబుపై స
వ్యగుల్ఫ మిడి దానిపైఁ దదన్యం బిడి గ
ట్టిగఁ గూర్చుండుట యోభ
వ్యగుణా! ముక్తాసనాఖ్య మై పెంపొందున్. 165

1. గడు గుబురై. 2. వ్రేళ్లన్. 3. బాఁచి. 4. స్సీవనీ.

క. కొందఱు సిద్ధాసన మని
కొందఱు వజ్రాసన మని కొనియాడుదు రిం
పొందఁగ దీనిని మఱియొక
కొందఱు గుప్తాసన మనుకొంద్రు మహాత్మా! 166

చ. కరతలముల్ ధరిత్రిపయి గట్టిగ రెండును నూఁది వానికూ
ర్పరముల నాభిపార్శ్వములు [1]పన్పడ నాని శరీర మెల్ల నం
బరమున దండలీలఁ గనుపట్టఁగఁ జక్కఁగఁ [2]జాఁచి యున్కి సు
స్థిరయ మయూరసంజ్ఞ మగునాసన మోధరణీసురోత్తమా!

తే. జగతిపైఁ బాదములు రెండుఁ జక్కఁ జాఁచి
పాణులఁ దదగ్రములు బిగఁ బట్టి నుదురు
జానువులఁ జేర్చి యున్కి యోసాధుచరిత!
తాపసేంద్రులు పశ్చిమస్థాన మంద్రు. 168

క. ఈయాసనములు మిక్కిలి
కాయలఘుత్వమును సకలగదనాశనముం
జేయుచుఁ బాపనికాయముఁ
బాయందోలుచును బరఁగు భవ్యచరిత్రా. 169

సీ. ధౌతి నేతికపాల[3]భాతివ స్తిత్రాట
కములు [4]నౌలియు నాఁగ నమరు యోగ
షట్కర్మముల దేహసంశుద్ధికలితుఁ డై
పరఁగ నీచెప్పినభద్రసింహ
పద్మాసనాదులపరిచయం బమరంగఁ
బ్రణవసంఖ్యాభేద గుణనిరూఢిఁ

---

1. గన్పడ. 2. జాఁగి. 3 ధౌతి. 4. నాలికి.

గొమరొందుపూరకకుంభకరేచకం
బుల విశేషంబుతోఁ బొలుపుమీఱు

తే. చున్నయట్టిప్రాణాయామ మోమహాత్మ!
సలుపఁ జలుపంగ మారుతజయము గల్గు
నంతకంతకు సంసిద్ధి నతిశయిల్లు
నాఁడునాఁటికి మేనిలో నాడు లెల్ల. 170

తే. విను మపానంబునకు రెండువ్రేళ్లయెడను
పై నెసఁగుపావకునియున్కిపట్టునకును
పైని తొమ్మిదివ్రేళులపాటియెడను
ధరణిసురవర్య! నాడికందంబు వొలుచు. 171

తే. ఉండుఁ దనువున డెబ్బదిరెండువేలు
నాడు; లొకటియు నూఱు గణ్యంబు లందు;
నందుఁ బదునాల్గు శ్రేష్ఠంబు; లందులోన
మూఁడు నుతి కెక్కు; నందును ముఖ్య మొకటి. 172

వ. పదునాల్గునాడులలోపల సరస్వతీప్రముఖంబు లైనయేకాదశ నాడులు జిహ్వాది వ్యాపారకారణంబు లై పరఁగు; నిడా పింగళ లనునాడీద్వయంబు వామదక్షిణ నాసారంధ్రగామి యగుచుఁ బ్రాణాయామసాధనం బై ప్రవర్తించుఁ; బ్రధానతమం బైనసుషుమ్నాహ్వయనాడి బ్రహ్మనాడి యనం బరగుచు నాడీకందమధ్యవర్తిని యై బ్రహ్మరంధ్రగామిని యై యుండు; నందుఁ బవనంబుఁ బ్రవేశింపఁ జేయుట యుత్తమ యోగం బనంబరఁగు; నింకఁ బ్రత్యాహారప్రకారంబులు. విను మని యి ట్లనియె. 173

సీ. "ఇంద్రియార్థములందు నింద్రియంబులఁ బ్రవ
ర్తిలనీక కుదియించి త్రిప్పుటొకటి;
యవి యెందుఁ జరియించె నది సమస్తంబు నా
త్మయ కాఁగ మనసులోఁ దలఁచు టొకటి;
నిత్యకర్మంబు లన్నియును నాత్మయందు సం
తతము చిత్తముచే సమర్పు టొకటి;
తనువునఁ గలపదునెనిమిదిమర్మస్థ
మలఁ గ్రమముగను గాడ్పు నిలుపు టొకటి;

ఆ. యోగశాస్త్రశీలయుతులు ప్రత్యాహార
భేదరీతు లనుచు నాడుదురుగాన
సాంప్రదాయికముగఁ జెలువుచు నుండెడు
రీవసుంధరాసురోత్తములకు! 174

సీ. పాదాదిగా జానుపర్యంత మవని యూ
ర్వాదిగాఁ బాయుపర్యంత ముదక
ము పాయువాదిగా మరి హృదయాబ్జపర్యంత
మగ్ని యగ్న్యాదిగా నంగనామిఁ దన
భ్రూమధ్యపర్యంతము మరుత్తు ననుదాంది
గా మూర్ధపర్యంత మోమహాత్మ!
నభము వర్తిల్లుఁ; బంచక మవిగ్రహములు; భా
వింపగా వేర్వేఱ విహితగతిని

తే. ధాతృవిష్ణుమహేశసదాశివాఖ్య
దైవతములఁ బృథివ్యాదితత్త్వపంచ
కమున ధారణ నొనరింపఁగా వలయును
బ్రణవమునను బ్రాణాయామభంగు లమర." 175

ఆ. అని మఱియును దద్రహస్యవిశేషంబు
లన్నియును వచించి ప్రాణముఖ్య
పవనగతుల తెఱఁగు పదునెనిమిదిమర్మ
ములును నాడు లుండుపోలుపుఁ దెలిపె. 176

వ. తెలిపి యింక ధ్యానప్రకారంబు వినుమని యిట్లనియెను.

క. "అప్రతిమముగ విజాతీ
యప్రత్యయవాసనానిరాసా మిచ్ఛి
న్నప్రవహాదురుసజాతీ
యప్రత్యయరూప మగుచు ధ్యానము వెలయున్. 178

క. అది సగుణధ్యాన మనన్
సదమలగుణ వినుము నిర్గుణధ్యాన మనన్
విదితముగ నిరు [1]తెఱంగులు;
మొదలిటి యది చేయ నితరమును సిద్ధించున్. 179

చ. సగుణ మనంగ నింక విను శంఖసుదర్శనముఖ్యచిహ్నయుం
బగుపురుషోత్తమాకృతి; తదన్యము నిర్మలసత్యచిన్మయం
బగుపరమాత్మరూప; మది యబ్బుట దుర్లభ మెట్టివారికిన్
సగుణవిలాసచింతనము సల్పఁగఁ జల్పఁగఁ గాని భూసురా!

క. మానసము విష్ణునందున్
లీన మగుచు నించుకయుఁ జలింపక యుండం
బూనుట సమాధి యగు; వి
ద్యానిరతా! [1]యేకరూప మది భావింపన్. 181

వ. ఇది యోగవిద్యాప్రకారంబు; దీనిమహాత్త్వంబునం జేసి

---

1. తెఱంగుల. 2. యుక్త.

యత్తెఱంగున భావంబుఁ దనయందుఁ దిరంబుగా నిలుపుచు
నాసిద్ధుండు స్వభావుఁ డనం బరఁగె. 182

తరల.—
అతఁడు నిత్యము నాత్మయోగసమాధికిన్ విజనస్థల
స్థితి మనంబునఁ గోరి పెక్కులు దేశముల్ చరియించుచున్
గతివశంబున జన్మదేశము గాంచి యందుఁ గడున్ వివి
క్తతల మంచు వసించెఁ బాశతతాళసఘ్న ప్రదేశంబులోన్.

సీ. అట్లు వసించి యోగారూఢి నుండుచోఁ
దనయల్లుఁ డాలిపైఁ గినుకవలన
మదువున నారీతిఁ బడి తన్నుఁ జేర వ
యస్స్తంభనుణి పొసఁగైసయట్టి
వానిఁ గొన్నిట నిచ్చి తాను నఁడ గాని య
ప్పుడొ వనబంధుత్వమును దెలుపఁడ
పోయిన బంధంబు పోనీక తగిలించు
కొనసేల నుగుడఁగ నినుతలంపున
తే. సంత నెంతయు బహుకాల మునుగ నతఁడు
నియతివశమునఁ గిద్ధయోగసిద్ధి వడసి
ప్రాసములోపల వెలువడి యరుగుదెంచె
సకలబుధసేవ్యమైన శ్రీశైలమునకు. 184

ఉ. శీలితయోగవైభవుఁడు సిద్ధుఁడు వేడుక మించఁ గాంచె శ్రీ
శైలము నీలలోహితలసన్మణిచిత్రతపస్సువైభవా
త్తాలము సేవకేష్టఫలదానవిధానపీనదేవతా
పాలము నిత్య[1]వర్ణ్యగుణజాలము ముక్తిలతాలవాలమున్.

1. వర్ణిత.

ఉ. పెల్లగిలెన్ గుబేరు మల; పెంపఱె ఘూర్ణిలె మందరంబు; తా
విల్లయి వంగె మేరుగిరి; వింధ్యమిలన్ నెఱియంగఁ గ్రుంగె; రూ
పెల్లఁ దుషారమాత్ర మగు చెన్న హిమాద్రికి సాజమై ప్రవ
ర్తిల్లెను; గాన శ్రీనగము శ్రీనగ మన్ ఘనకీర్తికిం దగున్.

సీ. నవపుష్పవనము నానామణుల్ గ్రుచ్చిన
పచ్చపట్టుఁగబాయి బాగు నెఱప
ధాతుస్థలంబు లాతతకుంకుమాంగరా
గప్రకారంబునఁ గానుపింపఁ
దెలిడాలు పచరించు సెలయేటి కాలువల్
హారవల్లరులసోయగముఁ దాల్ప
బహువిధోపలయుతోపత్యకాభాగంబు
భద్రాసనము [1]లీలఁబరిఢవిల్ల
తే. నపరధరణిభృన్మూర్ధసమాదరాప్త
పాదకటకంబు లమరంగఁ బ్రణుతిఁగన్న
యన్నగేంద్రుని కనకకిరీటార్పణ కరి
దైనయుడిగంపుఁగత్తె మధ్యాహ్నలక్ష్మి. 187

క. సిద్ధమణుల్ గసుగసులున్
సిద్ధౌషధమూలికా[2]విశేషపుఁబసులున్
సిద్ధరసధునులుఁగూడి ప్ర
సిద్ధిగఁ జేకొన్న రూపు శ్రీగిరి యయ్యెన్. 188

క. పాతాళగంగ యనియెడు
కైతవమున నన్నగేంద్రు కాలికడియ ము

---

1. లీలల నతిశయిల్ల. 2. విశేషపువసులున్.

ద్యోతించు గండశైల
ప్రాతమిషస్థితనగాంతర ప్రతిమలతోన్. 189

చ. ఘనపరిరంభసంభ్రమవికాసములం గసు[1]పట్టినట్టిమి
న్ను సుహారి పేరురంబు తనయందును దార్కొన కుండ [2]నొత్తి ప
ట్టిన నిధిగర్భబాహువన తీవెఁ బ్రవర్తిలు నన్నగంబు శో
భనఖచరద్రుమావిరళపల్లవతల్లజశోణిమాణి గ్గెన్. 190

వ. ఇవ్విధంబున నతిపవిత్రవిచిత్రమహిమంబున నతిశయిల్లుచున్న
యన్నగోత్తమంబు నత్యంతభక్తియుక్తుం డగుచు నధిరోహ
ణంబు సేసి మల్లికార్జునమహాదేవసేవావిధానం బనూనంబుగా
నడపి యస్వచ్ఛావిహారంబున సంచరించువాఁ డందు సంతత
భృగుపాతంబున కాయత్తపడుచున్న మణికంధరుం జూచి
"నీ వెవ్వండ? వీసాహసోత్సాహంబునకుం గారణం బేమి?
యెఱింగింప వలయు" ననుటయు నతండును తనపేరునుం జాతి
యుం దెలిపి తద్భృగుపాతోత్సాహకార్యంతంబు తన పూర్వ
వృత్తాంతంబు సకలంబునుం జెప్ప నంతయు వినంబడి నిజపుత్రీ
జామాతల వృత్తాంతంబున కత్యంతప్రసన్నమానసుం డగుచు
మఱియు నవ్విశేషం బతనికి నెఱుకపడినంత యడిగి తెలిసి
తాను సుగాత్రీజనకుం డగుట వినిపించి తనవృత్తాంతం బంతయుం
జెప్పి శారదాదేవి యాసుగాత్రీశాలీనులకు నిచ్చిన [illegible]
వరంబు లెట్లు ఫలితంబు లగునో యని యొక్కింత చింతించి
"యవి యట్టి సఫలంబులు గాక మానవు గా!" యని నిశ్చ
యించి మణికంధరున కిట్లనియె. 191

సీ. నారదుపరిచర్య నీ[illegible]కాంతకు

---

1. పట్టు. 2. శత్తి.

శిశువు సంగీతసిద్ధిఁ గనుట
యవ్వానికరుణచే హరిభక్తితీర్థయా
త్రాదిపుణ్యంబుల నతిశయిలుట
నడుమఁ బ్రమాదంపునడకఁ జేకుఱినశా
పము రాజ్యఫలముగాఁ బనుపఱచుట
యధికపుణ్యప్రాప్య మైనగంధర్వజా
తిని సముద్భవ మంది తేజరిలుట

తే. యూహ సేయంగ నీ వింక నొందుజన్మ
మమితసాద్గుణ్యసంపన్న మగుట ధ్రువము
పుణ్యవాసన లూరక పోవు సూవె
యెట్లుఁ దమతమఫలముల నిచ్చుఁ గాని. 192

క. సుగుణగణైకనివాసం
బగుజన్మము నీకుఁ గలిమి కాదిమహేతూ
పగమంబ చాలు నిచ్చుట
భృగుపాతంబునకు నే మపేక్షిత మింకన్?" 193

*చ. అనుడు నతండు "శ్రీమహితులై శుచివర్తనులైనవారికిం
దనయుఁడనై జనించుట[1] యెతత్ఫల మంచుఁ దలంచినాఁడ" నా
విని "యటులైన నెంతయుఁ బవిత్రచరిత్రత నీకుఁ గాన్పడం
దనరినవారు మత్సుతయుఁ దత్పతియుం దలపోసిచూడఁగన్.

ఉ. వారలు తల్లిదండ్రులుగ వాంఛ యొనర్చుట మేలు గాదె
యిం, పారఁగ దాన నాకును బ్రియం బగు టొక్కటి యొక్కఁ
డాప్రియం, బూరక పోదు నీమదికి నొప్పగున ట్లిమహోప

1. యదశఫల.

*౧౯౩, ౧౯౪ సంఖ్యలపద్యములు కొన్నివ్రాతప్రతులయందు కానరావు.

కాన మోహ,సాంగుణాఢ్య! యేఁ జలుప శక్తుఁడ మీఁదట
నీకు నెంతయున్. 195

* ... ...

సీ. లొల్లి యొకపురుషు మద్గురువుల నే నాత్మ
పరిరక్షకోటికిని బట్టి మొకటి
కావలయు న టంచు దైవసంప్రేరణ
నడిగిన సృజియించి యట్లు నాకు
నొసఁగుచు "నిది యమోఘోద్యమం" బని పల్కి
హావలు నన్ను "నీవంశ మిఁకను
క్షత్రవంశంబు గాఁ గల" దని యావాక్య
మరసిన నీవు నాయయ్యలునకును
తే. గొడుకవై పుట్టుటకె యనుకూల మగుచు
నున్నయది క్షత్రధర్మ మత్యుజ్జ్వలముగ
జగతియే లెదు తక్కిన సందియంబు
లన్నియును మాని నామాట యాచరింపు. 196

సీ. అనుడు "నశ్లేసి నాయమ్మ చండము విను
మశ్లేసు మాలుపే నత్త సందు
రాజ నొటకును గాపణములు న్నవియ యిం
కను బవిత్రులయింట జనన మొందు
కాంతుచే నిప్పు డీకరిపేశ్వగపుఁజిక
నుఱుకుచున్నాఁడను మఱియుఁ గొంత
మనిలోని మెప నుగ మాన దేనిటికి నం
తేని నెంతటి రాజ నైన నెట్టి

* వ. అని మఱియును విట్టనియె.

తే. పావనులయింటఁ బుట్టిన బహిరబహి ర
రాతివర్గజయం బజస్రమును గలిగి
వర్తిలుట యబ్బురము గాన వగపు గలదు
చిత్తమున నాకు నోమహాసిద్ధవర్య! 197

ఆ. అదియుఁ గాక రాజ్య మను మహాభూతంబు
సోఁకినప్డె ట్టిసుజనులకును
లేనిచీఁకుఁదనము లేనిమూఁగతనంబు
లేనిచెవుడుఁ గొంత యైన గలుగు. 198

తే. వేదశాస్త్రాదిసకలసద్విద్యలందు
నెందుఁ గొదయించుకయు లేక యొసఁగునట్టి
బ్రాహ్మణులగోష్ఠిచే నట్టిరాజ్యదోష
ములు నివారింప నగు నని తలఁచితేని. 199

ఉత్సాహ.—

భోగ్యవస్తుతృష్ణ లేమిఁ బుడమి తేనిదానముల్
యోగ్యములును గామిఁ జేసి యొల్ల రుత్తమద్విజుల్
మృగ్యతముల వారి వెదకి మెచ్చఁ గొలిచి తెచ్చికో
భాగ్య మతని కబ్బు టరుదు బ్రమకె యదియునక్కటా! 200

వ. అట్లుత్యుత్తమద్విజులచిత్తంబు నారాధించి చేర్చుకొనియెద
నన్నఁ దద్వివేకం బెన్నినాళ్లకుఁ గలుగవలయు? నివియే
యెంచిచూచిన నొక్కటొకటియె మిగుల నసహ్యంబు లగుచు
హృదయశల్యంబు లై యున్నయవి; నీవు సకలకార్య
ఘటనాతి సమర్థుండవు. నాకు నివ్విచారంబు వాయ నొక్క
తెరువు సూపి రక్షింపు మని మణికంధరుం డాస్వభావాఖ్య

సిద్ధు నెంతయుం బ్రార్థించిన నతండు నతనికి విషాదనివార ణంబుగా నిట్లనియె. 201

క. "సతతముం బెంపొందుఁ జయో
న్నతి యొసఁగెడు నొక్క విల్లు నవశరములు నీ
మతికిం దగినవి సృజించెద
క్షితి దత్తాత్రేయునియ కకృత్యము గలదే? 202

శా. నీ కింకన్ సృజియించి యద్భుతపుమాణిక్యంబు నే నిత్తుఁ దా
నాకర్షించును నీడుసేవ గొను సర్వామ్నాయ శాస్త్రాదివి
ద్యైకాధారత నొప్పువారి; నది యాత్మాలోకమాత్రంబునం
జేకూర్చున్ సకలార్థి తాళి కళల క్షేమాయురారోగ్యముల్.

క. అని యపు డొకసింగిణి వి
ల్లును వాడిమెఱుంగుటమ్ములును గెంజాయం
దనరారుమణిశిలకయుం
దనమాహాత్మ్యము ప్రకాశితముగ సృజించెన్. 204

తే. ఇట్లు సృజియించి "వీని నీ వెప్పు డుపదయ
మొంది తలఁచిన్న యున్నయ ట్లొనప నిత్తు
నేను గనుపెట్టుకొని వచ్చి; 'యివి యొదవుట
యెట్లు? యెన్నినాళ్లకొ?' యని యెన్నవలదు." 205

వ. అని పలుకుచుండ. 206

సీ. అప్పుడా చేరువ నడుగుచుం దద్వాక్య
ములు విని శివరాత్రిపుణ్యకాల
శోభితమల్లికార్జున దేవభజనోత్స
వాయాతులై సముదాశయుండు

నతనిభార్యయుఁ బురోహితులు నచ్చోటికి
నరుదెంచి యాసిద్ధవరునినామ
మడిగి యొఱింగి మహాసమ్మదమున సా
ష్టాంగప్రణామంబు లాచరించి
ఆ. "మాకు ఫలిత మయ్యె మల్లికార్జునదేవు
సేవమహిమ యిపుడు సిద్ధవర్య!
నిన్ను వెదకివెదకి కన్నులు సాఫల్య
గరిమఁ జెందె నిచటఁ గనుటఁ జేసి." 207

వ. అనిపలికినంతలో నృపాలుండు. 208

మత్తకోకిల.—
"ఏ మదాశయుఁ డక్షమహీశుఁడ హేహయాన్వయజుండ;ని
భ్భామ యోయనఘాత్మ!మత్ప్రియభార్య;వీరు పురోహితుల్;
ధీమహత్త్వగుణాభిరాములు దివ్యతేజులుబుగ్యజు
స్సామతుర్యమహాగమక్రమసంప్రదాయధురంధరుల్. 209

క. ఓయనఘాత్మక! దత్తా
త్రేయమహామునిని మాహురీపురనిలయుం
జాయయు నేనును వీరిస
హాయతఁ గొలిచితిమి బహువిధారాధనలన్. 210

తే. కార్తవీర్యార్జునుఁడు చక్రవర్తి యగుచు
నంత ఘనుఁ డౌట నాయోగి నాశ్రయించి
కాదె! తద్రాజకులజుఁడఁ గాన నేను
నమ్మునీంద్రు భజించితి నవ్విధమున. 211

వ. ఆదత్తాత్రేయుం డంతట నాకుఁ గలలోనం గానుపించి
మదీయభక్తుండు స్వభావుం డనుసిద్ధుం డొక్కరుండు గలం;

డతనివలన నీకాంక్షితార్థం బీడేఱు; నతని సందర్శనంబు సాధించునది యని చెప్పిన, నేను దేవరయున్నచోటును, స్వరూపంబును నెఱుంగక యనేకవిధంబుల నరయుచు నిచ్చటికి నిద్దేవతామహోత్సవంబునకు వచ్చి యిప్పటిమీమాటల దత్తాత్రేయశబ్దంబు వినంబడుట నిది దెలిసి పోదముగాక! యని చేర నేతెంచితిమి; మాకుం జిరప్రార్థితం బైనభవద్దర్శనంబు దొరకె; నిఁక మాయభీష్టంబుఁ సిద్ధించిన ట్లగుఁ." నన విని, యాసిద్ధుండు తను బ్రసిద్ధునిం జేయఁ బన్నినగునపులపన్నుగడకు నద్భుతసంతోషంబు లంతరంగంబున నెంతయుఁ గండులింప "నింతభక్తవత్సలుండవే!" యని యమ్మునిం దలంచి కేలు మొగిచి యంత నారాజునుం జూచి యి ట్లనియె. 212

క. ఏ నెవ్వఁడ నీకోరిక
లీ? నైనను మద్గురూక్త మిది యంటే గదా!
యానియతిచేత నెల్లవి
గా నున్నవి యట్లొసఁగెదఁ గానీ చెపుమా. 213

క. అనుడు "జయంబును సంతతి
యును నాయభివాంఛితంబు లోయంచితవ
ర్తన" యనుచు విన్నవించెను
జననాయకుఁ డతని; కపుడు సంయమివరుఁడున్. 214

వ. అటమున్ను దాస్పృజించినధను ర్బాణంబులను మణికంధరునిం జూపుచు ని ట్లనియె. 215

సీ. "మానవనాథ! యీమణికంధరునకు భూ
విభవంబునందును విజయసిద్ధి

గావించుకొనుటకు నే నీవిల్లు నమ్ములు
నిటమున్నుగా సృజియించినాఁడఁ
గావున నితని కొక్కనికిఁ దక్కఁగ నన్య
రాజుల కెందుఁ బరాజితుఁడవు
గాక నీవు జయింతు గట్టిగ" నన, "నట్ల
కానిండు; మీకృపఁ గలిగినదియ
తే. చాలుఁ; గడమకు మఱి యేన చాలుదుః మణి
కంధరుని కీధనుస్సాయకముల నపుడు
గాఁగలజయంబు తదితరకర్మకత్వ
మునను సిద్ధింప నేర్చునే?" యనియె రాజు. 216
మ. అనఁ దద్గర్వపుమాటకుం గనలి "యీయస్త్రప్రభావంబుచే
నిను నజ్జన్మమునం దితండు గెలుచుం నిస్సంశయం; బట్లు గె
ల్చినమాత్రంబును గాక యీడిగను నీచేతం గళత్రంబుచే
తను జేయించుకొనంగలం"డనియె సిద్ధశ్రేష్ఠుఁ డారాజుతోన్.
ఉత్సాహ.—
అనుడుఁ [1]దత్పురోహితుల్ మహావినీతితోడ నా
తనికిఁ గేలు మొగిచి "యోయుదాత్తచరిత! యేమి యీ
యనకుఁ దెలియు? మూఁడుమాట లాడుతప్పు; లేము మీ
కొనరఁ బల్కఁగలమె? యస్మదుక్తి తెఱఁగు లెంతురే? 218
తే. [2]మీరు గురువుల [3]కుల మని మిమ్ము వెదకి
కొనుచు వచ్చుట యొకటియే గుఱిగఁ జూచి
యీనృపతికోర్కి లీడేర్పఁ డెట్టు లైన"
ననుడు వారలఁ జూచి యి ట్లనియె నతఁడు. 219

---

1. దమ. 2. మీగురువు సేవకుల మని. 3. రగటనుమి.

ఉ. [1]"తప్పదు నాదుమాటలు విధాత లిఖించిన వ్రాఁతసుం డిలం
దప్పక యెల్లరాజులను దాను జయించును మీనృపాలుఁ డేఁ
జెప్పినవానిఁ దక్క నిఁక సేవయు వానికిఁ జేయఁ జాలఁ డెం
పొప్పఁగ నాలుఁ దానునునయుల్లమునందువిముక్తమానుఁడై.

క. మీనరపతిమదిఁ గలసం
తానపుఁగోర్కియు ఫలించుఁ దత్సేనతఁజే
దానును భార్యయు నేలిక
పూనినయొకమణివిశేషమును గనుఁగొనఁగన్. 221

వ. అనిన విని వారలొకింత చింతించి. 222

శా. "మాభోగంబులె యాత్మభోగములు గా మామాటయే
మాట గా, నోభవ్యాత్మక! మమ్ముఁ బాసడపుకొం చున్నాఁ
డితం డిమ్మహాసౌభాగ్యంబున నున్న మూఁకను దగన్
సంసేవ్యుఁ డెవ్వాఁడు దాసీభావంబున నీతఁ డట్లు పరుఁ
బా సేవించు కాలంబునన్?" 223

మ. అనినన్ "మీమహిభర్త యేలికయె మీ కారాధ్యుఁ డా
వేళ న్నాతనిభూషామణి మీకు నెంతయుఁ బ్రమోద
స్ఫూర్తి గావించుచున్, దనరున్ మీఁదలు నిమ్మదాశయుఁడుఁ
దత్సాంగత్యనిత్యోత్సవంబునఁ బూర్ణోన్నతు లన్నియున్
మఱచి యుంపున్ గాంతు రత్యంతమున్." 224

వ. కావున మణికంధరుండు వసుంధరాపతి యగుచు జన్మించు
నందాఁక యథేష్టవిజయవిహారంబుల మీరాజు ప్రవర్తిల్లఁ
గలం; డటమీఁద మదుక్తప్రకారంబునం దత్సేవ నేయం
గలండు; మీరును దన్మణిస్పర్శమహిమంబున మహానందంబు

1. తప్పదు నాదుమాటయది ధాత.

నొందెద రని పలికి స్వభావనామసిద్ధుండు వారి నందఱ
ననిపి, తానును మణికంధరుని వీడ్కొని నిజేచ్ఛం జనియెఁ;
దద్వచనప్రకారంబున మదాశయుండును సకలశత్రుజయం
బునఁ దేజరిల్లె" నని చెప్పిన విని యలఘువ్రతుండు "మణి
కంధరుం డట్లు సిద్ధుని వీడ్కొని యటమీఁద నేమి చేసెఁ?
దద్వృత్తాంతంబు వినవలతుం జెప్పు" మనుటయు. 225

ఉ. కావ్యకళారసానుభవకౌశలనూతనభోజరాజ సం
స్తవ్యనవీనగానసరసత్వమహత్త్వమరుత్తనూజ క
ర్తవ్యవివేచనారచనధార్మ్యగుణావరధర్మరాజ శా
స్త్రవ్యసనానుపాలన బుధవ్రజపాలన పుణ్యఖేలనా. 226

క. కించిదుదంచితరాగదృ
గంచలరుచినూతనాతపాంకుర రేఖా
వంచితసకలప్రతిభట
సంచయగర్వాంధకార జలధిగభీరా. 227

మణిగణనికరము. సమధికవితరణచతురిమగరిమ
క్రమజితరవిసుతఘనసితకిరణా
శమదమముఖగుణసముదయకలనా
విమలితనిజమతివృతగురుచరణా. 228

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ
పింగళి యమరనార్యతనూభవసౌజన్యజేయ సూరయనామ
ధేయప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయం బను మహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

షష్ఠాశ్వాసము

మత్ప్రపదనఖకాంతి
స్తోమప్రచితానతాఽచూడామణిని
షాఙ్గ్రిమోద్ధామప్రభావ
స్థేమశ్రీకృష్ణ నారసింహానికృష్ణా. 1

వ. అవధరింపు మస్మద్గురులాలస యాలఘుప్రతుం జూచి సీ
వడిగిసమణికంధరుని వృత్తాంతంబు సకలంబును వినిపించెద
విను మని యిట్లనియె. 2

క. అచలధృతి నతఁడు తపస్త్రీల
వచనసుగణిఁ బగిసనియమవర్తన మమరన్
శుచి నై యాచటి డగ్గఱి
యుచితస్థితి నిలిచి యుఱక నుంకించుతఱిన్. 3

ఆ. మథనసమయఘూర్ణమానాబ్ధి పోలెఁ బెన్
మ్రోఁత లడరఁ [1]బరుసమూఁక లెల్ల
బిట్టు కలఁగి తల్లి బిడ్డఁ బట్టక పోఁతె
సతనిమది మహోద్భ్రాంతాకులముగ. 4

---

1. బరస.

వ. అంత. 5

మ. బిగిచన్నుత్తులు గుత్తపుం[1]బయఁటలోఁ బింపిళ్లు గూయంగ శీ
ఘ్రగతిన్ భామ యొకర్తు వచ్చి "యిదె యోగంధర్వ!
నీ వాంఛ దీ, భృగుపాతంబుఫలంబు నీపరసవారిం గావు"
మంచున్ ధగద్ధగితాశాంతర మైనఖడ్గ మొకటిం దత్పాణి
కిచ్చెన్ వెసన్. 6

వ. తదనంతరంబ. 7

సీ. చుట్టుపట్టుల నున్నయట్టిపెన్మ్రాఁకులు
బలువడిమైఁ దూఁటి పాఱునవియు
గండోపలంబు లుద్దండవేగాధికో
ద్ధతిఁ జెక్కలై రాలఁ దాఁకునవియుఁ
గరిసింహశార్దూలశరభాదిమృగముల
నుగ్గునూచంబుగా నుఱుచునవియు
నంతరిక్షమున నత్యంతంబు దట్టమై
పందిటిబాగుగాఁ బర్వునవియు

తే. నగుచు బలితంపుటినుపక ట్లమర నొప్పు
వెండిగునపంబులో కాక వెండికట్లు
యినుపగునపంబులో యనఁ దనరి కురిసె
నెంతయును జిత్తజల్లుగ నేదుమూండ్లు. 8

క. మణికంధరుండు తద్ధా
రుణశిలలీవృష్టి మిగులఁ గ్రొత్త యగుచు వీ
క్షణముల కత్యద్భుతకా
రణ మై తనరారఁ జూచి ప్రమదం బలికెన్. 9

---

1. బయిఁట.

ఆ. "చెలువ! యీయపూర్వశలభీప్రవర్ష మె
క్కడిది? యీమహాసిఁ గార్య మేమి
సేయు మనుచు నాదుచేతికి నిచ్చి? తె
వ్వతెవు నీవు? వినఁగ వలయు నాకు." 10

ఉ. నా విని యింక నేమియు వినన్ గణకోవిద! నీ కొకింతయుం
దావల మెద్ది యాకపటదైత్యుఁడు చెప్పిన కేగుదెంచు నే
మో వడిఁ బర్వఁ జొచ్చెఁ గడు ముండ్లవాని యెదుర్చు
మింతటన్, నీవు మహాసి[1]చేతను బిసిర్చఁగ వేగతఁ జక్కఁ
జేయుచున్. 11

ఆ. ఏదురూపుతోడ నదిగో సహింపక
గర్వసంధ వాఁడు దుష్టగ్రహమ్ము
నీకు నెదురు వచ్చు; నాశస్త్ర మిటు మించి
రాకయుండఁ జూడుము దయమతోడ." 12

వ. అని సత్వరంబుగాఁ బ్రార్థించిన నాయింతిం జూచి. 13

చ. అమరవిరోధిఁ ద్రుంతు నిదె యుంగన భీరుల కెల్ల భీతి నీ
ర్చుము వెసఁ బొమ్ము నమ్ము మనసందున గనలేక దయ యొప్ప
దప్పక దృఢముసుఖండకాండభుజాశిఖరంబునఁ దతండు ప్రచండ
మండలాగ్రము జళిపించుచున్ గిరగిరన్ దిరుగన్ నెగ
వైచి పట్టుచున్. 14

వ. ఇట్లెలుంగున నత్యంతోత్సాహసంభ్రమంబునం గదలి. 15

మహాస్రగ్ధర.—
శలభీసందోహముం దోస్సమధికలసిమా
శ్చర్యచాతుర్యచంచ

1. చేత నవి ని. 2. దండమునందుఁ బ్రచండ.

విలసద్ఘోరాసిధారావిహృతి హతము గా
వించుచుం బోయి కాంచెన్
శిలసంతానంబు మేనన్ గగురు పొడిచి క
[1]న్పట్ట నున్నట్టియేదుం
దలితామ్లాన ప్రసూనద్యుతి[2]శిలలవనీ
ధుర్యధాత్రీధరంబున్. 16

వ. ఇట్లు కాంచి నిరంతరాసారం బైనతద్ఘోరశిలలీవృష్టిఁ దన కృపాణవిహరణవిచిత్రవేగంబునఁ దుత్తుమురు సేయుచు నక్కపటదానవు నుద్దేశించి. 17

క. "ఓరి! యవివేకి రాక్షస!
యీరూపవికారవృత్తి నేమి గలదు? దు
ర్వారత నీదుజగద్ద్రో
హారంభము నిన్నుఁ జెఱుప కకట విడుచునే! 18

సీ. దిగ్గజంబులకును దేటి చూడఁగ రాక
యేపారుగజదైత్యుఁ డేమి యయ్యె?
మొగులలో నుండి యమ్ములవాన గురియించు
నింద్రజిద్దానవుం డేమి యయ్యె?
విశ్వమంతయు నిండ వృద్ధిఁ బొందుచు సురా
హితకారి యగు వృత్రుఁ డేమి యయ్యె?
జగ మెల్లఁ జాఁపచుట్టుగఁ జుట్టె ఘనశక్తి
నెసఁగుహిరణ్యాక్షుఁ డేమి యయ్యె?
తే. వెండియును బెక్కుమాయల వెలయునట్టి
వారు శంబరప్రముఖు లే మైరి వినవె?

---

1. పట్టుచున్నట్టి. 2. శిలల.

యకట! యోరిదురాత్మ! యీవికృతరూప
మేమిటికి వచ్చు? నిదె వధియింతు నిన్ను." 19

చ. అన విని రక్కసుండు నగి "యక్కట! యెక్కడివాఁడు వీఁడు? డచే
తనుఁడొ మతిభ్రమాన్వితుఁడొ సుదుష్టలితాత్ముఁడొ పుట్టు వెఱ్ఱి
యో?, తనభుజసత్వ మెక్కడ? యథగికృతదిక్కరివిక్రమ
ప్రవర్తను నను దాఁకు టెక్కడ? విధాత కడుం [1]జెడఁ జేసెనో
సుమీ!" 20

వ. అని యతని నుద్దేశించి. 21

క. బ్రదుకు కొల్లకున్న రా ర
మ్మెదురుగ నిటునంటిమాట లిమ్మెయి నేలా
వదరెదఁగ? "వొంతుల కోపని
గుదియలునుం గలవె?" సిదుకొ వ్వడఁగింతున్." 22

చ. అనుచు నొకింత [2]సైమలఁచి యత్యధికోగ్రశరౌఘవృష్టిచే
ముసుఁగఁగఁ జేయ దానిని సముద్ధతఖడ్గవిహారచాతురిన్
దునుముచుఁ జేరి తద్గళముఁ ద్రుంచె నడిన్ హుణికంధరుండు త
ద్ఘనశరజాల మాతెఱపి సిన్ నెసఁ దాఁకి గతాసుఁ
జేయఁగన్." 23

క. అని చెప్పిన నలఘుప్రతుఁ
డనయంబును గుతుకయుక్తుఁడై "యొవ్వాఁ డ
ద్దనుజుం? డాతని నాకీ
తిని దునిమించినది యెవతె? తెలియఁగ వలయున్." 24

వ. అనిన విని యా శిశువు వారి యివ్వరి తెఱంగును వివరించెద
వినుమని యిట్లనియె. 25

1. జెడ. 2. సైమఱచి.

క. "మహితాత్మక! యాదైత్యుఁడు
మహిషాసురమాతులుని కుమారుఁడు దుర్గా
నిహతుఁ డగువాని విని తా
నహితము దుర్గకు నొనర్ప నాత్మం గోరున్. 26

తే. వాఁడు శిల్యాసురుం డన వసుధఁ బరగు
శిల్యరూపత నునికిఁ దచ్ఛిలలచయము
గడ్డపాఱలకై వడిఁ గానుపించి
పేర్చుట ఖనిత్రశిలుఁ డనుపేరుఁ గలదు. 27

వ. మహిషాసురునిఁ జంపినసూడు తనమనంబునం బాయక యివ్విధంబున దుర్గయందు బద్ధమత్సరుండై యారాక్షసుండు.

చ. క్షితితల మంతయుఁ వెదకి చెందుదునో వెసఁ గాళికార్చనా
వ్రతపరు లెంద అందఱ నవారణ? నెయ్యెడలందుఁ జండికా
యతనము పేరులేక ఖిల మై చనఁ గూల్తునొ? [1]యొూర్చు టెట్లు కో, మతి నొకయప్పుడుఁ విడక మండఁగఁ బెట్టుచు నున్న కోపమున్. 29

ఆ. ఏను గినుకఁ బూని యిట్లు కావింప నే
మనుచు నుడుకు [2]నొకొ బలాంతకుండు
పేదకోప మెందుఁ బెదవులచేటుగా
కుడికి యేమి సేయనోపు నన్ను ? 30

క. భార్గవుదీవనఁ గన్నయ
నర్గళమద్విపులబలమహత్త్వము సుమనో
వర్గమునకు లోఁబడునే ?
దుర్గాశక్తికిని వేఱవ దుర్దమశక్తిన్. 31

1. యూర్చు. 2. నో.

తే. ఏయుపాయంబుచే నైన నెచ్చిరిలఁగ
నీక రాక్షసకులము రమేశ్వరుండు
దునుము ననుశంక యొక్కటి మనమునందు
నున్నయది; దీని కెద్దియో యుక్తి [1]యింక ? 32

క. దీనికిఁ దగినయుపాయము
గానంబడుదాఁక శాంతి కంథ తనువునం
బూని చరించుట మేలౌ
దానవకులుఁ డయ్యు నితఁడు ధార్మికుఁ డనఁగన్." 33

తే. అనువిచారంబుతో నొకవనములోన
వాఁడు వర్తిల్లఁగా దైవవశత వచ్చె
నచటి కభినవకౌముది యనుతుషార
కరకిరణజాహ్నరోజాతికన్య యొకతె. 34

ఉ. వచ్చినఁ దద్విలాసవిభవంబున కద్దనుజేంద్రుమానసం
బచ్చెరువంది మున్నటిసమస్తవిచారముఁ దక్కి మిక్కిలిన్
హెచ్చినపచ్చవిల్తుపస నెంతయుఁ జంచలభావ మొందఁ దా
నచ్చపలాక్షిఁ జీర్ణనిరయో నద్దివిజప్రతిపక్షుఁ డిట్లనెన్. 35

ఉ. "కోమలి! నాదు నెట్టగొడఁ గొట్టినపిండి సమస్తలోకముల్
నీమది కింపు లైనయవి నిర్భరశక్తి నిదే సమర్థుఁడన్
నీమహనీయరూపరమణీయతకుం దగునట్లు గాఁగ నే
నేమగరూపు లైన ధరియింపఁగ నేర్తును గామరూపి నై. 36

ఆ. నన్ను నేలుకొనుము" నావుడు నేమియు
ననక త న్నెనాస ఁ నలోక

1. యనుచు.

ములఁ దిరస్కరించి జలజాక్షి యటు వాసి
చనుచు నుండ నతఁడు కినుకతోడ. 37

ఆ. "నాతి! యిట్లు వేఁడు నన్నాదరింపక
పోవునిన్ను [1]నింకఁ బురుషుఁ డొక్కఁ
డేలెడునె తలంక? కేరికి నెన్నిగుం
డియలు గలవు నాదుప్రియను జేర?" 38

క. అని వెఱపించిన నది దన
మనమునఁ జల మొదవ "నిన్ను మడియించిన వా
నిని దక్క నే వరింపను
విను మది నాప్రతిన దీని విడ నిఁక" ననియెన్. 39

చ. అనుడుఁ దదుక్తిక్రూరతకు నద్దనుజుండు గడుఁ ఘనంబుగాఁ
గినిసియుఁ బోవ నిచ్చె నొకకీడును జేయక యవ్విలాసినిన్
మనమున 'నెప్పు డేలెదఁగునం దన కబ్బునొ దానిసంగమం'
బనునడియాస యాకినుక కత్యధికం బగుచుం బ్రవర్తిలన్. 40

తే. అది మొదలుగాఁగ నాకన్య యరయుచుండె
"వాని మడియింప శక్తుఁ డెవ్వాఁడొ? యనుచు
వాఁడు" దనుఁ జంపఁబూనినవానిఁ జంపఁ
దనకు వర మెట్లుసాధింతు" ననుచు నుండె. 41

తే. అంతట మృగేంద్రవాహనయాలయమున
కతఁడు దైవవశంబున నరిగి యందుఁ
బ్రస్తరస్తంభలిఖితాక్షరములు చూచి
చదువుకొనుచోఁ దదంతరసరణియందు. 42

క. "ఈమెఱుఁగుగండకత్తెర

1. నొక్కపురుషుఁ డింక, నే.

చే విడిదల యిచ్చుసాహసికుఁడు శిరం బ
ట్లే మగుడఁగ నదుకుకొనం
గా మని చంపుఁ దనుఁ జంపఁగడఁగినవానిన్." 43

క. అనియెడియర్థముఁ గనుఁగొని
తనయభిమతసిద్ధి కది నిదానం బగుటన్
మనమునఁ గడు సంతోషము
దనరారఁ దదుక్తరీతిఁ దప్పక నడపెన్. 44

తే. నడపి తత్ఫలసంసిద్ధి నమ్మికఁ దన
కెందు నెదు రింక లే దని డెందమునను
గరము గర్వించి యపుడ యాఖలుఁడు పూనె
నమ్మహాశక్తి[1] తా గుడి నవనిఁ గూల్ప. 45

క. అభినవకౌముదియును స
ర్వభూమిమండలమునందు వానిఁ దునుమఁ జా
లుభుజాబలాఢ్యు నరయుచు
శుభ మగుతచ్ఛక్తిమహిమసుద్ధి విని నుదిసెన్. 46

క. తనకోర్కి కెద్దియేని నొక
యనుకూలం బైనత్రోవ యచ్చో సమగూ
రునొ యని యక్కడికిని జూఁ
జను దెంచుచు నాఖనిత్రశలునిం గనియెన్. 47

క. కని "యీఁ డిక్కడి కేదో
ట నుండి ప్రత్యక్షమయ్యె నిక్కము? యెడగాఁ
జను తెరువు లేదొకో!" యని
మనమునఁ దలపోసె నంతమాత్రన వాఁడున్. 48

1. తో గుడి.

తే. ఆచకోరాక్షిఁ జూచి "యోయలరుఁబోఁడి!
యేను బ్రార్థింపఁ గైకోక యెట్టివానిఁ
గాని వరియింప నంటివి గర్వవృత్తి
నల్లనాఁ డొకవనములో?" ననుచుఁ బలికె. 49

చ. తన కపు డబ్బినట్టివరదర్పముచే నతఁ డట్లు పల్కఁ నీ, సొనరఁగ
"మీర లెవ్వరును నూఁకొనకుం డిటు చూచిచెప్పెదన్
నిను హరియించునట్టిమహనీయబలాఢ్యుని గానియే వరింతున్.
ప ననుచుఁబల్కితిం గలదె పల్కుసకె?" గనియెన్ వధూటియు

తరల. అనిన "నె గ్గన నింక నెగ్గియొ యంబుజాక్షి! యెఱుంగ నే
ననువుగా నలతాళికంబమునందు వ్రాసిన వ్రాఁతఁ గ
న్గొనుము మూర్ధము గండకత్తెరఁ గూలఁ జన్నియుఁ గ్రమ్మఱన్
మనినయట్టిననుం గనుంగొను మాట లెవ్వియు నేటికిన్?" 51

వనమయూరము. నా విని సుపర్వలలనామణి వెసం ద
ద్దాళిలిఖితాక్షరకదంబకము నాగ
క్షోణిపరునిమస్తకము గొంత యదరుల్ ప్ర
స్త్రావనియుఁ జూచి కడు నాకులతఁ జెందెన్.

స్రగ్ధర. ఈరీతిన్ ఖిన్నయై "నాహృదయము వెత యూ
హించి వారింప దిక్కె
వ్వారున్ లే; రింక నిద్దేవతకె యురుకృపా
వర్తనన్ నన్నుఁ బ్రోవన్
భారం" బంచున్ వెసం దత్పదముల కెరఁగెం
బర్వానం బోయి గర్భా

గారంబుం జొచ్చి వాఁ డక్కడనె తనదురా
కం బ్రతీక్షించుచుండఁగ్. 53

వ. ఇవ్విధంబునఁ బాదంబులం బడి లేవక తనతొల్లింటి ప్రతిజ్ఞా ప్రకారంబును ఖనిత్రశిలలుండఁపు పలికిన యుల్లసంపుఁబలుకును నతనిగర్వకారణంబును వినిపించి, “యోమహాదేవి! యేను వెనుకముందెఱుఁగానక [1]కళవళపడి యున్నదాన; నాకు నెట్లో ప్రతిజ్ఞాభంగంబు గాకయుండఁ దోవ యొకటి సంఘటించి రక్షింపు.” మని ప్రార్థించె. మృగేంద్రవాహనయు నమ్మహారాక్షసునిచేతఁ బనసదోషమహాకాస్త్రంబునకు నివారకం బగుచు నొపవినయాయువిదరాకను సంతసిల్లుచుని కిం జేసి యప్పటితత్ప్రార్థనంబునకు శీఘ్రప్రసన్న యగుచు ని ట్లనియె. 54

ఉ. “ఈపసుఁ జంపు పన్ను వధియింపఁ గడంగినవానిఁ జంపుటో
పైదలి తప్పు; దుష్టు ననుగుప్పతి నిచ్చుట నాత్మనుస్థిక
చ్ఛేద మొనర్చుకొన్న తనిఁ జంపుస్థలంబును మాన్ప వచ్చునే?
నీదుప్రతిజ్ఞకుం బగటించి ఘటించెద నొండుపాయమున్”

సీ. అని కొంత చింతించి యద్దేవి యభినవ
కౌముదిఁ జూచి యోకమలవదన!
వీనిసాహసకర్మవృత్తికి ఫల మెట్లు
దానుఁ జంపఁ బూనునాతనిని జంపు
టింతియ కాని తా నెట్లును బాసి
[illegible] యనుండఁగ నియమానంబు [illegible]
కావున నధికని[illegible] [illegible]

1. కలవర.

నిని జంపి చచ్చు నన్నియమశక్తి
తే. నీప్రతిజ్ఞయుఁ దలఁప వీనిని దునిమిన
తీవ్రశౌర్యు వరించు టింతియ కదన్మ!
యతనిమఱుమేనయైన నీప్రతిన దప్ప
కుండ వరియింపవచ్చు నీ కుచితవిధిని. 56

ఆ. ఇంక నట్టిఘనుని నెన్నిక మీఱంగ
నిశ్చయింపవలయు నీరజాక్షి!
యని యొకింత చింత యొనరించి తదుపాయ
మాత్మఁ గాంచి మోద మలరఁ బలికె. 57

సీ. మణికంధరుం డన గుణనిధి యొక్కఁగం
ధర్వకుమారుఁ డో తలిరుఁబోఁడి!
తన శోకకారణంబునఁ జేసి యొనవిన
యవితథోద్యమము మహాసి యొకటి
యిదె నాదుసన్నిధి నిడి పోయినాఁ డని
యాయింతి కాఖడ్గ మపుడు చూపి
నీ విది కొనిపోయి యావీరవరుచేతి
కిచ్చి వే చంపింపు మిద్దురాత్ము
తే. వీఁడు నీరూపునఁ జిక్కి వెంటవెంట
వచ్చు నెలయించి కొనిపొమ్ము వానికడకు
నెంత విసివియు నీమీఁద నించుకయును
దెగఁ డితఁడు డెందమున నీవు బెగడవలదు. 58

వ. ఇమ్మహాఖడ్గంబుఁ దొల్లి దత్తాత్రేయుండు స్వభావనామధేయుం డగుసిద్ధున కిచ్చె;నతండును మణిస్తంభుం డనుతనయునకిచ్చె; నతండును నిక్కడ నొక్కప్రయోజనంబుకొఱకు గంధర్వోం

ద్దైనమణికంధరున కిచ్చె; దానం జేసి యిద్దివ్యాయుధం బమ్మణి
కంధరునకు సంప్రదాయాగతం బగుచుం గార్యకారి యగు;
నితరులకుం బనుపు సేయదు; కావున నతనిచేతిక యీవలయు
నతండు నిప్పుడు శ్రీశైలంబున నొక్క శాపంబు కారణంబుగా
భృగుపాతంబున [1]కాయితపడుచున్న వాఁడు; నీవు వేగంబ
చని "తత్ఫలంబు మీకిచ్చితినే యయా" యని యాభృగుపాతంబు
మాన్పి యిద్దానవప్రథంబునకు నియోగింపు; మాగంధర్వుండు
రెండవ మేనఁ గళాపూర్ణుం డనఁగ గాసారనామధేయం బగు
పట్టణమునఁ బుట్టఁగలం; డతని వరియించి ప్రతిజ్ఞఁ జెల్లించి
కొనుము పొమ్మని యనుపన. 59

వ. పయఁట బిగించి నెన్నడుమునఁ బిరిచుట్టుగఁ జుట్టి కుంతలో
చ్చయము సుఘనంబుగా ముడిచి చయ్యన నచ్చటిమండలాగ్ర
ముఁ గొ, నయమునఁ బూని వెల్వడినయ శక్తినివాస మనక్ర
విక్రమో, నయపరిభావమాన యగు నప్పుడు వైభవలక్ష్మియో
యనఁగ. 60

తే. ఇవ్విధంబున వెలువడి యసురు డొంద
నట్టియాఁటంగతిఁ గనుఁగొని యసురు వెఱచెఁ
'నసురుఁ డసురుమఁ బూని వచ్చెనో!' యని తలంచి
'దానఁ బన్నాతి మగుడ!' యనఁ దలఁపు [2]వాసము. 61

చ. అతఁ డప్పు డాసుధామనిసిభాషణఁ గన్గొని సంభ్రమించుచున్
మతి గలఁగంగ నిట్టనియె "నాయయి వచ్చితి నీవు నిష్ఠురా
నతముల నిట్టు సూక్ష్మ మానస్త్రీసి! గుండియ వెలంది నేను దు
ష్కృతి నగు నీవు నాపై వెగిర ప్రగ్రహమ "యని తగ్గ దిల్లెనన్."

---

1. కాయత్తపడు. 2. తోడ.

సీ. అనుడు నయ్యింతి "యోయసురేంద్ర! నీవు నా
హానికి నోర్వ కిట్లాన లిడఁగ
నకట నీమీఁద రా నంత యెఱుంగని
దాననే! యేను నీతలఁపుబడిన
నడచెద" నని తన్నుఁ గడచి చనంగఁ ద
ద్వాక్యరీతి నిజాభివాంఛితమున
కనుకూల మైనయట్లై తోఁచుటయు నతఁ
డక్కన్య వెనువెంట నంత నింత

తే. నరిగె నెందును నిలువక యబ్జముఖియు
మిగుల నెడఁబాయ కొక్కొక్కమిషముతోడ
నప్పటప్పటి కొక్కింత యాలసించి
కూడ నిచ్చుచు నెలయించికొనుచుఁ జనియె. 63

శా. ఆతండుర్ మదిఁ దత్ప్రియాణపుఁ దెఱంగాత్మాసురాగక్రియా
రీతిర్ మానసముర్ హరింపఁ జనియెర్ శ్రీశైలపర్యంత
ము, ద్భూతానంగవిజృంభణంబువలనర్ దూరత్వముం
గాన కా,నాతిం జూచుచు "మన్మథాతురుఁడు గానర్ నేర్చునే
యేమియున్?" 64

తే. అంతట వినివి యతఁ డాలతాంగిఁ బిల్చి
"నాతలంపువెంబడి నీవు నడచెద నని
పలికి తిది యేమి చెపుమ నీభంగు లిపుడు
వనిత నను భ్రమయించెదో?" యనుచుఁ బలికె. 65

చ. పలికిన "నేను నీతలఁపుపద్ధతి గా కిపు డేమి మీఱితి వ
ర్తిలితిఁ దొడింబడర్ నినువధింపఁగ వచ్చెదనో యటంచు "నా
కలఁగుచు రాక మాను" మని యానలు పెట్టఁగ నప్పు డేను నీ

దనుజుఁడు వెన్కొనియె శిలలతతులు గురియుచున్. 70

వ. అంత నాయింతియు నత్యంతరయంబునం జని యప్పు డప్పర్వ తంబునందు శివరాత్రిమహోత్సవమునకుం జేరిన సకలదిగ్దేశ జనసముదయంబునకు వానిరాక యెఱింగించి "మీకన్నగతులు చూచుకొం"డని పల్కి మణికంధరుం డున్నచోటు పరికించి వేవేగ నేగి యతనిచేతికిం దనచేతియమోఘోద్యమఖడ్గంబు నొసంగి యవ్విధంబున నాశల్యాసురుని జంపించి యతనిచేతఁ బొలిసినమణికంధరుని రెండవజన్మంబు గనిపెట్టుకొని యుండె; నతం డంతఁ గళాపూర్ణుండై జనియింప సుచితగతిం జేరి తనపూర్వవృత్తంబు వివరించి దివంబునకుం జనక యావజ్జీవంబు నవ్విభుం డునిచినచోటన యునికికి నొడంబడి గాంధర్వవివాహ విధిని వరియించె; నంతట మదాశయుండు స్వభావసిద్ధనివచన ప్రకారంబున సకలశత్రుజయగర్వితుం డగుచు నెందు నడ్డంబు లేక చరియించువాఁడు గతివశంబునఁ గాసారపురంబు పై నేతెంచి యిమ్మహారాజునకుఁ బరాజితుండై తనభార్యయు దానును దాసత్వంబునఁ బనులు సేయుచుండె; నక్కాలంబు నందు వారికి నేతదీయమణిసందర్శన మహిమవలన నే నుద యించితి; నంతట నాతల్లిదండ్రులు నేలికచిత్తంబున కెడసిరి. తత్ప్రకారంబు సరస్వతీకలభాషిణుల సల్లాపకథయందు వినం బడిన యదియ; య ట్లెడసి వార లీక్రముకకంఠోత్తర పురంబు వెలువడి పోయి ప్రయాణక్షోభంబునఁ గృశత్వంబు నొంది తేఱక యున్ననన్నుం [1]గొనుచుఁ దిరిగివచ్చి నేఁ డింతకు మున్నుగా నొదవినయేతన్మాణిక్యవిలోకనమహత్త్వం

1. జూచి, నన్నుం గొనుచు.

బున నే నారోగ్యంబు నొంది మిక్కిలి యెలమిం బొదలవ్వాద
యంబులముదంబున నద్భుతంబు నొందుచు నివ్విధంబున నివ్విభు
సన్నిధి నిడి మదీయదౌర్బల్యనివర్తన ప్రకారంబు విన్నవించి
సన్నుతించిరి. తత్పురోహితులును మణిమహిమవశీకృతు
లగుచు నిమ్మేదినీశ్వరుఁ గ్రమ్మఱ నాశ్రయించి యిదె
యున్నవా రని చెప్పిన, నలఘువ్రతుం డబ్బాలికకుఁ గేలు
మొగిచి "యోదివ్యమహిమశోభిని! యాపురోహితు లెవ్వరు?
వారి తెఱం గెఱుంగవలయు." నని యడిగిన. 71

క. "వారి తెఱం గే మెఱుఁగెదు?
సాగుణా! వారు నీదాసత్పుత్త్రులు; నీ
తోరపుభాగ్యము నిన్నును
జేరిచె" నని పలికె శిశువు చెలువగ నెసఁగన్. 72

క. ఆపలుకున కత్యాశ్చ
ర్యవ్యాప్తమనస్కుఁ డగుచు నలఘువ్రతుఁ డా
పాపం గనుఁగొని "వారలు
నాపుత్త్రకు లగుట గుట్టు? నవ్వక చెపుమా!" 73

వ. అనిన సభాసదులం జూచి యిట్లనియెను. 74

ఆ. [1]"అంటియుంచి యాడునట్టిప్రాయ మొకింత
నడచునంతలోన నాదుసతులఁ
బుణ్యశీలవతులఁ బోకార్చుకొన్నట్టి
నాకుఁ బుత్త్రు లనుట నగవు గాదె! 75

చ. తలఁపఁగ వారిపోకయును దక్కినయట్టిది కాదు; వార్ధిలో
పలఁ బడి యందఱుం బడ్డగు పాటుగఁ దీర మునింగి పోయి; రే

1. అంటకుండి.

నలఘుతదన్వయాకృతిగుణాదులమక్కువ నన్యసంగమే
చ్ఛ లుడిగినాఁడఁ; బుత్త్రు లను సంశయ మైనను గల్గనేర్చునే!
ఆ. నాకుఁ జూడ ధరణినాయక! యిది యసం
గతము; యీవిచిత్రకథల తల్లి
దీని కొనర నేగతిని 'బట్టతలలు మోఁ
కాళ్లు ముళ్లు పెట్టఁ గలదొ కాని.' 77
వ. అనుటయు నట్లతప్ప పనుచు నవ్వి యవ్వసుమతీధవుండు
నమ్మధురలాలస నాలోకించి "యోబాలికాతిలకంబ, యీసంది
యంబు దీర నీబ్రాహ్మణునిజన్మాదివృత్తనంబు నితనికిఁ బ్రథ
మాగమాదులు పుత్త్రులైనప్రకారంబును, వారు మదా
శయునకుఁ బురోహితులైనతెఱంగును నెఱింగింపు." మనిన
నట్ల చేసెద" నని యబ్బాల యిట్లని చెప్పె. 78
సీ. "జననాథ పాండ్యదేశమునందు నురగాఖ్య
పట్టణంబున నొకబ్రాహ్మణుండు
సోమశర్మాఖ్యుఁడు శ్రుతిపారగుఁడు తపో
యోగాధికుండు శ్రీయుతుఁడు గలఁడు;
తత్త్వజ్ఞుఁడయ్యు నాతఁడు గుప్తమాహాత్మ్యుఁ
డగుచు గృహస్థాశ్రమార్హవిధులు
జగదనుగ్రహణార్థముగ నడపుచు నందు
నతిముఖ్య మని సంతతాన్నదాన
తే. విధిని విప్రులఁ దనుపుచు వెలసె; నతని
యాత్మజుఁడు యజ్ఞశర్మాఖ్యుఁ; డతని కంట
దయ్యె వేదాదివిద్యలయం దొకటియుఁ
బరమయత్నంబుతో నెన్నిపాట్లు పడిన. 79

క. ఆదుఃఖము మఱపించుట
కై దివ్యాంగనలఁ బోలుసతివలఁ గులశీ
లాదిగుణాఢ్యల నలువుర
నాదరమునఁ బెండ్లి చేసె నతనికి గురుఁడున్. 80

క. ఆకోడండ్రకు సొమ్ములుఁ
గోకలు ననులేపనములుఁ గొఱ యించుకయున్
లేక ప్రవర్తిల నడపె న
నాకులతం గొడుకుడెందము మలఁగారుటకై. 81

క. కడపటి దెసయం దాతఁడు
కొడుకుఁ బిలిచి యిట్టు లనియెఁ గోడండ్రు వినన్
"నడపుము నీ పెండ్లాలను
విడువక మనయున్న దానవిధినియమంబున్. 82

క. దానను జరుగ రాగమునం
తానం బుణ్యుండవు నీవుఁ; బెక్కువ మనవా
చానియమం బిది" యనుటయుఁ
గానిండని యియ్యకొనియెఁ గడఁకఁ దనయుఁడున్. 83

ఉ. అయన తండ్రి యాజ్ఞ ననయంబునఁ దాల్చి యొకప్పుడున్ మదిం
బాయక పెంపు మీఱఁ బితృభక్తి గలమాన్యముఁ హానికై
పాయసపూపసూపబహుపక్వఫలాదుల సంతసంబునం
పై [1]యమునంగఁ బెట్టె వసుధామరకోటి కనేకవర్షముల్. 84

చ. పయిఁబయిఁ బంచుకొన్న వివిధాన్నము గట్టిగ నున్న దాయి ఆ
ప్పయిమఱి బల్లు బోనిసలుఁ బైరముఁ బెయ్యయుఁ జేసుఁ జెట్టులో

1. యరుదంద.

నయినసమస్తసంపదలు నన్నవితీర్ణికి వెచ్చ [1]పెట్టఁగాఁ
బ్రియలు ధరించుసొమ్ములకుఁ జేటనఁబెట్టఁ జలింప కంతటన్.

వ. ఇట్లు కడంగి పరమపతివ్రతలం బెనసతుల నలువురఁ నుప
లక్షించి. 86

ఉ. "ఏకలకంఠిసొమ్ము హరియింతును ము" న్నని చింతిలెన్; సమ
స్తోకమనోనురాగత; సతుల్ జనుఁ నంతట "నాదుసొమ్మె ముఁ
గైకొను;నాదుసొమ్మమును గైకొను;"మంచుఁగడంగి వేడఁగా
"నేకలకంఠిసొమ్ము హరియింతును ము" న్నని యట్ల చింతిలెన్.

వ. అప్పుడు. 88

ఉ. మంగళసూత్రమొక్కటియె మాని సమస్తవిభూషణంబులు
రంగదభంగురప్రణయరమ్యత నొండొరుమీఱ నూఁప్పుచుం
బొంగుచుఁ దెచ్చిముందటనుబోవిడుకాంతలరూపుతోఁటికం
బొంగరఁగించెఁగాంతుఁ;"బ్రకటీకృతభక్తిగుణసొమ్ముసాధ్వికిన్."

తే. వెచ్చ మన్నదానమ్మఁట నేఁడువాఁ డ
ధీశ్వకుండఁట తాము పతివ్రతలఁట
యొండొరుల మీఱి యిట్లు సొమ్మొసగు టనదె
యది యలంకృతికంటె రమ్యంబు గాదె. 90

ఉ. "సొమ్ములు వేడిపుచ్చుకొనుచోట్ల సపత్నులమచ్చరంబు లో
కమ్మున నెచ్చటం గలదు గాని నిజాభరణంబు లెల్లఁ దా
రిమ్మెయి నాథువెచ్చమున కిచ్చుట కొండొరుమీఱుపుణ్యపుం
గొమ్మలు వీర" యంచు జనకోటి నుతించెను వారి నత్తఱిన్.

వ. ఇవ్విధంబునం దమతమసొమ్ములే మున్ను పుచ్చుకొనుటకుం
బ్రికరణైక్యంబు గానుపింపం బ్రార్థించునిజసతులయందు

1. పోవఁగాఁ.

నెవ్వరి నతిక్రమింపం జాలక యాతం డంతటం బ్రియంబునం
జేకొని తదాభరణంబు లన్నియు నొక్కమాటె పుచ్చు
కొని పెచ్చుపెట్టం దొడంగెం దత్కాలంబున. 92

క. మతిలో "జతురాగమసం
తతి నీ కుదయించు" ననినసం ప్రీపలుకు సు
స్థితముగ నపాశకతమున
సతతమునతం డుండెం జనుపుసంఖ్యలనందఁ. 93

క. దానికి పాల మన్ను దేమియుఁ
గానక యుండియు "గురూ త్తరక్రము మెద్దియు గు
వ్వానికిఁ దెలియు" నటంచును
దం నెప్పటియట్ల యన్న దానము నడపున్. 94

క. ఆయజ్ఞశర్మఁడే సు
మ్మీయమలఘు ప్రతుడు మోపిసిశ్వాసగురూపే
రాయన్న దానసుప్రతి
మేయెడ విడక కుసిగి నప్పుడిత్తనికిఁ గలిగెన్. 95

ఉ. ఏ మని చెప్పునప్పునప్పు డింతులని శ్యలు చెన్నిపోయె న
త్యంతము నెక్కడం జనుపుఁ బట్టునో గట్టిగ నిశ్చయించె నా
భామల జట్టి యిచ్చి సనప్పునయట్ల కడించి నేమముం [న్.
దా మఱి కొన్ని నా ళ్లవిహారంబుగ నిల్పుకొనక మనంబులో

వ. ఇట్లు నిశ్చయించి వారి కని దిమోహింగింపక కపటమార్గంబున
నమ్ముకొనునుపాయంబు చింతించి గొనుక్కనాఁ డక్కొమ్మలతో
ని ట్లనియె. 97

ఆ. "తామ్రపర్ణి రేవునండ నోడలు దిగి
యున్నవియఁట యేను నువిదలార!

యొకనిపొత్తుగూడి యోడబేరము వోయి
దను సదాన్నదానధనముకొఱకు." 98

చ. అనవుడు "నిన్నుఁ బాసి క్షణమైన గృహంబున నుండ
నోప మే, మును నినుఁ గూడి వచ్చినము మోదముతో
మమ్ముఁ దోడుకొంచుఁ బొ", మ్మన "నిది లెస్సకాద" మని
యందఱి కొక్క బెహారిచే రహ, స్యనియతి మూల్య మందు
కొని యచ్చటికిం గొనిపోయె వారలన్. 99

క. విను మధిప యట్లు కొనిపో
యి నయంబున నొక్కనావ యెక్కించెఁ దుదం
దన కెక్కఁగ నెడ లేకుం
డను మునుపటిపదరుఁగట్టడం గలమరిగెన్. 100

క. పదిగ్రైదుబార లెడగా
నది యాగతిఁ గదలి పోవ నపు డే మని చె
ప్పుదు నరవర! శోకమహా
భిదుర మితనిధైర్యగిరిని బిట్టు పగిల్చెన్. 101

వ. ఇట్లు విశకలితధైర్యుం డై. 102

మ. "అతిదుష్టం బగు[1]నాధనేచ్చ తుద నాహా యింతకుం దెచ్చెనే
సతులారా మిము!" నంచు "రూపగుణవంశస్ఫూర్జితల్
మీర లి, ట్లతికష్టస్థితి నోడబేహారులపా లై పోవ నాచేట్ట ప
ట్టితి రే!" యంచు మహారవం బడర నేడ్చెన్ శోకవేగంబునన్.

క. ఆయేడ్పు విని సతుల్ "తము
నాయకు వంచించి యిట్లు [2]నావధిపతియుఁ గొం

1. నాదుచేత తుగ. 2. నావధిపతి కొం.

పోయెదునో!" యని ఘనశో
కాయత్తత నలువురును మహాసంభ్రమతన్. 104

క. జడనిధిలోఁ బడ నుఱికిరి
[1]పడ నెవ్వానలును నొడిసిపట్టి నిలుపఁగా
నెడఁ గానక హాహారవ
మడర మహాశోకసంభ్రమాకలితులుగాన్. 105

ఉ. పట్టఁగలేమి కొండొరులఁ బల్మఱుఁ జాల దిసంతు గొట్టుచున్
దిట్టుచు నీటిలో వలలు తీవ్రరయంబున వైచియున్ గడున్
దిట్టల నీతకాండ్ర జడధిం బడఁ ద్రోసియుఁ దజ్జనుల్ గరం
బట్టియెడన్ గడంక మెఱయన్ వెదకంచిరి వారిఁ బల్మఱున్.

వ. ఇవ్విధంబునం దడవుగా వెదకి ముడితలఁ గానరైరి. వారిం
గొన్నట్టిసెట్టి యంత నివ్విప్రుని బలాత్కారంబున నాక్ర
మించి "నీయేడ్పునకతన నింత పుట్టె" నని తన్మూల్యధనంబు
గ్రమ్మఱం గొని విడిచిపెట్టె; నట్టిపాట్లం బడిన యితండును
తనకు సుతు లనిరొంసనామాట నమ్మికె ట్లాడిన నుఁదినంబ.

క. అత్తలిరుఁబోండ్లయవ్వలి
వృత్తము వినిపింతు నింక విను మోభూపా
లోత్తమ వార్తైఱఁగునఁ
దత్తఱపడి నీట నుఱుకుతత్సమయమునన్. 103

క. బలుమీ నొక్కటి నోరన్
సలిలం బెగఁద్రొబుచుండఁ జని రాచెలునల
నలువురు నిస్పృహమములో
పలి కాసలిలంబు వెంటఁ బాఱినవెంకా! 109

---

1. బడిబడి నెవ్వాఁడునాడి.

ఉ. అంతన దవ్వుగాఁ బఱచి యంబుచరంబు సరోవపూర్ణవ
క్రాంతరతోయ మూర్ధ్వముఖ మై ప్రవహింపఁగ మూర్ధ
రంధ్రని, ష్క్రాంతము చేసెఁ బెజ్జలము రంజిలె వారుణకేతు
లీల నా, యింతులు వొల్చి వెండిఁ లిఖియించినబంగరు
తీఁగలో యనన్. 110

సీ. ఆపీతజలవలాహకముతో గగనంబు
దిరుగఁ బ్రాఁకుమెఱుంగుఁదీఁగ లనఁగ
సురనదిఁ జల్లఁ [1]బూఁచుసముద్రుచేతికా
శ్మీరజంబాలంపుఁజాఱ లనఁగ
బలుమీలచమురు జొబ్బిలఁ బొగతోఁ బర్వు
తోయేంధనపుమంటతునుక లనఁగ
నదులకుఁ గూర్మి యన్నసింధుమేల్ దెలుపువా
రిధినిల్పు నొరగంటిరేక లనఁగ

ఆ. విపులమీనముఖవివరనిర్గమితోర్ధ్వ
గామితతమహోదకప్రవాహ
సంగతిని బయోదసరణికి నెగయునా
సతులు గానుపించి రతులలీల. 111

తే. మిగుల దవ్వుగ నెగసి యా మగువ లంత
నుత్తరంబుగఁ జను చున్న యొకవిమాన
వరముమీఁదటఁ బడి పంపు[2] గరిమ జూప
మాడుచును బోవుయువయుగ్మ మరుదుపడఁగ. 112

వ. ఇవ్విధంబున నద్దివ్యవిమానంబు మీఁదం బడి గొబ్బుక్కొంత
తడవునకు మూర్ఛఁదేఱి కనువిచ్చినయచ్చెలువలతడివలువలు

1. జూచు. 2. వగను.

చూచి యలఘుకారుణ్యంబున నద్దివ్యమిథునంబు దివ్యాంబ
రంబు లొసంగి యూఱడించి: "మీ రెవ్వ! రెచ్చటనుండి
యిచ్చటం బడితి" రని యడుగుటయు నప్పుడంతులు [1]వడవడ
వడంకుచు గుడుచు కులుకు లెలుంగుల తోం బలుకం దొడంగిన.

క. తాంబూలరాగకించి
చ్చుంబితతద్దంతకాంతిసోబ గెంతయు ర
మ్యం బగుచు నందు గివ్వని
తంబినిచి త్తమున కద్భుతం బొనరించెన్. 114

తే. మున్ను తద్రూపలావణ్యములకుం జనదు
నాయకునిచి త్త మెట్లగునో యటంచుం
బలుకు దివ్యవధూటి నాతలిరుంబోండ్ల
పలువరుసరయొప్పుం బలుకులుం గలంచె మిగుల. 115

తే. ఇట్లు శంకిత యగుచు నాయిగురుబోండి
కాంతు నీక్షించి వాలకత యటులొ
నిచ్చి సీతం దె మాయికొ స్మిలయా
సింప? నీయాట యొడంబచ్చినది యనంగ. 116

ఉత్సాహ:—
అని యనంగకేళి హారిం జూచి "యస్మ ర యిప్పుడే
ననినమాట మీకుం గోప హేతున ; గాని యీ
యన నసుం బంగారుపఱచి యోట నొసంగగా
వెనుక హాసు లాడ నేను విసుగం " నని తగస. 117

వ. విభునిం జూచి. 118

ఉ. ఆడితె నీడు సందె పని హ స్తనఖ విచ్ఛటా
మ్రేడితపాండుసస్యతిసమృద్ధి గగం మురంగం బాచికల్

1. వడవడక లుడుంగుచుం గలుచు.

వేడుకతోడఁ బుచ్చుకొని ప్రేక్షకు నిట్టు నటుఁడు బొరల్చి వి
భ్రాడకలంకకంకణవిరావము మీఱఁ గదల్చి వైచుచున్. 119

సీ. నిలు మహా బొంకకు నెత్తకమ్మా యంచుఁ
బత్తులు లెక్కఁడు నొయ్యఁ బలుకుమనుచుఁ
జిక్కె నీసారె నాచే నంచుఁ జిక్కె నొ
దీనిపాలిటికిరాదు దిన్న ననుచు
నదె దుగ తివకుమీ సుదతి నీవంచు నొ
నిదె సారె దాఁకె నీ యిచ్చ యంచు
నినుమాటు దంచిన నెసటిపోఁత లటంచు
నొ నట్ల యుడికె(దు)సుఁగాని యంచు
తే. నిట్టిదంటమాటలు నేర్చి తెచట ననుచు
దంట నే నోట నీసంగతమున నంచుఁ
దమపరస్పరసరసవాక్యములు చనఁ
నెలఁత తనవల్లభుఁడుఁ దాను నెత్తమాడె. 120

చ. తపఁ గవ వాసి కుందుటను జక్కవజోళ్లమనోనురాగ మే
ల పొగడ నతిపాతిశయ లబ్ధసుసంగమశారికల్ తఱిం
బపుడ వియోగమొంది యహాహా వెసఁ జావఁ దొడంగెఁ
దుల్యరా, గపుఁబసయుం బరిస్ఫుటము కాదె తదీయమ
యొల్ల వారికిన్. 121

ఉ. సారెకుఁ బోటు దాఁకినను జాడ్యము నొందక జోడు విచ్చి పో
సారెఁ గడంకతోఁ బొడిచి చాటుచుఁ దీవ్రరణస్ఫురస్మహా
శారిఫలప్రఘట్టనలఁ జాలఁగ మచ్చన మెక్క నయ్యెడన్
వారలుజోదులుంబలె నొనర్చిరిజూదపుఁబోరుమీఱుచున్.

తే. అంతఁ బతి గెల్చి తత్పణ మైనయట్టి
యాస్యమదవ్యసదోష్ఠదాన మధరసంజ్ఞ
నడుగఁ దల యొయ్య నూఁచుచు నన్యసతుల
యునికి గనుసన్నఁ జూపె నాయుత్పలాక్షి. 123

ఉ. ఆమధురంపు[1]సొంపు కడు నాత్మఁ గెరల్ప నతండు చూడ్కి నే
వేమఱుఁ దా నసల్చియును వేఁడియు మ్రొక్కియు బుజ్జ
గించియుఁ, భామిని నప్పుడే తనదుపన్నిద మీఁ బురికొల్పి
వారు మ్రొగ్గిమిడి చూడఁ కున్కఁ దన మో మొకకొంత
మలంచి చూచుచున్. 124

చ. చెలువయు మున్న యాయితము చేసి సమీపమునందు
నిడ్డయుజ్జ్వలమణిపాత్రి కామధురసంబు నిజాస్యమునందు
నించి తాఁ, జెలువునిదోరి కిచ్చెఁ బెఱచెల్వలు చూచెదరో
యటంచుఁ జంచలితకటాక్షవీక్షణము సారెకు వారలపై
నిగుడ్చుచున్. 125

ఉ. అంతటఁ బోక సేర్చుప్రణయవ్యసనం బెసకొల్పఁ గ్రోలి రా
కాంతుఁడుఁ గాంతయుఁ మఱియుఁ గల్పకుజాసవముం బర
స్పరా, క్రాంతమిథగ కపోలఫలకప్రతిబింబవిలోకనామృతా
త్యంతవిలీక్ష్ణనూతనరసానుభవంబుగ నేకపాత్రికన్. 126

ఉ. చెక్కునఁ జెక్కు హత్తి విలసిల్లఁగఁ దత్ప్రతిబింబవీక్షలం
జొక్కుచుఁ బెక్కువాసనలసొంపున నింపు జనింప జుట్టునఁ
గ్రుక్కెడు గ్రుక్కెడే మధువు గ్రోలుచు మోవులు సంజు
కొంచు వారెక్కుడు గాఁగఁ బిస్పిరి నిజేంద్రియపంచకదైవ
తంబులను. 127

---

1. (జూపు.

ఉ. సిబ్బితివేరు పోఁ దుడిచి సీధుమదం బపు డన్నుకొల్పుచుం
బ్రబ్బఁగ మాట లక్షరవిభాగము చాలక యేమొ యేమొ త
బ్బిబ్బులు గాఁగ వెల్వడియె భేదిలెమానము సోలుచూపులున్
నిబ్బర మైనకెంజిగియు నేత్రములం దుదయించె [1]వారికిన్.

ఉ. అంతటఁ బానపాత్రమున నాత్మముఖంబు నధీశుమోము సీ
మంతిని చూచి "యోరి పరమానిని పానసహాయ మయ్యె నే
యింతటిలోన నీకు నిది యెవ్వతె" యంచును జిహ్వ యాడ క
త్యంతముఁ దొట్రిలం బలికెఁ దన్మధు వాసక మానె
నల్కతోన్. 129

వ. అప్పు డతండు. 130

ఉ. చేడియ లెస్స చూడు పెఱచేడియ యెయ్యది యిందులోన నీ
నీడయ కాక? యన్న నవనీసుతభార్యలఁ జూపి యాకె "నా
నీడలె వీరు; న ట్లయిన నీవు ననుం బలె నొర వీరలన్
వేడుకఁ జూతువో వలదు వీరికి నిచ్చుట" నంచు భీతిలెన్.

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వధూమణిమధుమదంబున మది చెదర యుక్తా
యుక్తవివేకంబు లేక యాకొమ్మలవలనం దలంకుపుట్టి
యిలకు డింప నుద్యోగించి కించిదవనతవదనంబుతో నధో
భాగంబు పరికించునపుడు నిజవిమానయానానుసారంబున
గోదావరీసరిత్సమీప[2]పరిదృశ్యమాన ధర్మపురీనామనగర
వాస్తవ్యవారముఖ్యాకేళిసౌధంబు గగనంబుతో నొర
యుచు సమీపంబున దీపింపఁ దదీయచంద్రశాలాప్రాంగ
ణంబు చేర నాత్మీయదివ్యవిమానంబు నియోగించి యాఁగ
రితల నలువురం గ్రమంబునఁ దాన కై దండ యిచ్చి యచ్చట

1. నాతికిన్. 2. దరిద్ర.

డించి తనచేత ననుమతింపక యిట్టట్టు నట్టుకొట్టుచున్న
వల్లభుం జూచి యుల్లంబున సంచక్కనచింత వదలి పొదండు
పొదండు; వీరలచేరిక జారభావంబునం గోరువాఁడు నాచేత
నవశ్యంబును నొచ్చు ననుచు [1]వాహనారోహణం బొనర్చిన
నతండు "నాకు నిష్టితలం బేమియు లే దిమ్ముగుదల కాహా
రాదు లెట్లని విచారించెదంగాని" యనుటయు నాయువిద
యతనికి నాసౌధోత్తమంబులోపలిపలుతెఱంగుల [2]యరలు
కరంబునం జూపుచు. 132

చ. "అదె ఘృతతండులప్రకర మల్లదె చీరలు భూషణాదిసం
పదలవె రాజు గాక కులుసాయెనగూర్చినయట్లు మీఁదె
డుఁగా, ముదితల కేమియిచ్చికము మూఢత నిం దొగు
లెవ్వియుఁ బ్రదుకనివారు వారనుచు" భామిని చేగ
నిజేచ్ఛఁ గాంతుతోన్. 133

తే. ఆత్మనిభుచిత్తచలనశంకాంకురంబు
వలనఁ గాపంబరీమడి నటులతోవలన
వెడలుతద్వాక్యములదొప్పు విప్రసతుల
ప్రాణశీలాదిరక్షకు గ్గెను పరిణమించె. 134

క. ఆమగువ యిట్లు పలుకుచు
నామేడఁగ హరి నిలిపి యరుగు తెఱఁగుం ద
లాస్వామిని యగుగటి కాముని
బా మఱుఁగునఁనుండి చూచి పలుఁ కడుమదితోన్. 135

క. "ఎవ్వారో దివ్యస్త్రీ
లివ్వగ సౌధంబు నాశ్రయించి రిచటికిఁగా

---

1. విమానారో. 2. వస్తుప్రకరంబు కరంబునం.

దవైవ్వతి? మిచటివస్తువు
లెవ్వియు నాసించు టొప్ప దిఁక మా"కనుచున్. 136

మ. తలపోఁతల్ వోఁడమంగ గూఢసరణిం దత్సౌధముల్ డిగ్గి యా
తలిరుంబోఁడి తదాభిముఖ్య మమరంచా మ్రొక్కి "యిమ్మేడ నిం
పొలయన్ నిల్చినయమ్మలార! యిపు డింద దున్నట్టినానర్వవ
స్తులు మీ కిచ్చితి ధారవోసి యిదె" యంచుం [1]జల్లెఁ
దోయాక్షతల్. 137

క. చల్లి మదీయ మ్మయి వ
ర్తిల్లెదునీచుట్టుపట్టుగృహావనముఖ్యం
బెల్లను మీసొ మ్మిఁక మముఁ
జల్లఁగఁ జలికాలఁ దన్ని సాకుం డనియెన్. 138

క. అని యాయాచోటులఁ దన
జనులం బిలుచుకొని వెడలి చని యాసుద్దుల్
వినిపించెఁ బట్టణములో
మనుజుల కందఱకు వెఱఁగు మనమునఁ దనరన్. 139

ఆ. ఆమెఱుంగుఁబోండ్లు నపు డవ్విధం బెల్లఁ
జూచి యిది కరంబు చోద్య మనుచు
దీనజనులపాల దేవుఁ డెందును గలఁ
డనుచు సారెఁ జెప్పుకొనుచు నరిగి. 140

క. వారలుఁ దమతలవాఁకిటి
బోరుతలుపు లెట్టిసమయములఁ దెఱవక తా
రారసి పదిలము సేయుచు
నారూఢస్థితి వహించి రాసౌధములోన్. 141

1. దోఁగఁదో.

క. శకునాదులచే నిజనా
యకపునరభిసంగమాశ లపు డుదయింపన్
వికలత నొందనిధైర్యా
ధికతన్ వర్తిలి రభీష్టదేహాభరణ లై. 142

ఉ. పురజను లప్పటప్పటికిఁ బుణ్యచరిత్రల వారలన్ విభా
స్వరమణిసౌధమార్గముల వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండఁ
జూచుచుం, గరములు మోడ్చి మ్రొక్కుదురు గాని
తదీయసురూపలక్ష్మి కెవ్వరుఁ బెఱపోకఁబోరు మనువార్త
విధం బెద నిల్చి పాయమిన్. 143

శా. గంధర్వాంగనలో మరుత్సుతులో యక్షస్త్రీలో యిమ్మేడలో
నింధానద్యుతితో మెలంగుదు రహో! యెవ్వాఁడు పాపస్పృ
హా, గంధిస్వాంతతఁజూచినన్ మనఁ డఁటంచుం బ్రజా
బంధుల్ వేళలు గాచి చూతు రతితాత్పర్యంబుతో వారలన్.

సీ. "సభమున మణివిమానమునఁ గ్రుమ్మరువార
లీమేడఁ బెక్కునాళ్ళట్లు నిలిచి
యిలలో నిజనములబలె పండుకొని వార్చు
కొని గణికాదత్త మనుభవింప
నేమిటి వ్రతమొకొక్కా? యిది యెన్నినాళ్లొకొక్కా?
యావేశ్య యెట్టిధన్యాత్మయొకొక్కా?
యేము సమర్పింప నిట్లైకైకొని కరు
ణింతురో?" యని పౌరు లంతఁ దెచ్చి

తే. పెట్టసాగిరి తద్ద్వారపృథివి యలికి
ముగ్గతండులఘృతపయోముఖ్యవితతు

లప్పటప్పటికిని వారు నవి పరిగ్ర
హించి రాజును లతిదూర మేగి మ్రొక్క. 145

ఆ. అంతఁ గొన్నినాళ్ల కాపతివ్రతలకు
నలువురకును శోభనత్వ మొదవ
గర్భలక్షణములు గాన్పించెఁ బరిపూర్ణ
గర్భతయుఁ దనర్చెఁ గ్రమముతోడ. 146

ఉ. గర్భములందునుండియుఁ బ్రకాశత నప్పుడు నేర్చిలన్పఁగా
నర్భకు లొక్కవేళఁ జతురాగమసూక్తుల నొక్కవేళ శా
స్త్రార్భటి నొక్కవేళ నితిహాసమహోక్తుల నొక్కవేళ నా
విర్భవదర్థశాస్త్రముల వేడ్కఁ జెలంగుదు రద్భుతంబుగన్.

వ. అంత. 148

క. జ్యేష్ఠానుపూర్వి నార్య
శ్రేష్ఠులు పుట్టిరి శుభోల్లసితలగ్నమునన్
నిష్ఠాగుణసౌభాగ్య గ
రిష్ఠుల కానలువురకు ధరిత్రీనాథా! 149

క. వారలకు యదృచ్ఛాసం
చారంబున నొదవి యొక్కసంయమి విహితా
చారము నడపుచు శుభసం
స్కారము లొనరించె జాతకర్మాదికముల్. 150

వ. నామకరణసమయంబున నతం డాశిశువులయనుభావంబుఁ దనదువిజ్ఞానదృష్టిం బరికించి 'వీరలు మూర్తిమంతంబు లైన వేదంబు' లని నిశ్చయించియు జన్మాగమప్రకారంబు ననుసరించియు వరుస నన్నలువురకుం బ్రథమాగమద్వితీయాగమతృతీయాగమతురీయాగము లనుపేళ్లు గల్పించెఁ; దన్మాతలు

పూర్వకాలంబునఁ దమమామ పలికినచతురాగమసంతాన
శబ్దంబునకు నర్థంబు వీర యని తమలోఁ దారు సరిపుచ్చు
కొని సంతసిలుచు నప్పటినంయమీంద్రునియోఱుకకు వెఱఁగు
పడుచు నక్కుమారులకు నుచితకాలంబున వచ్చి యుప
నయనసిద్ధి గొదవించుటకు నాతపస్విని వేఁడుకొని యట్ల
సేయించి; రా బ్రహ్మచారులు స్వయంప్రకాశితసకలవిద్యా
లయ్యు శాస్త్రసిద్ధికొఱకు నతనిగొద్దన యఖిలవిద్యలు
నత్యల్పకాలంబులోపలన యధ్యయనంబు చేసి రంతఁ దన్మాత
లెంతకాలం బిట్లున్నను దమపనివిూటిసమాగమంబు దుర్ల
భంబ యని విచారించి యచ్చోటు విడిచి యొచ్చటికేనియుం
బోవఁ దలంచి యది తమకుమారులఁ బిలిచి తెలిపిన వార
లి ట్లనిరి. 151

క. "పెద్దలల లేక మీరి
నిద్దపురూపముల నిచట నిల్చిన మనకుం
బెద్దఱికము చాలదు; మఱి
సుద్దులు గల్పింతురు; రెండు సుజనులు గలరే!. 152

క. కావున నిచటన మీరి
దైవతవనితలు సుగుట్టు దెప్పక యుండన్
ద్రోవుఁడు దివసము లే మొక
భూపతుఁ గని వైభవంబుఁ బొందెదుదాఁకన్. 153

తే. అపుడు గాని మాతండ్రి యున్నట్టిచోటు
నరసి సంధించుకొనుటకు వెరవుపడదు

తప్పు దిది" యని వారలు తమనివాస
మొరు లెఱుఁగ కుండ వెలువడి యరిగి రంత. 154

వ. అట్లరిగి యాబ్రహ్మచారులు నలువురు పురంబులోనం గొంత సంచారంబు చేసి యప్పు డది యేలెడురాజు మదాశయుండు గావున నతని వాఁకిటికిం జని "యతండు సకలవిద్యావిశేషజ్ఞుం" డనియుఁ, "దద్దర్శనంబు పురోహితునియనుమతి లేక బ్రాహ్మణుల కెవ్వరికి దొరక" దనియు; నతండు దాను విద్యాధికుండు కాకుండుటంజేసి నిజగౌరవశైథిల్యభయంబున నితరు లగువిద్యాధికులకు రాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబు లేకయుండ దౌవారికాదిసకలపరిజనచక్రంబును వల కట్టుకొని యుండుటయుఁ బ్రభువునకు యాగేచ్ఛ గలిగి తన తోడ విచారించినఁ "దదార్త్విజ్యసమర్థుల నెచ్చటం గాన" మని[1]పరిహరించుటయు నచ్చటిజనంబులవలనవిని మఱియును.

సీ. "ఎవ్వరి నేసుద్ది ద్రవ్వించి యెచ్చోట
నేశాస్త్రఘనుకల్మి యెఱిఁగికొనునొ
మను జేశుఁ?" డనుచు నేపనికి వెల్పలివారి
వాక్ప్రగల్భత లేనివారిఁ గాని
చొరనీరు రాజమందిరమును దౌవారి
కులు; మఱి [2]యట్టివారలను "మిమ్ము
నరసి సేమము గీమ మడిగిన రాజుతో
[3]సీ విల యేలంగ నెపుడు శుభమ

---

1. పరిబోధించు. 2. యెట్టివారలని. 3. సీలీలనే.

తే. యనెడుమాటగా నాడుకొం" డనియు "వార్త
లేమి యడిగిన మేము మాయిండ్లలోనె
యుండుదు మెఱుంగ మనుచు" ననియును దదర్థ
మాన లిడి కాని చొరఁగనీ" రనుచు వినిరి. 156

క. విని తదుచితముగ బ్రభువున
కును దనమహిమంబుఁ దెలుపుకొన ననుకూలం
బునుగా నొకవాక్యప్రస్థితి
నొనరిచికొని సీచబాలయోగ్యాకృతితోన్. 157

ఉ. భూవర[1]ముఖ్యసన్నిధికిఁ బోయెడుమామిడిపండ్లపుట్టికల్
మోవఁగఁ గూలివాండ్రు గన్గొని మూషకగు లెక్కడుగ్రామ్యచేష్టితం
బావహిలంగ నేగి ప్రతిహారిజనంబుల కిష్టమైనవా
చావిధి కొన్ని చొచ్చి ప్రభుసన్నిధిఁ బెట్టిరి పండ్లపుట్టికల్.

క. పెట్టి చెసుచెసుక కటు చని
యట్టిటు భయచపలచేష్టలై [2]యసుగుచుఁ గన్
పట్టెడియాబాలురఁ గృప
యుట్టిపడఁగఁ జూచి నృపతి యొయ్యన నగుచున్. 159

క. "సంతోషమె కద యెగ్గ్యోడఁ;
జింత యొకప్పుడు నొకింత చేకుఱదు గదా!
కొంత మఱుఁగిడక కలిగిన
యంతయు నిక్కముగఁ జెప్పుఁ" డనుటయు వారల్. 160

1. రుఁడున్నచోటికిని బో. 2. యలఁగుచు.

*క. "మాయమ్మాన సు నీవే
రాయల వై కావ దేవరా జే జే జే!
మాయాతుమ లానినయది
పాయక సంతోస మున్న పల మిలసామిా." 161

*తెనుఁగునను సంస్కృతమునను చదివి అన్వయింపవచ్చును.

ఈపద్యమునకు 1. అచ్చతెనుఁగున నన్వయక్రమము: దేవరా జే! జే. జే ఇలసామిా నీవే రాయలవై కావ ఉన్నపలము సంతోసము పాయక మాయాతుమలు అనిన యది మాయమ్మానసు.

టీక. దేవరా = ఓరాజా! జేజేజే = జయజయ జయయని యాశీర్వచనము, (ఎల్లవారికంటె నుత్కర్షము గల్గియుండు మని యర్థము.) ఇలసామిా= ఓమదాశయుఁడా, నీవే, రాయలవై=రాజవై (బహువచనము గౌరవార్థము) కావన్ = రక్షింపఁగాన్, సంతోసము = ఆనందము, పాయక = విడువక, మాయాతుమలు = మామనసులను, (ద్వితీయార్థమునం బ్రథమ,) అనినయది= ఆశ్రయించినది, ఉన్నపలము = తక్కిన ప్రయోజనముసహితము అనినయది= (నీవు పాలనముసేయఁగా మాకుసంతోషమును దక్కిన యెల్లప్రయోజనములును సమకూడె నని భావము.) మాయమ్మాన = మాతల్లియాన, చు = చుమా, చూచుధాతువు ప్రార్థనార్థకరూపాంతరము. మిాఁదఁ జెప్పినయర్థము నిజ మని నమ్మించుట కీవాక్యములోకరీతి ననుసరించి చెప్పఁబడెను.

తా. రాజా! నీకు జయమగుఁగాక! భూమిాశా! నీవు పాలకుఁడవయి కాపాడుటవలన నయిన ఫలమగు సంతోషము మామనస్సులయందు నెలకొని నది మాయమ్మతోడుసుమా!

2. సంస్కృతమున పదవిభాగము : మా - ఆయమ్ - మాన - సునీవే - రాః - అలవా - ఏకా - అవత్ - ఏవ - రాజే - అజేజే - మా -

క. అన నమ్మాటలచందము
తనయప్పటివాక్యములకుఁ దగునుత్తరమై
యనయముఁ గ్రతుబుధసేవా
ఘనోపదేశంబు నగుచుఁ గాన్పించుటయున్. 162

ఆయాతు - మలాని - న - యది - పాయక - సంతః - అసముత్ - న -
పల - మిల - సా - అమీ.

అన్వయక్రమము: (హే) సునీవే, ఆయమ్ - మామాన. రాః అలవా ఏకా అవత్ ఏవ. అజేజే రాజే మా ఆయాతు: మలాని న. (హే) పాయక, సంతః యది అసముత్ నపల; మిల. అమీ సా.

టీక. సునీవే = శోభనమైన మూలధనము గలరాజా ! ని. 'స్త్రీకటీవస్త్రబంధేఽపి నీవీపరిపణేఽపి చ' అని. ఆయమ్=వచ్చుబడిని, మామాన = గౌరవింపకుము. (వచ్చుబడిని గౌరవించి మూలధనమును విశేషముగా వెచ్చింపకుమని యాశయము.) రాః = ధనము ని. 'అర్థరైవిభవా అపి' అని అలవా = నాశములేనిదియును, ఏకా = ముఖ్యమైనదియును, అవత్+ఏవ-అవదేవ=(తన్ను రక్షించువానిని) కాపాడునదియును (అగును.) అజేజే = (అజం యజతీతి అజేట్ తస్మై) విష్ణునిబూజించెడు, ని. 'అజశ్శంభౌ విష్ణుధాత్రోః కామే ఛాగే రఘోస్సుతే' నానా. రాజే = రాజునకగు, మా=లక్ష్మి, ఆయాతు=వచ్చును. ని. 'ఇందిరా లోకమాతా మా' అని. మలాని = పాపములు, న = చేరవు, (విష్ణునుద్దేశించి క్రతువులు చేయువారికి సకలసంపదలుగల్గుననియుఁ బాపములు తొలఁగుననియు నాశయము.) పాయక = ఓరక్షకుఁడా ! సంతః = విద్వాంసులు, యది = (వచ్చిరి) యేని, అసముత్ = సంతోషము లేనివాఁడవై, నపల = తొలఁగి పోకుము, మిల = (సంతోషముతో వారిని) కూడికొనుము (విద్వాంసులు వచ్చినయెడ వారికి విముఖుఁడవు గాక దర్శనమిమ్మనియాశయము. ఏలయన) అమీ = ఈవిద్వాంసులు, సా = ఆలక్ష్మియే, (విద్వాంసులరాక సంపత్కర మని భావము.)

దీనితాత్పర్యము 166వ. కద్యమున వివరింపబడినది.

చ. విరివిగ నంతరంగమున విస్మయ మావహిలంగ వారిరూ
పరయుచు భస్మసంవృతమహాగ్నికణంబులువోలె గూఢవి
స్ఫురణత నున్కిఁ గాంచి పరిపూర్ణవినీతి సుమోదభక్తిత
త్పరత దలిర్ప లేచి నరపాలుఁడు సాఁగిలి మ్రొక్కె వారికిన్."

క. అని చెప్పఁ గలాపూర్ణుఁడు
విని "యీతం డింతశబ్దవిదుఁడే యిటు తో
ల్త నెఱుంగ!" మని మదాశయుఁ
గనుఁగొనియెన్ సబహుమానగౌరవదృష్టిన్. 164

వ. కనుఁగొని "మదాశయుండ! కూర్చుండుము" మని ముమ్మాటి దాఁక మునల పెట్టి యంతట బలిమిన కూర్చుండ నియమించి మధురలాలసం గటాక్షించి "యట మీఁదఁ జెప్పు" మను టయు నది యిట్లని చెప్పె "నట్లు మదాశయుండు మ్రొక్కి యానలువుర నాసనపాద్యాదివిధులం బూజించి నిజాస్థాన జనులం జూచి "యిప్పటి వీరలవాక్యంబులం దేమివిశేషంబు గలుగఁ దెలిసి యింత పూజించె" నని మీామనంబుల నున్నది యేమొ? యవ్వాక్యంబులమహిమ వినుండు. 165

సీ. "ఆయంబు సరకుసేయకుము శోభనమూల
ధనుఁడ ధనం బచ్ఛిదంబు ముఖ్య
మైనయట్టిది తన్ను నదియ తేని కజు య
జించువానికి లక్ష్మి చేరుఁ బాత
కములు చేరవు రక్షకా కోవిదులు కల్గి
రాయసమోదుండ వై యరుగకు
సమ్మిశ్రభావంబు సలుపు మాయాలక్ష్మి
కోవిదు" లనియెడు దేవభాష

ఆ. వరుసఁ బదవిభాగవిరచనతో సర్థ
మరయఁ దోఁచుచున్న యది గరంబు
తెలియఁ జూడుఁ డేతదీయాంధ్రవచనసం
దర్భమునను శబ్దతంత్రవిదులు." 166

వ. అని పలికి మహాశయుండు ప్రథమాగమున కభిముఖుఁడై వినయవినమితుండును ముకుళితకరుండును నగుచు "మీ రెవ్వ? రిట్టిప్రచ్ఛన్నవేషంబున నేల వచ్చితిరి? మీవిధం బంతయు నాకుఁ దెలియ నానతీయవలయు" నని ప్రార్థించిన నతండు తమ తండ్రియన్నదాననియమంబు మొదలుకొని పూర్వవృత్తాంతంబు తమతల్లులవలన విన్నదియుం దాఁపు గన్నదియుం దద్దర్శనపర్యంతంబు సకలంబుఁ జెప్పిన నతండు నిజపురోహితదోషాయత్తతం జేసి పూజార్హుల విచారింప నేరని తనదుర్వివేకంబునకు సిగ్గుపడుచు ని ట్లనియె. 167

క. "ఇది దెలిసితి కావలయున్
మహాశయుం డనుచుఁ బేరు నాకు నిడుట యే
నిదిగో కననేఁగన కో
విదులఁ బురోహితునికపటవృత్తికి లోనై." 168

చ. అని యపు డమ్మహామహులప్రార్థనబల్మిని దక్కినట్టిదం
డనము నరేంద్రుఁ డాతని కొనర్పక యాత్మపురోహితత్వవ
ర్తనమును మాన్పి తత్కపటతంత్రములోపలివార లై చరిం
చినజనులన్ లఘుప్రబలశిక్ష వినీతులఁ జేసె నెంతయున్. 169

ఆ. ప్రార్థనం బొనర్చి ప్రథమాగమాదుల
ధర్మసిద్ధిఁ బురోహితత్వమునకుఁ

నిలుపుకొనిరొ వారు నిజమాతృయుక్తులై
తగినగతి గృహీతదారు లగుచు. 170

వ. ప్రభుసన్మానంబున నత్యంతవైభవంబునం బ్రవర్తిల్లుచు నతని కభిమతంబు లైనక్రతువులు సేయించుచుం దమజనకుని యునికి యురగపట్టణంబు మొదలుకొని పాండ్యకేరళచోళ ద్రవిళాదిదేశంబులం బరికింపం బోగినవారిం బనిచి యందు నలబ్ధవృత్తాంతు లయి చింతాక్రాంతు లగుచుం బిల్లల నుచిత విధిం గొన్నికొన్ని యాశలు చూపి యూరార్చు చుండి; రలఘువ్రతుండును నట్లు భార్యావృథావిక్రయలజ్జితుం డగుచుం దజ్జనపదంబుల సుహృజ్జనులకుం బలుమాఱు నోడి దూరదేశాంతరంబుల యాయావరవృత్తి సద్ధార్జనం బొనర్చుచుం దత్పరిమితాన్నదానంబు నడపుచు నది నెఱయ సాగకున్న నన్నవర్జనంబు చేసి తాను గందమూలపయఃఫలాదుల దేహయాత్ర సలుపుచు నంతరాంతరప్రవర్తిత స్వల్పాన్నదానాచరణంబులం బనియుక బహుధనార్జనంబు నకు నుపాయంబు వెదకుచు సంతట మృగేంద్రవాహనా మహాశక్తిమహిమ విని తదారాధనంబునకు నొక్కనివలన మంత్రోపదేశంబు సాధించి యద్దేవిసన్నిధికిం జని యచ్చట భవత్కథాశ్రవణఫలంబైన సకలసంపదాయురభివృద్ధిపుత్ర పౌత్రాదిలాభంబు విని యందుం దనకుం "బుత్రపౌత్రాదు లనుమాట యటుండం దక్షిణఫలంబు గల్గుట సిద్ధంబు గదా!" యనియెడు తలంపున జపంబుచేత భవత్కథాశ్రవణంబు సాధించెం దుద. . నది [1]యత్యంత

1. యత్యసంభావనీయం.

సంభావనీయం బైన పుత్త్రాదిలాభంబును గలిగింపక మాన దయ్యెం జూచితే? యోమణిస్తంభతనయ! యిట్టిది సుమీ దేవరకథామహిమ!" యని పలికి మధురలాలస యూరకుండె(;) గళాపూర్ణుండును నలఘుపుత్రుతుం జూచి "నీసందియం బెల్లను దీఱెంగదా!" యని పలికి ప్రథమాగమాదుల నిరీక్షించి "మీతండ్రికిం దగినయుపచారంబులు నడపక యిప్పుడు నను మానించిన పాతకంబు రా(కా)దే!" యని పలికెం; బ్రథమాగమాదులును భయభక్తి వినయసమ్మోదసంభ్రమంబులతోడ నలువురును లేచి వచ్చి యలఘుపుత్రునిపాదంబులకుం బ్రణామంబులు గావించి యానందబాష్పపులకవిలసితశరీరుం డైన యాజనకుని యాలింగనమూర్ధాఘ్రాణాదివివిధోపలాలనంబుల నానందించి యతనిచేరువం గొలిచి యుండి; రప్పు డమ్మహాత్ములతోఁ గూడి యాంధ్రగీర్వాణభాషాశ్లేషవైచిత్రి చిత్తంబునం బాఱఁ గళాపూర్ణుండు వారలం జూచి "యిట్టివిచిత్రకవిత మీమతులకు నిపుడు దోఁచునొకో?" యని కౌతుకసంబంధగంధమందహసితంబుతోడఁ బలికిన నందుఁ బ్రథమాగముండు. 171

*క. "తా విను వారికి సరవిగ
భావనతో నాను సతివిభావిసు తేజా

---

* మొదటినుండి పదవిభాగము సులభము:— అన్వయక్రమము: అతివిభావిసు తేజా, అధీశా, దేవరగౌరవమహిమన, మావలసినకవిత, తాన్, విను వారికి. సరవిగభావనతో, మాకు, మగిగి, అనున్.

టీక. అతివిభావిసు తేజా = మిక్కిలిగా వ్యాపించెడు మంచిప్రకాశముఁ గల, అధీశా = ఓరాజా! దేవరగౌరవమహిమన = మీ గౌరవాతిశయము

దేవరగౌరవమహిమన
మావలసినకవిత మరిగి మాకు నధీశా!" 172

చేతనే, మావలసినకవిత = మాకుఁగావలసినకవిత్వము, తాన్ = అది, విను
వారికిన్ = శ్రోతలకున్, సరవిగన్ = అనుకూల్యము గలుగునట్లు, భావనతోన్ =
తలఁపుతోన్! మాకున్, మరిగి = వశపడినదయ్యె (మరిగి యని యుండవలెను).
అనున్ = ఆశ్రయించును.

తా. మిగులఁదేజోవంతుడవగు, రాజా! తమ గొప్ప మహిమాతిశయము
చేతనే, మేముకోరునట్టి కవిత్వము వినువారికిఁ దగినట్లు మాకలవడును.

ఈపద్యము తలక్రిందుగఁ జదివిన సంస్కృత మగు.—

క. శాధీనకు మాగిరిమత, వికనసిలవమానమహిమ వరగౌరవదే
జాతే సువిభావిలి నను, నాతో నవ భాగవిరసకిరివానువితా.

పదవిభాగము: శాధి - ఇన - కుమ్ - ఆగిరి - మత - వికనసి - లవమాన-
మహిమవరగౌరవదే - జాతే - సువిభా - ఇలినను - నా - అతః - నవభాః-
గవి - రసకిరి - వా - అనువితా.

అన్వయక్రమము: ఇన, ఆగిరి, కుమ్ - శాధి. మత, వికనసి. లవమాన,
మహిమవరగౌరవదే సువిభా - ఇతిజాతేనను నా అతః నవభాః రసకిరి గవి.
అను వి తా వా.

టీక. ఇన = ఓ ప్రభువా! ని. 'ఇనస్సూర్యే ప్రభౌ' అ. కుమ్ = భూమిని,
ని. 'గోత్రాకుః పృథివీ పృథ్వీ,' అ. ఆగిరి = పర్వతము లున్నంతకాలము,
శాధి = శాసింపుము. (చిరకాలము భూమిని పాలింపు మని భావము.) మత =
ఓసమ్మతుఁడా! వికనసి = మిగులశోభిల్లెదు, లవమాన = రాముని కుమారుఁడైన
లవునకువలెఁ జిత్తోన్నత్యము గలరాజా! ని. 'మానః స్త్రీణాంకోపభేదే గర్వే
చిత్తోన్నతావపి' నానా. మహిమవరగౌరవదే = గొప్పతనముచే నెక్కువ
గౌరవమునిచ్చెదు, సువిభా = మంచిరాజు, ఇలి = ఇట్లు, జాతే = కలుగఁగాన్,
నను = ఓయి, నా = మనుజుఁడు, అతః = ఆరాజుచేయుగౌరవమువలన,

చ. అన "బలిరా మహాకవిశిఖాభరణంబ మదుక్తభాషణం,బన
కిపు డిచ్చును త్తరము పూని విచిత్రప్రబద్య మర్యే మే"
లని విభుఁ డాడె; నట్లది యటంచుఁ గవీంద్రుఁడు [1]నవ్వె
నవ్వె నా,యన "పఠియింపు మా తిరుగ" నంచుఁ దదుక్తికి
మెచ్చె విప్రుఁడున్. 173

క. ఆరీతిని దమలోనం
దారే సరిపుచ్చుకొనఁగఁ దత్పద్యచమ
త్కారం బపుడు సభాజన
మారసి యేమియును గానక దద్భుత మందెన్. 174

వ. అంత నవనీకాంతుండు సభాసదులం జూచి "యిప్పు డా
పద్యంబు తిరుగం బఠియింపు మనుట మఱియును బఠియింపు
మనుట కాదు విసుం" డని యి ట్లనియె. 175

సీ. "ఏలు మోనాయక! యిల గిరు లెంత కా
లమ్మంత కాల మో సమ్మతుండ!
మిపుల శోభిల్లెదు లవకుమాగసమాస
మానుఁడ మహిమ సమాన మైన

నవభా = నూతనమైన తేజముగలవాఁడై, రసకిరి = శృంగారాదిరసముల వెదఁ
జల్లెదు, గవి = వాణి (విద్య యని యర్థము.) కలుగఁగా, అనువితావా =
స్తోత్రముచేయనివాఁడా? (చేయువాఁడే యని యర్థము.)

ఉదారబుద్ధి గలవాఁడును గౌరవించువాఁడును నగురాజు పాలింపు
విద్వాంసు లందఱు స్తుతియింతురని భావము.

దీనితాత్పర్యము. 176-వ పద్యమున వివరింపఁబడినది.

1. నవ్వెఁ 'బల్కెనాయన పఠియింపుమాతిరుగ' నన్నఁ దదుక్తికి.

గౌరవం బొసఁగు చక్కని ప్రభు విట్లు గ
ల్గంగ నోయి, పురుషుఁ డీగౌరవమున
నభినవ తేజస్కుఁ డై వాణిరసములు
గులికెడునట్టిది గలుగఁగాను

తే. వినుతి సేయనివాఁడె" యంచును మహార్థ
మున్న యది సంస్కృతంబునఁ జెన్ను మీఱి
వరుసఁ దుదనుండి మొదలికిఁ దిరుగఁ జదువ
నా తెనుఁగుపద్యమున బుధు లరసికొనుఁడు." 176

ఆ. అనుడు వారు నట్లు యవరోహమున దానిఁ
జదువుకొనుచుఁ దెలిసి సంతసిలుచు
నెఱయ మెచ్చిరి కవినృపులయాశువిచిత్ర
మృదుకవిత్వకృతియుఁ దదవగతియు. 177

వ. కళాపూర్ణుం డంత ననేకమణివిభూషణవిచిత్రాంబర ప్రధానం బైనపారితోషికదానంబునం బ్రథమాగమునలంకరించె; నప్పుడతని యమాత్యుండు సత్వదాత్మనామధేయుండు మధుర లాలసకుం బ్రణామంబు చేసి యి ట్లనియె. 178

ఉ. "ఓరుచిరాత్మ! యోపఠమయోగిని! యే నటుపూర్వమైన నా
పేరుఁ గులాదులున్ మఱచి [1]పిమ్మట నొక్కెడ నుండఁ దెచ్చి
కా,సారపురంబువా రిడిరి సమ్మతి నాకును సత్వదాత్ముఁ డన్
పే రవి దెల్పవమ్మ మఱి పెద్దలఁ గానమ యెందుఁ
దద్జ్ఞులన్." 179

క. అని యడుగుచుండ బాలిక
కను నులుముచుఁ బెదవి విఱిచి కటకట వాపో

1. బిమ్మిటి.

యెను మొగ్గవాలుచందం
బున నడు మెగనెత్తికొనుచుఁ బొత్తులమీఁదన్. 180

క. అప్పు డది గని "యింతన యీ
విపరీతపుఁజేత లేల? వివరింపఁగదే
యిప్పు డే నడిగినయది చో
ద్యపుఁదల్లీ!" యనుచు మఱియు నాతఁడు మ్రొక్కెన్. 181

ఛ. "[1]కఱుదులపూప వై మునులుఁ గాననియట్టికతల్ వచింపఁగా
నెఱిఁగిననీకు నాఁకలియు నేడ్పులు నా? యనువారు మాయ
లం, బఱచిన నేము పో మిఁక స్వభావపుదివ్యవిభూతితోడనే
వఱలుచు మమ్ముఁ బ్రోవు" మనువారును నై రపు డాసభా
సదుల్. 182

ఆ. "ఇంక నేమిస్రైన నెఱుఁగంగవలయు సం
దేహపదము నీవు దెలిపె దనుచు
నన్ని యున్నవార మమ్మ యీవెడమాయ
లంద నేల ?" యనిరి కొంద అంత. 183

క. అమ్మాడ్కి మఱియు నెవ్వా
రెమ్మెయిఁ దనువేఁడుకొన్న నెఱుకకలిమి లే
శమ్మును గాన్పింపక స
త్యమ్ముగ నాఁకటన యేడ్చె నాశిశువు గడున్. 184

శా. "ఆవాక్ప్రౌఢియునాసుబోధముఁ జిరంబై యున్కి యెట్లబ్బదె
వావేశం బపు డెడ్డిదో తదతిమాహాత్మ్యంబు రప్పించెఁగా
కావేళం దెలియంగ [1]లేమ తగ సంప్రార్థించి తద్దివ్యబో
ధావిర్భావనిధానముం గటకటా!" యం చుండెనుర్వీశుఁడున్.

1. కఱద. 2. లేదు.

వ. తదనంతరంబ యమ్మణిస్తంభనందనుండు రూపానుభూతిని
మదాశయుం బిలిచి "మీ బాలికకథ లన్నియు వింటిరే కదా!
మీభాగ్యవైభవంబునకు నెందు నీడు లే; దిది మొదలు నాకు
మీర లత్తమామ లైతిరి; సందియంబు లేదు. మీర లింకఁ
దక్కినకొలువు మాని యీశిశువు నింటికిం గొనిపోయి
పోషింపుఁ" డనుటయు నతనికి సత్వదాత్ముం డిట్లనియె. 186

ఆ. "పార్థివేంద్ర! వారి పడుచు మెడన్ మణి
హార మెప్పుడు వెట్టి తపుడ నీకు
వార లత్తమామ లై రని యున్నాఁడఁ
దదనుగుణము లయ్యెఁ దత్కథలును. 187

క. ఈనిసువు సులక్షణము ల
నూనంబుగఁ జూడ నిది నృపోత్తమ! నానా
భూనాథవధూమౌళిమ
ణీనిర్మితనూపురార్చనీయాంఘ్రి సుమీ." 188

చ. అని యతఁ డాడుమాటలకు నాత్మ కరం బలరన్ దరస్మితా
ననుఁ డగుచున్ మహీశుఁడు ఘనప్రమదంబున వారి నంతఁ
దా,నని పెఁ"జనుండు మీరలు గృహంబున కాత్మజఁ గొంచు"
నంచుఁ గాం,చనమణిభూషణప్రముఖసంపద క్రొత్తగ వెంట
నంపుచున్. 189

క. ఆమధురలాలసాకథ
లేమియు శుద్ధాంతమునకు నేగక యుండన్
భూమిపతి యడఁచె "నభినవ
కౌముది విన నేల?" యనుచు ఘనయత్నముతోన్. 190

తే. అంత నలఘువ్రతుని యథేష్టాన్నదా.

కరణపర్యాప్తబహుధనగ్రామదాన
ముల మిగులఁ దన్పి యనిపె సపుత్త్రకముగఁ
దత్పురంధ్రినివాససద్మమున కతఁడు. 191

క. క్షితిపతి చేసినగౌరవ
మతిమోద మొనర్ప నింటి కాచందమునన్
సుతఁ గొనిపోయె మదాశయ
సతియుఁ బ్రయత్నంబుతోడ సతతప్రేమన్. 192

క. పలుమఱుఁ దలయంటి తగన్
నలుఁ గిడి దోయిళ్ల జలమునన్ బోర్కాడిం
చి లలిం జన్నిచ్చుచు ను
య్యల నూఁపుచుఁ బెనుపఁ దొడఁగె నావరశిశువున్. 193

వ. బ్రహ్మవచనసామర్థ్యలబ్ధం బైనసహజపాతివ్రత్యంబునం జేసి
యాసమయంబున. 194

చ. పాలుపుగఁ దన్ను వే నిదుర పుచ్చుటకై తమతల్లి పైఁడియు
య్యల నిడి యూఁచుచోఁ గువలయాధిపుపాటలు పాడినం
గరం, బలరుచుఁ గేరికేరి నగు నస్యులపాటలు పాడినం గరం
[1]బలయుచు వేడ్పు లోకు "లవురా పతిభక్తి!" యటంచు
నవ్వఁగన్. 195

సీ. లీలఁ బొత్తులమీఁద లేచి కూర్చుండుచోఁ
దద్దయు నొకక్రొత్తముద్దుఁ జెలువు
క్షితిమీఁద లేఁతకెంగేలిడి తడవుచో
[2]మొనరెడి యొండొకముద్దుఁ జెలువు
నల్లనల్లన తప్పటడుగులు వెట్టుచో

1. బలుకుచు. 2. మొనలిడునొండొక; మొనరిడి.

నిద్దంపుబసలూరుముద్దుఁజెలువుఁ
గొదలుమాటలు తేనెగులుకుచుఁ బలుకుచో
మోహానం బగువింతముద్దుఁ జెలువుఁ
తే. గలిగి యాబాల నవచంద్రకళ యనంగఁ
దివుట నామనిఁ దనరు లేఁదీఁగ యనఁగ
నంతకంతకుఁ బ్రోదిచే నతిశయిలుచుఁ
బరఁగెఁ జూపఱకును గనుపండు వగుచు. 196
ఆ. ఎల్లబంధువులకు నల్లారు [1]బెల్ల మై
యరిదిగారవంబు నతిశయిలఁగఁ
దల్లిప్రేమఁగరముఁ దనరారె ముంగిటి
ముత్తె మగుచుఁ గ్రొత్తక్రొత్తసిరుల. 197
ఉత్సాహ. చేతివ్రాలు సూచి "యిది య శేషరాజ్యవిభవభో
గాతిశయము గలిగి యలరు" ననియు మృదులచరణకం
జాతరేఖ లరసి "రాజసతులనతుల కగ్ర యీ
నాతి" యనియు నపుడు లక్షణజ్ఞు లాడుకొని రిలన్. 198
చ. గలగలమ్రోయునందెలును గజ్జెలు మువ్వలుఁ బైఁడియుంగరం
బులుఁ బులిగోరు సంకులును బొద్దులు గాజులు రావిరేకయుం
జెలు వలరంగ నెంతయును జెన్నెసలారుచుఁ గొన్నివాసరం
బులు ముద మందఁజేసెఁ గడుముద్దులచేతలఁ దల్లి
దండ్రులన్. 199
ఉ. విందులు విందు లంచుఁ దను వేఁడుక నెత్తుకొనంగఁ బిల్వనిం
పొందఁగ నేగి పైఁబడుచు నుబ్బునఁ గేరుచుఁ జెంగ
లించుచుఁ, సందిలి పట్టి యాడు ఘన నాట్యము లాడుచు

1. చెల్లమై.

ముద్దులన్ మహా, నంద మొనర్చె బాలిక దినంబును జుట్టపుఁ
బూవుఁబోండ్లకున్. 200

క. "పుట్టకయ తొల్లి యెక్కడ
నిట్టివి నేర్చి?" తని చూప తెల్లను జెక్కుల్
ముట్టుచు లాలింపఁగ నా
చిట్టికలికి చిందులాడు క్షితిపతి దడవన్. 201

మ. దినముల్ కొన్ని చనంగ నంతఁగడునర్థిన్ బొమ్మపెండ్లిండ్లు గు
జ్జెనగూళ్లచ్చనగండ్లు పింపిళులు కుచ్చిళ్ల్ గీరనంగింజ లో
మనగుంటల్ కనుమూసి[1]గంతనలు గంబాలాట లోనైన ఖే
లనముల్ మీఱఁగ బోట్లతోనల రెబాలారత్న మెల్లప్పుడున్.

సీ. ఆపిన్నపాప దా నంత యై యింత యై
యోలి నొయ్యన బాల్యకేళి [2]దనరె;
మగవారియెదుటఁ బల్కమిప సుండుటకుఁ గొంకెఁ;
దఱచుగా రాదయ్యెఁ దండ్రి [3]కడకు;
నంగకంబుల బాగు లరసి యోమఁ దొడంగె;
సడలనీ దయ్యె నెప్పుడును బైటఁ;
గ్రేళ్లచూపుల కలికితనంబు పస నేర్చెఁ;
బలుకుచో బోమ లార్చుభంగు లెఱింగె;

తే. ముదురుఁ బ్రాయంపుఁ బడఁతుల మదనకథలు
పొడముచో సిగ్గుపడి పాఱిపోవఁ జొచ్చె;
శైశవముఁ బాఱ నోస్తుచు జవ్వనంబు
క్రమముతో నంతకంతకుఁ గానిపింప. 203

1. గంతలును. 2. వదలె. 3. తోడకు.

తే. స్తనజఘనభారములచేత జవ్వనంబు
మించి యిరుదిక్కులను నాక్రమించి బలియ
నడుమఁ జిక్కినబాల్యమో నాఁ గృశత్వ
మంతకంతకు నొందె నాయతివనడుము. 204

క. తోరపుఁగచభారముఁ గుచ
భారముఁ గటిభారమున్ విభాసిలుచుండన్
మారునిత్రిభువనరాజ్యపు
భారములు వహించినట్లు బాలిక యొప్పెన్. 205

సీ. గురుతరస్తనకేళిగిరులును గంభీర
తరనాభికూపమతల్లికయును
జారురోమాళిశృంగారధారాసర
ణియు నంగుళీకిసలయచయంబు
సుకుమారబాహువల్లికలును రమ్యోరు
కదళికాస్తంభప్రకాండములును
సులలితాధరబింబఫలవిలాసముఁ బుష్ప
విసరపాండిమహాసవిభ్రమంబుఁ
తే. గలిగి పలుకులు శుకపికకలకలముగఁ
గుంతలంబులు మధుకరకులము గాఁగ
శంబరారాతికేళీవనంబుఁబోలె
సుదతి యపు డొప్పె నొకవింతసోయగమున. 206

తే. ఆలతాంగియు నాలోన నభ్యసించె
వివిధసంగీతసాహిత్యవిద్య లెల్లఁ;
గావ్యరచన యొనర్చెఁ బ్రాగ్జన్మవాస
నాతిశయముచే ననతిప్రయత్నమునన. 207

వ. కళాపూర్ణుండు నమ్మధురలాలసను మున్ను తల్లిదండ్రుల
యింటన పెఱుఁగనిమ్మని యనుచుట యాదిగా నభినవ
కౌముదీవిహారవిశేషంబులవలనను రాజ్యకార్యవ్యాసంగం
బులవలనను మఱచి మఱి యెన్నఁడుఁ దడవఁ డయ్యెఁ; మదాశ
యుండు నతనిచిత్తంబు తెఱంగెఱుంగక యూరకుండె; నంత
నామధురలాలసయు నవ్విధంబున జవ్వనంబు ప్రాపించి యంకు
రితమదనవికార యగుచు నా కళాపూర్ణుపాణిగ్రహణం
బభిలషించుచున్నంత. 208

చ. మునుకొని కూర్మి నెచ్చెలులముచ్చటవేళలఁ దద్గుణౌఘముల్
వినివిని విన్నయర్థ మొకవేళను మాననినిత్యభావనం
గనికని కన్నయంతయును గావ్యవినిర్మితిచేతఁ దార్చుచుం
గొనకొని మిక్కిలిం బెనిచెఁ గోమలి ప్రేమము నామహీశుపైన్.

క. అంతటఁ బ్రత్యక్షంబుగఁ
గాంతుం గనుఁగొనఁగ బిగువుఁగౌఁగిటఁ జేర్పం
గంతువిహారంబుల న
త్యంతము మోదింపఁ గోర నంగన మదిలోన్. 210

క. అనలుం గొనలుం బాఱుచు
మనమున నాకోర్కి తీఁగె మగునకు మిగులన్
ఘనముగఁ దత్కుసుమస్థితి
పనుపడ వెలిఁ బర్వ ననఁగఁ బాండిమ దోఁచెన్. 211

వ. అందు. 212

ఉ. ఒక్కతెఁ బిల్వఁ బోయి మఱియొక్కతెఁ జేర్కొనిపిల్చు; మేన సొ
మ్మొక్కటిఁ దాల్పఁ బూని మఱియొక్కటి వీడ్వడఁ దాల్చు నర్థిమై

నొక్కెడ కేగఁజూచిమఱియొక్కెడ కేఁగుఁబయోరుహాక్షి తా
మిక్కిలిఁ బేర్చుభూవిభునిమీఁదిపరాకునఁజేసి నిచ్చలున్. 213

సీ. ఏమి కన్నులఁ గన్న హృదయేశురూపంబు
 దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి వీనుల విన్న హృదయేశుమధురోక్తి
 దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి మైసోఁకిన హృదయేశుసంస్పర్శ
 దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండె;
నేమి దాఁ జవిగొన్న హృదయేశుకెమ్మోవి
 దోఁపక యది మున్ను దోఁప కుండెఁ;

తే. గాంత కంతట సంతతకంతుకేళి
వివిధసంకల్పవాసనఁ బవలు రేలుఁ
దనరుపులకలుఁ గలవరింతలును మాట
వీడుపాటులుఁ జెలులకు వెఱఁ గొనర్ప. 214

ఆ. తరుణి తాఁ బగళ్లు తామరసాక్షి యన్
పేరువోలె నుచితనియతిఁ బరఁగ
నిర్వహించె రేలు నీలోత్పలాక్షి యన్
పేరు నృపునిమీఁదిప్రేమ నంత. 215

క. సితకరునిశుక్లపక్ష
ప్రతిపత్కళ చూచి చూడ భామిని నెమ్మే
నితనుత్వముఁ బొండిమసం
గతియును గడు నెక్కు డగుచుఁ గానంబడియెన్. 216

ఉ. వీణియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు; పెంపుడుచిల్కఁబోదతో
రాణ దలిర్పఁ బల్కుటగరంబపురూప; మపూర్వ మెంతయుం

ప్రాణసఖీరహస్యముల[1] బ్రాఁతియుఁ; గ్రీడలు కానివావి; యా
యేణవిలోలలోచనకు హెచ్చిన మన్మథచేష్ట [2]నయ్యెడన్.

క. నిచ్చలు నీగతిఁ బైపై
హెచ్చి వియోగానలమున నెంతయుఁ దాపం
బచ్చుపడఁ బ్రవర్తిల్లఁగ
నెచ్చెలు లచ్చెలువఁ జూచి నెమ్మది గలఁగన్. 218

క. "పెక్కుదినంబులనుండియు
నిక్కన్నియవర్తనంబు లెల్ల నరయ వే
వొక్కగతిఁ దోఁచుచున్నవి;
మిక్కిలి యూహింపుఁ డానిమిత్తము మీరల్. 219

క. కొమ్మ కడుఁ జిక్కుచున్నది;
నెమ్మొగమునఁ బాండిమంబు నిబ్బర మయ్యెన్;
నెమ్మదిలోనివిచారము
ముమ్మర; మివి మన్మథకృతములు గావలయున్. 220

మ. మన మొక్కొక్కతెకున్ సమస్తగుణసంపన్నాంగకున్ పూర్ణశో
భనరూపున్ వినుతింపకుంటి మపుడు యిప్పాటున్ సఖీ నొంచె దు
ర్జనచూడామణి కాముఁ డిట్టికొమరుం బ్రాయంపుఁబూఁబోం
డ్లన నొక్కనిమిత్తం బిసుమంతఁ గల్గినఁ గడుం గాఱించు
దుర్వారతన్. 221

క. కావున నిపు డీ[3]భామిని
భావజు బారిఁ బడి మిగులఁ బడలుట నిజ మీ
భావంబును మఱపింపం
గావలయును వనవిహారకలనలచేతన్. 222

---

1. భ్రాంతియు. 2. నయ్యెడున్. 3. కోమలి.

తే. అని విచారించి యాచంచలాక్షిమదికి
వేడ్కఁ బుట్టించి తోడ్కొంచు వెలఁదు లేగి
రమితమకరందనిష్యందరమితముఖరి
తాళిసంతాన మైనయుద్యానమునకు. 223

వ. అప్పు డయ్యుపవనంబు పవనంబునకుఁ దూఱరాక కాఱు కొనుచుం జూపఱయిచ్చ మెచ్చు నచ్చెరువు హెచ్చఁ బచ్చ పట్టు బల్లాడదట్టీలలీలఁ జాలనెఱపుచు నొఱపుమిగులు మొగలిగములగుములనడుమఁ బొడవులుగ దీపించుతోఁపు గుడారంబులచెలువు నల(వ)రించు చివురుటెలమావితండం బులును, దండతండంబు లై మెండుకొన నొదవుమదమునం బెనురొదలు పొదల మెదలు కొదమతుమ్మెదలపదువు లినుప సరిపెణలపెనుపును బనుపఱచుచుఁ గనుపట్ట, దట్టంబగు చిగురుజొంపపుఁగెంపుసొంపు సిందూరంపుఁగెందూళిచం దంబు నందపఱప నుపరిభాగజాగరూకపల్లవ ప్రసూనదళ పటలశబలిమవిలసనంబు లలితకుముదమతల్లికల యుల్లాసంబు వెల్లిగొలుప, వెలుతురు లేనిపూఁదేనెసోనవాన దానధారా ప్రకారంబునం దొరం బగుచుఁ దనరార మారుతప్రచారం బుల నప్పటప్పటికి నుప్పతిల్లు పుప్పొళ్లు కేళిధూళిపాళికల పోలిక నేలికొనంగ నేనికబూఱియలు పూని కానిపించు చున్న పొన్నలును, నవిరళదళకిసలయవిలసితలతావితానం బులు మరకతకురువింద నిచయఖచితంబు లగుసగతులపగిదిఁ జూపట్ట సమకట్టు జల్లులమొల్ల మినుల్లసిల్లుచు నిరుగడల వ్రేలునిడుసోగపూవుగెలలు పొలుపొంద, నగ్రభాగ పల్ల వంబు లింద్రగోపంపుటుల్లారులయోజ రాజిల్లఁ దేజీలపోలిక

భాసిల్లు వాసంతికాకుడుంగంబులును, కడుపఴంబుగఁ బొదిగి యెదుగం గలభంగులఁ జెంగలించుచు నమరు తములపాకుఁ దీఁగెయల్లి కళుమీఁదమించి వెల్లితలచుట్టుఁ గట్ట డలు నెట్టుకొలుపుతోలుంబట్టల పొదుగుళ్లపైఁ గ్రొమ్మడుఁగు నెఱిబిఱుసు జొంగుల నిక్కుటెక్కును మిక్కిలిం గడలు కొలుపుచున్న యరవిరిచిగురు మొగిలియాకులతోడ వీర భటులబోకలు బోకపఱచు లేఁబోఁకమ్రాఁకులును, వివిధజన కోలాహలంబులకరణిఁ బరిఢవిల్లు శుకపికశారికానికరకలకలం బులును గలిగి విరహిసముదయంబుపైఁ గసలిన కుసుమ కోదండు దండువిడుసుంబోలె నాలోకనీయం బగుచుండ నందు నిందువదనలు మందగమనస్వభావంబు నతికరించు కుతుకరయంబునకుఁ బ్రతికూలంబులగుచుం బిగువుపాలిండ్ల వ్రేఁగును, బిఱుఁదులగరిమయుఁ దరము గాక కన మలయం జేయుచుండ నొండొరులం గడచుచు, నుద్ధవిడినడచుచుఁ గూడముకిం గెలిచేయుచుఁ, గ్రొవ్విరులు మించికోయుచుఁ, గమ్మగొజ్జంగులకుం జేచాచుఁ, గన్నెగేదంగులకుం బోచుచుఁ, బొన్నలకు మూఁగుచు, బొండుమల్లెలకు నేగుచు, సంపెం గలకు డాయుచు, జాతికుడుంగంబులరోయుచు, మల్లెలకు నిగుడుచు,మరువంబునకు మగుడుచుఁ, గురువేరుగొల్లాడుచు, గంధంబులకు మ్రగ్గుచుచుఁ, బొగడలకు జరుగుచుఁ, బోఁకపాళికలకుఁ దిరుగుచుఁ, దిలకంబులకుం జనుచు, దిరిసెన పున్నసలు గైకొనుచు,నవమల్లి(మాలి)కలఁ గ్రీడించుచు,నారం గంబులఁ గ్రేడించుచుఁ, గలిగొట్లకుఁ దత్తరిల్లుచుఁ, గంకేలి మంజరులకు గంజిల్లుచుఁ, గ్రొమ్మావినీడలాశ్రయించుచుఁ,

గురువింద పందిరుల విశ్రమించుచు, నీరంబులఁ దూఱుచు, నెందేనియుం బాఱుచుఁ, బూఁదేనియలఁ దోఁగుచుఁ, బొదరిండ్లఁ డాఁగుచుఁ, గని నవ్వుచుఁ, గమ్మవిరులు రువ్వుచుఁ దీఁగెయుయ్యెలల నూఁచుచుఁ, దియ్యవిలుకానిం బాడుచుఁ, బరాగంబులు రాల్చుచుం, బయ్యెదలు విదల్చుచు, నందని పూఁగొమ్మలకు నిక్కుచు, నలఁతి పుప్పొడి వ్రాఁకు లెక్కుచుఁ, గెంజిగుళ్లకుం బదరుచుఁ గెరలు తేంట్లకు బెదరుచుఁ, గోకిల స్వరంబు లాలించుచు, గొరవంక ల[1]లాలించుచుఁ, జిలుకలకుం బలుకు లందిచ్చుచుఁ, జిన్నిరాయంచలనడలు మెచ్చుచుఁ, బూబంతుల వేటలాడుచుఁ, బొసఁగ నుద్దులు గూడుచు, నాట గెలిచిపోనీక పట్టుచుఁ గేకిసలు గొట్టుచు, నొకరొకరిఁ జీరుచు, నుబ్బునం గేరుచు, నిబ్బరంపుఁదమిని దమకుఁ దమకంబు హెచ్చింప నింపు మీఱు విహారంబులచేత నడరుబడలికలం బొడము వెడవెడ చిఱుచెమట తడి యొడళ్లం గడుఁ బ్రబలి గుబులుకొను మృగమదఘనసారగంధసార కాశ్మీర విలేపన పరిమళంబులు పరిమళితదిగంతరంబు లగుచు నంతటం జోడు ముట్ట, సహజకృశత్వంబునకుం దోడు క్రీడలయలంత నెంతయు ఘనంబైన బడుగుదనంబునం దడఁబడుచు వడవడ వడంకులు గుడుచు నడుములం దడబాటువలన సడలఁబాఱు నీవులు తావులం జిక్కం జెక్కుకొనుతఱిఁ బొక్కిళ్ళం బ్రవేశించి సముదంచిత కురువిందకందళ సందర్భసంగతాంగుళీయక ప్రచురరుచినిచయ కవచితకరతలరాగంబు లడుగుల నిర్గమింప నినుమడించెనో యనఁగ నతిమాత్ర సంచారసంక్షుభితంబు లగు చరణతలంబుల నత్యంతర క్తిమ యుట్టిపడు

---

1. నాలోకించుచు.

చుండ, నిట్టట్టు పైఁటచెఱంగున విసరుకొన నెసఁగు కరకంకణ
మణిఝణత్కారంబులకు నులుకుకరిణిఁ దఱచుటూర్పుల
పెంపునుత్కంపమానంబు లగుచుఁజెన్నొందు చన్ను జక్కవ
కవలకెలంకులఁ జొక్కపుఱెక్కల కదలిక పొదలికలు
మువలకించుచు నిగుపునిగనిగలతరఁగలయందంబు సంది
దండలతళుకులకుఁ జెలికాఁడంబు నెఱప నలయిక సొలయికల
నొకవింతయొయ్యారంబు చూపుచూపులపసకుం జూపోపక
యేపఱెసలీలం జాల వసివాళ్లువాడిన క్రీడావతంసిత కర్ణ
నీలోత్పలదళంబులు నిజప్రతిబింబకపటపరిదృశ్యమాన
సోదరాలింగన లోలుపంబులువోలెఁ జెక్కిళ్ళ మిక్కిలి
నంటుకొనుచుండ నొసల నసలుకొను కమ్మకస్తూరి
యుమ్మలిం బడి కదలమెదలలేని నీలాలకజాలంబుల నిజ
బాలకశంకం జేసి వెడలఁ దివియ సందడించుచందంబున నం
దంద క్రందుకొనియెడు నిశ్శ్వాసవాసనా సమాకృష్టచంచరీక
సంచయంబులకు సుదతి యదలించు మృదులంపుఁగలికిపలు
కులు దమనిసువులకొసరు తెలుంగులచవి కొసరక ముసురు
కొను పసనిరాచిలుకగములం దోలంగం దోలుకేలు కెంజిగు
రాకులకు మూఁకలై కవియు కోకిలంబులచేత నాకులంబు
లగుచు మైదీఁగెల బాగుల వసంతాగమశ్రీవిభూషితవన
దేవతావిలాసవిశేషంబు నభినయింప నాత్మసాదృశ్యసంభావనా
గర్వంబు పెల్లునం ద్రుళ్లుమల్లరపుఁగల్లరి తేఁటితండంబుల కండ
క్రొవ్వు సైరింపక వానిజీవిక లాక్రమించి తదనుసరణంబున
దయ వొడమి కొంత మగుడ విడుచువడువు గనంబడఁగ
నెడనెడం గులుకునడల బడిబడిం దొరఁగువిరిగముల నమరెడి

యరవీడుకొప్పులయొప్పిదంబు చెప్పనలవి గాక యతిశయిల్లఁ
జెదరినసింగారంబులును [1]జిగురుంగొనలచేరులును నంటినపరా
గంబులును నకరువ్రులతోడి పాపటలును వాడుదేతెడి నెమ్మో
ములును వడఁకెడుకులుకుటెలుంగులునుం గలిగి యపూర్వ
విభ్రమంబున నొంపుమీఱుచుం డెనంతరంబ. 224

క్రౌంచపదవృత్తము.—
చంచలవీచీసంచయలీలాసలలితతరళితజలరుహపాళీ
సంచితహాస్తోదంచితభంగీజనితమదనమతసరణిగుణవ్యా
ఖ్యాంచితగోష్ఠీసంచరణప్రత్యయసముచితవాళవాళికలతో రా
యంచలు మ్రోయం గొంచలు గూయన్ వ్యవహితపరరవ
మయిన కొలంకున్. 225

ఉ. చేరఁగఁ బోయి రంగనలు చెల్వపుమోముల సోయగంబు త
ద్వారిజలక్ష్మిఁ గేరఁగ నవారితవారితరంగ రంగలీ
లారతహంససారసకులస్ఖలదారవసారవంచనా
పారగనూపురాదిబహుభవ్యవిభూషణఘోష మొప్పఁగన్.

ఉ. అంతట నంతరంగముల నంబువిహారకుతూహలంబు ల
త్యంతముమీఱ మెట్లు డిగి రామగువల్ మునికొంగులూరుగా
ధాంతరసీమఁ బట్టుచు జలాశయలక్ష్మిపయిన్ నఖచ్ఛటా
కాంతులచేఁ బడాబ్జములు కప్రపుధూళి వసంతమాడఁగన్.

సీ. అలఁతిగాడ్పులచేతఁ దొలఁగుపయ్యెదకడ
లిరువంకలను జిక్క నిఱికికొనుచుఁ
దరఁగల నిట్టట్టు దరలుముంగొంగులు
తిరుగ జంఘలను సంధించుకొనుచు

1. జిగురుకొనుచీరల నంటి.

మునుపుగాఁ జొచ్చినవనితలు చల్లెడి
  యుదకంబునకుఁ జేతు లొడ్డుకొనుచు
నెడ నెడ మీటించి పసిమిరాల బెళుకుల
  కులికిపాటొదవంగ నోసరిలుచుఁ
తే. దొగలమడుఁగుననుండి బిట్టెగయువిహగ
కులముపవలికి బెదరుచూపులు దలిర్పఁ
దమ్మికొలను ప్రవేశించు తలిరుఁబోండ్ల
విలసనము లెంత నెంతయు వింత లయ్యె. 228

ఉ. ఆరమణీమణుల్ సరసి నట్లు ప్రవేశ మొనర్చువేళఁ ద
త్కారణవీచికాచలితకంజములన్ మధులోలభృంగముల్
వారక సారెకున్ నెగసి వ్రాలుచు నొప్పెఁ బదంబు దేవతల్
నేరుపుతోడ నాడుహరినీలపుటచ్చునగండ్లకై వడిన్. 229

లయగ్రాహి.—
నెమ్మొగములం గరపల్లవములఁ గుచమ్ములఁ గ
  చమ్ములను జూడ్కి నయనమ్ములఁ బరాభూ
తమ్ములును బోలె విరిసమ్ములును రక్తజల
  జమ్ములును గోకమిథునమ్ములును శైవా
లమ్ములును భృంగనిచయమ్ములును మీననిక
  రమ్ములుఁ [1]గలంచ లనమ్ములు భజింపం
గొమ్మ లపు డెంతయును సమ్మదరసాహలభ
  రమ్ముల నొనర్చిరి కరమ్ము జలకేలిన్. 230

1. గలంగెఁ జల.

లయగ్రాహి.—

ఓల! యనుచున్ వలదు గేలి యనుచుం బఱవఁ
జాల వనుచుం గడుఁ బిసాళి వనుచుం బ
ద్మాళిఁ గొని కొట్టుచును దోలి వడిఁ బట్టుచును
మేలములఁ దిట్టుచు గయాళితన మింకం
జాలు ననుచున్ బళిర గోల యనుచుం బగట
నేల? యనుచున్ ముగుదబాల వనుచుం గ
య్యాల [1]కెస పెట్టుచును హాళిఁ జలపట్టుచు సు
మాళములఁ గిట్టుచును బాలికలు వేడ్కన్. 231

కవిరాజవిరాజితము.—

గుభిలుగుభి ల్లనుఘోషణఁ దోయ శ
కుంతతతుల్ గలగుండువడన్
క్షుభితఘన స్తనకుంభపరిచ్యుత
కుంకుమ చందనకుంతలసూ
నభరవిలాసమునన్ బహువర్ణ ము
నవ్యసుగంధగుణంబు గొలం
కభినుతిభాజన మై భజియింపఁగ
[2]నాగతి నంబువిహారిణు లై. 232

మాలిని. తడిసి తనువులన్ ఖేదంబు గాన్పింప కుండం
గడు నడఁగినచేలల్ [3]కల్మి స్రుక్కన్ లప ట్టే
ర్పడఁ దెలుప ఘనాంభోభారతం గుంతలంబుల్
మడమలపయిఁ బ్రేలన్ మత్తమాతంగయానల్. 233

---

1. వెసఁబెట్టు. 2. నంబువిహారిణులై పోసఁగన్. 3. కల్కి.

వ. కాసారంబు వెలువడి నవీనవస్త్రాభరణగంధమాల్యంబుల నలం
కృతలై రి; మధురలాలసయుం గాంతునిమీఁదిపరాకునఁ జెలి
కత్తియలబలిమిని వనక్రీడాదు లెట్టకేలకు నిట్టట్టు సలుపు
చుండె. 234

ఉ. వర్ణసపాత్రచిత్రగుణవైభవశోభితుఁ డత్తఱిం గళా
పూర్ణుఁడు డేగవేఁటతమిఁ బూన్పున వచ్చి ముదంబునం దద
భ్యర్ణమహిం జరించు చొకపక్షికిఁ బాఱినడేగఁ బిల్చుచుం
దూర్ణత నేగె నానిజవధూటియు బోటులు నున్నచోటికిన్.

వ. అప్పుడు. 236

ఉ. నిద్దపుఁజెక్కుటద్దముల నింపులుగాఁ బులకల్ జనింప న
వ్వుద్దియ బోటిమూఁపుపయి మోమరదోఁపఁగ నిల్పి యత్త
ఱిం, దద్దయుఁ బ్రేమఁ జూచె నిజనాథు నతండును దానిఁ
జూచె నా,యిద్దఱిచూపులున్ గుసుమ నించుక తార్కొని
లజ్జఁ గ్రమ్మఱెన్. 237

చ. వనజదళాక్షి చూచినను వల్లభుచూపు లతండు చూచినన్
వనజదళాక్షిచూపులు ఘనప్రసవేషువెన్కకున్ వెసం
జనుచు నొకళ్లొకళ్లకయి సారెకు వచ్చుచుఁ బోల్పు మీఱెఁ
గ్రన్నన రతిపంచబాణులవినోదపుటుయ్యెలచేరులో యనన్.

చ. విసుకలిచేత ముల్ మిగుల నింపులు గాఁగ విరాళిఁగొన్న య
వ్వనజదళాక్షి యట్లు తనవల్లభురూపముఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొని యేమి చెప్పఁ గడుఁ గంతుశరాహతిఁ దాప
మొందుచున్, మనమునఁ గుందె నప్పు డటు నాథునిఁ గొం
గిటఁ జేర్ప లేమికిన్. 239

తే. అతఁడు మధురలాలసయందు నాత్మ వగిలి
మిగిడి రా కలయింపఁగ మరలి మరలి
యొక్కొకనెపంబుతో దాని యొప్పిదంబుఁ
గనుఁగొనుచు నెట్టకేలకుఁ జనియెఁ దిరిగి. 240

వ. అంత నక్కాంతయు నంతరంగంబునం గాంతుఁ జింతించుచు.

ఉ. ఆమృదుపాదపద్మములు హస్తతలంబున నొత్తఁ గోరు నా
శ్రీమహనీయవక్షమునఁ జేర్పఁగఁ గోరుఁ గుచద్వయంబు నా
కోమలగండపాళికలఁ గూర్పఁగఁ గోరును గండపాళికల్
కామునిబారి కగ్గమయి కామిని తాలిమి చంచలింపఁగన్.

ఉ. అప్పుడు తత్పయోజముఖి యాకృతిచందము బోటు లంద
ఱుం, దప్పక చూచి "యక్కట! వృథా వనశైలలపాళి నిం
చుకే, నిప్పుడుచుం దలంపము మృగేక్షణలార! గణించి
చూడుఁడా, యెప్పుడు నేవినోదములు నీచెలి కింపులుగా
వాకింతయున్. 243

ఉ. ఈనళినాక్షిచింత హరియింత మొకింత పరాకు చేసి యా
పూనికతోడ వచ్చి మనపోకడ లేమని చెప్ప? నాటలే
కాని నృపాత్మజం దలఁపఁ గాసము దీనివిచార మేమియున్
మానుట లేద మిక్కిలి ఘనం బగుచున్నది గాని యెన్నఁగన్.

వ. అదియునుం గాక. 245

స్రగ్ధర. శైత్యానంపాతావిహారాశ్రయణమధుపవే
షంబుతోఁ జూడ్కి వేడ్కం
బూనంగా నింతకున్ మున్ పురుషమణి కళా
పూర్ణుఁ డేతెంచి పేర్మిన్

డా నిచ్చోటం జరించెం దరుణి యతని న
    త్యంతముగన్ వింతప్రేమగన్
మే నుబ్బం జూచిన ట్లుండె నది మొదలు సుం
    [1]డీ కడుం దాప మొందెన్. 246

ఉ. కావున నీవసంతము గర్వితకోకిలకీరశారికా
రావముఁ జేటిపింప నపు రావము మెల్లని చల్లగాడ్పుఁ బూ
దావుల సొంపుఁ గెంజిగురుటుండము లేఁబొదరిండ్లయొప్పులున్
భావజుపక్షమై మిగుల బాలిక తాలిమిఁ గొల్లలాడెడిన్. 247

ఉ. ఇట్టిది గానలేము మన మింపలరుం బురశోభ కీక్షమదిం
బుట్టినపంచబాణుపెఱపుల్ మఱపింపఁగఁ బూని వానికిం
బట్టపురాజధాని యనఁ బట్టగుతోఁటకుఁ దెచ్చు టొప్పనే?
'ఘట్టనటీప్రభాత' మనఁగా నిది వేఁ పరికించి చూడఁగన్.

క. అనుసంతాప నిమగ్నంగన
యనయముఁ బ్రబల మగునట్టియంగజతాపం
బున నున్న దన్న దనుచుం
గనుఱెప్పలు వేల వైచి కసిఁ బొలఁగుటయున్. 249

మణిగణనికరము. సఖులతతులు చిడిముడి పడిగుడుసు మదితో
    సఖులు గుబులు తొడఁబడ నడరెడునడపుం
    గడఁకల నుపచయములు నడగడ వడఁకం
    బడిబడిఁ బొడమఁగ బడలికఁ జెమటల్. 250

సీ. విరిపన్నితావులు వెదచల్లుకొలనిచెం
    గటఁ గప్పుపన్నీటికాలువలను

---

1. డీ కడు.

గడు నివతాళించుకప్రంపుటకుటుల
యిరవులం బూవుం జప్పరముం బన్ని
వట్టివేళ్లను దడి గట్టి శ్రీగంధంపు
టసలున మెత్తి తదంతరమునం
గర్పూరవేదిక గావించి చల్లని
చెంగల్వరేకుల సెజ్జ దీర్చి

తే. చిలుకుందేనియతోడి గొజ్జెంగపూవుం
దలగడ యమర్చి యందు నాచెలువ నునిచి
జగతిం గలసర్వశైత్యోపచారవిధులుం
జలిపియందును గడం గాన కలసి రంత. 251

ఉ. అప్పువుంబోండ్లు వెండియుం బ్రయత్నముతోం బలుమాఱు
వీనులం, గప్పుర మూంది పూవిసనకఱ్ఱలు గొజ్జెంగనీట మాటి
కిం, దొప్పంగం దోంచి వీచుచుం జనుంగవపై నఱకాళ్లం
బాణులక, లప్పలు గాంగం జందన మలందుచుం గొందల
మంది రందఱున్. 252

వ. అంత. 253

క. విరులుం జిగుళ్లను జూరువుగ
సిరిగందపుటస లొకింత చిలచిల మని వే
గిరమ వఱువట్లు గొనం గడుం
బొరలెడితరలాక్షి తాపముం గని కలంకన్. 254

తే. చతుర యగు[1]నట్టిబోటి యాసతిని జేరి
చలువచెంగావిపయ్యెద చక్కం గప్పి

---

1. నొక్క.

నేత్రయుగళంబుమీఁదు పన్నీటిచేతఁ
దుడిచి చెదరినకురులు దిద్దుచును బలికె. 255

క. "ఎక్కడ మే నంటినఁ గే
ల్వొక్కెడునం తగుచు [1]సెకలు వొదలెడుఁ బాఁరం
బెక్కువు శైత్యక్రియ; లో
యక్క యిఁకం బోదు కోర్కి యడఁచిన నెప్డున్." 256

తే. ఇంతి సిగ్గు గదా! యని యెంతదాఁకఁ
దలఁపు డాఁచి లోలోఁ గుమారిలఁగ వచ్చు?
నదియుఁ గా కేను లాఁతినే యకట నీకుఁ
రమణి నాపట్టునను బాఁపురంబు వలదు. 257

క. ప్రాణములకుఁ బ్రాణం బగు
ప్రాణసఖికిఁ జెప్పరానిపనులుం గలవే?
యేణాక్షీ కలిగె నేనిం
బ్రాణసఖియు నుసురు నొక్కపాటియ కావే? 258

మ. అనినన్ మిక్కిలి సాహసంబున నభీష్టార్థంబు చెప్పన్ మనం
బున నుంకించుచు లజ్జచే నుడుగుచుం బూఁబోఁడియొక్కింతసే
పు సితాంతాకులయయ్యె; నంతటనుదాఁబోనీకయాంబోటియుం
దనపై నానలు వెట్టి పెట్టి యడిగెన్ యత్నంబు సంధిల్లఁగన్.

క. ఇమ్మెయి నిర్బంధించుచు
నమ్ముగ్ధయ యడుగ నృపవరాత్మజ యనువా
న మ్మొక్కభంగి నుడుపుచు
నెమ్మది నూల్కొల్పి పలికె నిజసఖితోడన్. 260

---

1. ఁగళలు వొద.

"ఓహరిణాక్షి! నీకు నిఁక నుల్లము దాఁపఁగ నేటికిఁక? జగ
ఉ. న్మోహనమూర్తితోడ నిట ము న్నొకనాఁటినిశఁ విలాసస
న్నాహము మీఱ మద్విభుఁడునాకలలోపలవచ్చి[1] తేర్చెఁగా
మాహావకేళి; నద్భుతసుఖైకమయం బది; యేమిచెప్పుదున్?
క. అనుచుఁ దదుత్సవలీలలు
మనసునఁ బొఱుటయు వివశమతిగ్గొ మోడ్పుం
గనుఁగవతో నొక్కించుక
వనిత నిలిచి ఘర్మపులకవతియై యంతన్. 262
వ. ఆకూర్మి నెచ్చెలిం గటాక్షించి. 263
క. చెప్పెడి దేమె లతాంగీ!
యప్పురుషోత్తముఁడు నన్ను నట్లు రసాబ్ధిం
దెప్పలఁ దేలిచి "నిను విడ
నెప్పుడు" నని యూఱడించి యెంచే నరిగెన్. 264
ఆ. అదియుఁ గాక యాధరాధీశుఁ డింతకు
మున్ను మనసమీపమునకుఁ దనదు
దేగఁ బిలిచికొనుచు తీవితో రాఁడె యా
యొప్పు మిగులఁ దాల్మి నుడుపఁదోలె. 265
క. అది మొదలు వదల కొదవెడు
మదనదశావశత వివశమతి నైతి; నిఁకఁ
ముదితా! చలువలు గిలువలు
మదికి నసహ్యంబు లతనిమన్నన దక్కన్. 266
క. కటకట! మీ రవివేకత
నటు నిటు శైత్యోపచార మని యేటికి ని

1. తేర్చె.

చ్చుటఁ బడసెద రిఁక? వెన్నెల
మిటమిటఁ గాయంగ మేను మిగుల నెఱియదే? 267

ఆ. కొఱవి చేతఁ బట్టుకొని చంద్రుఁ డదె వచ్చె
గ్రీష్మసమయభానురీతి మెఱయఁ
దనకు నేల యమృతధామాఖ్య? 'గోముఖ
వ్యాఘ్రు' డనఁగ నిట్టివాఁడె సుమ్ము! 268

క. 'చిలుక చదువు' ననుట చదివిన
ములుచకు దృష్టాంత; మట్టి మూఢపుదుర్జా
తుల-చిలుకలఁ దెలిచినం దెయు
గలదే మఱి తెలివి యనుటఁ గాక నిజేచ్ఛన్? 269

క. కోకిలములఁ దెలిపిరే బలు
గాకులపోడిఁ బోడిటసృష్టప్రౌఢులుఁగుల్
నాకు నసహ్యము లెస్స యిం
పౌ కూఁతలు మానఁ గలవె యని ప్రార్థనలన్? 270

ఉ. కావునఁ జంద్రు గింద్రుఁ జెఱుకం గిలుకం బికముం గికంబు నక్
గావు మటంచు వేఁడుగుపు; నాబ్రతుకు కీరిపుజాతికిం బ్రియం
బే పివరింప మీఁదు బలెఁ బెంచినవారికి ముద్దుగాక పె
న్బాముసబిల్లికిం గలుగునా మొగమోటయొకింతచిల్కపైన్.

తే. వేయు నేటికి? శీఘ్రంబ విభుసిపొందు
సంఘటింపఁగఁ గలవేని జలజవదన!
యాస నొక్కింత ప్రాణంబు లాఁపవచ్చు;
నన్యథాచింత లెల్ల నిరర్థకములు." 272

చ. అన విని పల్కె "నీవిభుసమాగమ మెంతయు శీఘ్రవృత్తి నో
వనజదళాయతేక్షణ! యవశ్యముఁ గల్గుట కేను బూఁటు; నా

కు నవల మాఱుపూఁట యవికుంఠితలీలఁ దనర్చు నాద్యగా
కనిరతు దీనవత్సలత; గావున నెమ్మది నమ్ము మెంతయున్.273

క. అని పలికెడుచెలిపలుకులు
దన కమృతమువోలె హృదయతాపము నడఁపఁగా
వనజాక్షి నేద దేఱుచుఁ
జనియెన్ నిజభవనమునకు సఖులుం దానున్. 274

ఉ. లోలవిలోచనాహృదయలుంఠనశౌరతనూవిలాస! నం
ద్యాలపురీనివాస! సతతాత్మవికాస! నృసింహమేదినీ
పాలుప్రపౌత్ర! నారవిభుపౌత్ర! నృసింహునిపుత్ర! సర్వథ
ర్మాలయనిత్యవైభవమహాత్తమ! కృష్ణనృపాలసత్తమా. 275

క. సంగీతాదికళారస
రంగన్మానస! మహాతురంగమమదమా
తంగారోహణచతురిమ
సంగతవనితామనోజ! సమధికతేజా! 276

తరల. కురు కరూశ విదేహ కోసల కుంత లాంగ కళింగ బ
ర్బర పుళిందక మత్స్య మాళవ పాండ్య కేరళ చోళ ఘూ
ర్జర శకాదిసమస్తదేశధరాతలేశసభానిరం
తరవిభాసురకీర్తినర్తన ధర్మనిర్మలవర్తనా. 277

గద్యము. ఇది నిఖలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ
పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయసూరయనామ
ధేయప్రణీతం బైనకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు
నందు షష్ఠాశ్వాసము.

—

శ్రీ ర స్తు

కళాపూర్ణోదయము

సప్తమాశ్వాసము

రమణీయస్వగుణాక
ర్షాంచితలోకహృదయ! తతనిత్యదయా!
సూరిజనారాధన సము
దారసూక్తిప్రియ! కొండమాంబాతనయా. 1

వ. అవధరింపుము. 2

ఉ. కర్ణరసాయనోక్తిసితకర్పూరయశోమహనీయుఁ డాకళా
పూర్ణుఁడు సత్కళాకేళివనభూమిఁ గనుంగొను టాది గాఁగ నా
పూర్ణసుధాంశుబింబముఖిఁ బోల్పు మనంబున నిల్పి తద్గుణో
దీర్ణలతాంతసాయకవిదీర్ణమనోధృతిగాయె యజస్రమున్. 3

క. తలపోయుచుఁ బసతలఁ బా
యొలనాఁగం బాయ కునికి నితరవిచారం
బులు విడిచి శోకమునఁ గడు
నలఁగుచు నేకాంతగృహమునన్ వర్తిలుచున్.

ఆ. తనకు నర్మసచివుఁడను విధివారతా
రాదిశంసకుండు నైనయట్టి

యొక్కవృద్ధవిప్రు నొకనాఁడు పిలిపించి
కొంతతడవు నర్మగోష్ఠి నడపి. 5

తే. అనుఁగుఁజెలికాఁడ! యొకటి ని న్నడిగి తెలియ
వలయు నని యుండుదును నీవు వచ్చియున్న
యప్పు డది యేమి యడిగెద ననుచు నిపుడు
నడుగకుండినఁ బో దింక ననుచుఁ బలికె. 6

చ. "మననగరంబుతూర్పుకడ మంజులరత్నవినూత్నకాంతితో
ననయము నొప్పునట్టివి మహాశయ! సుప్రరిగల్ గదా! తదీ
యనవసువర్ణసాలముల కవ్వల నున్నది నిత్యసాంద్రనూ
తనకుసుమప్రవాళలలితం బగుకేళివనం బెఱుంగుదే. 7

క. ఇటమున్నొకనాఁ డే న
చ్చటి కరిగితి వేఁటవేగ చనిసఁ బిలుచుచుం
గుటిలాలక నొకతెను ముం
దటఁ గాంచితి నందుఁ జెలులుఁ బాసు జరింపన్. 8

ఉ. ఆలలితాంగిరూపుసు యాసక్తి చూడఁగ నెన్ని యాత్మలుం
జాలవు; దానిసర్వగుణసంపద లెన్నఁగ నెన్ని జిహ్వలుం
జాలవు; తద్విలోకనరసస్థితిఁ జొక్కఁగ నెన్నికన్నులుం
జాలవు; వేయు నేల? యది చక్కఁదనంబులరాసి భూసురా! 9

క. ఎక్కడి యుపమాకల్పన
లెక్కడి యత్యుక్తిరచన? లెక్కడి మతి నే?
ర్పెక్కడి వర్ణన? లెక్కడి
యెక్కడి వాఙ్మతుల కంద వింతి బెడంగుల్. 10

సీ. భువనంబులం దెల్ల మిపుల నెక్కుడుగ నీ
యిల యేమిపుణ్యంబు సలిపెనొక్కో!

యిలలోనఁ గరము మిక్కిలిగ జంబూద్వీప
మేమిభాగ్యంబు వహించెనో కో!
తనర జంబూద్వీపమునను భారతవర్ష
మేసుకృతంబు మును చేసెనో కో!
ప్రఖ్యాతి గాఁగ భారతవర్షమున నంగ
దేశ మేతపము సాధించెనో కో!
తే. అంగదేశంబునందు నేయధికనియతిఁ
గ్రముకకంఠి శ్రోత్తనపురంబుఁ గాంచెనో కో!
తదభ్యాపాపవినాశనధన్య మైన
యట్టియాపూపుదోఁటచే నతిశయిలఁగ. 11

చ. అపగతస్వాస్థ్యఁ జేసె నను సప్తతి నాళుకవాణి వేశిచో
కృపుఁబస కాముబల్కెడుసునస్తినుఁబోలె నరంభపార్శ్వ మై
యుపరిక్రమప్రసూనశరనోజ్జ్వలతాభినంబుచేత దం
తపుఁబిడికై నడిచె సుదతుల తన్మగము నింపు జనింపఁ జేయఁగన్.
ఉ. ఆకవునీయవేణిభర మారసుదు లంబోమతీసు నియగం
బాకసుదృక్కు లంపృతిలహాసకపోలము లాముఖాంబుజం
బాసువసుంభజృంభణసు గ్రత మంకృశమధ్య మానల
జ్జాకుసు కావలోకనసుతనల్ మదిఁ బాయవు నాకు నెప్పుడున్.
ఆ. ఇంక నీకు దూరగనేల మాకాంత గ
న్గొనుట యొందిగాఁగ గినిసి గినిసి
పంచబాణుఁ డిప్పుడు ప్రాణంబులను డెగి
నన్ను మిగుల నొంచుచున్న వాఁడు. 14

ఉ. ఆనలినాక్షి నన్నుఁగని నవ్వుచు దోఁచె మదీయదృష్టికిన్
దాని తెఱంగు నీ వెఱిఁగినన్ వినిపింపు మెఱుంగకున్న నీ

చే నయిన ట్లిఁకం దెలిసి చెప్పు మనక మఱుబారిఁ బడ్డవాఁ
డీనరనాథుఁ డన్యరస మే నొనరించెద నక తలంపుతోన్. 15

వ. నవ్వుచు నావిప్రుం డతని కి ట్లనియె. 16

తే. ఇప్పు డాయమ్మ కన్నె గానిమ్ము గాక
మానని మ్మింత ని న్నేఁచుమాట వింటిఁ
జల్లనయ్యె నాయాత్మ యాతల్లి యేల
వలయుఁ బదివేలురాజ్యము ల్వసుమతీశ. 17

వ. ఇంత సంతసిల్లుచు నేల దీవించెద వంటేని. 18

సీ. ఓమన్యథా యంచునోరయు విద్వాంసుల
గోష్ఠి కెన్నఁడుఁ గడ గుఱుతు లేదు
పౌరాణికులు చేరి పచరించుశుష్కవా
చాలత విడువని[1] వేల మెపుడుఁ
జెవులు చిందఱవోవఁ జెలఁగుకవీంద్రుల
పో రంటిమా శనివారపుజడి
మఱి ప్రధానులవట్టిమంతనా లెటు నన
రానివి ప్రేగులలోనితీఁట

తే. యంత సంతఃపురంబున కరిగి తేని
నీదుకోలువు బుధప్రకాశోదయంబు
మమ్ము నున్నారె! యనుమాటమాత్రకైన
నెడగలదె నీకు మాకొలు విపుడుగాక? 19

వ. అదియునుం గాక. 20

సీ. స్థలశుద్ధిగా వసుంధరఁ ద్రవ్వి పూడ్చిరే
కట్టించుచును బచ్చుకప్పురమునఁ ?

1. వేల.

గమ్మపన్నీటియగడ్తలు దీర్చిరే
వెలిఁ బెక్కువరుసల విస్తరిలఁగ ?
బిసకాండములు లోని పసి యార్చి నిలిపిరే
మంచిగంపమ్మున మదురుగోడ ?
నవచంద్రకాంతమంటపములోఁ బన్నిరే
తలిరాకుదళ్ళ చెంగలువచవికె
తే. యెన్నఁ డైనను దొల్లి నీ కిపుడువోలె
నీమదిఁ జిల్వసాగెనే యామృగాక్షి
వెతఁబడుఁ బట్టి దినమును వింతవింత
లైన యీపనుల్ చూడ మాకబ్బెఁగాక." 21

క. అన నతఁ "డన్నియు నయ్యెఁ
నిను నెఱుఁగమె 'యఱపులకును నేర్పరి' వని? నా
కును జెపు మే నడిగిన యా
వనితకులస్థాననామవస్తుస" లనుడున్. 22

చ. "నరవర! తత్కులాదులు వినం దమకించెదు; నాకుఁ దెలుప
మా, విరహాపుశీతలక్రియలవెచ్చము సర్వము నాయముం
గొనం, ద్వరపడులాగొ? యట్లయినఁ దద్ధన మెత్తుద మూళ్ల
మీఁదటఁ, విరహాపుఁబన్ను పేరిడి గణింపరు క్రొవ్వున
నెవ్వనిం బ్రజల్. 23

తే. ఇదియు నూరక యంటిఁ గా కేల నీకు
మాకతల్ విన బంటు కీల్గాకువోవఁ
దొత్తుకొడుకులువోలెఁ దోడ్తో దిగంత
భూమిపతు లంపుచున్నారు కామితములు. 24

సీ. "ఇవె చందనపుమ్రాఁకు లెన్నికిఁ గొనరయా
కేరళదేశభూదారుఁ డనిపెఁ
గట్టాణిముత్యాలపెట్టె లయ్యా యివి
పాండ్యదేశపురాజు పనిచినాఁడు
పన్నీరుచెంబులబండ్లయా యివి కాను
రూపదేశాధీశ్వరుండు పనిచెఁ
జంద్రకాంతంపుతా[1]చలువలయ్యా యివి
యతులముల్ కాశ్మీయుఁ డంపినాఁడు
తే. కప్పురపుగోనె లివె తురుష్కపునిసేన"
యనుజనుల క్రందువాకిట నద్భుతంబు
నీకు విరహార్తి యగు టన్యనృపుల కెల్ల
నఖిలరాజ్యలక్ష్మీవిరహార్తి యగుట. 25

చ. తెలియరు గాని యన్యజగతీతలనాథులు నీకు నింతశీ
తలవిధి వెచ్చముల్ నడపు క్రవ్యములోన సగంబు చాలు నీ
తలఁపునఁ బాయ కిట్లలఁచుతన్వికి నిన్ను వరించులంచ మీఁ
గలిగిన నేల తోఁచు నది కారణ మీఁగతి [2]సుండ హారికిన్?"

క. అన "నిట్టిపలువయఱపుల
కును గోటికిఁ బడగ యెత్తి గుఱి యగు పెద్దక్కా
నిను నమ్మరాదు గాక
ట్లొనరిచితే నట్టిలంచ మొసఁగనె నీకున్?" 27

వ. అని పలుకుజగతీవిభుమొగంబుఁ నప్పక చూచి. 28

తే. "వట్టితానాలు దర్భలు పుట్టెఁ జెప్ప
గడ్డపాఱయు మ్రింగినగతిని బిజ్జ

1. చలువ. 2. నున్నవారికిన్.

బిగిసి కూర్చుండుటలు లేక పెద్దతనము
గలదె? యవి లేమి నను నీవు "పలువ" యంటి. 29

ఉత్సాహ.—

అనుచు నలుక దెచ్చుకొనుచు నతఁ డొకింత మేర వే
చనియె "గంగిగోవువంటిసాదుబాపనిన్ నిసుం
జనుని పలువ యనఁగ నింక సారె కనము పోక ర"
మ్మనియె నృపతి యతఁడు దిరిగి యధిపుతోడ ని ట్లనున్. 30

సీ. నీ విప్రు డనినట్లు మావచనము నమ్మఁ
గా రాదు నిజము మీ వార మగుట
రాజకుంజర! 'యథా రాజా తథా ప్రజా'
యనుపల్కు వృథ సేయ నర్హ మగునె
"యత్తమామలు మీర నైతి రింతట నుండి"
యని యల్లనాఁడు రూపానుభూతిఁ
దద్విభుఁ బిలిచి యాస్థానంబునందు నీ
వాడినమాట యేమయ్యెఁ జెపుమ?

తే. యామఱపుదోస మిట్లు నీ యాత్మఁ బొదివి
వేఁచుచున్నది; యె ట్లన్న వినుము తెలియ
దానఁ బరితప్త యయ్యె రూపానుభూతి
తనయ తపవాప్తి నీయాత్మ తాప మొందె." 31

చ. అనుటయు "నెట్టిటూ తెలుపవయ్య మహాత్మక! యేల సేసె ది
ట్లనయము? నింపుసొం పెసఁగ నమ్మెయి నాపువ్వుఁదోఁట నేను గ
న్గొనినది యామదాశయతనూభవయే? యది యింత వేగిరం
బున నె మనోజ్ఞ యౌవనముఁ బూనెనె? యద్భుత మెన్న!"
నావుడున్. 32

ఆ. "ఏమి తెలుపు మనియె దింకను సందేహ
మా నృపాల? నీదుమనసు నింత
కొల్లలాడ సకలగుణరాశి మాయమ్మ
గాక వేఱొకర్తు గలదె జగతి? 33

సీ. వివిధనిత్యాచారవిధిఁ గొంతతడవు షా
డ్గుణ్యాదినయచింతఁ గొంతతడవు
గరిడిసాధనలవేడ్కలఁ గొంతతడ విభ
ఘోటకారూఢిని గొంతతడవు
దేవవిప్రార్చనస్థితిఁ గొంతతడవు వే
దాంతవిద్వద్గోష్ఠిఁ గొంతతడవు
స్నానభోజనవర్తనలఁ గొంతతడ వింపు
గొలుపునాట్యనిరీక్షఁ గొంతతడవు

తే. మంత్రిసామంతముఖ్యసమస్తజనులు
గొలువఁ గొలు వుండుమహిమలఁ గొంతతడవు
చనఁగఁ గాలంబు నీవిన్కి కనఘ తోఁప
దేమొ? తగినజవ్వనమ యాయింతి కిపుడు. 34

ఉ. ఆయెలప్రాయమున్ భవదుదంచితకీర్తియు గ్రోల్లొ రాచఁగాఁ
గాయజుఁ డాకెపై నలిగి కత్తులు నూఱుచు నుండు నంతటన్
నీయవలోకనం బొదవ 'నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చుచున్నవాఁ'
డాయెలనాఁగబోంట్లు తెలియన్ వినిపింతురు నాకు [1]నెంత
యున్. 35

ఉ. పాపపురాచజాతిగుణభంగు లెఱుంగుదు వేమిచెప్ప? న
య్యో! పెనుగోరముల్ త్రిభువనోత్తమరత్నము ముద్దుఁ

1. నింతయున్.

గూఁతుఁ బ్రాణాపద [1]లంత చెందుతఱి నైనఁ దలంపరు నీకుఁ
దెల్ప నీవై పరికింపవంచు · దురహంకృతి నాయమఁ గన్న
దంపతుల్. 36

క. ఆకన్నియ వెత చూడఁగ
లేక సఖీజనులె యుమ్మలించుచు నెపుడుఁ
నాకు వినిపింతు 'రౌకతఱి
నీ కేఁ జెప్పుదునొ' యనుచు నృపకులతిలకా! 37

సీ. ఏనును సముచితం బైనకాలము ప్రతీ
క్షించుచుండుదు నీదుచిత్తవృత్తి
దెలియక యాసుద్ది తలపెట్టవెఱతు 'రూ
పానుభూతికిని మదాశయునకు
మును నీ వనుగ్రహించినమాట తలఁపుచే
సినఁ జాలు బొంకవీ' వనుచుఁ దలఁతు
బ్రాహ్మణజాతిచాపలమున మఱియుఁ గొం
కుదు నీవిరాళిభంగులు గణింతు

తే. 'నివి యితరమూలములొ' యంచు నెంతు నిపుడు
పిలిచి యడుగఁ దదాఖ్యలే తెలుప నైతి
'మనమదాశయుపుత్రియే' యనుచు సులభ
తావగుణమున వదలుదో యనుచు నీకు. 38

ఆ. తమ కసాధ్యమైన (దమితోడఁ గాంక్షింతు
రారనాళమును ధరాధినాథ!
తమకు సులభమైన నమృతంబుఁ గైకొన
"రెండుఁ బెరటిచెట్టు మందు గాదు." 39

1. లంతఁ జెందు.

క. ఇవి యితరులచొప్పులు గా
ని విశేషజ్ఞతఁ దనర్చునీయందును గ
ల్గవ నిక్కువ మైనను నా
యవివేకము తెలుఁగు లిట్టి వవనీనాథా! 40

తే. అంత నాయింతి జాత్యాదు లడుగు టుడిగి
"దానిఁ గూర్చిన నే లంచ మీనె నీకు"
ననుచు నీవాడ మదిఁగోర్కి యధిక మగుట
యరసి తెలిపితి నిపుడు తచ్చరిత మెల్ల. 41

తే. ఇంక సంబంధసాదృశ్య మెంచిచూడఁ
గొదవగలయది గాదు దిక్కులఁ బ్రసిద్ధ
మైనయది క్షాత్రవీర్యార్జునాన్వయంబు;
దిగ్విజయశాలి యందు నీ తెఱవతండ్రి. 42

క. తనమహిమ నాశ్రయక్షితి
యొనరుచుఁ జనఁ జూచి సుగ్రహుకులీనత యం
చు నుదాహరింతు రెఱుఁగుఁడి
యనుజుఁడు సుమ్మాతఁ డిమ్మహాశయుసతికిన్. 43

చ. కడు నుతి కెక్కినట్టియధికంపుఁగులీనతచే నతండు న
ల్గడల జనాధిపుల్ దనకుఁ గన్యల నిచ్చెద మంచు నెందరే
బడిబడిఁ జెప్పి పంప నది పాటిగఁ బట్టక వారియీసుచే
నడపొడ లేకపోయెనఁట యల్పములయ్యెఁగులాభిమానముల్.

క. జనివేళయందు నురుభా
గ్యనిమిత్తము లగుచుఁ బెక్కుగ్రహము లునికి నా
తని కిడినారఁట సుగ్రహుఁ
డనుపే రాశాస్త్ర మేమియయ్యెనో యెఱుఁగన్. 45

వ. అది యెట్టట్టు కాని యిప్పు డింతయు మధురలాలస యుభయ కులశుద్ధి చెప్పెడు ప్రకారం బింతియ" యని పలికి యి ట్లనియె. 46

క. "అవనితామణి నిప్పుడు
జీవితముఁ గాని నిలిపి ప్రోవఁ జిత్తము గలదే,
నో వసుధాధిప! పూనుము
వేవేగం దద్వివాహవిధిమంగళమున్." 47

క. అని పంచాంగముపుస్తక
మును విడిచి కడుం బ్రయత్నమునఁ దిథివారా
దినిరీక్ష చేసి వ్రేళ్లె
న్ని నిరూపించెఁ గ్రహాదినిఖిలబలంబుల్." 48

వ. ఇట్లు నిరూపించి సంతసిల్లుచు "దేవరసిద్ధసంకల్పత యేమి చెప్పుదు? నెల్లియ మీ యిరువురపేర సత్యుత్తమం బైన దివాలగ్నం బున్నయది; వివాహోత్సవంబునకుం దగిన సకల సామగ్రియు సార్వభౌమునకు నెప్పుడైనను గలిగి యునికి చెప్పవలద; యిప్పారం బేప్రొద్దును సువిహితమంగళా లంకారంబ" యని పలికి మఱియు నతం డి ట్లనియె. 49

మహాస్రగ్ధర. "ఫలముల్ హారిద్రపంకప్రమిళితమణిశో
భఁ బవహింపఁ గృహశ్రీ
గళసౌభాగ్యాభినీతిక్షమితపురముపైఁ
గంతముల్ మించి యొప్పం
బొలుచుఁ నితోృత్సవద్వా స్స్ఫురితము లగు లేఁ
బోఁక మ్రాఁకుల్ కరం బిం

పాలయంగా దానఁ గాదే యొనరఁ గ్రముకకం
ఠోత్తరం బండ్రు దీనిన్. 51

శా. ఐనన్ దేవరపెండ్లికిం దగ వినూత్నాలంక్రియాసంపదం
బూనంగా వలదే పురం? బిపుడు సొంపుల్ మీఱఁ జాటింపు స
న్మానం బొప్పఁగ మామయింటికిని గన్యారత్నయాచ్ఞార్థ మ
న్యూనప్రజ్ఞులఁ బెద్దలం బనుపు మోయుర్వీశ! ధర్మస్థితిన్."

చ. అనుటయు సంతసిల్లుచు ధరాధిపుఁ డవ్విధ మెల్ల సత్వదా
త్మునిఁ బిలిపించి తెల్పి తదమోఘనయానుగతిన్ నిజాగ్రభా
ర్య ననుమతింపఁ జేయఁ బ్రథమాగమముఖ్యులఁ బంపె
నల్వురన్, జనపతిపూన్కి వారుఁ దగుజాడను జెప్పిరి తద్వ
ధూటికిన్. 52

వ. చెప్పి దీని కుత్తరం బెయ్యది చెప్పు మనుడు నప్పరమపతి
వ్రత వారితో ని ట్లనియె. 53

ఆ. "చల్లఁదనముతోడ నెల్లబంధువులకుఁ
దత్తదుచితమధురతరగుణములఁ
జిత్తరంజనంబు చేయుట నభినవ
కౌముది యనుపేరు గలిగె నాకు. 54

తే. చంద్రకిరణభవాప్సరోజాతిఁ బుట్టి
యట్టిపే రొంది వెలయునే నకట యిపుడు
తగ సతుల కెల్ల సామాన్యధర్మ మైన
పతిమనోనుకూలతకును బాయఁ దెరువె. 55

క. కావున న న్నేమడిగెద
రావసుధాధిపున కేది యభిమత మదియే

నావాంఛితంబు నిక్కావ
మీవృత్తాంతంబు దెలుపుఁ డేర్పడ నచటన్. 56

వ. అనిపలికి వీడ్కొలుపుటయు వారలు చని యావిధంబు భూవిభునకు విన్నవించి తదీయనిదేశంబున మదాశయుని గృహంబున కేగి యా కళాపూర్ణమహారాజునకుం గలిగిన వివాహోద్యోగంబు దెలిపి సుముహూర్తంబున సాక్షీ తాంబూలాదిసముచితశుభవర్తనంబులు నడపి; రంత మంత్రి జనులు తద్వివాహోత్సవంబునకు నాయితపడం బురంబు లోనం జాటించిన. 57

సీ. ఎక్కడఁ జూచిన నిండ్లపైఁ బసిఁడికుం
డలు క్రొత్తమెఱుఁ గిడి నిలుపువారు
నేవంకఁ జూచిన హిమవారితో గంధ
సారంబు కలయంపి చల్లువారు
నెచ్చోటఁ జూచిన నెలమిగోడలఁ దట్టు
పునుఁగుజవ్వాదియుఁ బూయువారు
నేదిక్కుఁ జూచిన నింపుగా మణివేది
కలు కమ్మకస్తురి నలుకువారుఁ

తే. బ్రేమఁ గప్రంపుముగ్గులు వెట్టువారుఁ
గలువడంబులు మేల్కట్లుఁ గట్టువారుఁ
బచ్చఁదోరణములు పొందుపఱచువారు
నై రహోరాత్రసంభ్రమం బలర జనులు. 58

ఉ. పెండ్లి నృపాలునింట నని పేరఁటముల్ ప్రియ మొప్పఁ
జెప్ప నిం,డ్లిండ్లకు శోభనాంకితలు హేమపుఁబాత్రలఁగొంచుఁ
బెద్దపూఁ,బోండ్లు చరించి రాకులును బోఁకలుఁ గుంకుమపాళ్లు

నూనెయుం,బండ్లును గొంచు వాద్యపుశుభధ్వనితోఁ దగు
వారు వెంటరాన్. 59

సీ. కర్పూరమృగమదగంధసారాదులు
విరివిగాఁ బసిఁడికొప్పెరలఁ గలిపి
మల్లికాకుంద చంపకజాతివకుళాది
పుష్పముల్ హేరాళముగను గూర్చి
మంచివాసనల వాసించిననెలవత్తి
బాగాలు రాసులువడఁగఁ బోసి
బంగారుచఱపులపస మించుతములపా
కులమూవటాలు కొండలుగ వైచి
తే. తత్తదధికారపురుషు లత్యంతమోద
గరిమ నేవీధిఁ జూచినఁ గ్రందుకొనుచుఁ
బురములో గంధమాల్యతాంబూలముల న
శేషజనములఁ దనియంగఁ జేసి రపుడు. 60

తే. అయిదువతనంబు సుతసమృద్ధియును గలుగు
సతులు శుభవేళ మంగళస్నానవిధులు
నడపఁ దొడఁగిరి బహువాద్యనాద మెల్ల
దెసల [1]నెఱపంగ మధురలాలసకు నంత. 61

ఉ. క్రొత్తగ నల్కెఁ గస్తురిని గోమలి యొక్కతె యొక్క
వేదికన్,ముత్తెపుముగ్గు వెట్టె నొకముద్దియ తద్దయు [2]వేడ్క
మీఱఁగాఁ,బుత్తడిపెండ్లిపీఁట యొకబోటి రయంబునఁ బెట్టె
దానిపై,నుత్తరపుంజెఱంగులుగ నొక్కతె గప్పె విశుద్ధ
వస్త్రమున్. 62

1. పెసఁగంగ. 2. నేర్పు.

తే. పెద్దముత్తైదు వొక్కర్తుఁ బెండ్లికూఁతుఁ
గాంత లిరువురు తూర్పుమొగంబు గాఁగఁ
బెండ్లిపీఁటపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టి నేర్పు
నెరయ సంపెంగనూనె యంటిరి ముదమున. 63

క. ప్రేమమున సంభ్రమించుచుఁ
గామిను లంతటను బసుపు గలపినశుభగం
ధామలకముఁ బెట్టిరి మఱి
హైమఘటాంబువుల జలకమార్చిరి సతికిన్. 64

సీ. దడిమంపుఁ జేలలఁ దడి యొత్తి పసుపుకొం
గుల తెల్లపట్టుదువ్వలువ గట్టి
తలవెండ్రుకలఁ బావడల నద్ది యద్ది శీ
ఘ్రమె తడియార్చి పుష్పములు ముడిచి
మలయజ మంగకంబులఁ బూసి ఘనవాస
నాశేషముగ నది నలిచి వైచి
పాలిండ్లఁ గుంకుమపత్త్రవల్లులు వ్రాసి
కమ్మకస్తురితిలకంబు దీర్చి.
తే. ముగుద తొంగలిఱెప్పల మొనల మిగుల
సన్నమై కనుపట్టఁ గజ్జల మమర్చి
లాక్షఁ బాదాంబుజంబు లలంకరించి
యామదాశయతనయకు నతివ లంత. 65

సీ. తళుకుఁబిల్లాండ్లు [1]బబ్బిలికాయలును మట్టి
యలు వీగ[2]ముద్దెలు నందియలును

1. బొబ్బిలి; బిబ్బిలి (శ. ర.) 2. మద్దెలు (శ. ర.) బ్రౌను.

మొలనూళ్లు నొడ్డాణములు నేవళంబుఁ బుం
జాల[1]దండయు బన్నసరము మొగపుఁ
దీఁగయు నాణిము త్రైపుఁ బేర్లు సందిదం
డలు సూడిగములు గొడసరములును
గడియాలుఁ బెక్కుజోకలయుంగరములు ముం
[2]గరయుఁగోలాటంపుఁగమ్మజోడుఁ
తే. చెవులపూవులు బవిరలుఁ జేరుచుక్క
కొప్పువలయును సవరించి రొప్ప మీఱ
భూషణములకుఁ దా నొక భూషణ మయి
పడఁతి యపు డొప్పెఁ గన్నులపండు వగుచు. 66

సీ. ఇట్లు కైసేసి యాయింతులు తజ్జన
యిత్రిని బిల్చి నీపుత్త్రిసొబగు
లెస్సగాఁ జూడు మో లేమ మాచూపోక
లాగు నీచూపోకలాగు నీవు
రూపానుభూతినా రూఢి కెక్కినదాన
వెవ్వరు నీపాటి యెఱుఁగ లేరు
రూపవిశేషంబు రూపింప ననుడు నా
కొమ్మ నవ్వుచు నటు గొంత యెడగ
తే. నేగి తనకూఁతుసింగార మెల్లఁ బెక్కు
మాఱు లెగదిగఁ గ్రేగంటఁ బాఱఁ జూచి
"యింతకంటెను గయిసేయ నెవ్వ రింక
నేర్తు?" రనుచును బారల నేర్పు మెచ్చె. 67

1. దండయుఁబన్న. 2. గరయును గోలాటకమ్మ. (శ. ర.)

సీ. మెచ్చి యాచెలువంబు మిక్కిలిఁ జూడ్కికి
వెక్కసంబై తోఁప వెఱఁగుపాటు
గరము లోలోనన కప్పిపుచ్చుచు 'దృష్టి
దాఁకునో' యనుచును దల్లడిల్లి
'పువ్వుదండలనెపంబునఁ గొంత యిది మాటు
పఱచెద;' నని ముద్దుపట్టి యఱుతఁ
దగ నొక్కచెంగల్వదండ మున్నమరించి
యదిగుబ్బచనుఁగవయందు మిగుల

తే. వింత గాఁగ నొకానొకవిలసనంబుఁ
జూప నయ్యింతిఁ గడుఁ దాను జూడ వెఱచి
కడమపూదండలెల్ల నొక్కటిగఁ బట్టి
బాల కప్పుడు సురాళించి పాఱవైచె. 68

వ. అట్టిసమయంబునం గళాపూర్ణుండును వివాహంబునకుం గట్టా
యితంబై ప్రథమాగమాదిభూదేవసముద యాశీర్వాదనాదం
బులును, వివిధపుణ్యాంగనాసంఘాతమంగళగీతగానస్వనంబు
లును, వందివైతాళికసూతమాగధస్తుతికోలాహలంబులును,
సందర్శనసమయాపేక్షసామంతసేవాప్రబోధ నాయాతవేత్ర
హస్తజనస్తోమవిస్తారితాలోకశబ్దంబులును, సర్వసర్వంసహా
జనజనితజయజయశబ్దంబులును, శంఖకాహళభేరీపటహ
ఝల్లరీపణవమర్దళతమ్మటప్రముఖనిఖిలవాద్యనిర్ఘోషంబులును
మిక్కుటంబగుచు నొక్కమొగి నలుదిక్కులుఁ బిక్కటిల్ల
మిక్కిలియొక్కుడగు వైభవంబున నగరు వెడలి శుభశోభనా
భరణాభరణాభిరామరూపంబున దీపించునొపవాహ్యంబు

నారోహణంబు చేసి భాసమానాసమాననానాదేశభూమీశ
భూషాసంఘసంఘృష్ట రేణుపటలంబులును, గరటిఘటా[1]కటత
టోత్కటస్యందమానదానధారాప్రవాహంబులును సంకలితంబు
లగుచుఁ గుంకుమ[2]పంకాలంకారవానీరనిర్వర్తితావిశేషసంవి
ధానంబునకుఁ బౌనరుక్త్యప్రసంగంబు నొసంగఁ గుసుమకి
సలయవిసరవిరచితనీరంధ్రనందనమాలికాబృందంబు పందిరి
చందంబునందపఱచుచునందిటప్రక్కలఁదరణి కిరణమండలి
చండిమ బెండువడి యుండుటం జేసి వీసరపోనిచలువ చెలువంద
మకరందబిందుకందళ సందోహంబులపొందునఁ జంద్రికాసాం
ద్రత్వధుర్యం బగుచు విస్తరిల్లుసమస్తపరివారతారహారప్రభా
విభవంబునకు సముచితంబుగఁ బరిపూర్ణచంద్రమండలాయ
మానంబగుధవళాతపత్రంబు ధాత్రీజనంబులకు నేత్రోత్స
వంబు గావింప నింపులగుచు మిగుల దిగంతరాళంబునఁ బ్రబలి
గుబులుకొనుగంధసారగంధోపాయనంబులు పచరించి వెల
యుచు మలయపవనుండును దండతండం బై మెండుకొని
దశదిశలును గుసుమైకమయంబుల యనిపించుచు నుల్లసిల్లు
మల్లికాకుందచంపకవకుళకురువకతిలకపున్నాగమాలికాశోక
ముఖ్యవిఖ్యాతవివిధసురభిప్రసూనమాలికలు కానుకలగుచుఁ
బొసఁగ వసంతుండును మునుమున్న గాఁ గొలిచి చిత్తంబు
వడసియునికిఁ దనకు నవలంబముగఁ గొలు వభిలషించుతలఁపు
తోడఁ దోడుచూపెడుకొఱకుఁ జెఱకువిలుతుఁడిరుగడలఁ
బౌజుదీర్చినశుకపికమధుకరప్రకరంబులగతి నతిశయిల్లుచున్న
యుభయోపాంతసంతతవితర్దికానిచయఖచితమరకతకురువింద

1. కర. 2. పంకసంకరాలంకారపన్నీరవీరనిర్వర్తితోర్వీసేచనవిధాన.

రాజావ ర్తహారినీలజాలంబులు నిజాలోకనాచరితంబులఁ జరి
తార్థంబు లగుచుండ నగణితవితానయవనికాది వివిధవిరచ
నోల్లసితపల్లవప్రసవతల్లజమ్లానిపరిహారార్థంబుగఁ దగువిధం
బున [1]దీప్రభాగంబుల నిబంధించినమంచుతిత్తులతుంపర లతి
సూక్ష్మంపువలిపెపయ్యెదలయొయ్యారంబున బాగుమీఱు
చునికి [2]భోగత్వరాయాసనముచితవేషవిస్ఫురితపురలక్ష్మీవతీ
జనాఖాతాకారసంతానంబునుంబోలెఁబ్రతిగృహద్వారవేదికా
విశేషవిన్యస్తపూర్ణకలశవిలసనానుభవంబెడతెగక పొలుపు
మిగుల నగురుధూపధూమస్తోమసంరంభదంభ జృంభితాంభో
వాహసంభ్రమంబునకుసాఫల్యంబునాపాదించుప్రాసాదభాసుర
సువాసినీవారధారాయితలాజవర్షంబుల సంగడిసంగడిగోల
మెఱుంగుల తెఱంగున రంగుమీఱుబంగారుజలపోఁతబెత్తం
బులనటన ఘుటిల్లఁగటికివారుసారెకు బరాబరిసేయుచు నేఁగు
దేర జారుతరచతురిమతురంగలీలావృత్తవర్తితశ్రవణభూషణ
వినిర్ముక్తముక్తావగ్గనిగ్గచ్ఛచ్ఛవిగుళుచ్ఛంబులచేత నినుమడి
ముమ్మడి యగుచు రంజిల్లునింజామరలు మంజుహాసామృతసరో
వరాయమాన గండస్థలప్రదేశంబులఁ గాశనీకాశంబులై ప్రకా
శింప నాకాశమణి ఘృణిమతల్లికలయుల్లాసంబు నొల్లక యటు
వెనుక చేసినాళాగ్రంబునం దమ కభిముఖంబున మగిడి నిలిచిన
పుండరీకంబునకుం బుష్పంధయబాంధవంబును మకరందంబు
మిసిమియుం బరాగంబుపసయు నసదృశంబుగా నొసంగుచు
విశేషాధికతం బ్రకటించుముకుటమహానీలహీరచామీకర
మరీచివీచికలచే చిత్రలోచనపర్వంబు నాచరింప సమీచీన

1. దీప్రబంధంబుల. 2. రాగత్వరాసమయసముచిత.

సతతజయసుధాసేకంబున నాకులుఁజిగుళ్లుఁబువ్వులు మవ్వంబు
లగుచు నామూలచూడంబుగానుప్పతిల్ల నొప్పుచున్న విద్యా
యనంగ నప్రతిమరంగదంగుళీయకంకణాంగదఖచితగారుత్మత
పద్మరాగమౌక్తికప్రభల శబలిమబలిమిప్రలబల బాహుస్తంభ
స్తంభముల జృంభణంబు నెఱపనపూర్వనిర్మలత్వయాచ్ఛాపేక్ష
నుంబోలె నక్షత్రమాలికలచేత బహిరుపాసితంబగుచు హృ
దయంబు ప్రకటీకరించినఖనీభూతకరుణారసరేఖభావంబున స్వ
భావనామసిద్ధవిశ్రాణితశోణమాణిక్యశిలాకావిలోకన మోహ
నంబగుచు బాహాంతరంబునంగరంబుఁగనుపట్టుచుండ నొండొం
టెఁగదిసినానావర్ణవిలసదవిరళప్రవాళజాలకసూన[1]సంపదలతో
డిమతీఁగలుచడివడువున[2]బెడంగునడపెడు విచిత్రాంబరాభరణ
విభూషితమృదుశరీరంబులును, దదగ్రభాగంబునశోభార్థం
బుగాఁ చెరలినయరవిందపంక్తియోయనంగసోయగంబునం
బొగడొందునగు మొగంబులును, దదుపరిక్రీడమానకలహంస
విభ్రమప్రాచుర్యసూచనాచాతురీప్రబలంబు లగుకబరీభరంబు
లుగలిగి యొప్పారువారనారీజనశ్రేణీకటాక్షవీక్షణంబు లక్షు
ద్రసారభాతిశయసమాకృష్యమాణరోలంబజాలంబులుంబోలె
వదనాంబుజంబునఁబరిభ్రమింప నదభ్రవిభ్రమభ్రాజివాజిన ర్తన
వర్తనోచ్ఛలితతచ్చరణకటక నాదంబులకు సహానువాదంబుగ
నిజపాదమంజీరమాణిక్యలక్ష్మీకరపల్లవంబులు వినయవినమిత
పరిసరచర కురుకరూశకోసల మగధమచ్ఛిల్లకమత్స్యవత్సాది
రాజకుమారుల చెక్కుఁళ్ళ నల్లనల్లనతాళంబులొత్త నత్యం
తంబు నింపొందుచు ఆముంద ముందఱి భూభాగంబు నావ

1. సంతతులతోడి తీఁగెలు. 2. నడలిడు బెడం.

రించుసమంచితరత్న నూపురపారిహార్యనిర్యాతనూతన ప్రభాప
టలపరంపరలచేత నడుగులకు మడుగులొత్తుట దోఁప గభీర
గమనంబుల నడచు గుడజీరకహారిద్రాది శుభ ద్రవ్యపరిపూర్ణ
భాజనరాజమాన హస్తప్రశస్తపురంధ్రీలోకంబు లోకపావ
నత్వంబునవిలోకనీయం బగుచు నొప్ప లోకాతిశాయి విభ
వాభిరాముండును, రామణీయక విశేషవిజితకాముండును,
గామనీయకాఖర్వసర్వగుణసంపదుద్దాముండునునగుచు నుచిత
గాంభీర్యగమనంబున మహాశయుని గృహంబున[1]కరిగె; నతం
డు సఖండవైభవంబున దవ్వుదవ్వులన యెదుర్కోలు చేసె
నప్పుడోకించుకవడి యత్యంత సంభ్రమంబున. 69

క. చెలరేఁగి రెండుతోయం
బుల పేరంటాండ్రు చిత్తముల నెంతయు వే
డ్కలు మీఱఁ జల్లులాడిరి
తలఁకక యభినవశుభాక్షతవ్రాతములన్. 70

వ. ఆసమయంబున. 71

సీ. కడువేగమునఁ బెండ్లికొడుకు నెమ్మొగమున
కరిగె నడ్డమువట్టెఁ గురువిభుండు
హాయము [2]కేళ్లుఱుకునో యని రెండుకడలందు
వాగెఁ బట్టిరి మత్స్యవత్సపతులు
జతన యెచ్చరిక యంచతిగయంబునఁ జేరి
కైదండ యిచ్చెను జేదిభర్త
యశ్వాలోచనముల కాత్మవస్త్రము కొంగు
మాటుగా నొనరించె మగధరాజు

1. కరిగిన. 2. క్రేళ్లు.

తే. "తమి నెదుర్కోలుసేయు మాతల్లి చెలుల
యక్షతలవాన సరకు సేయక చొరంగ
శత్రుశరవృష్టి గాదురా సామి" [1]యన్న
నవ్వొలుఁగఁదుగ్రమని నవ్వె నర్మసఖుఁడు. 72

ఉ. శ్రీలు దలిర్ప భూరమణశేఖరు నిట్లు మదాశయుం డెదు
ర్కో లొనరించి తెచ్చి మణికోమలపీఠిక నుంచి కూర్చి యి
ల్లాలు పసిండిగిండి గొని యాదటఁ దోయము వోయఁగాఁ బద
క్షాళన మాచరించి వరుసం జలిపెన్ మధుపర్కముఖ్యముల్.

మ. క్రమ మొప్పారఁగఁ బెండ్లిపెద్దలిరువంకన్ వర్తిలంగాఁ బ్రగ
ల్భమనీషం బ్రథమాగముండు తమితో లగ్నాష్టకంబుల్ పఠిం
చి మనోజ్ఞం బగులగ్నవేళ శుభముల్ సేర్పించె శాస్త్రస్థితిన్
విమలశ్రీల మదాశయాత్మజకు మాణిస్తంభికిం బ్రేమతోన్.

క. మంగళసూత్రముఁ గట్టెఁ గు
రంగాక్షికి నంత నంగరాజేంద్రుఁడు పు
ణ్యాంగనల పెండ్లిపాటలు
మంగలికోళ్లమ్మృదుగీతిమధురిమ నెనయన్. 75

సీ. ఇరువంకఁ జెలు లెత్తు లిడుచు నుబ్బింపంగఁ
జిఱునవ్వుతోఁ గొంతసిగ్గు వదలి
ఘనతరం బగు గుబ్బచనుదోయి మీఁది కెం
తయు మిటారింప హస్తంబు లెత్తి
కడుఁ దీఁగె సాఁగుచు బడుగునెన్నడుము మి
క్కిలిఁ గృశంబుగఁ దత్తఱిలుచు నిక్క

1. కాన నవ్వొలుఁగవుగ్ర.

ముత్తైదువలు దగ నెత్తుబంగరుపళ్లె
ముల ప్రాలు దోయిళ్ళ ముంచి ముంచి
తే. ప్రియునిచేవేగిరము నొకింతయును మించ
నీక సాటికి మాటికి నిందువదన
పొలుపు మీఱంగఁ దలఁబ్రాలు పోయుకడఁక
చూపరులచూడ్కి కొకవింతసొబగొనర్చె. 76

ఉ. పావకుఁ డగ్రభాగమునఁ బ్రస్ఫుటకీలలఁ బర్వ లాజహో
మావసరోద్యతాం[1]జలిఁ దనంగన శోభిలె నందుకోఁగ హ
స్తావళి యెత్తి యాడెడుగణాధిపుముద్దులు చూచువేడ్క ని
పావహిలంగ మీఁదఁ జలితాంజలిఁ బుట్టుభవానికై వడిన్.

చ. అలరుచు నాలతాంగి ప్రథమాగముపంపున లాజహోమ ము
జ్జ్వలశిఖయందు సల్పుచును జాలఁగ నొప్పె సమీరలోలకో
మలనవమాలికాతిలకమంజులపల్లవతల్లజోల్ల స
ల్లలితరసాలకోపరిగళత్కుసుమావళి నొప్పుచాడ్పునన్. 78

మ. చెలికత్తెల్ ధ్రువదర్శనంబుకొఱకుం జేముట్టి పల్కాఱు నె
త్తు లిడంగా మొగమెత్తె నొయ్యనఁ దదస్తోకత్రపాభార
ముల్, నెల దోడ్తోడన పైకిఁ బుచ్చుకొను చున్కింబోలె
వ్రీడావతీ, తిలకం బాసతి నమ్రభావముఁ గ్రమోత్తీర్ణంబుఁ
గావించుచున్. 79

చ. "మివులఁగ సూక్ష్మమై మినుకు మిన్కు మటంచుఁ బ్రకాశ
మొందెడున్, ధ్రువుఁ గనుఁగొంటె యల్లదె యరుంధతిఁ
జూచితె" యంచుఁ దత్సమీపవిశదతారలం గుఱుతు

1. జలి పట్టు.

పల్కుటుఁ జెప్పుచు బోంట్లు తెల్పి తెల్పి వనితచేతఁ 'గంటి'
ననిపించిరి తత్సతి విన్చు రంజిలన్. 80

*వ. అంత. 81

సీ. కలవంటకములు బూరెలు తేనెతోలలు చాఁ
పట్లు మండెంగ లొబ్బట్లు వడలు
కుడుములు సుకియలు కడియంపుటట్లు వె
న్నప్పాలు వడియంబు లప్పడాలు
పొంగరంబులు సొజ్జెబూరె లొఁగులు సేవె
లుక్కెర లరిసెలు చక్కిలములు
ఖర్జూరగోస్తనీకదళికాసహాకార
ఫలములు కొబ్బెర పనసతోలలు
తే. తేనియలు జున్ను మీఁగడ లానవాలు
పానకములు రసావళ్లు పచ్చడులును
నాజ్య మొలుపుఁబప్పులు కూర లనుపమాన్న
మపుడు ప్రజ నెల్లఁ దనియించె నహారహంబు. 82

†ఉత్సాహ.—
సురుచి భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపేయభేదముల్
ధరణి నెన్నిగలవు వానిఁ దగ ఘటించి యందు నె
వ్వరికి నెప్పుడెద్ది వలనె వారి కపుడ యది కరం
బరసి యిడుదు; రెన్నఁదరమె యచటి భోజనస్థితుల్. 83

వ. అది య ట్లుండె నంత. 84

సీ. వెలయ వియ్యా లంది పీడుకోళ్లు గుడిచి
నరఁ బువుల్ ముడిచిన నాపసాని

*కొన్నిటఁ గలదు. †ఈ పద్యము కొన్నిప్రతులఁ గలదు.

యొజ్జన మొనరింప నుచితక్రమంబునఁ
బుణ్యాంగనల్ గడఁబ్రోలు చొచ్చి
పొలుపు మీఱఁగ నాకబలికృత్యములు దీర్చి
యావధూవరుల నెయ్యంబుతోడఁ
బూర్ణకుంభాంతరస్వర్ణ రౌప్యంబు లొం
డొరులకంటె మునుపు నరయవృత్తిఁ

తే. బుచ్చుకొనుటకు నెచ్చెలు లెచ్చరింపఁ
గరము లిడి యిరువురును నొక్కటిరొ దొరకఁ
బెనఁగులాడుచుఁ జిఱునవ్వు లొనరఁ బులక
లడరఁ గనిరి మిథఃస్పర్శనానుభవము. 85

తే. ఎల్ల భంగులఁ జిత్రమై యొసఁగునట్టి
సతి కలాపూర్ణ రాజసంగతిఁ దనర్ప
జగతికెల్ల మహాపర్వమగుచుఁ బరఁగె
నప్పుడావేళ మఱుఁ డేఁచు టరిదిగాదె. 86

క. అనుపమ[1]హర్ష శ్రీలం
బెనుపొందెడు పెండ్లికూఁతుఁ బెండ్లికొడుకుఁ గ
న్గొనుజను లప్పుడు దమలో
ననయముఁ బ్రమదాద్భుతంబు లావహిలంగన్. 87

తే. "కడుఁ గళాపూర్ణుఁ డనుకీర్తిఁ గన్న యీతఁ
డీసతివిశేష మెఱుఁగుట యెన్న వలదె?
యీమధురవస్తువును గొన నెఱిఁగెఁ గాన
మధురలాలస యనుపేరు మగువ కొనరు." 88

1. రూప.

ఆ. అని నుతించి రిట్లు ఘనసమృద్ధిని వివా
హంబు సంపతిల మదాశయుండు
పెండ్లికొడుకువెంటఁ బ్రియపుత్త్రి ననిపె న
నంతవస్తుతతుల నరణ మిచ్చి. 89

వ. ఇవ్విధంబున ననుపునప్పుడు సముచితలౌకికవైదికాచారంబు లన్నియును విహితంబులు గావించి రూపానుభూతి తన కూఁతుఁ బిలిచి యిట్లని బుద్ధి చెప్పె. 90

క. "సుముఖాసత్తిమణిస్తం
భమహాయోగీంద్రు లుత్తమాంగులు నీ కో
పమణీమణి! నీకోడం
డ్రము నెఱుఁగరు వారు యోగరసనిశ్చలతన్. 91

ఆ. ఉత్తమాంగు లన్న నాచార్యుఁ డన్న స
ద్ధర్మ మన్న నిష్టదైవ మన్న
నీకుఁ బతియె సుమ్ము నెయ్యంపుఁగూఁతుర!
యిది మహోపదేశ మెఱిఁగికొనుము. 92

క. దివ్యాంగన! యొఱుపరి కడు
భవ్యచరిత నీదుసవతి; పతికంటెను సం
సేవ్య సుమీ! యాయమయెడ
నవ్యయభయభక్తివినయపరవై యుండఁదగున్. 93

క. సౌందర్యవిలాసాదుల
యందునె తగులువడి యితర మరయనిమగవా
రుం దలఁచుగఁ గల రయిన న
నిందితచరితములె సుమ్ము నీపతి కింపుల్. 94

ఉ. కొందఱు రూపసంపదనె కొందఱు సాధుచరిత్రశక్తినే
యెందుఁ బ్రసిద్ధలై పతుల కింపొనరింతు రనూన మైనచ
క్కందనముఁ సువర్తనముఁ గల్గినఁ బెన్మిటి కేమిచెప్పు? నా
చందనగంధి జాదులు ప్రసాదముఁ గాదె చకోరలోచనా! 95

ఉ. కావున రూపయౌవనవికస్వరగర్వభయంబుచేతఁ గా
నీ విభుఁ డిచ్చుమన్ననల నెయ్యపుటాల నటంచు నమ్మి కా
నీ వినయాదు లేమఱక నీహృదయేశుఁ దదీయబంధుమి
త్రావళులన్ సపత్నిని యథార్హవిధిన్ ముద మందఁ
జేయుమీ." 96

మ. అని డగ్గుత్తిక వెట్టుకొంచు ఘనపక్ష్మాంతర్నిరుద్ధాశ్రు వై
యనుపం జాలక చాల కంపె సుతఁ గన్యారత్నముం దల్లి వీ
డ్కొనఁగాఁ జాలక చాలకంతమది[1] నెట్లో యొక్కచందాన వీ
డ్కొనియెన్; వేమఱపింపలేవు పతిభక్తుల్ మాతృవిశ్లేషమున్.

వ. ఇవ్విధంబున మధురలాలసాపాణిగ్రహణకల్యాణవైభవంబు
నవధరించి కళాపూర్ణుండు గృహప్రవేశమహోత్సవానంత
రంబున దేశాంతరాయాతరాజలోకంబు నస్తోకసత్కారవిశే
షంబులం బరితోషంబు నొందించి తత్తద్దేశంబుల కనిపె;
నంతఁ దద్వధూతిలకంబు వికసితవదన లగుసకియలగుసగుసల
వలన. 98

క. తన నవసంగమదిన మది
యని విని యుబ్బుచుఁ బ్రహృష్టయై మాటికి వ
చ్చినచోటికి వచ్చుచుఁ బో
యినచోటికిఁ బోవు[2]చుండె నేమో కలఁకన్. 99

1. నెట్లో. 2. చుండ.

సీ. "మధురలాలస! నేఁడు మగనిపా" న్పనుచును
నిజకోప మీక్షించి నిలుచువారుఁ
"గోప మేలె? ఫలించెఁ గోర్కి నీ"కని తన
యదరుప్రేతలకు మా అలుగువారు
"మాయమ్మ యివి కల్లమాట; లింతియె నీవు
నైకోకు" మని శాంతి గఱపువారు
"నిప్పటనుండి మాకేల? యిప్పుడు చూచె
దివాప్తర్త నిజ" మని నవ్వువారు
తే. "నిజ మయిన నేమి యనఁగదే! నీవు వెఱవఁ
దలుముకొని వచ్చుచున్నారు తరుణి వీరు
పారె" కనువారు నై బోంట్లు సరసగోష్ఠి
సలుపఁగా నాఁటిపవ లెల్లఁ జెలువ గడపె. 100

క. అంతటఁ[1] దలదువ్వి గడుఁ
వింతగ సింగారములు ప్రవీణతఁ జెలు లా
కాంతకుఁ జేసిరి లజ్జా
క్రాంతత నొల్లమి నటింపఁగాఁ దమబలిమిన్. 101

సీ. ఇట్లు సింగారించి యెదుట నద్దము వెట్టి
'చూచుకొ' మ్మన లజ్జఁ జూడఁ గొంకుఁ;
జెలు లెడఁగాఁ జన్న నిలువుటద్దముఁజూచి
కొనగోర నటు దిద్దుఁగురులు విరులు;
నంత వా రేతేర 'నెంతసూక్ష్మగ్రాహి
యిది?' యంచు ముకురపరీక్ష నెఱపు;

1. దలయంటిగడుఁ.

నాయలంకారరమ్యత చెదరకమున్న
యధిపుఁడు తనుఁ జూడ నాత్మఁ గోరు;

తే. సిగ్గుకతమున సకియలచేర్పు [1]వాని
చనువుఁ బరికించుతొడవులయునికి మట్టు
మచ్చు మర లేకయుండ నేమఱక యోము
మిగుల మేగరగరిక నా మెఱుఁగుఁబోఁడి. 102

చ. [2]అసదృశభూషణాన్వితవిలాసవిచిత్రత నొప్పె నాసము
ల్లసితసువర్ణవర్ణగృహాలక్ష్ముల చెక్కిళులో యనంగ నిం
పెసఁగెడు నిల్వుటద్దముల నేణమదాదివిచిత్రలోచనా
రసమయపత్రవల్లరుల ప్రక్రియతోఁ దనసీడ యేర్పడన్. 103

శా. ఆసౌభాగ్యవతీవతంస మొక యేకాంతప్రదేశంబునం
బూసెజ్జ విహితోపవేశ యగుచుం బోల్పొందెఁ బత్త్రావళీ
న్యాసప్రచ్యుతభీత్యధోఘటితహస్తాంచత్కపోలంబుగా
న్వాసింగాముని నిల్వుటద్దమున కుఁ సౌందర్యముల్ డిందఁగన్.

ఆ. ఇవ్విధమున నామృగేక్షణ యేకాంత
వర్తనమున నుండి వగసమాగ
మావిలంబసిద్ధి కభిలాష మెంతయు
మహిమఁ బొలయఁ దనదుమానసమున. 105

చ. "విభుఁ డిఁక వచ్చు టెప్పుడొకో? విఘ్నము లే మయినం
ఘటిల్లునో, యభినవకౌముదీయుతము లైనవి?యాకెకు నాదు
సంగమం,బభిమత మాట కూడదు యొకప్పుడు? నట్టిది గాని
నాఁడు దుస్స్వభమ; గణించునే సురవిలాసినివల్లభుఁ డన్య
కాంతలన్? 106

1. వాసి చనుసు. 2. లసదుదు; లసితవిభూష.

చ. తనకడ కేగినప్పుడు పదంబుల కేఁ బ్రణమిల్లి నవ్వరాం
గన కృప గల్గినట్లు కడు గారవ మొప్పఁగఁ గౌఁగిలించుచుం
"దనరుము చాల నైదువతనంబున" నంచు నొసంగ దీవనల్
తనకును వాంఛితంబ యిది; తత్కృపభంగులు నమ్మవచ్చునే?

చ. అదియును గాక యా త్రిభువనైకసమాదరణీయరూపసం
పద గలవల్లభుం గలసి భవ్యసుఖంబులు గన్నయింతి తా
మదిని సహించునే నిమిషమాత్రముఁ బాయఁగఁ; బాయకుండఁ
ద, త్తదుచితనీతు లెప్పుడును దప్పక పన్నుచునుండుఁ గాకిలన్?

శా. లోకుల్ కాముఁడు కాముఁ డంచుఁ గొలఁదుల్ రూపింప
కాయుత్తమ,శ్లోకుం బోలిచినం 'గతానుగతికో లోకః'
యటం చుండుటల్, గా కట్లాతఁడు నొప్పునే నఖిలదృక్ప
ర్వంబు గా కున్నె? ర,మ్యాకారుండఁట శంభుదృష్టి కహహా!
యామంట రప్పించునే? 109

మ. తరుణీశాతకటాక్షవీక్షలకొనల్ దార్కొన్న చోట్లుం బలె
న్నరుశోభావిభవాకరంబు లగుచున్ రోమాంకురస్థానముల్
పరఁగన్ ముట్టినఁ గందునో యనఁగడుం బాల్గాఱు చున్నట్టియా
ధరణీనాథు మెఱుంగుఁజెక్కిళులు నేత్రప్రేమపాత్రంబు లై.

మ. పరమానందముఁ బొందఁజేయుచుఁ గడున్ భాసిల్లు నాభూపశే
ఖరునేత్రాంబుజకోణశోణరుచిరేఖల్ నిత్యలక్ష్మీగుణా
దరణాధీనకనీనికానవమిళిందస్పందసంచర్భని
ర్భరనిక్షిప్త పరాగనిర్గళనమార్గభ్రాంతియోగ్యంబులై. 111

శా. మారుం డద్భుతశంఖ మొక్కటిని సంపాదించి దోస్సధ్యక
స్తూరీచర్చ నెపంబునం దనదు కేల్ దోఁపన్ సువర్ణత్వశో
ధారిప్సన్ శశి కెత్తి చూపనతఁ డత్యంభోదుఁ డై చేరి యిం

పారం బట్టుటఁ దోఁచుఁ దద్గళముఁ గేశౌఘంబు మోముం
గనన్. 112

మ. శమగాంభీర్యధృతిక్షమార్జవదయాశౌర్యప్రమోదాదికో
త్తమనానాగుణరత్నకోశనిలయోద్యత్కాంచనద్వారబం
ధమహాస్తంభసమానబాహుఁ డగునాథాత్రీశువక్షఃకవా
టముపై నెప్డొకొ గంపపట్టగతి నుండన్ నాదుకేల్ చేర్చుటల్? 113

క. ఏలిక గ్రైమై తను రా జూకఁ
డేలఁగ మని యునికి మెచ్చు కేమో [1]యల తా
రాళియుగ మఖిలరాజశి
ఖాలంకృతి యగ్యో మదధిపాంఘ్రినఖములై. 114

తే. ఆలలితచరణము లొత్తు కేలు కేలు
కోర్కెఁ దద్వక్షమునఁ జేర్చుకుచము కుచము
దివుటఁ దద్రహఃకథ వినుచెవులు చెవులు
పలుకు లేల? తత్ప్రతిఁ గన్న బ్రదుకు బ్రదుకు." 115

చ. అని తలపోయుచున్ "నిజవయస్యలు పిల్వఁగ వేళ గ్రైనన
దునికి రొటుంగ కెందఱయుచుండెటరో తను!"నంచు లేచిపో
వ నలరుఁబోఁడి యించుక ప్రవర్తిలునంతన వేడ్కతో సఖీ
జను లరుదెంచి రచ్చటికి సంభ్రమ మొప్పఁగ నల్ల నవ్వుచున్. 116

వ. అందు నొకప్రౌఢ యగుసకి నయంబుతోడ. 117

సీ. "ఓ చెలి యిక్కడ సున్నదానవె?" యంచు
నల్లన డాసి వాలారుగోళ్ల
నూరక ముంగురు లొకచోటు దువ్వి పా
పట చేరుచుక్కసంఘటన యరసి

---

1. యొక తా.

శ్రవణభూషల లేనిరవవారఁ దుడుచుచు
"నిది వేళయఁట హృదయేశుసేవ
కేతేరవలయును రా తడయక" యంచు
నొడివి యొక్కించుకతడవు నిలిచి

తే. యింతి యామాట కేమంటి? వీ వెఱుఁగని
నీతి లేదు; ప్రియుం డదె నీదురాక
కెదురుచూచుచు నున్నవాఁ డిచ్చ యెఱఁగి
చనుట దగుఁ గేళిగృహమున" కనుచుఁ బలికె. 118

ఉ. పలికిన మాఱు పల్కక త్రపాభరనమ్రముఖారవింద యై
జలజదళాక్షి యొప్పెఁ దనచన్గవఁ గన్గవడాలు పర్వఁగాఁ
గలయఁగమంచిగంధమునఁ గస్తురిఁ దత్సమయోత్సవాంగమం
గళకలశార్చనాఖ్యశుభకర్మము సల్పెడుపోల్కి దోఁపఁగన్.

చ. ఆగతి నున్కి చూచి సఖు లందఱు "నేమిటు వచ్చుటేమి? నీ
లా గిది యేమి? యింతి కిది లక్షణమే? చను దెమ్ము లె" మ్మనన్
హ్రీగరిమంబు నాఁపుచు నొకించుక లేవఁగఁబూను మానునా
లో గొదకొన్నసిగ్గునఁ జెలుల్ బలిమిందను [1]దివ్వఁగోరుచున్.

వ. అంత నొక్కమిక్కిలి ప్రగల్భ యగుమగువ మిగులఁ జనవు,
[2]వారసి. 121

మ. "పొదియై నాథులుఁ దారుఁ గాఁపురము లింపుల్ మీఱఁగాఁ
జేయుచుం, గదు పెండ్లేసికొమాళ్లఁ గూఁతులఁ దగం గన్నట్టి
యిల్లాండ్రకుఁ, మది లజ్జాదులు లేవె నీకు బలె! స్నానంబుతోఁ
జక్క వచ్చెదొ యేమేఁ గలదే?" యటంచుఁ దిగిచెం జేపట్టి
యాయంగనన్. 122

---

1. తేర్పఁ. 2. మెఱసి.

వ. అయ్యవసరంబునం గళాపూర్ణుండు తదాగమనంబున కెదురు చూచుచుండి వారిగజిబిజి కొంతచేరువను వినంబడినం బ్రేయసీవిలోకనోత్కంఠ యాఁపలేక లేచి వచ్చి కౌతుకం బడర గవాక్షమార్గంబునం దద్రూపలావణ్యవిలాసంబునిరీక్షించుచు నచ్చెరువంది యాపాదమస్తకంబుం గ్రమంబునం బరికించుచుం దనమనంబున. 123

ఉ. "క్రిందను మీఁదనుం బడి యకించిదసూయఁ బెనంగులాడు న ర్ధేందుఁడు నుల్లసద్బలసమృద్ధతమిస్రముఁబోలెఁ జాలఁ జె న్నొంచెడుఫాలముం గరియుఁ గా మఱిపాపటము త్రియంపుఁజే రుం దులకించుకస్తురియు రూఢిగ బాహులలీల నొప్పఁగన్.

ఉ. ఎత్తినగోలగా మదనుఁ డేసిన వే చని వచ్చునర్ధచం ద్రోత్తరబాణమో యనఁగ నొప్పెడుఁ బాపటతో లలాటమా యుత్తముఁ డంత చానిఁ బడకుండఁగ విల్విడుపెల్ల గౌతుకా యత్తతఁ దస్సుఖంబునకు నానెనొకో యన నొప్పెడుం బొమల్.

లయవిభాతి.—

తనపడగకై భువనమున వెదకఁగాఁ జనిన
వినుతములు రెండు దొరకినను మరుఁ డందుం
బెనుగడఁక చూడ మొగమనెడుహాసితామృతపు
ఘనసరసిఁ బొలివిడిచిన సమత నొండొం
టిని దఱుములాడుసయసనిభశుభమీనముల
కును బతసకృత్యవధి పనుప ఉప మధ్యం
బున నిడినచంపకపుఁగనదిషుధియో యనఁగ
వనితపర నాసపస [1]నలరెడు నిరూఢిన్. 126

1. దనరెడు.

క. సమదాత్మీ మీనసంచా
రమునఁ దొలంకుచును ముఖసరస్సున లావ
ణ్యము వెల్లివాఱఁ గ్రేవల
నమరించినపిల్లకొలఁకు లంగనవీనుల్. 127

తే. ఒనర మకరధ్వజుండు చేర్చినతదంక
విలసనముతోడఁ జిన్ని లేఁదళుకుటరిగ
బిళ్లలో యన మకరిస ముల్లసత్క
పోలఫలకంబు లమరెను బాలికకును. 128

మ. [1]శిరసందం బరయం బరాత్ములకు నీశీతాంశుబింబాస్య వా
తెర బింబప్రతిబింబభావము సమర్థించుఁ నిరూఢంబుగా
వరబింబానుభవంబునుం బలె నధోవాప్తిఁ విశుద్ధామృతం
పురసం బానుచు నేశుకాదులు బలెఁ మోదింతుఁజిత్రంబుగన్.

తే. సంజఁ గెంపారుసన్నంపుజలదరేఖ
యందు నొక్కింత మినుమిన్కుమనుచుఁ దోఁచు
చిన్ని తారలగతిని రాజిల్లుచున్న
చెలువపలు మోవిమఱుఁగునబలుకుబడిని. 130

చ. ప్రతినవచారుకేసరపరాగశలాటుమిళిందబృందచి
త్రితకుహాళీయుగంబుగతిఁ గ్రేవలఁ గర్ణకలాపరత్నని
ర్గతరుచిమంజరుల్ దనరఁగాఁ గ్రముకద్రుమకంఠలక్ష్మికిం
బ్రతిభటవృత్తిఁజూపెడునుభామినికంఠముసొంపు పెంపుతోన్.

సీ. లీలమైఁ గదియ నిల్పినపైఁడితమ్మి మొ
గ్గలనాళియుగ మన నలరుకొను

1. సిరిచందం.

నవి ప్రేఁగుచేతఁ దిర్యఙ్ముఖంబునఁ గొంత
నతిఁ జెంచె నసఁగఁ జన్గవ బెడంగుఁ
బొలుపొందుతన్నాళములసంధిరేఖ యే
ర్పడుచొట్టుబలె రోమరాజిపొలుపు
నొండొంటిఁ బాసి పోకుండ దానికి సంట్లు
వైచిన చందాన వళులసొంపు
తే. నొప్పుచున్నవి యేమని చెప్ప నౌర
చాల నన్నివి కలఁచుట సముచితంబ
కాముసకు బొట్టికోలలు గావె నాళ
ములఁ బ్రకాశించుతామరమొగ్గ లరయ. 132

చ. అనుపమముల్ రతిస్మరులయాటకు సర్వము లంచుఁ గప్పి పె
ట్టినపువుబంతు లీసతికడిందిచనుంగవ; తేంట్లు క్రేవలం
దుసు జొరకుండఁ జేరిచినతోరపుసంపఁగిపూవుదండ లీ
వినుతభుజంబు లంతుదల వేడ్కకు నిడ్డచిగుళ్లు హస్తముల్.

తే. అతివయవలగ్నయష్టిఁ బెంపారు నాభి
మురువు కాంచనస్రుగ్బిలమో యనంగ
నుల్లమును నెల్ల హరియించుచున్న దౌర
యతనుశిఖియందు ప్రేల్వ హవ్యమునుబోలె. 134

ఉ. మానవతీతవంసము సమగ్రనితంబవిజృంభణంబు జం
బూసదిసైకతస్థలముపొల్పు వహించుచుఁ జాల నొప్పెడుం
బై నుసుమంచుపోలె వెలిపట్టుమడుంగు బెడంగు చూప నా
పై నవసారస్వాలిపరిపాటి నుదంచితకాంచి మించఁగన్. 135

తే. అతివతొడలును జఘనంబు [1]లరసి చూడఁ
గొమరు మీఱెడుజమిలితొండములశిరసు
తోడివలరాచవారి యద్భుతప్రహస్తి
యగ్రభాగంబు చూపఱ కాత్మఁ దోఁప. 136

మ. ప్రమదారత్నముజంఘ లింపెసఁగెడుం బ్రాధ్మాయమానంబులై
నమనోజాతసువర్ణకాహళికలో నా; వానిఁ బూరించువా
రి మెఱుంగుం [2]గురుగుబ్బలో యన శుభశ్రీనొప్పెడున్ గుల్ఫ
దేశము; లాపైఁ బిడికిళ్లు నాఁ గనకభూషాపంక్తి యింపా
రెడున్. 137

చ. జలజదళాయతాక్షి మృదుచారుతరప్రపదద్వయీవిని
ర్మలరుచి [3]గల్లుగల్లుమనురత్నపుటందెలమ్రోఁత జృంభణం
బుల నవకంపుఁగచ్ఛపముఁబోల్పు నదల్చుచు గెల్పుఁ దెల్పెడుం;
గలుగునె యింక దీనికి జగంబులలో నుపమాప్రసంగముల్?

చ. అకలుషతార లేతదబలాంఘ్రిని బట్టినతమ్ములన్ నఖా
త్మకతను గొల్చి పాయ; విది ధర్మమ! యీజలజంబు లాదిఁ దా
రకముల[4]రాజు రాజు గ్రహరాజు కరం బిడనొప్పు పెంపుతో
సకలజయస్మరోదయము సల్పుట తెల్లమ నాకు నిత్తఱిన్.

తే. అతనుదశదిశావిజయకీర్త్యంకురముల
మీఁద మునుపుగ వెలువడి మెఱయువిత్తు
లతివపదనఖములు వానియంతికమునఁ
జలువ కిడినలతావిశేషంబు మేను." 140

క. అని వర్ణించుచు మిగులన్
మనము తదాలింగనంబునకుఁ దమకింపన్

---

1. సరసి. 2. జిఱు. 3. ఘల్లుఘల్లు. 4. రాజ రా[illegible].

జనపతికోరె నవిఘ్నత
ననయముఁ గొనసాగి రాఁ దదాగమనంబున్. 141

ఉ. ఆయెలనాఁగ యంతటఁ దదాలయసన్నిధిఁ బేర్చులజ్జపెం
రాయిడిచేత బోఁట్లును గరం బలయించెను సాగిపోక భూ
నాయకుఁ "డేమి యప్రియ మొనర్చితి నీకును దోసకారి సి
గ్గాయుడికించెదింత యసుఁగాంతను రావిడ?"కంచుదూఱఁగన్.

క. అంతటఁ దద్గ్రహ జేహాళి
చెంతకు నయ్యింతి చేరఁ శీఘ్రతఁ జని భూ
కాంతుఁడు దనపాలుఁప్పై
సంతసమునఁ బొదలుచుండె శయనించి తగన్. 143

వ. అంత. 144

ఆ. "ఓసి వెఱ్ఱిపడుచ యూరక రమ్ము పె
నంగ కెదుట నదె కనుంగొనియెదు"
ననుచు నొయ్యఁ బలుకుచును జూపెఁ బ్రియు నొక్క
ముగుద కేల నోరు మూసికొనుచు. 145

క. అడుగులు తడఁబడఁ బలుకలు
పొడమఁగ సఖి వెనుక కొదుఁగఁ బోవుచు నరసె
న్నెడ మలఁచి పడఁతి యప్పుడు
కడగంటివిలోకనమునఁ గాంతునియునికిన్. 146

సీ. రేఖలై మీఁదటి రెప్పలయొప్పు ప
న్నాగంబు కడగళ్ళ బాగు నెఱప
నరిదిపట్టుపడాలయంచులగతిఁ గ్రింది
పక్ష్మమాలికలు నూపట్టుచుండ

వెలయింపఁ బన్నాగములకుఁ బై నడిన య
బ్బురపుదండెలుపోలె బోమలు దనర
నొఱగుల దెసఁ దోఁచుచున్నట్టిశిరముల
బలెఁ గనీనికలు కొల్కులఁ దలిర్ప
తే. శుభ్రభాగముల్ బిగియముసుంగు దన్ని
యొసఁగు వెఱమేను లన నొప్ప నెదురఁ బడుర
తిస్మరులయందలము లనఁ దృష్టి పొలిచె
వెఱపుతో నింతి క్రేఁగంట విభుని సరయ. 147
తే. అంత మరలంగ మరలంగ [1]నతివఁజెలులు
బలిమిఁ బోదువంగఁ బట్టి లోపలికిఁ దెచ్చి;
రప్పు డోకబోటి నృపునిపాదాంతికమున
రెండుసందిళ్లు పట్టి కూర్చుండఁ బెట్టె. 148
ఆ. పెట్టి "యాలతాంగి ప్రియునంఘ్రి లొత్తు; ను
ట్టిట్టు వెనఁగితేని యెఱుఁగుదుగద!"
యని నృపాలుఁ జూచి "యటు పాదమిడఁగ ద
య్యా! పరాకుమాని" యనియె నగుచు. 149
క. అని తచ్చరణంబు విలా
సినియూరువులందుఁ జేర్పఁ జేసి బలిమి నా
వనజముఖిచేతఁ బట్టిం
చెను; సంవాహన మొనర్పఁ జేసెఁ గ్రమమునన్. 150
సీ. [2]"అదె యెవ్వరే పిలిచెదరు న; న్నోయేమొ
యరసి వచ్చెద" నంచు నరిగె నొకతె;

---

1. నపుడు చెలు. 2. అదియెవ్వరే పిలిచెదరునన్నదియేమొ యఁరసి... సురిఁగె.(ప్రౌఢవ్యా. శబ్ద.)

"చిలుకయాఁకలిని దర్శింపరైతిరె; యదె
కూయుచున్నది." యంచుఁ బోయె నొకతె;
"మనజాలవల్లిక మఱచి వచ్చితిఁ; గొంచుఁ
జనుదెంతు నిదె" యంచు జాఱెనొకతె;
"యదివోయి యెంతసే పయ్యెఁ జూచితె? తోడు
కొనివత్తు నే" నంచుఁ జనియె నొకతె;
తే. "యందఱును బోయెదరె నేను నరుగుదెంతు"
ననుచు నొయ్యనఁ బల్కుచుఁ బెనఁగి లేవ
మధురలాలస నప్పుడు మనుజవిభుఁడు
పదము[1]నఁ దదూరుభాగంబు లదిమిపట్టె. 151

ఉ. లేవఁ బెనంగ[2]వెండియును లేమ విభూషలు మ్రోయఁ దోడనే
యీవిధి మ్రోఁత లైన శరదిందుముఖీ! వినువారు నిన్ను వ్రీ
డావతి యంద్రె?" యంచుఁ దను డాయఁగ హస్తము వట్టి
కొంచు గోత్రావిభుఁ డొయ్యఁ బల్కెఁ జెవి దండఁ బెనంగఁ
దలంక [3]నింతియున్. 152

చ. "కదలఁగ రా దొకించుకయు ఘల్లున మ్రోయఁగ" నంచు నంది
యల్, మొదలుగఁ గొంతసొమ్మపుడు ముద్దియ యొయ్యన
కీ లెడల్చి మెల్లొదవఁగ నూడ్చి వల్లభుఁడు "నోసతి యా
యితపాటు లెస్స" యంచు దయితతోఁ గపోలములు
సోఁకఁగ మంతన మాడె నవ్వుచున్. 153

వ. అప్పుడు. 154

ఉ. ఏపలుకుం జెవిం బడఁగ నీక పెనంగుచు మోము దవ్వుగాఁ
బాపుచుఁ ద్రోపు లాడుసతి పాణితలంబుల మేళనంబ యు

1. లఁ దదూరు; నం దూరు. 2. వేఁడియు. 3. సొంత.

ర్వ్యపతి కింద్ర భోగమటు వేడ్కనొసర్ప ముఖాబ్జముం గడుం
[1]బాపకయాలకించుటయె బ్రహ్మసుఖోదయమయ్యెనయ్యెడన్.

సీ. ప్రథితమిథోరాగకథలమంతనముల
హృదయంబులోపలి బెదరు దీర్చి
సవ్యాజకృతకుచస్పర్శాదిలీలల
నంగాంగమేళన మలవరించి
జిలిబిలినెయ్యంపుఁజిట్టకంబులచేత
నెలనవ్వు చెక్కుల మొలవఁ జేసి
లజ్జాపదంబు లల్లన మాటిమాటికిఁ
జెనకుచు నొక్కింత సిగ్గుపఱచి

ఆ. యపుడుకుసుమసాయకాగమాధ్యయనాధి
కారసిద్ధిఁ గొంత కలుగఁ జేసె
నావసుంధరాధిపావతంసుండు రూ
పానుభూతితనయ కాదరమున. 156

తే. వరునిచిట్టంటు చేతలఁ గపము ప్రేమ
మెఱపువోలెఁ దళుక్కన మెఱచుఁ గాని
నెలఁత సిగ్గనుమొగిలు లోనిలువలేద;
యదియు మిక్కిలి నిం పయ్యె సతనిమదికి. 157

ఉ. భీతియు లజ్జయుం [2]దనరఁ బెంపఱి డాఁగుమనోజుఁ బేర్చి ధా
త్రీతలనాథుఁ డంగనమదిం దలచూపఁగ నట్లు సేయ వాఁ
డాతనికిం బ్రియాసచివుఁడై సతినీవి వదల్చెఁ; బాదుకో
నాతని నిల్పె తేఁడు ప్రియయాత్మఁ గరంచుచుఁ జుంబ
నాదులన్. 158

---

1. బాపఁగనాల. 2. దఱుమ.

వ. ఇవ్విధంబున. 159

ఉ. మిక్కిలి మిక్కుటం బగుతమిన్ రతికిన్ సతి నూలుకొల్పుచుం
జెక్కిలి నొక్కి చుంబనము చేసి కవుంగిట నోలలార్చి తాఁ
జొక్కుచుఁ జొక్కఁ జేయుచుఁ బ్రసూనశరాసనఖేలనక్రియ
ల్పెక్కుతెఱంగులం జలిపెఁ బ్రేయసి యింపుకొలందినంతటన్.

క. దినదినమున కతివమదిన్
ఘనగరిమన్ మరుఁడు తఱుమఁగా రతులతఱిన్
దినదినమునకుఁ గృశించెను
గనుకనియును త్రపయు నిరవకాశతఁ బోలెన్. 161

వ. అప్పుడు. 162

మ. చనుకట్టుంటఁగనీక మోవికి ముఖస్పర్శంబు గానీక తా
గనయంబున్ గ్రహియింపనీక జఘనక్రాంతిం బ్రవర్తిల్లనీ
క నితాంతంబుఁ బెనంగుటల్ క్రమమునం గంజాక్షి వేసారిన
ట్లోసరన్ మానుచు వేడ్కఁ దేల్చె నృపముఖ్యుం గొన్నిరే
లంతటన్. 163

సీ. పరిరంభరోధంబుపైఁ బరాకునఁబోలె
నధరపానంబున కనుమతించి
నెమ్మోవి [1]నిష్ఠఁ జింతిలుపరాకునఁబోలె
గోరొత్తులకుఁ జనుగుబ్బ లొసఁగి
కుచకళికలు చూచుకొనుపరాకునఁబోలెఁ
గటినస్పృహాప్తి కవకాశ మిచ్చి
నీవి క్రన్నుఱఁగఁ బూనెడుపరాకునఁబోలె
జఘన మంటుటకును సమ్మతించి

1. పీడఁ జిం.

తే. చెలువ తనలజ్జ చెలిమియుఁ జెడక నడవఁ
దద్విరోధి యైనట్టిచిత్తజునిపనియు
హారువు సేయుచుఁ గొన్నినా ళ్లాత్మవిభుని
హృదయవృత్తికి నొకవింత యిం పొనర్చె. 164

చ. కపటపునిద్రవోవుతఱిఁ గౌఁగిట నానుచు మోవిమోవిఁ జే
రుపుచును గొన్నిరాత్రులు వరుం దనియించె లతాంగి
యంతఁ దత్కపటముఁ గాంచియుం గనన ట్లవడి నట్లు
యొనర్చి కొన్నిరే, లపు డతఁ డాఁపలేక నగ నల్లన తానును
నవ్వె వేడ్కతోన్. 165

ఉ. అల్లన యంతఁ బ్రేమవిభవాతిశయంబున లజ్జ నోర్చుచుఁ
వల్లభుచేతు లాఁచుతఱి నవ్వులుఁ బల్కులుఁ బూనె నంత "నే
నొల్లకయున్న మానవిపు డోర్చుము నీవిది" యంచు నవ్వుచుం
బల్లవపాణి యొత్తె మునిపంట నిజేశ్వరుమోవి నయ్యెడన్.

* ... ...

ఉ. "చెప్పినయట్లు [1]సేయ నిఁకఁ జెల్వ! కరంబుఁ బెనంగితేని నేఁ
జెప్పెదసుమ్ము నీ విపుడు సేసిన వాతెఱగంటి బోటితోఁ
దప్పక" యంచు వల్లభుఁడు దగ్గ వెఱపింపఁ దలంకినట్లు తా
నప్పతికోర్కి దీర్చె సతి యర్థి మెయిం బురుషాయితక్రియన్.

వ. అందు. 166

సీ. పాలిండ్లు ప్రియపడి పతి చూడ లజ్జఁ ద
ద్వక్షస్స్థలంబుపై వ్రాలి వ్రాలి
మగుడఁ ద న్వేఁడుచు నెగనెత్తి పట్టఁ గా
ముకునకు లిరుగేల మూసి మూసి

* వ. అంత. 1. చేయ కిఁకఁ.

"యిఁకఁజూడఁ గప్పితి నిదే" యంచుఁ జనుముక్కు-
లతఁడుపాణులనంట నలఁగి యలఁగి
"కటిభార మెగయ నెత్తుటకుఁ దోడ్పడియెద"
నని చాపఁ బతిచేతు లాఁచియాఁచి
తే. తనదుగోప్యాంగముల దాఁచికొనఁగ రామి
యరసి కెలనికి డిగిపోవ మరలి మరలి
కొమ్మ పుంభావరతి కాదిఁ గొంచెఁగాని
కొలఁది యెఱుఁగద మది దొరఁకొన్న వెనుక. 169

సీ. తరళితతాటంకఘాళఘళ్యంబులు
మెఱపుఁదీగలరీతి మెఱయుచుండఁ
బరిగళన్మల్లికాప్రసవవిలాసంబు
తరుణబలాకలసరణిఁ బరఁగ
నతిరభసచ్ఛిన్నహారమౌక్తికములు
వడగండ్లచందంబుఁ గడలుకొలుప
నూర్పుగాడ్పులతోడ నోలిమైఁ బర్వఘు
ర్మకణోదయంబు వర్షంబు గాఁగఁ
తే. గాంతకబరీభరం బనుకారుమొగులు
వితతముగ నంతకంతకు విఱియఁ బాఱె;
దన్నుఁ గని సుమాళించుచు ధవునిహృదయ
నవమయూరము చెలరేఁగి నాట్యమాడె. 170

చ. దరముకుళద్విలోచనము దార్వ్యదుదంచితకాంచినాదముగ్
విరమదురోజవల్గనము విస్ఖలదూరుకముం గళానిరి
త్వరమణితంబునై సతిరతంబు తదాత్మరతస్పృహాపునః
పురుషితపూరితం బగుచుఁ బొందెఁ గడుం బరిపూర్తి నంతటన్.

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రమప్రవర్ధమానకందర్పదర్పశిల్పంబుల నొప్పు నప్పడంతితోడి క్రీడల నాపుడమిఱేఁడు వేడుకం బ్రవర్తిల్లు చున్నంత. 172

ఉ. పాటిలెఁ గృష్ణధర్మ మొకపాటిగ నంత వసంతకృంతనో
చ్చాటితహేతిసంపదల సత్ప్రసవప్రదరప్రతాపసం
ఘాటహుతాశనోల్ముకనికాయమతి ప్రతిపాదనోదయ
త్పాటవపాటలాపటలపాటలితోపవనావనీక మై. 173

సీ. కమలసౌగంధికగంధవాసితసర్వ
దిక్కూలంబు లగుకేళిదీర్ఘికలను
బన్నీటితుంపరఁ బరఁగించుధారాగృ
హంబుల ఖేలనాడంబరముల
వెలఁది వెన్నెలలఁ జిప్పిలుచంద్రకాంతంబు
మేడలమీఁదిసంక్రీడనములఁ
జెంగల్వరేకులసెజ్జల నొప్పు క
ర్పూరవేదికలవిహారములను

తే. వలిపెచెంగావులను ముత్యములతొడవుల
మల్లెపూవులదండల మలయజాంగ
రాగముల సంతతము ననురాగ మమరఁ
గడపి రాదంపతులు గ్రీష్మకాలమెల్ల. 174

ఉ. అందము గాఁగ నంతట ఘనాగమకాలము చాల నొప్పె ని
ర్నిందితగంధబంధనవనీపవనీకమనీభవన్నిజేం
దిందిరబృందముక్తనలినీమలినీభవనాగతారసా
స్పందజుగుప్సతద్ఘనయశాయితయాయిమరాళజాల మై. 175

వ. అక్కాలంబున. 176

క. మెఱపులకును నుఱుములకును
వెఱచుట నెపముగ లతాంగి విభుకౌఁగిటిలో
నెఱఁ బొదివి విడువఁ దతఁడున్
వెఱ పుడుపుట నెపముగాఁగ విడకుండె సతిన్. 177

క. ఇవ్విధమున నొండొరుపై
మవ్వంబుగఁ బ్రబలుప్రేమ మహిమంబులతో
జవ్వనపుఁబోఁడుములు కడు
నవ్విభుఁడున్ సతియుఁ గడప నంతటిలోనన్. 178

క. తనవిభుఁ డనిశము నవ్విధ
మున నాసతిఁ బాయ కునికిఁ బోలెన్ మహిఁ దా
ఘనఫలశాలిత్వశరా
సనబాణాక్రాంతిఁ జెందె శరదృతు వమరన్. 179

క. ఆరమణీరమణుల కా
శారదవేళలు కరంబు సరసతఁ బెనిచెన్
శారదగంధానయనవి
శారదపవనములు ఘుస్మసలిలము నడఁపన్. 180

స్రగ్ధర.—
హేమంతం బంత నంతర్హితకమలబలో దీతవిస్ఫీతశీత
క్షౌమాత్మస్వామిధామక్రమణకృశ[1]పిపూర్ఘ్న ప్రవిశ్రాణితాతి
క్షేమప్రేమప్రకామశ్రితరతముదితస్త్రీముఖవ్యూహసాహా
ర్ధామందానందదిందూదయకలనబలేఁ యామినుల్ హెచ్చ [వచ్చెన్.

క. అగలున జవ్వాదినిఁ దె
మ్మగఁ బూసినయట్టివజ్రమణిసౌధములన్

1. వపుర్ఘ్న ప్రవిశ్రాణి.

బిగికౌఁగిటఁ జేర్చి విభుం
డిగురాకుంబోఁడి నట్టి హేమంతమునన్. 182

వ. అంత. 183

శా. అన్యోన్యోన్నతిఁబొల్చెమాఘములవంగాసంగభృంగౌఘమై
యన్యక్కారతుషారభృత్యవరశైత్యచ్ఛన్నకందర్పదా
ర్జన్యాసంగమసంప్రవర్ధితపరీరంభక్రియాసంభృతా
న్యోన్యాంగప్రసభప్రవేశయువయుగ్మాంతఃకృతశ్లాఘమై. 184

తే. మడతపసిమిడిగింటెముల్ మంజిడిజిగి
దోమతెరమంచములు హసంతులు జవాది
యగలుసిరులు చిన్నెలు గాఁగ నతఁడు గడపెఁ
జలినెలలు తద్వధూకుచశరణుఁ డగుచు. 185

వ. తదనంతరంబ. 186

మాలిని. వికసితఘనసూనోద్వేల[1]జాలప్రవాళ
ప్రకటకపటరూఢప్రౌఢకీర్తిప్రతాప
ప్రకటజయసమంచత్పంచబాణాస్తవోద్గా
యకశుకపికకాంతంబై వసంతంబు వచ్చెన్. 187

ఉ. బాలికతో వనీరతుల భాసిలు తేనికిఁ గుంకుమాంకరే
ఖాలలితస్తనగ్రహణకాంక్షను వాతెఱ వాంఛఁ బెంచెఁ ద
ద్వేళఁ గడుం బచేళిమభిదేళిమదాడిమకేళిమత్తకీ
రాళియు బాలపల్లవరసాకలనాకులకోకిలంబులున్. 188

తే. ఇవ్విధంబున నతఁ డెల్ల ఋతువులందు
నంతకంతకు [2]మఱి ప్రేమ యగ్గలింపఁ

1. బాల. 2. మదిఁబ్రేమ.

దత్తదుపభోగ్యవస్తుసంతతులచేత
మిగుల నింపుగ రమియించె మగువఁ గూడి. 189

చ. అరుదుగఁదెచ్చుకోలుపాలయల్కనొకప్పుడుమార్గ్యాగంబుగా
బొరలిన "నింతసాహసము పోలునె మీ" కని నవ్వునవ్వధూ
వరులఁ బ్రవాళశయ్య యిరువంకలఁ దత్తనుతాపయోగని
స్సరదకలంక ఫేనలవజాలవిషంబున డాలు సంధిలన్. 190

క. ఆమనుజాధిపుఁ డభినవ
కౌముదికిని వరుస దప్పక సమానమనః
ప్రేమలు మీఱఁగ దక్షిణ
తామహనీయుఁ డయి నడపె దర్పకలీలల్. 191

చ. అభినవకౌముదీరమణి యంతటిలో నొకనాఁడు రాగసా
రభము దలిర్పఁగాఁ దనుఁదిరంబుగవీణియఁబూని పాడుచుఁ జా
శుభగతిఁ గొల్వఁ దత్పటిమ సొంపు వినం బిలిపించె భూమివ
ల్లభుఁ డొకయింతిచే మధురలాలస నచ్చటి కాదరంబునన్.

తే. ఇట్లు పిలిపించి తద్గాన మించుకంత
యాకె వినునంత నధిపుఁ; "డోయబల! నినుఁ బ్ర
వీణ యన విందు నేను దద్వీణ నీవు
పుచ్చుకొని పాడు" మంచు నాపాలఁతిఁ బలికె. 193

క. పలికిన నొగా దన భీ
తిలి యిటునటు నట్టుకొట్టు తెఱవతెఱఁగు భూ
తలవిభుఁడు చూచి "యిది యే
మలికుంతల తెలుపు" మనుచు నడిగెఁ బోరిఁ బోరిన్. 194

తే. అడుగుటయు "నీవిపంచిసమంచితశ్రు
తిప్రకాండములకు జగతీతలేంద్ర!

మూమకస్వరపటిమ సమాన మగునొ
కాదొ యనియెడుశంక యొక్కటి జనించె." 195

క. నా విని "యందుల కేమి? స్వ
భావగతిం బాడు" మనిన భామిని గాన
ప్రావీణ్యముఁ జూపెను గడు
నావీణియ శ్రుతులు [1]జతులు నధరితములుగాన్. 196

క. విభుఁ డప్పు డాకంఠస్వర
విభవమునకు నేరుపునకు వెఱఁ గొందెఁ గడుం
"ద్రిభువనదుర్లభ మిది" యని
యభినవకౌముదియు మిగుల నద్భుత మొందెన్. 197

వ. పదంపడి యొక్కింత విచారించి మేదినీనాయకుండు మధుర
లాలసం జూచి. 198

క. "నీ వాయించువిపంచికిఁ
దేవలయుఁ దానికొలఁదిఁ దెలియుద" మనినన్
భూవలయాధీశ్వరునకు
నావనరుహదళనిభాయతాక్షి వినీతిన్. 199

ఉ. "వరికి నెట్లు దోఁచిన సహించుట గాని నిజంబు చెప్ప కే
నేర మఱుంగు పెట్ట ధరణీవర! [2]యింకను నీవు మత్స్వరో
దీరణ యొత్తికోలునకు నీడుగఁ బల్కెడువీణ లేవ యొం
డారసి చూచినం గొలుప దాత్మకు దానను బాట మిక్కిలిన్.

తే. నగర నిర్వాణ యునికి భూనాథ! యేను
వినుచుఁ జూడంగవలయు నంచును దలంతు

1. గితు. 2. యింక వినుండు మత్స్వ.

దీనికొలంది యేపాటిరో దేవపకును
దెలియఁ [1]బరికించితిరె తేటతెల్లముగను." 201

వ. అనుటయు నమ్మహీపాలుం డబ్బాలికతో నిట్లనియె. "నేటి వర్తమానంపు వీణియలందు నిదియె యుత్తమం బగుట చిత్తంబున నిడి యేను మొదలనుండియు దీనిపరిచయంబు నంద తగిలియుండుటం జేసి యిప్పటిదాఁక నెప్పుడు నధికంబు నకు బుద్ధి పొఅదు గాని యిప్పుడు భవదీయగానంబు వినంగ మంద్రమధ్యమతారస్వరవిలాసవిశేషంబుల కిదియ కడకత్యు యనియు నివ్వీణియపలుకులు సమగ్రంబులు గా వనియు నామనంబునకు సరిదాఁకి యున్నయది" యని యభినవ కౌముదిం జూచి "దీనికంతస్వరంబునకుఁ దగినవీణియ యెక్కుడ నేనియుంగలదొకో!" యనిన విని యాభామిని "యోభూవర దేవరకు గానప్రసంగంబున ము న్నేను విన్నపంబు చేసితి. మదీయంబైనయీవల్లకి యెల్లవీణియలకు నెక్కు డని తొల్లి తుంబురుండు మెచ్చి ధరియించి యుండుఁ దనకుం బ్రియశిష్యురాలం గావున నతండు నాకు నొసంగె నింక నింతకంటె నుత్తమంబు లెక్కుడం గలిగెడు" నని పలికి యొక్కింత చింతించి యి ట్లనియె. 202

క. ఆతుంబురుఁ డీసందున
గీతకళ[?] నారదునకుఁ గీడ్పడియె ననఁ
భూతలనాయక! వింటిని
జేతోగతిఁ దెలియ మేవిశేషము గలదో?" 203

వ. అనుటయు నమ్మాటవలనఁ గళాపూర్ణుఁడు మున్ను మధుర

1. బలికించిని జేట.

లాలసకథలలోనఁ దనకు వినఁబడిననారదునితుంబురు జయో
ద్యోగంబు దలంచుకొని తత్ప్రసంగంబున నిజపూర్వజన్మ
వృత్తాంతంబు సంస్మృతంబైన నందు మృగేంద్రవాహనా
మందిరగుప్తంబైనతనవిపంచియునికి చింతించి మదాశయ
పుత్త్రికంఠస్వరంబునకు 'నదియె తగినది' యని హృదయంబున
వితర్కించుచు దానిం బరికించి తెప్పించుట కుద్యోగించి
యాచంచలాక్షిం జూచి "యింక నొక్కవీణియ యొక్క
చోట నున్నయది" నీదుపాటకు ననురూపంబుగాఁ బోలు
నని పలికె నప్పలుకులకుమున్న యభినవకౌముదిం దదీయ
సఖులు ప్రక్కబఱటి యొక్కడందొలంగం దోడ్కొనిపోయి
యేకతంబున నిట్లనిరి. 204

క. "అకటకట! ముగుద వన్నం
తకుఁ గలవు సపత్నిపాటతగులంబుఁ గడుం
బ్రకటించుపతికిఁ దోడై
వికసిల్లుచుఁ జెప్పె దేచటి వీణెలసుద్దుల్? 205

తే. ఆకె గానంబు నీవీణె నతకరించు
టాదియందునె యెఱిఁగిచు మ్మతఁడు నేఁడు
పిలిచి తెప్పించె ని న్నింతచులుకఁ జేయు
కొఱకె తప్పదు మామాట యెఱిఁగికొనుము. 206

ఉ. నేఁడు దలంప నీవరుఁడు నీభవనంబునఁ బాట వించు ను
న్నాఁడట యాకెమీఁదట మనం బిడెనే నిఁకఁ గాక
యంతటం, బోఁడిమిఁ బిల్వఁ బంచెఁ దలపోయఁగ నిం కొక
వింత యాకెపిల్లాఁడి కరంబుప్రేలఁ బదిలంబునఁ దాల్చిన
వాఁడు చూడవే. 207

చ. ఎఱుఁగవు గాక యొక్కఁపు డొకించుక మార్గాక మిడ్డఁ
గూర్మికిం, గొఱఁతయె? యెంత చెప్పినను గోమలి నేరవ
యల్కఁ దెచ్చుకో, నెఱయ నధీనవా లెఱిఁగి నేఁ డిదిగో
కయికొమ్మి మిక్కిలిన్, [1]నెఱినె యతండు నీవు విన నేర్చెదె
మాపలు కెప్పుడేనియున్. 208

క. పడఁతి యెటు లయినఁ బ్రాణముఁ
బిడికిటఁ బట్టుకొని నేఁడు ప్రియుతో నీ వె
ప్పుడుబలెఁ బలుకక యించుక
తడ వుండుము మాకుఁగాను దాలిమితోడన్. 209

తే. మధురలాలసపాటపై మదిని దనకు
నింతవేడుక గలిగిన నేకతమున
సతతమును వింట కాక యి ట్లతఁడు నిన్ను
నోటుపఱచుట తగునె? నీ కోర్వఁ దగునె? 210

క. కావున నీయోటమి నీ
కేవెరవునఁ బాయు నది యధీశుఁడు తా నే
కావించు క్షణము పలుకక
నీవుండిన నేమెఱుఁగ మె నెయ్యము కొలఁదుల్." 211

వ. అని బోధించి యయ్యింతులు బుద్ధిమఱలించిన నాయించుఁ
బోఁడిఁ దనమనంబున. 212

క. నానెయ్యపుఁదమిమహిమము
చే నప్పుడు విభుని తెఱఁగుఁ జింతింపఁగ లేఁ
గాని సఖిజనకథితం
బై నది యింతయు నిజంబ యారసి చూడన్. 213

1. కొఱపెనతం.

క. "కావున నేఁ జనవులకుం
బోవుట యిఁక ననుచితంబు బుద్ధిఁ దలంపం
గా; వినువారలు నగరే
తా వలపున విభునికోడవఁ బిలఁపని కాంతన్." 214

వ. అని విచారించుచు వారి కప్పటికిం దగినయుత్తరం బిచ్చి నిశ్చలం బైనధైర్యంబున నెప్పటియట్ల ప్రవర్తిల్లుచుండె; నంత నాఁటిరేయిభూనాయకుండుతదీయగృహంబునకరుగునప్పుడు.

క. నాయకునిరాకఁ గనుఁగొని
యాయచ్చరపూవుఁబోఁడి యత్యంతపరి
స్థాయద్భక్తివినీతి వి
ధేయత ఘనసంభ్రమమునఁ జేటపడంగన్. 216

శా. అత్యంతంబు నలంకరింపనిమనోజ్ఞాంగంబుతో దేనికిం
బ్రత్యుత్థానము చేసి మానికిబలెం బాద్యాదిసంపూజనా
కృత్యంబుల్ ఘటియించెఁ గాని సరసోక్తిస్మేరవీక్షాదిలా
లిత్యం బేమియుఁ జూపదయ్యె రతికేళీరాగరమ్యంబుగన్.

క. తలిమముపై నెరసులు గిర
సులు లేకుండంగఁ దుడిచి సుకిదడిమపుడు
వ్వాలువ పయిఁ బఱచి తలగడ
నిలిపె విభునిశయనమునకు నెలఁతుక యంతన్. 218

వ. తదనంతరంబ యందాత్మేశుండు పవ్వళించియుండ నాచంచలాక్షి చేరువఁ దా నొక్కపసిండిగద్దియం గూర్చుండి యాకు మడిచి యొసఁగుచుండెఁ దత్ప్రకారంబు గనుంగొని యా భూరమణుండు [1]తనమనంబున. 219

1. కొంత యోజించి.

సీ. "శృంగారగంధి యై చిఱునవ్వు తెలిడాలు
చెక్కుటద్దములపైఁ బిక్కటిల్లఁ
బుష్పబాణోద్ధతిఁ బుంఖానుపుంఖమై
తొలఁకుచుండుఁ గటాక్షవిలసనములు
నాకూతగర్భంబు లగుచుఁ దేనియ లుట్టఁ
గలికిపల్కులు ప్రవర్తిలుచు నుండు
గుబ్బచన్నులకెలంకుల నారు వోసిన
యట్లుప్పతిలుఁ బులకాంకురములు
తే. వచ్చి యే నిట్లు నిలిచిన నెచ్చెలువకు
నిప్పు డవి మాని యేమొకో యిట్లు శుష్క-
వినయభక్తిపాతివ్రత్యవిహితవిధుల
నన్ను వంచించుచున్నది నళినవదన?" 220

వ. అని సంశయించి "నేఁటిపాట లీపాటలగంధికిం గౌటిల్యకారణంబుగాఁ బోలుఁ; బరీక్షించి చూచెదం గాక!" యని యా కమలవదన కిట్లనియె. 221

ఆ. "నీ విదేమి చెప్పుమ నేఁ డోకలాగునఁ
గానిపించుచున్నదాన వతివ!
యెప్పుడు నే నెఱుంగ నిట్టిది నీయందు"
ననుడు మాఱుపలుక కబల యున్న. 222

ద్వ్యక్షరికంధ.—
నానెమ్మనమినుమా నీ
మానసనిమానమున మనసు మన్నన ననునో
మానిని నీమనమున నను
మానము మానమును మాని మనుమను నెమ్మిన్. 223

వ. అనుడు నచ్చెలువ సొలయుచుం బతితో ని ట్లనియె. 224

ఉ. "పాటల గెల్చినట్టిసతిపల్కులు పల్కులుగాక యిట్లు నేఁ
డోటమి నున్నమాపలుకు లోనృప! యేటికి నీకు? వట్టియీ
మాటల[1]కేమి పోదు?మది మక్కువ వే ఱొకచోట నుండఁగా
బోటుఁదనాలు చన్నె మిముబోంట్లకుఁ దక్కినవారికిన్ బలెన్.

ఉ. మాపని యేమి యున్నయది మానక యెక్కుడు డీ లెఱం
గునన్, మీపాడగాన్పు గల్గుటయు నిక్కలి యబ్బురమింతః
నుండి మీ, కీపరిపాటిసేవ రచియించుటకే తగినట్టి[2]దాన నో
భూపవరేణ్య! యేను బెఱపోఁడుము లెంతటిచవ్వమాకిఁకన్.

చ. అనయము నట్టిమన్ననలు నాబహుమానము నా ప్రియంబు నా
చనవును గల్గి యున్నపుడ చచ్చుట యుక్తము మాకు నట్టిశో
భనగతికిన్ విరోధి యగుపాపపుటాయువు దిట్టుకొంట గా
కనియెడి దేమి యున్నది నరాధిప! నిన్ను గుణైకభూషణున్.

క. సంగీతకళలఁ జెలఁగుకు
రంగాక్షి బెడంగులం గరంగుట తప్పె
భంగించి యితరకాంతఁ దొ
లంగుట తప్పె తడంబఱచి పురుషులకున్." 228

క. నా విని "యేయపరాధము
నావలనం గలుగఁ దెలిసి నారీమణి! యీ
భావమున నెన్నియేనియు
భావంబులు ముట్టి దూఱి పలికెదు గినుకన్? 229

చ. పయికొని నన్ను నిట్లు మరుబారికి లోనుగఁ జేయఁబూని యే
నియతియొ వట్టిసందియము నీ కొనరింపఁగఁబోలుఁ! గాని య

1. కేది తోడు. 2. వార మో.

ట్టియహిత మేను నీకును ఘటింపను నీ చరణంబుమీఁదియా
న!" యనుచు లేచి వచ్చి పతి నాతిపదాబ్జము వట్టెఁ బట్టినన్.

ఉ. "ముట్టకు చాలుఁజాలుఁ గడుమోహపుదేవుల కాళ్లు పట్టుకో
నెట్టును జెల్లుఁ గాక! ధరణీశ్వర! యేటికి వట్టిదోసముల్
గట్టెదు నాకు?"నంచు నెడగాఁ జరణంబు దరల్చుకొంచుఁ దా
బట్టెఁ దదీయహ స్తములు భామిని యాఁపుచు రెండుచేతులన్.

ఆ. అతఁడు "నోసరోరుహాక్షి నీకంటె మో
హంపుదేవు లెవ్వ" రంచు సతిని
గ్రుచ్చి కౌఁగిలించుకొని యెత్తి యక్కునఁ
గదియఁ జేర్చుకొనియె గారవమున. 232

ఉ. అత్తలిరాకుఁబోఁడి యపు డక్షుల నశ్రుకణంబు లొల్క డ
గ్గుత్తికతోడ "నీదయకుఁ గూర్మికి లాలనకుం గొఱంత రా
జోత్తమ కల్గునే? కలుగ దొక్కపుడున్ మఱి యేమొ నేఁడు
నా,చిత్తములోన మాన దొకసిగ్గును .విన్నఁదనంబుఁ
దాపమున్. 233

వ. అనుటయు నమ్మహీకాంతుం "డో కాంత! నీచింత తెఱంగే
నెఱుంగుదు; నేఁటిదాఁక నెందు నద్వితీయం బనఁ బొగడ్తం
గాంచిన నీవిపంచి యితరనారీగానంబుచేత నవమానితస్వానం
బగుట యెట్లని వగచుచున్నదానవు; దానికంటె నత్యుత్తమం
బైనవిచిత్రవల్లకి యొక్కటి యేను మత్పూర్వజన్మంబున ధరి
యించినది యొక్కచోట నున్నది యని విన్నవాఁడ; నది
యెటు లయినను సాధించి తెచ్చి తద్వాదనాభ్యాసంబుతోడ
నైన ని న్నెంతటివారికిని మీఱ శక్యంబుగాని గాన విద్య
నుద్యోతించునట్లు చేసెద నమ్ము." మనియె; నవ్వనితయు

నతండు పూర్వజన్మంబున మణికంధరుం డనుగంధర్వకుమారుం డగుట దాను నెఱింగినది కావున నతనికి నట్టిపీడ గలుగుట సంభవించునది యని మనంబునకు సరిపుచ్చుకొని సంతసిల్లెఁ; గళాపూర్ణుండు నివ్విధంబున నవ్వనిత డెందంబు కందు వాపి సాంద్రానందంబున నభిమతక్రీడల రమించె. మఱునాఁ డచ్చె లువ నెచ్చెలుల ముచ్చటవలనఁ గర్ణాకర్ణిక నవ్వార్త మధుర లాలసచెలికత్తెలు విని యన్నెలఁత కెఱింగించిన నయ్యంగన తనమనంబున. 234

క. గానాదికళలకొదవలు
దాన తగం దీర్చి పతి ముదం బొనరింపం
గా నునికి కెనయ పతిఁ దమ
గానాదుల మెచ్చఁ జేయుకాంతల బ్రదుకుల్? 235

ఆ. నాకుఁ, దేఁ దలంచులోకోత్తరపుపీడఁ
దనకుఁ దొసఁగఁ జేసికొనియె నొర
వరునిప్రేమ సడుమఁ దెరువాటు గొట్టె ని
ట్లుండ వలదె జగతి నువిద యైన? 236

చ. అని తలపోయుచుం జలరుహానన దాన నొకింత వింతరీ
తిని గనుపట్టఁ గన్గొని రతిక్రియవేళఁ దదీయ చింత మా
న్చి నతఁడు కాళ్లమీఁదఁ, బడి శీఘ్రిమ తత్పదభూష లష్టది
గ్జనపలిదారమాళిమణిసంతతిఁ జేయఁ గృతప్రతిజ్ఞుఁ డై. 237

తే. ఈగతిం దనకాంతల కిరువురకును
దా నొడంబడినట్టియర్థములు రెండు
తలఁపులోపల నుండఁ దత్సాధనార్థ
మొక్కవేళ నృపాలుఁ డి ట్లూహ చేసె. 238

సీ. "అభినవకౌముది కాపీఁడె యున్నచో
    నెటఁగించి పోమ్మన్న నిపుడ పోయి
తెచ్చుకో నోపుఁ దా దివ్యకామిని గాన
    నైన నా కనుచితం బట్లు పనుప;
దాన మత్సామర్థ్యహీనత దోఁచుఁ; గా
    వున నట్టుగా; [1]దేను జనులఁ దగిన
వారిఁ బంచిన విఘ్న కారు లెవ్వరు గల
    రో? మాన్పుకొన సమర్థులుగ వలయు
తే. నింక నటు గాక తద్దేశ మేలుదొరకు
    జెప్పి పంపిన నతఁడ యాసించునేమొ
యిన్నియును మాని యేనె దండెత్తి చనిన
    నదియుఁ దన్నాగరిపులసంపనలుఁ జేరు. 239

వ. ఇంక మధురలాలస కోడంబడిన యందియలు సాధింప దిగ్విజయంబునం గాని శక్యంబుగా దని తోఁచుచున్నయది" యని విచారించి [2]యూహాపోహార్థంబు సకల నిజకార్యభార ధౌరేయు సత్వదాత్మనామధేయుం బిలిపించి. 240

క. లోనికి నపు డెవ్వారిని
    రానీ కుండంగ ద్వారరక్షుల నిడి ధా
    త్రీనాథుఁ డేగె మంత్రవి
    ధానోచితభవనమున కతండును దానున్. 241

తే. ఏగి తనతలఁపు ప్రకార మెల్లఁ జెప్ప
    "సధిప సరిదాఁకెఁగడ నేఁటియత్న మెల్ల

1. కేను. 2. యూహాపోహార్థంబుస.

నాఁడు మధురలాలసలక్షణములు చూచి
యే ననినమాట” కని ప్రీతి నెసఁగె నతఁడు. 242

తే. అనుడు “నతఁడట్ల యవు” నని యపుడు నగుచు
నింకఁ దీనికి గర్తవ్య మెద్ది మనకుఁ
బదియుఁ బదియునుగా నీతిపదవి నరసి
తెలియఁ దగు” నని యి ట్లని పలికె మఱియు. 243

ఆ. “అనఘ శ్రుతిచతుష్టయైకాధిగమ్యమై
నిపుణమంత్రిసంప్రణీత మగుచుఁ
గడు నపూర్వఫలము గావించుమంత్రంబు
యజ్ఞశీలునకు ధరాధిపతికి. 244

క. నాకుం జూడఁగ నీతిక
ళాకలనము లల్పశౌర్యుల తెఱంగులు గా
కేకార్యమునకు వచ్చుజ
రైకపదము శౌర్యబలమ యనియుం దోఁచున్. 245

తే. ఎచట నెపు డెద్ది చేఁబూని యెట్టివానిఁ
బ్రబలశౌర్యుండు దాఁకి పరాక్రమించు
నదియె పోరికిఁ దగుదేశ మదియె సమయ
మదియె కైదువు శక్తుండు నతఁడె గెలువ. 246

ఉ. ఆల మొనర్పఁ బూనురిపు నగ్రమునం [1]గనుఁగొన్న నొక్క
యా,భీలపుఁ దేజ మప్పుడటు బిట్టుదయించును శౌర్యశాలి
కిన్, జ్వాలలు మున్ను గూర్చుకొని వచ్చి దహించునె కాన
నంబుఁ దా,త్కాలికహేతిసంపదల, గాక వహ్నితాశనుఁ డెంచి
చూడఁగన్. 247

---

1. గనుగొన్నయప్పు డా, భీలపుఁదేజ మొక్కఁ డటు.

ఉ. ఏనుఁగు శైలతుల్యత వహించియు మందగతిత్వదోషముం
బూనుట వధ్యభావమును బొందదె; దనుస్థితి గొంచె మయ్యుఁ
బంచాననమెంతయుం సరభసాతిశయోత్పతనప్రభావముం
బూనుట ఘాతుకత్వమును బొందె జయంబులు శౌర్య
సాధ్యముల్. 248

క. సకలకళానిపుణులు సే
వకులై కొలువఁగఁ బ్రతాపవంతుఁడు గొలిపిం
చుకొనుం గావునఁ బోలవు
సకలకళలు నొక ప్రతాపసంపదతోడన్. 249

చ. ఇనుఁ డొకచో నొకింత యుదయించినమాత్రన విచ్చిపోవు
పొచ్చిన పెనుఁజీఁకటుల్ నిరవశేషముగా నవి యట్లువిచ్చిపో
వనయము శీతధాముని కళౌఘమృజావిధి నైన వీనిచే
తన కనరాదె యేరికిఁ బ్రతాపకళాగుణతారతమ్యముల్. 250

చ. ఒకఁ డొకకేల వంచె నధికోన్నతిఁ బేర్చిన మేరుశైలనా
యకుఁ బెఱవేల్పు లందఱుఁ జిరాశ్రయణంబున వంపలేరొకిం
చుకయును బుద్ధిలో నరసి చూడ జగంబుల నుగ్రుఁడన్ ప్రసి
ద్ధికి బుధు లన్ప్రసిద్ధికిని దెల్లముగా నివి సూ ఫలస్థితుల్. 251

మ. "ఇది యత్యంతము దుష్కరంబు సుకరం బీకార్య" మన్భేద
చింత దగుం గొంచెపుఁగార్యకర్తయెడ నత్యంతప్రతాపా
ధ్యానం,బది యెంతే విఫలంబు "చారువులశుష్కాశుష్క
తాభేద ము, ద్యదతిస్ఫూర్జితదావపావకునెడన్ వ్యర్థంబు
గాదే కడున్." 252

క. కావున శూరుం డుత్సా
హావేశం బైనయపుడె యహితులమీఁదన్

వేవేగ దండు గదలం
గావలయుం [1]గదల నిపుడు కాలోచితమున్." 253

చ. అన విని సత్త్వదాత్ముఁడు ధరాధిపుతో వినయంబు మీఱ ని
ట్లను "మనుజేంద్ర! నీవు కనునట్లు నయస్థితి నేను గానవే
ర్తునె ? యయినన్ మనంబునకుఁ దోఁచినలాగునవిన్నవింతునీ
యనుమతిఁ జేసి నిర్భయత నాప్తుల కిచ్చక మాడవచ్చునే ?

ఆ. "ధరణినాథ! కడుఁ బ్రతాపోజ్జ్వలంబైన
నీదుభావమునకు నాదుమృదున
యోక్తి యొకటఁ గొంతయొప్పైనఁ గైకొమ్ము
జ్వలితఖడ్గమునకు జలముపోలె. 255

ఆ. నృపతి నీతిపథము నీరఁడువాఁడు తె
ప్పను గదాకులుండు పథ్యవిధిని
విడిచియును నొకొక్కయెడ జయించుట గల
దైన నిందఁ జెందు నజయమైన. 256

క. నీతిపథంబున నడచు మ
హీతలనాయకున కొక్కయె గ్గొదవినఁ దా
రాతని నిట్టట్టనరు వి
ధాతం దిట్టుదురు గాని ధరణిన్ లోకుల్. 257

తే. ఎందు నీతివిహీనుని జెందునట్టి
సిరిని దిట్టుదు "రెట్లు దాఁ జేరె నతని?
ననుచు భూజనులందఱు" నినుముఁ గూడి
యున్న యగ్నికిఁ బెట్లు రాకుండు నెట్లు? 258

1. గలదయపుడు కాలొచితియఁన్.

ఉ. ఏయెడ నెంతయున్ వినుతికెక్కినయట్టిబలంబునం దనూ
చ్ఛ్రాయము పేర్మిచేతఁ దముఁ జాలఁగ మించినసామజంబులన్
ధీయుత యడ్డకట్టుకొని తెచ్చి నరుల్ దమ కెక్కిరింతలం
జేయుట నీతివైభవవిశేషముగాదె తలంచిచూడఁగన్? 259

ఉ. "ఇమ్మెయి నాచరింపఁదగు నీపని; యీపని యిట్లొనర్ప సా
ధ్య మ్మగు" నన్నయుక్తియెకదా భువి నీతి యనంగఁ; దద్వివే
కమ్ము మహాబలాఢ్యునకుఁ గానఁగ రాదు పురత్రయీజయా
ర్థమ్ము నగంబుఁ జాపముగఁ దాల్చినరుద్రుఁడె సాక్షి దీనికిన్.

ఆ. వింటఁ దొడిగి యేయ వెసఁ జను నెంతద
వ్వంతదవ్వు చనునె యంపకోల
దేవుఁడైన రిత్తచే వైవ? నటుగాన
బలిమికంటె నీతిబలిమి లెస్స. 261

ఆ. విను నృపాల సంధివిగ్రహంబులు యాన
మాసనంబు ద్వైధ మాశ్రయమనఁ
దనరుషడ్గుణములు దగువేళఁ జలుప మే
లొసఁగు నసమయప్రయుక్తిఁ గీడు. 262

ఆ. ధరణి సామభేదదానదండము లన
నాల్గుపాయము లని నామములును
లక్షణములుఁ జెప్ప దక్షు లందఱు [1]ప్రయో
గాప్రయోగవిదులు గలుగు టరుదు. 263

ఆ. గోరఁ బోవుపనికి గొడ్డలియును దాన
సలుపుపనికి గోరు బలె నృపాల

1. ప్రయోగప్రకారవిదులు.

గురులఘువ్యవస్థ యరయని చతురుపా
యప్రయోగకరణ మనుచితంబు. 264

సీ. సరిగాఁగఁ బదవు లొండొరులకు నడవఁగా
సమవిపక్షునియందు సామవిధియు
మూలబలంబు పెంపున దుర్జయుం డయి
పేర్చుశాత్రవునందు భేదవిధియు
నెందును సంధిని హితులబలంగంబు
చే నొప్పురిపునందు దానవిధియు
సాధునిశ్చితపరాజయుఁ డై విహీనబ
లుం డైనయరియందు దండవిధియు

తే. జలుపవలయు ధరాతలేశ్వరవరేణ్య
బుద్ధియందు క్షయస్థానవృద్ధు లను త్రి
వర్గము నెఱింగి పంచాంగవర్తనములఁ
దెలిసి శక్తిత్రయంబున వెలయవలయు. 265

సీ. మంత్రగోపనము నేమఱుటయు దీర్ఘచిం
తయు నిరర్థకపుఁజింతయుఁ బ్రసాద
విరహితత్వము బుధావిజ్ఞానము శుభాప్ర
యోగంబు విషయానురాగభరము
నన్నృతంబు నాలస్యమును నాస్తికత్వంబు
నర్థంబులందు ననర్థమతియు
దీర్ఘసూత్రత్వంబు దీర్ఘరోషంబు ని
ర్ణీతకార్యము లాచరింపమియును

ఆ. భూమిపతికి దోషములు నివి పదునాల్గు
వీనిఁ దెలిసి నెఱయ విడువవలయుఁ

గామరోషజంబు లై మిాఱినట్టిస
ప్తవ్యసనములందుఁ దగుల వలదు. 266

క. కొలిచినవారలజీతం
బులు వేళలు దప్పకుండఁ బూర్ణముగా నీ
వలయును వారలప్రేమము
బలము నృపాలునకు నెల్లపట్లను మిగులన్. 267

క. ఏయేకట్టడ లెవ్వారి
కాయాకట్టడలు దప్ప కధిపతి ప్రజలకా
నాయమునఁ బ్రోవవలయుఁ గృ
పాయుతుఁ డై తస్కరాదిబాధ లుడుపుచున్. 268

క. దండార్హుల దండింపమి
దండానర్హు లగువారి దండించుట యీ
రెండు నకీర్తిదములు భూ
మండలనాయకుల నిరయమగ్నులఁ జేయున్. 269

క. ఇవి యన్నియు నిపుడు ప్రసం
గవశంబునఁ జెప్పఁబడియెఁ; గాని సకలనీ
తివిదుఁడ వీ వలఘువిధ
ప్రవర్తనము నీక కలదు పార్థివముఖ్యా! 270

ఆ. సకలదిగ్జయంబు సలిపినయట్టిమ
దాశయుని జయించినపుడె సిద్ధ
మెల్లదిశల నీదుకీర్తికు సాగుట
యైన నృపులశాంతి యస్థిరంబు. 271

వ. కావున నీవును జని యీానదుమ నంకురితదర్ప లగుచు
నెదుర్పడం గడంగు గడుసువారల లెక్కడెక్కడంగలరో

వారి నుక్కడంచి దిక్కుల నప్రతిహతంబుగా భవత్ప్రతా
పంబు నెఱపుట తగినకార్యంబు; దేవర యానతిచ్చినట్లు
తదుచితసమయం బిదియ; యెట్లంటేని: నీవు మధురలాలసకు
సకలదిగ్దేశాధీశశుద్ధాంతకామినీ మౌళిమాణిక్యనిర్మితనూపుర
సమర్పణంబు శీఘ్రంబ చేయుటకుఁ బ్రతినపట్టుట చెప్పుచున్న
వాఁడవు; తాదృశమంజీరధారణకాంక్షగాన యానారీమణి
యదృష్టంబు [1]శీఘ్రభావిఫలం బగుచు నిన్ను నట్టిప్రతిన
వట్టించెఁ దప్పదు; దానఁజేసి జయంబు సనశ్యలభ్యంబు;
యభినవ కౌముదీప్రయోజనంబును దదానుషంగికఫలం
బగుచు సిద్ధించుట చెప్పవలెన. కావున నీటిచాతురీపూర్వ
కంబు దండయాత్రసలుపు మని యి ట్లనియె. 272

చ. బలములు గొంత శాత్రవునిబగ్మి నడంగినఁబిమ్మటన్ ధనం
బులపస దండువెచ్చములఁ బొల్పఱి పోయినయట్టిపిమ్మటన్
గెలిచిన గెల్పు గెల్పె యగు నీసలిభాగ్యము సాధ్యమే యగున్
బలధనహాని యంత కడుఁ బాటిల కుండును నీతిఁ బైఁ జనన్.

శా. ఓరాజేంద్ర! ప్రదక్షిణక్రమముగా యుక్తంబు దిగ్జైత్రయా
త్రారంభం బటుగాన గెల్వు మును ప్రాచ్యావాచ్య
పాశ్చాత్యులన్, నీరాష్ట్రంబున కెగ్గొనర్చుటకుఁ బార్ష్ణి
గ్రాహుఁ డివ్వేళకున్, సారోదగ్రుఁడు మాగధుం డిపుడు
తత్సంధాన మర్హ్యం బగున్. 274

వ. అని విన్నవించిన. 275

1. శీఘ్రం బావిర్భవంబగుచు.

శా. సారప్రస్ఫురితాంగపంచకలసత్సంధ్యాదిషాడ్గుణ్యవి
స్తారోదృత్సచివైకమత్యకృతమంత్రప్రక్రియానిర్ణిరో
ధారూఢాయతశక్తియుగ్మభృతరాజ్యశ్రీపరిభ్రాజితా
చారుస్ఫార్తికళావిరాజిత! సమస్తక్షోణీభృత్పూజితా. 276

క. బంధురభేరీభూరిధ
ణంధణరవచలితపలయనగధాతురజో
బంధుత్వప్రత్యుద్గమ
సంధుక్షితదోగ్ప్రతాప శౌర్యకలాపా. 277

మాలినీ. గురుతరజయధాటీ ఘోటకస్తోమచంచ
త్ఖురపుటదళితక్ష్మాధూళిధూమాయ్యపలాయ
త్పరనృపమశకౌఘా! ధర్మవిధ్వంసితాఘా!
నరవినుతచరిత్రా! నారభూపాలపౌత్రా! 278

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ పింగళి యమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామధేయప్రణీతం బైన కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

కళాపూర్ణోదయము

అష్టమాశ్వాసము

లాకీర్తిసతీసమ
లాలనఖేలనగుణాచలద్ధాటీణ్యా
శీలితపుణ్యజయత్కారి
వాలా నంద్యాలకృష్ణవసుధాపాలా! 1

ఆ. అవధరింపు మమ్మహామాత్యవరునీతి
సరణి విని కరంబు సంతసిల్లి
'యిద్ధతేజుఁ డానరేంద్రుఁ డప్పటికిని
మగధరాజసంధి దగున' యనుచు. 2

ఉ. ఆనరపాలుపాలికి షడంతరరాతిజయంబుకల్మియుఁ
మానగుణంబు నాప్తతయు మాటల నేరుపు ధైర్యముం బరా
స్థానజనానురంజనసుదక్షతయుఁ వినయోద్ధతిస్థలా
నూనవివేకముం గలనయోన్నతు సంపెను రాయబారిగాన్.

సీ. ఆరాయబారియు నగ్రసంప్రేషిత
జనులచే మగధేశ్వరునిపురోహి
తప్రధానాదులఁ దగుసామ[1]దానవి
వర్తనంబుల నిజవశులఁ జేసి

1. దానాది, వర్తనంబు వశంవదులఁ.

యతిగౌరవప్రవేశితుఁ డై సభాస్థలిఁ
దద్విభుఁ బ్రశ్నోచితంబు గాఁగ
దేశకాలాదివార్తాశంసనము నిజే
శ్వరుమహిమ[1]త్వముల్ జరగ నడపి

తే. దాన నెదిరికి మానంబు దఱుఁగకుండఁ
[2]గడును దద్గుణస్తుతిఁ జేసి కలయనాడి
మఱియు గలనీతిపటిమ నాత్మప్రభునకు
నతనికిని దాను సంధాన మమరఁజేసె. 4

చ. అనుపమనీతి శౌర్యనిధి యంగమహీరమణుండు నర్వావ
ర్తనమునఁ జాల యంత్ర ధనధాన్యబలప్రముఖంబులందు నెం
దును గొద లేకయుండ గడిదుర్గములుం దనరాజధానియుఁ
ఘనపరిరక్షణక్రియఁ దనర్పఁగఁ జేసె దృఢప్రయత్నుఁ డై. 5

క. తనబలనాథుల కందఱ
కును జెప్పించెను గరంబు కోర్కిఁ బ్రయాణం
బును; వారలు నుత్సాహము
దనరఁగ జాటించి రపుడు తమపాళెములన్. 6

ఉ. అంబుజమిత్రుఁ డంత నపరాంబుధిఁ[3]జేరఁగఁబోయెనాత్మబిం
బం బపు డంతకంతకుఁ గ్రమప్రభవన్నికటత్వతారత
మ్యంబున సంక్రమించుతదుదంచితవిద్రుమరాగవీచిశై
త్యంబులఁబోలెర క్తిమముత్తద్దయుఁబూనఁగ వేఁడి మానఁగన్.

ఉ. కాలకృషీవలుండు గడఁకం బరిణత్యరుణాతపచ్ఛటా
శాలిచయంబుగోసి వెలుచంబనమోయుచునున్న వాఁడు గాఁ

1. ధ్వనుల్. 2. గడను. 3. డాయఁగ.

బోలుసుగుప్పగా నన నభోమణిమండల మంతకంతకుం
జాల విశాలమై చరమశైలము చేరున నొప్పెఁ జూడ్కికిన్.

ఉ. కాలకలాదుఁ [1]డింతయును గాంచనరేణువు ప్రత్యగాశనాఁ
గ్రాలెడుక్రోవిఁ గూర్చి కరఁగంగఁ బ్రవర్ధన మొందు జాళువా
మేలిమిపూదె నాఁబోలుపు మీఱెనిసుం; దది గాఁక యొప్పఁ గీ
లాలనిమజ్జితం బయినలాగునఁ గ్రుంకెను బశ్చిమాంబుధిన్. 9

చ. వడిఁ దనుఁ బాఱఁగాఁ దఱుమువాసరహస్తిను చేతిభాసుఁ డఱ్ఱె
బెడిదపుదుండు మార్చి కడుఁ బేర్చుచు రోఁపసిపేరిపంటచే
నుడుగక చొచ్చురే యనుమదోద్ధతహస్తిముగంబునందు నొ
ప్పెడుమదబిందుబృందమనఁ బెంపెసఁగెంగడసంజచూడ్కికిన్.

ఉ. కేశవుఁ డవ్విరాట్తనువు కృష్ణసమాఖ్య వహింపఁ జేసెనో
యీశుఁడు మూర్తు లెన్మిదియు నేనికతోలునఁ గప్పెనో సమ
స్తాశలుఁ గూడి వృత్రదనుజాధిపభూమికఁ బాల్చెనో యనం
జేశలతం దమఃపటలి పేర్చి సమస్తముఁ గప్పె నంతటన్. 11

తే. నింగి యనియెడి ప్రత్తిచేనికిని రక్త
బలి యిడి రసంగ నెఱసంజ తొలుత నమరఁ
దలుచుగాఁ దాన విరిసిన మెఱుఁగుఁబ్రత్తి
విల్లు నాఁ జుక్క లెంతయు నుల్లసిల్లె. 12

చ. "అరయఁగనూర్ధ్వలోకము ప్రశ్నైకనయంబయసంశయంబుగా
నరుదుగ నెంతయుం బ్రకటమై యదిగో గగనంపుఁ బ్రాంతచ
ప్పరము సుషీనరజంబునవిభాసిలుచున్నది" యంచుఁ జూపరుల్
గరముకుతూహలంబు మెయిఁగన్గొనఁగాఁదనరెం దారకల్.

---

1. డెందయును.

తే. అంత నసురాధినాథుగృహాంగణమునఁ
జాల గందంపుఁగలయంపిఁ జల్లి పనఁగఁ
దూర్పు దెలు పయ్యెఁ; నంత నందును దదీయ
గజము నిలిపిరో యన సుధాకరుఁడు దోఁచె. 14

తే. కాల మనుకువిందుఁడు చంద్రికాపటంబు
నేయఁ బన్నినమగ్గమొకో యనంగ
నవమయూఖాళి గొనసాఁగి మిన్నుల నొప్పె;
విధుఁ డమరె వానిగృహాభిత్తివివర మనఁగ. 15

ఆ. వెల్లముడుఁగుఁగోక విచ్చినరీతిఁ బా
లారఁబోసినట్టియందమునను
బిండి చల్లినట్లు పండువెన్నెలలు గా
యంగఁ దొడఁగెఁ జెలువ మమర నంత. 16

మ. కలయన్ లోకములందుఁబర్వినతమఃకాలుష్యముం జంద్రికా
ఖ్యలసత్సత్త్వగుణప్రకర్షమునఁ బ్రక్షాళించుచుం దద్దయుం
బొలుపొందెన్ ద్విజరాజమండలము; పెంపుల్ మీఱెనొక్కొ
క్కచో, జలదం బుండెను మీఁదమీఁద భవదోషప్రక్రియం
బర్వఁగన్. 17

ఉ. ఇట్టిటు యామినీరమణుఁ డేఁచఁగ నెప్పటిలీలఁ జాలఁ జూ
పట్టమిఁ జూచి శ్రీనెలవు పద్మినిఁ గైకొన కప్పు డక్కటా
గట్టిగఁ దప్పి ప్రియాళితతి కైరవిణిన్ వెసఁ జేరె "రాజు చే
పట్టినవారు దేవు"లనుపల్కు యథార్థము చప్పు సేయఁగన్.

సీ. "కొనుఁ డివే విరు"లన్నఁ "గొననేల? నిసుఁ జూడ
మరుఁడు రువ్వెడు విరు ల్వీరివి" ననుచు

“నీ వట్టిమాటల .కా వచ్చు?”టన్న “న
శ్లేమము రా; మిది వెల; యిందె”మనుచు
“నిపుడు [1]మీాయిష్టంబు లిం దెవ్వి?” యనిన
“నా[2]కవ్వి డాఁచినగుచ్ఛకము లె” యనుచు
“నివి చెల్ల కవి యమ్మెడివి కావు తలఁ” డన్న
“నెఱుగుదు మిపు డంట మేము” ననుచు

తే. బైటివాని నొల్లక తడిపావడలను
బొడివి పెట్టినయవి దివఁ బోవునట్టి
యువజనులదంటమాటల కొప్పి నగుచుఁ
బుష్పలావిక లమ్మిరి పువ్వు లపుడు. 19

వ. అట్టిసమయంబునఁ బట్టణంబునం గలదండనాయకు లందఱుం దమయేలికజయప్రయాణంబునకుం దగినసన్నాహంబున నాయత్తపడుచుండిరి. కళాపూర్ణుండునభినవకౌముదిమందిరంబున కరిగి యయ్యగురుఁబోఁడితోడ “నోకమలవదన! నీకు నోడఁబడినవీణియ సాధించుటకు దిగ్విజయం బొనర్చునంత వలసెఁ; నేఁటివేకువఁ దత్ప్రయాణం” బనియెఱింగించి మధురలాలసపాలికిం జని యాకంజనయనతోఁ. 20

క. “నీనూపురంబుమణులకు
నై నిఖిలదిగంతవిజయయాత్ర యొనర్పం
గా నెల్లి మంచిదివసం
బోనెలఁతుక” యనుచుఁ జెప్పి యొగి నలరించెన్. 21

వ. అంత. 22

---

1. మీాకిష్టంబు. 2. కప్పి.

చ. తమతమయంగనల్ కరము తత్పరతన్ బిగియించుకౌఁగిళుల్
దమనపువేడ్క నించుకయుఁగైకొనకెప్పుడు తెల్లవాఱునన్
తమకము మానసంబులను దాల్చుచు మాటికి నెల్లవారు సం
భ్రమమునఁ దూర్పు చూడఁ గడు ,భాసిలె నాఁటిత్రియామ
మిక్కిలిన్. 23

సీ. సమకాంతిఁ జదలఁ దోఁచనిసీలి[1]గవిసెన
సిడిమ్రాఁకుతుద నిడ్డపడఁగ విధుఁడు;
వలసినప్పుడు దాని వ్రాల్చుటకై కట్టి
నట్టిపగ్గములు దీర్ఘాంశులతలు;
రతిరాజు సిరి హెచ్చ రజనికాళికి సిడి
యాడుకోకిలభటుఁ డంకశోభ;
యతనిమీఁద వసంత మాడుకప్రపుధూళి
చంద్రిక; విరులు నక్షత్రసమితి

తే. యారజనికాళి యెందేని న(య)రుగఁ దలఁచు
టెఱిఁగి వ్రాల్పించుచున్నవాఁ డేమొ యిప్పు
డతఁడు తల సిడికొమ్మునా నంతకంత
కొలిఁ జంద్రుండు పడుసుట వ్రాలఁ జొచ్చె. 24

తే. కోడి తపతప ఱెక్కలు గొట్టుకొనుచుఁ
గూయుక్రమ మొప్పు మీఱె వేకువ యనియెడు
కనుమ గట్టి వధూమానధనము దోఁచు
నసమశరుఁడు [2]తప్పటఁ గొట్టి యార్చె ననఁగ. 25

---

1. గవుసెన. 2. తప్పెటఁ.

ఉ. పారదబద్ధసద్ఘుటిక పాకపరీక్ష గొసంగఁ జంద్రికా
క్షీరమునంచునట్ల సమయసిద్ధుఁడు పెట్టె ననంగఁ జాలనొ
ప్పారెను వేగుఁజుక్క యది యంటినచోటుసువర్ణ మయ్యెనో
నా రమణీయమైనయరుణద్యుతిఁ బద్దయుఁ దూర్పు శోభిలెన్.

చ. హిమకరుఁ డప్పు డొప్పెఁ బ్రణయించి తుషావృతి నిడ్డ
గార్హపత్యముక్రియ దక్షిణాగ్నిగతిఁ దాల్చె నగస్త్యుఁ
డనూనదీప్తి నొంపమరె సముల్లసద్ద్యుతియుతాహవనీయము
[1]నా నొకొక్కచో, నుముకలబూది చిందినదియో యనఁ
జిల్లరచుక్క లుండఁగన్. 27

వ. అంత. 28

సీ. సమయవ్యతిక్రమశంకాససంరంభ
జాగ్రదుత్థితసర్వజనచయంబు
రథ్యకేతనముఖ్యరథకార్యఘటనాది
సంభ్రమాకులసూతసంచయంబు
ఘంటాకుథాప్రముఖద్విపసన్నాహ
భూరితరత్వరాధోరణంబుఁ
బల్యయనఖలీనబంధాదిసైంధవ
కల్పనాలోలాశ్వికవ్రజంబుఁ
తే. దక్రదధ్యుపదంశాదివిక్రయకర
భామినీహూతివాచాటభటకదంబ
సమవలంబితభోజనచాపలంబు
నగుచు నవ్వేళఁ దనరె నన్నగర మంత. 29

---

1. నాఁగనొక్కచో.

పొందుగా నందలంబులుఁ బల్లకీలు ద
  క్షత నాయితము చేయు శైబికులును
దగువాహనముల నంతగిపురకాంతల
  నిడి దిడ్డు వైపించు పెగ్గడులును
ద్రోవఁ బౌఁజులఁ బెట్టి తొలుతగాఁ దమతమ
  మొనల గన్పఱచుచమూపతులును
సుప్రవామీశకటోష్ఠాదివాహిత
  భర్మపేటికు లగుభారికులును
ఆ. గరము సంభ్రమింప ఘనతరమైనత
త్కలకలంబు లపుడు పొలుపుమీఱఁ
గైరవప్రియోదయారంభఘూర్ణమా
నార్ణవారవంబు ననుకరించె. 30

సీ. ప్రస్థానసముచితబ్రహ్మమంత్రముల భూ
  గీర్వాణపంక్తు లాశీర్వదింప
జయజయ దేవ యన్శబ్దజృంభణముతో
  బిరుదావళులు వందినరులు చదువ
వేత్రహస్తులు పేళ్లు వివరించి చూప సా
  మంతభూనాథు లంతంత మ్రొక్కఁ
బట్టపేనుఁగుఁ బైఁడిపల్లకిఁ దేజీని
  దగ నాయితము చేసి దండఁ బెట్ట
తే. జైత్రభేరీధణంధణశబ్దమహిమఁ
గరము ఘూర్ణిల్లి దిక్కులు గ్రక్కదలఁగ
లలితగుణయుక్తమగుశుభలగ్నవేళఁ
జనదుభవనంబు వెడలె భూతలవిభుండు. 31

క. ఇ త్తెఱఁగున వెడలి యతం
డు త్తమకరి నెక్క దిగ్జయోత్సాహవిలా
సో త్తంభనకాహళికా
తుత్తుంభధ్వనులు వారిధులఁ గలఁగింపన్. 32

చ. గురుతరకేతుధూతఘనకూటము లైనమహారథంబులుం
జరదవనీధరేంద్రములచాడ్పున నొప్పెడుసింధురంబులున్
మరుదవమాననాచతురిమస్ఫుటవేగము లైనవాజులున్
వరభటసంచయంబుఁ గొలువన్ వెడలెం బుర మాతఁ డంతటన్.

వ. అప్పుడు. 34

సీ. మిళితభూగగనాంతములసందు విచ్చినఁ
గాన్పించుబ్రహ్మాండకాంతి యనఁగ
దిశ లెన్ను చిది పూర్వదిశ యని బ్రహ్మ ని
ల్పినయట్టిమొదలిటిలెక్క యనఁగ
నుదయాచలాధీశునుత్తమాంగంబున
భాసిల్లుహారంబట్టుపాగ యనఁగ
గగనాఖ్యపనసవృక్షప్రకాండోపరి
భాసితం బగుపక్వఫల మనంగఁ

తే. దారకాభర్త చంద్రికాక్షీణభోజ
నాంతమునఁ బూర్వసంధ్య యన్కాంత [1]వెలచి
లీలఁ జేర్చినపసిఁడిపళ్లెర మనంగఁ
దరణిబింబంబు గాన్పించె వరుసతోడ. 35

వ. ఇవ్విధంబున సూర్యోదయంబు సకలజనమనోరంజకంబగుచు
నొప్పుచున్నంత. 36

---

1. తొలఁచి.

చ. ధళధళనాయుధద్యుతివితానము గ్రమ్మఁగ జాల నొప్పుచున్
వెలువడుసేనలం బురమువీథులు సన్మణిసౌధకోటితోఁ
బోలు పెసంగెన్ దినేశరుచిపూగధగద్ధగితాంబుసారిణీ
విలసితపుష్పితోపవనవీథులువోలె సురాళిచూడ్కికిన్. 37

క. అంతటఁ బ్రాకారద్వా
రాంతము సమ్మర్ద మెసఁగ "నత్యంతాయు
ష్మంతులము గదా!" యనుచును
సంతసమునఁ గడచిపోవుజను లాడికొనన్. 38

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రముకకంఠోత్తరపురద్వారంబు నిర్గమించి
తద్బలంబులు నడచు నప్పుడు. 39

తే. ఎంతదవ్వులవస్తువు నెదుటఁ గాన
రైరి ప్రథమనిమేషంబునందుఁ దక్క
దాని నంతన కడచురథవ్రజంబు
వేగమునఁ జేసి రథికులు వెఱఁగుపడుచు. 40

క. తురగప్రచారమును గుం
జరమదముఁ బరస్పరాతిశయభావ గుణ
స్ఫురణము నొ[1]దవ నపంకము
నరజస్కము నగుచు మార్గ మపు డింపెసఁగెన్. 41

సీ. జల్లులతోడి పెన్బల్లెంబు లెగవైచి
పట్టుచుఁ బేరెముల్ వాఱువారు
మెఱుఁగులు చూడ్కుల మిఱుమిట్లు గొలుపంగఁ
జేకటారుల బయల్ చిమ్ముువారు

1. సణఁప.

బెడిదంపుటరిగెలు బిఱుబిఱుఁ ద్రిప్పుచు
వడిఁ బిల్లమెఱములు వైచువారుఁ
దెగ నిండఁ దిగిచి నర్గెసలకు [1]బొట్టెకో
లలు చూపి పల్లటీల్ దాఁటువారు
తే. నొండొరుల కభిముఖు లైన నుబ్బువారుఁ
గడలు చాపుచు వేడుకకయ్యమునను
జెలఁగి తమదొరలకు నింపు సలుపువారు
నగుచు వీరభటుల్ మించి రతిశయమున. 42
తే. మునుపుగా నేగి యసిమిగొల్లెసలు నిల్చి
త్రోవ నెక్కడెక్కడ నేమి గావలసిన
యట్టిభక్ష్యభోజ్యాదులయమ్మకమునఁ
దనియఁ జేసిరి వణిజులు తద్బలముల. 43
చ. వలసినచోటనెల్ల నభివాంఛితవస్తుచయంబు గల్గుటన్
లలనలుఁ దారు సాంద్రపరణంబుల నొప్పెడుపల్లకీలఁ బోఁ
గలుగుట నర్థవంతులకుఁ గట్టిగ నానృపుదండయాత్ర యిం
పలరఁగఁ జేసెఁ బట్టణమునట్లు యనర్గళభోగహేతు వై. 44
చ. అలఘుబలప్రతాపయుతుఁ డై యతఁ డమ్మెయి వచ్చుచుండువా
ర్తలు వినుచుం దదగ్రదిశరాజులు కొందఱు మిత్రమార్గులై
వలసలు పోవువారుఁ దగువస్తువు లప్పనపంపువారుఁ గే
వలవినయంబుతోఁ గొలుచువారును నైరి యథోచితస్థితిన్. 46
వ. అంత.
సీ. "సకలసౌభాగ్యలక్షణధన్య యైనట్టి
మధురలాలసకు నత్యధికపుణ్య

1. ఁ బొట్టె.

విభవకు జగదేకవీరపత్త్రికి నందె
లఖిలదిగ్దేశ ధరాధిపతుల
పట్టపుదేవులు భరియించుమాళిర
త్నములఁ జేయింపఁ దన్నాథు ప్రతిన;
యేతదర్థంబు దండెత్తి తా నిదె యమ్మ
హారాజు వచ్చె; మీయర్థములను
తే. బ్రాణముల నిల్పుకొనుఁ డింక రాజులార!
యెదురుగాఁగఁ దదిష్టంబు లిచ్చి యనిపి"
యనుచుఁ దనపత్త్రికలు సత్వరాత్ముఁ డనిపె
నరపతుల కెల్లఁ; గొందఱు నడచి రట్ల. 47

క. ఇత్తెఱఁగునఁ దగఁ గానుక
పుత్తెంచిననృపుల నెల్లఁ బ్రోచుచు నారా
జోత్తముఁడు చని పరాక్రమ
వృత్తిని మత్తిలినగౌడవిభుపై విడిసెన్. 48

చ. విడిసిన నల్గి గౌడపృథివీతలనాథుఁడు క్రోధదీప్తుఁ డై
బెడిదపులీలఁ బేర్చుఘనభీషణసేనలతోఁ బురంబుఁ దా
వెడలి పరాక్రమించెఁ దనవిక్రమసంపద కోహటించి న
ల్గడల నరాతిసైనికనికాయము బిట్టు గలంగి పాఱఁగన్. 49

వ. అట్టి సమయంబునఁ గళాపూర్ణుండు. 50

క. తనదుగుఁడారముదాఁకను
గనుకని తలఁగఁబడి వచ్చుఘననిజసేనం
గనుఁగొని "యోడకుఁ డోడకుఁ"
డనుచుర్ "గౌడవిభుఁ డనికి నఱిమెనె?" యనుచున్. 51

క. "కానుకలు గొనుచు నిట పోడ
గానఁగవచ్చునె యటంచుఁ గడుఁ దెగఁ దనపై
నే నిందాకం; గటకట
యీనెటి దనకున్న నడఁతు నిప్పుడ" యనుచున్. 52

వ. పరిసరవర్తులం గనుంగొని. 53

శా. "తేజిం బల్లనకట్టి కూడఁగ వెసం దెం" డంచు "మత్సేనలన్
రాజొక్కండెకలంచిపోఁగలఁడెతాఁబ్రాణంబుతో?"నంచు "మ
త్తేజఃప్రౌఢి గణింపఁ డె?"ట్లనుచు నేపీయగత్కృపాణం బతి
భ్రాజిష్ణుద్యుతిగా నొరం దిగుచుచుం బ్రస్ఫీతసంరంభుఁ డై.

వ. పటభవనంబు వెలువడి పగఱ కభిముఖంబుగాఁ జనుచుండ.55

ఉ. సాహిణి యంతఁ గూడ రభసంబునఁ దెచ్చె సమిద్ధయుద్ధస
న్నాహముఁ జిత్రసత్వజవసత్వకృతార్యమఘోటకప్రభా
పోహము రోషభీషణవిపోషిత హేషితభీషితాహిత [న్.
వ్యూహముభూరిభూషణసముజ్జ్వలదేహమునొక్కవాహము

ఉ. తెచ్చిన నెక్కె నవ్వసుమతీధవుఁ; డాతనిపూన్కి చూచి యు
ద్యచ్చతురంగవాహినులు దారుఁ దదీయబలాధినాయకుల్
హెచ్చినశౌర్యసాహససమృద్ధుల నొందొఱ మీఱి తేనికిన్
మెచ్చొనరించుచున్ వడి నమిత్రబలంబులఁ దాఁకి రంతటన్.

ఉ. అత్తఱిఁ దద్బలం బరిబలౌఘములన్ నుఱుమాడి వైచె సు
వ్వొత్తుగఁ జుట్టుముట్టుకొని యీఁటెల డొంకెనలం గటార్ల బ
ల్లత్తుల నత్తలంబులను గైదువు పక్కెర జోడు కాలు కే
ల్మిత్తుక డొక్క ప్రక్క చెవి కొమ్మని యేర్పడకుండునట్లుగన్.

ఉ. ఈడితశక్తి నంగజగతీశ్వరుసైనికు లిట్లు చెండు చెం
డాడఁగ నాత్మసైనికచయంబు కకావికలై కలంగి య

వీ్రిడతఁ బాఱఁ జొచ్చుటయు వీఁకను గాఢధరాతలేశ్వరుం
"డోడకుఁ డోడకుం" డని పటూక్తులచే నిజసేన నిల్పుచున్.

చ. కడువడి మీఱఁ దాఁ దోలుతఁగా రథముం బఱపించి ఘోర
వుం, బిడుగులువోనితూపు లరిబృందముపైఁ బరఁగించె నాత
నిం, గడచి తదీయసేనలును గ్రమ్మి నరాతులమీఁద సాహసం
బడరఁగఁజేపచే ర్దిగిచినట్లు సమస్తము నొక్కమొత్త మై.60

క. ఆకరినప్పుఁ గో ల్తలకుఁ
గాక కలంగఁబడి నాల్గుగడలకు విచ్చెఁ
జీ కాకుపడుచు నంగమ
హీకాంతునిసేన లెల్ల నెంతయు భీతిన్. 61

ఉ. ఆకరణిఁ గలంగి చనునట్టిబలంబును హాసభాసురా
లోకములం గనుంగొనుచు లోకజనస్తుతుఁ డంగభర్త యు
గ్రాకృతితో విపక్షనిచయంబుపయిం గదలించె నశ్వముఁ
భీకరలీల వాలు జళిపించుచుఁ గెంపు వహించుచూడ్కితోన్.

వ. అప్పుడు. 63

చ. హయము నదల్చి 'ఛే' యనుచు నాజికిఁ దోలుట యొండు
దోఁచె నృవ్యయరయశక్తి నంత మఱి వచ్చినత్రోవయుఁ
బోయినట్టిత్రోవయు నొకటం గనంబడద వాడలువాడలుగా
నతం డని, క్రియలను జక్కచేసిన హారిద్వారదాదులచేతఁ
దక్కఁగన్. 65

ఉ. ఇక్కరణిం గడంగి యతఁ డెంతయు మిక్కిలి నక్కజంపుఁజే
రుక్కునఁ జక్కచేయఁ గడు నోటమితో హత శేషసైన్య
ముల్, గ్రక్కున విచ్చి వీఁపువెనుకఁ మఱుమానిసి లేక

"యమ్మఁగాఁ, జిక్కిన మేఁకపోలె" వగఁ జెంది నిజాధిపుఁ
డొంటిఁ జిక్కఁగన్. 65

శా. ఆచందంబున నొంటిఁ జిక్కిననిజక్ష్మాధీశు నీక్షించి యా
త్రాచంగుం డనుదండనాయకుఁడు మాద్యద్ఘోటకారోహణ
క్షాచాతుర్యధురంధరుం డగుచు ఖడ్గాఖడ్గిసంగ్రామవి [నన్.
ద్యాచార్యుం డనఁ బ్రస్తుతుల్ గనినవాఁ డత్యంతశౌర్యంబు

క. తురగారోహణము[1]ను భీ
కరతరఖడ్గంబు నొప్పఁగాఁ దిరిగి నిజే
శ్వరునకు నడ్డంబై ని
ర్భరరభసముతోడ సంగపతి కెదిరించెన్. 67

సీ. ప్రేటున కను వైసరిలిమైఁ దమవాగె
సన్న వెంబడిన యశ్వములు మెలఁగ
నొండొంటిఁ గొట్టుచో ఖండాలు కంగు కం
గునఁ దాఁకి పెనుమిణుఁగురులు గ్రక్క
నొకచోటు సూపి వేఱొకచోటు వడిప్రేయు
పూవు లెచ్చరికలఁ బొల్లుపోవ
నెక్కువతక్కువ లెందు నించుకయుఁ గ
ల్గక నేరుపు లొక్కలీలన తనర్ప

తే. వరణరణ[2]కౌతుకాకుల స్వర్గయువతి
జనకటాక్షనిరీక్షానుసరణవశత
నిద్ధకౌక్షేయకద్యుతు లినుమడింపఁ
బోరి రప్పుడు వార లద్భుతము గాఁగ. 68

1. నభీకరఖడ్గము కేలనొప్పఁగానేగి...నెది. 2. రణకా.

క. ఆయెడ యాత్రాచంగుని
యాయుద్ధముఁ జూచి మొత్తమై గౌడమహీ
నాయకుఁడండకు విజయా
శాయత్తతఁ దిరుగఁ జేరె నతనిబలంబుల్. 69

సీ. అమ్మహాయుద్ధంబు నట్లు ఘోరతఁ బ్రవ
ర్తిలఁ గళాపూర్ణుండు తీవ్రగతిని
గడుఁజిత్రహస్తలాఘవముఁ జూపుచును ద
త్ప్రతిఘలోపల నాత్మరక్షయందు
నించు కేమఱుట దోఁపించి వ్రేటున కాస
యిచ్చిన వ్రేయ వాఁ డెత్తినట్టి
[1]బలుకేలు నారౌతుఁ బల్లంబు నశ్వంబు
నెనిమిదితునుకలై యిలఁ బడంగ

తే. వ్రేసె నేటువాలుగ నొక్క వ్రేటునన గ
భీరరయమున నసిధారఁ బెడమరల్చి
కలన వ్రేటాఱుతునియలుగాఁగ వ్రేయు
బిరుదురౌతులవార్తలు బెండుపడఁగ. 70

వ. అప్పు డాకసంబున నుండి విలోకించు నాకలోకనివాసు
లాకళాపూర్ణుని భుజశక్తిశౌర్యసాహసహస్తలాఘవంబులకు
నద్భుతంబు నొందుచుఁ దమలోన. 71

ఉ. వ్రేటున కెత్తినట్టిప్రతివీరునికత్తికి నొడ్డుకొంట యొ
చ్చోటను గల్గినట్టిది యశోధనుఁ డీఘనుఁ డివ్విచిత్రదోః
పాటవ మెంత నమ్మెనొకొ వైరి నిజాయుధ మెత్తి వ్రేసెఁ దా
వ్రేటిరునాల్గుతున్కలుగ వ్రేయుచలంబు ఫలంబు నొందఁగన్.

---

1. బలువాలు పల్లంబు.

వ. అని కొనియాడి రట్టి సమయంబున. 73

క. సంగరకేళి నతం డీ
భంగిని విహరింప గౌడపతి సేనయుఁ దా
నుం గలఁగి పాఱె రేఁగులు
తంగేళ్లుగఁ ద్రొక్కికొనుచుఁ దద్దయు భీతిన్. 74

వ. ఇవ్విధంబునఁ బలాయనంబు నొంది యతండును నిజపట్టణంబు సొచ్చెఁ; గళాపూర్ణుండును బ్రచండతరసింహనాదబంధురజయదుందుభిధణంధణఘోషణభీషణంబగు సేనయుం దానును నతని వెనుకొని చని యతిరయంబునం బురంబు [1]చొరనుర వడించినఁ దద్రక్షకులు తమకపడుచు గవఁనులు మూయించి దంచనంబులుఁ బిరంగులు జబురుజంగులుఁ దుపాకులు మొదలైన సాధనంబుల మున్మున్ముతోఁ గ్రమ్ముకొని [2]కొట్టుకొట్టుకుఁ బెక్కండ్రగాఁ జుక్కుమిగిలి లెక్కకు నెక్కుడగుచు విక్రమాటోపంబునఁ గోట బలసికొనుటయుఁ గటనటద్భ్రుకుటీవికటితముఖుం డగుచు సత్త్వదాత్ముం డను కళాపూర్ణుని ప్రెగ్గడ దమ మొగ్గరంబు నగ్గలిక మెఱయ లగ్గలకు డగ్గఱించినఁ దదుగ్రతకుం గాక చీకాకుపడు ప్రజలగజిబిజి యాలించుచు గౌడపతి వివిధోపాయనపురస్సరంబుగాఁ బురంబు వెడలి యా కళాపూర్ణమహారాజుం గని కొలిచి యతని దయ వడసె; నివ్విధంబున దుర్వారదోర్వీర్యవిభవగర్వంబున నాయుర్వీవల్లభుండు నవ్వల నడచి గడుసుఁదనంబునం దనకు మొనయొడ్డిన యొడ్డీనిపై బలంబుల విడియించె నప్పుడు. 75

1. చొర. 2. కొమ్మకొమ్మకు.

క. చతురంగబలోన్నతి సం
భృతగర్వత నెదురుపోఁజుఁ బెట్టి నతం డు
ద్ధతవీరరసావిస్ఫూ
ర్జిత మగురణ మప్పు డుభయసేనల కయ్యెన్. 76

వ. అంత. 77

ఉ. దుమ్మునఁ గొంతసేపు నది దుర్దమరక్తముచే నడంగ ద
ర్పమ్మునఁ గొంతసేపు నది పంబినపేరలఁతం గలంగఁ గ్రో
ధమ్మునఁ గొంతసేపు నది తద్విషయారిహతిం దొలంగ గ
ర్వమ్మునఁ గొంతసేపుఁ బరువాసిగణిం[1]పఁగ బోరె నమ్మొనల్.

ఉ. అట్టియెడన్ సమగ్రబలుఁ డంగవిభుండు చరన్మహాద్రి నా
బట్టుగుచుం గడున్ మెఱయుపట్టపుఁటేనుఁగు నెక్కి మిక్కిలిన్
బెట్టిదపుంగడంకఁ గరిబృందముతో బలనాయకుల్ దనుం
జుట్టును గొల్చి రాఁ దనరుచున్ నడిచెం బ్రతిపక్షసేనపై. 79

ఉ. అప్పు డెదిర్చి యుత్కలధరాధిపునాజ్ఞను దగ్గజేంద్రముల్
చెప్ప నశక్యమైనమదజృంభణలీల దలిర్పఁ బోరె నే
ర్పొప్పఁగ శాత్రవద్విరదయూథముతోడను జూడ మెట్టిచో
నెప్పుడు నిట్టిబెట్టిదపుఁటేనికపోరని మెచ్చఁ జూపఱుల్. 80

సీ. ఎడనెడ వడిఁ గూడి సుడిరీతిఁ దిరుగుచుఁ
దలపడి పప్పంబుఁ దెలుపునవియు
వెనువెన్క కొక్కింత చని యొక్కటొక్కటి
దంతముల్ ఘోషిల్లఁ దాఁకునవియు
[2]నెడఁ బాయనీక బల్విడి నంటఁ గడుముచు
న ట్టట్టు వడిఁ ద్రోపులాడునవియు

1. పకపోరె. 2. నెడవాయ.

మావంతు లన్యోన్యమథితు లై కూలినఁ
బూఁపు తప్పక యల్కఁ బోటునవిఁసు

తే. నగుచు నపు డగ్గజేంద్రంబు లతిశయిల్లె
దంతఘట్టననిష్ఠురధ్వానములను
జటులఘంటాఘణంఘణాశబ్దములను
గరినఘీంకారములను, దిక్తటము లదర. 81

క. ఆవేళ సంగవిభుదం
తావళ మురవడిని దిరిగి తాఁకినఁ బ్రతిసం
తావళము లెల్ల వెలికిల
మావంతులు క్రిందుగాఁగ మహిపైఁ డ్రెళ్లెన్. 82

వ. అపుడు నిజగజేంద్రంబు నత్తెఱపిఁ బఱపి సుఱిపించు క్రముకకంఠోత్తరపురాధీశునియాటోపవిజృంభణంబునఁ గలంగఁబడునిజ[1]సైన్యంబు దైన్యంబు వారించుచు ఘోరాకారంబైన వారణంబు నారోహణంబు సేసి గుమ్మళాధీశ్వరుం డక్కడింది వీరుని మార్కొని యక్కజంబైన విక్రమంబు నెఱపె నట్టిసమయంబున. 83

మ. సమవృత్తిన్ జవసత్త్వముల్ నెఱపుచున్ సవ్యాపసవ్యక్రమ
భ్రమణం బొప్పఁ దటాలనం దలపడం బల్మారు శుండా
ప్రకాండము లొండొంటిఁ బెనంచు ఘీంకృతిమహానాదంబు
రోదోంతరాళము ఘూర్ణిల్లఁగఁ జేయు సమ్మదకరుల్ సంరంభ
ఘోరంబు లై. 84

వ. ఇత్తెఱంగున నత్యంతఘోరంబుగా సద్వారణంబు లవార
ణీయసారంబు లై పోరుచుండ నంతటఁ గళాపూర్ణుండును. 85

1. సైన్యంబు వారించుచు.

క. ఎడనెడఁ దలపడుచో వడిఁ
గుడియెడమలఁ దిరుగు నేనుఁగుల పిఱుఁదులు నే
ర్పడునట్టిక్షణములోనన
వెడమరలి విపక్షు వెనుక బిట్టుఱికె వెసన్. 86

క. ఉఱుకుచునె కఠినముష్టిన్
నెఱి చెడ నడివీఁపు పొడిచి నిజభుజముల యే
త్తెఱ మెఱయ వానిసంధులు
బిఱుసున వెనుకకుఁ గుదించి పెడకేల్గట్టెన్. 87

క. వెండియు నట్టిటుఁ గదలక
యుండ నతం డతులబలరయోద్ధతిమహనీ
యుం డగుచు వానిఁ దద్వే
దండము నడికట్టుత్రాళ్లఁ దగ బంధించెన్. 88

ఉ. ఎంతయు విక్రమం బలర నిట్లరిపీరునిఁ గట్టివైచి తా
నంతట వాని వానిమపహస్తిని జంగున దాఁటి మిక్కిలిన్
వింతగ నంతరాళమున నెవ్వడిఁ గ్రమ్మఱి వ్రాలె నప్పుడా
దంతి నెదిర్చి [1]పాఱుతనదంతిపయిన్ రణసమ్ముఖంబుగన్. 89

తే. అంత నొకపంట్రకోలచే నహితుకరిని
విఱిగి పాఱఁగఁ బొడిచి పోవిడక మగుడఁ
ద్రిప్పికొని [2]తెచ్చి తత్కుంభదేశపార్శ్వ
ములు చుఱుకుముట్ట నేయుచు [3]బలము లుబుక. 90

ఉ. ప్రాణముతోడ నుత్కళనృపాలకు నమ్మెయిఁ బట్టి తెచ్చి సం
ప్రీణునిఁ జేసి తా విడిచె "నెన్నఁడు నిట్లసమానయుద్ధపా

1. పోరుతన. 2. తెచ్చెఁదత్కుంభ. 3. బలములు కఱు.

రీణులతోడ నింక నెదిరింపకుమీ” యని బుద్ధి చెప్పి క
ల్యాణగుణాఢ్యుఁ డంగవసుధాధిపుఁ డీప్సితరత్నహారి యై.

వ. ఇవ్విధంబున నిరర్గళవిజయస్ఫురణంబున భాసిల్లునాసుము
ఖాసత్తినందనుండు తనకు నంతటఁ గళింగద్రవిళచోళ
పాండ్యాదిభూపతులు తమయంతనే వశవర్తు లగుచు
నానావిధోపాయనంబులతోడ నెదుర్కొనుచు నసుప దక్షిణ
సముద్రతీరంబునకుం జని కేరళమహీపాలునిమీఁద [1]విడిసిన
నతండు. 92

క. శూరత పాటించి చమూ
వారంబులుఁ దాను నతని వడి నూర్కొనియెన్
ఘోరీభూరిధ్వానమ
హారభటిజితాబ్ధిఘుమఘుమారవుఁ డగుచున్. 93

ఉ. అత్తఱి రెండుసేనలు రయంబునఁ దాఁకసి లెం గడంకమై
నుత్తరదక్షిణార్ణవము లొండొక [2]టన్ వడిఁ దాఁకెనో
యనం, దత్తరళత్వదీప్తతఁ గనచ్చనవేంధసవహ్ని యో
యనన్, నెత్తురు వాఁల్చె నంత మును నింగికిఁ బర్వఁగ ధూళి
ధూమముల్. 94

వ. అందు [3]నపుడు. 95

లయవిభాతి.—
తనదుసకలాయుధములును బరునిశేపఁ దుని
సినను బొలివోనిమగతనము కడుప్రాపై
తనర నని వేడ్కఁ నహితునకు నెదు రేగి నిజ
తనువుశరముల్ వెఱికికొనుచు బలుమూర్ఛన్
మునుఁగుఁచు దదీయ మగుతనువు ప్రథ[4]మంబుగు

1. గవిసిన. 2. టిన్. 3. అంత. 4. మంత్రు.

తునఁ బొడుచువీరవరుఁ గని తదుపభోగం
బునకుఁ దమకించుసురవనితలకుఁ బల్వురకు
ఘనపథమునందు నొకపెనుజగడ మయ్యెన్. 96

లయవిభాతి. సురయశోరవృష్టి కెదు రరుగుటకు విఘ్న మని
యరసి తనబెట్టిదపు[1]టరిగెఘనశౌర్య
స్థిరత నటు వైచి నెఱబిరుదుమగఁ డొక్కరుఁడు
సరభసగతిస్ఫురణఁ బరుఁ దనుమఁబోఁగా
నురమున నిమగ్నముగఁ బరఁగిసపరాయుధము
చరమశిఖిపింఛ మువసరనియమలంఘి
త్వరితపరిరంభవిధిగరిమవలీనసుర
తరుణిజవభిన్నకచభర మనఁగ నొప్పెన్. 97

లయవిభాతి. [2]వడియుకరిహస్తమును బిడికిటనె క్రిందటికి
నడఁచి యది మెట్టుకొని వడిఁ జివచివర్ణ రెం
డడుగు లెదురెక్కి యొకబెడిదపుభటుండు తన
యెడమచెయి కుంభతటి నిడి తదుపరిస్థుం
బొడుచుచును బోటువడి కడుఁ దలఁకె నాత్మఁగర
మిడినది కుచస్థలిగఁ గమఁ గదిసి వేల్పుం
బడఁతి గనుపట్టఁగను జడిసి "యిపు డే నెచటుఁ
బొడిచితినొ దీనిఁ దొడిఁబడ?" ననుచు లజ్జన్. 98

సీ. మావంతుగర్వంపుమాటఁ గోపించి త
స్మదహస్తి కొక్కరొ తెదురు నిలిచి
సమకట్టుజట్లుల నమరు నిజోత్తమా
శ్వమును ఛే యన నది చమరమృగము

1. టరిగ. 2. ఒడిమం.

గిరిశిఖరంబుపైకిని దాఁటుకొనియెడు
గతిఁ జోకలింప నాతఁడమ్మునంప
యతఁడు వైచినఘనాయతశూల మహితుమూ
ర్ధముఁ గాఁడి దంతివక్షమున వెడలె

తే. నాతఁ డెదు రొడ్డినట్టిశూలాయుధమును
హారియుగము గాఁడి యారౌతు శిరముపైకి
వెడలె; నాశస్త్రకీలితద్విపతురంగ
వీరతనువులదొంతర వెలిఁగొనర్చె. 99

వ. ఇత్తెఱంగున నత్యంతశౌర్యసాహసంబుల దేహంబులు సరకు
గొనక యిరువాగును ఘోరంబుగాఁ బోరుచుండఁ గేరళ
భూరమణుండు కళాపూర్ణుకడకు రాయబారిం బనిచి "యీ
వృథాబలక్షయంబువలన నయ్యెడుఫలం బేద్ది? మన మిద్ద
ఱము సుద్ధించుకొని కటారుల నెక్కటికయ్యంబు గావిం
చుచు శౌర్యంబులకొలంది నెఱపుద" మని చెప్పించిన నాతం
"డట్ల కాని"మ్మని యియ్యకొనియె; నంత నుభయబలంబుల
పోరు వారించి. 100

ఉ. భూరిధృతిన్ బసిండిజలపోఁతకటార్లఁ గొఱల్గఁ బూని య
వ్వీరవరుల్ మిథోవితతవీరరసోగ్రకటాక్షభావగం
భీరతఁ బల్లటీల్ గొనుచుఁ బేరము వాఱుచు నింత సంతనుం
జేరుచు నందిచాఁపులను జిమ్ముకటార్లు పాఱఁ బట్టుచున్.

చ. ప్రదులనిశౌర్యసంపదలఁ బెట్టినపందెలు నివ్వ కేకసం బ్రయం
గడుముచుహుంకరించుచును గైదువుఁ బొప్పుచు "నట్ల యిట్ల";
"చదెయిదె" యంచుఁ "దప్పుకొను" మంచుఁ "బగుణ బళి!"

యంచు నెందుఁ గన, చెదరుట లేక గ్రైదు పది నేయక
పోరిరి పేరువాలుచున్. 102

చ. బిరుదుకటారికాంత్రు పరభీకరసత్త్వులు వార లిద్దఱుం
బరసదనంబు నేర్పు నెఱబంటుఁదనంబు నొకళ్లొకళ్లకుఁ
సరియగు చున్కి కోర్వమని సంధిలురోషకటాక్షవీక్షణ
స్ఫురణకటాగ్నిపై నడరెఁ జూపఱు లోహితశంక నొందఁగన్.

క. ఒకని నొకించుకయును సోఁ
కక యుండెఁ గటారిమొనలు కడు బెట్టువడిన్
[1]నెకబికలుగఁ బొట్లాడుచు
వికసిల్లెను నాకడిండివీరులయందున్. 104

క. అంతఁ గళాపూర్ణుఁడు కడు
వింతగ నతిచిత్రహస్తవేగతఁ బరభూ
కాంతుఁ దడఁబఱచి పొడిచె నొ
కింతచోరఁ గటారిమొన ననేక స్థలముల్. 105

వ. అప్పుడు తత్ప్రతివీరుండు. 106

క. ఆనేప్పసకును జంపం
గానొల్లమికిని మనంబు గడు వెఱఁగుపడన్
దా నతనిపాపయుగళికి
నానతుఁ డగుచు గటారి యటు వైచి వెసన్. 107

వ. ఇట్లానతుండై కరకమలంబులు మొగిడ్చి "యోమహాను
భావా! నీవు రాజమాత్రుండవే దివ్యపురుషుండవు గాక!
యే నాంధ్రదేశంబున నుండి వచ్చినయొక్కయత్యంతచాతురీ
ధురంధరుం డైన కటారిసాహసకానివలన ననేకకాలం బభ్య

---

1. కకవిక. (శ. ర.).

సించి పేరుగలబిరుదుమాన్నీలఁ బెక్కండ్ర జయించి యెక్క
డను మొక్కవోనిమానుషంబున సమానగర్వాండ నగు
చునికిం జేసి నిన్ను నిట్టిపోరునకుం బిలిచితి; [1]సన్నిట్లు పరిభ
వించుట యత్యద్భుతంబు గాదె!" యని కొనియాడి యమ్మ
ధురలాలసారమణు సపరివారంబుగా నిజపురంబునకుఁ
బ్రార్థించి తోడుకొనిపోయి మహోపచారంబులం బూజించి
యతని కభిమతంబు లైనతనశుద్ధాంతకాంతలశిరో రత్నం
బులు సమర్పించి ప్రణయపూర్వకంబుగా ననిపె; నప్పు డం
గాధిపతి యతనివలన మృగేంద్రవాహనానిలయం బున్న
చోటు విని యచ్చటి కరిగి యమ్మహాదేవిని సేవించి తద్భవన
వలభులసి తనపూర్వజన్మంబువీణియఁ గని పుచ్చుకొని
యత్యంతసంతు[2]ష్టుం డగుచు నంత నుత్తరాభిముఖంబుగా
యాత్ర గావించె. 108

తే. అప్పు డాచుట్టుపట్లధరాధిపతులు
తనకు నిష్టంబు లైనరత్నముల నిచ్చి
కొలిచి యనుప నాభూపతి ఘూర్జరేశు
పై నడచె వానిశౌర్యపెంపంబు వినుచు. 109

క. అతఁడును దద్వార్తలు విని
యతిభీషణ మైనయట్టియాత్మధ్వజినీ
తతితోడ వచ్చి తాఁకెం
బ్రతివీరుని దిశల ధూళిపటలము ప్రిఁగన్. 110

ఉత్సాహ—అబ్బలంబు లొక్కటొకటి సట్లు కవియునాప్పు లా
గుబ్బు గాఁగ నడరె; వాద్యఘోష భీషణంబుగా

1. నట్టిన. 2. ష్టాంతరంగుం.

నిబ్బరంపుటార్భటిని జనించె నంత నెల్లచో
డబ్బుడుబ్బు ఖంగుఖంగు ఠంగుఠింగు మన్ధ్వనుల్. 111

వ. అప్పు డుప్పతిల్లుధూమంబుచొప్పు నుత్పాదించుచు రోదోం
తరాళంబునాచ్ఛాదించు ధరాపరాగంబువలన నంధీకృతం
బైనయుభయబలంబులు దమతమయేలికల బిరుదులుగ్గడించు
టలకతన నాత్మపరసైనికవివేకంబు లోకాలోకభంగిని సంఘ
టిల్లం బోరుచో ఖంగుఖంగున నొండొంటిఁ దాఁకుచుఁ
బడఁబడు బెడిదంపుటడిదంబుల వెడలుమిడుఁగుఱులవలనను,
సాటోపంబులైనయీఁటెపోటులచేత గాటంపుఁబెల్లునఁ జిల్లు
చిల్లునవెళ్లు నుల్కలజ్వాలామాలికల నాభీలంబులగుధారాళ
రక్తపూరోద్గమంబులవలన నుభయసేనానాయకప్రతాప ప్రాదు
ర్భావనిర్భరార్భటీశంక లంకురింప బిరుదకాహళశంఖభేరీ
పటహాప్రకటితపటిమంబును బ్రతిభటార్భటీ(ట)పటుత్వవిఘట్టన
సమయ సముదితసత్వరవిస్ఫుత్వరసింహనాదంబులును మద
చండిమోద్దండ వేదండమండలాఖండఘీంకారఘోషంబులును
భీషణహయహేషితంబులునునఖర్వమార్వనిర్విరామటంకార
నిస్స్వనంబులును వికస్వరస్యందనబృంద నేమిశబ్దంబులును
నంబరంబు వగుల్ప సందుండ జడిసి పుడమికిడిగిననిబిడంపు
జలదసముదయంబులపగిదిఁ బొదలుమదగజంబులమదధారా
వర్షంబులకుఁ దగినయందంబున నింద్రగోపబృందసందేహ
కందళనికరంబు లగుచు మాంసశకలంబులు గానిపింప నంత
కంతకు నెంతయునధికంబులగు క్రోధంబులతోడ యోధ
వీరులు చేరి ఘోరాసిధారలఁ జక్కడఁచినఁ గఱుక్కనం
దెగి బిట్టుమిట్టించిపడు ధవళోష్ణీషభూషితమస్తకస్తోమంబుల

భంగులు సంగ్రామరంగాంబరీషాఖిలకాలరాత్రి ధగజ్జ్వల్యమాన
సముజ్జృంభితానలాజానుకారంబునఁ బరిఢవిల్లు సురస్త్రనలంబులు
నఱకుకఱకుటలుఁగులకత్తు లెసఁగకొరగు నెఱమేటిబలువగల
ప్రథమఘృణాకృష్టనిష్ఠురధనుర్వల్లయనిక్షాస్త్యాతంబు లగుశర
వ్రాతంబులు వెడవెడనాప్పు(చు)పగఱ మొగములఁ బ్రవేశించి
వెడతల వెడలుచు సముత్కంఠాకాలికరోషాధిక్య
కర్కశామందసందష్టపుంఖమూలంబు లై చిక్కియుం జిక్క
వడక యక్కజపుజవంభరంబున [1]శరంబులతోడం బెకలించు
కొని యెగయు విగళితవికుసంబు లగుశిరంబులు గగనంపు
జవ్వరంబునకుఁ జల్లులు ఘల్లాసవింపంబులు పూపొందలు
నై యొకవిచిత్రపుపరింపు సంపాదింపుచు నృత్యదేవతా
మహోత్సాహసన్నాహంబుఁ బలుకపంప సకలపరశౌర్యసాహస
సముద్భటు లగుభటులు నలుదెసలం బోటరి నడునడిపురాత
నెఱప నిలువుననె యసువులు విడిచి నిరంతర నిర్గతశాత
శక్తితోమరప్రముఖ శస్త్రచరమభాగాలంకరణాచామరపించ
మాల్యాదివిలసితంబు లై యధోభాగంబులఁ గొంబట్టుచు అవు
లెఱుపు నెఱపులపంకిలరుధిరప్రవాహంబులతోడ వీర
పురుషసంభోగవిలంబాసహాసంభ్రమముఖ్య దివిజకామినులకు
నలంకరించియాయితంబుచేసిన చతుస్స్తంభకుంభనికేతనంబులో
యనం గానిపించు నేనుంగులమీఁద శిఖరంబులచాడ్పునఁ
గనకమయ కిరీటకవచధారణాధోరణశరీరంబులు రాజిల్ల
విదారితానేకచక్రంబు లగుచు నొకకడన పొత్తిగిల్లి
త్రెళ్లినయరదంబుల యితరచక్రంబులు కృష్ణముఖశిలీముఖ

1. నరంబు.

కృత్తనేమిఘట్టనంబులబిఱుసున నిరుసులకొనల బిఱబిఱం
దిరుగుచు నిపతితరథంబులు భూరితర వీరరసావేశంబున
వైరివీరవ్రాతపాతనార్థంబు చక్రాయుధంబులు ద్రిప్పెడినో
యనుతలంపుసంపాదింపఁ బెంపుమీఱుచు నొప్పుత్రిప్పుడు
వడువునం బరిఘవిల్లుచునుండఁ దొండంబు లెత్తి తిరుగండ్ల
కరణి సుగువడిం బెనుగుచు నొండొంటిం దాఁకుకపోలపరిసర
ప్రదేశంబునం దొట్టువగట్టి పొల్లుతోడియాఘకీకణరాసులుం
బోలెఁ గానుపించురుధిరపలలకరంభితాన్త్రీకకీకసలేశకూటం
బులచేప్పున శూర్పంబులనేర్పున నేర్పరింపుచు సంపతిత
సప్రాణసామజనిధూయమానకర్ణవ్యాపారంబులు చిపింపనం
గ్రామభూమియుద్దామరౌద్రభీభత్సభయానకహేతువగుచు
నుద్యోతించె; నట్టిసమయంబున సుముఖాసత్తిపుత్త్రుండు. 112

చ. సరిపడఁ బోరుచుండ నటు సైన్యము నేమియు మీఱనీనియా
యరిబలముం గనుంగొనుచు నల్కఁ గనుంగవ కెంపు పూన ని
ష్ఠురగుణటంక్రియానినదశుంభదిషుప్రకరప్రవర్షణో [నన్.
ద్ధురుఁ డయి తచ్చలంబుపయిఁ దోలె రథంబుఁ గడుంగ్రరయంబు

ఉ. ఘూర్జరభూమిపాలుఁడును గ్రోధము మీఱఁగ నాన్నృపాలు న
తూర్జితబాణవృష్టిఁ గడు నుగ్రతఁ గప్పుచుఁ దాఁకి తత్పరి
స్ఫూర్జితసాయకంబుల నిషూదితసూతుఁడు భగ్నకేతుఁడున్
నిర్జితబాహుశౌర్యుఁడు[1]వినిర్గతధైర్యుఁడు నయ్యెఁ జెచ్చెరన్.

ఆ. ఇట్లు దలఁకి యతని కిచ్చె నాత్మీయశు
ద్ధాంతకామినీశిరోవతంస

1. వినిర్జిత.

మణు లతండు నతని మన్నించి యవ్వల
నరిఁగె విజయవార్త లతిశయిల్ల. 115

ఉ. అంతటఁ గానుకల్ గొనుచు నానృపతిం గురు కాశిదేశభూ
కాంతులు వచ్చి కొల్చిరి జగత్పరిరక్షు [1]యొనర్ప రుక్మిణీ
కాంతుఁడు శౌరి చన్న వెనుకన్ మఱి రక్షుఁడ నీవ యెవ్వరీఁ
డింతయు నొప్పు సద్గుణసమృద్ధుల నీ కని సన్నుతించుచున్.

సీ. ఆరాజతిలకుఁడున్ ద్వారకానగరంబు
విషధి ముంచుట మున్న విన్న వాఁడు
కావున వారిఁ దత్కథ లాదరంబున
నడుగుచు యదుసింహు నంబుజాక్షుఁ
దనపూర్వజన్మ గాంధర్వవిద్యాగురు
గనుఁగొనునట్టిభాగ్యంబు తనకు
దొరకమి కాత్మయందును జాల వగచుచు
నౌత్సుక్యమునఁ దత్పురాంతికమున

తే. కరిగి దండప్రణామంబు లాచరించి
వరుస మాళవబర్బరధరణిపతుల
పై నడచి భీషణం బైనభండనమున
బహువిధాయుధపటిమచే భంగపఱిచె. 117

శా. ఆవార్తల్ దవుదవ్వులన్ వినుచు హమ్మీరాదిక్షమానాయకుల్
వేవేగన్ వినయంబుతోడ నిజతన్వీమాళిరత్నాదినా
నావస్తువ్రజ మంపినం బనిపె సన్మానంబు చేయన్ హిమ
గ్రావాంతముగ నేగి [2]తాఁ దిరిగె నారా జంతటం దూర్పుగాన్.

---

1. యొనర్చి. 2. తోఁది.

లయగ్రాహి.—
ఆతనిపరాజయవిభూతిపస మించు "నని
గీత రణకేళిపటిమాతిశయగర్వ
[1]శ్వేతునకు నా కితఁడు వో తగిన[2]జోడు వసు
ధాతలమునం" దనుచుఁ గౌతుకముతోఁ బ్రా
గ్జ్యోతిషపురాధిపుఁ డభీతి నెదు [3]రేఁగి ఘన
హేతినికురుంబమణి కేతనసముద్య
న్మాతనగభస్తి పరిపీతకకుబంతరము
లై తనకు దారుణచమూతతులు గొల్వన్. 119

*[వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రాగ్జ్యోతిషపతి యాయంగపతికి నెదురునడిచి
యుద్ధసన్నాహంబు చెన్ను మీఱఁ బన్నిన సైన్యంబులుం
జాసుస పర్యాంతంబరికట్టుకొనియుండె;నతనిసైన్యంబులప్పుడు.

సీ. రథకేతుపటములు రత్నాద్రిలంబమా
నాభ్రశంక నొనర్ప నలరుచోట్ల
కరులు గండోపలాకారతఁ దనరను
పత్యకాభంగిఁ గన్పట్టుచోట్లు
కంచుపక్కెరల కంఖాణపంక్తులను ఫే
నిలసింధుతటలీల నెఱపుచోట్ల
తలచుట్లు కోటకొమ్మల యొప్పునగ నొప్పు
సరిగెలపటవణి నమరుచోట్లు
గీ. భటులు పొరిఁబొరి నెగవైచి పట్టుతెల్ల
జల్లుల పసిఁడిగడలు చంచన్మరాళ

1. స్ఫితు. 2. జోదు. 3. రేఁగె.
* 119-వ పద్యము తరువాత కుండలీకరణములోని ఈ పద్యములు
కొన్ని ప్రతులయందుఁ గలవు.

త్రుట్యమాణపతద్బిసాకృతి నహింప
మానసముచోట్లునై యటఁ గానుపించె.

క. ఆహవపరతఁ బదీయ
వ్యూహములై యంగసేనయును జనుదెంచన్
లోహితోద్యదకము రజో
బాహుళ్యముచేతఁ బంకభావము పొందెన్.

ఉ. సింగిణివింటికోల గతిఁ జిత్రగయంబునఁ బేలుపాఱ నే
నాంగములన్వడింగడచి యప్పుడు తద్విభుఁ డొక్కరుండుచా
చ్చెంగడుఘోరమైనరిపుసేన సుసన్యసగాహ మత్తమా
తంగముభంగిఁ బొంగుచు సుసగ్రజయగ్రహణోగ్రగర్వతన్.]

ఉ. వైరిచమూ సమూహము లపారణ సన్నిఁయ సప్పు డాతనిన్
ఘోరతఁ జుట్టు ముట్టుకొని గ్రేయన నాగ్ఛసు దోన యుదస్భత
స్ఫారతరార్భటిం బిరుదుసంకులుఁ బాసెలు బూరగొమ్ములుం
భేరులుఁ దమ్మటంబులును భీషణవృత్తిని బిట్టు మ్రోయఁగన్.

చ. బెడిదపుభంగిఁ దద్ధ్వనుల పెంపు నడంచుచు సంగరోన్నతయున్
వడిఁ దనరారె సంగజననాథుగుణాస్ఫాలనంబు; దానిఁ దా
మడిమలుద్రొక్కుచున్ విశిఖమండలి పెన్కొనిగుట్టన్ గరంబు బ
ల్విడిని సమస్తదిక్ప్రపులపీసులు మేసులు సుక్కు డక్కఁగన్.

వ. అట్టిసమయంబున. 122

ఆ. అతనివింట వెడలునమ్ములవేగమై
చిత్రి యేమి చెప్పఁ జేవలసిన
మురువు బిరుసుఁ గ్రోవి ముట్టించిన తెలుంగు
చెలువుకట్ట తెగినబిలుసు దోఁచె. 123

చ. దొసపయిఁ బాయ కెప్పుడును దూపు [1]లెడల్చుచునున్న రీతిఁ
దాఁ,జనుమఱచేర్పునం దెపుడు జాఱక యమ్మరిఁబోసి యున్న
చాఁ,ప్పన శ్రవణాంతసీమ నెపుడుం గవలయాకృతచాప మై[2]న
శం,జనిగతిఁ దోఁచెఁ దత్కరము చిత్రరయంబున బెక్కు
రూపు లై. 124

వ. ఇత్తెఱంగున సప్పార్థిపోత్తముం డత్యంతచిత్రంబైన ధను
ర్విద్యానేర్పు నిర్వహించిన సుదంచితంబులైన బాణపరంపరల
చేత నరాతిసైన్యంబులం దొరుఁ జెండఱుపండఱలగు నరదంబు
లును, జిరిఁగినకేతువులును, జీకాకుపడినసారథులును, జడిసిన
సాధులును, ద్రుంగినయేనుంగులును, దునిసిపడినమావంతు
లును, దుత్తుమురైన యంకుశంబులును, దునుకలైన పరిస్తో
మంబులును, [3]బొరిసిన యశ్వంబులును, బొరలెడిరౌతులును,
బోఁడవడంగినపల్లంబులును, బొడిపొడిగైన పక్కెరలును,
నుఱుమైన పదాతులును, నులిసినకంకటంబులును, నుసియైన
కైదువులును, నుగ్గునూచంబైన యరిగెలును, దెగిపడిన
యాభరణంబులును, దెరలి పాఱురక్తంబులును, దెట్టువలు
గొన్నమాంసంబులును, దెట్టలుగట్టిన యస్థిశకలంబులును
జూపఱకు నద్భుతభయానకభీభత్సరసంబు లావహిల్లఁ జేసె;
నవ్విధంబున నమ్మణిస్తంభసందనునియమందవిక్రమంబున నుక్కు
దక్కి రిపుసేనాంగంబులభంగిం గనుంగొని యతనిబలంబులు
జయోత్సాహదుర్వారంబులై యురువణించె; నయ్యెడం
గలంగి పాఱునిజబలంబుల నిలువరించుచుఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధ్య
క్షుండు రోషకషాయితాక్షుం డగుచు నక్షయం బైన తన

1. వెడల్చు. 2. నసిం,చినగతి. 3. బొరిసిన.

విక్రమోత్సేకంబునఁ బరానీకంబులు కాందిశీకంబులై చీకాకు
పడ [1]భీకరంబుగఁ దనరథంబుఁ గళాపూర్ణుని దిక్కునకుం బఱ
పించిన నతనిఁ దలకడచి తత్ప్రియసఖుండగు చండబాహుం డను
వాఁడు వాఁడిమిగిలి యాయంగపతితోడఁ బలపడియె నప్పు
డయ్యిద్దఱకుఁ దద్దయుం బ్రౌఢ మహాయుద్ధంబు ప్రవర్తిల్లె
నంత. 125

తే. వార లతిచిత్ర శ(క)రలాఘవంబు పేర్మిఁ
బేర్చి యొండొరులయి నేయఁ బింజపింజఁ
గఱచుకొని పాఱుతూఁపు లాకాశమంటియ వాలెఁ
గానిపించుచుఁ బలపంచెఁ గడలపోరు. 126

క. అనయముఁ గరలాఘవ మి
ట్లొనరఁగ నేయుచుఁ బరస్పరాస్త్రము లెల్లం
దునుముచుఁ బోరఁ దదంతర
మునఁ గుప్పలు వడియె బాణముల శకలంబుల్. 127

వ. అట్టిసమయంబున మధురలాలసావల్లభుఁ డెల్లవిధంబులం
ద్రుళ్లుచుఁ దనకు నెదిరించి కయ్యంబుడవుగాఁ బోరుచున్న
యవ్వైరివీరుబరవసంబునకు మెచ్చుకొనుచు [2]నతని గెల్చు
టెట్లొకో? [3]యనుతలంపు వొడమ ధనుర్ధరుండైన స్వభావ
సిద్ధుం దలంచి మనంబునందు నమస్కరించి తదనుగ్రహలబ్ధంబు
లైనయమోఘ నిజధనుర్బాణంబుల నుద్దేశించి "యేమి
మీకును లోకంబులోని శరశరాసంబులు సరియగుచు నింత
సేపు పోరించుట సహింపవచ్చునే? మీమహత్త్వంబుఁ
జూపుటకిదియ యవసరం" బనుచు "హుం"మ్మనుచు నుగ్రా

1. భీకరరయంబునం. 2. నితని 3. యని.

హంబున నేచ్చి మిక్కిలి యెక్కుడైన హస్తలాఘవ విశేషంబున. 128

సీ. ఆవిభుఁ డేసెఁ గ్రూరాస్త్ర మట్టిప యేసె
దాని వెన్వెనుక క్రొత్తగఁ బరుండు
సని యోర్వ కమ్మనుజాధినాయకుఁ డాత్మ
విశిఖ[1]పుంఖము నేసె వేఱ యొకటి
విమతుఁడు తపదుబాణము పింజ [2]యేసె; న
ల్లిరువురుఁ బైపయి నేయ నేయ
పొరిది నిగ్ధలవిల్లు సోఁకుట కొక్కంత
కడమగా శరరాజి నడుపు సాఁగెఁ
తే. దనవరుసయేటు వెస నేసి ఘనుఁడు దానిమి
యంగవిభుఁ డంత రిపునియే పడఁచెఁ దద్భు
జాంతరముఁ దూఱి పాఱె నాయంపచాలు
పుంఖముఖ మయ్యెఁ జెప్పఁ బొగడఁ దరమె? 129

క. దానం బ్రాగ్జ్యోతిష ధా
త్రీనాథునిసఖుఁడు ధరణిఁ ద్రెళ్లుటయును ద
త్సేనలు చెల్లాచెద రై
నానాదిక్కులకు భయమునన్ వెసఁ బఱచెన్. 130

వ. అపు డాచండబాహునిపాటువలన నాటోపంబు దక్కి ప్రాగ్జ్యోతిషపతి యంగపతి శరణుసొచ్చి తనశుద్ధాంత కాంతాశిరోరత్నంబులు కానుక యిచ్చె; నంతఁ దద్వార్త చేతన భీతిల్లి కోసలప్రముఖులును, మాగధుండును దమ యంతన వశవర్తు లగుచు నప్పుడె స్తంభసుతు నభిమతార్థం

1. పుంజము. 2. నేసె.

బులం దనిపి యనుగ్రహంబు వడసి; దిగ్విజయంబునం గళా
పూర్ణుండు సకలదిగ్దేశాధీశుల జయించి తత్తత్ప్రియాంగనా
మౌళిమాణిక్యంబుల మధుకరములసాచరణమంజీరనిర్మాణంబు
కొఱకు సాధించి యెందును నెదురులేక యమందవిజయా
నందంబునం దిరిగి వందిమాగధవారంబులు కైవారంబులు
సేయ నిజపట్టణంబు చేర నరుగుదెంచె; నప్పుడు. 131

సీ. "ఇంక నించుకవడి కేల్లన విశ్రమిం
తము కూడ రారండు తడయ" కనుచు
"నలమిట్టు దాటినఁ దళతళఁ గాన్పించు
మనవీటికనకహర్మ్యంబు" లనుచుఁ
"గంటిరే యల్ల గంగాసరయుసంగ
మప్రాంతవనరాజిమహిమను?" లనుచు
"సకలదిగ్దేశముల్ చరియించితిమి కాని
యిట్టితోఁటలు గాన మెందు" ననుచుఁ
తే. "గనుఁగొనుం డోలిఁ గాన్పింపఁగాఁ దొడంగె
గోపురము లవె యవె పైఁడికోట" లనుచుఁ
"గ్రముకకంఠోత్తరపురంబుఁ గ్రమ్మఱంగఁ
జూడఁ గంటిమి నేఁడు మీసొంపు" లనుచు. 132

క. ప్రమదమున సంభ్రమించుచుఁ
దమతమవా రెదురుకొనఁగఁ దత్తద్వస్తు
క్రమవీక్షణముల నధ్వ
శ్రమ మంతయు మఱచి వేడ్కఁ జనుచున్ [illegible]. 133

ఉ. [illegible]
దల్లుని ఋశ్యశృంగుని గృహస్థత నింపుల ముంచి సంత[illegible]

త్యుల్లసితంబు చేసి ప్రియ మొప్పఁగ నిల్పినయట్టిమేడ తా
నల్లదె కంటిరే నవనవాకృతి నిప్పుడు నొప్పెడుం గడున్.

తే. పూని కర్ణాత్మజుఁడు వృషసేనుఁ డాత్త
హయము దాఁటించినట్టివాఁ గల్లయదిగొ
నాఁటి కది యబ్బురముగాని వీటిలోని
నేఁటికిగ్గాడిగుఱ్ఱాలు దాఁటుచుండు. 135

ఉ. హారిసమృద్ధితో నిచటఁ గామడ సున్నది తూర్పునందుఁ గా
సారపురంబు; తద్విభుఁడు సన్నుతశీలుఁడు సత్త్వవాత్ముఁ డీ
తోరపునీడు కౌతుకముతో నొనరించె; నతండు నిందుభూ
భారధురీణు నీయధిపుఁ బట్టముగట్టెను దా నమాత్యుఁ డై.

వ. ఇవ్విధంబునఁ మఱియుఁ దత్తత్ప్రదేశవస్తువిశేషదర్శన
ప్రసంగోచితభాషణంబుల నవిదితాయాసంబులగుచుఁ దెరువు
జరుగ నరుగుచున్న సకలజనులు నక్కడక్కడం గడలకుఁ
దొలంగి కనుంగొనుచుండ నుద్దండభేరీపటహశంఖకాహళాది
నాదంబులు రోదోంతరంబునం బిక్కటిల్ల మిక్కిలి యొక్క
డైన యక్కజపుఁవైభవంబున భూవిభుండు పురంబు ప్రవే
శించె; నయ్యవసరంబున. 137

ఉ. భేరులు లోనుగాఁ గలగభీరపువాద్యచయంబు మ్రోఁతలం
దోరపుఁ బ్రోఁగి మించెను గుతూహలసంభ్రమజృంభమాణరా
మారభసాధిరోహణసమాకులసౌధసమంజుహాసమం
జీరఝుళంఝుళధ్వనివిశేషము లెంత ప్రజాసమృద్ధియో? 138

ఉ. ఆవిభుఁ జూచుకాంతలముఖావళి నోరణగండ్లశోభిలం
గా విలసిల్లె సౌధము లఖండితదిగ్జయధామచిత్రిత

త్పావనచారుకీర్తికృతతజ్జనభీతిసహస్రధావిభి
న్నావతరత్సహేమకమలామరసింధుజలౌఘమో యనన్.

తే. అతనిఁ జూడంగఁ బఱతేర నడరి జాఱి
యొకతె కొప్పువిరాజిల్లె నొకరిఁ బట్టఁ
బదరుమరునాజ్ఞఁ జని మెడఁ బట్టి ద్రొబ్బి
తెచ్చు రోలంబభటు లనఁ దేజరిలుచు. 140

ఉ. శోణితలేంద్రుఁ జూడ నొకకొమ్మ వడిం బఱతెంచె నుల్లస
ద్వేణిభరంబుతో మొగపుఁదీఁగె వలగ్నమునం దపుర్చి యొ
డ్డాణము తీఁగెగానిడి మెడ౯ వలగొనది చాలమిం గొనల్
పాణుల నుండఁ గొను మితిబాగుగఁగాసుక [1]పట్టుకై వడిన్.

ఉ. గుబ్బెతి యోర్తు వచ్చె నృపకుంజరుఁ జూడ రయాప్తి నీవిఁ దా
గొబ్బునఁ గట్టుచుం బయఁటకొంగది మాన్పఁగఁ బోలెఁ
గాళ్ళపైఁ, బ్రబ్బికొసం గుచోద్ధతభరంబునకుం బయికాపు
వోలెఁ ద, బ్బిబ్బుగఁ జేతికి౯ దొరకి(కు) పెన్మిటివస్త్ర, మురో
వృతంబుగాన్. 142

లయవిభాతి.—

జలక మపుడాడి యొకచెలువ సుసుఁగారుబిగి
వలువ వెసఁ గట్టుకొని జిలుఁగుపవమాదా
వళపుఁదడియొత్తుకచములఁ బెనఁచి చుట్టుకొని
కెలని కదికెంజడల మెలిపగిదిఁ దోఁప౯
గళితధృతి యోగినియు బలె నరుగుదెంచె నృప
తిలకుని గనుంగొనఁగ లలితకుచమధ్య

---

1. పెట్టు.

స్థలిఁ దరళమౌక్తికము కలఁగి హృదయంబు వెలిఁ
దోలఁకిపడుసత్త్వమన వెలుఁగు నటియింపన్. 143

ఉ. ష్మౌరమణిం గనుంగొనఁగ గాటపువేడుకఁ బాలుదెంచె నో
య్యారియొకర్తు ముక్త జలక మాడుచు వైచినకీలుగంటు దా
సారెకు జంఘలం బెనఁగ సవ్యకరంబునఁ బాయఁ బట్టి శృం
గారరసంపుగిండి గలకాముని యూడెపుఁగత్తెయో యనన్.

తే. ఇత్తెఱంగునఁ బౌరుల కెల్ల నేత్ర
పర్వ మొనరించు రూపవైభవముతోడఁ
గ్రముకకంఠోత్తరమహాపురప్రవేశ
మాచరించి ఘనైశ్వర్య మతిశయిలఁగ. 145

క. శుభతర మైనవిపంచిక
యభినవకౌముదికి నొసఁగి యాత్మసచివు న
వ్విభుఁడు నియమించె రూపా
సుభూతిజకు నూపురములనుం జేయింపన్. 146

వ. దానం జేసి యమ్మానవతియు నానందంబు నొందుచు నెందు నత్యపూర్వంబులైన నానాభూషణవిశేషంబుల నలంకృత యగుసమయంబునఁ బ్రసంగవశంబునఁ జెలులవలన నాత్మబాల్యసమయసంప్రాప్తరత్నహారంబుసుద్ది విని ప్రాణవల్లభుని ప్రథమానుగ్రహవిశేషంబైన యాభూషణంబు ధరియించుటకు నభిలాషంబు వొడమ దాసిం దెప్పించి నిజహృదయస్థలలంబియగుటకుఁ దగినట్లుగా నియగడలఁ గొన్ని మణులు నిలిపి నూతనసూత్రంబునం గ్రుచ్చి ధరియించి యంచితవిలాసంబు పరిఢవిల్ల సురఁటి గొని వరునికడ కరిగి పరిచర్య సేయుచుండె నంత. 147

సీ. ఆయితంబుగఁ జేసినట్టియందియజోడు
సత్వదాత్ముఁడు కరాబ్జమునఁ బూని
యచ్చటికేతెంచి యధిపు కన్[1]ప్రమసంజ్ఞ
సయ్యింతియగ్రంబునందుఁ బెట్టి
స్వామి నీ కోడఁబడ్డ సకలదిగ్గేశభూ
నాథశుద్ధాంతకాంతాశిరోమ
ణిప్రకల్పితనూపురప్రకాండము లివె
యంఘ్రులఁ బూను మా యమ్మ యనుచు
తే. వసుధఁ జాఁగిలిమ్రొక్కిన వలదు వలదు
మ్రొక్క నాకును వందనార్హుఁడవు నీవు
మేనమామ వెఱుంగముగాని నేఁటి
దాఁక నిది యంచు నతని కాతరుణి మ్రొక్కె. 148

క. మ్రొక్కిన నతఁ డరుదందుచు
మిక్కిలి వెనువెక్క కొదిఁగె మేను వడంకన్
నిక్కం బిది సంకోచము
దక్క మనియె సతియు లేచి తగువినయమునన్. 149

వ. అప్పుడు కళాపూర్ణుండు నవ్వుచు నతనిం జూచి యాచెలువ యన్నట్లు నిజంబుగావలయు సంకోచం బేల, తత్ప్రకారంబు తెలియ నడుగుటగాక యని యిట్లనియె. 150

తే. తనదుశ్శైశవమున నీవు తసు నడిగిన
నీకులాఖ్యాదు లింతికి నేఁడు తోఁచె
నేమొ? మే లయ్యెఁ దెలియుద మిప్పు డడిగి
యనుచు నాపువ్వుఁబోఁడి యాననముఁ జూచి. 151

1. సైన. 2. తను.

ఉ. నీదగుచిన్న నాఁటియలనిర్మలబోధవిశేష మిప్డు ల
బ్ధోదయ మయ్యెనో తిరుగ నుల్లములోన; నితండు నీకు నో
పైపలి మేనమామ యగుపద్ధతి యెట్లది నేఁడు చెప్పవె
ట్లాదట నాఁడితం డడుగ నప్పుడు చెప్పమి యెట్లు చెప్పుమా.

వ. ఆశైశవంబున నట్టివిజ్ఞానంబు గలుగుటకుఁ గారణంబు నాఁ
డడిగి తెలిసికొనలేమికిఁ బశ్చాత్తాపంబు నొందుచుండుదు;
నది యెఱింగింపవలయు. 153

క. అన విని యాసతి యంతయు
వినిపించెద వినుఁడటంచు విభునకు లీలం
దనచేతిసురఁటి విసరుచు
వినయమధురఫణితి నిట్లు వినిపించెఁ దగన్. 154

సీ. అధిప మున్నితఁడు మహారాష్ట్రదేశ మే
లెడుసుగ్రహుం డనుపుడమిఱేఁడు
మాతల్లి రూపానుభూతి యీతని[1]యప్ప
యితనికులీనత కెల్లనృపులు
కాంచ వేడ్కపడి తమకన్నెల నిచ్చి సం
బంధబంధువులుగాఁ బ్రణతనిష్ఠఁ
బత్రిక లంప నంపఁగ నిందు నెవ్వారి
వాంఛ యీడేర్తు నెవ్వారిని విడుతు

తే. ననువిచారముతోడ నిట్టటు నుడువక
గడపె బహుకాల మది యవగణన గాఁగ
దగిచి యొక్కొక్కనెపమున వారు మేరఁ
దప్పి యితనిపైఁ జేసిరి దండయాత్ర. 155

1. యవ్వ.

క. ఈతఁడు దా వెలుపల గ్రా
మే తెఱఁగున నైన వారి మే పడఁచి పరా
భూతులఁ జేయుదు నని ప్ర
ఖ్యాతజవహయాధిరూఢుఁడై పురి వెడలెన్. 156

ఆ. ఇట్లు కడకుఁ దొలఁగు టెఱిఁగి యారాజులు
తిరిగి యరిగి రాత్మదేశములకు
'రాజు లేనియట్టిరాష్ట్రంబు పైఁ జని
జయము గొనుట యేమి శౌర్య' మనుచు. 157

వ. ఇతండు నయ్యహితభూపతులు తిరిగిపోవు టెఱుంగఁడు గావున నతిదూరంబుగాఁ జని యొక[1]విపినమధ్యంబున నిలిచి యాశత్రువుల నెవ్విధంబున జయింతు ననుచింత నొక్కింత తడవుండి భవితవ్యతానుసారంబున నిట్లని తలపోసె. 158

సీ. మిగులంగ ముట్టుపా టగుటఁ జేసి కలంక
[2]నెఱిఁగి యెఱింగింప నెఱుఁగ కిట్లు
శీఘ్రంబ యేఁగుదెంచితి నసహాయత
నేమయ్యెనో పురం బేమి యైనొ
ప్రజ లేమియైరో విపక్షభూపాలకు
లిది యెఱుంగ నుపాయ మేదియునుఁ గా
చొప్పు మార్చితిఁ బెక్కుచోట్ల శాత్రవభీతి
నావారుఁ గనలేరు నన్ను నరసి.

తే. నేన తిరిగిపోయెద నంటె నేని శత్రు
లెచట నెట్లడ్డగింతురో యిదియుఁ దగవ

1. మహావిపి. 2. నేరికి నెఱి.

యున్న చోటనె యుండి తా నుల్లమునను
సకలమును గాంచువాఁ డెంత సుకృతియొకో. 159

క. అట్టిమహత్త్వముఁ గాంచిన
యట్టిబ్రదుకు బ్రదుకుగాక యన్యమహత్త్వం
బెట్టిదియు నేల జనులకు
వట్టిప్రయాసంబు [1]దానివలనఁ దలంపన్. 160

వ. అని యట్టిసర్వజ్ఞత్వంబు సాధించుటకు దృఢనిశ్చయంబున మహోత్సాహుండై శుకగాధిరోహణంబు నేసి వాసుదేవ నిత్యసాన్నిధ్యసిద్ధి ప్రసిద్ధం బైనయమునాతీరంబున కరిగి యందు బృందావనంబున. 161

క. [2]తా నెప్పుడు నతిభక్తిం
బూని కొలుచు బాలకృష్ణుఁ బురుషోత్తము ను
త్తానశయుఁ వటపత్రశ
యానుఁ మఱి నిలిపి సలిపె నధికతపంబున్. 162

సీ. కొమరొందుమఱ్ఱియాఁకునఁ బవ్వళించి చూ
పట్టెడు బాలరూపంబుతోడఁ
బాణియుగ్మంబునఁ బదిలంబుగాఁ బట్టి
మొగమున నిడుపదాంబుజముతోడఁ
జరణాంగుళీపానజాతలాలాభిషి
క్తం బైనచిన్నిహారంబుతోడఁ
బూని చూడ్కులకు బ్రహ్మానందశైత్యంబు
గులుకునెయ్యపుముద్దుఁ జెలువుతోడ

తే. నతనిమనమున నవిరతధ్యానమహిమఁ

---

1. కానివలను. 2. తానసయమునతి.

దిరముగాఁ బాదు[1]కొన్నయాదివ్యరూపు
వెలిఁ బ్రకాశింపఁ జేయుచు విష్ణుదేవుఁ
డధిక కారుణ్యలీలఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. 163

క. ఆతెఱఁగునఁ బ్రత్యక్షుం
డై తను "నిష్టమును వేఁడు" మని హరి పలుకం
బ్రీతివశత నించుకతడ
వీతం డేమియును బలుక నెఱుఁగక యుండెన్. 164

క. పదపడి ప్రబుద్ధుఁడై త
త్పదపద్మంబులకు భక్తిఁ బ్రణమిల్లి తగన్
నుదుటన్ ముకుళితకరములు
గదియించి వినీతి నెసఁగఁగా నిట్లనియెన్. 165

క. "అలఘుతరానందంబునఁ
బలుక నెఱుఁగకున్నవాఁడఁ బరమపురుష! నీ
వలనన్ సర్వజ్ఞత్వము
గలుగుట నాకోర్కి; దానిఁ గరుణింపు మయన్." 166

వ. అని విన్నవించుటయు నద్దేవదేవుండు తనమెడ నున్నరత్న
హారంబుఁ దిగిచి "దీనినాయకరత్నం బెవ్వరిహృదయస్థలంబున
నెంతతడవు సోఁకి యుండు వారికి నంతతడవును సర్వజ్ఞత్వం
బును, సకలవాక్పటుత్వంబును గలిగి యుండు" ననియును,
"బ్రాహ్మణమనోవ్యథఁ గావించువారియొద్ద నిది యుండ"
దనియు నానతిచ్చి [2]యిది యితనిచేతి కిచ్చి యంతర్ధానంబు
నొందె; నితండు నమ్మహనీయహారంబు వడసివచ్చువాఁ
డవ్వనంబులో నొక్కదేవాలయంబునందు. 167

---

1. కొన్నట్టి యారిది దేవరూపు. 2. యతనిచేతికి సద్దివ్యహారంబునిచ్చి.

సీ. మెఱుఁ గెక్కి బిగువు లై మీటిన నవియున
ట్లింపొందుగుబ్బపాలిండ్లతోడఁ
గడుఁ గృశత్వంబునఁ బిడికిటిలోపల
నడఁగెడుబడుగునెన్నడుముతోడఁ
జిఱునవ్వు తెలినిగ్గు చిలుకుచుఁ బనరారు
తళుకు లేఁ జెక్కుటద్దములతోడ
జగతి నెందును లేనిచక్కఁదనాన సొం
పగుచిన్నిముద్దునెమ్మొగముతోడఁ
తే. గరము విలసిల్లుసకలాంగకములతోడ
రహిఁ బనర్చునలంకారమహిమతోడ
ద్వారశాఖలపండ నింపారుచున్న
ప్రతిమ నొక్కటి చూచె భూపాలచంద్ర! 168

క. చూచి మనంబున మెచ్చుచు
నాచేరువ నితఁ డటుండ, నంతటిలో భ
వ్యాచారశీలుఁ డచటికి
వాచంయముఁ డొకఁడు మార్గవశమునఁ జేరెన్. 169

తే. చేరి కాషాయవస్త్రంబు చెఱఁగు విసరు
కొనుచు "హరిహరి" యనుచు నింపున నొకింత
తడవు గూర్చుండెఁ దత్సవిధప్రదేశ
మంటపంబున నధ్వశ్రమంబుకతన. 170

సీ. ఆయతీశ్వరుఁ డంత నతిరమ్య మైనయా
లెప్పంపుఁబూఁబోఁడి యొప్పు చూచి
"బళిర శిల్పికులేంద్ర! బ్రహ్మను మీఱి తే
పగిదిఁ జేసితిర యీప్రతిమ?" ననుచుఁ

దనముదిఁ గడు మెచ్చితల యూఁచుచును "నిట్టి
పడఁతులు గలరొకో పుడమి!" ననుచు
"నిట్టిప సన్న్యాసి కీక్షింపఁ దగ" నని
మార్గము వెట్టుచు మఱియు మఱియు

తే. నిచ్చఁ గ్రమ్మఱఁ జూచుచు నేమి చెప్ప!
నతనువికృతికి లో నయ్యె" ననుచుఁ జెప్పి
కొంతసంకోచ మంద నాకొమ్మ తెఱఁగుఁ
గని తొలఁగి పోయె నొకనెపంబునను మంత్రి. 171

క. జనపతియు భార్యవదనముఁ
గనుఁగొని "యేమయ్యెఁ గడపుకథ? కౌతుకముం
బొనరించుచున్న యది నా
కును; వినిపింపంగ వలయుఁ గోమలి" యనియెన్. 172

చ. అన "నిఁక నేమి చెప్పుదు జనాధిప! యాయతిముఖ్యుఁ డంత నె
మ్మనమునఁ బట్ట లేక ప్రతిమన్ బిగియాఱఁ గవుంగిలించె నిం
పొనరఁగ లేచి వచ్చి కడ నొక్కమఱుంగున నప్డు సుగ్రహుం
డునికి యెఱుంగమిన్; నగియె నుండఁగ లే కితఁడుంగి కాకికన్.

వ. నగుటయు నతం డది వినియు విననిచందంబుఁ గల్పించుకొని
తత్ప్రతిమా లిం గ నం బొకయదృచ్ఛాచేష్టావిశేషంబుగాఁ
గప్పిపుచ్చుటకుఁ దాత్కాలికయుక్తి నద్దేవాలయంబున
వెండియుం గల దౌవారికాదిప్రతిమల నట్ల యాలింగనంబు
చేయుచు నమస్కరించి తత్ప్రదక్షిణంబు సేయం దొడంగిన.
సుగ్రహుండును నతని కపటచేష్టల తెఱం గెఱింగి "యి ట్లింత
చేసిన నీపూర్వంపుఁ జేత నే నెఱుంగుదును గదా! యది
మఱవ" ననుచు మఱియుఁ బరిహాసించె; దాన నయ్యతి యతి

వ్యథమానమానసుం డగుచుఁ గడు నలిగి "యిది తుదగా నీమొదలిమొఱుక యెంతగల దంతయు విహతం బయ్యెడు" మని శాపం బిచ్చె. సుగ్రహుం డతిభయాకులుం డగుచు శాపమోక్షంబు దయచేయు మని పాదంబులం బడి లేవకుండె నతీశ్వరుండును. 174

క. "నాయారహస్యచేష్టిత
మేయెడ నేనియును నుబ్బ నేని కలుగు నీ
షాయినమది గ్రమ్మఁగఁ ద
దాయత్తత వెలయు నప్రియము మఱి లేమిన్." 175

ఆ. అనుచుఁ జనియె; నతనియాశాపమహిమచే
నెఱయ సుగ్రహుండు మఱచిపోయె
నాక్షణంబుతుదగ నటు ప్రథమమున వి
జ్ఞాత మగుప్రపంచజాత మెల్ల. 176

తే. అట్లు విస్మృతసకలపూర్వాత్మచరితుఁ
డగుట సీతఁ దెలుంగ లేఁ డయ్యెఁ దిటుగఁ
గైకొనంగఁ బదాదిమక్షణమునం దె
యొకశుచిస్థలి నిడినహారోత్తమమును. 177

తే. "బ్రాహ్మణవ్యథ గావించుపాపమతికి
నిది నిలువ" నంచు హరిపల్కు మొదల వినియు
నతని వెతఁ బెట్టి కోల్పోయె హార మితఁడు;
"దైవఘటన నెవ్వారికిఁ దప్పు టరుదు." 178

క. ధర నెవ్వారలు సేసిన
దురితంబులు నుచ్చరింప దోసమఁట మహా

పురుషుల కొకకొఁద యొకచోఁ
బొరసిన నది పగటుపాపము వృథా చనునే? 179

ఉ. అంతట దైవసంఘటన సచ్చటు వాసి యతండు దివ్యదే
శాంతరముల్ చరించుచు నిజాహ్వయవంశచరిత్ర విస్మృతిన్
భ్రాంతునిలీల మత్తుగతి బాలునికైవడి నెట్టి గస్సు స స.
త్యంతము నద్భుతం బగుచు నాత్మకుఁ దోఁచుచు నుండ వర్తిలెన్

క. ఆదిమ సంకేతగ్రహ
ణాదులు విస్మృతము లగుడు నాఖ్యాగుణజా
త్యాదివ్యవహారజ్ఞత
లేదయ్యెను నితని కప్పుడు లేశం బైనన్. 181

చ. వెనుకఁ గ్రమక్రమంబున సమీపముగా సమయంబు నొంది పెం
పొసఁగె నృపాల! యాతనికి సుత్తమసభ్యసమృద్ధసంద
ర్శనమున ద్రవ్యకర్మగుణజాతివిశేషవివేచనంబు బా
లునకునుబోలె మానసములో నిఖిలవ్యవహారహేతువై.

క. తనకులనామాదులు ద
క్కన శేషము నిట్లు దెలిసెఁ గాని యతండు భూ
జనవర యవి యెఱుఁగఁడ యొం
డును దద్జ్ఞులు నేఁటిదాఁక దొరకకయునికిన్. 183

వ. ఇవ్విధంబునఁ బరిభ్రమించుచు నొక్కనాఁడు గంగాసరయూ
సంగమప్రాంతవనంబు చేరి వర్తిలుచుండఁ బ్రాక్కాలంబునందుఁ
గాసారపురం బరాజకంబైన నందుఁ గలమంత్రిప్రముఖరాజ
పురుషులును బౌరులును రాజనిశ్చయార్థులై యుత్తమ
గజంబు నలంకరించి దానికరంబున నొక్కపుష్పమాలిక యిచ్చి

“యిది యెవ్వనికంఠంబునం దగులవైచు నతండు మనకు
రా”జని దైవప్రార్థనాపూర్వకంబుగా నియమంబు చేసికొని
దానివెంబడి నేతేర నది యేతెంచి తనతొండంబుననున్న
పుష్పమాలిక యీసుగ్రహుని మెడ వైవ నరాజకత్వదుఃఖ
దుర్బలులై యున్న యామంత్రిముఖ్యుల కందఱకు నటమున్న
యితనిదర్శనమాత్రంబున నొక్కసత్త్వవిశేషం బుదయించె;
నయ్యుభయనిమిత్తంబుల నత్యంతసంతుష్టు లగుచు నతనిఁ
దగ్గజారూఢునింగాఁ జేసి పురంబునకుం గొనిపోయి రాజ్యాధి
పత్యంబునకుం బట్టంబు గట్టి తత్స్వరూపమాత్రంబ తమకు
మున్ను సత్త్వదాయకం బగుట సంస్మరించి సత్త్వదాత్ముం డని
ప్రశంసించిరి; యితనినామజాత్యాదు లప్పటి కప్రసిద్ధంబు
లగుట నదియ పేరగుచు దిక్కులం బ్రఖ్యాతంబయ్యె; నట్లు
కాసారపురాధీశ్వరుం డై రాజ్యభోగంబు లనుభవించుచు
నంతట భవజ్జననీజనకు లయినసుముఖాసత్తిమణిస్తంభులఁ దన
పురంబున నిలుపుకొని సేవసేయుచుఁ గ్రమంబున నీకు నమా
త్యుం డయ్యె; దత్ప్రకారంబులు విస్తరంబుగా శైశవంబు
నంద యేను నీకు విన్నవించినదానఁ, దలంచికొను; మవ్విధం
బున నమాత్యుం డైనవెనుక నంగదేశం బాక్రమించి యందుఁ
గ్రముకకంఠోత్తరనామధేయం బైన యీపురంబు నూత
నంబుగ నిర్మించి నిన్నుఁ బట్టంబు గట్టినది నీకు విదితం బై
నది చెప్పనేల? యోవిశ్వవిశ్వంభరామండలేశ్వర! యీసత్త్వ
దాత్మునికులనామాదిప్రకారంబులు పూర్వంబున నతఁ డడుగ
నపు డేను జెప్పకుండుటకు నిప్పుడు చెప్పుటకు మఱియు

నాఁటి సకలజ్ఞానోపయంబునకు నిమిత్తం బడిగితి; నది
విన్నవించెద; వినవవధరింపుఁ" డని యిట్లనియె. 184

సీ. అట్లు సుగ్రహుఁడు ముఁ న్నాదేవశాలయం
బునఁ బెట్టి క్రమ్మఱఁ బుచ్చుకొనఁగ
మఱచినయట్టి యమ్మణిహారమును వసు
రాపురాశ్రయుఁ డొక బ్రాహ్మణుండు
దైవవశంబునఁ దా నచ్చటికి వచ్చి
కని పుచ్చుకొని పోయి తనగృహమున
బహువర్షములు వేఁడ్కుబలె భక్తిఁ బూజించి
యంతట నిది త్రిలోకాధిపతికి

తే. యదుకులాభరణంబున కచ్యుతున కు
పాయనంబుగఁ గొనిపోవు టర్హ" మనుచు
ద్వారవతి కేగి యతని సందర్శనంబు
వడసి కానుకగాఁ బెట్టెఁ బార్థివేంద్ర! 185

చ. అనయముఁ బ్రీతితో హరియు నాతని కానుక యాదరించి కై
కొని తదభీష్టవస్తువులు గొబ్బునఁ దాఁ గృపఁజేసి యప్పుడిం
పొనరుచు చండకాకృతిసముజ్జ్వలసంస్తనలీల కెంతయుఁగా
ఘనముగ మెచ్చి యిచ్చె మణికంధరనామునకున్ ధరాధిపా.

చ. అతఁడు మహాప్రసాద మని యప్పుడు దానిఁ దగన్ ధరించి
బాలతఁ గనుపట్టువిష్ణునికలాపము గావునఁ దద్భుజాంతర
స్థితి కిది చాల కొప్పి గళసీమన యెంతయు గుప్తమై; తదీ
యతరళ మీదు చిహ్నణము నాతనికిన్ హృదయంబు
సోఁకమిన్. 187

ఉ. ఆమణికంధరుండు తుదియం దలఘుప్రతుఁ జేర్చె దాని; నా
భూమిసురుండు నీ కొసఁగె; భూరికృపోన్నతి నిచ్చె తీవు నా
కో మహితాత్మ! తత్తరళ మొప్పఁగ నాహృదయంబు సోఁక ను
ద్దామసుబోధ నైతి శిశుతాసమయంబున నట్లు మిక్కిలిన్. 188

ఉ. త్వావరచంద్ర! నీవు ప్రథమంపుజనిన్ మణికంధరుండ వై
యావిధిఁ గృష్ణుచేఁ బడసి యంతట నిజ్జననంబునందు భూ
దేవవరేణ్యుచేఁ బడసి దివ్యము సన్మణిహారముం గృపై
కావృతబుద్ధి నట్లొసఁగి యంతగఁ జేసితి నన్ను మన్ననన్. 189

క. ఇటు నటు నేఁ గపలఁగ నం
తట హృదయస్థలముఁ బాసి తన్మణి కడ కే
గుట నుడిగెఁ దెలివి యట్లా
దట నీమంత్రీశుఁ డడుగుతఱి నవనీశా! 190

వ. కావున నప్పుడు సత్యవ్రతాత్మునినామజాత్యాదు లేను జెప్ప
కుండుట కిది కారణంబు; నాఁ డట్లు బోధోదయం బగుటయు
నుడుగుటయు నేతన్మాలంబు లని యెవ్వరు నెఱుంగకుండుట
నిది సామాన్యహారంబ యనుతలంపున మావారు దాఁచి
మఱచుటఁ జేసి నాఁటనుండి నేఁటిదాఁక నిద్దివ్యహారం బెన్నఁ
డును ధరియించుటయు లేదు; నేఁ డాభరణ భరణసమయం
బున బ్రసంగవశంబునఁ దలంచుకొని చెలులు తత్ప్రాప్తి
ప్రకారం బెఱింగింప నిది సుముహూర్తలబ్ధంబైన ప్రథమ
భూషణం బనియు భవద్దత్తం బనియు నత్యాదరంబునఁ
దెప్పించి హృదయభాగస్పర్శినాయకరత్నంబుగా నిపుడు
ధరియించియున్న దాన నిచ్చోటికి నిపుడు నూపురంబులు
గొనుచు సత్యవ్రతాత్ముం డేగుదెంచిన "నింతలోపలికొలువునకు

వచ్చుపాటిచనువుకలిమికి నితం డెంతభాగ్యవంతుఁడోకో?"
యని యొక్కించుక భావింప నితనిజాత్యాదు లిన్నియు
మదీయహారనాయకమాణిక్యంబు మాహాత్మ్యంబున నిట్లు
చెప్పఁ దొడఁగెఁ; భూతభవిష్యద్వర్తమానభువనప్రపంచంబు
నందు నెద్దియైన దేవరకుఁ దెలియవలసినయది కరతలామలక
సమానం బై కనంబడియెడు; దీని ధరియించి చూడుఁడు"డని
యనుపమ స్తనకుంభలక్ష్మి తెలిచాయమిన న స్తకి తెఱంగునఁ గించి
త్ప్రికాశాప్రకాశరూపం బగుచు నపూర్వంబు నెఱపు నస్మహా
సీయరత్నమాలికఁ బనదుపయ్యెద కెలుపలికిం దిగిచినం జూచి
యా జగతీవల్లభుండు. 191

ఉత్సాహ. "తివకు మట్లయుండనిమ్ము; తిరుగఁ బుచ్చుకొనుట యె
ప్పుడునె నీకు నిచ్చినట్టిహార మట్ల యుండఁగా
సువిద దీనిమహిమఁ దెలుపఁ జొప్పఁ గాక యనఁ? బళీ
యవనినాథ! జాణ; విది యుపాయ!" మనుచు నవ్వుచున్.

తే. ఒఱగుమీఁదటఁ జేరి కూర్చున్న ప్రియుని
యురము తరళంబు సోఁక మే నొయ్య వంచి
"కనఁగ వలసినయది కనుం" డనుచు నంతఁ
గుచభరాలసవాలె నక్కునను ప్రాలె. 193

క. "వనజాక్షి! యిప్పుడు గనవల
సినయది నాకిదియె" యంచుఁ జెలువుఁడు తమకం
బునఁ గౌఁగిలించె నిరు గే
లను బిగియారంగ మధురలాలసఁ బ్రేమన్. 194

చ. మదితమి నంతటన్ నిలక మానవనాథుఁడు చిత్తభూవశం
వదబహుచేష్టితుం డగుచు వర్తిల "నేమిటికిం గడంగి యె

య్యది దొరకొంటి! మేలనుచు; నబ్జజుఁ డిద్దఱిఁ జంచలాత్ములన్
సన్నుశుల లెస్స కూర్చె జతనంబున" నంచు లతాంగి నవ్వఁగన్.

ఉ. అంతట నెట్టకేలకుఁ బ్రియాంగనప్రార్థన నవ్వసుంధరా
కాంతుఁడు తేటతెల్లమిగఁ గాంచెఁ దదుక్తకథాప్రపంచ మ
త్యంతము సత్య మాట మహితం బగుతత్కుచమధ్యరత్నసం
క్రాంతిని హృత్ప్రదేశ మెసఁగన్ మది నించుక పాఱఁ జూచు
చున్. 196

వ. అంతట సత్యవ్రతుండు శాపమోక్షంబున నా బాల్యానుభూత
పదార్థజాలంబంతయుఁ దనంతన యాత్మసంస్మరణగోచరం
బగుచు నటమున్న మధురలాలసచేతఁ దా వినిన[1]వి కలిగి సరి
దాఁకుచుఁ బ్రమోదంబు నద్భుతంబు నాపాదించుచుండ
నేగుదెంచి తగినయవసరంబు దెలిసి యాకళాపూర్ణమహా
రాజుం గాంచి తనకుఁ బునఃప్రాప్తం బైనయారయొఱుక
తెఱంగు విన్నవించి మాయమ్మ మధురలాలస దేవరకు భిక్షుక
కాముకత్వంబు కడముట్ట విన్నవించెనేమో? యిట్లు శాపవిము
క్తుండ నైతినని యనేకప్రకారంబుల నాపుణ్యదంపతుల
సంస్తుతించి "ప్రొల్లింటినాఁటి మహారాష్ట్రరాజ్యభోగంబు
కంటె ననేకగుణంబుల నధికంబై యిప్పటిదేవరపాదపద్మ సేవ
పరిపూర్ణసౌఖ్యంబు నొసంగుచున్నది; యది యెల్లకాలంబు
నాకుఁ గలుగ ననుగ్రహింపవలయు"నని సాష్టాంగప్రణామం
బాచరించె; నతండు మధురలాలసాబంధుత్వవిశేషజ్ఞానంబున
నతని నెప్పటికంటె మిక్కిలి గారవించి గృహంబున కనిపి,
మఱియు నభిమతవస్తుబోధసాధనేచ్ఛల మధురలాలసాపరిరం
భణసుఖంబు లనుభవించుచుండె; నప్పుడు. 197

1. వినుకలికి.

ఆ. ఉభయహ్యాసయదేశ యుగపస్మణిస్పృగ్న
మహిమ నొక్కరొకరి మక్కువపస
లొక్కమాఱె యొక్క రొకరి కేర్పడఁ దదా
శ్లేషసుఖము మిగులఁ జిత్ర మయ్యె. 198

క. శుభధర్మశీల యగువ
ల్లభయత్నముచేత నపు డిలాపతి సన్నై
నభినవకౌముదికిం గల
సుభక్తి గని తదుచితంబు చొప్పడ నడపెన్. 199

చ. అలఘుతరానుభావ యగు హైహయకన్యక హారశక్తిచేఁ
దెలివియు వాక్పటుత్వమును దేజరిలన్ నిజపూర్వవాసనా
బలమున వల్లకీగానపాటవ మెంతయు మీఱి సిద్ధె భూ
తలవిభుఁ [1]డగ్రతం బనరి తద్దయు గానకళాప్రవీణగన్. 200

చ. సకలమహీజనావనవిచారము సంధిల నంగ నొప్పమై
సకలుషధర్మశోభిని మదాశయపుత్త్రిక యాత్మ నొప్ప భ
ర్తకుఁ దెలిపెన్ స్వరాష్ట్రపరరాష్ట్రగుణాగుణావర్తనల్ సనా
యకపరిరంభకాలముల నప్పటి కప్పటి కెచ్చరించుచున్. 201

సీ. "తా విన్న కన్న యర్థముఁ జెప్ప కడఁచునే"
డని తెల్పి శిక్షించుఁ దనడెందములు
"రిపులకు లోనిచ్చె; నపరాధి యయ్యె నీఁ"
డని యమాత్యులతప్పు లరసి యడఁచు
"ప్రుచ్చిలఁ దలఁచె నీఁ డిచ్చలో" నని మూస
లించి దండించు మలిమ్లుచులను

1. డప్పు డగ్రసతిఁ దద్దయు.

"నాలితో రే యీతఁ డతిమాత్రమున నల్గెఁ
దగ" దని చెప్పించుఁ దగినరీతి

తే. మధుర[1]లాలస సపరిరంభణవిశేష
సమయహృద్దేశఘటితతచ్చారుహార
తరళమాహాత్మ్యమున సమస్తజ్ఞుఁ డగుచు
భువన మరుదంద నాకళాపూర్ణుఁ డపుడు. 202

వ. అంత నొక్కనాఁ డతండు మధురలాలసతోడ నేకాంతంబున నుండి సర్వజ్ఞత్వకారణదివ్యమాణిక్యప్రశంసాప్రసంగంబున విష్ణుదేవునిమాహాత్మ్యంబు తలంపునం బొడమఁ దదీయ కీర్తనం బిహపరసాధనం బని సంభావించుచుఁ దత్ప్రసంగ వశంబున. 203

తే. ఆదిజన్మంబునందు ననంతశయన
పద్మనాభునిసన్నిధి భాగవతుల
వచనమున రమావిష్ణుసంవాదనకథ
తా నొనర్చుట మదిలోనఁ దలఁచుకొనియె. 204

క. ఈపగిదిఁ దలఁచుకొన సుక
లాపంబుగ దాని మధురలాలస మధురా
లాపములచేత వినుటకు
భూపాలునిమదిని వేడ్క పొడమె మిగులన్. 205

ఆ. ఇట్లు వేడ్క పొడమ నిందు బింబానన
యాననంబుఁజూచి యానృపాలుఁ
డాదరాతిశయము ననురాగమును గరం
బలరుచుండ నిట్టు లనుచుఁ బలికె. 206

---

1. లాలసాపరిరంభ విధివిశేష.

ఉ. "ఆదిమ మైనజన్మమున నంగన! యేను రమామనుందసం
వాదము కావ్యరూపమున వర్తిలఁ జేసితి నంచు వింటి బా
ల్యోదితగావకీనమధురోక్తులలో; నది నీమణీగుణ
శ్రీ దనరార నాకసి యశేషము నిప్పుడు చెప్పఁగాఁ దగున్.

క. నీపరిరంభణమహిమను
దీపిత మగు తెలివివేళఁ దిరముగ నది యే
నోపడఁతి! కనుట లేదె
పైపై నీమీఁదితమి విభాసిలు చునికిన్." 208

వ. అని పలుకు ప్రాణవల్లభునిపలుకులకు నగుచు నమ్ముగువ యో జగతీవర! దేవరమది కిపు డెయ్యది ప్రియం బదియ చేయుట నాకునుం బరమప్రేమాస్పదంబు గావున నప్పావనకథ యెల్ల వినుపించెద; విన నవధరింపు మని పలికి, తనకు సకలజ్ఞాననిదానం బగుచు హృదయప్రదేశంబు నలంకరించుచున్న దివ్యహారనాయకమాణిక్యంబునకు నంజలిచేసి, తదీయప్రాప్తి కారణంబు లైన యాకళాపూర్ణు నలఘుప్రతు మణికంధరుఁ గృష్ణుని విప్రుని సుగ్రహు వటపత్రశాయిని హృదయంబునఁ దలంచి, యీగురుపరంపర నాకు ననుగ్రహకారిణి యగుఁ గావుత మనుచుం బ్రణమిల్లి, యాలక్ష్మీనారాయణ సంవాదకథ తొల్లిటిమణికంధరోక్తప్రకారంబున నిట్లని చెప్పం దొడంగె. 209

సీ. అమృతపూరాశ్చర్యవృతమవిరజానదీ.
సీమావరుద్ధసంసృతికథంబు
పరిగణనాతిగబ్రహ్మాండబుద్బుద
ప్రకృతిపాథోధిపారాయితంబు

సూర్యచంద్రాగ్ని తేజోనిరపేక్షణా
ప్రాకృతస్వప్రభాభాస్వరంబు
స్వేచ్ఛాగృహీతసమిద్ధవిశుద్ధస
త్త్వ శరీరనిత్యముక్తవ్రజంబు
తే. నగుచుఁ బెంపొందునిఖిలవేదాంతసిద్ధ
పరమకళ్యాణగుణచణబ్రహ్మతత్త్వ
సతతసాక్షాత్క్రియావిభూషితనిజాను
భవసుఖతకోవిదము శౌరిపరమపదము. 210

తే. చిదచిదీశ్వరాత్మకము నశేషజగదు
పాశ్రయము తోయహుతవహపవనవియద
హంక్రియామహదవ్యక్తకావరణము
నగునజాండాలి కవల నజ్జగము మెఱయు. 211

క. గణుతింపఁ బ్రకృతిదోషము
లణుమాత్రము లేవు; గాని యచటఁ బరగు స
త్ప్రీణితబ్రహ్మాదిజగ
ద్గుణమహిమ లనంతకోటిగుణత సమృద్ధిన్. 212

క. అరము నరణ్యము ననఁగా
శరధు లమృతమయము లచట [1]శతకోర్మిసము
త్కరశీకరశీతలతర
మరుదురుపులకిత తటద్రుమము లై యమరున్. 213

క. ఆవిష్ణులోకమున [2]కవ
మావాహిని విరజ యమరు మానితమోక్ష

---

1. ఁ జటులోర్మి; సతతోర్మి. 2. సీమా.

శ్రీవరణరాగభాగవ
తావళి శుభలగ్నసమయ యవనికపోలెన్. 214

శా. ఆసింధూత్తముచేరువన్ సరసీయొం డైరమ్మదీయంబు నా
భాసిల్లున్ జలనీలికాకబరికాపద్మాస్య పుష్పంధయా
ళీసంవీక్షణవీచికావళి మృణాళీబాహుకోక స్తన
శ్రీసంపాదితమూర్తిముక్తిపదలక్ష్మీమండలీ [1]కర్త యై. 215

తే. ఆసరోజాకరముపొంత నతిశయిల్లు
బిల్వభూరుహ మొకటి శోభితపలాశ
విసరకిసలయసముదయోల్లసనమహిమ
నవిరళస్థితశుకపుంజ మనఁగఁదనరి. 216

ఆ. ఇంపు మీఱు నచట నెంతయు నశ్వత్థ
శాఖి యొకటి సామసదన మనఁగ
మహిమతో సువర్ణమయము శాఖాత్రయీ
శోభితంబు నగుచు శ్రుతులు పొగడ. 217

చ. నెలకొని యమ్మహీరుహమునీడను బంచశతాప్సరస్సుమ
ధ్యలు సుమచూర్ణకజ్జలపటాభరణంబు లనేకముల్ కరం
బుల ధరియించి వర్తిలుచు ముక్తత నచ్చటి కేగుదెంచువా
రల కెదు రేగి చేయుదురు ప్రౌఢిమ సంధిలఁగా నలంక్రియల్.

సీ. కలికికన్గొనలచూపుల పేరఁ బర్వ మ
వ్వపునల్లఁగల్వలు వైచి వైచి
మందహాసము లను చందనోదకములు
పలుమాఱు మోములఁ జిలికి చిలికి
హారంబు లిడుచు బాహారుచిచ్ఛలమున

1. తర్క్ష్యమై.

భుజములందు హరిద్రఁ బూసి పూసి
శ్రుతిభూషణము లమర్చుచు హస్తకాంతికుం
కుమములు చెక్కిళ్లఁ జమరిచమరి
ఆ. యలరఁ జేయు నచ్చరలపిండు ముక్తిక
న్యలను బెండ్లియాడి బులియుచున్న
క్రొత్తపెండ్లికొడుకుఁ గొమరుల సయ్యాట
లాడుతద్వధూవయస్య లనఁగ. 219

వ. ఇవ్విధంబునఁ బరమాద్భుతంబై నయాభువనోత్తమంబునందు.

తే. ఉభయకర్మతంత్రులకు నయోధనీయ
మగుట నామ్నాయము లయోధ్య యని నుతింప
వాఙ్మనసగోచరము గాని వైభవమునఁ
బ్రబలు రాజీవలోచనురాజధాని. 221

సీ. ఘటమంచుఁ బటమంచుఁ గారుయుక్తులఁ బెంచు
దుష్టతార్కికులకు దూరమగుచు
శ్రుతియంచు స్మృతులంచు శుష్కకర్మము లెంచు
మీమాంసకుల కప్రమేయమగుచు
ఖరియంచు ఖరియంచు జనులవీనుల నొంచు
శబ్దైకరతుల కసాధ్యమగుచు
మృషయంచు మిషయంచు విషయోక్తిఁ గలపించు
నద్వైతపరుల కప్రాప్యమగుచుఁ
తే. కృష్ణ! విష్ణో! హృషీకేశ! కేశవ! యను
భక్తుల కెప్పుడును దుర్లభంబు గాక
పరగుఁ బ్రకృతవికారదుస్పర్శతరము
గురుతరానందరఘరము వైకుంఠపురము. 222

చ. తడఁబడుచుండు నందు నమృతంపుఁగొలంకులు రౌప్యభూము
లున్, వెడలుపుపచ్చరాచలువనేలలు పచ్చికచోట్లుఁ గెంజిగీ
జడిగొనుపద్మరాగమణిసౌధములుం దలిరాకుమ్రాఁకులుం
బడఁతులపిండు భిత్తిగతభాసురతత్ప్రతిబింబజాలముల్. 223

క. పరమసుమనోమనోజ్ఞతఁ
గర మాత్మారామపరవికాసము దనరం
గరువపుఁజరితలగరితల
గరగరికలగరిమ నంగగరిమకు నమరున్. 224

చ. "విరులు రచింప నేల తమ వింతగునవ్వులసొంపు గల్గఁ గ
స్తురికలయంపు లేల తమచొక్కపుఁజూపులయింపు గల్గఁ? గ
ప్పురముల ముగ్గులేల తమపుణ్యనఖద్యుతి పెంపు గల్గ?" నం
చరుదుగఁ జూపఱుల్ పొగడ నయ్యయిలీలఁ జరింతురంగనల్.

సీ. విరులపొందిమ పేరఁ బరిశుద్ధసత్త్వంబుఁ
దలిరాకునెపమున నలఘుకృపయు
దళమిషంబున నాత్మఁ గలకృష్ణకాంతియుఁ
బుష్పాళి నాఁ గల్మిపొలఁతిడాలు
మధుకైతవమున నమ్మదబాష్పధారలుఁ
గలికాచ్ఛలంబునఁ బులకములును
సౌరభసంజ్ఞ సుజ్ఞానవాసనయుఁ జె
రెలమి పేరిట సౌఖ్యవిలసనంబు

తే. వెలిఁ బ్రకాశింప నిత్యముక్తులు నిజేచ్ఛఁ
గొమరు మీఱంగఁ దరులతాకుంజరూప
ధారు లగుచు వర్తింతురు తత్పురంపు
బహువిధోద్యానవాటికాభ్యంతరముల. 226

చ. అలిశుకకోకిలాదివపురాశ్రయలీలఁ దమ్ము భజించుని [ము
త్క్యల సుమనఃఫలాదిపరితుష్టులఁ జేయుచు వారుఁ దాము
క్తులకు వినోదలీల సమకూర్తురు వృక్షలతాదు లైనవా
రలు "హరిదాసు లెప్పుడుఁ బరస్పరభక్తిపరాయణుల్ గదా!"

సీ. కొన్ని సౌభాగ్యసంపన్నలక్ష్మీపదాం
భోజలాక్షాలక్ష్మిపూజితములుఁ
గొన్ని భూదేవీవిఘూర్ణత్కటాక్ష వీ
క్షాపక్ష్మలితగుళుచ్ఛవ్రజములుఁ
గొన్ని నీళానఖాంకూరవిన్యాసచం
ద్రకితప్రవాళసంతానకములుఁ
గొన్ని భాగవతలోకోన్నతక్రీడావి
భూషితచ్ఛాయా విశేషితములు

తే. నగుచుఁ బరవాసుదేవవిహారకుతుక
విభవముల కాస్పదంబు లై వెలయుచుండుఁ
దత్పురోద్యానములు నిరంతరపరాగ
పుష్పరసవృష్టి శీతలభూతలములు. 228

వ. అట్టి దివ్యవస్తువైభవంబులఁ గరంబు గనుపట్టునట్టి యాపట్టణ
మధ్యప్రదేశంబునందు. 229

సీ. రవిచంద్రకోటితిరస్కారధౌరేయ
మహనీయదీప్తిసంపదలఁ బొదలి
వేదప్రసిద్ధ మై వెలయునద్భుతరత్న
మయసహస్రస్తంభ మంటపమున
మహితవిభూతియుగ్మవిచిత్రరూప మై
ధర్మాదిసూరిపాదములతోడఁ

జెలువొందు మాణిక్యసింహాసనమున స
హస్ర [1]దళాబ్జమధ్యంబునందు
తే. శేషతల్పాధిరూఢుఁ డై సిరియు ధరయు
నీళయును భజియింపంగ లీల నుండుఁ
గేవలభ్రూవిలాసాను భావభావి
తాఖిలాజాండవర్తనుం డచ్యుతుండు. 230

తే. ఆసహస్ర[2]పత్త్రంబు పూర్వాది గాఁగ
సకలదళముల విమలాదిసతులు నిలిచి
హరి భజింతురు చామరహస్త లగుచుఁ
గమలనిలయ లీలావతారములరీతి. 231

చ. అతులితభక్తిఁ బూర్వదిశయందు ననుగ్రహ యన్వధూటి
దాఁ,గుతుకము మీఱఁగాఁ బసిఁడికుంచియ వైచుచుఁ గొల్వు
సేయు సం,తతమును హస్తకంకణఝణత్కరణ క్వణనంబు
లవ్విభుఁ, జతన "పరాకు స్వామి !" యనుశబ్దములాగున
నెచ్చరించఁగన్. 232

సీ. శయనాసనాంశుకచ్ఛత్త్రాదికంబులు
దాన రై ఫణికులోత్తముఁడు గొలువ
ధ్వజము వాహనము వీవనయునాదిగఁ బెక్కు
రూపులై గరుడుఁ డారూఢిఁగొలువ
వఱలువిద్యాధిదేవత యైనవేత్త్రంబుఁ
బూని సూత్రవతీవిభుండు గొలువ
నారక్షకత్వ మింపారఁ దత్పురిఁ గాచు
కుముదాదినిత్యసంఘములు గొలువ

1. దళాఖ్యపద్మాంతరమున. 2. పత్త్రమునఁ బూర్వాది.

తే. భువనముల దుష్టనిగ్రహంబునకుఁ దాన
పాలు పడియున్న యాయుధపంచకంబు
జయజయధ్వను లెసఁగంగఁ జారపురుష
భావమునఁ గొల్వ నావిశ్వభర్త మెఱయు. 233

మధురగతిరగడ.—

కెందమ్ముల నడఁకించుపదంబులు
నిందువైభవము నేలునఖంబులుఁ
గర మరు దగుచొక్కపుఁజిఱుఁదొడలును
గరికరవిభవముఁ గాదను తొడలును
బదియార్వన్నియ బంగరువలువును
మెదలెడితళుకుల మేఖలచెలువును
భువనజనకుఁ గనుపొక్కిలివిరియును
దవిలి యురంబునఁ దనరెడుసిరియును
నరయ జీవమయ మగుకౌస్తుభమును
నెరయు వైజయంతీ సౌరభమును
బ్రకృతిమయతఁ జొప్పడు శ్రీవత్సము
వికసిల్లఁగఁ బర్వెడు ఘనవత్సము
నహంక్రియాత్మక మగుశంఖంబును
మహనీయమనోమయచక్రంబును
దనర నొకవిచిత్రపుసోయగమును
నునువు పఱచుహస్తాంబుజ యుగమును
నురగతల్పమున నూఁదినకరమును
బరఁగిన జానువుపై నొకకరమును
నవ్యమకరకుండలసువిలాసము

భవ్యకపోల ప్రకటితహాసముఁ
బవడమును గణింపని నెమ్మోవియు
నవచంపకనిభ నాసికతీవియుఁ
దెలిదమ్ముల నగుతీరునయనములు
ఖాలు పలరెడు కనుబొమలచెలువములుఁ
గనుఁగొన నింపగుకస్తురినామము
ననుపమాన మగునలకస్తోమముఁ
గలకల నగుచక్కనివదనంబును
ధళధళ మనురత్నకిరీటంబును
ననుకృతజలధర మగువర్ణంబును
దినకోటుల నగియెడుతేజంబును
గలుగుదివ్యమంగళవిగ్రహమును
నలరుభక్తినిత్యానుగ్రహమునఁ
బరఁగురమావిభుఁ బరమపదేశ్వరు
నిరవద్యాత్మకు నిత్యు నిరీశ్వరు
నజు నచ్యుతు హరి నఘసంహారుని
ద్రిజగన్నాథుని ద్రిగుణవిదూరుని
నఖిలశేషిఁ గరుణైకపరాయణు
నిఖిలవేదవర్ణితు నారాయణుఁ
గొలిచి నిత్యముక్తులు ప్రమదంబున
నలరుదు రక్కడ నతివిభవంబున. 234

వ. అందు. 235

సీ. తనవిలోచనసంజ్ఞ ధవునకు భువనస
ర్గముఖక్రియాచార్యకంబు నడపఁ

దనవిలాసంబు కాంతునకు శృంగారసా
మ్రాజ్యనీతిధురీణమంత్రి గాఁగఁ
దనసర్మలీల నాథునకు దశాకృతి
[1]ప్రకృతికాసూత్రధారత వహింపఁ
దనముద్దుఁ బల్కు భక్తవితానవాత్సల్య
కర్ణికారవికాసకారణముగ
తే. నఖిలకళలందుఁ దోడునీడగుచు మెలఁగు
నధిపునకుఁ బాలమున్నీటియాఁడుబిడ్డ
యరిది మక్కువ [2]లెక్కువ నవిరతంబు
నురము డింపక యతఁడు దన్నుపచరింప. 236

ఉ. ఆజగదేకమాత తగునట్టిప్రసంగవశంబునన్ సము
ద్వేజ భూరిసంసృతినవీనదవానలతప్యమాన నా
నాజనకోటిఁ బ్రోచుకరుణారస మాత్మఁ గడుం దొలంక నీ
రేజదళాక్షుఁ జూచి మృదురీతి[3] దలిర్పఁగ నప్పుడిట్లనున్

క. దేవా యిపు డొకయర్థము
దేవర సడుగంగ బుద్ధి దివిరెదు మిగులన్
నావిన్నపము ప్రసాద
శ్రీ వెలయఁగ నొకటి యవధరింపఁగ వలయున్. 238

ఉ. ఈభువనంబు లెల్ల సృజియింప భరింప హరింపఁ గర్తవై
శోభిలువాఁడ వీవ మధుసూదన! యంబుజసంభవుండుఁ జే
తోభవవైరియుఁ గ్రమముతో భవదీయకృపాసమర్పిత
ప్రాభవులై కదా కనిరి పన్నడ సర్గలయాధికారముల్. 239

---
1. ప్రకరణసూత్ర. 2. పెక్కువ. 3. వినీతిదలిర్పనిట్లనున్.

తే. జీవకోటుల నుభయకర్మావళీఫ
లానుభవమున దరి చేర్ప నాత్మఁ దలఁచి
నీవు బ్రహ్మాండసృష్టిరక్షావిలయము
లిట్లు గావింతు వని నుతియించు శ్రుతులు. 240

ఆ. అదియుఁగాక మొదలు తుద లేనిసుకృతిదు
ష్క్రియలు భోగమునఁ దరింపరామి
నరసి యాత్మబోధనార్థ మై వేదశా
స్త్రములు గలుగఁ జేసి తమలకృపను. 241

ఉ. అట్టిశ్రుతిస్మృతుల్ దెలుపునట్టియుపాయము నాదరింప కి
ట్టట్టు చరించి ముక్తి కెడయైనజనంబులఁ బ్రోచుసత్కృపన్
నెట్టన రామకృష్ణముఖనిర్మలమూర్తులు దాల్చి తీవు ని
న్నెట్టు నుతింపనేర్తుఁ [1]బరమేశ! యకారణసత్కృపాపరున్.

ఉ. ఇంచుకయేని వేసరక యీగతిఁ జెక్కిలిగొట్టి పాలు ద్రా
గించువిధంబునన్ బలిమిఁ గేశవ! నీవు హితంబొనర్చుచో
నెంచఁ గృతార్థుఁ డొక్కఁ డొకఁ; డింతియె కాని సమస్తజీవు
లుం, గొంచక యంతకంతకును గ్రుంకెద రుగ్రభవార్ణంబులోన్.

క. ఇది యంతయు నీమాయా
భ్యుదయవిలాసంబు దెలియఁ బురుషోత్తమ! నీ
మదిలో నెయ్యది దలఁచిన
నొదవక మాన దని తోఁచుచున్నది నాకున్. 244

ఉ. కావున నెల్లజీవులకుఁ గారుణికోత్తమ! నీయనుగ్రహ
శ్రీవిభవంబుచే నమృతసిద్ధిగఁ గోరెద సర్వశేషి వౌ

1. బరమేశు నకా.

దేవరకుఁ విభేదము మదిం గలదే యొకకొందఱఁ భవా
భావముఁ బొందఁ జేయ భవబంధులఁ గొందఱఁ జేయనచ్యుతా!

వ. అని యివ్విధంబున సకలరక్షణార్థంబుగాఁ బరమకరుణావేశ
కలితహృదయ యగుచుఁ బలుకు తననెయ్యంపుఁదొయ్యలి
తియ్యంపుఁబలుకుల కయ్యంబుజాక్షుం డిచ్చ మెచ్చుచు
నత్యాదరంబున నమ్మత్తకాశినిఁ బ్రసాదమేదురదరహసిత
లోచనంబుల వీక్షించి. 246

క. "జనకునకం టెను జననికిఁ
దనయులపై వత్సలత్వధర్మము మిగులన్
ఘన మండ్రు గాన నీకీ
యనుపమకారుణ్య ముచిత మరవిందముఖీ! 247

ఉ. అంబురుహాక్షి! నీపలికినట్లు యసంకుచితప్రభావధా
ర్ష్ట్యంబున నేఁ బ్రవర్తిలుట సత్యమ యైనను వారివారిక
ర్మంబులు చూడ కందఱ సమంబుగ నెవ్విధిఁ బ్రోవవచ్చు నెం
దుం బరికించి చూడ గుణదోషవివేక మనార్యకృత్యమే? 248

వ. ఆర్యానార్యకర్మంబు లేను బ్రియాంగంబులు గాఁ గొనుట
కును దదుభయవ్యవస్థానిమిత్తం బైనవేదరూపాజ్ఞ లోకం
బున నిలుపుటకును గారణంబు మత్స్వాతంత్ర్యంబు; కావున
వారివారికర్మంబులవెంబడిన యేను శుభం బొనరించుట
స్వాభావికంబుగఁ దెలిసికొ మ్మని యి ట్లనియె. 249

క. విను మట్లైనను శుభవ
ర్తన కించుక బుద్ధి జనుఁడు దలకొల్పినమా
త్రన యది యే నీడేర్చుచు
ఘనకారుణ్యమునఁ బ్రోతుఁ గంజదళాక్షీ! 250

చ. సుకృతములందునుం బరమశోభన మైనమదర్చనాదిసి
ద్ధికి [1]ధరణీజనంబుల మదిం దలకొల్పన కాదె యేఁ గృపా
ధికత నశాపతారసముదీర్ణవిహారము పూనుటల్ దురా
త్మకులకుఁ దన్మహామహిమదర్శనముల్ వృథ యేమి సేయుదున్.

వ. మఱియును. 251

క. అమృతపదప్రాప్తి కుపా
యములగు మత్పూజనాదు లఖిలజనులకున్
సమధార్చనె యుండుదు ని
త్యము శ్రీరంగాదిదివ్యధామములందున్. 252

తరల. ఇదియుఁ జాలక యింకనుం గృప నెల్లజీవులఁ బ్రోవ నీ
మదిఁ గడుం దమకించితేనియు మానసంబున నాకు స
మ్మదము మిక్కిలి; యెంచి చూడ సమస్తజీవనయాంబుతా
భ్యుదయ మెవ్వరి కింపు గాదు పయోజపత్రవిలోచనా! 253

వ. కావున నీప్రార్థనంబునం జేసి యిప్పు డొనర్చువిశేషంబు విను
మట్లు లోకానుగ్రహార్థంబుగా నేను నిత్యసన్నిధిస్థానంబు
లుగా నంగీకరించిన శ్రీరంగకాంచీవేంకటాచలాహోబలపురు
షోత్తమాదిదివ్యస్థలంబుల కరిగి సేవింప నోపకున్నను దమ
యున్నచోటనే యుండి తత్తద్దివ్యదేశనివాసు నన్ను నిజే
చ్ఛానుసారంబునఁ దలంచి కేలుమొగుచువారిని సంసారంబు
నుద్ధరింపఁ జేయుదు" నని యానతిచ్చిన సంతసిల్లి "యదియె
చాలు" నని యమ్మహాదేవునిదీనవాత్సల్యంబు ననేకప్రకా
రంబుల సన్నుతించె" నని చెప్పి, మధురలాలస యాకళా
పూర్ణమహారాజుఁ గనుంగొని యిది యిప్పుడు మీర లడిగిన

1. దలఁపుల్ జనం.

భవదీయపూర్వజన్మవిరచిత లక్ష్మీనారాయణసంవాద కథా ప్రకారంబు; దేవర ప్రశ్ననిమిత్తంబున నిశ్శ్రేయససులభో పాయంబు దొరకె; నేఁడు సుదినంబయ్యె; మదీయజన్మంబు సఫలంబయ్యె" నని పలికి శ్రీరంగాదిదివ్యదేశమాహాత్మ్యంబు నకు వెఱఁ గందుచు "నింత భక్తవత్సలుండవే!" యని పరమపురుషు నఖిలలోకైకనాథు నారాయణుఁ దలంచి ప్రణమిల్లెఁ; గళాపూర్ణుండును దదాదిగా నత్యాదరంబున విష్ణుసేవ గావించుచు ధర్మమార్గంబున రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచు. 254

తే. సమ్మదము మీఱఁ దనయగ్రజాయయందు
మధురలాలసయందు నమర్త్యనిభుల
సుతులఁ గాంచెఁ గ్రమంబున సుప్రసాదుఁ
డనఁగ సరసుఁ డనంగఁ బెం పారు ఘనుల. 255

క. వల పమరఁగ [illegible]ం
బులసతిఁ బనకేళి కోవవి భోగక్రియ నిం
పల రెడునట్టుగఁ జేసెం;
దలఁపఁగ నిది చిత్ర మనఁగ ధర నతఁ డేలెన్. 256

తే. ఆయిలాతలవిభుమహనీయకీర్తి
పుండరీకంబుఁ బాయక యుండులక్ష్మి
వేడ్కఁ దాల్చినసంపంగివిరులబంతి
కరణిఁ గాన్పించు బ్రహ్మాండ మరసిచూడ. 257

ఉ. ఆయవనీశ్వరుఁ [illegible]మతు లాజి నెదుర్కొనుపాటివారు లే
రేయెడఁ; గల్గినన్ ప్రణము లించుక తద్బలపక్షకోటికిన్
జేయఁగ లేరు; చేసినను జృంభితతన్మదకుంభికుంభవ(ం)

శ్శ్యాయతనిర్ఝరీకుచములందవియన్నఖఘాతమాత్రముల్. 258

శా. తద్ధాటీసమయంబులం జటులగంధర్వాళిపాదాహతి
ప్రోద్ధూతక్షితిధూళి నిం కెడుమహాంభోధిన్ ద్విషన్మండలీ
శుద్ధాంతప్రమదావిలోచనము లశ్రుప్రౌఢిచే గ్రమ్మఱన్
వృద్ధిం బొందఁగఁ జేయు మీనసఖతావిఖ్యాతి సార్థంబుగన్.

ఉ. రూపవిలాసవైభవనిరూఢిన కాదసమాస్త్రకౌశలుం
డాపృథివీశుఁ; డొండొకక్రియం బరికించిన మస్మథుండ యూ
ద్దీపితకాంతిఁ దద్ధనురుదీర్ణపిహారముచేత శాత్రవ
క్ష్మాపతులన్ నిలింపపురకాంతల నొండొరుతోడఁగూర్చుటన్.

ఉ. ధీరుఁడు శూరుఁ డక్షయవితీర్ణవిహారుఁడు బంధులోకమం
దారుఁడు నీతిమార్గసముదారుఁడు లోకపవిత్రకీర్తివి
స్తారుఁడు దోషదూరుఁడపనితాంతగభీరుఁడు నిత్యశోభనా
కారుఁడు ధర్మసారుఁ డవికారుఁడు తజ్జనపాలుఁ డెయ్యెడన్.

తే. అతనిగుణము లెన్నఁగఁ జతురాస్యుఁ డైన
నచతురాస్యుండు ధిషణుండు నధిషణుండు
ధర నహీనుండు హీనుండు దక్షముఖు ల
దక్షముఖు లని మఱి వేఱ తడవ నేల? 262

ఉ. పూర్ణసమస్తసద్గుణవిభూషితుఁడై పొలుపొందునాకళా
పూర్ణుకథల్ వినం జదువఁ బొల్పుగ సంతతివైభవాదివి
స్తీర్ణశుభంబు కల్గు కజు దీవన మున్నది గద్దెఁ గాన నా
నిర్ణయ మార్యులెల్లమది నిల్పి వినుండు పఠింపుఁ డింపుతోన్.

ఉ. భవ్యత నెల్లదేశములఁ బ్రస్తుతి కెక్కుచు మీఱి యిమ్మహా
కావ్యము సుప్రసిద్ధ మగుఁ గావుత నిత్యము సర్వలోకసం

స్తవ్యనిజస్మృతిఁ బెలయుతాండవకృష్ణుకృపఁ బవిత్రశా
స్త్రవ్యసనాతిధన్యు మగు సజ్జనకోటియనుగ్రహంబునన్. 264

శా. శ్రీరోచిష్ణుకటాక్షవీక్షజయలక్ష్మీసంతతాశ్లేష యో
గ్యారాజద్భుజ యారవీటిపురబుక్కక్షోణిపాలాన్వయ
క్షీరాంభోనిధికౌస్తుభాయితమహాస్థేమోదయ ప్రస్ఫుర
న్నారత్నాకరపౌత్రగోత్రతిలకా నంద్యాలకృష్ణాధిపా. 265

క. శోభితవైభవ! రూపమ
నోభవ! కొండాంబికాతనూభవ! భూతి
శ్రీభవ! పరిశమితారి
ప్రాభవ! బుధవర్ణ్యమాన! రామసమానా! 266

వనమయూరము. శైలవరధీర! నిజసంగరపరిత్రా
ణాలఘువిచార! సకలాంగనుతగోత్రా
పాలనవిహార! యవిభంగజయయాత్రా
శీలనగధీర! నరసింగవిభుపుత్రా! 267

గద్యము. ఇది నిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగితకవిత్వవైభవ
పింగళియమరనార్యతనూభవ సౌజన్యజేయ సూరయనామ
ధేయ ప్రణీతం బయినకళాపూర్ణోదయం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభనం బైనయష్టమాశ్వాసము
సర్వంబును సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1953.

పద్యకావ్యములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అడవిమల్లెలు	...	0	8
అధ్యాత్మరామాయణము	...	2	0
అనంతునిఛందము, (ఛందోదర్పణము)	...	2	0
అనిరుద్ధచరిత్రము, అబ్బయామాత్యునిది	...	1	0
అప్పకవీయము, క్రొత్తకూర్పు	...	5	0
„ శ్రీగిడుగురామమూర్తిపంతులవిమర్శ	...	0	12
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	6
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	4
అన్యవాదకోలాహలము, ద్విపద, లఘుటీక	...	0	12
ఆంధ్రభాగవతము, పద్యకావ్యము, 2 సంపుటములు	...	15	0
ఆంధ్రమహాభారతము:—			
ఆదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
„ టీక (పాతది)	...	8	0
ఆదిపంచకము	...	11	4
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	7	8
శాంతిసప్తకము	...	7	8
ఆది సభాపర్వములు	...	4	0
అరణ్యపర్వము	...	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	4	0
శాంతిపర్వము	...	4	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	4	0
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, మూలము	...	0	3
„ టీకతో	...	0	10
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము, శ్రీమల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిది		0	12

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	1	8
ఆంధ్రభాషాభూషణము. విమర్శతో	...	0	6
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, సాంబ నిఘంటువు (నిఘంటుత్రయము) కాలికో	...	2	0
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము — శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారిది, 3 సంపుటములు	...	15	0
డిటో 7 సంపుటములు	...	18	0
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	1	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	1	4
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనికూర్పు	...	6	0
ఉత్తరహరివంశము	...	3	0
కవికంఠోక్తి	...	0	4
కవిజనాశ్రయము	...	1	0
కవిసంశయవిచ్ఛేదము, అడిదము సూరకవి	...	0	8
కవిరాజమనోరంజనము	...	1	4
కవిజనరంజనము.	...	0	12
కృష్ణదండకము	...	0	2
కవిత్వతత్త్వవిచారవిమర్శనము	...	1	8
కవిగజాంకుశము	...	0	4
చేరీజుపద్యములు	...	0	4
దండకరామాయణము, చక్కనిశైలి	...	3	8
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	12
కాశీఖండము, శ్రీనాథునిది	...	3	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతం)	...	0	8
డిటో గట్టుప్రభుకృతము	...	0	10
కుమారసంభవము, నన్నెచోడకృతము	...	5	0
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	...	0	10
గయోపాఖ్యానము, రామనామాత్యకవి	...	0	12
గయోపాఖ్యానము, ద్విపద (కృష్ణార్జునసంవాదము) గోపమంత్రిది		0	8

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాన్ జ. వే. సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిది		0	12
,, శ్రీగొర్తి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిది	...	1	0
గరుడాచలము - యక్షగానము, పెద్దచ్చు	...	0	4
గీతమంజరి, శ్రీ చిలకమర్తిలక్ష్మీనరసింహము	...	0	4
చాటుపద్యమణిమంజరి	...	1	12
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మన	...	1	8
చెన్నబసవపురాణము	...	2	8
చెన్నపురీవిలాసము	...	0	8
ఛందోదర్పణము (అనంతునిఛందస్సు)	...	2	0
జైమినీభారతము	...	2	8
తెనుఁగుసమస్యలు	...	0	3
దశావతారచరిత్ర	...	4	[illegible]
దసరాపద్యములు	...	0	3
దేశింగురాజుకథ (జంగంకథ)	...	0	8
ధనాభిరామము	...	0	12
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	12
నరసభూపాలీయము, సటీక (కావ్యాలంకారసంగ్రహము)	...	3	0
నలోపాఖ్యానము సటీక	...	0	12
నలచరిత్ర, ద్విపద, క్యాలికో బైండు	...	2	4
నాచికేతోపాఖ్యానము, మల్లికార్జునకవి	...	1	0
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	2	8
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	12
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	12
నీతిశతకసంపుటము—I (20 శతకములు)	...	3	0
పంచతంత్రము, వేంకటనాథరాజకవి	...	2	0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

పోస్టుబాక్సు 1372. 292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. 1

నన్ను విడిపించి 'ఆయింపతి యెచ్చట నున్నదియుఁ జూపు'మని యడుగఁగా నేను వారి నా పొదరింటికడకుఁ దీసికొని వచ్చితిని. అచట కలభాషిణి కాన రాలేదు. నలకూబరుఁ డచట నున్న నా ఖడ్గము గ్రహించెను. రంభానలకూబరులు తుదకు నన్నువిడిచి కలభాషిణిని వెదుకఁ బోయిరి. అతఁ డెచటనైన నను నా కత్తిని విడుచునేమో గ్రహింపవచ్చునని వారి వెనుకనే కొంత దూర మేఁగితిని. వారు కొంతదూర మేఁగి యొక నికుంజమున రతిక్రీడలఁ దేలిరి. అప్పుడు వారికడకు వేఱొకరంభ వచ్చెను. ఇద్దఱు రంభలను జూచి అందఱు నాశ్చర్యపడిరి. ఆమెం గాంచి మొదటి రంభ 'ఎవ్వతెయో మాయలాఁడి నా రూపు ధరించి నిన్ను మోసగింప వచ్చినది; కాన నిన్ను నే విడువ'నని యొకచేత నలకూబరుని కంఠమును గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇది చూచి రెండవ రంభ ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనగా నలకూబరుఁడు 'నీ వెవ్వతెవు? నా ప్రేయసి రూపము నెట్లు దాల్పఁగల్గితివి?' అని ప్రశ్నింపఁగా నామె 'నేను రంభను; కాని వేఱెవ్వతెను గాను; మాయలాఁడి యొకతె యెట్లో నా రూపము ధరించి నిన్ను మోసగించినది. యథార్థమును తెల్పు నుపాయము కనునంత వఱకును మీ రేమన్నను సహింపవలె'నని గుర్తుగాఁ గొన్ని రహస్యవృత్తాంతముల నాతనికిఁ జెప్పెను. వానిని విని తొలిరంభ 'ఎట్లు చూచెనో గాని యీ మాయలాఁడి మన వృత్తాంతములను గ్రహించి, చూచినట్లు చెప్పుచున్న' దనెను. మఱియు నిచ్చట నుండిన మోసమగు నని, నలకూబరు నటనుండి తరలింపఁ జూచుచుండ రెండవరంభ తొలిరంభతో 'నీకు నా ప్రియు నప్పగించి, పోఁజాల'నని కలహమునకు సిద్ధపడెను. కొంతసే పిర్వురికి సవతిపో రయ్యెను! అప్పు డిట్టి జగడములకు సంతోషించు నారదమహర్షి యచటికి రాఁగా, అందఱు నతనికి నమస్కరించిరి. అంత నతఁడు నకూబరునితో 'ఈ యిర్వురిలో నీ ప్రియురా లెవ్వతెయో చెప్పినఁగాని యెట్లు దీవింతును? నీ విర్వురికినిఁ గలహము కల్పించితివి. నేను చాలసేపటినుండియు నాకసమునుండి చూచుచునే యున్నా'ననెను. నలకూబరుఁడు 'నేను కయ్యము పెట్ట లే'దనుచు, అతఁడు